T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÖRMEYEN BİREYLERİN MEKÂN ALGISI VE DENEYİMLERİ ÇERÇEVESİNDE MEKÂNSAL ÇOK-DUYULULUK

DOKTORA TEZİ

Aylin AYNA

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Sorunları Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. F. Zeynep AYGEN

HAZİRAN 2018

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÖRMEYEN BİREYLERİN MEKÂN ALGISI VE DENEYİMLERİ ÇERÇEVESİNDE MEKÂNSAL ÇOK-DUYULULUK

DOKTORA TEZİ

Aylin AYNA

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Sorunları Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. F. Zeynep AYGEN

HAZİRAN 2018

Aylin AYNA tarafından hazırlanan *"Görmeyen Bireylerin Mekân Algısı ve Deneyimleri Çerçevesinde Mekânsal Çok-Duyululuk"* adlı bu tezin Doktora tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. F. Zeynep AYGEN

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. F. Zeynep AYGEN

Üye : Prof. Dr. Nesrin DENGİZ

Üye : Prof. Dr. Sibel YARDIMCI

Üye : Doç. Dr. Hüseyin KAHVECİOĞLU

Üye : Doç. Dr. Emine KÖSEOĞLU

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

GÖRMEYEN BİREYLERİN MEKÂN ALGISI VE DENEYİMLERİ ÇERÇEVESİNDE MEKÂNSAL ÇOK-DUYULULUK

ÖZET

Gelişen teknoloji ve kolaylaşan görsel bilgi üretimi, artan temsil ve paylaşım ortamları, görme odaklı ve görsel bilgi merkezli düşünme ve üretim biçimlerinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Görsel düşünme ve temsil ortamlarındaki gelişim ve yaygınlaşma ise insanların yaşama alışkanlıklarını, algılama, düşünme ve davranma biçimlerini etkilemektedir. Mimarlık disiplini de bu etkiye maruz kalmakta, tasarım sürecinden temsile, üretilen mekândan mekânın deneyimlenmesine, tüm süreçlerde görsel ağırlıklı yaklaşımlar gözlemlenebilmektedir. Mimarlıkta görsel baskınlık üzerine düşünüldüğünde, "görme engelli bireyler için görme merkezli bir dünyanın bir yandan hem anlaşılmasının hem de erişilmesinin ne kadar zor olabileceği", "bu durumu aşabilmenin yollarının nasıl olabileceği", "mekân gibi çok-duyulu bir gerçekliğin karakteristiğinin nasıl anlaşılabileceği", "mekânın görme-dışı varlığı" gibi sorular akla gelmektedir. Görmeyen bireylerin mekân algısı bu çerçevede bizi yönlendirebilecek, mekânı ve mekânın çok-duyulu varlığını araştırmamıza ve kavramamıza yardımcı olabilecek aracılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırma bizi bir yandan görme engelli bireylerin erişimine, deneyimine uygun mekânlar tasarlanması yolunda bilgilendirecek, bir yandan da –esasen- duyusal bakımdan zenginleştirilmiş, duyusal farkındalığın tasarım sürecindeki kararlara etki edebildiği mekânlar ile herkes için farklı, daha etkileşimli ve zengin deneyim süreçlerinin sağlandığı mekânsal üretimler konusunda fikir verecektir.

Bu doğrultuda, gören ve (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerle İtalya'da ve Türkiye'de çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. İtalya'da yürütülen pilot çalışmalar, gören ve görmeyen bireylerden oluşan toplamda 20 katılımcı ile birebir olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların mekânsal deneyimlerine ilişkin paylaşımlarda bulundukları ve mekânsal tanımlamalar yaptıkları çalışmalar, görmeyen bireylerin mekânsal duyumsama konusunda farkındalıklarının daha yüksek olduğu ve mekânın duyusal verilerine ilişkin paylaşımlarının daha fazla detaylandığını göstermektedir. Ek olarak, işitme duyusunun gören ve görmeyen tüm katılımcılar genelinde aktif biçimde mekân ile ilişkili olarak kullanılıyor olduğu, görmeyen bireylerin tamamının duyuların etkileşimini vurgularken, gören bireylerin duyuları tekil olarak değerlendirmeye daha yatkın oldukları sonuçlarını ortaya koymaktadır. Katılımcıların paylaşımları ayrıca duyusal verilerin mekân algısına olan etkileri, duyuların mekânsal

deneyimdeki yeri ve duyusal verilerin birbirleri ile olan etkileşimli işleyişi konusunda bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Çalışmalardan çıkan bir diğer önemli nokta ise içinde yaşanılan mekânsal gerçekliklerin mekân algısını etkilediği yönünde olmuştur.

Türkiye'de yürütülen çalışmalar, pilot çalışmalar ve mülakat çalışmaları olarak iki ayrı başlıkta gerçekleştirilmiştir. İstanbul'daki pilot çalışmalar kapsamında gören, (kısmi veya tamamen) görmeyen bireyler ve mimarlarla çalışılmıştır. Söz konusu çalışmalar, görme engelli bireylerin mekânsal tanımlama konusunda temsiller oluşturmak yerine sözlü aktarımda bulunmanın tercih edildiği, mekânsal deneyime ilişkin paylaşımların yaşanmış ya da yaşanmakta olan erişim problemleri üzerinde ağırlık kazandığı, mimarların mekân tanımlamalarında deneyimleri yerine çoğunlukla genel tanımlar üzerinden temsiller oluşturdukları ve görme duyusunun mekânsal algılarında ağırlık kazandığı sonuçları ortaya çıkmaktadır.

İstanbul'da yapılan diğer çalışma, yapılmış olan bu çalışmalardan edinilen deneyim ve bilgilerle, mülakat nitelikli olarak yeniden düzenlenmiş ve gören, (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerden ve mimarlardan oluşan toplamda 25 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar, görmeyen bireylerin paylaşımlarında işitme duyusunun, gören grupların ise psikolojik- duygusal etkilere ilişkin ifadelerin mekânsal deneyim çerçevesinde paylaşımlarında yer bulduğunu göstermektedir. Katılımcılar tarafından yapılan paylaşımlar ve detaylı ifadeler, mekânın duyusal varlığına ilişkin detaylı veri sağlamaktadır. Mekânsal deneyim ve mekân algısı konusunda işitme duyusu hem gören hem görmeyen bireyler için önemli bir duyu olarak çıkarken, görmeyen bireyler için işitme, dokunma, kinestetik- hareket duyuları, gören bireyler için ise görme, psikolojik- duygusal etkiler en sık değinilen duyular olmuşlardır. Katılımcılar genelinde bakıldığında izlenim belirtir ifadelerin kullanılmış olduğu, bu ifadelerden erişilebilirlik ağırlık kazandığı gözlemlenmiştir. İşitme ve kinestetik- hareket duyuları gören ve görmeyen her iki grup için de tanımlı mekânların çoğu ile ilişkilendirilmiştir. Tekil olarak mekânlara ilişkin duyusal verilerin de paylaşılmış olduğu çalışma, mekânların tasarımında aracı olarak kullanılabilecek duyuların ve farklı nitelikteki mekânlar için mekânsal deneyimi zenginleştirme potansiyeline sahip farklı duyusal verilerin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Çalışmalar genelinde öne çıkan bir diğer nokta ise düzen- alışkanlık duyusu ve farklılık- dikkat çekici unsurlar konusundaki yaygın paylaşımlar olmuştur. Özellikle görmeyen bireylerin paylaşımlarında –hem İtalya'daki hem Türkiye'deki çalışmalar genelinde- düzen, mekâna ilişkin alışkanlıklar, belirli durum ve unsurların süreğenliği gibi durumlar mekânlara ilişkin fikir yürütebilmek, mekânları deneyimleyebilmek, kendini güvende, rahat hissetmek ve aidiyet duyabilmek konularında önemli noktalar olarak ifade edilmiştir. Öte yandan, mekânlara ait farklı, dikkat çekici unsurların bulunmasının da –bunlar işitsel öğeler, nesneler, zamana dayalı unsurlar vb. olabilir- referans sağlamak ve dolayısıyla hareket etmek, bağımsız mobilizasyon sağlamak, konum ve yön belirleyebilmek gibi konular için gerekli olduğu ifade edilmiştir.

Tüm bu çalışmalar, kurgulanmış olan nitel ağırlıklı yaklaşım ve fenomenolojik değerlendirme yöntemi ile –nicel araştırma yöntemleriyle karşılaştırıldığında sınırlı

sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmiş olsa da- mekânın çok-duyulu varlığına, duyusal zenginliğin ve deneyim kalitelerinin arttırılabilmesine yönelik potansiyellerine ilişkin çıkarımlar yapabilmemizi sağlamaktadır. Bu çıkarımlar, mimari tasarımın temel kaygılarından olan mekânların deneyimi, kullanımı, ihtiyaç ve beklentiye karşılık verebilmesi meselelerinde herkesi kapsayacak sonuçlar üretebilmemize yardımcı olacak potansiyeli barındırmaktadır. Duyusal verilerin tasarıma içkin öğeler olarak kullanılması konusunda mevcut duyular, algı ve yeni deneyim biçimleri üzerine çalışılan sanatsal çalışmalar, enstalâsyonlar, teknolojik ve bilimsel yenilikler, bu çalışmalardaki yeni algı ve deneyim arayışları, duyusal tercümeler ve en önemlisi de interaktif karakter, mekânsal deneyimin zenginleştirilebilmesi ve "herkes" için tasarlanacak mekânlar çerçevesinde yol gösterici niteliktedir. Çok-duyululuk ve interaktivite, bu bağlamda, mekân tasarımında dikkate alınması gereken kavramlar olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Görme Engellilik, Mekân Algısı, Çok-duyululuk, Evrensel Tasarım

SPATIAL MULTI-SENSORIALITY THROUGH THE EXPERIENCES AND SPATIAL PERCEPTION OF VISUALY DISABLED INDIVIDUALS

ABSTRACT

Technological developments, facilitating production of visual information and increasing representational and sharing environments induce becoming widespread of visually dominant and visual information-centered thinking and production forms. The development and popularization of visual thinking and representation influences daily habits of life, perception, thinking and behaviours of individuals. The effects of visually dominant approaches can be seen in all architectural processes from design to practice and experience. When thinking about visual dominancy in architecture, the questions such as "how is it difficult for a visually impaired individual to understand and access a space, in such a visually dominant world", " how can the problems be overcome", "how to understand the character of a space with its multi-sensoriality", "non-visual presence of space" come to mind. In this frame, visually impaired individuals' spatial perception can be seen as a tool helps us to explore and to understand the multisensorial presence of space. This research will inform us about how to design spaces suitable for experience of disabled people and their accessibility, in one hand. On the other hand, it will give an idea about how to design more interactive, experiential and multisensorial spaces developed though a design process with full of the sensorial awareness.

In this context, a number of empirical studies were conducted with sighted and (partially or totally) visually disabled individuals in Italy and in Turkey. Pilot studies conducted in Italy have been carried out with 20 participants from both groups of sighted or visually disabled individuals. In the studies, participants had shared their spatial experiences and made some representations (drawings, models or verbal descriptions) of spaces. The statements of participants show that visually disabled individuals have a higher awareness about spatial multi-sensoriality and their statements about sensing spaces are more detailed than sighted participants'. In addition, the commonly usage of hearing sense for both groups of participants, the tendency of sighted participants to think about senses as apart from each other and the emphasis of interaction between the senses highlighted by visually disabled participants, are also some of the other results exposed from the study. Participants' statements also enable us to have knowledge about the effects of sensorial datum to spatial perception, the role of senses for spatial perception and

experience, and also the interactivity of senses. Another important point that emerges from the studies is the affect experiences of spatial realities to spatial perception.

Studies conducted in Turkey, were conducted as in two parts, which one of a pilot study (some like the studies in Italy) and the other as interviews. Pilot studies had made with sighted individuals, (partially or totally) visually disabled individuals and architects. These studies exposed visually impaired individuals preference to use verbal communication rather than using drawings or materials to make spatial representations. It is one of the prominent points that visually disabled participants had focused on accessibility and the problems about accessibility that they are faced.

The other empirical study, interviews were developed through the experiences and observations come from the pilot studies, and they made with sighted individuals, (partially or totally) visually disabled individuals and architects. The study shows that the most commonly mentioned sense in perception of spaces is hearing for visually disabled participants and psychological- emotional effects for sighted participants. Sense of hearing is seen as an important sensation for both sighted and visually disabled participants. While senses of hearing, touching and kinaesthetic are the most frequently mentioned senses for visually disabled participants, for sighted participants the most frequently mentioned ones are senses of vision and psychological effects. When we look at the study generally, it seems that statements, descriptions of participants include impressions and the impressions of participants are mainly about problems that they faced in daily life. Participants also made comments and descriptions about specific architectural space definitions (such as parks, bazaars, shopping centres, public buildings, sport centers etc.) about their sensorial characteristics. The datum about their sensorial characteristics helps to understand the senses that can be used as a tool in the design process and their potential to enrich the spatial experience. The statements about order in daily habits and the notion of contrast can be highlighted as another remarkable point of the study. Especially visually disabled participants had underlined the importance of “order/ continuity” –especially in daily life and objects, conditions about daily routines- to understand spaces easily, to feel more comfortable, in secure and to gain sense of belonging. Similarly, to find an attention-grabbing or signal elements in spaces had mentioned with its importance about specifying some reference points –such as aural elements, an object, a tactile surface etc.- to provide an independent mobilization, to find the direction and to understand position accurately.

With the qualitative approach and the phenomenological evaluation methods used in all these studies allow us to make inferences about the multi-sensorial presence and sensorial richness of spaces and the potentials for enhancing the quality of spatial experience. These inferences have the potential to design and practice for “all” in terms of experience, usage, need and anticipation of spaces issues, which are the main concerns of architectural design. Art studies, installations, technological and scientific innovations about sensation, perception and new

experimental forms, especially the interactive character used as a tool for these studies, can be used as a guiding light to enrich spatial experience and to design spaces for all. In this context, multi-sensoriality and interactivity stand out, as notions need to be considered in space design.

Keywords: Space, Visual Disability, Spatial Perception, Multisensoriality, Universal Design

ÖNSÖZ

Hayatın her anında, her adımda ve her kararda hem kişisel bir yolda hem de herkesle ve her şeyle sıkı sıkıya bağlıyız. Yapılan her iş, üretilen her çalışma, tamamlamış olduğum bu tez çalışması gibi, her anın izlerini taşımakta olan etkileşimli bir sürecin sonucu. Benim için yalnızca akademik bir üretim olmakla kalmayıp farkındalıklarımı arttırabilmem, daha fazla empati kurabilmem ve çok sayıda insanla birlikte çalışarak kendimi geliştirebilmem imkanını tanıyan bu çalışma, umuyorum ki, görmeyen bireylerin yaşamlarını da olumlu yönde değiştirecek, herkes için daha erişilebilir mekanlar tasarlanabilmesi konusunda katkı sağlayacaktır. Böylesine yoğun, uzun süreli ve etkileşimli çalışmalar için teşekkür yazabilmek, katkı ve destekleri tek tek sayabilmek çok zor. Öncelikle hayattaki ilk adımlarımdan itibaren yanımda olan, beni ben yapan değerli anne ve babama, destekleri ile hayatımın her anında kendimi daha güçlü, daha güvende hissetmemi sağladıkları ve beni hep yüreklendirdikleri için sonsuz teşekkürler. Özellikle annemin tüm eğitim hayatım ve çalışmalarım boyunca ilgisini, desteğini, paylaşımını, esirgemeyip sabırla ve beni motive ederek, her bir çalışmayı kendisi de yaparcasına sağladığı destek ve verdiği güç kelimelerle ifade edilemez.

Çalışmalarımı ilgi ile takip eden, benimle aynı süreçleri yaşayan, beni anlayan, hem bilgi paylaşımı hem de motivasyon bakımından beni destekleyen arkadaşlarım Sinem, Esin, Dilara, Bahar ve Havva'ya, bu yoğun süreçteki anlayışlı davranışları ve destekleri için Gülce'ye ve diğer iş arkadaşlarıma, yorgunluklarımı anlayan, yardım eden ve beni yüreklendiren Ayşegül, İnci ve Merve'ye, ve isimlerini tek tek sayarak sığdıramayacağım, ancak benim için çok kıymetli olan, beni ve çalışmalarımı önemseyen, başarılarımla mutlu olan ve sadece bu çalışma için değil, tüm çalışmalarım için, var olmalarından güç aldığım, paylaşarak mutluluklarımın artmasını sağlayan tüm arakadaşlarıma ve dostlarıma sonsuz teşekkürler.

Tüm tez sürecindeki desteği, yol göstericiliği ve özeni için danışman Hocam Prof. Dr. Zeynep Aygen'e, süreçte yorum ve yönlendirmeleri ile beni yalnız bırakmayan ve çalışmamın güçlenmesine yardımcı olan Prof. Dr. Nesrin Dengiz ve Prof. Dr. Sibel Yardımcı'ya, çalışmanın sağlıklı sonuçlara ulaşabilmesi bakımından yorumlarını ve desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Salih Ofluoğlu ve Sergen Cansız'a, çalışmamı inceleyen, yorumları ve görüşleri ile çalışmamı daha da zenginleştiren Doç. Dr. Hüseyin Kahvecioğlu, Doç. Dr. Emine Köseoğlu, Doç. Dr. Selim Ökem ve Yrd. Doç. Dr. Tolga Sayın'a sonsuz teşekkürler.

Ampirik çalışmalar için katılımcılarla iletişim kurmamda yardımcı olan UIC – Torino Körler ve Görme Engelliler Derneği (Unione Ciechi e Ipovedenti di Torino), Altı Nokta Körler Vakfı ve Altı Nokta Körler Derneği yetkililerine ve İtalya'daki çalışmalarda sağladığı destek için Cristina Calleri'ye de ayrıca teşekkür ederim. Benim için ayrı bir yer taşıyan ve bu nedenle ayrı olarak belirtmeyi tercih ettiğim son teşekkürüm ise, bu çalışmada gönüllü olarak yer alan tüm katılımcılara. Çalışmada yer alan her bir katılımcıya, ayırmış oldukları vakit, çalışmaya duydukları inanç, göstermiş oldukları özen, sabır ve emekleri için sonsuz teşekkürler.

Aylin Ayna

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **Vİİ**
ABSTRACT ..... **Xİ**
ÖNSÖZ ..... **Vİİ**
İÇİNDEKİLER ..... **İX**
TABLO LİSTESİ ..... **Xİ**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **Xİİİ**
1. GİRİŞ **25**
1.1 Çalışma Üzerine: Varsayımlar, Amaçlar ve Kapsam **28**
1.1.1 Engelli Bireylerin Mekânsal Erişim- Deneyim İmkânlarının Arttırılması Üzerine: 30
1.1.2 Görme-Dışı Mekân'ın Varlığı ve Mekânsal Çok-Duyululuğun Geliştirilmesi Üzerine: 41
2. MEKÂN, DENEYİM VE GÖRMEME HALİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR **44**
2.1 Mekân Kavramı ve Fenomenoloji **44**
2.2 Duyular, Deneyim ve Algı **49**
2.3 Görme Duyusu, Görsel Baskınlık ve "Görsel Olmayan" Algı **58**
2.4 Mekân, Duyular ve Görsel-Olmayan Üzerine Deneyimsel Ortamlar, Sanatsal Çalışmalar, Mimari Arayışlar **62**
2.4.1 Deneyimsel Ortamlar 62
2.4.2 Mimari Arayışlar: Çok-Duyululuk ve Mekân 67
2.4.2.1 "Sensing Spaces: Architecture Reimagined" Sergisi & Röportaj Kitabı 70
2.4.2.2 Röportaj Metinleri Üzerinden 'Mekânın Duyumsanması ve Mekânsal Çok-Duyululuk' Üzerine Analiz ve Yorumlar 80
2.4.3 Körlük ve Mekânsal Algı Üzerine Sinema Çalışmaları 102
3. MEKÂNIN ÇOKDUYULULUĞU ÜZERİNE FENOMENOLOJİK ARAŞTIRMALAR: AMPİRİK ÇALIŞMALAR **107**
3.1 Araştırma Yöntemi Üzerine **107**
3.1.1 Araştırma Modeli (Deseni) 110
3.1.2 Araştırma Etik Çerçevesi 115
3.1.3 Araştırma Ortamı 116
3.1.4 Araştırmacının Rolü 116
3.1.5 Katılımcılar 116
3.1.6 Verilerin Toplanması 117

3.1.6.1 Veri Toplama Aracı 117
3.1.6.2 Çalışma Grubu 117
3.1.7 Araştırma Parçaları 117
3.1.7.1 Pilot Çalışmalar Ve Mülakatlar Hakkında Genel Bilgilendirme 118
3.1.7.2 Pilot Çalışmalara Dair Açıklamalar: Yöntem, Süreç Ve Deneyimler . 119
3.1.7.3 Mülakatlara Dair Açıklamalar: Yöntem, Süreç Ve Deneyimler 122
3.1.8 Bulgular, Veri Analizi Ve Değerlendirme Yöntemleri 123
3.2 İtalya'da Gerçekleştirilen Pilot Çalışmalar 126
3.2.1 Katılımcı Profili 129
3.2.2 Pilot Çalışma – Sorular- Cevaplar 134
3.2.3 Değerlendirmeler 186
3.3 İstanbul'da Gerçekleştirilen Pilot Çalışmalar 191
3.3.1 Katılımcı Profili 191
3.3.2 İstanbul- Pilot Çalışma: Sorular- Cevaplar 194
3.4 Mülakatlar 215
3.4.1 Katılımcı Profili 219
3.4.2 Mülakatlar: Sorular – Cevaplar 226
3.4.2.1 Görmeyen Bireylerle Yapılan Görüşmeler- Katılımcı Cevapları Üzerinden Değerlendirmeler 232
3.4.2.2 Gören Bireylerle (K2 Grubu ile) Yapılan Görüşmeler- Katılımcı Cevapları Üzerinden Değerlendirmeler 286
3.4.3 (Kısmi Veya Tamamen) Görmeyen- Gören Katılımcı Grupları Genelinde Analiz ve Değerlendirmeler 362
3.4.3.1 Kodlama İkilikleri Üzerinden Karşılıklı Değerlendirmeler 375
3.5 Mülakat Çalışmaları Kapsamında Mimarlara Sorulan "Sensing Spaces: Architecture Reimagined" Röportaj Çalışması İle Ortak Sorular 386
4. TARTIŞMA 395
4.1 Kavram ve Durum İkilikleri [Görme-Görmeme / Tasarlayan-Kullanıcı / Görünen-Görünmeyen / Maddi-Gayri Maddi] ve Mekânsal Çokduyululuk 395
5. SONUÇLAR 421
KAYNAKÇA 429
ÖZGEÇMİŞ 437

TABLO LİSTESİ

Tablo 3-1. Durum Çalışması Deseninin Türleri (Ünlüer, 2010) 113
Tablo 3-2. İtalya'da gerçekleştirilen Pilot Çalışma- Grup 1 (GR 1 - GEB) Katılımcı Profili Tablosu 129
Tablo 3-3. İtalya'da gerçekleştirilen Pilot Çalışma- Grup 2 (Gr 2- GB) - Katılımcı Profili 131
Tablo 3-4. İtalya- Pilot Çalışma- Gr 1- Anayol/Cadde Tanımlamaları 135
Tablo 3-5. İtalya- Pilot Çalışma- Gr 1-Sokak Tanımlamaları 135
Tablo 3-6. İtalya- GB – GR2 pilot çalışma – bölüm 1- soru 1 – Ana yol tanımlamaları 139
Tablo 3-7. İtalya- GB – GR2 pilot çalışma – bölüm 1- soru 1 – Sokak tanımlamaları 139
Tablo 3-8. İtalya- GEB – GR 1 pilot çalışma – bölüm 1 soru 1 – Meydan tanımlamaları 144
Tablo 3-9. İtalya- GB – GR2 pilot çalışma – bölüm 1- soru 1 – Meydan tanımlamaları 147
Tablo 3-10. İtalya- GEB – GR 1 pilot çalışma – bölüm 1 soru 1 – Merdiven tanımlamaları . 153
Tablo 3-11. İtalya- GB – GR2 pilot çalışma – bölüm 1- soru 1 – Merdiven tanımlamaları ... 154
Tablo 3-12. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1- İç mekân tanımlamalarından imajlar. 157
Tablo 3-13. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1- Kişisel mekân tanımlamalarından imajlar. 160
Tablo 3-14. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1- Mekânın duyusallığı ve çok-duyululuk üzerine.. 163
Tablo 3-15. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2 Katılımcıları K1, K2 ve K3 Tarafından Yapılan Dernek Mekânı Tanımlamaları 175
Tablo 3-16. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- İç Mekân Tanımlamaları 176
Tablo 3-17. İtalya- Grup 2- Mekânın duyusallığı ve çok-duyululuk üzerine yapılan görüşmelerden notlar. 179
Tablo 3-18. İstanbul'da gerçekleştirilen Pilot Çalışmalar: Grup 1- (Kısmi ya da tamamen) Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Katılımcı Profili 191
Tablo 3-19. İstanbul'da gerçekleştirilen Pilot Çalışmalar: Grup 2- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Katılımcı Profili 193
Tablo 3-20. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 1 (Kısmi ya da Tamamen) Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Anayol -Sokak -Meydan Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu. 197
Tablo 3-21. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2b- Akademisyen-Mimarlar ile Yürütülen Çalışmalar- Kentsel Mekân Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu 199
Tablo 3-22. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2a- Tasarım veya mimarlık eğitimi almamış bireylerle yürütülen çalışmalar- Kentsel mekân üzerine verilen katılımcı cevapları tablosu 202
Tablo 3-23. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2c- Mimarlar ile yürütülen çalışmalar- Kentsel mekân üzerine verilen katılımcı cevapları tablosu 202
Tablo 3-24. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2b- Akademisyen-Mimarlar ile Yürütülen Çalışmalar- Mimari Donatılar/ Elemanlar Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu 204
Tablo 3-25. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2a ve 2c- Mimarlar ve Mimarlık ve/veya Tasarım Eğitimi Almamış Bireyler ile Yürütülen Çalışmalar- Mimari Donatılar/ Elemanlar Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu 206
Tablo 3-26. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2b- Akademisyen-Mimarlar ile Yürütülen Çalışmalar- Kişisel Mimari Mekân ve Deneyimleri Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu 209

Tablo 3-27. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2a ve 2c- Mimar ve Mimarlık ve/veya Tasarım Eğitimi Almamış Birey- Kişisel Mimari Mekân ve Deneyimleri Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu..... 213
Tablo 3-28. Mülakat Çalışmaları- Grup 1- (Kısmi ya da tamamen) Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Katılımcı Profili Tablosu 220
Tablo 3-29. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Grup 2a- Herhangi Bir Tasarım veya Mimarlık Eğitimi Almamış Bireylerden Oluşan Çalışma Grubu- Katılımcı Profili Tablosu. 223
Tablo 3-30. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Grup 2b- Mimarlardan Oluşan Çalışma Grubu- Katılımcı Profili Tablosu. 225
Tablo 3-31. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Grup 2c- Sinestet Katılımcı Bilgileri 225
Tablo 3-32. İst. Mülakat Çalışmaları- Duyular/ Duyusal Veriler Ana Kodu altındaki kodlamaların P2 ve K2 grupları dahilindeki görüşmeler kapsamında kaç katılımcı tarafından değinildiğini gösterir tablo..... 367
Tablo 3-33. İst. Mülakat Çalışmaları- Duyular/ Duyusal Veriler Ana Kodu altındaki kodlamaların frekanslarını ve kodlanan katılımcı sayılarını P2 ve K2 grupları dahilindeki görüşmeler kapsamında gösterir tablo..... 369
Tablo 3-34. Mülakat Çalışmaları- P2 Grubu- Mekanlar_Duyular İlişkisini Gösterir Tablo 376
Tablo 3-35. Mülakat Çalışmaları- K2-0 Grubu- Mekanlar_Duyular İlişkisini Gösterir Tablo. 378
Tablo 3-36. Mülakat Çalışmaları- P2 & K2-0 Grupları- Mekanlar_Duyular İlişkisini Gösterir Tablo 380
Tablo 3-37. Mülakat Çalışmaları- P2 Grubu- Duyular_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo ... 381
Tablo 3-38. Mülakat Çalışmaları- K2-0 Grubu- Duyular_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo 382
Tablo 3-39. Mülakat Çalışmaları- P2 & K2-0 Grubu- Duyular_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo 383
Tablo 3-40. Mülakat Çalışmaları- P2 Grubu- Mekanlar_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo. 384
Tablo 3-41. Mülakat Çalışmaları- K2-0 Grubu- Mekanlar_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo 385

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1-1. Leonardo da Vinci, Vitruvian Man, 1487; Altın Oran "Golden Ratio"; Le Modulor (Le Corbusier) 31
Şekil 1-2. Genel Nüfus İçinde En Az Bir Engeli Olan Nüfusun Genel Nüfusa Oranı 33
Şekil 1-3. Genel Nüfus İçinde Yaş Grubuna Göre En Az Bir Engeli Olan Nüfus Oranları Grafiği (2011, Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) 33
Şekil 1-4. Kayıtlı Özürlü Bireylerin Özür Durumuna Göre Nüfus Oranları ve Kayıtlı Olan Görme Özürlü Bireylerin Eğitim Durumları Grafikleri (2011, Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistikî Bilgiler, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) 34
Şekil 1-5. TUİK, Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması (2010) Verilerine Göre "Kayıtlı Olan Özürlü Bireylerin Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Beklentilerinin Özür Türüne Göre Dağılımı" İstatistikleri Sonuç Grafiği. 35
Şekil 1-6. TUİK 2010 yılı anket sonuçlarına göre, soldaki imaj:"Kayıtlı olan özürlü bireylerin kendi başına toplu taşıma aracı kullanma durumu" oranlarını gösterir pasta grafik; sağdaki imaj: "Kayıtlı olan özürlü bireylerin kendi başına toplu taşıma aracı kullanma durum" oranlarını gösterir pasta grafik. 36
Şekil 1-7. TÜİK 2010, "Kayıtlı özürlü bireylerin yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemelerinin, özürlü bireylerin kullanımına uygun olup olmadığı hakkındaki düşüncelerinin özür türüne göre dağılımı" çalışması - cevap yüzdeleri (Görseli hazırlayan, Aylin Ayna) 37
Şekil 1-8. TÜİK 2010, "Kayıtlı özürlü bireylerin yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemelerinin, özürlü bireylerin kullanımına uygun olup olmadığı hakkındaki düşüncelerinin özür türüne göre dağılımı" - Görme Engelli Bireylerin Cevap Yüzdeleri (Görselleştirmeyi hazırlayan, Aylin Ayna) 38
Şekil 2-1. Algılama Süreci (Mike May'in "Perceptual Process" görseli referans alınmıştır) (May, 2007) 50
Şekil 2-2. Rain Room, RANDOM International, 2012, Los Angeles County Güzel Sanatlar Müzesi- © 2012 Hannes Koch, Florian Ortkrass, Stuart Wood, fotoğraf © Jan Bitter 64
Şekil 2-3. Firewall Enstalasyonu, Aaron Sherwood- Mike Allison, 2013 65
Şekil 2-4. Sky Ear, Usman Haque, 2004 (Kaynak: haque.co.uk). 65
Şekil 2-5. Bloomberg ICE Enstalasyonu, Klein Dytham Mimarlık, 2002 (Fotoğraflar: © Jun Takagi) 66
Şekil 2-6. Blur Building, Diller Scofidio + Renfro, 2002 (Kaynak: Diller Scofidio + Renfro, 2018) 67
Şekil 2-7. Blur Building, Diller Scofidio + Renfro, 2002 (Diller Scofidio + Renfro, 2018) 68
Şekil 2-8. Serpentine Pavilyon, Londra, Peter Zumthor & Piet Oudolf 68
Şekil 2-9. "*Sensing Spaces: Architecture Reimagined*" Sergi Afişi 70
Şekil 2-10. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi- Kengo Kuma enstalâsyonundan fotoğraflar 71
Şekil 2-11. Tokyo İstasyonu Gelerisi – Kengo Kuma: a LAB for Materials Sergisi'nden Sensing Spaces Sergisi Enstalasyonundaki Bambu Strüktür. (Fotoğraf: Aylin Ayna, Mayıs 2018) 72
Şekil 2-12. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi- Grafton Architects enstalâsyonundan fotoğtaflar. (Foto.1: ©Grafton Architects; Foto.2: ©SHSH; Foto.3: ©SHSH) 73
Şekil 2-13. Li Xiadong'un enstalâsyonundan fotoğraflar. 74
Şekil 2-14. Pezo von Ellrichshausen'ın enstalâsyonundan fotoğraflar. 75
Şekil 2-15. Francis Kere'nin enstalâsyonundan çeşitli fotoğraflar. 76

Şekil 2-16. Eduardo Suoto de Moura'nın enstalâsyonundan fotoğraflar. 77
Şekil 2-17. Alvaro Siza'nın enstalâsyonundan fotoğraflar. 78
Şekil 2-18. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi Enstalâsyon sahibi mimarlar ile gerçekleştirilen röportaj metinlerinden oluşan “Sensing Spaces” kitabı, kitap kapağı (İmaj: © Royal Academy of Arts). 80
Şekil 2-19. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi Enstalâsyon Sahipleri olan mimarlar ile gerçekleştirilen röportajlardaki tüm cevaplar üzerinden kelime kullanım sıklıklarını gösterir ‘kelime bulutu'. 83
Şekil 2-20. Röportajlardaki tüm cevapların metin analizlerinden, sık kullanımlı kelimeler (kullanım sıklıkları sıralaması ile). 83
Şekil 2-21. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi - Mimarlar ile gerçekleştirilen röportajlar - Eksiltilmiş ‘kelime bulutu'. 84
Şekil 2-22. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Kengo Kuma - Metin Analizi – Kelime kullanım sıklıkları üzerinden “Kelime Bulutu” 90
Şekil 2-23. Kengo Kuma Röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler. 90
Şekil 2-24. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Grafton Architects – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir “Kelime Bulutu” 93
Şekil 2-25. Grafton Architects röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler. 93
Şekil 2-26. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Li Xiaodong – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir “Kelime Bulutu” 95
Şekil 2-27. Li Xiaodong röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler. 95
Şekil 2-28. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Pezo von Ellrichshausen – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir “Kelime Bulutu” 97
Şekil 2-29. Pezo von Ellrichhausen röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler. 97
Şekil 2-30. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Diébédo Francis Kéré – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir “Kelime Bulutu” 100
Şekil 2-31. Diébédo Francis Kéré röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler. 100
Şekil 2-32. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Eduardo Souto de Moura & Alvaro Siza – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir “Kelime Bulutu” 101
Şekil 2-33. Eduardo Souto de Moura & Alvaro Siza röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler. 101
Şekil 2-34. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir “Kelime Bulutları” 102
Şekil 3-1. Tez çalışmasının yöntem ve çerçevesini gösterir imaj. 113
Şekil 3-2. Nitel Araştırmalarda Kodlama Süreci Görsel Modeli (Creswell, 2014). 124
Şekil 3-3. Pilot çalışma dahilinde katılımcılara kullanımları üzere sunulan malzemeler. 128
Şekil 3-4. İtalya- Pilot Çalışma- Görme engelli bireyler – grup 1 (GEB-GR1) ile yürütülen atölye çalışması katılımcılarının görme engel durumlarını gösterir grafik. 130
Şekil 3-5. İtalya- Pilot Çalışma- GR 1- GEB Katılımcı Grubu Yaş Grafiği 130
Şekil 3-6. İtalya- Pilot Çalışma- GR 1- GEB Katılımcı Grubu Eğitim Durumları ve Meslek Grupları Grafikleri 131
Şekil 3-7. İtalya- Pilot Çalışma- GR 2- GB Katılımcı Grubu Yaş Grafiği 132
Şekil 3-8. İtalya- Pilot Çalışma- GR 2- GB Katılımcı Grubu Eğitim Durumu 132

Şekil 3-9. İtalya- Pilot Çalışma- Katılımcılar ile yapılan görüşme süreleri grafiği- Grup 1 (GEB) 133
Şekil 3-10. İtalya- Pilot Çalışma- Katılımcılar ile yapılan görüşme süreleri grafiği- Grup 2 (GB) 133
Şekil 3-11. İtalya- Torino Kenti- Corso Vittorio Emanuele II ve Corso Re Umberto kesişimi. 141
Şekil 3-12. İtalya- Torino sokaklarından örnekler, Torino, 2014 (Fotoğraf: Aylin Ayna) 142
Şekil 3-13. İtalya- Torino Sokakları üzerinden hazırlanan şemalar. 142
Şekil 3-14. İtalya- Torino Kenti- (Üstteki fotoğraflar) Corso Vittorio Emanuele II, Torino; (Alttaki fotoğraflar) Corso RE Umberto, Torino 143
Şekil 3-15. İtalya- Torino Caddeleri üzerinden hazırlanan şemalar. 143
Şekil 3-16. İtalya- Grup 2, K. 9'un anayol-sokak-meydan gösterimi 148
Şekil 3-17. İtalya- Piazza Castello, Torino, Ekim 2013, Panoramik Fotoğraf (Fotoğraf: Aylin Ayna). 149
Şekil 3-18. İtalya- Piazza Castello, Torino- Meydanı çevreleyen yapılar ve anıt. 149
Şekil 3-19. İtalya- Piazza Castello, Torino (Uydu fotoğrafı: Google Earth, Temmuz 2017) (soldaki)..... 150
Şekil 3-20. İtalya- Piazza Castello, Torino- Meydanı sınırlayan yapılar (sağdaki). 150
Şekil 3-21. İtalya- Piazza Castello, Torino- Meydan alanı (soldaki). 150
Şekil 3-22. İtalya- Piazza Castello, Torino- Meydana bağlanan araç ve yaya yolları (sağdaki). 150
Şekil 3-23. İtalya- Piazza Vittorio Veneto - Torino, İtalya; Fotoğraflar: Aylin Ayna, Nisan-Ağustos 2014..... 151
Şekil 3-24. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino (İmaj: Google Earth, Temmuz 2017) (soldaki)..... 152
Şekil 3-25. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino- Meydanı çevreleyen yapılar. (sağdaki). 152
Şekil 3-26. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino- Meydan alanı. (soldaki)..... 152
Şekil 3-27. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino- Meydan içerisinden geçen araç yolları (sağdaki). 152
Şekil 3-28. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino- Meydan alanı- "çevreleyenler". 152
Şekil 3-29. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ İşitme Duyusu Diyagramı 166
Şekil 3-30. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Koklama Duyusu Diyagramı 168
Şekil 3-31. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Denge Duyusu Diyagramı 169
Şekil 3-32. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Kinestetik-Hareket Duyusu Diyagramı 171
Şekil 3-33. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Dokunma Duyusu Diyagramı 172
Şekil 3-34. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Çok-Duyululuk Diyagramı 173
Şekil 3-35. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/İşitme Duyusu Diyagramı 180
Şekil 3-36. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/ Koklama Duyusu Diyagramı 181
Şekil 3-37. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/ Denge Duyusu Diyagramı 183
Şekil 3-38. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/ Dokunma Duyusu Diyagramı 184
Şekil 3-39. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/ Çok-Duyululuk Diyagramı 185
Şekil 3-40. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1 ve Grup 2- İşitme Duyusu-Mekân İlişkisi Diyagramları 187

Şekil 3-41. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1 ve Grup 2- Koklama Duyusu-Mekân İlişkisi Diyagramları 187
Şekil 3-42. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1 ve Grup 2- Denge Duyusu-Mekân İlişkisi Diyagramları 188
Şekil 3-43. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1 ve Grup 2- Dokunma Duyusu-Mekân İlişkisi Diyagramları 189
Şekil 3-44. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup1- (Kısmi ya da tamamen görmeyen bireylerle yürütülen çalışmalar) Katılımcı Yaş Grafiği 192
Şekil 3-45. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 1- (Kısmi Ya Da Tamamen Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar) Katılımcı Çalışma Durumları 192
Şekil 3-46. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 1- (Kısmi Ya Da Tamamen Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar) Katılımcı Eğitim Durumları Grafiği 193
Şekil 3-47. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2-B- Akademisyen-Mimarlarla Yürütülen Çalışmalar- Katılımcı Yaş Grafiği. 194
Şekil 3-48. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1 (Kısmi ya da tamamen) Görmeyen Bireyler ile Yürütülen Çalışmalar Üzerinden Mülakatların Aktarılma, İncelenme ve Değerlendirme Biçimlerini Gösteren Grafik Çalışma. 217
Şekil 3-49. Mülakat Çalışmaları_ Mülakatların Değerlendirme Biçimini Gösteren Grafik Çalışma. 219
Şekil 3-50. Mülakatlar_ Grup1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireyler- Katılımcı Yaş Grafiği 220
Şekil 3-51. Mülakatlar_ Grup1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireyler- Görme Kayıp Durumları Grafiği 221
Şekil 3-52.Mülakatlar_ Grup1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireyler- Katılımcı Eğitim Durumları Grafiği 221
Şekil 3-53. Mülakatlar_ Grup1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireyler- Mülakat Süreleri Grafiği 222
Şekil 3-54. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar–Grup 2-a- Herhangi bir Tasarım veya Mimarlık Eğitimi Almamış Bireylerden Oluşan Çalışma Grubu- Katılımcı Yaş Grafiği 223
Şekil 3-55. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar– Grup 2-a- Herhangi bir Tasarım veya Mimarlık Eğitimi Almamış Bireylerden Oluşan Çalışma Grubu- Katılımcı Eğitim Durumları Grafiği 224
Şekil 3-56. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar – Grup 2-a- Herhangi bir Tasarım veya Mimarlık Eğitimi Almamış Bireylerden Oluşan Çalışma Grubu- Mülakat Süreleri Grafiği 224
Şekil 3-57. Mülakat Analizleri İçin Kodlama Çalışmaları- 1. Derece Kodlar 227
Şekil 3-58. Mülakat Analizleri İçin Kodlama Çalışmaları- Kodlama Strüktürü 227
Şekil 3-59. Mülakat Analiz Çalışmaları- Duyular/ Duyusal Veriler Ana Kodu- Kod Dalları 228
Şekil 3-60. Mülakat Analiz Çalışmaları- İzlenim/ Deneyim/ Paylaşım Ana Kodu- Kod Dalları 229
Şekil 3-61. Mülakat Analiz Çalışmaları- Mekânsal Tanımlamalar Kodu- Kod Dalları 230
Şekil 3-62. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-01- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 232
Şekil 3-63. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-01- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim 233
Şekil 3-64. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-01- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim 233

Şekil 3-65. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-01 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi. 237
Şekil 3-66. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-01 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi. 237
Şekil 3-67. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-01 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler _ Mekânlar Matrisi. 238
Şekil 3-68. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-02- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 239
Şekil 3-69. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- Grup 1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-02- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim. 240
Şekil 3-70. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-02- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim. 241
Şekil 3-71. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-02 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi. 245
Şekil 3-72. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-02 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi. 246
Şekil 3-73. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-02 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi. 247
Şekil 3-74. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-03- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 248
Şekil 3-75. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-03- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim. 249
Şekil 3-76. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-03- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim. 249
Şekil 3-77. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-03 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi. 251
Şekil 3-78. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-03 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi 252
Şekil 3-79. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-03 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi 252
Şekil 3-80. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-04- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 253

Şekil 3-81. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-04- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim..... 254
Şekil 3-82. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-04- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim. 254
Şekil 3-83. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-04 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 256
Şekil 3-84. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-04 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi..... 257
Şekil 3-85. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-04 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi 258
Şekil 3-86. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-05- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 259
Şekil 3-87. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-05- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim..... 260
Şekil 3-88. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-05- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim. 260
Şekil 3-89. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-05 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 263
Şekil 3-90. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-05 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi..... 264
Şekil 3-91. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-05 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi 265
Şekil 3-92. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-06- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 265
Şekil 3-93. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-06- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim..... 266
Şekil 3-94. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-06- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim. 266
Şekil 3-95. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-06 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 268
Şekil 3-96. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-06 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi..... 269

Şekil 3-97. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-06 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi 270
Şekil 3-98. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-07- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 271
Şekil 3-99. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-07- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim. 271
Şekil 3-100. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-07- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim. 272
Şekil 3-101. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-07 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 273
Şekil 3-102. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-07 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler _ Mekânlar Matrisi 274
Şekil 3-103. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-07 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi 274
Şekil 3-104. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-08- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 275
Şekil 3-105. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-08- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim. 276
Şekil 3-106. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-08- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim. 276
Şekil 3-107. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-08 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 278
Şekil 3-108. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-08 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi 278
Şekil 3-109. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-08 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi 279
Şekil 3-110. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-09- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 280
Şekil 3-111. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-09- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim. 280
Şekil 3-112. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-09- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim. 281

Şekil 3-113. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-09 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 283
Şekil 3-114. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-09 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi..... 284
Şekil 3-115. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2-09 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi 285
Şekil 3-116. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 286
Şekil 3-117. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- Cevaplar- Hiyerarşik tablo..... 287
Şekil 3-118. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodu Hiyerarşik tablo 287
Şekil 3-119. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 290
Şekil 3-120. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi 290
Şekil 3-121. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi..... 291
Şekil 3-122. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 292
Şekil 3-123. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- Cevaplar- Hiyerarşik tablo..... 292
Şekil 3-124. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 295
Şekil 3-125. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- Duyular/ Duyusal Veriler _ Mekânlar Matrisi 295
Şekil 3-126. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- İzlenim_ Mekânlar Matrisi 296
Şekil 3-127. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 297
Şekil 3-128. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- Cevaplar- Hiyerarşik tablo..... 297
Şekil 3-129. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 300
Şekil 3-130. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- Duyular/ Duyusal Veriler _ Mekânlar Matrisi 301

Şekil 3-131. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- İzlenim_ Mekânlar Matrisi..... 302
Şekil 3-132. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04 Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 303
Şekil 3-133. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 303
Şekil 3-134. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodu- Hiyerarşik tablo..... 304
Şekil 3-135. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 306
Şekil 3-136. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi 306
Şekil 3-137. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- Mekânlar_ İzlenimler Matrisi 307
Şekil 3-138. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05 Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 308
Şekil 3-139. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 309
Şekil 3-140. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodu- Hiyerarşik tablo..... 309
Şekil 3-141. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 312
Şekil 3-142. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- Mekânlar_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 312
Şekil 3-143. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- Mekânlar_ İzlenimler Matrisi 313
Şekil 3-144. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06 Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 314
Şekil 3-145. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 314
Şekil 3-146. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- Duyular/ Duyusal Veriler Kodları- Cevaplar- Hiyerarşik tablo..... 315
Şekil 3-147. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 318
Şekil 3-148. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- Mekânlar_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 318

Şekil 3-149. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- Mekânlar_ İzlenimler Matrisi 319
Şekil 3-150. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 320
Şekil 3-151. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 321
Şekil 3-152. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 321
Şekil 3-153. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 325
Şekil 3-154. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi 326
Şekil 3-155. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- İzlenim_ Mekânlar Matrisi 327
Şekil 3-156. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 328
Şekil 3-157. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 329
Şekil 3-158. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları- Hiyerarşik tablo 329
Şekil 3-159. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 331
Şekil 3-160. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi 332
Şekil 3-161. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- İzlenim_ Mekânlar Matrisi 333
Şekil 3-162. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 334
Şekil 3-163. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 335
Şekil 3-164. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 335
Şekil 3-165. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 337
Şekil 3-166. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- Duyular/ Duyusal Veriler _ Mekânlar Matrisi 337

Şekil 3-167. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- İzlenimler _ Mekânlar Matrisi... 338
Şekil 3-168. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime) 339
Şekil 3-169. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- Cevaplar- Hiyerarşik tablo 339
Şekil 3-170. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları- Hiyerarşik tablo..... 340
Şekil 3-171. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi 341
Şekil 3-172. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi..... 342
Şekil 3-173. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi.... 342
Şekil 3-174. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M1- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli 343
Şekil 3-175. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M1- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo 344
Şekil 3-176. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M2- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli 347
Şekil 3-177. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M2- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo 348
Şekil 3-178. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M3- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli 350
Şekil 3-179. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M3- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo 350
Şekil 3-180. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M4- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli 353
Şekil 3-181. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M4- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo 353
Şekil 3-182. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M5- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli 355
Şekil 3-183. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M5- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo 356
Şekil 3-184. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Sinestet Katılımcı)- K2-S1- Görüşme Geneli/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli 358
Şekil 3-185. Mülakat Analiz Çalışmaları- Sinestet Katılımcı- K2-S1- Katılımcının Renk-Sayı Eşleştirmeleri 359
Şekil 3-186. Mülakat Çalışmaları- Sinestet Katılımcı- Mekanların Renk- Sayı Karşılıkları 360
Şekil 3-187. (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireylerle yapılan Mülakatlar – P2 Grubu Geneli Kelime Kullanım Sıklıkları..... 363
Şekil 3-188. (Mimarlık/Tasarım eğitimi almamış) Gören Bilerlerle yapılan Mülakatlar - K2-0 Grubu Geneli Kelime Kullanım Sıklıkları..... 363
Şekil 3-189. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- P2 (Kısmi veya tamamen görmeyen bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki Veri Kodlamaları Oransal Grafik Gösterim 364

Şekil 3-190. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- K2 (Mimarlık/tasarım eğitimi almamış, gören bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki Veri Kodlamaları Oransal Grafik Gösterim 365
Şekil 3-191. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- P2 (Kısmi veya tamamen görmeyen bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları Grafik Gösterim 365
Şekil 3-192. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- K2 (Mimarlık/tasarım eğitimi almamış, gören bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları Oransal Grafik Gösterim 366
Şekil 3-193. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- P2 (Kısmi veya tamamen görmeyen bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki İzlenim- Deneyim- Paylaşım Kodlamaları _ Kodlanan Veri Miktarı Üzerinden 371
Şekil 3-194. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- K2 (Herhangi bir tasarım/mimarlık eğitimi almamış bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki İzlenim- Deneyim- Paylaşım Kodlamaları _ Kodlanan Veri Miktarı Üzerinden 371
Şekil 3-195. Mülakat Çalışmaları- Tüm katılımcılar- Duyular/ Duyusal Veriler Frekansları- Hiyerarşik Gösterim 372
Şekil 3-196. Mülakat Çalışmaları- Katılımcı Cevapları Üzerinden Duyular Arası İkili İlişkiler 373
Şekil 3-197. Mülakat Çalışmaları- Katılımcı Cevapları Üzerinden Duyular Arası Çapraz İlişkiler 374
Şekil 3-199. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Metin Analizi – Kelime Bulutları 387
Şekil 3-200. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Metin Analizi – Kod Ağacı 387
Şekil 3-201. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 1 - Metin Analizi – Kod Ağacı 388
Şekil 3-202. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 2 - Metin Analizi – Kod Ağacı 389
Şekil 3-203. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 3 - Metin Analizi – Kod Ağacı 390
Şekil 3-204. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 4 - Metin Analizi – Kod Ağacı 391
Şekil 3-205. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 5 - Metin Analizi – Kod Ağacı 392
Şekil 3-206. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 6 - Metin Analizi – Kod Ağacı 393
Şekil 3-207. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 7 - Metin Analizi – Kod Ağacı 394

1. GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve kolaylaşan görsel bilgi üretimi, artan temsil ve paylaşım ortamlarıyla, görme odaklı ve görsel bilgi merkezli düşünme ve üretim biçimleri yaygınlaşmakta, bu da zaman zaman odağın başka şeylere kayması sebebiyle mimarinin görme dışında kalan yanlarının zayıflamasına neden olarak, farklı mekânsal deneyim imkânlarını daraltmaktadır. Görsel düşünme ve temsil ortamlarındaki bu gelişim ve yaygınlaşma, insanların (hem bireysel olarak hem de topluluklar genelinde) alışkanlıklarını, algılama, düşünme ve davranma biçimlerini de etkilemekte, değiştirmektedir. Bu çerçevede, bu görsel baskın halden bahsederken, özellikle görme engelli bireyler için düşünüldüğünde, görme merkezli bir dünyanın bir yandan hem anlaşılmasının hem de erişilmesinin ne kadar zor olabileceği düşüncesi ve takiben de bunu aşabilmenin yollarının nasıl olabileceği sorusu akla gelmektedir. Ağırlıklı olarak görsel bir yanı bulunan mimarlık gibi bir alanın görme engelli bir birey tarafından nasıl ve hangi aracılarla algılandığı sorusunun cevabı, mekânın zenginliğini ve farklılıklarını anlamak ve çok-duyulu/ çok-bileşenli mekân tasarım-deneyim biçimlerini tanımlamak bakımından temel olabilecek niteliktedir.

Görsel baskın tasarım, temsil ortamları ve gündelik olarak maruz kaldığımız görsel bilgi-iletişim ortamını sorgulayabilme ve dışarısından düşünebilmenin yolu, görme duyusunu dışarıda bırakmaya çalışarak, görme-dışı mekânsal mevcudiyeti anlamaya çalışmak olacaktır. (Kısmi veya tamamen) Görmeyen bireyler ve onların gündelik mekânsal deneyimleri bu çerçevede ayrıca önem kazanmakta olup konu üzerine fikir üretebilmek bakımından temel nitelikli görülmüştür. (Kısmi veya tamamen) Görmeyen bireylerin deneyimleri üzerinden geliştirilebilecek olan görme-dışı duyusal farkındalık ile gören bireylerin duyumsama alışkanlıklarının anlaşılması, karşılıklı ve bir arada değerlendirilmesi de bu temel üzerine geliştirilen ve çok-duyulu mekânın varlığını anlamayı, tasarımını ve temsilini bilinçli bir biçimde oluşturmayı hedefleyen tartışmanın ana gövdesini oluşturmaktadır.

(Kısmi veya tamamen) Görmeyen bireylerin mekânsal deneyimleri ve başka çalışmalardan da destek alarak, mekânın çok-duyulu hale getirilmesi, mekânın

derinlemesine irdelenebilmesi fırsatı ve anlaşılması konusunda fayda sağlayacağı gibi görme engelli bireylerin mekânsal erişim, kullanım, deneyim ve katılım süreçlerini olumlu yönde etki edecek düşün-tasarım kararlarının geliştirilmesine de fırsat tanıyacaktır. Mekânın çok-duyulu varlığı ile ele alınıp geliştirilmesi bir yanıyla mekânı geliştirip zenginleştirirken bir yanıyla da (kısmi ya da tamamen) görmeyen bireylerin mekânsal erişimlerinin, kullanım memnuniyetlerinin sağlanması gibi gelişimlere, en önemlisi de farklı yeti ve özelliklere sahip bireyler için erişim ve deneyim fırsatı sunabilecek ortamların oluşturulmasına imkân sağlayabilecektir.

Tez çalışmasının süreç içerisindeki değişim ve gelişimine bakıldığında; başlangıçta salt görme engelli bireylerin mekân algısı başlığı ile başlatılan çalışma, sadece belirli bir gruba yönelik düşünülmesi yerine, mevcut farklılıkların, potansiyellerin ve olasılıkların farkına vararak tüm bunları tasarım ve temsil süreçlerine dâhil etmenin 'herkes' için –veya en azından çok daha fazla sayıda birey için- katkı sağlayabileceği ve mimari mekânın tasarım sürecinden üretimine, oradan da deneyimine varana dek etkili olabileceği düşüncesiyle "mekânsal çok-duyululuk" eksenine kaydırılmıştır.

Görsel baskın ortam eleştirisi üzerinden geliştirilen araştırmalar ve çalışmalar yürütülürken engelli bireylerin mekânsal erişim konusunda yaşadığı problemler çözülmesi gereken temel problemlerden biri olarak görülmüştür. Ancak esas meselenin, sadece belirli bir gruba yönelik düşünmek yerine, mevcut farklılıkların, potansiyellerin ve olasılıkların farkına vararak tasarım, deneyim ve temsil ortamlarını bu farklılıkların bilincinde olarak geliştirmeyi sağlamak olduğu görüşü çalışmanın temel geliştirici noktalarından olmuştur.

Burada, odak grup özelinde yürütülecek olan çalışmalardan destek alıyorken, sonuç üretimlerin salt odak grup faydasına olmaktan öte herkese dair katkılar sağlayacak çıktılar olması hedefi, çalışmanın hassasiyet gösterdiği noktalardandır. (Kısmi ya da tamamen) Görmeyen bireylerin mekânsal erişimlerinin kolaylaştırılması, sorunlu durumların tespit ve çözümü kuşkusuz ki çalışmanın önemli hedeflerindendir, ancak hem görmeyen bireyler özelinde hem de genel olarak düşünüldüğünde, esas katkı farklı yeti ve özelliklere sahip pek çok birey için erişilebilir, deneyimlenebilir, sorunsuz ve memnuniyet verici ortamları sağlayabilmek olmalıdır.

Bireysel ve durumsal algı farklılıkları ve mekânın her bir birey ve her bir an için farklı ve değişken oluşundan hareketle, mekânsal algı ve farklılıklar üzerinden mekânı ve mekânı oluşturanları/mekânın içerenlerini anlamak mekânın zenginleşebilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Mekânın anlaşılması hem kavramsal olarak hem de fiziksel varlığı ile kavranabilmesi, tasarım, temsil ve deneyim aşamalarında daha çok bireye ulaşabilmek bakımından, en önemlisi de birey-mekân ilişkisini ve etkileşimini geliştirebilmek açısından oldukça önemlidir. Mekânı oluşturan niteliklerin/içerenlerin iyi bilinmesi ve bireysel algı farklılıklarının farkında olunması; kent planlamadan mimariye, mimariden ürün tasarımına her ölçekte tasarım, temsil ve deneyimi zenginleştirecek, süreçleri ve sonuç ürünleri farklılaştıracaktır.

Tez çalışması için özetlemek gerekirse: görsel baskın mimari ortam eleştirisi yapılmakta; mekânın görme dışı var edenlerinin yeniden değerlendirilerek tasarım ve deneyim süreçlerini besler hale gelebilmesi, farklı duyusal-algısal yetilere sahip bireyler için rahat erişilebilir, anlaşılabilir, yaşanabilir mekânlar tasarlanabilmesi, bu doğrultuda tasarım değişkenlerinin çıkartılarak mekânın çok-duyulu varlığının ortaya konabilmesi hedeflenmektedir. Görmeyen bireylerin deneyimlerinden yola çıkılarak yapılacak olan çalışma, hem mekânın görme merkezli kısıtlayıcı ortamdan sıyrılarak daha zenginleşebilmesi hem de daha erişilebilir-kullanılabilir-farklı deneyimlere imkân verebilir olması açısından araştırmanın iskeletini oluşturmaktadır. Bu iskelet, mevcut mekân araştırmaları, çok-duyulu mekân çalışmaları gibi çalışmalar ve kuramlarla da desteklenerek, tasarıma dair duyusal değişkenlere erişilmeye, tasarım-deneyim süreçlerinin, duyusal zenginlik ve aracılar bakımından birbirini nasıl besleyebileceği ve hatta ortaklaşabileceği üzerine, gören- görmeyen bireylerin deneyimleri çerçevesinden çıkarımlar yapılmaya çalışılacaktır.

1.1 Çalışma Üzerine: Varsayımlar, Amaçlar ve Kapsam

Mekân deneyime dayalı, birey ile doğrudan etkileşimli ve her birey ve deneyim çerçevesinde biricik ve tek seferlik varlığı ile çok duyulu ve interaktif bir gerçekliktir. Günümüz temsil ve paylaşım ortamlarının da etkisiyle her geçen gün daha görsel bir gerçeklik olarak tanım bulmakta, bu da zaman zaman karakteristiğinin göz ardı edilmesine, derinliğinin fark edilememesine ve dolayısıyla da tasarım, temsil ve deneyim süreçlerinin verimli ve etkili bir biçimde gerçekleşememesine sebep olabilmektedir. Oysaki tüm duyumsal karakteristik ve algılama-deneyim sürecinin zaten biricik olması, dolayısıyla mekânın da biricik ve değişken özellikte olması çok-duyulu zenginliğini de beraberinde getirmektedir. Bu zenginliğin farkına varılabilmesi ve tasarım, temsil ve deneyim süreçleri için daha etkili hale getirilebilmesi, bu doğrultuda farkındalık ile birlikte geliştirilecek olan bilinçli yürütülen süreçler ve kararlar dizisi, sonuç üretimleri geliştirecektir.

Mekânın, algılanması, ilişki kurulması, temsili, oluşturulması, varlığı ve devamı, elbette ki döngüseldir ve kesin bir başlangıç noktasından söz edilemeyecektir fakat daha derin bir sorgulama yapabilmek için belirli bir parçaya odaklanmak, bütüne dair söz söyleyebilmek bakımından önem teşkil etmektedir. Bu doğrultuda mekânın varlığının anlaşılması, mekânın nasıl ve hangi duyular aracılığıyla algılandığı soruları özelinde, daha ziyade duyumsama ve algılama süreçleri odak alınan parçalar olarak konumlanmaktadır.

Algı sürecinin (yine döngüsel halinin kabulüyle ve belirli bir odak aralık için düşünüldüğünde) kişide başlayan, kişinin çevreye dair/ çevreden veri edinimi sağlayan süreç olarak duyumsama süreci çerçevesinde duyuların çevre ile ilişki kurmamızda nasıl aracı oldukları, verilerin edinim ve bilgiye dönüşüm süreçleri ile sonuç karşılıklarının, mekân algısı bakımından nasıl işlediği soruları gündeme gelmektedir. Çalışma kapsamında, bu süreçlere ve işleyişe dair araştırma, kişilerin mekânsal deneyimleri üzerinden yürütülmektedir. Bu doğrultuda çeşitli atölye çalışmaları ve mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yürütülen çalışmalar ve değerlendirmeleri ile duyuların mekânla kurulan ilişkideki rolleri, nelere ve nasıl

aracı oldukları, mekânın kişilerdeki duyusal ve algısal temsiliyetleri ve bunların üzerinden mekânın çok-duyulu varlığı araştırılmaktadır.

Tasarımın görme dışında kalan duyularla kurduğu ilişki ve mekânsal algılamanın diğer duyular/durumlar ile nasıl biçimlendiği sorusunun cevabını aramak için görme engelli bireylerin deneyimlerinden yola çıkarak mekânsal deneyim konusunda araştırmalar yapmak bir yöntem olarak kurgulanabilir. Görme engelli bireylerin, özellikle de doğuştan görmeyenlerin, algı biçimleri ve çevrelerini anlamakta aracı olarak kullandıkları duyular aracılığıyla, gören bireyler tarafından çok da farkına varılamayan, görsel algının yarattığı kolaylıklar ve alışkanlıklar benzeri sebeplerden dolayı atlanan durum ve detaylar daha anlaşılabilir olacaktır. Görme engelli bireylerin algılarından yola çıkarak mekânın dokunsal, işitsel, kinestetik varlığına dair çıkarımlar yapılıp, tasarım sürecine dair değişkenler; mekânsal gerçekliğin ve algılardaki temsillerinin değişkenleri, nitel durumları ve içerenleri daha kolay belirlenebilecektir. Çalışmanın ampirik parçalarından biri olarak yürütülecek bu çalışmalar, görsel baskın durumun dışında kalanlar bağlamında, tez çalışması strüktürünün temel parçalarından biri niteliğinde görülmektedir. Mekânın duyusal varlığının araştırılması kapsamında, yine bu hedefle ve arayışla üretilen sanat-mimarlık arakesitindeki bazı çalışmalar, enstalâsyonlar ve deneyimsel ortamlar da alt araştırma alanları olarak çalışma kapsamında değerlendirilecektir.

Duyusal değişkenlerin ve durumların belirlenmesi, mekânsal üretimleri ve deneyimi doğrudan etkileyeceği gibi; farklı karakteristiklere ve yetilere sahip bireylerin mekansal deneyimlerine imkân tanıyabilir olmayı sağlayabilmesi açısından da mekânsal kaliteyi, kullanım-memnuniyet-erişim meselelerinde daha başarılı sonuçlara varabilmeyi sağlayabilmesi açısından da faydalı olacaktır.

Tez çalışması bütünü için genel itibariyle, günümüz ortam ve deneyimlerinin görsel baskınlığı görüşünden hareketle, (kısmi ya da tamamen) görmeyen bireylerin mekânsal deneyim ve algılama tecrübelerinden faydalanarak mekânın çok-duyulu varlığının araştırılıp, tüm duyuların ve duyusal verilerin tasarım, temsil ve deneyim süreçlerini geliştirici unsurlar olarak nasıl kullanılabileceği temel soru olarak seçilmiştir. Bu çalışma ile, tasarım, temsil ve deneyim süreçlerinin halihazırda önemli parçaları olan fakat günümüz ortamında biraz daha geride kalmış bulunan, mekânın

görme dışı mevcudiyeti daha derinlemesine araştırılmakta; algı-duyum farklılıkları aracılığıyla mekânın çok-duyulu varlığı ve bu çok-duyulu varlığının tasarım sürecine nasıl dâhil edilebileceği, bu doğrultuda deneyimin nasıl geliştirilebileceği üzerine fikir üretilmeye çalışılmaktadır. Buradaki en önemli nokta, sadece mekânın fiziksel oluşumuna dair çıkarımlar sağlayabilmek veya entegre düzenleme yaklaşımları geliştirmek yerine, tasarım eyleminin başında tüm bu algı-deneyim farklılıklarını tasarım sürecine dahil edebilme meselesinin ve çok-duyulu tasarım-temsil-deneyim ortamlarının oluşturulabilmesi durumu tartışmasının esas alınmasıdır.

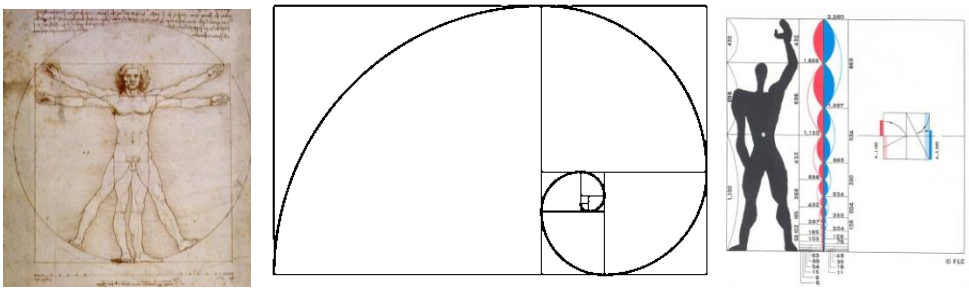
Bireylere, deneyime ve mekâna özgü farklılıklardan, zaman faktöründen ve değişkenlerden bahsedildiğinde, bütüncül düşünebilmek ve her bir mekânı/ mekânsal deneyim sürecini ayrı ayrı ele alabilmek ayrıca önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, öze yönelen fenomenolojik yöntemler nitel derinliğin araştırılması ve değerlendirilmesi bakımından verimli yaklaşım ve inceleme biçimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tez çalışması kapsamında da gerek mekana yönelik kavramsal yaklaşım gerekse yürütülen ampirik çalışmalar için yöntem olarak fenomenolojinin anlık, değişen, deneyime özgü yaklaşımından faydalanılmaktadır.

Görsel-olmayan mekân kavramı/tasarısı/gerçeği tartışmasını yapmak ve bu tartışmayı duyusal farkındalık- mekânsal çok-duyululuk ekseninde geliştirmek çalışmanın ana hedeflerinden biridir. Bu tartışma ile hem görme engelli bireylerin mekânsal algılarına dair çıkarımlarda bulunabilmek, hem de görsel baskınlığın dışına çıkmaya/ alışkanlıklarını kırmaya çalışarak mekânın zenginliğini araştırabilir, farkına varabilir ve hatta anlaşılabilir-yorumlanabilir biçimde ortaya koyabilir olmak amaçlanmaktadır.

1.1.1 Engelli Bireylerin Mekânsal Erişim- Deneyim İmkânlarının Arttırılması Üzerine:

Yüzyıllar boyunca, farklı düşünme biçimleri ve “ideal, güzel, sağlıklı” gibi tanımlamalar ile insan ve insan bedeni sorgulanmış, “ortalamalar, oranlar, hesaplar, normlar, standartlar” aracılığıyla tanımlanmaya, anlaşılmaya ve formülize etmeye çalışılmıştır. İnsana ve insan bedenine olan bakış, onunla birebir ilişkide olan mimarlık alanını da doğrudan etkilemiştir. Leonardo da Vinci’nin tanımladığı

oranlarıyla Vitruvian Man, Fibonacci Sayıları, Altın Oran, Le Corbusier tarafından çizilmiş olan Le Modulor bu çerçevede sayılabilecek temel tanımlardan bazılarıdır.

Şekil 1-1. Leonardo da Vinci, Vitruvian Man, 1487; Altın Oran "Golden Ratio"; Le Modulor (Le Corbusier)

(İmaj1 URL: http://www.bbc.co.uk/staticarchive/7075364624245f0b6d445d8d4e895e36c45f4713.jpg;
İmaj 3 URL: http://www.fondationlecorbusier.fr/CorbuCache/900x720_2049_3343.jpg?r=0; erişim tarihi 30 Haziran 2016, 18.50)

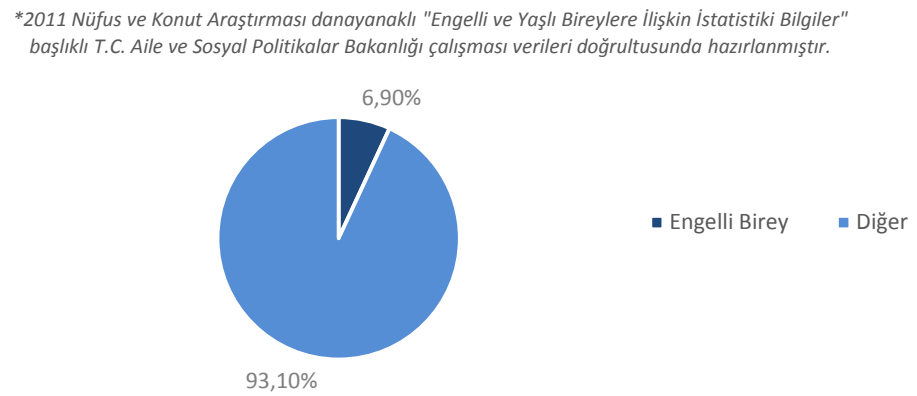
İnsan vücudu ve insan vücudu uzuvlarının birbirine ve bütüne olan oranları, mükemmellik ve simetri kavramlarıyla eşdeğer görülmüştür. Belirlenen bedensel oranlar, matematiksel karşılıklar ile genel anlamda önce beden ve uzuvlar arası düzeni belirleyerek bu düzenden hareketle fiziksel çevreye dair düzeni oluşturmak üzere araştırmalar yapılmıştır. "Mükemmel" olarak nitelendirilen ve simetrik yapısı ile ön plana alınan insan bedeni üzerinden yapılan matematiksel hesapların, "mükemmel" fiziksel çevre/mimari/kent oluşumu için de belirleyici olduğu düşünülmüştür. Antikiteden bu yana yapılmakta olan bedene yönelik bu sorgulama ve tanımlamalar, endüstri devrimi ve sanayileşme, bilimdeki ve teknolojideki yenilikler, modernist bakış, üretim ve tüketim biçimlerindeki değişimin etkileriyle "belirli ölçüler" ve bu belirli ölçülere yönelik olarak gerçekleştirilen tasarım ve üretimlerin yapılması yolunda devam etmiştir. Seri üretilen, çok sayıda kişiye hizmet etmesi beklenen ürün ve mekânlar, ergonomi, işlev ve estetik bakımından "belirli" kabullerin oluşmasına neden olmuştur. Yaşam ortamlarını yaşanabilir bir düzene koyabilmek, ihtiyaç ve beklentileri karşılayabilmek ve sağlıklı hizmet verebilmek adına yürütülen araştırmalarla bu doğrultuda oluşturulan standartlar ve normlar, bir yandan belirli bir düzen oluşturmaya hizmet ederken, diğer yandan da belirlenen ölçü ve standartların dışında kalan durumlar için aynı hizmeti sağlayamaması durumunu da beraberinde getirmiştir. Toplum içinde genel kabuller, ortalamalar, ölçüler vs. olmasına karşın aslen her birey kendine has fiziksel, sosyal, kültürel, psikolojik ve daha pek çok bakımdan farklı karakteristiklere sahiptir. Özellikle

modernizmin sonrasında geliştirilen yaklaşımlarla değerlendirilmektedir ki: Farklı fiziksel özelliklere ve ihtiyaçlara, becerilere, algı, düşünme, öğrenme biçimlerine ve duyusal yetilere sahip, farklı kültürel, ekonomik, sosyal koşullardan gelen, farklı psikolojik etkilere ve dolayısıyla da farklı ihtiyaç, talep ve beklentilere sahip bireyler için üretilen çözümler de farklılıklar içermeli, ya da farklılaşmaya imkân tanıyabilmelidir.

Gündelik hayatın devamı ve yaşama katılım bakımından mekân ve ürün hizmetlerine erişim, üretilmiş mekân veya tasarıma ulaşabilmek, onu deneyimleyebilmek ve kullanabilmek büyük önem teşkil etmektedir. Bu çerçevede, bu erişime imkân bulamayan bireylerin fiziksel ve sosyal hayata katılımları da zorlaşmaktadır. Tasarım sürecinin bu farkındalıkla geliştirilmesi erişilebilir mekânların ve ürünlerin tasarlanması bakımından önemlidir. Örneğin; engelliler, özel gereksinimli bireyler [fiziksel ve duyusal engelliler, zihinsel engelliler, sosyal dezavantajlılar…], bebek arabalı, bisikletli, kaykaylı vb. bireyler, farklı yaş gruplarından bireyler, farklı beden-kilo-boy özelliklerinde bireyler, çocuklar, çocuklu aileler, hamileler düşünüldüğünde, tasarım süreci bakımından her biri için farklı bir nokta ağırlık kazanmak durumunda kalacaktır. Fiziksel, sosyal, kültürel farklılıklar, beraberinde farklı davranma ve düşünme biçimlerini, farklı ihtiyaç, talep ve beklentileri getirmektedir. Örneğin, mimarlık özelinde ele alındığında, yürüyen bir birey ile tekerlekli sandalye kullanan bir bireyin ihtiyaçları ve beklentileri farklı olacaktır.

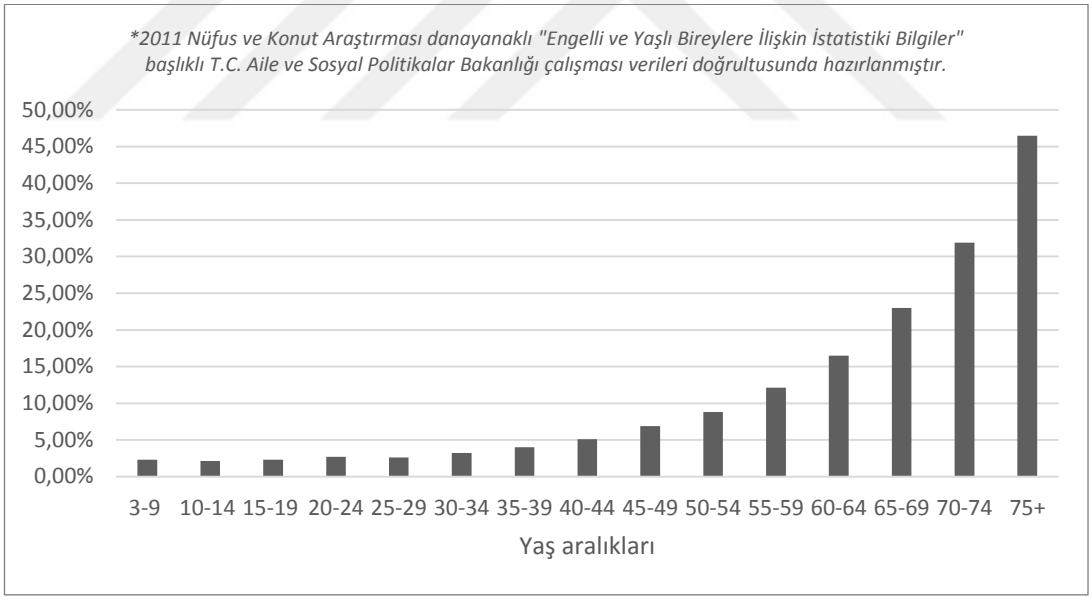
Engelli bireyler özelinde bakıldığında, hem erişim ve kullanım bakımından yaşanmakta olan sorunlar hem de bu sorunlarla yüz yüze kalmakta olan engelli birey nüfusu, araştırmalardan görülebilmektedir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Araştırma Geliştirme ve Proje Dairesi Başkanlığı tarafından yayınlanan “Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistikî Bilgiler” başlıklı bültende aktarılan verilere göre; Türkiye ‘de “2011 Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarında, en az bir engeli olan (3 ve daha yukarı yaş) nüfusun oranı %6,9 (4.876.000 kişi)dur. Erkeklerde bu oran %5,9 iken, kadınlarda %7,9’dur” (Araştırma Geliştirme ve Proje Dairesi Başkanlığı, 2017).

Şekil 1-2. Genel Nüfus İçinde En Az Bir Engeli Olan Nüfusun Genel Nüfusa Oranı

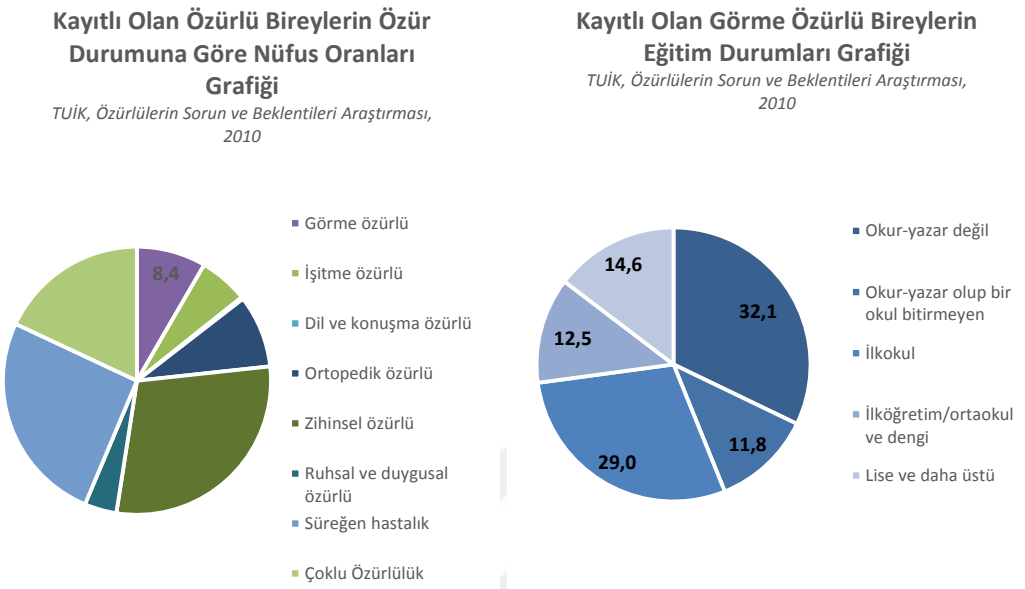
Genel nüfus içerisinde yaş grupları ile birlikte bakıldığında, ilerleyen yaş ile birlikte engel durumunun da oransal olarak arttığı görülmektedir. Bu grafik, doğuştan gelen hastalık vb. etkenlerden bağımsız olarak her bireyin ilerleyen yaş ile birlikte fiziksel veya durumsal sorunlar yaşama ihtimalinin yükseldiğinin de göstergesi durumundadır. Bu da konunun yalnızca engellilik ve engelli bireyler özelinde yürütülmesinin yeterli olmadığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Şekil 1-3. Genel Nüfus İçinde Yaş Grubuna Göre En Az Bir Engeli Olan Nüfus Oranları Grafiği (2011, Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı)

Tez çalışması kapsamında veri edinimi sürecinde, mekânın çok-duyulu varlığı araştırmasında görsel-baskınlığın dışına çıkabilmek amacıyla görme engelli bireyler ve mekân algıları bir alt alan olarak yer bulmaktadır; ancak sonuçta mekânın çok-duyulu varlığı üzerinden değerlendirilmek istenen noktalardan biri de mimari

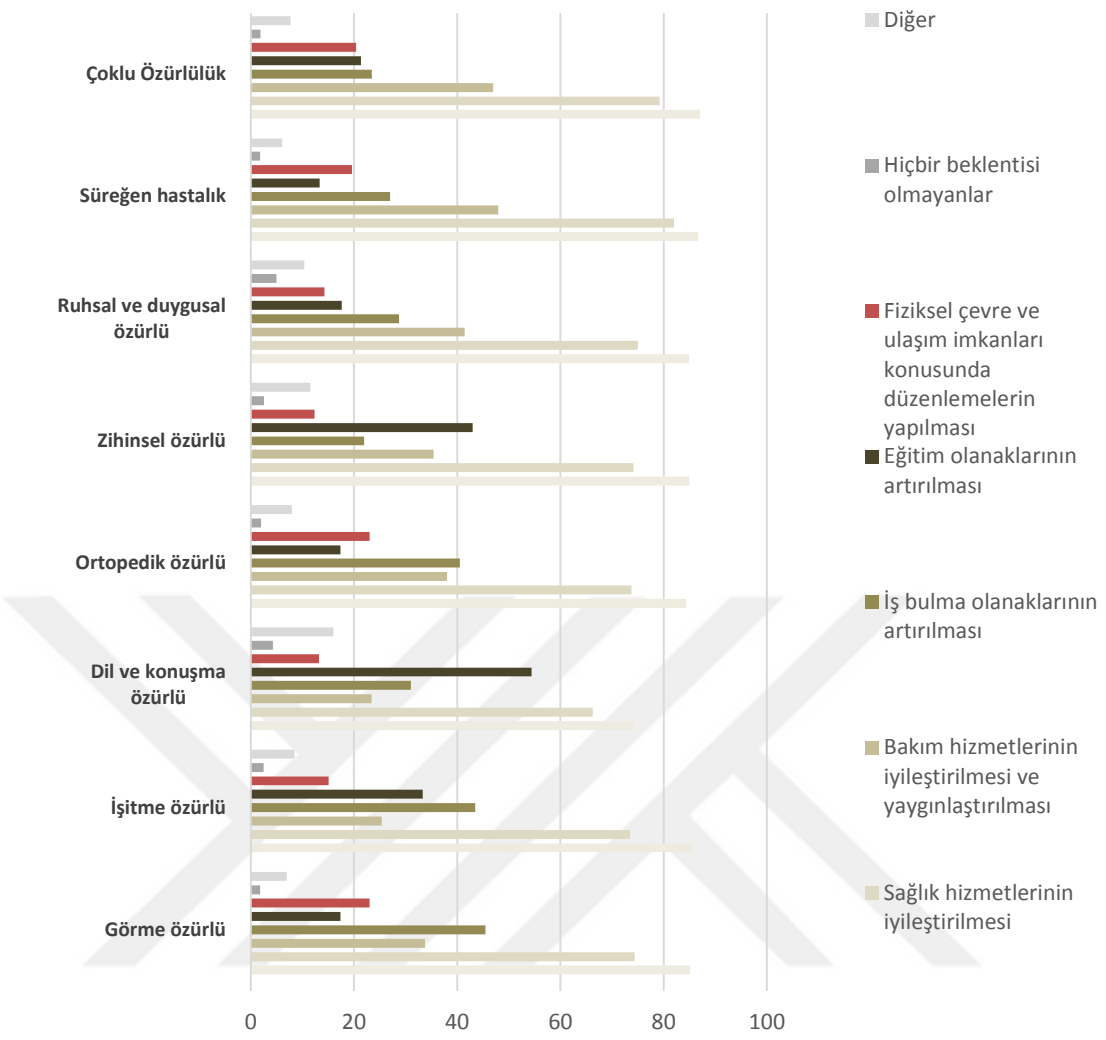
mekânların herkes için nasıl erişebilir olabileceği ve bu çerçevede duyuların aracı rolü üzerine olacaktır.

Şekil 1-4. Kayıtlı Özürlü Bireylerin Özür Durumuna Göre Nüfus Oranları ve Kayıtlı Olan Görme Özürlü Bireylerin Eğitim Durumları Grafikleri (2011, Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistikî Bilgiler, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı)

Araştırmalar, görme engelli bireyler özelinde incelendiğinde, kayıtlı engelli bireylerin %8,4'ünün görme engelli olduğunu görülmektedir (TUİK, 2010). Aynı araştırmada yer alan görme engelli bireylerin eğitim durumlarını gösterir veriler incelendiğinde ise %32,1'inin okur-yazar olmadığı, %11,8'inin okur-yazar olup bir okul bitirmediği, %29'unun ilkokul, %12,5'inin ilköğretim/ ortaokul veya dengi, %14,6'sının da lise ve daha üzeri düzeyde eğitim almış oldukları görülmektedir. Söz konusu rakamlardan da anlaşılabileceği üzere, görme engelli bireylerin eğitime katılım oranları, özellikle de mesleki düzeyde eğitim alabilme oranları oldukça düşüktür. Eğitime katılım oranlarındaki düşüklüğün sosyal hayat ve iş ortamına dâhil olabilmeleri açısından da benzer durumda olduğu gözlemlenmektedir. Eğitime ve sosyal hayata katılım konusunda en önemli unsurlardan birisi olarak kentsel ve mimari ölçekteki uygulamalar, bireylerin yaşamakta oldukları çevre ve düzenlemeler sayılabilir.

TUİK araştırma verileri doğrultusunda hazırlanmış olan Şekil 1-5 göstermektedir ki, engelli bireyler, fiziksel çevre ve ulaşım imkânları, eğitim olanakları, iş bulma, bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve sosyal destek konularında beklentilere sahiptir.

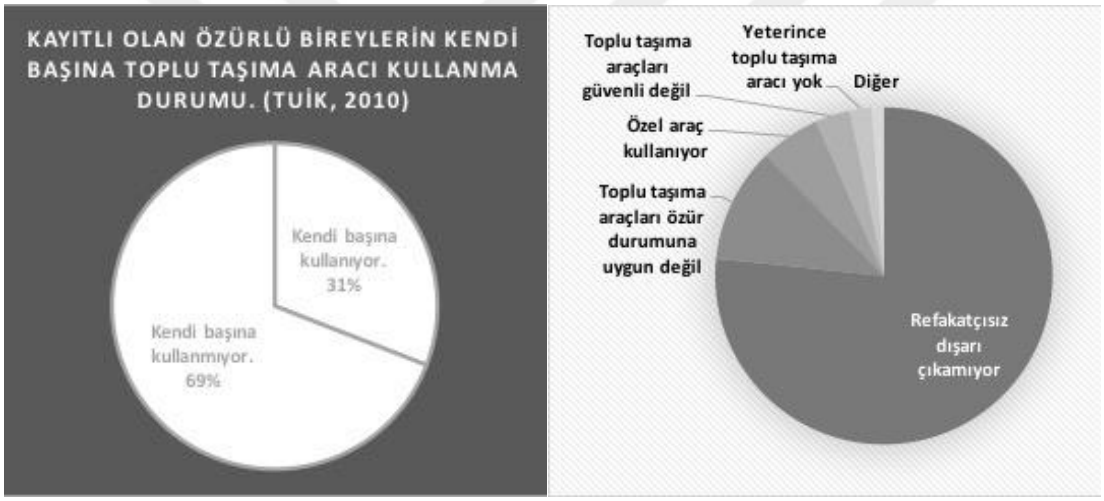
Şekil 1-5. TUİK, Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması (2010) Verilerine Göre "Kayıtlı Olan Özürlü Bireylerin Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Beklentilerinin Özür Türüne Göre Dağılımı" İstatistikleri Sonuç Grafiği.

Engelli grupları özelinde, bireylerin beklenti başlıklarını ve oranlarını gösterir grafik (Şekil 1-5), mesleki bakış ile bireylerin fiziksel çevre konusundaki beklentileri çerçevesinde değerlendirildiğinde -genel itibariyle üçüncü veya dördüncü sırada yer alsa da- yadsınamayacak oranda düzenleme talebi bulunmakta olduğu söylenebilir. Grafikte gösterilen verilere göre, fiziksel çevre ve ulaşım imkânları konusunda düzenleme yapılmasını talep eden grupların başında ortopedik ve görme engelli bireyler gelmektedir.

Söz konusu araştırmadan ortaya çıkan veriler, fiziksel çevre koşullarının iyileştirilmesi ve daha erişilebilir, kullanılabilir çevrelerin tasarlanması konusundaki gereği ortaya koymaktadır. Her ne kadar, tez çalışması kapsamında görme engelli bireylerle ilişkili çalışmalar yürütülse de mesele temelde engelli veya engelsiz ayrımı

yapmadan tüm bireyler için erişilebilir, kullanılabilir çevreler üretmek ve düzenlemeler yapmak olmalıdır. Tez çalışması kapsamında da tüm değerlendirmeler, duyusal verilerin ve mekânın çok-duyulu varlığının bu çerçevede nasıl kullanılabileceği üzerine olacaktır.

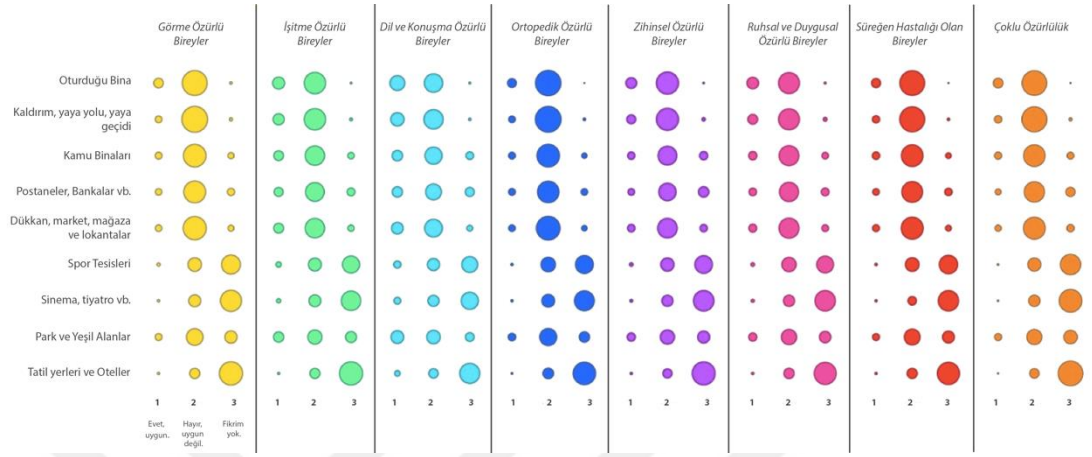
Engelli bireylerin mekân algısına dair fikir sahibi olabilmek herkes için daha erişilebilir, sorunsuz ve hoşnut bir biçimde deneyim-kullanım ortamı sağlayan mekânların tasarlanabilmesi açısından büyük önem teşkil etmektedir. Gündelik yaşantımız içerisinde gözlem yaptığımızda da engelli bireylerin mekânsal erişim-kullanım ve deneyim konularında yaşadıkları sıkıntıları görebilmekteyiz. Ayrıca, yapılmış olan araştırmalar ve istatistiksel çalışmalar da bu yönde sonuçları ile bu gözlemlerimizi destekler niteliktedir.

Şekil 1-6. TUİK 2010 yılı anket sonuçlarına göre, soldaki imaj:"Kayıtlı olan özürlü bireylerin kendi başına toplu taşıma aracı kullanma durumu" oranlarını gösterir pasta grafik; sağdaki imaj: "Kayıtlı olan özürlü bireylerin kendi başına toplu taşıma aracı kullanma durum" oranlarını gösterir pasta grafik.

Örneğin, TUİK (Türkiye Ulusal İstatistik Kurumu) tarafından yayınlanmış olan istatistik çalışmalarını incelediğimizde, engelli bireylerin çoğunluğunun refakatçi olmadan dışarı çıkamadığını ve kendi başına toplu taşıma aracı kullanamadığını görmekteyiz. Rakamlarla ortaya konan sonuçlar göstermektedir ki; engelli bireyler için gündelik hayatın gerektirdiği eylemlerin gerçekleştirilmesi büyük oranda mümkün olamamaktadır. Yine TUİK tarafından yayınlanan bir diğer çalışma olan ve mimarlık, şehir bölge planlama gibi farklı disiplinleri ilgilendiren, fiziksel çevre düzenlemelerinin özürlü bireylerin kullanımına uygun olup olmadığını araştıran çalışma da mekânsal düzenlemeler ve kararlar hakkında yorum yapabilme fırsatı

sağlamaktadır. Söz konusu veriler incelendiğinde yaşanan sıkıntıların rakamsal olarak da somutlaştığı görülebilmektedir. Bu problemlerin azaltılabilmesi, daha erişilebilir mekânların tasarlanabilmesi için gerekli araştırmaların yapılması, yardımcı verilerin elde edilmesi çalışmanın önemli gördüğü çıktılarından ve amaçlarındandır.

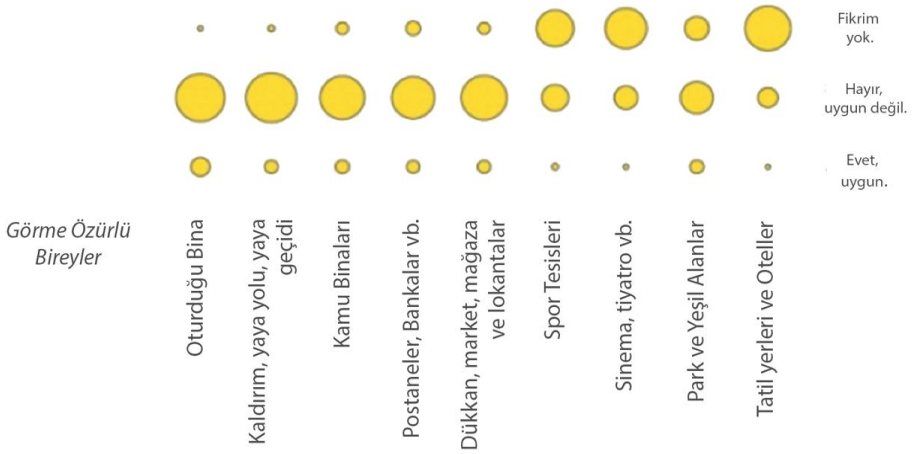

(1. Evet, uygun. – 2. Hayır, uygun değil. – 3. Fikrim yok.)

Şekil 1-7. TÜİK 2010, "Kayıtlı özürlü bireylerin yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemelerinin, özürlü bireylerin kullanımına uygun olup olmadığı hakkındaki düşüncelerinin özür türüne göre dağılımı" çalışması - cevap yüzdeleri (Görseli hazırlayan, Aylin Ayna)

Farklı bireyler için farklı ihtiyaç ve beklentilerin oluştuğu, TÜİK tarafından 2010 yılında yapılmış olan "Özürlülerin Sorun Ve Beklentileri Araştırması"nı incelediğimizde açık bir şekilde görebilmektedir. Yapılmış olan çalışmada, farklı engel durumlarına sahip bireylere, yaşadıkları yerdeki mevcut fiziksel çevre düzenlemelerinin kullanımlarına uygun olup olmadığı sorulmuştur; verilen cevapların yüzdeleri doğrultusunda hazırlanan yukarıdaki imajda (Şekil 1-7) görülebileceği gibi, belirtilen mekânlardan, çoğunluk tarafından 'uygun' olarak değerlendirilen bir mekân söz konusu olmamıştır. Belirtilen mekânların/ortamların çoğu 'uygun olmadığı' yönünde değerlendirilmiş; birkaçı ise 'fikri yok' olarak cevaplandırılmıştır. Mekânların kullanıma uygun olmadığı yönünde değerlendirilmesi, o mekânları tasarlayan bizler için, tasarım-üretim süreçleri genelinde problemlerin-aksamaların-eksikliklerin varlığını ve hatta çokluğunu işaret etmektedir. Mekânın kullanıma uygunluğu konusunda fikir sahibi olunamaması ise, bu çerçevede, olumlu veya olumsuz fikir sahibi olabilecek herhangi bir deneyim imkânı bulunamamış olması bakımından daha da dikkat çekicidir.

Görme engelli bireylerin vermiş oldukları cevaplar özelinde bakıldığında, söz konusu çalışmada sorulan "oturulan bina, kaldırım-yaya yolu ve yaya geçidi, kamu binaları, postane ve bankalar, dükkân, market, mağaza ve lokantalar, spor tesisleri, sinema, tiyatro vb. yerler, park ve yeşil alanlar, tatil yerleri ve oteller" seçeneklerinden hiçbiri çalışmaya katılan görme engelli bireylerin çoğunluğunu sağlayabilecek oranda kullanıma uygun olarak değerlendirilmediği görülmektedir. Kullanıma uygunluk konusunda en yüksek oran (%27,2 ile) 'oturulan bina (katlara ulaşma, bina içinde hareketlilik)' seçeneği olmuştur; en düşük oran ise (%7 ile) 'tatil yerleri ve oteller' seçeneğidir. Kullanıma uygunluk bakımından en yüksek orana oturulan bina ve konut cevabının verilmiş olması, bireylerin kişisel mekânlarını ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda seçebilmeleri ve/ veya düzenlemeler, ekler yapabilmeleri ile ilişkili olarak değerlendirilebilir. Yine aynı çalışmada görülmektedir ki: 'spor tesisleri, sinema-tiyatro vb. yerler, tatil yerleri ve oteller' (sırasıyla %52,7, %58,7, %64,7 oranlarıyla) 'fikri yok' cevabının en çok işaretlendiği mekânlar olmuşlardır. Buradan hareketle, sorulan tüm mekânlar/düzenlemeler arasında yalnızca bu 3 seçenek için fikir sahibi olmama oranının en yüksek çıkmasının, bu mekânların kullanımına/deneyimine imkân bulamadıkları, dolayısıyla da bu mekânların görme engelli bireyler için hem fiziksel bakımdan erişilmez olduğu hem de sosyal alanları içerisinde dâhil olmadığı yorumunu ortaya çıkardığı söylenebilir.

Şekil 1-8. TÜİK 2010, "Kayıtlı özürlü bireylerin yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemelerinin, özürlü bireylerin kullanımına uygun olup olmadığı hakkındaki düşüncelerinin özür türüne göre dağılımı" - Görme Engelli Bireylerin Cevap Yüzdeleri (Görselleştirmeyi hazırlayan, Aylin Ayna)

İstatistik çalışmasından elde edilen veriler, konunun önemini ve konu çerçevesinde yürütülecek çalışmalar sonucunda mevcut yaklaşımların geliştirilmesi gerekliliğini

açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda en faydalı yaklaşım, bireylerin yetisel, sosyal, kültürel, fiziksel, ekonomik ve benzeri farklılıklarından yola çıkarak, mümkün olduğunca çok birey için kullanılabilir ve deneyimlenebilir mekânlar tasarlamak olacaktır. Bu yaklaşım, sadece belirli engel gruplarına veya belirli durumlara yönelik tasarımlar oluşturmak yerine pek çok duruma açık, daha esnek ve daha kapsayıcı bir tasarım süreci geliştirilmesini sağlayacak, bütüncül bir yaklaşım ortaya çıkaracaktır.

"Evrensel tasarım" –*universal design*- yaklaşımı bu çerçevede bütüncül bakışı temsil eden önemli tasarım yaklaşımlarından biridir. Evrensel tasarım, yaş, beden, yeti veya engellilik gibi durumlardan bağımsız olarak mümkün olduğunca çok sayıda kişi için erişilebilen, anlaşılabilen ve kullanılabilen çevreler oluşturulması ve tasarlanması olarak tanımlanmaktadır (CEUD, 2014). Bu çerçevede, benzeri biçimde, "daha fazla birey için erişebilir tasarımların hedeflendiği "kapsayıcı tasarım (*inclusive design*)" yaklaşımı, bireyin ihtiyaçlarına doğrudan yönelen, kullanıcıyı anlayan tasarımların hedeflendiği "herkes için tasarım, kullanıcı odaklı tasarım, insan odaklı tasarım, birlikte tasarım" gibi yaklaşımlar da bütüncül bakışın oluşması yolunda karşımıza çıkan tasarım yaklaşımlarından bazılarıdır.

Herkesin, her yere, istediğinde erişebiliyor olmasını, bu doğrultuda ürün ve hizmetler tasarlanmasının hedeflendiği "evrensel tasarım", "evrensellik" terimi ile vurgulanan bütüncül yaklaşımını bazı tasarım ilkeleri ile tanımlamaktadır. Bu doğrultuda, "eşitlikçi kullanım, esnek kullanım, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgiler, hata toleransı, düşük fiziksel efor, yaklaşım ve kullanım için ölçü ve boşluk" olmak üzere yedi ayrı ilke tanımlanmıştır.

Eşitlikçi kullanım, tüm bireylere eşit biçimde kullanım ve deneyim imkânı sunabilmeyi ve tasarımın farklı yetilere sahip bireyler için kullanılabilir ve pazarlanabilir olması gereğini tanımlamaktadır. Buradaki pazarlanabilir olma ifadesi, talepler, beklentiler, ihtiyaçlar ve bu doğrultuda geliştirilmiş tasarım prensibini vurgulaması ve aynı zamanda ekonomik ve sosyal anlamda da erişilebilirliğin sağlanmış olması tanımı ile genişletilebilir. Esnek kullanım ilkesi ile tasarımın çok çeşitli bireysel tercihleri ve yetileri barındırması gereği belirtilmektedir. Basit ve sezgisel kullanım ilkesiyle kişilerin deneyimlerinden, bilgisinden, dil becerilerinden veya mevcut konsantrasyon seviyesinden bağımsız olarak algılamak ve anlamak

konusunda rahat edebileceği nitelikte tasarımlar tanımlanmaktadır. Algılanabilir bilgiler ilkesi ile tasarımın, ortam koşullarına veya kullanıcının duyusal yetilerine bakılmaksızın gerekli bilgileri kullanıcıya etkin bir şekilde iletmesi hedeflenmektedir. Hata toleransı ilkesi, tasarımın kazara veya istem dışı eylemlerin tehlikelerini ve olumsuz sonuçlarını en aza indirmesi üzerinedir. Düşük fiziksel efor ilkesi ile verimli, konforlu bir şekilde ve en az yorgunlukla kullanılabilir tasarımlar tanımlanmaktadır. Yaklaşım ve kullanım için ölçü ve boşluk ilkesi ise kullanıcının beden ölçüsüne, duruşuna veya hareketliliğine bakılmaksızın yaklaşım, erişim ve kullanım için uygun boyut ve alan sağlanması gereğini aktarmaktadır (NC State University College of Design, 2008). Söz konusu bu ilkelerin ürün tasarımı- mimari ve kentsel tasarım gibi farklı ölçeklerdeki tasarım ve uygulamalarda referans alınması ile daha erişilebilir, deneyimlenmesi, algılanması ve anlaşılması daha kolay ürün ve mekanların oluşturulabilmesi sağlanabilecektir. Bu çalışma kapsamında da çıktılardan biri, görme engelli bireylerin deneyimleri üzerinden, hem engelli bireylerin mekânsal deneyimlerinin iyileştirilmesini sağlamak hem de bunu salt engellilik başlığı altında düşünmeyip, herkesin, farklı yeti ve karakteristiği ile var olabileceği, deneyimleyebileceği, erişebileceği mekânların tasarlanması ve uygulanması için bilgi üretimi sağlamak olacaktır.

Bu çerçevede, gerek görme engelli bireylerin algılama süreçlerini ve deneyimlerini anlayabilmek, gerekse mekânsal erişim ve kullanım konusundaki problemleri, aracıları tespit edebilmek amacıyla, görme engeli bulunan ve bulunmayan bireyler ile çalışmalar yürütülmüştür. Söz konusu hedeflerle, farklı bilim alanları dâhilinde yürütülmüş bulunan pek çok çalışma ve araştırma da bu doğrultuda hem süreci ve yöntemi oluşturabilmek hem de bilgi bakımından destek sağlayabilmek açısından çalışma kapsamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Mevcut mekânsal düzenlemelerin ve kentsel/mekânsal tasarımların farklı özelliklere sahip bireyler tarafından yetersiz ya da erişimsiz kalabildiği konusunda bilgi sahibi olmamızı sağlayan anket çalışmaları sonuçları bu çerçevede gerçekleştirilecek araştırma çalışmalarının önemini ve gerekliliğini ayrıca ortaya koymaktadır.

1.1.2 Görme-Dışı Mekân'ın Varlığı ve Mekânsal Çok-Duyululuğun Geliştirilmesi Üzerine:

> *Kendinizi yeni bir duyusal bilgi dünyasının içinde bulmak gibi. Şehirde ve çevremde duyabildiğim, nasıl hareket etmeniz ve nereye gitmeniz gerektiğini anlayabildiğiniz bu seslerin senfonisi beni gerçekten de etkilemişti. … güneşin yüzünüzün bir tarafını ısıtması veya boynunuzda hissettiğiniz rüzgâr; konumunuz, sokaktaki ilerlemeniz, zaman ve mekândaki hareketiniz ile ilgili size ipucu veriyor. … Bazı bölgeler ve şehirlerin kendine has bir kokusu var… (Downey, 2013).*

Sonradan görme yetisini kaybeden Mimar Chris Downey, öncesinde görmüş olduğu her şeyi görmeyen bir birey olarak yeniden deneyimlemesi sürecini anlatırken "yeni bir duyusal bilgi" ifadesini kullanmakta ve gördüğü dönemde fark etmediği şeylerden bahsetmektedir. Downey'nin hem bir mimar hem de bir görme engelli olarak yapmış olduğu paylaşımlar, aktarmış olduğu duyusal farkındalık konusundaki değişim ve gelişim mekânın görme dışı varlığının araştırılması ve mekânsal çok-duyululuğun geliştirilmesi konusundaki çalışma hedefini destekleyici niteliktedir.

Mekân, doğası gereği çok-duyulu, çok-boyutlu, zamana ve kişiye sıkı sıkıya bağlı, değişken ve etkileşimli bir niteliğe sahiptir. Bu ilişkisel varlığı farklı odaklamalar ve farklı okumalarla yeniden ve yeniden değerlendirilebilme potansiyeli oluşturmaktadır. Duyular ve duyusal ilişkiler çerçevesinde değerlendirildiğinde, günümüz görsel baskın ortam ve alışkanlıkların, mekânı ve mekânın algılanması, deneyimlenmesi süreçlerini de etkilemesi kaçınılmaz olmuştur. Mekânsal zenginlik, mekânı var eden ve etkileyen her unsurun, niteliğin ele alınması, değerlendirilmesi ve tasarım- deneyim süreçlerine dâhil edilebilmesi ile geliştirilebilir. Mekânsal çok-duyululuk, mekânın duyusal zenginliğine karşılık gelerek, görsel ağırlıklı algılama ve deneyim süreçlerinin yerini farklı duyular ile zenginleştirilmiş deneyim süreçlerine bırakması ve tasarım sürecinin bu doğrultuda geliştirilmesi ile sağlanabilir.

Mekân kavramının ve tasarım ürünü olarak mekânın gelişimi, mekânsal çok-duyululuk ve interaktivite kavramlarının sürece ve dolayısıyla da sonuca yani deneyime yansıyabilmesi ile birebir ilişkidir. Bu çerçevede, hem mekânın çok-duyulu varlığının anlaşılabilmesi, özellikle görme dışı mekân üzerine çıkarımlarda bulunularak duyusal ilişkilere dair fikir sahibi olunabilmesi, hem de mekânın geliştirilebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, çalışma, mekânın çok-duyulu varlığına ilişkin derinlemesine bilgi sahibi olabilmeyi hedeflemekte;

mekân, bir fenomen olarak, deneyimsel varlığı, deneyimin kişiselliği ve zamana dayalı değişkenliği, bu değişkenlik, ilişkisellik ve yaşamsallık çerçevesindeki muğlâk ve biricik varlığı ile tez çalışması araştırma sorusunu oluşturmaktadır.

Günümüz görsel veri akışı yoğunluğu, görsel baskın ortam, görsel kültürün getirdiği alışkanlıklar ve beklentiler, mimari alanında da etkili olmakta, tasarım, temsil ve deneyim süreçlerini şekillendirmektedir. Bu çerçevede mekân, çalışmaya, özellikle çok-duyulu varlığı ile konu olmaktadır ve çalışma kapsamındaki parçalar mekânın görme dışı ve görme hali varlığını sorgular nitelikte oluşturulmuştur. Tasarımın görme dışında kalan duyularla kurduğu ilişki ve mekânsal algılamanın diğer duyular/durumlar ile nasıl biçimlendiği sorusunun cevabının aranması hem görsel yanının hem de diğer duyulara ilişkin varlığının irdelenmesi bakımından bir yöntem olarak kurgulanmıştır.

Görme engelli bireylerin, özellikle de doğuştan görmeyenlerin, algı biçimleri ve çevrelerini anlama ve algıma için kullandıkları aracılar, gören bireyler için çoğu zaman baskın duyu sebebiyle geri planda kalan, fark edil(e)meyen detaylar halini almaktadır. Görme odaklı alışkanlıklarımız, çoğu zaman diğer duyulara ve duyusal verilere ihtiyaç duymadan ve hatta çoğu zaman bilinçsizce, farkına varmadan gündelik hayatımızı geçirmemize sebep olmaktadır. Görme yetisini sonradan kaybeden bireylerin açıklamalarında özellikle vurguladıkları bu farkındalık meselesi, mekânsal çok-duyululuk kavramından bahsedildiğinde ayrıca önem kazanmaktadır. Çok-duyulu ve interaktif varlığı ile tanımlandığında, mekâna dair fark edilmeyen, sıradanlıkla geçilen durum veya niteliklerin neler olduğu önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Duyusal değişkenlerin, durumların, niteliklerin belirlenmesi, mekânsal üretimleri ve deneyimi doğrudan etkileyeceği gibi; farklı karakteristiklere ve yetilere sahip bireyler için farklılıklarına imkân tanıyabilir olmayı sağlayabilmesi açısından da mekânsal kaliteyi, kullanım-memnuniyet-erişim meselelerinde daha başarılı sonuçlara varabilmeyi sağlayabilmesi açısından da faydalı olacaktır.

Bu çalışma ile, tasarım, temsil ve deneyim süreçlerinin halihazırda önemli parçaları olan fakat günümüz ortamında biraz daha geride kalmış bulunan, mekânın görme dışında kalan girdileri/mevcudiyetleri daha derinlemesine araştırılacak; algı-duyum

farklılıkları aracılığıyla mekânın çok-duyulu varlığı ve bu çok-duyulu varlığının tasarım ve temsil süreçlerine nasıl dâhil edilebileceği, bu doğrultuda deneyimin nasıl geliştirilebileceği üzerine fikir üretilmeye çalışılacaktır.

Buradaki en önemli nokta, sadece mekânın fiziksel oluşumuna dair çıkarımlar sağlayabilmek veya entegre düzenleme yaklaşımları geliştirmek yerine, tasarım eyleminin başında tüm bu algı-deneyim farklılıklarını tasarım sürecine dâhil edebilme meselesinin ve çok-duyulu tasarım-temsil-deneyim ortamlarının oluşturulabilmesi durumu tartışmasının esas alınmasıdır.

Görsel-olmayan mekân kavramı/tasarısı/gerçeği tartışmasını yapmak ve bu tartışmayı duyusal farkındalık- mekânsal çok-duyululuk ekseninde geliştirmek çalışmanın ana hedeflerinden biridir. Bu tartışma ile hem görme engelli bireylerin mekânsal algılarına dair çıkarımlarda bulunabilmek, hem de görsel baskın dünyanın dışına çıkmaya/sınırlarını zorlamaya/alışkanlıklarını kırmaya çalışarak mekânın zenginliğini araştırabilir, farkına varabilir ve hatta anlaşılabilir-yorumlanabilir biçimde ortaya koyabilir olmak amaçlanmaktadır.

2. MEKÂN, DENEYİM VE GÖRMEME HALİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

2.1 Mekân Kavramı ve Fenomenoloji

Mimarlık eylemi geçmişten günümüze, her bir dönemin kendi karakteristiği içinde farklı biçimde tanımlanmış, algılanmış ve uygulanmıştır. Mekân, var olma ile eşdeğer olarak çok uzun bir geçmişe sahip olup, özellikle günümüz dünyasında oldukça sık tartışılan bir kavramdır. İnsan ile birebir ilişkili olan mekân, sığınılan, barınılan dolayısıyla içeren olarak tanımlanan fiziksel bir gerçeklik olarak değerlendirilmiş; zaman içerisinde bu tanım yerini üç boyutlu varlığının ötesinde, yaşayan ve etkileşimli bir gerçeklik olarak mekân tanımına bırakmıştır.

Mekân kavramı, günümüze kadarki süreç içinde her dönemin kendisine ait yaklaşımları, fiziksel-sosyal-kültürel-ekonomik-bilimsel gerçekleri çerçevesinde yeniden yorumlanmış ve tanımlanmıştır. Yalnızca mimarlık alanı için değil pek çok farklı disiplin için de önemli bir tartışma ve üretim alanı olmuştur. Mekân kavramına ilişkin yürütülen bu çok-disiplinli tartışmalar ve tanımlamalar kimi zaman akımlar ve dönemler, kimi zaman bilimde, felsefede ve teknolojide yaşanan kırılma noktaları, kimi zaman ise sosyal çerçeve ve bağlamsal değişkenler üzerinden ilerlemiştir. Zaman içerisinde kültür, ekonomi, sosyal çevre, bilim, felsefe, teknoloji, sanat alanlarındaki tüm değişim ve gelişimler, toplumsal hayatın, yaşam biçimlerinin ve yaklaşımların farklılaşmasına neden olmuştur ve olmaktadır.

Mekân, birey (beden) ve zaman kavramlarına yaklaşımlardaki değişimler üzerinden ele alındığında, mekânın –mimarinin- Antik Dönem'den Rönesans'a, Modern Dönem'den günümüze farklı yaklaşım biçimleriyle düşünüldüğü ve uygulandığı görülmektedir. Bu çerçevede, günümüzde, fiziksel gerçekliğinin ötesinde, yaşanan, deneyime dair mekân yaklaşımının gelişmesinde, kullanıcısı yani özne ile kurduğu ilişkinin yeniden ve yeniden tanımlanması, kişinin kullanıcıdan özneye geçmesi, nesnenin öznesi veya öznenin nesnesi olmaktan karşılıklı etkileşim halinde tanımlanmalarına doğru değişen sürecin etkisinden bahsetmek gerekecektir. Zaman kavramı, görecelilik kuramı, bir başka eksen üzerinde değerlendirilebilecek teknolojik yenilikler, internet, hız, sanal mekânlar ve sanal deneyim imkânları, yeni felsefi düşünme biçimleri, yeni araştırma ve değerlendirme yöntemleri ve benzeri

değişim ve gelişimler, tüm bunlara bağlı olarak değişen yaşam ve düşünce biçimleri hep birlikte ve birbirlerine olan etkileri çerçevesinde yorumlanmalıdır.

Mekân kavramı özelinde, günümüz mekân yaklaşımına dair tanımlanacak olan çerçeve için özellikle yakın dönem yaklaşımları merkez alınarak ele alınabilir. Mekân kavramı en çok 19.yy sonrasında tartışılmaya başlanmış ve mekân kuramı 20.yy ile birlikte gelişmeye başlamıştır. Mekânın çok-duyulu varlığı ve deneyim üzerine yürütülen bu çalışmanın temellendiği "yaşayan ve yaşanan, etkileşimli bir gerçeklik" olarak mekân tanımı, bu çerçevede yakın zamana tarihlenmektedir.

20.yy mekan teorileri üzerine yapılmış olan çalışmalar, genel itibariyle modernizmin, bilim, modern fizik, biyoloji ve psikoloji alanlarının etkilerinden bahsetmektedirler (de Sola-Morales, 1999; Kaçmaz Erk & Uluoğlu, 2013). Kaçmaz Erk & Uluoğlu (2013), "sanat olarak mimarlığın etkisi altındaki modern mekân", "bilim olarak mimarlığın etkisi altındaki yer kavramı", "teknoloji olarak mimarlığın etkisi altındaki dijital olarak desteklenen mekan" tanımlarını, 20.yy için sırasıyla dönemler olarak tanımlamaktadırlar. Mimarlık için mekan kavramının, modernizmin gelişimi ile bağlantılı olduğunu belirten De Sola-Morales (1999) de paralel okumalar üzerinden algı ile, beden ile ilişkilenen mimari yaklaşımlara ilerlemektedir (de Sola-Morales, 1999).

Fenomenoloji de bu çerçevede, felsefede bütüncül bakışa, deneyimsel ve sezgisel olana yönelmek bakımından düşünme biçiminin kırılma noktalarından biri olarak değerlendirilebilir. Fenomenolojik yaklaşım ile beden de mekân da fiziksel ve fiziksel olmayan tüm karakteristiği ile birlikte ve her şeyle etkileşim halinde oluşu ile vardır ve dolayısıyla hem 'yaşayan' hem de 'sayesinde dünyanın var olduğu' niteliğe sahiplerdir.

Fenomenoloji ve Mimarlıkta Fenomenolojik Yaklaşım

Fenomenoloji, "en basit anlamda insan yaşantısının yoruma dayalı olarak ele alınması ve insana ilişkin durumların, olayların, anlamların ve yaşantının incelenmesi ve açık kılınması" olarak tanımlanmaktadır (Seamon, 2003). Yoruma, gözleme ve sezgisel bakışa sahip olan fenomenoloji, olayları, durumları ve deneyimi tüm karakteristiği ile birlikte düşünebilmemize ve değerlendirebilmemize fırsat

tanımaktadır. “Felsefi olduğu kadar psikolojik dayanakları olan fenomenoloji, yaşanan dünyanın deneyimsel ve sezgisel tüm boyutlarını birbirleriyle ilişkileri bağlamında açıklar; hiçbir etkin faktörü dışarıda bırakmaz” (Aydınlı, 2003). İlişkisellik, ilişkinin biçimi, nitel varlığı, etkileşimi fenomenolojinin ilgilendiği temel meseleler olarak tanımlanabilir.

Fenomenoloji, “özlerin incelenmesidir ve ona göre bütün sorunlar özleri tanımlamaya ilişkindir”(Merleau-Ponty, 2005). Fenomenoloji terimi, ilk olarak erken 18. yüzyıl çalışmalarında görülmekte olup (Shirazi, 2014), felsefi bir düşünme biçimi olarak ele alınışı Edmund Husserl (1859-1938) tarafından gerçekleştirilmiştir. Fenomenolojinin kurucusu olarak da ifade edilen Husserl, doğal bilginin eleştirisini yaparak, doğa bilimlerindeki yöntemlere ek olarak fenomenleri ele alacak felsefi bir düşünme biçiminin gereğini vurgulamakta ve fenomenolojik yöntemi bu çerçevede ortaya koymaktadır (Husserl, 2003).

Fenomenoloji her bir durumu, olayı, “fenomeni” kendi bağlamı içinde, yaşantısal, anlık ve biricik deneyim alanları olarak ele almakta ve değerlendirmektedir. Bu çerçevede, Seamon, “insanın görebileceği, duyabileceği, dokunabileceği, koklayabileceği, tadabileceği, sezebileceği, bilebileceği, anlayabileceği ya da içinde yaşayabileceği her türlü nesne, olay, durum ya da yaşantı fenomenolojik araştırma için meşru bir konudur” ifadesinde bulunmakta ve deneyimlenebilen her durumun bir “fenomen” olduğunu belirtmektedir (Seamon, 2003).

Fenomenolojik yaklaşımda amaç, fenomenin özünü ve doğasını kavrayabilmektir. Fenomenolojik yaklaşım ile öze ilişkin tüm nitelikler, durumlar ve karakteristik anlaşılmaya çalışılmakta ve bu süreçte her ân, her algı ve her durumun kendi içindeki biricik varlığını kabul etmektedir. Merleau-Ponty, “Fenomenolojik dünya saf varlığın dünyası olmayıp, deneyimlerimin birbirleriyle ve başkalarınınkiyle kesişmesinde, birbirlerine zincirlenmesinde ortaya çıkan anlamdır; öyle ki geçmiş deneyimlerimin şimdikiler içinde, başkasının deneyiminin benimkinin içinde devralınmasıyla birliğini sağlayan öznellik ve özneler arasılıktan ayrılmaz” ifadesinde bulunmaktadır (Merleau-Ponty, 2016, s. 26-27; Merleau-Ponty, 2005). İfade etmiş olduğu üzere, fenomenoloji, öznel olan ile nesnel olanı bir araya getiren bir yaklaşım biçimidir ve özellikle deneyime yönelik yapmış olduğu vurgu, mekân gibi deneyim ve

algı ile içi içe bir kavramın ele alınışı için de öznel ve nesnel bir aradalığı sağlamak konusunda da önemlidir.

Mimarlık alanı ve mekân kavramı özelinde düşünüldüğünde, ortama, zamana, kişiye veya kişilere bağlı olarak sonsuz sayıda çeşitlenebilecek mimari/ mekân algısı için fenomenolojik bakış, anlamak yönünde derinlemesine araştırma ve düşünme için en uygun yaklaşımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimarlığın özü olarak değerlendirilebilecek ve soyut ve somut karakteristiği ile anlaşılması oldukça güç olan mekân kavramının deneyimselliğine ilişkin sorgulama ve deneyimin kendine özgü niteliği ancak fenomenoloji gibi bütüncül bir bakışa sahip yaklaşımlarla anlaşılabilecektir. Aydınlı (2003), "fenomenolojik yaklaşımla mimarlığı anlamanın, karşı karşıya kalınan her yeni ilişkinin bir bilinmeyene doğru iz sürüldüğü, karmaşık bir yapı içinde ilerlediğini, ancak söz konusu karmaşıklığın, yeni görme biçimlerinin ortaya çıkmasında itici bir güç" olduğunu ifade etmektedir (Aydınlı, 2003).

Fenomenolojik yaklaşımın doğası gereği, derin araştırma, niteliğe ve öze dönüş ve bu çerçevedeki sorulan sorular ve cevapların değerlendirilme biçimleri her bir araştırmacı, düşünür için farklılık gösterebilmektedir. Temelde öze dönme ve görünenin yani fiziksel varlığın ötesinde nesneye, kavrama, duruma, yani fenomen olarak tanımlanan şeye ilişkin derinlemesine düşünme, ele alma durumu olarak özetleyebileceğimiz fenomenolojik yaklaşımın, her bir ele alış ve ele alan yani fenomenolog kadar çeşitlenebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fenomenoloji üzerine yapmış olduğu çalışmada, Aydoğdu (2010), fenomenoloji yaklaşımının farklı filozoflar tarafından farklı karşılıklar bulmasını "Fenomenoloji, Edmund Husserl'de transandantal fenomenoloji, J. P. Sartre ve Merleau-Ponty'de varoluşçu fenomenoloji, M. Heidegger ve P. Ricoeur'da ise hermeneutik fenomenoloji olarak kullanılmıştır" şeklinde özetlemektedir. Yine fenomenoloji üzerine, ancak mimari alanına odaklanan Shirazi de çalışmasında (2014), Juhani Pallasmaa'nın "kırılgan –*fragile*-", Kenneth Frampton'ın "enlemsel –*latitudinal*-", Steven Holl'ün "pratik –*practical*-" fenomenolojilerinden ve Tadao Ando'nun fenomenolojik yaklaşımından bahsetmektedir (Shirazi, 2014). Farklı filozof, mimar ve teorisyenlerin çalışmaları üzerinden daha da arttırabileceğimiz bu farklı tanım ve yaklaşım biçimleri karşımıza derin ve kapsamlı bir fenomenoloji kuramı çıkarmaktadır.

Bu tez çalışması kapsamında fenomenoloji, mekanın özüne ve fenomen olarak mekan algısı ve mekansal duyumsama konularına odaklanılması çerçevesinde mimarlık alanı ile ilişkili olarak yer almaktadır.

Fenomenoloji, kuramsal bir tartışma alanı olduğu gibi, aynı zamanda araştırma ve değerlendirme için kullanılan bir yöntemdir de. Bir araştırma yöntemi olarak fenomenoloji, konu aldığı araştırma kapsamında belirlenen durumların özüne inerek, o duruma ilişkin "yaşanan deneyim"e odaklanır ve nicel araştırma yöntemlerinin ve doğa-bilimsel yaklaşımların tanımlama süreçlerinin aksine niteliği, o fenomene ilişkin insan deneyimin özünü sorgular. Bu yaklaşım araştırmacıyı, az sayıda fenomen –özne ya da durum- üzerinden, kapsamlı ve derin bir değerlendirme yapmaya yönlendirir. Bu tez çalışması kapsamında da mekansal çok-duyululuğun ve mekanın görme-dışı varlığının araştırılması, bir sonraki bölümde çalışmanın yöntemi ile birlikte daha detaylı olarak aktarılacağı üzere, nitel ağırlıklı ve deneyime odaklanan bir çerçevede gerçekleşmektedir. Algı ve deneyim, bu doğrultuda araştırmanın önemli parçaları, fenomenler olarak yer bulmaktadır.

Algı, birebir olarak bireyde gerçekleştiği ve türlü etkenlere karşın öznel, bağlamsal ve ana bağlı doğası gereği "deneyim" kavramının altını çizmektedir. Deneyim, deneyimlemek, mimari çerçevede değerlendirildiğinde, söz konusu algı- anlama-biliş ve bedensel olarak mekânla etkileşim süreçlerinin tamamına karşılık gelmektedir. Deneyim bu etkileşim süreçlerindeki her bir değişkenin, durumun ve niteliğin varlığı ile biricik ve kendine has bir karakter kazanmaktadır. Bu noktada, algının biricikliği, algısal sürecin işleyişinin ve dolayısıyla algısal ürünün biricikliği gündeme gelmektedir. Merleau-Ponty algı üzerine fenomenolojik değerlendirmelerinde, algılanan şeyin fizik gerçeklik olarak aynı şey olmasına rağmen, kişilerde farklı karşılıklar bulabileceğinden, başkasındaki bu karşılıkların hiçbir zaman tam olarak bilinemeyeceğinden ve dolayısıyla algılanan şey için "her zekâ için doğru olarak değil, benim konumumu paylaşan her özne için gerçek" olabileceğini belirtir (Merleau-Ponty, 2017).

Husserl'e göre "Fenomenoloji karşılaştırır, ayrım yapar, bağlar, ilişkiye sokar, parçalara böler, öğelerine ayırır. Ama her şeyi saf görmeyle yapar. Kuramlaştırmaz, matematikleştirmez" (Husserl, 2003, s. 82-83). Algısal bir süreçten ve deneyime

dayalı gerçekliklerden bahsederken, mutlak olarak değerlendirilebilecek doğrulardan bahsetmek "deneyimin" ve "algı sürecinin" doğası gereği söz konusu olamamakta; bu çerçevede deneyimsel ve etkileşimli mekânın araştırılması için fenomenolojik yaklaşım daha kapsamlı ve derin bir araştırma imkânı tanımaktadır.

Mekânın özüne yönelik yapılan her bir araştırma- düşünme, mimarlık bilgisinin geliştirilmesi bağlamında önem teşkil etmektedir. Mimarlık bilgisinin ve dolayısıyla gerçeğinin geliştirilmesi, özün derinlemesine kavranabilmesi, salt fiziksel varlığı ile değil sezgisel, duyusal, algısal, psikolojik niteliklerinin bütüncül olarak anlaşılabilmesiyle mümkün olacaktır. Tam da bu doğrultuda, tez çalışması çerçevesinde fenomenolojinin temel yaklaşım biçimi olarak uygun görülmesinin nedeni de mekânın, görünen-görünmeyen fenomenleri için varlığını sorgulayabilmek ve tüm karakteristiği ile derinlemesine anlaşılabilmesine olanak sağlayabilmek olmuştur.

Çalışma kapsamında, mimarlık yani mekân başlıca fenomen iken, mekânın duyusallığı (işitsel, görsel, dokunsal karakteristiği, ışık, hareket vb. deneyimleri), mekan algısı, körlük hali ve mekânın görme dışı deneyimi gibi farklı konuların da fenomenolojisinden bahsedilebilmektedir. Bu çerçevede, hem mekan kavramına nicel ve nitel tüm değerleri ve kaliteleriyle birlikte, bütüncül bir yaklaşım çerçevede yaklaşım sergilenmekte, hem de çalışma kapsamındaki ampirik parçalar içerisinde ele alınan her bir deneyim kendine özgülüğü ile değerlendirilmektedir.

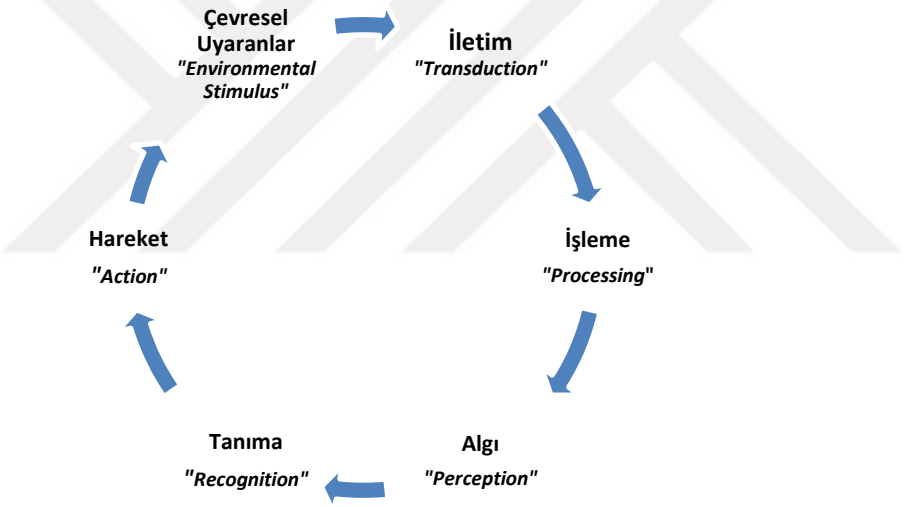
2.2 Duyular, Deneyim ve Algı

> *Algı, "bize olan/etki eden" değil, "bizde olan" bir şeydir; bizim yaptığımız bir şeydir (Noe, 2004).*

Algılama Süreci ve Duyular

Algılama, çevremizle ilişki kurma, anlama, anlamlandırma ve etkileşime geçme süreç ve eylemlerinin kaçınılmaz bir parçasıdır. Varlık, bilgi, duyumsama, bellek ve deneyim olguları arasında döngüsel, birbirini etkileyen ve besleyen, aynı zamanda da geri beslenen aşamalardan oluşan algısal süreçte, duyularımız aracılığıyla aldıklarımız beynimize iletilmekte, zihinde işlenerek bilgiye çevrilmekte ve hâlihazırda çevrilmiş olanlar ve/ veya edinilmiş olan diğer bilgi ve veri biçimleriyle

birlikte yeniden ve yeniden işlenerek çift yönlü ve döngüsel bir biçimde süreç ilerlemektedir. Algısal sürecin döngüsel karakteri, tekrarı ve ilişkiselliği sürecin anlaşılması ve sürecin parçası olarak duyular ve duyusal ilişkilerin değerlendirilmesi çalışmasını karmaşık yapısıyla birlikte ve bütüncül yaklaşımla ele almayı gerektirmektedir. Algılama sürecinin bu komplike işleyişi basit olarak, temel noktalarıyla ifade edilmeye çalışıldığında, çevre ve bu çevreye ait veriler/ uyaranlar, bu verilerin/ uyaranların kişiye ulaşması, kişide çeşitli aracılarla uyarılar oluşturması, bu yarıların kişide sinirsel, zihinsel karşılıklar bulması ve anlamlandırılarak kişinin belleğinde imgelere/ anlamlı sonuç ürünlere/ bilgilere dönüşmesi olarak ifade edilebilir. May (2007), algılama sürecini, döngüsel bir karakter ile çevredeki uyaranların iletimi, alınması, işlenmesi, algının oluşması, tanıma ve hareket ile tanımlamaktadır (May, 2007).

Şekil 2-1. Algılama Süreci (Mike May'in "Perceptual Process" görseli referans alınmıştır) (May, 2007)

Duyular, çevreden verileri almaya yarayan aracılarımız olarak algısal sürecimizin en önemli parçalarından birini oluşturmaktadır. Çevreye, mekâna dair veriler, duyularımız aracılığıyla alınmakta ve işlenmek üzere sinirler aracılığıyla beynimize iletilmektedirler.

Klasik eğitimimiz çerçevesinde, "görme, işitme, dokunma, koklama ve tat alma" olarak 5 duyuya sahip olduğumuzdan bahsedilmektedir. Fakat farklı bilim alanları ve araştırmacılar tarafından kabul edilen farklı duyumsama biçimleri ve duyu organları da bulunmaktadır. Howard Hughes Medical Institute tarafından hazırlanan raporda, bilim insanlarının bugün eklenebilecek, "ağrı, basınç, sıcaklık, eklem-pozisyon, kas

duyusu ve hareket" gibi farklı duyular fark ettiklerinden bahsedilmekte ve bu duyuların dokunma duyusu tarafından içeriliyor olduğu belirtilmektedir.

Farklı duyu tanımlamalarına örnek olarak, Juhani Pallasmaa'nın aktarmış olduğu, psikolog James Gibson tarafından kategorileştirilen 5 duyu sisteminden (görsel sistem, işitsel sistem, tat-koku-sistemi, temel yön bulma sistemi ve dokunsal sistem) ve Rudolf Steiner tarafından tanımlanan 12 duyudan (dokunma, yaşam duyusu, öz-hareket duyusu, denge, koku, tat, görme, sıcaklık duyusu, işitme, dil duyusu, kavramsal duyu, ego duyusundan) bahsedilebilir (Pallasmaa, 2011). Tüm bu farklı tanımlamalarda dikkat çeken, zaman zaman bazı duyusal verilerin tekil olarak bir duyu ile ilişkilenmekle kalmayıp, birden fazla duyuyla bağa sahip olduğu, duyuların birbirleri arasında tam olarak ayrı tutulamayacak ilişkilerin bulunduğudur. Merleau-Ponty'nin, Algılanan Dünya (2008) kitabında yer verdiği Jean Paul Sartre'ın "Limonun [sarılığı] limonun niteliklerinin hepsine bulaşır. Limonun ekşiliği sarı, sarılığı ekşidir; bir pastanın rengini yeriz ve o pastanın tadı 'besin sezgisi' adını vereceğimiz şeye pastanın biçimini ve rengini sunan araçtır" ifadesi de, bu çerçevede, niteliklerin birbirinden ayırt edilemezliğinin ve iç içe geçmişliğinin altını çizmektedir (Merleau-Ponty, 2008, s. 30).

Her ne kadar duyular arasında keskin bir ayrım yapılamasa da dönemsel olarak daha çok önem atfedilen veya daha çok ön plana çıkan duyuların varlığından söz edilebilmektedir. Örneğin, Pallasmaa (1994) Rönesans'ta beş duyu arasında (en yüksek duyu olarak görme, en alçak duyu olarak da dokunma duyusunun yer aldığı) hiyerarşik bir sistem olduğunu ve duyular sisteminin kozmik beden imgesiyle (görmenin ateş ve ışıkla, işitmenin hava ile, koklamanın buharla, tat almanın su ile, dokunmanın toprak ile) ilişkilendirildiğini belirtmektedir (Pallasmaa, 1994). Günümüz için de görme duyusunun en baskın duyulardan birisi olduğunu söylemek mümkündür.

Algımızı sağlayan her duyu, daha önce de belirtildiği üzere, şüphesiz ki tekil olarak değil, diğer duyularla birlikte çalışmaktadır ve algısal sürece dair hiçbir aşama bir diğerinden bağımsız olarak düşünülemez. Von Hildebrand bu durumu "…bütün ölçüler, bütün ışık ve gölgeler, bütün renkler, vb. sadece göreceli değerlere sahiptir. Her şey karşılıklı ilişkilere bağlıdır; her şey, diğer her şeyin değerini etkiler" ifadesiyle

açıklamaktadır (von Hildebrand, 2016, s. 29). Ancak, tez çalışması kapsamında çok-duyululuk çerçevesinde duyular ve duyusal veriler odağında derinlemesine çalışmak, algısal sürecin tümüne dair derin bilgiye erişebilmek hedefiyle tercih edilmiştir. Bu çerçevede görme duyusunun en üste yerleştirilmesi, görsel veri yoğunluğu ve hızı meseleleri görme dışı duyulara ilişkin farkındalığın arttırılması, görme dışı duyular aracılığıyla mekânla kurulan ilişkinin ele alınması ile birlikte tartışılmalı, mekânsal algı ve deneyim sürecinin zenginleştirilmesi için görme duyusunun mevcudiyeti ve diğer duyular üzerinden -birbirleriyle olan bağları ve ilişkisel doğaları göz ardı edilmeden- değerlendirilmelidir. Duyu tanımları ve duyusal sistemler üzerine söylenebilecek olan, öz itibariyle çevreyi algılamamız konusunda fiziksel ve kavramsal algı aracılarımız oldukları ve komplike bir biçimde veri edinimi ve iletiminin her an, her bilgi ve her durum için sağlandığı, yenilendiği ve her seferinde ilişkilenme ağının daha karmaşıklaşıp ve büyümekte olduğudur. Bu karmaşık ve değişen ilişkilenme ağı, fenomenolojik bakış ile, mekânın ve algısal sürecin özüne ilişkin düşünmeye çalışılarak değerlendirilecektir. Fenomenolojik yöntem, yani mekânı, mekâna dair bu duyusal ilişkilenme biçimlerini, etkileri ve sürecin kendisini niteliksel olarak ele alarak, her bir fenomeni kendi özüyle kavramaya çalışmak, kavranması bu denli zor ve sürekli değişen böyle bir süreç için en uygun yöntemlerden biri olarak düşünülmüştür.

> *"İnsanlar düşüncelerinin nereden geldiğini merak etmeye başladıklarından beri duyuları anlamaya çalışmışlardır." (Chopin, Pines, Montgomery, & Goldberg, 1995).*

İşitme Duyusu

Çevreden gelen işitsel uyaranların alınmasını sağlan işitsel duyu, hayatımızda, çevremizle ve mimari ile ilişkilenme biçimimizde önemli bir role sahiptir. İşitme duyusu, görme duyusu gibi, dil ve zihin gelişimi bakımından da önemli bir yere sahip durumdadır. Dilin aktif kullanımı, dolayısıyla anlama ve anlatma becerileri işitme duyusu aracılığıyla daha hızlı gelişmektedir. Hem görme hem işitme engelli olan Helen Keller'ın aktarmış olduğu güçlükler, yaşamı ve başarıları önemli bir örnek teşkil etmektedir (Keller, 1903).

İşitme duyusu için "ses" kadar tanımlı bir diğer durum da "sessizlik"tir. Sessizlik bir yandan barındırdığı sükûnet duygusu ile bir yandan da düşük frekanstaki seslere

karşı duyarlığın artmasını sağlaması, dolayısıyla farklı bir işitsel ortam oluşması bakımından mimariyle de yakından ilişkilenmektedir.

İşitme duyusu mimari ilişkisinde öne çıkan veri kaynaklarından biri ekodur -ses yansımasıdır-. Fiziksel çevreye ait elemanların, mevcut seslerin yayılımına olan etkileri, sesin farklı yüzey, biçim, malzeme, ölçü gibi niteliklerle değişen farklı yansımaları mekânsal deneyime doğrudan etki etmektedir. Boş bir vadide sesin yayılımı ile yüksek kütlelerin bulunduğu dar bir ortamda aynı sesin yayılımı ve yansıması farklı olacaktır. Bu yayılım ve yansıma, bu doğrultuda gelişen deneyim o mekâna, o duruma özgü deneyimi oluşturacaktır. Özellikle görme engelli bireylerin deneyimlerinde, hatta zaman zaman eğitimlerinin de bir parçası olarak ses ve eko sıklıkla kullanılmakta olan veri biçimlerindendir.

Tat Alma Duyusu

Tat alma duyusu, en arkaik duyulardan biri olarak tanımlanmaktadır. Bebeklik evresinden itibaren insanın çevresini tanımakta ve anlamlandırmakta kullandığı duyulardandır. Tat alma duyusu Gibson'un 5 duyu sistemi tanımında koku duyusu ile birlikte bir sistem olarak tanımlanmıştır. Tat alma ve koklama duyularının, duyu organlarının ilişkili çalışması sebebiyle birbirlerine olan etkisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Tat alma duyusu, aslen sadece koklama duyusu ile değil, geçmiş deneyimlerden edinilmiş bilgiler çerçevesinde görme, dokunma gibi duyularla da ilişki halindedir. Pallasmaa da, dokunsal ve tatsal deneyimler arasında hassas bir aktarım olduğunu, görmenin de tada aktarıldığını ve bazı renklerin ve ince detayların oral duyumlar uyandırdıklarını ifade etmektedir (Pallasmaa, 2011).

Koklama Duyusu

Koklama duyusu, partiküller düzeyinde, çevremizle ilişki kurmamızı sağlamakta olup, mekân ve bellek ile sıkı sıkıya ilişkili dir. Koklama duyusu, duyulara ilişkin olarak yapılan -dönemsel- hiyerarşik tanımlamalara karşın, genel itibariyle baskın olarak nitelendirilmemesiyle dikkat çekmektedir. Algısal eylemin önemli parçalarından olan koklama duyusu, hafızamızda yer etmiş olan geçmiş deneyimler ve anılar çerçevesinde, mekân ve an ile doğrudan bağlantılar kurmamızı sağlayabilmektedir. Tat Alma duyusu ile de ilişkili olarak, hatta aynı sistem içerisinde de tanımlanan

koklama duyusu, aynı zamanda dokunma duyusu –ten- ile de ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Pallasmaa, 2011).

Proprioseptif Duyu

Tıp alanı ve bazı araştırmacılar tarafından "proprioseptif duyu" olarak tanımlanan bir duyu (sistemi) bulunmaktadır. Proprioseptif duyu, Latince *proprius* yani kişiye ait ve *perception* yani algı kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır (May, 2007). Kişinin kendi bedeninin, kaslarının ve uzuvlarının farkına varması, onları hissedebilmesi ve kontrol edebilmesi olarak tanımlanabilir. Vücudumuzun uzayda konumlanışı, vestibüler farkındalık, ne kadar hızlı ilerlediğimiz, hangi yöne gittiğimiz gibi bilgiler proprioseptif duyum ile sağlanmaktadır (Jakob & Collier, 2013). Proprioseptif duyunun organları kaslar, eklemler, tendonlar ve tendir. Bu çerçevede, dokunma duyusu, kinestetik- hareket duyusu ve denge ile ilişki içinde çalışmaktadır.

Oliver Sacks (2011), 1890'larda Sherrington'ın "gizli duyu, altıncı his" olarak tanımladığı bu duyu için "dış algı" (*exteroception*) ile "iç algı"dan (*interoception*) ayırt etmemiz ve benliğimizi hissetmemizde vazgeçilmez bir yere sahip olduğu için "özduyum" (*proprioception*) adını verdiğini aktarmaktadır (Sacks, 2011). Sacks'ın yaşadıklarını aktardığı 27 yaşında, öz duyumunu kaybetmiş olan Christina durumunu "vücudumu hissedemiyorum. Çok tuhaf bir şekilde bedenimi kaybettiğimi hissediyorum" şeklinde tanımlamıştır (Sacks, 2011). Kasların, eklemlerin hissi, hareket edebilmemizi, bedenimizin ve uzuvlarının hareketini hissedebilmemizi ve yönlendirebilmemizi sağlamaktadır.

Çalışma kapsamında, harekete, bedene ve kaslarla dair bu duyumlar, mekân ile kurulan ilişkiler ve katılımcılara yöneltilecek soruların rahat anlaşılabilir olması bakımından,

- Hareketimizi temel olarak tarifleyen (kaslarımızın hissedilmesi, bedenin ve uzuvların hareketinin sağlanması, çevre verileri ile kaslarda, eklemlerde ve bedende oluşan tepki ve gerilimler vb. olmak üzere) *kinestetik- hareket duyusu*,
- Kişinin kendini konumlandırabilmesi ve çevresi ile olan ilişkisini koordinasyon sağlamak ve yönlenmek bakımından sorgulaması ve anlamlandırması olarak *oryantasyon- yönlenim duyusu*,

- Çevre verilerin etkisi altında işitme duyusu yani kulaklar, kaslar, eklemler ve öz duyum ve hareket kontrolü ile ilişki *denge duyusu*,
- Tüm bu duyular, bu duyular aracılığıyla geçmiş deneyimlerden edinilmiş bilgiler ve diğer duyular aracılığıyla algılanan çevre veriler sonucunda algılanan *konum ve mesafe bilgileri, a*yrı duyu tanımları olarak çalışmada yer bulmuştur.

Dokunma Duyusu

Tenimiz, diğer duyularımıza kıyasla bedenimizde en geniş alan sahip olan duyu organımız olarak, çevre verileri dokunma, temas veya hissedilebilir derecede yakınlık ile algılayabilmemizde aracı olmaktadır. Dokunma duyusu, ten, organlarımızı kaplayan sinir ağları, dokular, *dermis* ve *epidermis* olarak adlandırılan katmanlar ile sadece bedenin dışında değil, bedene dair bir duyumsama biçimi olarak da tariflenebilir.

Dokunma duyusu; ten aracılığıyla hissederek sıcaklık, hava, atmosfer hakkında fikir sahibi olmayı, eller, ayaklar aracılığıyla dokunarak tüm maddelere ilişkin doku, biçim, ağırlık gibi bilgilerin edinimini, tanımayı ve anlamayı sağlamaktadır. Pallasmaa (2011), görme dâhil tüm duyuları dokunma duyusunun bir uzantısı, tenin özleşmiş halleri olarak tariflemektedir. Sıcaklık, hava- atmosfer duyumları da, ten aracılığıyla hissedilen bir duyumsama olarak, Çevreye dair veri ediniminde, çevreye ilişkin veri biçimleri olarak çalışma kapsamında konumlandırılmış duyumlardır. Merleau-Ponty de "görme aracılığı ile dokunmak" tanımını kullanmakta ve ayrıca Descartçı görme modelinin dokunma olduğunu, Descart'ın "Körler elleriyle görür" cümlesini aktararak belirtmektedir (Merleau-Ponty, 2006).

Dokunma, görme ve işitme duyularından, temas kurmayı gerektirmesi ve reseptörlerinin tüm bedene yayılması ile farklılaşmaktadır (Hatwell, 2003). Hatwell, işitme duyusunu sekansiyel işleyişi ile tanımlarken zamansal uyaranların algılanmasında uzmanlaşmış olduğundan, görme duyusunun mekân algısında üstünlük gösterdiğinden, ancak dokunma duyusunun da yüksek derecede sekansiyel iken doğrusal bir keşif biçimi olmadığından yine de mekânsal bir yöntem olduğundan bahsetmektedir (Hatwell, 2003).

Işık

Işık, görmenin gerçekleşebilmesini sağlayan faktör olarak görsel sürecin önemli bir parçasıdır. Dokuzcan (2006) Uluslararası Aydınlatma Komisyonu (CIE) tarafından ışığın, "görme organına bağlı ya da görme aracılığı ile olan bütün duyulama ve algıların vergisi", "görme organı uyarabilen ışınım" olarak tanımlandığını aktarmaktadır. Işık, görme eyleminin var olabilmesi için bir yandan gereklerden biri iken, bir yandan da görme yetisini kaybetmiş insanlar için de farklı bir algı biçimi oluşturabilmektedir. %100 görmüyor iken, kısmi ışık algısı olan, doğal ışığın etkisiyle algısı değişen kör bireyler bulunmaktadır. Işığın, görme eyleminden bağımsız olarak ele alınabilecek bu algısal etkisi, bu çalışma kapsamında da önemli bir yer teşkil etmekte; hem (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin hem de gören bireylerin mekân algısında ışığın nasıl bir rol aldığı ve mekânın karakteristiğine olan etkisi yürütülen çalışmalarla araştırılmaktadır. Işık, hem doğal-yapay mevcudiyeti hem de gölge etkisi çerçevesinde çalışma kapmasında yer bulmaktadır.

Işık, aynı zamanda renk ile de ilişkili bir gerçekliktir. İnsan tarafından gözlemlendiğinde aynı dalga boyundaki ışık parçalarının birbirinden ayırt edilmesini sağlayan özellik olarak tanımlanan renk (Manav, 2011), derinlik etkisi, ölçek algısı ve psikolojik etkileri bakımından mekân ve mekân algısı ile oldukça ilişkilidir. Berger, renk algısı ile ilgili olarak Matisse'in bir zamanlar "bir santimetrekare mavi ile aynı mavinin bir metrekaresinin aynı şey olmadığını" söylediğini ve alanın yaygınlığının, sınırların şeklinin tonu değiştireceğini belirtmektedir (Berger, 2011).

Işık ile ilgili söylenebilecek olan bir diğer nokta ise, diğer duyular ve durumlarda da sıklıkla olduğu üzere negatif hali ve olumsuz etkileri ile birlikte de düşünülmesi gerekeceğidir. Işık üzerine düşünmek, aynı zamanda karanlık ve gölge üzerine, hatta ışık kirliliği üzerine de düşünmek demek olacaktır. Işık ve karanlık, çalışma kapsamındaki görme- görmeme ikiliği ile, tamamen görmeyen bireyler ve gören bireyler çerçevesinde paralellik oluşturmaktadır. Işık kirliliği meselesi ise özellikle ışık algısı olan görmeyen bireyler, kısmen görmeyen bireyler ve gören bireyler için algısal bakımdan önem kazanmaktadır. Işık algısına ilişkin olarak mekansal algı ve deneyim sürecinde oluşan psikolojik ve fiziksel etkiler, farklılıklar, ampirik çalışmalar bölümünde değerlendirilen noktalardan olacaktır.

Tüm bu duyulara ek olarak bahsedilebilecek, algısal süreç bakımından önemli bir etkiye sahip olan bir diğer nokta ise "psikolojik ve duygusal etkiler" olarak tanımlanabilir. Burada, psikolojik- duygusal etkiler ile ifade edilmek istenen, bir yandan dinilen duyusal verilerin geçmiş deneyimlerden edinilmiş olan bilgiler çerçevesinde kişiye ne hissettirdiği, hatırlattığı veya kişiyi nasıl yönlendirdiği, bir yandan da duyusal verilerin kişide yarattığı karşılıklar, algı sürecinde kişinin ruhsal durumundan kaynaklanan etkilerdir. Duyuların ve duyumsal veri ediniminin algı sürecindeki yeri ve algısal sonuç üzerine düşünürken, söz konusu etkileri dışarıda bırakmanın eksik kalmasına neden olacağı düşünülmektedir.

Sinestezi

Duyuların karmaşası olan sinestezi durumunda bir duyu, bir diğer duyu gibi algılanmaktadır. Yunancadan gelen *syn* yani birlikte, *aistesis* yani algı kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır (May, 2007). Sinestezi, bir duyu biçimin uyarımında, aynı veya başka bir duyu biçiminde istemsiz ve eşzamanlı bir algılamaya neden olması ile tanımlanmaktadır (Craver-Lemley & Reeves, 2013) Eşduyum olarak da isimlendirilen sinestezi, duyusal verilerin farklılaşmasında, farklı niteliklere bürünmesinde en belirgin durumlardan biri olarak nitelendirilebilir. Sinestezi, kendi içinde de farklı durumlar barındırmaktadır.

Duyusal yeti farklılıkları, hassasiyetlerin kişiden kişiye değişiyor olması ve kişiye, zamana bağlı diğer tüm değişkenler düşünüldüğünde, algısal sürecin biricik varlığı da ortaya çıkacaktır. Her birey için farklı etkenlerle gelişen algı süreci, tekil olarak birey için bile âna, duruma bağlı olarak değişecektir. Maddenin/ somut olanın dahi -her ne kadar sabit bir bilgisinden söz edilebilse de- algısal bakımdan -ve oluşturduğu imgesel değer bakımından- hiçbir zaman eşitliğinden, bireyler için aynılığından söz edilemeyecektir.

2.3 Görme Duyusu, Görsel Baskınlık ve "Görsel Olmayan" Algı

> *Çağımız görsel bir çağ. Sabahtan akşama resimlerin bombardımanı altındayız. Kahvaltıda gazeteyi açtığımızda… gözlerimizi gazeteden kaldırdığımızda… Evimizden çıktığımızda yol boyunca… İş yerinde… Akşam dinlenirken … Geçmişte ya da uzak ülkelerde yaratılmış imgelere bile, yaratıldıkları kitleden daha kolay ulaşabiliyoruz. (Gombrich, 2014, s. 137).*

Görme duyusu ve görsel veri günümüz dünyasının baskın, en hızlı veri üretimi ve paylaşımının olduğu dolayısıyla en yoğun akış hızına bağlı duyusu olarak nitelendirilebilir. Mimarlık ortamı için de çoğu zaman mimarlığın, mekânın deneyiminin önüne geçmekte, özellikle de temsil noktasında deneyimin tüm içeriğinin görsel ifadesi üzerinden takip edildiği, aktarıldığı ve izlendiği bir temsil ortamı oluşmaktadır. Pallasmaa, "Yedi Duyunun Mimarlığı" temalı yazısında, günümüz mimarisinin gözün retina sanatı haline geldiğini, dünya üzerindeki varlığımızı deneyimlemek yerine retinanın üzerine yansıyan imajların seyircileri gibi dışarıdan bakıyor olduğumuzu ifade etmiştir (Pallasmaa, 1994). Diğer duyularla, duyusal verilerle aslen ilişki halinde olan görme duyusu, baskınlığı halinde deneyime dair duyusal içeriğin indirgenmesine ve bakışa özgü temsiller haline dönüşmesine neden olmaktadır.

Gombrich, İmge ve Göz başlıklı kitabında, görsel imgenin iletişim işlevini ne derece gerçekleştirebileceği konusunda "Görsel imgenin duygu-heyecanları harekete geçirme gücü olağanüstüdür; anlatımsal amaçlarla kullanımı sorunludur, yardım almaksızın dilin bildiri işlevini yerine getirme olanağından bütünüyle yoksundur" ifadesinde bulunmaktadır (Gombrich, 2014, s. 138-139). Her durumda, görsel imgelerin duygu-heyecanlarımızı uyarma gücünün Antik Çağ'dan bu yana gözlendiğini belirten Gombrich, şiir sanatında sahne üzerine değerlendirmesinde Horatius'un "Kulak göze göre zihni daha yavaş uyarır" ifadesini kullandığını aktarmaktadır (Gombrich, 2014, s. 139). Durumsal ifadeler dışında da, duyular arası hiyerarşi ve/ veya "doğruluğuna" daha fazla güvenilen duyular, farklı dönemler için farklı biçimlerde tanımlanmışlardır. Bu çerçevede görme duyusu, antik Yunan döneminden bu yana önemli görülmüş, gücüne ve doğruluğuna güvenilmiştir. Fiziksel itibariyle görme organı olan gözler ve yeterlilikleri ile ortamın ışık verileri doğrultusunda gerçekleşen görme eylemi, algısal ve bilişsel süreç içinde her geçen gün daha baskın bir rol almaktadır. Görme duyusunun baskın etkisinden, Rönesans,

Modern dönem, genel Batı felsefesi yaklaşımları için söz etmek mümkündür. Pallasmaa, Rönesans'ta beş duyunun hiyerarşik bir sistem olarak anlaşıldığı ve en üst duyunun da görme duyusu olduğunu belirtmiştir (Pallasmaa, 2011; Pallasmaa, 1994). Levin da görmenin hegemonyası üzerine hazırladığı kitabında, Heraclitus'un "Gözler kulaklardan daha kesin tanıklardır" sözünü aktarmaktadır (Levin, 1993). Görsel baskınlık ve görme duyusunun öne çıkışı ile ilgili olarak, günümüzdeki imge yoğunluğu, Berger tarafından "Her an, gezegenin ya da ayın öte yüzünde nesnelerin nasıl göründüğüne bir göz atabiliyoruz. Görüntüler şimşek hızıyla kaydedilip aktarılıyor" ifadesiyle vurgulanmaktadır (Berger, 2011).

Görme duyusu ve edinilen görsel bilgi, tez çalışması kapsamında, görsel baskın yaklaşım ve görsel yoğunluğun hâkim olduğu ortam dâhilinde, diğer duyulara odaklanabilmek ve mekânsal varlıklarını araştırabilmek adına iki farklı durumun temsili olarak görünen- görünmeyen fenomen çiftinin bir parçası olarak konumlandırılmıştır.

Görme, tez çalışması özelinde olduğu gibi görmeme hali ile de tanımlı bir duyu olarak değerlendirilmelidir. Görmeme deneyiminin diğer duyuların konsantrasyonunun artmasını sağladığı yönünde görüşler mevcuttur. Bu çerçevede, konsantrasyonun arttığı durumlar için (gören bireyler için de) gözlerin kapatılmasının refleksif olarak geliştiği gözlemlenebilir. Örneğin Porter, bu durumu, dokunsal deneyimin geliştirilmesi için bir metot olarak aktarmaktadır (Porter, 1997). Duyulara ilişkin konsantrasyonun artması, bir diğer duyunun eksiltilmesi ile ilişkilendirilebilir. Çoğunlukla hatırlamaya çalıştığımız bir şey olduğunda, çok hoşumuza giden bir şeyi dinlemek istediğimizde veya bir düşünceye, hayale odaklanmaya çalıştığımızda gözlerimizi kapatmamız bu çerçevede örnek verilebilir.

Çevremizle ilişkilenmemizi, düşünmemizi, anlamamızı, anlamlandırmamızı, temsiller oluşturmamızı, anılar biriktirmemizi, yeniden ve yeniden deneyimleyebilmemizi sağlayan önemli aracılar konumundaki duyular, farklı bilim alanları, araştırmacılar ve düşünürler tarafından ele alınmıştır. Howard Hughes Medical Institute tarafından hazırlanan raporda da belirtildiği gibi düşüncelerin nereden geldiği, kaynağının ne olduğu ve nelerden etkilendiği, zihnimizde bilgi ve düşüncelerin nasıl oluştuğu gibi sorular özellikle de nörobilim, tıp vb. alanlardaki pek çok araştırmaya konu olmuştur

(Chopin, Pines, Montgomery, & Goldberg, 1995). Çeşitli duyu kayıp ve farklılıkları gibi durumlar ve bunlara yönelik çözüm araştırmaları da bu kapsamda önemli bir yer teşkil etmektedir. Nörobilim, biyomedikal, vb. alanlardaki bu çalışmalar ile kimi zaman başka canlıların özellikleri üzerinden kimi zaman doğrudan insana dair araştırmalardan hareketle, çevremizde yer alan bilginin bize nasıl ulaştığı, bizde nasıl karşılık bulduğu, beyne nasıl ulaştırıldığı ve zihinsel, duygusal ve duyusal olarak nasıl işlendiği sorularına cevaplar bulunmuştur. Görme duyusu kaybı ve görmeyen bireylerin algısal-bilişsel süreçlerine ilişkin olarak da, nörobilimden tıp alanına, psikolojiden sosyal araştırmalara kadar pek çok farklı alan içinde ve farklı bağlamlarda, çok sayıda araştırma çalışması yapılmış bulunmaktadır.

Genel itibariyle insanlar için görme duyusunun körlük olarak tanımlanmakta ve sözlük anlamı karşılığı olarak da "görme engellilik" (TDK, 2018) ile ifade edilmektedir. Körlük tanımı aslen, yaygın olan düşüncenin aksine, yalnızca hiç görmeme halini temsil etmemekte, belirli miktarda görüşe, kısmi olarak ışık veya kütle algısına sahip olan kör bireyler de bulunmaktadır. Dunlea, kör bireylerin önemli bir çoğunluğunun direkt ışık duyumunun sınırlılığına karşın bazı görsel bilgileri deneyimliyor ve bunlardan yararlanıyor olduklarını belirtmektedir (Dunlea, 1989).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından hazırlanmış olan raporda, "körlük - *blindness*", tüm iyileştirmeler yapılmış haliyle, iyi gören gözde, 3/60 oranından düşük görme duyarlılığı veya 10 derecenin altında görüş alanına karşılık gelen görme alanı kayıp hali olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1993; WHO, 2007). Yine tüm iyileştirmeler yapılmış hali ile iyi gören göz için, 6/18 oranında veya 3/60 oranından daha iyi görme duyarlılığı ya da 20 derecenin altında görüş alanına denk gelen görme alanı kayıp hali de "düşük görüş -*low vision*-" olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1993; WHO, 2007). "Görme engellilik -*visual impairment*- "ise düşük görüş ve körlük tanımlarının ikisini de içermektedir (WHO, 1993; WHO, 2007).

Körlük hakkında, insanlardaki genel "bir siyahlık, yokluk ve yoksunluk hali" olması fikrinin yanlışlığını dile getiren Noe (2004), koklama, dokunma ve işitme duyularının görme kaybını telafi edecek biçimde güçlendiği yönündeki görüşlerden bahsetmektedir. Herhangi bir duyunun kaybı ile diğer duyuların veya diğer bir

duyunun daha gelişkin hale gelmesi yönündeki görüş yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kısmi veya tamamen) görmeyen bireyler tarafından da dile getirilen bu durum, kısmen farkındalığın artmasına kısmen de kullanıma bağlı olarak yetinin artmasına ilişkin olarak değerlendirilebilir. Bu konuda, doğuştan kör bireyler ile görme yetisini sonradan kaybeden bireyler arasında farklılıklar olup olmadığı yönünde de araştırmalar mevcuttur. Heller, McCarthy ve Clark, pek çok araştırmacının doğuştan kör bireyleri, sonradan görme yetisini kaybeden ve gören bireylerden, görsel imgelemin yokluğu sebebiyle, ayrı tuttuklarını belirtmektedirler (Heller, McCarthy, & Clark, 2005). Körlük, görme yetisinin kısmi veya tamamen kaybı özellikle kaybın yaşanmış olduğu yaş itibariyle, zihinsel imgelemin oluşması, çevrenin anlamlandırılması, kişinin bedenini tanıyarak fiziksel çevre içerisinde konumlandırabilmesi, dil becerilerinin gelişimi gibi konularda etkili olabilmektedir.

Çalışma kapsamında, katılımcılar ile yürütülen çalışmalarda, görme, sıklıkla ışık ve renk algısı ile ilişkilenmiş bulunmaktadır. John Berger, insan gözü için, görünür olan her şeyin bir rengi olduğunu ve kör doğanların bile renkli rüyalar görüyor olmasının mümkün olduğunu belirtmektedir (Berger, 2011). Gören bireyler için etkili olan ışık ve renk faktörleri aynı şekilde ışık algısı olan, kütle, form ve renk algılayan görme engelli bireyler için de önem arz etmiştir ve mekânsal deneyimin önemli parçaları olarak görüşmelerde yer almışlardır. Dolayısıyla renk ve ışık da, görsel veri edinimini ve hatta birliktelikleri ile görmeden veri edinimini etkileyen faktörler olarak ele alınmalıdır.

Görmeme hali üzerine düşünürken, görme halini yaşamış ve sonrasında görme yetisini kaybetmiş olan mimar Chris Downey'nin paylaşmış olduğu deneyimlerden bahsetmek yerinde olacaktır. Mimar Chris Downey, 2008 yılında aniden görme yetisini kaybetmiş bir mimar olarak kişisel deneyimlerini paylaştığı "Görme engelli bireyleri düşünerek tasarlamak" başlıklı TEDtalk konuşmasında görme yetisini kaybetmesini takip eden kısa süre için "bu kadar kısa bir süre içerisinde, aynı yerleri ve aynı insanları gözlerim görürken ve görmezken deneyimlemem inanılmaz bir tecrübe" olduğundan bahsetmektedir (Downey, 2013). Şehirlerin görme engelliler için iyi olduğunu belirten Downey, körler için diğer zamanlarda ihmal edilen diğer duyulara güvenmenin öneminden bahseder ve kendisini yeni bir duyusal bilgi

dünyasının içinde bulduğunu, şehirde ve çevresinde duyabildiği, kendisini yönlendiren seslerin senfonisinin kendisini etkilediğini ifade eder (Downey, 2013). Downey, konuşmasında şehir ile kurduğu duyusal ilişkiler ile ilgili olarak, beyaz baston ile zemindeki farklı dokuları hissedebilmekten, zamanla nerede olunduğu ve nereye gidildiğinin şablonunu oluşturmaktan, güneşin yüzün bir tarafını ısıtmasından veya boynunda hissettiği rüzgardan ve konum, sokaktaki ilerleme, zaman ve mekandaki hareket konusunda ipucu vermelerinden, koku hissinden, mekanların kendisine has kokuları olduğundan örnekler verir (Downey, 2013).

2.4 Mekân, Duyular ve Görsel-Olmayan Üzerine Deneyimsel Ortamlar, Sanatsal Çalışmalar, Mimari Arayışlar

2.4.1 Deneyimsel Ortamlar

Deneyimsel ortamlar, tez kapsamında, mekânın duyusal karakteristiğini, görmeme halini veya teknolojik ekler/ortamlar aracılığıyla mekân deneyiminin kendisini, performatif ve/veya interaktif bir biçimde arttırmak ve sunmak üzere yapılmış sanatsal çalışmalar ve mimari mekân denemeleri çerçevesinde oluşturulmuş bir küçük seçkidir. Seçkide yer alan çalışmalar, tez konusu ile ilişkili olarak seçilmiştir.

Kişinin mekânla, çevresiyle, doğayla ilişki kurma, ortak bir etkileşim alanı yaratma konusunda teknolojiyi de kullanarak ara yüzler oluşturulmaya çalışılan sanatsal çalışmalar kapsamında örneklendirilebilecek çok sayıda çalışma gerçekleştirilmektedir. Yapılan sanatsal çalışmalar kimi zaman bireye geçici ve yeni bir deneyim alanı ve/veya biçimi sunmaktadır. Mekânla ve çevremizdekilerle kurduğumuz ilişkiler ve etkileşim alanı için arayışların mevcut olması, mimari mekânın tasarım ve gerçekliği için de yeni deneyim alanlarının sağlanması potansiyelini barındırmaktadır. Söz konusu çalışmalar içerisinde duyuların aracı rolünün yeniden ele alındığı, farklı duyu biçimlerinin alışık olunmayan mekân ve durumlar için kullanıldığı, pek duyunun ve duyusal verinin bir arada yer aldığı, dijital arayüzler, aracı uygulamalar gibi yöntemlerle bilginin hem arttırıldığı hem de verilme biçimlerinin çeşitlendirildiği çalışmalar yer almaktadır. Bullivant, bu çalışmaları interaktif tasarım sayesinde mekân algımızı yeniden icat eden aktiviteler olarak tanımlamaktadır (Bullivant, Introduction, 2005a).

Karanlıkta Diyalog Sergisi "*Dialogue in the Dark*"

Dünya genelinde "Dialogue in the Dark" (Dialogue Social Enterprise GmbH, 2018) olarak bilinen ve pek çok ülkede sergilenen çalışma, katılımcıların karanlıkta mekânsal deneyimlerde bulunması üzerine kuruludur. Katılımcılar, sergi boyunca farklı günlük çevrelerden örnekler içeren mekân deneyimleri yaşamaktadırlar. Gündelik rutinleri farklı ve yeni birer deneyim alanları haline getiren çalışmada katılımcılara görme engelli rehberler eşlik etmektedirler. Organizasyonun ana sayfasında belirtilen hali ile çalışma aracılığıyla görenler kör, körler de gören olmaktadır (Dialogue Social Enterprise GmbH, 2018). Yaklaşık 27 yıldır var olan bu deneyim kurgusu, dünya genelinde 41'den fazla ülkede gerçekleştirilmiştir (Dialogue Social Enterprise GmbH, 2018).

"Karanlıkta Diyalog" Sergisi, ziyaretçilerin karanlık bir ortamda, kentsel mekâna dair küçük düzenlemeleri, oluşturulan mekânsal simülasyonları hiçbir şey görmeden deneyimlemelerini sağlamak üzere kurgulanmış olan bir sergidir.

Sergi dâhilinde, kent içerisinde karşılaşılan durum ve mekânlara dair deneyimlerin küçük birer kopyaları oluşturulmuştur. Genel olarak bu deneyim üzerine kurulmuş olan sergi, görme engelli bir bireyin deneyimleri konusunda fikir sahibi olabilmek, empati kurabilmek, her gün (çoğu zaman özel bir farkındalık geliştirmeden) deneyimlenen söz konusu mekânların asıllarına dair yeni bir deneyim biçimi oluşturmak fırsatları sunmaktadır. Serginin, ana sayfalarında mottolarından biri olarak "Göz görüşü olmadan görmeyi öğren." ifadesi yer almaktadır.

Söz konusu sergi her bir katılımcı için ayrı bir tecrübe alanı olmakla beraber, her katılımcıyı da farklı yönlerden etkilemektedir. Sergiye dair yapılan paylaşımlarda, zaman zaman etkileyiciliği, farklılığı ya da düşündürücülüğüne dair yorumlar belirtilirken; Türkiye Görme Engelliler Derneği'nde yapılan bir etkinlikteki tartışma sonrası "konunun, her ne kadar görme engellilerin tanınmasına yaradığı iddia edildiyse de tartışmanın sonucunda, bu programa katılanların görme engellileri tanımaktan ziyade, görmenin ne kadar değerli olduğunu anladıkları" görüşüne vardıklarını belirtmişlerdir (TURGED, 2015).

Rain Room, RANDOM International, 2012

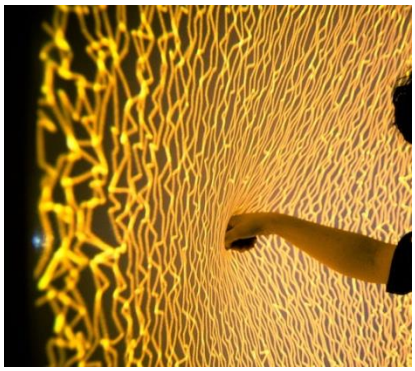
Rain Room, Random International tarafından tasalanmış ve Barbican-Londra, MoMA-New York, Yuz M-Shanghai, LACMA-Los Angeles, The Maxine and Stuart Frankel Forundation for Art-MI gibi pek çok ortamda gerçekleştirilmiş/deneyime sunulmuş bir enstalâsyon çalışmasıdır. Çalışma, tasarımcıları tarafından, çevremizin güçlendirilmiş bir temsili olarak ifade edilirken, insanların birbirleriyle ve teknoloji aracılığıyla sağlanan doğa ile ilişkilerin araştırıldığı özgün bir deneyim ortamı yaratıldığı belirtilmektedir (RANDOM, 2012).

Şekil 2-2. Rain Room, RANDOM International, 2012, Los Angeles County Güzel Sanatlar Müzesi- © 2012 Hannes Koch, Florian Ortkrass, Stuart Wood, fotoğraf © Jan Bitter

Yağan bir yağmurdan oluşan bir mekânın deneyimlenmesi temelli olan çalışma, yağmur deneyimini, katılımcının bir yandan yağan yağmura maruz kaldığı, altında dolaşmasını sağlarken, bir yandan da onu korumakta ve yağmurun sesini, kokusunu hissedebilir, içerisinde dolaşabilirken ıslanmamasını sağlamaktadır. Böylece sıradan yağmur deneyimi hem iç mekânda yeniden oluşturulması hem de yağmurun en önemli deneyim karşılıklarından biri olan 'ıslanma' durumunu dışarıda bırakarak yeni bir deneyim biçimi sunmaktadır. Çalışmanın gerçekleştirildiği mekânlardan biri olan LACMA internet sayfasında, söz konusu çalışma ile ilgili açıklamalarda, 'Yağmur Odası'nın "gündelik hayattan bir mola ve duyarlı bir ilişki içerisinde duyusal bir yansıma fırsatı sunduğu" belirtilmektedir (LACMA, 2017).

Firewall, Aaron Sherwood – Mike Allison, 2013

Şekil 2-3. Firewall Enstalasyonu, Aaron Sherwood- Mike Allison, 2013
(Fotoğraf: https://www.designboom.com/art/firewall/)

Firewall Enstalâsyonu, Aaron Sherwood ve Mike Allison tarafından tasarlanmış, görme, işitme ve dokunma duyularını birlikte deneyime sunan bir çalışmadır. Çalışma, içeri doğru itilebilir bir gergin interaktif yüzeyden oluşmakta olup, bu yüzey deneyimleyen kişinin dokunsal müdahalesiyle hareket etmek, bu hareket ile bağlantılı bir biçimde müzik oluşmakta, ayrıca yüzey üzerindeki alev-benzeri görseller de yine bu hareketler ile değişmektedir. Böylece deneyimleyen kişi için dokunsal, işitsel, görsel bir-aradalık ve eşzamanlılık mevcut iken, tüm bu deneyim, kişinin yönlendirmesi sebebiyle aynı zamanda tek seferlik olma özelliğini de taşımaktadır.

Sky Ear, Usman Haque, 2004

Sky Ear, mimar ve sanatçı Usman Haque tarafından, çevredeki elektro manyetik ortama görsel ve işitsel tepkilerle cevap veren renkli, ışıklı, helyum balonlar ile insanların etkileşime geçmeleri üzere tasarlanmış bir çalışmadır.

Şekil 2-4. Sky Ear, Usman Haque, 2004 (Kaynak: haque.co.uk).

2004 yılında İsviçre'de ve İngiltere'de gerçekleştirilmiş olan çalışmada oluşturulan bulut, her biri ultra parlak LED'ler içeren 1000 ekstra geniş helyum balonundan oluşur ve balonlar birbirleriyle kızılötesi yoluyla iletişim kurmakta, bu sayede, Sky Ear bulutları boyunca (uzak fırtınalar, cep telefonları, polis ve ambulans telsizleri, televizyon yayınları, vb. tarafından oluşturulan) elektromanyetik ortama cevaben daha büyük desenler oluşturmak için sinyaller göndermelerini sağlamaktadır (haque.co.uk, 2004). Çalışma ile bir yandan izleyici çevredeki verilerle şekillenen işitsel ve görsel öğeleri takip etmekteyken, bir yandan da katılımcı olarak bu sürece etki edebilen bir role sahip olmaktadır. Burada duyusal verilerin kullanımı ve interaktivite bakımından öne çıkan noktalar, görünmeyen ve hatta hissedilemeyen düzeydeki verilerin görünebilir, işitilebilir bir veri biçimine dönüştürülmesi ve kişilerin bu sürecin interaktif olarak değişim, oluşum mekanizmasının bir haline gelebilmesi olarak belirtilebilir. Bullivant projenin bu yönünü "insanları Hertzian performansında yaratıcı katılımcılar olmaya teşvik ederek, fiziksel ve sanal arasındaki algı sınırlarını kırar, böylece Hertzian uzayının görünmez topografyalarındaki günlük etkileşimlerimizi görmemizi sağlar" ifadesiyle açıklamaktadır (Bullivant, Sky Ear: Usman Haque, 2005b).

"Bloomberg ICE" Enstalâsyonu, Klein Dytham Mimarlık, 2002

2002 yılında Tokyo'da Klein Dytham Mimarlık tarafından gerçekleştirilmiş olan enstalâsyon sensörler aracılığıyla izleyici-katılımcı hareketleri ile etkileşime geçmektedir.

Şekil 2-5. Bloomberg ICE Enstalasyonu, Klein Dytham Mimarlık, 2002 (Fotoğraflar: © Jun Takagi)

ICE'a yaklaşıldığında, 5.0m x 3.5m cam duvarın arkasındaki kızılötesi sensörler varlığı algılar ve kişinin veri ile etkileşime geçmesini sağlar (Klein Dytham Architecture, 2002).

2.4.2 Mimari Arayışlar: Çok-Duyululuk ve Mekân

Deneyimsel ortamlara ek olarak, çok-duyulu ve deneyimsel mimari arayışların da varlığından söz edilebilir. Siber mekânlar, sanal ortamlar ve sanal deneyimler, arttırılmış gerçeklik çalışmaları, çok boyutlu mekân deneyimleri, bu çerçevede yeni deneyim biçimleri sunan mimari yaklaşımlar olarak sayılabilir ve daha da arttırılabilir.

Bu bölümde, söz konusu yaklaşımlardan, duyuların aracı kılınarak ön plana çıktığı ve tasarımı şekillendirdiği çalışmalardan birkaçı paylaşılacaktır.

İsveç Expo Yapısı: Blur Building (2002)

Şekil 2-6. Blur Building, Diller Scofidio + Renfro, 2002 (Kaynak: Diller Scofidio + Renfro, 2018)

Tasarımcıları, Blur Building Yapısı'nı "bir atmosfer mimarisi, doğal ve insani güçlerden kaynaklanan bir sis kütlesi" olarak tanımlamaktadır (Diller Scofidio + Renfro, 2018). Diller, TED Talks kapsamındaki konuşmasında, başka çalışmalarından ve 2002 yılında gerçekleştirilmiş olan Blur Building'den bahseden Diller, Blur Building için, suyu sadece bir bağlam olarak değil birincil yapı malzemesi olarak kullanmayı ve bir atmosfer mimarisi yaratmayı istediklerini söylemektedir. "Duvar yok, Çatı yok, amaç yok… Sadece atomize su kütlesi, büyük bir bulut" ifadesiyle tanımlamaktadır.

Şekil 2-7. Blur Building, Diller Scofidio + Renfro, 2002 (Diller Scofidio + Renfro, 2018)

Projede, su gölden pompalanıp süzülmekte ve yüksek basınçlı sis püskürtücüsü aracılığıyla ince bir sis olarak atılmakta; bir hava istasyonu tarafından sıcaklık, nem, rüzgâr yönü, rüzgâr hızı, çiğlenme noktası değişim koşullarını okunup, bu veriler, su basıncının derecesini ve su dağılımını ayarlayan merkezi bir bilgisayarda işlenmektedir (Diller, 2007). Diller'ın tanımıyla (2007) yapı "yaklaşık 300 metre genişliğindedir ve sadece dört çok hassas sütun üzerine oturmaktadır ve Blur formsuz, özelliksiz, derinliksiz, ölçeksiz, kütlesiz, amaçsız ve boyutsuzdur; tüm referanslar silinir ve sadece püskürtülen püskürtme uçlarının beyaz bir gürültüsü ve optik bir beyaz renk bırakır, yani, bu kesinlikle görülecek hiçbir şeyin olmadığı ve yapacak bir şey olmayan bir sergi pavyonu"dur (Diller, 2007).

Serpentine Pavyonu, Peter Zumthor & Piet Oudolf, 2011, Londra

Peter Zumthor'un 2011 yılında Londra'da gerçekleştirmiş olduğu Serpentine Pavyonu, mekânın duyusallığı ve duyusal verilerin mekân kurgusunun bir parçası haline getirilmesi konusunda örnek oluşturabilecek bir tasarımdır. Zumthor, yapmış olduğu pavyon tasarımı ile duyuların ve duyguların mekânsal deneyimimizdeki rolüne dikkat çekmiştir.

Şekil 2-8. Serpentine Pavilyon, Londra, Peter Zumthor & Piet Oudolf
(Kaynak: https://www.archdaily.com/146392/serpentine-gallery-pavilion-2011-peter-zumthor)

Koku, ses (ve sessizlik), ışık, gölge, renk ve kütle etkisi gibi faktörleri tasarımı oluşturan unsurlar olarak projede yer bulmuştur. Londra gibi hareketli bir şehrin içinde, bir park alanında yeni ve farklı bir bahçe yaratılmış, tasarım ile deneyim, deneyimin zamana, kişiye bağlı kendine özgülüğü projenin temel noktası olmuştur.

Piet Oudolf, pavilyon ile ilgili olarak "doğayı insan çevresine geri getirmeyi amaçlamakta olduğunu ve insanların yoğun metropolden uzakta düşünülmüş bir bahçede düşünmeleri ve dinlenmeleri için mükemmel bir fırsat sunmakta olunduğunu" ifade etmektedir (Archdaily).

***Anechoic Chamber*, South Bank Üniversitesi, Londra**

Duyulardan birinin ağırlık kazanarak özelleştirdiği mekanlardan biri olarak South Bank Üniversitesi'ndeki "Yankısız Oda (*Unechoic Chamber*)"dan bahsedilebilir. Anechoic Chamber, sessizliği vurgulayarak, duymadığımız, duymaya alışık olmadığımız sesleri duymamıza olanak tanır. Odanın duvarlarını kaplayan köpük parçalar hemen hemen her sesi emer ve sizi kendi bedeninizin ve oradaki varlığınızın aşırı derecede farkında hale getirir (Architizer, 2017)

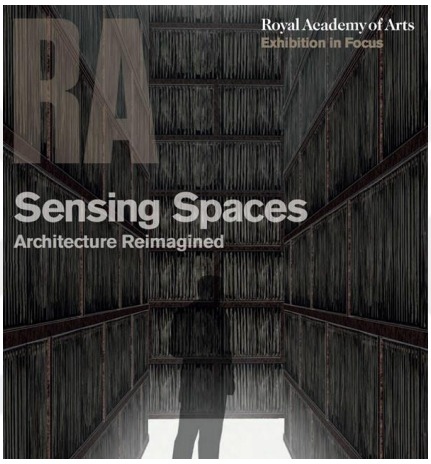
Kinetik Mimari: Hareket ile doğrudan ilişkili Yapılar ve Yapı Elemanları:

Kinestetik- hareket duyusunun ön plana çıktığı, tasarımı şekillendirdiği mimari çalışmalardan bahsedilebilir. Bu mimari çalışmalar kimi zaman mobilite, yapının kendisinin hareket edebiliyor olması, kimi zaman insanların, güneşin, trafiğin ve benzeri bir öğenin hareketine göre tasarlanmış olmaları ve bu doğrultuda geçirdiği değişimler, kimi zaman ise yine bir değişkene ya da duruma bağlı olarak yapıya ait bir elemanın hareket ederek formu, duruşu ya da davranışı değiştiriyor olması ile örneklendirilebilir. Bu çerçevede, özellikle kişinin hareketine göre değişen mekanların tasarlanması, Sensörler, dijital aktarım ve çeşitli programlama tekniklerinin kullanılmış olduğu çalışmalar yine yukarıda değinilen enstalasyon çalışmaları ile paralellikler içermektedir. Yapı elemanları ile sağlanan kinestetik-hareket ise kinetik cepheler, değişebilir- dönüşebilir mekânlar ve mekânsal parçalar olarak örneklendirilebilir.

2.4.2.1 "Sensing Spaces: Architecture Reimagined" Sergisi & Röportaj Kitabı

Sergi, Enstalâsyonlar ve Sergi Mimarları ile Yapılan Röportajlar Üzerine:

25 Ocak – 6 Nisan 2014 tarihleri arasında, Royal Academy of Art bünyesinde, altı farklı ülkeden mimarın hazırladığı enstalâsyonlar ile "Sensing Spaces – Architecture Reimagined" başlıklı bir sergi gerçekleştirilmiştir. "Mekânı duyumsamak" temalı sergi, Kate Goodwin küratörlüğünde düzenlenmiştir. Farklı ve her biri uluslararası mimarlık ortamlarında çalışmalarıyla sıkça yer bulan mimarlar tarafından tasarlanan mekânsal enstalâsyonlar Royal Academy of Art yapısı içerisinde, kurgulanan dizilimle katılımcıların deneyimine sunulmuştur.

Şekil 2-9. "*Sensing Spaces: Architecture Reimagined*" Sergi Afişi
(Kaynak: https://www.royalacademy.org.uk/exhibition/sensing-spaces)

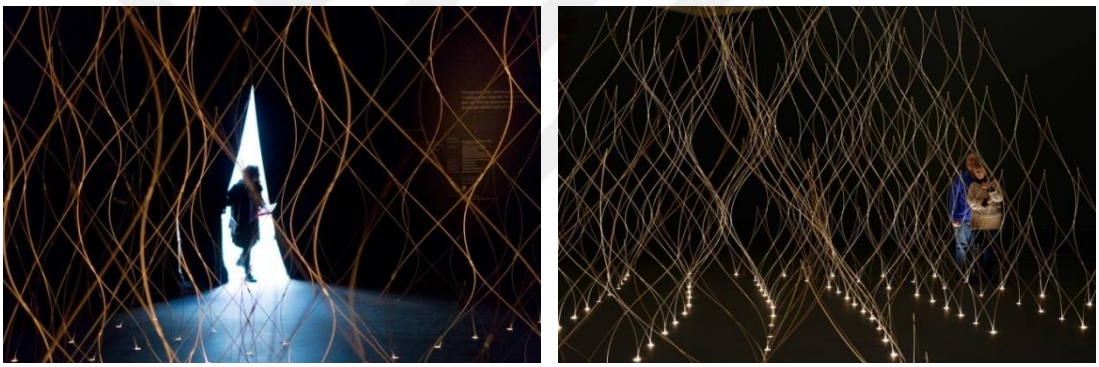
Sergi çalışması ve bünyesindeki enstalâsyonlar, gerek mekânla kurulan duyusal bağı ve mekânsal çok-duyululuğu tartışması, katılımcılar üzerindeki farkındalığı arttırması bakımından gerekse mimarlık ortamlarında işleri ile sıkça yer bulan, özellikle yeni yetişen mimarların takip ettiği, uluslararası çalışmaları bulunan mimarlar tarafından tasarlanmış olmaları bakımından önemli niteliktedir. Enstalâsyon sahiplerinin mimari çalışmaları ile gündemde olmaları hem serginin yayılımı ile güncele hem de mimarlık öğrencileri aracılığıyla güncele ek bir biçimde geleceğe de etki edebilmesini sağlamaktadır. Sergi için katılımcı-deneyimleyen kişinin mekânın duyumsanması konusunda düşünmesi ve deneyimini farkındalık ile birleştirmesi, mimari mekânlar için kullanıcının farkındalığının gelişmesi ve mimari deneyime farklı bir bakış geliştirebilmesini etkileyecektir. Ünlü mimarların mekânsal duyumsama üzerine çalışmalar yapması ve mekânsal enstalâsyonlar üretmeleri, mimar adaylarını,

mimarları, dolayısıyla da mimarlık eğitimini ve mimarlık ortamını da yeni tartışma alanları ve araştırmalar ile destekleyecektir. Bu çerçevede, tez çalışması kapsamında da değinilmesi ve incelenmesi önemli görülmüştür.

Sergi kapsamında yer alan mimarlar ve hazırlamış oldukları enstalâsyonlar, mimarlarla yapılan röportajlarda mimarların kendi tanımlarıyla birlikte bölüm içinde detaylı olarak aktarılmaktadır.

Kengo Kuma Enstalâsyonu

Kengo Kuma, Sensing Spaces: Architecture Reimagined sergisi kapsamındaki enstalâsyonunda bambu çubuklar, ışık ve koku gibi öğeleri kullanarak tasarımını gerçekleştirmiştir. Malzemede, biçimde ve kullanımda geleneksel olan ile ilişki kurmuş, bazı metaforik göndermeler oluşturacak bir kurgu hazırlamayı tercih etmiştir.

Şekil 2-10. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi- Kengo Kuma enstalâsyonundan fotoğraflar (Foto.1[1]: Photo © Royal Academy of Arts, London, 2014. Photography: Benedict Johnson. / © Kengo Kuma & Associates; Foto.2[2]: Photo © James Harris)

Kuma, söz konusu enstalâsyonun, "minimum malzeme, beden üzerinde nasıl maksimum etkiye sahip olabilir?" sorusunun başlangıç alınarak tasarlandığını ve duyusal olarak da özellikle kokuyu daha etkin bir biçimde tasarımın içerisine dâhil ettiğini belirtmiştir (Goodwin, 2014).

[1] URL: https://www.royalacademy.org.uk/article/wandering-words
[2] URL: https://www.royalacademy.org.uk/exhibition/sensing-spaces

Şekil 2-11. Tokyo İstasyonu Gelerisi – Kengo Kuma: a LAB for Materials Sergisi'nden Sensing Spaces Sergisi Enstalasyonundaki Bambu Strüktür. (Fotoğraf: Aylin Ayna, Mayıs 2018)

Kuma, (*Tokyo Station Gallery*) Tokyo İstasyon Galerisi'nde gerçekleştirilmiş olan "*Kengo Kuma: a LAB for Material*" başlıklı sergide, Sensing Spaces sergisindeki enstalâsyona da yer verilmiştir. Sergideki açıklama metninde görsel yönlerin ötesinde, mimarinin 5 duyusu temasıyla bir mekân tasarlamak üzere davet edildiklerini ve bambu çubuklarla koku temasına dayanan bir pavilyon yaptıklarını belirtmiştir (Kuma, 2018). Yine mimarın sergideki açıklama metnindeki ifadesiyle "malzeme 4mm çapına indirilmiş, etkiyi maksimize edecek bir strüktür yaratmak hedeflenmiş ve bambu çubukların birleşimi termoplastik yapıştırıcı ile yapıştırılmış, koku akışını sağlayacak bir mekanizma kurgulanmıştır. Tatami matların kokusunun etrafı sardığı bir etki için spiral bir doku oluşturulmuştur (Kuma, 2018).

Kuma, röportajında; tasarım sürecinin sonunda iki farklı mekânda iki farklı pavyon tasarlamaya karar verdiklerini aktarmıştır. Tasarlanan bu mekânlardan birini 'gerçekliğin mimarisi' ya da 'baba'nın mimarlığı' olarak tanımlayıp hinoki[3] aromasıyla dolu tek başına durmakta olan bir mekân olarak, diğerini ise 'boşluğun mimarisi' ya da 'anne'nin mimarlığı' olarak isimlendirip, Tatami[4] kokusu ile dolu, bedeni saran bir koza olarak tanımladıklarını belirtmiştir. Kuma, çalışması ile ilgili olarak sekansın önemini vurgulamış; adım adım ilerledikçe eş zamanlı olarak değişen ışık seviyesi ve koku ile deneyime dair süreci nasıl kurguladıklarını anlatmıştır (Goodwin, 2014).

[3] Japon Selvi Ağacı
[4] Japon kültüründe zemin kaplaması olarak kullanılan minder türü.

Grafton Architects Enstalâsyonu

Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi'nde tasarımıyla yer alan Grafton Architects, sergi kapsamında, ağırlık, ışık, kütle, hacim gibi gerçeklikler ve zamana bağlı değişkenlik üzerinden farklı algılara fırsat veren bir enstalâsyon gerçekleştirmiştir.

Şekil 2-12. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi- Grafton Architects enstalâsyonundan fotoğtaflar. (Foto.1[5]: ©Grafton Architects; Foto.2[6]: ©SHSH; Foto.3[7]: ©SHSH)

Grafton Architects röportajda çalışmalarını öyle açıklamaktadırlar: "Enstalâsyonda, her birinde karakter ve oran kavramlarından birinin ele alındığı iki komşu oda tasarlanmış olup, odalardan ilki "ışığın keşfi" isimli gün boyu değişen ışık koşullarının izlenebildiği, ikincisi de "ağırlığın keşfi" isimli, ağırlığı hissettiren duvarlar, tepedeki ışık feneri ve onunla kontrast loş bir mekânın oluşturulduğu odalardır. Ayrıca, deneyimleyen kişiye, özel görüş alanları sunan nişler yaratılmış, tavana monte edilen ışıklar ile açık havada değişen doğal ışık koşulları deneyimini sağlanmıştır" (Goodwin, 2014). Serginin küratörlüğünü üstlenen ve enstalâsyon sahibi mimarlarla röportajları gerçekleştiren Kate Goodwin, enstalâsyon ile ilgili olarak "Materyallerin estetik ve yapısal nitelikleri konunun merkezini oluşturur ve Grafton Architects, tuğla ve beton kullanımında, yüzey, ağırlık ve doku ile oynamakta ve ışık-gölgeyi manipüle ederek yerçekimi veya hafiflik duygusu yaratmak konusunda oldukça beceriklidir." değerlendirmesinde bulunmaktadır (Goodwin, 2014).

[5] URL: http://www.graftonarchitects.ie/news
[6] URL: http://www.wbarchitectures.be/en/architects/SHSH/Sensing_Spaces_Exhibition_/693/
[7] URL: http://www.wbarchitectures.be/en/architects/SHSH/Sensing_Spaces_Exhibition_/693/

Li Xiaodong Enstalâsyonu

Şekil 2-13. Li Xiadong'un enstalâsyonundan fotoğraflar[8].

Li Xiaodong, katılımcıların dokunabildiği ve arasında yürüdüğü bir labirent tasarlamıştır. Xiaodong, başka projelerindeki doğal yaklaşıma benzer bir biçimde, söz konusu labirenti oluşturmak için ağaç dalları gibi doğal bir malzemeyi tercih etmiştir. Ağaç dallarından diziler aracılığıyla oluşturulan labirent duvarları, bu duvar üzerinde yer yer açılmış küçük boşluklar ve beyaz bir zeminden oluşan tasarım için, röportajında, katılımcıları, aydınlatılmış beyaz bir zemin ve bir labirenti temsil eden ince dallar aracılığıyla metaforik olarak karlı bir orman boyunca yürüttüğünü belirtmiştir. Xiaodong, keşfe çıkarak kişilerin umutlu ve mutlu sürprizler sağlayan nişler bulduklarını, labirentin sonunda da net görüş sağlayan ve ilham veren bir Zen bahçesine vardıklarını, bunun epistemolojik bir bakış açısıyla, kişiyi aramaya ve anlamaya, 'körlüğü' 'görme' haline getirmeye davet ettiğini ifade etmiştir (Goodwin, 2014). Xiadong, burada, “kişinin arama ve anlama” eylemini epistemolojik bakımdan “körlüğü görme haline getirme” hali olarak tanımlamaktadır.

Röportajında, malzeme olarak dalları tercih etmesinin sebebini, insanların doğal olarak mimaride görmeyi beklemedikleri bir malzeme olması şeklinde belirten Li Xiaodong, tanıdık bir malzemenin beklenmedik bir ortamda ve alışılmadık biçimde uygulanmasının bir etki sağladığını, yaratıcı olmak istediğimizde, bunun, çoğunlukla özgünlükle değil, uygulama ve yeniden kullanımla ilgili olduğunu, dolayısıyla kırsal alanda dalları doğayla harmanlamaya çalışmaktan farklı olarak Londra'da, yapay bir ortamda görünüşte doğal bir ortam yaratmakla ilgili olduğunu eklemiştir (Goodwin, 2014). Ayrıca Zen bahçesinde ayna kullanan mimar, aynaların mekânın hissini değiştirme gücüne sahip olduğunu ve aynaların duvarın fiziksel varlığının ötesinde

[8] Kaynak: Foto. 1: https://folio.brighton.ac.uk/user/mg237/precedent-temporary-structure-sensing-spaces-architecture-reimagined-by-li-xiaodong; Foto 2: https://www.architectsjournal.co.uk/news/culture/li-xiaodong-niches-provide-hope-and-happy-surprises/8658613.article

bir illüzyon yarattığını, mekânı genişlemiş gibi gösterdiğini ve temelde çevre ve enerji akışı ile ilişkili olan Feng Shui'de de aynaların sıkça kullanıldığını belirtmiştir (Goodwin, 2014).

Pezo von Ellrichshausen Enstalâsyonu

Pezo von Ellrichshausen, Royal Academy of London iç mekânında, ölçek ve algıyı değiştirecek bir yükseltilmiş seyir alanı tasarlamışlardır. Enstalâsyon, dairesel dört büyük kolon üzerinde yükseltilmiş olan kare formlu bir odadan oluşup üst kottaki bu seyir alanına erişim kolonların içerisine yerleştirilen merdiven ile sağlanmıştır. Bir çerçeve ile sınırlanmış fakat üstü açık olan bu oda (seyir alanı), galeri mekânının tavanını görmektedir.

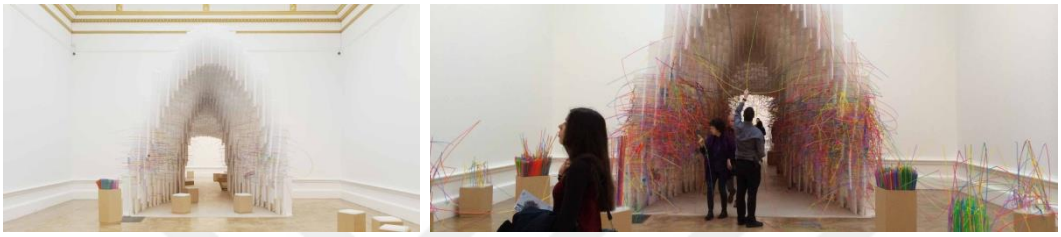
Şekil 2-14. Pezo von Ellrichshausen'ın enstalâsyonundan fotoğraflar[9].

Pezo'nun ifadesiyle enstalâsyon, "ziyaretçileri yer düzleminden, galeri alanının normal katmanlarından, üst boyutuyla yaşatmaya davet eden esrarengiz bir araç olarak anlaşılabilir"dir (Goodwin, 2014). Aynı röportajda, Ellrichshausen, yapının üç farklı deneyim sunduğundan bahseder: "büyük silindirik sütunlar arasındaki platform altında kolektif ve açık deneyim; tırmanışın veya alçalmanın, rampanın veya merdivenlerin kişisel ve duyusal tecrübesi; süslü tonozlara, çelik kirişlere ve kalıcı binanın çatı pencerelerine dokunan şaşırtıcı kolektif ve samimi platformda olma deneyimi" (Goodwin, 2014). Valerie Mace, deneyimlerini aktaran blog sayfasındaki yazısında enstalâsyonu "Pezo von Elrichshausen'in yükseltilmiş manzarası (the heightened vistas of Pezo von Ellrichshausen)" olarak tanımlamıştır (Mace, 2014).

[9] Kaynaklar: Foto. 1 ve 3: imaj copyright Dezeen, URL: https://www.dezeen.com/2014/01/21/sensing-spaces-exhibition-royal-academy/; Foto. 2:Fotoğraf: James Harris, URL: https://www.archdaily.com/494346/buy-a-piece-of-the-royal-academy-s-sensing-spaces-exhibition/5343dcb2c07a8091a0000252-buy-a-piece-of-the-royal-academy-s-sensing-spaces-exhibition-photo

***Diébédo Francis Kéré* Enstalâsyonu**

Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi'nde çalışmasıyla yer alan D. Francis Kére, sergi kapsamında, Akademi'nin galeri mekânı içerisine, insanların iz bırakabildiği, deneyimlemekle kalmayıp dâhil olabildiği ve etki edebildiği bir küçük tünel/geçiş yerleştirmiştir. Bu tünel/geçiş, insanların içerisinden geçişlerine ya da içerisinde oturabilmelerine fırsat tanırken, aynı zamanda tüneli/geçişi oluşturan plastik tonozun içerisine renkli çubuklar batırarak onunla etkileşime geçebilmelerini sağlamaktadır.

Şekil 2-15. Francis Kere'nin enstalâsyonundan çeşitli fotoğraflar.[10]

Kére, insanlara alanı hem dışarıdan hem de bir odadan deneyimleme fırsatı vermek istediğini ve bu sayede, insanların odayı başkalarıyla paylaşacağını, bu nedenle ziyaretçiler birbirleriyle konuşmazlarsa, aynı mekânda bulunarak ve açıklıktan geçerken birbirlerine daha yakın olmaya zorlanarak bir şeyler paylaşacaklarını öngördüğünü belirtmiştir (Goodwin, 2014). Ayrıca, Afrika'da bir bina yapmanın interaktif bir süreç olduğunu ve burada da bu etkileşimin bir kısmını oluşturmak istediğini eklemiştir; böylece ziyaretçiler, çalışmaya farklı renk ve uzunluklarda çubuklar eklemeye davet edilmiştir.

Valerie Mace, söz konusu enstalâsyonundan "Diébédo Francis Kere'nin oyunbaz durumları (playful situations of Diébédo Francis Kéré)" olarak bahsetmektedir (Mace, 2014).

[10] Kaynak: Foto. 1 ve 2: URL: http://www.kere-architecture.com/projects/sensing-spaces/

Eduardo Souto de Moura Enstalâsyonu

Eduardo Souto de Moura, enstalâsyonunda kapılar ve geçişler üzerinden söz söylemeyi tercih etmiştir. Royal Akademi'nin mevcut kapılarının yeni bir biçimde yeniden ortaya koyan çalışma 'eşik' kavramı ile ilişkilenmektedir.

Şekil 2-16. Eduardo Suoto de Moura'nın enstalâsyonundan fotoğraflar[11].

Souto de Moura, çalışma ile ilgili kararları ve tasarım süreci sorulduğunda, içgüdüleriyle tasarladığını, bu yüzden fikirlerini açıklamasının zor olduğunu, kendisini güvende hissettirdiği, hiyerarşilerini ve amaçlarını anladığı için kapıları müdahale alanı olarak seçtiğini düşündüğünü ancak insanlar neden iki kapı yaptığını sorarsa, o zaman sadece bilmediğini söyleyebileceğini ifade etmiştir. Mimarinin sürekliliği gerektirdiği; başkalarının önceden yaptıklarına devam etmemiz gerektiğini, ancak bunu farklı inşaat ve malzeme yöntemlerini kullanarak yapmamız gerektiğini, bunun da dilin değişmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. Souto de Moura'ya göre betondan yapılmış aynı kapı, farklı bir kapıdır.

Souto de Moura, mimarlık yapmanın, sorunları çözmenin, fikirleri iletmekle değil, özün gereklerine olan yükümlülükle ilgili olduğunu; mimarlığın kendisi için bir sanat olmadığını ve Alvaro Siza ile bu konuda her zaman tartıştıklarını anlatmıştır.

Souto de Moura'nın gerçekleştirmiş olduğu enstalâsyonda kapıları kullanması ile ilgili olarak değerlendirmeleri ise şöyledir: "İlk olarak, onlar mimari değil heykel. İkincisi, bence zarifler. Üçüncüsü, bu eşiklerden geçtiğinizde belki de bir duyum veya duygu deneyimleyeceksiniz. Dördüncüsü, mantıklılar." (Goodwin, 2014).

İnternette yayın yapan Dezeen isimli tasarım dergisinde ise yüksek performanslı güçlendirilmiş beton ile mevcut kapı geçişlerinin yansımalarını oluşturan fakat

[11] Kaynak: Foto. 1 ve 2: Imaj Copyright Dezeen Web Sitesi, URL: https://www.dezeen.com/2014/01/21/sensing-spaces-exhibition-royal-academy/

galerinin dışında bulunan binalarla hizalamak için açılı yerleştirilmiş olan iki beton kemer oluşturduğundan; çalışmanın formun kalıcılığı ve süreklilik ile ilgili olduğundan bahsedilmiştir.

Alvaro Siza Enstalâsyonu

Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi'nde çalışmasıyla yer alan Siza, kurgulanan sergi tasarımı içerisinde, Royal Akademi'nin giriş avlusunda, katılımcıların ilk karşılaştıkları enstalâsyon olarak yer almıştır.

Şekil 2-17. Alvaro Siza'nın enstalâsyonundan fotoğraflar[12].

Katılımcılar, Siza'nın enstalâsyonunda, avlu içerisine farklı duruş ve pozisyonlar ile yerleştirilmiş olan sarı renkli üç sütun ile karşılaşmışlardır. Sütunlardan biri, sütun başı ile birlikte düşey olarak, bir diğeri tekil ve yine düşey olarak, üçüncüsü ise sütün başı ile ayrı olarak yerde yatay olarak uzanır biçimde konumlandırılmıştır. Alvaro Siza ve birlikte çalıştığı Eduardo Souto de Moura, ayrı ayrı enstalâsyonlar gerçekleştirmiş olup, sergi genelindeki konumlanışları sebebiyle aynı anda algılanabilir nitelikte olmamışlardır. Bu durum ile ilgili yöneltilen soruda Siza, ziyaretçilerin görsel karşılaştırmalar yapmak yerine hafızalarını aktive etmelerini gerektiğini ifade etmiştir. Ayrı ayrı konumlansalar ve görsel bakımdan ilişkilenemeseler de tasarlamış oldukları enstalâsyonlar için seçmiş oldukları kavramlar (Suoto de Moura'nın kapı, Alvaro Siza'nın da kolon) üzerine çalışmış olmaları, daha geniş çerçevede, bir ele alış ortaklığı oluşturmuş, bu da bir devamlılık sağlamıştır. Bu devamlılıkla ilgili olarak Siza, devamlılığın her zaman var olduğunu,

[12] Kaynak: Foto. 1 ve 2: Imaj Copyright Dezeen Web Sitesi, URL: https://www.dezeen.com/2014/01/21/sensing-spaces-exhibition-royal-academy/

sütunların ve girişlerin her yerde var olduğunu; bazen kopma/kırılma/kesilme gibi görünen dönemler var olsa da ancak daha sonra ortaya çıkmış olanların aslında yeni koşullara ve bağlamlara uyarlanmış eski fikirler olduğunu ifade etmiştir. Valerie Mace, Souto de Moura'nın ve Siza'nın enstalâsyonlarını, "Alvaro Siza ve Eduardo Souto de Moura'nın pürüzsüz havalı haptik nitelikleri… (the smooth cool haptic qualities of Alvaro Siza and Eduardo Souto de Moura)" (Mace, 2014) olarak tanımlamış; sütunlardan sadece birinin tamamlanmış ve tarihi Burlington Evi cephesinin mimari iskeletlerini taklit ettiğini belirtmiştir (Frearson, 2014).

Şekil 2-18. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi Enstalâsyon sahibi mimarlar ile gerçekleştirilen röportaj metinlerinden oluşan "Sensing Spaces" kitabı, kitap kapağı (İmaj:[13] © Royal Academy of Arts).

2.4.2.2 Röportaj Metinleri Üzerinden 'Mekânın Duyumsanması ve Mekânsal Çok-Duyululuk' Üzerine Analiz ve Yorumlar

Serginin ana teması ve bu tema ile doğrudan ilişkili olan röportajlar, mekânın duyumsanması ve mekânsal çok-duyululuk konusunda, ünlü mimarların yaklaşımlarını ve (mimari) tasarım ile ilişkilendirme biçimlerini anlayabilmek bakımından fırsat tanımaktadır.

Ayrıca sorulan sorular açısından ele alındığında, tez çalışması bünyesinde yürütülen mülakat çalışmalarında yer alan sorular ve temel araştırma alanı ile paralellikler bulunması, daha derin bir okuma yapılmasını ve özellikle mekân tasarımı ve duyular arasındaki ilişki ve temsili bakımından analiz-değerlendirme çalışmaları yapma isteğini oluşturmuştur.

Röportaj soruları her mimar için aynı olmayıp mimar(lar)ın kişisel çalışmaları, ilgi alanları ve genel yaklaşımları doğrultusunda şekillenmekte, ama genel çerçeve hem de sorulan ortak sorularla tüm röportajlar birbirine bağlanmaktadır.

[13] URL: https://www.royalacademy.org.uk/exhibition/sensing-spaces, 21.06.2017, 15.22

Çalışmanın temellendiği sergi için hazırlanan enstalâsyonların, tasarlayan mimarları tarafından detaylı bir biçimde anlatılması, tüm mimarlar için ortak olan sorulardandır.

Çoğunlukla ortak olan diğer sorular ise,

- Mimarlığın insanlara sığınma ve fonksiyonun ötesinde sağladığı deneyim… *[In what ways do you see architecture enhancing human experience beyond shelter and function?]*
- Bir mimar olarak mekânın nasıl anladıkları ve algıladıkları… *[What do you think is distinctive about how you as an architect understand and perceive space?]*
- Mekânın farkında oldukları anılar… *[Can you recall an early memory of when you became aware of space?]*
- Çevrelerindeki mekânları şekillendirmeye çalıştıklarına dair anılar… *[Can you recall early memories of trying to shape the spaces around you?]*
- Mimari projelerde genellikle mümkün olmayıp, bir sergi için enstalâsyon yaratmanın sağladığı fırsatlar ve diğer genel uygulamalardan farklılıkları… *[What opportunities have you found in creating an installation for an exhibition that would not usually be possible in your architectural projects and how have you harnessed these? / In what ways has your approach to creating an installation for an exhibition differed from your usual practice?]*
- Duyuların mekânı algılamamız ve deneyimlememiz konusunda rolü ve mimariyle kurulan bağa olan etkileri… *[What role do you think senses play in how we percieve and experience space? And what might this add to how we engage with architecture?]*
- Kendilerinin ve çevredekilerin farkına varmalarını sağladığını hatırladıkları belirli bir mekân veya mimari çalışma… *[Can you recall a space or work of architecture that has made you particularly aware of yourself and your surroundings, particularly 'present'?]*

gibi konular üzerine yöneltilen sorular olmuştur.

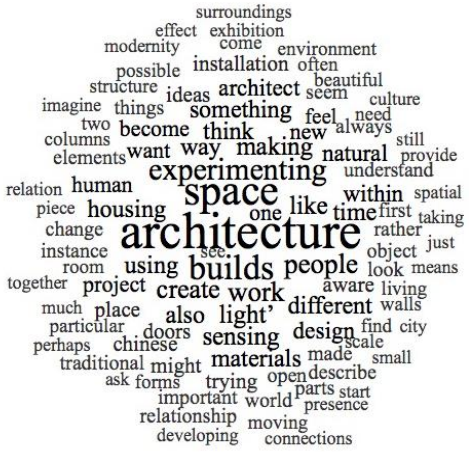
Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi sonrası yapılan röportajlarda yer alan bu sorular içerisinde, bir mimar olarak mekânın nasıl anlaşıldığı ve algılandığı, geçmiş deneyimler üzerinden mekânsal algının detayları ve duyuların mekânsal algı üzerindeki rolü soruları, tez çalışması kapsamında yapılan mülakatlar ile ortaklıklar oluşturmaktadır. Bazı sorular, tez çalışmasının ampirik bölümünü oluşturan mülakat çalışmalarında mimarlar ile yapılan görüşmelerde, mülakat metninden ayrıca sorulmuştur. Bu çerçevede, bu ortak sorulara verilen tekil cevaplardan, tez kapsamındaki ampirik çalışmaların değerlendirmeler sonrasında, genel değerlendirmeler ve karşılaştırmalı yorumlamalar için faydalanılacaktır.

Mimarların, kendilerine yöneltilen tüm sorulara vermiş oldukları cevaplar ise, mekânın duyumsanması konusuna yaklaşımlarının anlaşılması bağlamında her bir mimar(grubu) için ayrı olarak derinlemesine ele alınmıştır. Her bir mimar (veya mimar ikilisi) için cevap metinleri üzerinden, nitel analiz programı yardımıyla kelime kullanım sıklığı, kelime bulutlarının oluşturulması, metin analizi gibi analizler yapılmıştır. Detayları aşağıda incelenebilecek olan bu analizler ve değerlendirmeleri, tez bütününde, tezin temel ampirik çalışmalarını destekleyecek bir diğer önemli parça olarak, konumlandırılmaktadır.

Tüm röportajlar üzerinden analiz ve genel değerlendirmeler:

Röportaj gibi söze ve kişisel aktarımlara dayalı bir yöntem için, kelimeler ve anlam üzerinden okumalar ve değerlendirmeler yapılması, söz konusu bu çalışma bağlamında nitel bakımdan uygun görülmüştür.

Kelimelerin kullanımına dair nicel verilerden oluşturulan analize göre, sergide çalışması bulunan mimarlarla gerçekleştirilen röportajların tamamı incelendiğinde, kullanılan kelimeler ve sıklıkları dökümünden aşağıda yer alan kelime bulutu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2-19. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi Enstalâsyon Sahipleri olan mimarlar ile gerçekleştirilen röportajlardaki tüm cevaplar üzerinden kelime kullanım sıklıklarını gösterir 'kelime bulutu'.

Kelime bulutuna hızlıca bakıldığında, sıklıkla kullanılan kelimelerin "mimarlık, mekân, konut, mimar, insan, yer vb." mimari terminolojiye ait kelimelerin yanı sıra, tez çalışmasının konuları kapsamında ayrıca ele alınmasını gerekli kılabilecek, "deneyimlemek, ışık, duyumsamak, farkına varmak, ölçek, belirli, geleneksel, malzeme" gibi kavramların da yer aldığı görülmektedir.

Bu kavramlara konuşma dâhilinde nasıl ve hangi bağlamda değinildiği, sergide yer alan mimarların konuya yaklaşımlarını daha net okunabilir hale getirecektir.

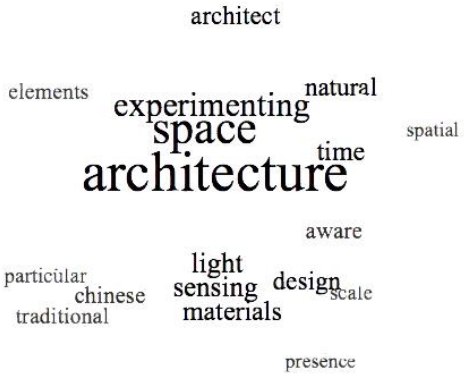
architecture > space > builds < **experimenting** > work > people > create > **light** > like > making > **sensing** > think > something > way > housing > using > also > **materials** > different > **time > design > natural >** within > **architect** > new > one > become > want > human > project > **feel** > doors > place > ideas > installation > **aware > chinese** > might > trying > understand > object > things > important > always > **elements** > instance > change > open > made > rather > look > world > seem > **traditional** > first > relationship > describe > parts > see > possible > **scale** > find > **particular** > forms > living > walls > beautiful > structure > room > need

columns > moving > often > two > come > environment > taking > exhibition > piece > **presence** > provide > small > **spatial** > culture > modernity > developing > means > effect > surroundings > imagine > relation > connections > together > city > just > much > perhaps > start > still > ask > ...

Şekil 2-20. Röportajlardaki tüm cevapların metin analizlerinden, sık kullanımlı kelimeler (kullanım sıklıkları sıralaması ile).

Kullanılan nitel analiz programı (Nvivo) aracılığıyla erişilen sonuçlar üzerinden yukarıda sıralanmış olarak verilen kullanımlar ortaya çıkmaktadır. Sıkça kullanılmış bulunulan bu kelimeler dizisi incelendiğinde, söz konusu metinlerin içerikleri ve listelenen kelimelerin konu bağlamındaki durum ve rolleri bakımından

değerlendirildiğinde, koyu renkle işaretlenmiş olan kavramların ve terimlerin tekil olarak ele alınması faydalı görülmüştür.

Şekil 2-21. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi - Mimarlar ile gerçekleştirilen röportajlar - Eksiltilmiş 'kelime bulutu'.

Öne çıkan kelimeler ve bağlamsal niteliklerini detaylı olarak ele almak ve aktarmak gerekirse:

Sık kullanılan kelimelerin başında "mimarlık, mekân, inşa etmek, yaratmak, tasarım, enstalâsyon" gibi terimlerin yer alması, mimarlık-sanat arakesitindeki böyle bir çalışma ile ilişkili olması bakımından, şüphesiz ki olağandır. Fakat burada, özellikle mimarlık ya da mimar gibi terimlerin kullanılış biçimleri ve yapılan genel tanımlar yaklaşım biçimleri hakkında önemli ipuçları taşıma potansiyeli barındırmaktadır. Örneğin mimarlığa dair değinmeler içerisinden yapılacak olan metin içi bağlamsal okumalar ve çıkarımlarla, mimarlık ortamında gerek çalışmaları gerekse yorumlarıyla önemli yer tutan söz konusu mimarların, mimarlığı tanımlama biçimlerini, mimarlıktan ve mimariden beklentilerini anlayabilmek mümkün olmaktadır.

Tüm bu çıkarımlar, özellikle diğer ampirik çalışmalardan edinilen sonuçlarla birleştirilip, değerlendirildiğinde farklı bakış ve konumlardan bilgiler içermeleri bakımından ayrıca önem taşıyacaktır.

"Mimarlık, mimar, mekân, bina, tasarım, inşa etmek, enstalâsyon, sergi vb." kelimeler, genel tanımlanış biçimleri ve değinildikleri bağlam çerçevesinde, tüm enstalâsyon sahiplerinin cevapları üzerinden incelendikten sonra, tekil olarak her bir mimarın (ya da mimarlık ofisinin) cevapları üzerinden incelenmeyecektir. Mimarların (ya da mimarlık ofislerinin) cevapları üzerinden, buradaki toplu

analizlerden ayrı olarak mekânın duyumsanması ve mekânsal algı konularında analizler ve değerlendirmeler yapılacaktır.

"Mimarlık" –*architecture*- teriminin metin içi kelime ilişkileri incelendiğinde,

- İnsana koruma kadar konforu da sağlaması gerektiği,
- Ritüel ile birlikte olduğu ve bu durumun özellikle Japon Mimarisi'nde daha belirgin olduğu,
- Mekânın bütüncül deneyimi ile ilişkili olduğu,
- Özellikle serginin de gösterdiği gibi, yalnızca fiziksel bir varlık hali ve görsel bir gerçeklik olmadığı ve sergiler vb. aracılığıyla mimarlığın daha duyusal bir moda ilerleyeceği,
- Kişiye ilham, haz ve konfor sağlaması gerektiği,
- Obje etkin olmak yerine insanla etkileşimli olma yolunda ilerlediği,
- Mimarlık yapmanın bir yanıyla destansı bir yanıyla insani olduğu,
- Mimarlığın duyguları ve mesajları içerdiği ve dolayısıyla yaratılan mekânların geniş ve uzun soluklu kaynaklar olduğu,
- İnsanın zamanının hızlı hareket ettiğini ve mimarlığın zamanı yavaşlatmak, insana doğa ile daha uyum içerisinde olmasını sağlayabileceği,
- Mimari deneyimin insan ve yer arasındaki ilişki bilinci olduğu,
- Günümüz mimarisinin gerçek yaşam koşullarıyla yeniden entegre olması gerektiği,
- Mimarlığın tanımlanması zor varlığı,
- Mimarlığın süreklilik/devamlılık ve heyecan arasındaki denge olduğu,
- Bir binanın obje olarak düşünülmesinde problem görülmediği ama yeterli olmadığına inandıkları,
- İyi mimarlığın çoğu zaman görünmez olduğu ama mümkün olan en iyi deneyimi olmak için var olduğu,
- Mimarlığın devamlılığı sağladığı ve bizden önce yapılmış olanlarla, farklı yapım metotları ve malzemeler kullanarak devam etmemiz gerektiği,
- Mimarlık yapmanın problem çözmek olduğu,
- Mimarlıkta en önemli şeyin zaman olduğu ve şimdiki mimarların hiç zamanı olmadığı,

Şeklinde ifadelerle konuşmalar dâhilinde yer bulduğu görülmektedir.

Burada önemli olan noktalar, mimarinin soyut yanlarına ilişkin ifadeler, deneyim, duyusal varlığı, etkileşimli hali, sürekliliği sağlayan gibi tanımlar bulması olarak sayılabilir.

Mimar ve mimarın yaptığı iş ile ilgili açıklamalar da,

- Mimarın hem kuş bakışı hem de yaşamsal ölçü çerçevesinde düşünmesi ve ikisi arasında serbestçe hareket edebiliyor olması gerektiği,
- Mimarların fiziksel mekân ve algımızın aynı olduğu yönde yönlendirildiği, ancak gerçekte öyle olmadığı, mimari gerçeklik ve algısının farklılığı meselesinin mimarlık ve tasarım için yeni bir alan olduğu,
- Mimarların muhakeme, içgüdü ve deneyim üzerine kafa yorduğu ve hepsini bir araya getirdiği,
- Mimarın dedektif olduğu ve her zaman bir şeyler keşfetmeye çalıştığı,

Yönünde olmuştur.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde "Bir kimsenin belli bir sürede veya hayat boyu edindiği bilgilerin tamamı, tecrübe, eksperyans" olarak tanımlanan "deneyim" terimi, konuşmalar dâhilinde de öne çıkan kelimelerden olmuştur. Deneyim, hem sergi çalışması ve kapsamındaki enstalâsyonlar için hem de mimarlık eylemi için sıkça değinilmiş olan kelimelerdendir. Deneyim (ya da deneyimlemek *–experience, experiment*) terimlerinin sıkça kullanılması mekânsal duyumsama başlığı ile geliştirilen bir çalışma için, algı ve duyumsamanın, deneyimleme ile doğrudan ve sıkı bir ilişki içerisinde değerlendirilmesi ile ilişkili olarak değerlendirilebilir. Deneyim, burada, dışarıdan bir algılama, tekil bir görme/duyma/vb. eylem ile değil de genel itibariyle mekânı deneyimlemek, mekânın var olması, birey tarafından yaşanması gibi karşılıklar bulmuştur.

“Duyumsama, duyu” –*sense, sensing, sensorial…*- terimleri konuşmalarda, kimi zaman doğrudan sergi çalışması ile ilişkili olarak, kimi zaman tekil duyular veya duyu grupları üzerinden mimari deneyimin duyusal boyutları ile ilişkili olarak, kimi zaman da genel itibariyle duyumsama çerçevesinde yer bulmuştur.

“Belirli” -*particular*- kelimesi, tekil olarak bakıldığında anlam bakımından pek derinleşiyor gibi görünmese de metin genelinde, özellikle tanımlı bir mekân, zaman veya biçimi için kullanılmış olması bakımından önem taşımaktadır. “Belirli bir yer, belirli bir karakteristik, belirli bir zaman, belirli bir koku, belirli bir ölçek” gibi kullanımlar kendisine özgü niteliklerle tekil ve benzersiz deneyimlere işaret etmekte, dolayısıyla da tez çalışması kapsamında da altı çizilen mekânsal her deneyimin farklılığı ve biricikliği görüşü ile de örtüşmektedir.

Söz konusu belirli mekân, zaman ve duruma ilişkin tanımlama ve paylaşımlar, tez çalışması kapsamındaki (kısmi veya tamamen) görmeyen, gören bireyler ve mimarlar ile yapılmış olan mülakatlarda da yer almaktadır. Mülakatlarda bazı katılımcılar kendi kişisel tarihlerindeki belirli bir mekân ve/veya âna dönüş yapmış, bazı katılımcılar da genel tanımları âna ve duruma bağlı değişkenlerle ifade etmişlerdir.

“Hissetmek, farkına varmak –*feel, aware, engage…*-“ mekânın deneyimlenmesi sürecine dair paylaşımlarda ağırlık kazanan terimler olmuşlardır. “Zaman, ışık-gölge, malzeme, ölçek, doğal, geleneksel, ritim, ölçek, ten, ses, sıcaklık, dokunma” konuşmalar çerçevesinde yer bulan diğer terimler olarak öne çıkmaktadır.

Kengo Kuma Röportaj Metni Üzerinden Analiz ve Değerlendirmeler

Kuma’nın vermiş olduğu cevaplar üzerinden değerlendirildiğinde, mimarlığın insan deneyimini barınma ve fonksiyonun ötesinde nasıl arttırabileceği yönündeki soruya cevaben insanlığı ufak ve narin/kırılgan olarak sıfatlandırmakta ve mimarlığın korumanın yanı sıra konfor da sağlaması gerektiğini ifade ettiği görülmektedir. Ve bu doğrultuda malzeme ve ölçeği anahtar olarak tanımlamaktadır. Özellikle geleneksel Japon mimarisinden verdiği, nispeten küçük ölçekli malzemelerin kullanılması örneği ile kendi mimarlığında ölçek ve malzemenin tekil elemanların

güzelliğini ezmediğini umduğunu belirterek, parça ile bütün arasındaki dengeden bahsetmektedir. Kuma, "zayıf mimari -*weak architecture*-" deyimiyle, bina/yapı ile çevresi arasındaki armoninin garantiye alındığı, insan bedenini zayıflığıyla etkileyen bir mimari tanım yapmaktadır.

Kuma'nın, konuşması genelinde duyusal ve algısal bakımdan özellikle vurgulanan noktalar ise şöyle sıralanabilir:

- Malzeme ve ölçek tercihinin, konfor ve algı için önem taşıdığı,
- '*weak architecture*' mekânla olan ilişkimize bağlı olduğunu ve insan bedeninin böyle bir zayıflığa karşılık verecek, ondan etkilenecek olduğu,
- Japon mekânlarında döşeme dokusunun çok önem taşıdığı, çünkü iç mekânda ayakkabı giyilmediği,
- 'Mimarlık' ve 'ritüel'in her zaman birlikte ilerlediği (özellikle de Japon mimarisi için),
- (Örneğin, ritüelsiz çay evinin hiçbir şey olduğu, Japonlar için ayakkabıları girişte çıkarmanın her günkü eşikten geçme ritüeli olduğu, ritüelin insan ilişkilerinin önemli yönlerinden olduğu…)
- "*Ma*", Japoncada mekân -*space*- ya da yerin duyumu/hissi (*sense of place*).
- *Ma* kavramının, fiziksel bir gerçeklik olarak binadansa, mekânın deneyimlenmesi ile ilgili olduğunu ve kendisi için de çok önem taşıdığını belirtir, Kuma ve terim olarak zengin bir boşluk (*a rich emptiness*) olarak tanımlanabileceğini, boşluk ya da ara (*void or pause*) şeklinde çevrilebileceğini ifade eder. Kuma'ya göre *'ma'* pek çok yolla yaratılabilir; ışığın etkisiyle, ya da detaylara verilen önemle.
- Ma'nın, müzikte de görülebilen bir şey olduğunu, ses farkındalığımızı arttıracak sessizliklerin zenginliği olarak, ya da Japon şiirindeki 17 heceden oluşan Haiku'lardaki kelimeler arası yaratılan sessizlikten bahseder.
- Binalarında aynı sessizlik duyumunu hissetmeyi umduğunu ve aynı zamanda doğa farkındalığı – rüzgârın sesi, ya da insanların yürüyüşleri…- gibi hem işitsel –*aural*- hem de görsel bir mevcudiyet yaratabilmeyi istediğini belirtir.

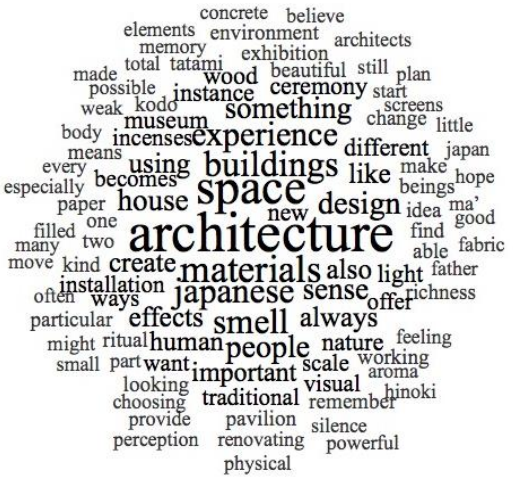
- Mekân boyunca, hareket, sekans ve devamlılık konusundaki görüşleri sorulduğunda; insanların hareket aracılığıyla yalın bir biçimde derinliği keşfettiğini belirtmektedir.
- "Koşulların değişimi, oyunda role sahiptir" der ve "akşam ışığının kâğıt yüzeylerdeki güzelliği ortaya çıkarması, yağmurlu bir günde gölgelerin dansındaki zenginlik…" ile de örnekler.
- Fotoğraf alanı üzerinden örnekleme yapan mimar, fotoğrafın sadece durağan görsel bir imge yakalayabildiğini; hâlbuki mimarlığın kendisi için mekânın bütüncül deneyimi ile olduğunu ve bunun dokunmayı da koklamayı da içerebilen, özel bir bağ sunan herhangi bir şey olduğunu belirtmiştir.
- Cevaplarında, dokunma duyusunun çok önemli olduğunu ifade eden Kuma, kullanılan her bir malzemenin özel bir etkiye sahip olduğunu, örneğin modern binalarda yaygın olarak kullanılan çelik ve camın sert ve soğuk, ahşap, pirinç kâğıdı ve kumaşın ise sıcak ve canlı olduğunu belirtmiştir.
- Kokudan özellikle bahseden mimar, geleneksel Japon mimarlığındaki yerinden tatamilerin ve ahşabın kokusundan bahsetmiştir.
- İnsanlar görüntülerinden çok aromaları sebebiyle belirli ahşapları seçmiş olduklarını belirten Kuma, bu durumu, görsel etkinin daha çok önemsendiği günümüzde, kaybedilen durumlardan biri olarak nitelendirmektedir.
- Servi –*hinoki*- ve sedir ağaçlarının, tatami matının kokusundan bahsetmiştir.
- Kuma, 5 ya da 6 farklı kokunun yer aldığı *Kodo* seremonisinden bahsetmiştir.

Mekânsal hafıza ile ilgili olarak, çocukluğuna dair anılarından bahsetmiştir. Anlatmış olduğu anıları üzerinden, çocukken duyduğu koku, hatırladığı an'a özel ışık ve bunların kendisinde yarattığı korunmuşluk hissiyatından bahsetmiştir. Tek bir eleman ile mekânın nasıl dönüştüğünü ve değiştiğini anlatmış olduğu anı özelindeki cibinlik öğesi ile aktarmaktadır. Kuma, ailesi ile birlikte gerçekleştirdikleri kendi evlerinin yenilenmesi işi deneyimi üzerinden malzeme ile kurduğu ilişkiden ve mimarlığındaki etkilerinden bahsetmektedir.

Bir mimar olarak mekânı anlama ve algılama konusunda ayırt edici olduğunu düşündüğü şeyler ile ilgili olarak da mimarlığın iki perspektife sahip olması gerektiğinden, mimarın hem kuş bakışı hem de gerçeğe uygun ölçü ve bakış (zemin

seviyesinden algı) bir arada düşünebilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Fiziksel gerçeklik olarak mimarinin ve algıladığımız halinin birbirinden farklı olduğunu belirten Kuma, bu durumun mimarlık ve tasarım için yeni bir alan olduğunu ifade etmiştir. Japon mimarisi üzerinden örnek veren Kuma, Japon mimarisinde tatami ölçülerinden ve onunla ilişkili mekân ölçülerinin olduğundan ancak buna rağmen deneyimin tamamen beklenmedik oluşundan bahsetmiştir.

Kengo Kuma ile yapılan röportajın metni üzerinden yapılan analiz çalışmasında, verilen cevaplardaki kelime yoğunlukları dökümü yapıldığında aşağıdaki kelime bulutu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2-22. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Kengo Kuma - Metin Analizi – Kelime kullanım sıklıkları üzerinden "Kelime Bulutu"

architecture > space > materials > buildings > **japanese** > **smell** > **experience** > design > people > **sense** > house > sth > also > always > using > like > cerate > human > important > **nature** > **ceremony** > **different** > instance > museum > new > **light** > wood > installation > **traditional** > becomes > **incenses** > offer > want > ways > **scale** > **visual** > ...

Şekil 2-23. Kengo Kuma Röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler.

Konuşma geneli değerlendirildiğinde, kelime kullanım sıkları doğrultusunda, "Japanese, traditional, ceremony" kelimelerinin sıkça kullanımı, duyumsamak ve mekân algısı konusunda sık sık geleneksel Japon mimarisi ve Japon kültürü ile ilişki kurulduğunu göstermektedir. Kültüre, alışkanlıklara ve geleneklere bağlanan bu paylaşımlar, malzeme (örneğin, ahşap, tatami, vb.), deneyim ve duyumsama (ölçü, koku, ışık, tütsü, görsel vb) ilişkilerle farklı mekân, karar ve ritüeller üzerinden aktarılmıştır.

Grafton Architects Röportaj Metni Üzerinden Analiz ve Değerlendirmeler

Grafton Architects ile yapılan görüşmelerde, mimarlığın barınma ve fonksiyonun ötesinde sunacağı deneyimi, "ilham, beğenme (haz) ve konfor" ile ilişkilendirmişlerdir. Farklı projeler üzerinden yapılan örneklemelerle mimarlık eyleminin güçlü (kahramanca, destansı) ve aynı zamanda bir insanlık duygusu barındırıyor olmasından bahsedilmiştir. Zaman boyutu ile ilgili olarak da Fransız Mimar *Laurent Beaudoin*'in insanın zamanı ile doğal zamanın farklı olduğu hakkındaki yazısından bahsederek insanın zamanının hızlı aktığını ve mimarlığın, insanın doğa ile daha uyumlu kalmasını sağlayarak, zamanı yavaşlatan araç olabileceğini ifade etmişlerdir. Doğal yaşam ile ilişki kurabilmek için, coğrafyanın bir parçası gibi olan, uyum sağlayan, dönüşen bir bina yapılması gerektiğini, *UTEC Kampüs* yapıları üzerinden örnekleyerek eklemişlerdir.

Genel itibariyle duyular ve mekânsal duyumsama ve deneyim ile ilgili olarak öne çıkan noktalar ise şöyledir:

- Beden ve duyuların, algımızı ve mekân deneyimimizi nasıl etkilediği ve çevremizdeki mimariyle nasıl bağ kurduğumuz konusunda ne katabileceği üzerine sorulan soruya; *Louis Khan*'ın "Bir ses duymak, onun mekânını görmektir" sözünü hatırlatarak, bütün bedenimizin mekâna, yüzeye, dokuya, sese, oranlara ve ışığa tepki verdiğini belirtmişlerdir.
- 'Mimari' deneyim ile doğal yaşam arasındaki ilişki ile ilgili olarak, *David Leatherbrow*'un mimari fenomenolojisi üzerine yazdıklarından, gölge ve ışıktan, gölgenin üretiminin bir zamanlar mimarlığın merkezi olarak tanımlandığından bahsederler. Gölgenin belirli iklimlerde belirli yaşam biçimlerini teşvik ettiğini, binaların yaptığı gölgelerin kamusal alan üretiminin başlangıcı olduğunu belirtirler.
- Biz insanlar ve özelikle mimarlar için, çevreleyenlerimizin daha fazla farkında olmanın, farklı mekânların pozitif ve negatif etkilerini anlamanın, kendi sorumluluklarımızı ve diğerlerininkini fark etmenin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Mekânsal hafıza ile ilgili olarak,

- Çocuklukta deneyimlediği mekânlardan işlerini etkileyen mekânlar olup olmadığı sorusuna, her ikisinin de kırsal kasabalardan gediklerini belirtmişler ve kırsal bölgeler ile sokakların iç içe geçmişliğinin etkilemiş olabileceklerini söylemişlerdir. Kırsal bölge sokak arasında asla ayırım olmadığını, çünkü ön kapıda sokak, arka kapıda da kırsal alan olduğunu aktarmışlardır.
- Temel bina elemanlarından kolonun, direkt olarak bir ağacın güzelliği ve zarafetinden gelişmiş olduğunu ve kolektif bir hafıza olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çerçevede, *Pantheon*'u da tepesinde delik olan, el yapımı bir mağara olarak tanımlanabileceğini, mimarlar olarak, mekânsal deneyimleri alıp –mağaranın oluşumu, ormanın alacalı ışığı- ve somutlaştırmaya çalıştığımızı ifade etmişlerdir.

Mimarlığı, hayal gücü ve hafıza ile ilişkili olarak tanımlamışlardır ve insanları duygusal olarak besleyebileceğini, sadece işveren tarafından sahiplenilmeyip, paylaşıldığını ifade etmişlerdir.

Mimarların kendi deneyimlerini ve deneyimleme süreçlerini işlerinde yeniden üretmek üzere kullandıklarından bahsetmiş ve mimarın işinin hayal kurmak olduğunu, insanların mimarlara para ve isteklerle gelip, bunların yapılı forma çevrilmesini talep ettiklerini ve bunun mahcup edici olduğunu ifade etmişlerdir. Mekânı yapılandırma/kurma -*structuring space*- terimi üzerinden, yalnızca inşa etme ile ilgili değil ayrıca mekânı solumak, sıkışma ve genleşmesini hissetmek için ışığın, ritmin ve hareket temposunun manipüle edilmesi için de merkezi bir role sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Röportaj metni üzerinden kelime kullanım sıklıkları değerlendirildiğinde, Şekil 2-24'de yer alan kelime bulutu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2-24. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Grafton Architects – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir "Kelime Bulutu"

space **> light >** architecture > building **> time** > human > **sense > experience** > one > people > making > place > architects **> aware** > become > **feel** > something > like > public > within > beautiful > come > **natural** > think > trying > world > **connection** > create > landscape > way > contrast > describe > different > door > enormous > formed > **geography** > made > might > new > notice > school > **shadow** > small > two > work> ...

Şekil 2-25. Grafton Architects röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler.

Şekil 2-24'deki kelime bulutu ve Şekil 2-23 incelendiğinde, Zaman, duyumsama, deneyim, farkına varmak, hissetmek ve doğal, gölge, coğrafya, ışık- gölge kelimelerinin öne çıktığı görülmektedir. Mimarlar, mimariyi doğa ve insan arasındaki etkileşim üzerinden tanımlamış, ışık ve gölgenin deneyime ve algıya olan etkisinden bahsetmişlerdir.

Li Xiaodong Röportaj Metni Üzerinden Analiz ve Değerlendirmeler

Li Xiaodong, kendisiyle yapılan röportajda mimarlık, duyular ve mekân üzerine şu noktalara değinmektedir:

Xiaodong, kariyerinin başlangıcındaki bir otel projesi deneyimi üzerinden örnekleyerek, dağda bir süre kalmasının kendisi için yaratıcı bir deneyim olduğundan, değişen mevsimler ve hava durumu, uzaklık ve boyutların algısal

farklılığından bahsetmiş, ölçek, mesafe, doku ve kapanım farkındalığının canlandığını ve bunun içindeki kendi varlığının bilincine vardığını ifade etmiştir.

Algımızda duyuların rolü ile ilgili olarak, vücudumuzun dört bir yanındaki milyonlarca sensörle çevremizden bilgi aldığımızdan bahsetmiş, aldığımız bilgiler sayısallaştırılamayacağından, bu nedenle mimari oluşturmak ya da değerlendirmek için bu algıyla nasıl ilişkileneceğimizin tanımlanmasının zor olduğunu belirtmiştir. Xiaodong, duyusal sistemini güçlendirmek için 21 yaşımdan beri *tai chi* uyguladığını ifade edip*, tai chi*'nin dışarıya olduğu kadar içeriye bakmakla da alakalı olduğunu; bunun kişiyi daha kuvvetli ve daha güçlü yapan bir nefes alma ve enerji akışı sistemi olduğunu belirtmiştir. Çinliler için, sonsuza dek dolaşan, her şeye akan ve evreni sürekli olarak dönüştüren bu enerji fikrinin çok önemli olduğunu belirten Xiaodong, bu yüzden, bir projeyle uğraşmaya başlayınca, yaptığı ilk şeyin, alanı ve enerjinin akışını analiz etmek, ardından bir mimar olarak, bulgularını tasarımlara çevirmek olduğunu söylemiştir.

Xiaodong, geleneksel Çin mimarisi ile ilişkili olarak şu noktalara değinmiştir:

"Çin'e özgü mekân anlayışı" konusunda yapmış olduğu kitap çalışmasının sorulması üzerine, kitap çalışmasının Çin'de ve Batı'daki mekân kavramının karşılaştırıldığı bir araştırma projesi olarak başladığını ve arada belirgin bir ayırım olduğunu bulduğunu belirtmiştir. Batı'nın eğiliminin dünyaya bir dizi nesne olarak bakmak yönünde olduğunu; Çin'de ve Doğu'da özne ile nesneyi ayrıştırma eğiliminde olunmadığını; dolayısıyla Batı Mimarlığı'nın perspektiften gelişirken, Çin mimarisinin binanın bir içten deneyim olması fikrinden geliştiğini ifade bu ayrımlardan biri olarak belirtmiştir. Xiaodong, Çin geleneğinde mekânın, mantık yoluyla değil, hayal gücü kullanımı yoluyla farklı bağlamlarda yorumlanmasına izin veren bir çerçevede ifade edildiğini aktarmıştır. Çin resmi üzerinden örnekleyerek, boş yüzeyin de yazılmış olan yüzey kadar önemli görüldüğünü, mimarinin de maddiden ziyade maddi olmayana odaklanma eğiliminde olduğunu belirtmiştir.

Şekil 2-26. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Li Xiaodong – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir "Kelime Bulutu"

space > **chinese >** architecture **> experience** > create > building > within > **traditional** > like > different > use > clear > important > modern > forms > defined > **environment** > rather > thinking > way > work > **energy** > **natural > relationship** > become > change > develop > house > **material** > object > **culture > flow > sense** > appreciate > generate > ideas > parts > stories > thing > design > find > look > makes > first > **western** > ...

Şekil 2-27. Li Xiaodong röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler.

Li Xiaodong ile gerçekleştirilmiş olan röportaj metni incelendiğinde, kelime kullanım sıklıkları üzerinden yapılan değerlendirme Şekil 2-26 ve Şekil 2-27'deki gibi ortaya çıkmaktadır. Konuşma genelinin geleneksel mimariye referanslarla geliştiği -*Chinese, traditional, modern, culture*- ve bu referansların da çevre, doğa, deneyim ile, duyumsa çerçevesinde enerji, kültür, akış ve malzeme -*energy, culture, flow, material*- ile ilişkilendiği görülmektedir.

Pezo von Ellrichshausen Röportaj Metni Üzerinden Analiz ve Değerlendirmeler

Von Ellrichshausen ve Pezo röportajlarında, mimarlık ve mekân ile ilişkili olarak, tasarım kelimesini modaya bağlandığı için kullanmadıklarından, kültür içindeki belirli bir anın ifadesi olduğundan, amaçlarının, zamansız güzelliğe dayanan bir strüktür yaratmak olduğundan bahsetmişlerdir. Mimarinin süreklilik ve huzur arasındaki bir denge olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Şili'nin coğrafi ve kültürel bağlamı üzerinden yapmış oldukları paylaşımlarda, Şili'nin zihinsel imgesinin bir soyutlama olduğunu, güneyde orman, kuzeyde çöl, batıda dağlar ve ortada bir dizi şehirle bir arazi şeridi halini ve bunun mimarileri üzerindeki etkisinin önemli olduğunu

düşündüklerini aktarmışlardır. Yerler hakkındaki hislerimizin, düşünceler, anılar, arzular, hatta önyargıların tesirinde kaldığından, bu nedenle mimarinin belirli bir doğal çevreye nasıl tepki vereceğine bakıldığında zaten o çevrenin bir yorumunu yapıyor olunduğundan bahsetmişlerdir.

Goodwin tarafından yöneltilen mimari çalışmalarını nesne olarak sunan görsel temsiller yaratıyor olmaları ile insanların mimarilerini nasıl deneyimlemelerini istedikleri ile nasıl ilişkilendiği sorusuna, bir binanın bir nesne olarak düşünülmesiyle ilgili bir problemleri olmadığı, ancak bunun yeterli olmadığını düşündükleri cevabını vermişlerdir. Mimarlığın, mimarların isteklerine rağmen özerk olmadığından, her zaman bir yer, bir an, bir kültür, doğal çevre ile bağlantısı olduğundan bahsetmişlerdir. Pezo, çalışmalarındaki iç ve dış görünümü veren aksonometrik kesit çizimin veya resmin parçanın tutarlılığını vurgulamaya yönelik bir girişim olarak anlaşılabileceğini belirtmiştir.

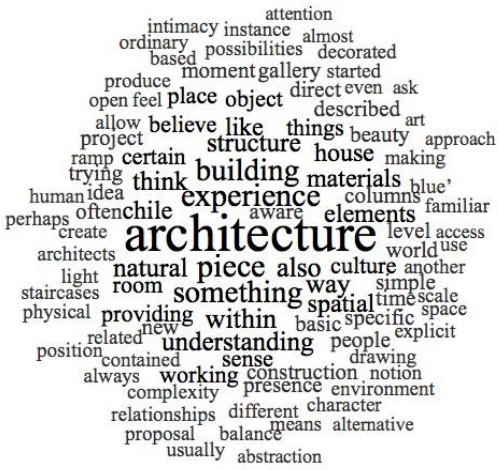
Mauricio Pezo ve Sofia von Ellrichshausen'ın, mekân algısı ve mekânsal duyumsama ilgili olarak röportajlarındaki paylaşımları şu şekilde olmuştur:

Von Ellrichshausen, iyi mimari çoğu zaman görünmediğini, ancak bu mekânda neler olursa olsun mümkün olan en iyi deneyimi yaşatmaya izin verir olduğunu belirtmiş, temel elemanlardan açık bir uygunluk, denge oluşturmak zorunda olunduğunu – ama ayrıca başka değişkenler de bulunduğunu ifade etmiştir.

Yapmış oldukları enstalâsyonda, merdiven ve yükseltilmiş bir zemin kullanmış olmalarından bahsederken, merdiven ya da rampa tırmanırken bedenimiz ile yapı arasında oluşan gerilimden bahsetmiş ve enstalâsyonlarında mimari bir gerçek olarak yer çekimine dikkat çektiklerini belirtmiştir. Kelimenin ima ettiği havanın ve sıcaklığın etkisiyle projeyi 'mavi' olarak adlandırdıklarını belirten von Ellrichshausen, mavinin bir samimiyet varsaydığını ve belki de nostaljik bir sessizlik hissi taşıdığını belirtmiştir. Pezo, mavinin, tek bir unsur üzerinde mekanik bir ısrarcılığa ve alternatif rotaların tekrarı ile sunulan aşırı açık bir seçim duyusuna dayandığını, ifade etmiştir.

Pezo ve von Ellrichshausen, "şimdi ve burada" olma deneyimleri ile ilgili olarak, *Alvar Aalto*'nun *Muuratsalo Deney Evi* ile *Louis Khan*'ın *Philip Exeter Kütüphanesi*

deneyimlerinden bahsetmişlerdir. Ellrichshausen, Philips Exeter Kütüphanesi'nde mimarinin fiziksel varlığı ile güçlü bir bağ hissettiğini belirtmiş, genel itibariyle samimiyet ve anıtsallık arasındaki hassas dengenin yaratılmasından bahsetmiştir.

Şekil 2-28. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Pezo von Ellrichshausen – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir "Kelime Bulutu"

architecture > **experience** > piece > building > something > also > within > **structure** > understanding > way > **natural** > think > **elements** > **materials** > chile > house > like > **spatial** > **culture** > providing > things > believe > certain > **object** > place > room > **sense** > working > ...

Şekil 2-29. Pezo von Ellrichhausen röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler.

Mimarların konuşmaları üzerinden kelime kullanım sıklıkları değerlendirildiğinde Şekil 2-28 ve Şekil 2-29'de yer alan kelime bulutu ve kelime kullanım sıralaması ortaya çıkmaktadır. Kelime bulutu ve sıralama incelendiğinde konuşmanın deneyim, kültür ve duyumsama çerçevesinde ağırlık kazandığı, nesne olarak mimarlık, mimari elemanlar, doğa ve malzeme ile ilişkilendiği görülmektedir.

Diébédo Francis Kéré Röportaj Metni Üzerinden Analiz ve Değerlendirmeler

Diébédo Francis Kéré ile gerçekleştirilen röportajdan çıkarılan notlar şöyledir:

Kéré mekânsal hafıza ile ilgili olarak,

- Çocukluk döneminde, geceleri büyükler tarafından anlatılan hikâyeleri paylaşmış, hikâye için toplanıldığında mekânın nasıl kullanıldığından, ortamın, karanlığın, sesin onları nasıl etkilediğinden bahsetmiştir.
- Hep birlikte yerde oturarak yemek yedikleri avludaki hissinden de örnekleyerek mahremiyet ve güvenlik duygusundan, orantı, açıklık, ışık ve gölgenin kullanımından, konfor ve aşinalık duygularının geliştirilmesinden bahsetmiştir.
- Çocukken dalları ve yaprakları kullanarak barınak inşa ettiklerini anlatan Kéré, büyük boş alanda kendi alanlarını tanımlamak, kapalı ve güvende hissetmek istediklerini belirtmiştir.

Mekânın duyusallığı üzerine,

- Binalarında her zaman rüzgârı hissetmek istediğini, genelde hava delikleri açtığını ve böylece havanın yapı boyunca estiğini, bunun kendisini tamamıyla evde hissettirdiğini belirtmiştir.
- Çatı açıklıkları ile doğal ışığı almaktan hoşlandığını ifade etmiştir.
- *Burkina Faso*'da köy kadınlarının yapımına katılmış oldukları okul yapısı örneği üzerinden tavanda oluşturulan ışık ve havalandırma deliklerinden, oluşturulan metal çatı yüzeyinin oluşturduğu gölgelik alandan, yarattığı serinlikten ve hava sirkülâsyonundan bahsetmiştir.
- Dokunma duyusuyla ilgili olarak, dokunmanın çok güçlü olduğunu belirtmiş, binaya girdiğinizde elinizi güneşte kalan bir duvara koymak ile aynı duvara kısmen serin olduğunda dokunmanız arasında fark olacağından bahsetmiştir. Dokunma duyusunu zaman faktörüyle ve zamana bağlı değişkenliği ile ilişkilendirmiştir.
- Ahşaba ve kile dokunmak farkından, kil bir zeminde veya doğal taş zeminde çıplak ayak yürüme deneyiminden, soğuk çelik veya ılık bir ahşap yüzeye oturmaktan bahsederek malzemelerin dokunsal olarak ve ilişkili biçimde etkisini örneklemiştir.

- Dokunma duyusunun duyguları da uyandırabileceğini belirten Kéré, *Cenevre*'deki *Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Müzesi*'nde çizdiği *'Mesaj Ağacı'*nı oluşturmak için ahşaptan ziyade soğuk metal kullanımı ile savaşla doğa arasındaki ayrımı vurguladığından bahsetmiştir.
- Tasarladığı müzenin bölümü aile bağları konusuna ayrıldığını ve belleğin gücünü hatırlatan kokuyu kullanarak aileyle doğa arasındaki temel bağlantıları vurguladığını aktarmıştır.

Mekânsal deneyimle ilgili olarak,

- Hatırlamakta olduğu özel bir mekânsal deneyim olarak, *Gando* köyünde yaşlıların oturma yeri olan, sütunlarla desteklenmiş bir üst örtünün altındaki açık alanı paylaşan Kéré, söz konusu mekânı insanların tamamen görebildiği, aydınlık ve şeffaf bir alan olarak tanımlamıştır. Basit, kolaylıkla temin edilebilen malzemelerden yapıldığını belirttiği yapının iklimsel açıdan etkili olduğunu, her iki yılda bir yeniden yapılan geçici bir yapı olduğunu ve yaşlıların başı ölünce tamamen yeniden hazırlandığını belirtmiştir. Çok basit bir mimarisi olsa da yaşlılar oraya geldiklerinde mekânın kökten değiştiğini ve o zaman köyün en güçlü alanı haline gelerek tüm topluluğun odak noktası olduğunu ifade etmiştir.
- Kéré, Afrika geleneğinde bir ev inşa etmenin tüm topluluğu ilgilendirdiğini, kadınların, erkeklerin ve yaşlıların farklı görevlerle yer aldıklarını, kendi projelerinde de bu ortak çalışma biçiminden yararlanmaya çalıştığını belirtmiştir. Bu durumun inşai süreçte yapıyı değiştirebildiğini, farklı boyut veya şekle dönüşebildiğini eklemiştir.
- Mimarinin deneyimi sığınma ve fonksiyonun ötesinde nasıl arttırdığını ile ilgili olarak, insanların yaratıcılıklarını arttıran ve geleceklerini kendi ellerine almalarını teşvik eden binalara ihtiyaç duyduklarını düşündüğünü belirtmiştir. Bu çerçevede inşa etme sürecine dâhil olmalarının deneyimin bir parçası olmalarının ve sorumlu kılınarak kendi potansiyellerini ve yaratım kapasitelerinin geliştiğini belirtmiştir.

Şekil 2-30. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Diébédo Francis Kéré – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir "Kelime Bulutu"

buildings > people > space > architecture **> materials** > create > using > wanted **> experience** > also > **feel** > ways > working > open > become > **different > light** > part > something > **clay > instance** > made > object > together > make > sitting > try > **aware > construction** > **encourage** > gando > like > rather > school > **natural** > visitors > walls **> change > inspiration > straws > touch** > ...

Şekil 2-31. Diébédo Francis Kéré röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler.

D. Francis Kéré'nin konuşma metni kelime kullanım sıklıkları bakımından değerlendirildiğinde, **Şekil 2-30** ve **Şekil 2-31**'deki kelime bulutu ve kelime kullanım sıklıkları sıralaması ortaya çıkmaktadır. Buna göre, deneyim, yaratmak, malzeme, hissetmek, ışık, seramik, inşa, yüreklendirmek, dokunmak kelimelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Kéré, konuşması genelinde, tercih etmiş olduğu geleneksel metotlar, coğrafyanın getirdiği malzeme seçenekleri, kullanıcının inşa sürecine katılması ve dokunarak, işiterek, kendi boyutuna, isteğine göre hissederek yaratıyor olmasından bahsetmiştir.

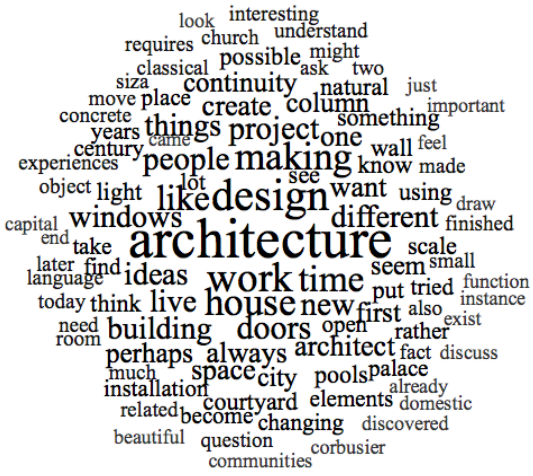
Eduardo Souto de Moura & Alvaro Siza Röportaj Metni Üzerinden Analiz ve Değerlendirmeler

Alvaro Siza, yapılarındaki bina-peyzaj ilişkisi ile ilgili olarak, mimarlığın ister doğal isterse kentsel olsun, her zaman belirli bir yere oturduğundan, mimarlar olarak, her zaman başka bir şeyle bağlantılı olarak inşa ediyor olduğumuzdan bahsetmiştir.

İnsanların mimarisinin içinde nasıl dolaştıklarını ve ihtiyaçlarının neler olabileceğini hayal etmeye çalıştığını belirtmiştir.

Mimarlar olarak, çizimlerimizin, yarattığımız şeyin çok geçmiş deneyimlerimiz olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, Marco de Canavezes'deki Santa Maria Kilisesi'nin tasarımımın bir bölümünün, çocukluğunda yaşadığı tecrübelerden kaynaklandığı belirtmiştir. Bir mimar için öğrenmenin mümkün olduğunca çok görmekten geldiğini söylemiştir. Süreklilik fikrini önemsediğini belirten Siza, şehirdeki her geçen gün değişme halinden bahsederek zamanın harika bir mimar olduğunu belirtmiştir.

Eduardo Souto de Moura ve Alvaro Siza ile gerçekleştirilen röportajın metinleri değerlendirildiğinde **Şekil 2-32**'deki kelime bulutu ve **Şekil 2-33**'da yer alan kelime kullanım sıklıkları sıralaması ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2-32. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Eduardo Souto de Moura & Alvaro Siza – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir "Kelime Bulutu"

architecture > design > work > house > making **> time** > like > doors > project > new > people > **different** > Windows > ideas > live > building > things > always > **architect** > want > **space** > create > one > **column > continuity** > first > perhaps > city > seem > courtyard > know > **light** > pools > put > something > think > **natural >** possible **> scale > see >** using > **wall** > century > find > installation > lot > place > take > years > become > **changing > elements** > open > palace > rather > tried > also > ask > church >classical > concrete > fact > language > made > might > much > object > question > siza > small > today > two > understand **> experiences** > finished > interesting > later > move > need > requires > room > ...

Şekil 2-33. Eduardo Souto de Moura & Alvaro Siza röportajı metin analizlerinden, kullanım sıklıkları sırasıyla kelimeler.

Kelime kullanım sıklıklarına bakıldığında, zaman, mimarlık/ tasarım- mimar – mekan, süreklilik, ölçek, şehir, elemanlar gibi kelimelerin öne çıktığı görülmektedir. Konuşma geneli, Siza ve de Moura'nın birlikte yaptıkları çalışmalar, sergi dâhilindeki çalışmaları ve birbirleri ile (ve özellikle Siza'nın avludaki enstalâsyonu çerçevesinde şehir ile) olan ilişkileri üzerine olmuştur. Gerçekleştirmiş oldukları enstalâsyonların

(Moura tarafından kapı ve eşik, Siza tarafından kolon gibi) mimari elemanların tercih edilmesi sebebiyle bu elemanlar ve mimari ile ilişkilenişleri de konuşmada yer bulmuştur.

Şekil 2-34. Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi – Röportaj Kitabı – Metin Analizi – Kelime Kullanım Sıklıklarını Gösterir "Kelime Bulutları"

Tüm konuşmalar ve enstalâsyonlar birlikte düşünüldüğünde genel itibariyle, her bir mimarın/ mimar ikilisinin farklı coğrafyalardan ve kültürlerden olmasının da etkisiyle, mimaride kültürel etkiler üzerine de paylaşımların olduğu ve özellikle mekânın duyumsanması bakımından değerlendirildiğinde her bir kültür için farklı alışkanlık, beklenti ve bakışın mevcut olduğu görülebilmektedir.

2.4.3 Körlük ve Mekânsal Algı Üzerine Sinema Çalışmaları

"Benim Dünyam" (Yücel, 2013)

"The Miracle Worker (Penn, 1962), Black (Bhansali, 2005), Benim Dünyam (Yücel, 2013)" yapımları, Helen Keller tarafından kaleme alınmış otobiyografik bir çalışma olan "The Story of My Life" (Keller, 1903) isimli kitaptan temellenmiş olan uyarlamalardır. Filmler ve temellendikleri kitap, kör, sağır ve dilsiz olan Helen Keller'in erken yaşamında çevresiyle iletişim kurabilmesi üzerine aldığı zorlu eğitim sürecini anlatmaktadırlar. İlk basımı 1903 yılında gerçekleşen kitabın uyarlamaları

1957, 2005, 2013 gibi farklı yıllarda farklı kültürlerde gerçekleştirilmiştir. Helen Keller, doğuştan görme ve işitme engelli olmasına karşın, tüm zorluklarına rağmen dili kullanmayı öğrenmiş bir birey olarak sıra dışı bir örnek olmuştur.

"Imagıne" (Jakimowski, Imagine, 2012)

Türkiye'de Hayallerin Ötesinde adıyla gösterilen film, bir körün, kör çocuklara eğitim verilen bir kuruma girerek yeni ve farklı yöntemler kullanarak çocuklara öğretim vermesini ve Klinik yönetimi ile karşıt düşmesini anlatmaktadır. Hikâyede, görme engellilere eğitim veren *Ian* karakteri, oryantasyon konusunda, işitme duyusunu, hayal gücünü ve sezgilerini kullandığı farklı yöntemlere sahiptir.

Filmin yönetmeni Andrzej Jakimovski, körlerin yollarını bulma metotlarını hem şiirsel hem de tamamıyla sinematik bulduğunu belirtmiştir (Jakimowski, Imagine the Film, 2012).

"Körlük Üzerine Notlar" (Middleton & Spinney, 2016)

1983 yılında, teolog ve yazar olan John Hull'un görme yetisini kaybetmesi ve ardından kör biri olarak nasıl hissettiği, yaşadıkları, dünyanın nasıl bir yer olduğu üzerine düşüncelerini ve deneyimlerini paylaştığı ses kayıtları ve günlükten yola çıkarak hazırlanmış bir filmdir.

Ses kayıtları alarak farklı konular üzerine paylaşımlarda bulunan yazar körlük deneyimleri dâhilinde mekânsal algısı ve çevresiyle kuruduğu ilişkiler, bağlar üzerine de yorumlar yapmaktadır. Bu çerçevede, filmde yer alan durumların, yaşanmış gerçekler olmaları sebebiyle, tez çalışması kapsamında değinilmesi önemli görülmüş; çalışma kapsamında katılımcılar ile yapılan görüşmelere ek niteliği taşıyabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda;

- yazarın evindeki ve üniversitedeki ofisindeki geniş kitaplıklarındaki çok sayıda kitabın yerini kasetlerin alması,

- eşine, görüşünü tam olarak kaybetmeden önce söylediği: "Sen oradan geçerken senin gölgeni görürdüm. Odadaki ışığın tam altında durursam yanıp yanmadığını anlayabilirim." İfadesi,

- 2-3 yılını küçük ayrıntıları öğrenerek geçirdiğini, öğrencilerini seslerinden tanımayı öğrendiğini belirtmesi,

- Körlüğünün 3. yılında zihnindeki imajların kaybolmaya başladığını fark ettiğini; sevdiği, tanıdığı insanların, mekânların görüntülerini, hatıralarını, karısının ve kızının görünüşlerini… Fakat kızına dair geniş bir belleği olduğunu, oğlunun da sadece ilk altı ayından belli belirsiz anıları var olduğunu belirtmesi,

- "Gülümsemek üzerine notlar" kasetinde gülümsemenin karşılıklı bir eylem olduğunu ve kör iken kendi gülümsemenin karşısında eline bir şey geçmediğini düşündüğünü ifade etmesi,

- Körlüğünü açlık ve susuzluk hisleri ile tanımlaması ve insan beyninin görmeye olan açlığından bahsetmesi ve aynı eşyalar ve aynı el hareketlerinin kolaylaştırmak ve kısmen kabullenmek için işe yaradığını belirtmesi,

- "Yağmur sesini duyma üzerine not" kasetindeki "Bu öğlen evin ön kapısına çıktığımda yağmur yağıyordu. Orada birkaç dakika durup bu güzelliğin içinde kayboldum. Yağmur, etrafımızdakilerin konturlarını ortaya çıkarıyor. Farklı ve özel seslerden oluşan bir örtü oluşturuyor sanki. Yağmurun iç mekâna da yağabilme ihtimali olsaydı, o zaman tüm oda bir şekil ve bir boyut kazanırdı. Bir dünya ile ilişkilisiniz, size bir dünya sunuyor. Böyle bir deneyim başkasına neden güzel gelsin? İdrak güzel bir şey. Öğrenmek güzel." ifadesi,

- Farklı bir mekânda hissettiği ve yaşadığı zorluklar ile kendi mekânına döndüğünde hissettiği rahatlık duygusundan bahsetmesi; tanıdık evin, bildiği eşyaların olması, sokakların ve şehrin zihninde canlanması, her şeyin yerini bilmesinin rahat ve mutlu hissettirmesi.

- Oğlunu okula götürmesi ve el sallamaya denk bir vedalaşmaları olması; oğlu oyun alanına doğru giderken birbirlerine aralıklarla "hoşça kal" diye bağırmaları, giderek azalan ses ve ses duyulmaz olana kadar buna devam etmeleri,

- Kilisedeki deneyimini titreşim üzerinden aktarması, film dâhilinde, tez çalışması ile ilişkili olarak önemli görülen noktalar olmuşlardır.

Devlieger & Strickfaden, sonradan kör olan John Hull'un, "görme yetisini kaybettikten sonra deniz deneyiminin dramatik olarak değiştiğini, görsel-olmayan

yolla zevk almayı öğrendiğini, dalgaları dinlediğini ve onları farklı kayıtlarla fark edilebilir bir müzik olarak deneyilmediğini; benzer biçimde yağmur deneyimini, çatı malzemesi ile yağmurun düşme sesinden aldığı zevki de maksimize ettiğini belirttiğini" aktarmaktadırlar (Devlieger & Strickfaden, 2012).

3. MEKÂNIN ÇOKDUYULULUĞU ÜZERİNE FENOMENOLOJİK ARAŞTIRMALAR: AMPİRİK ÇALIŞMALAR

3.1 Araştırma Yöntemi Üzerine

Araştırma yöntemi olarak nitel değerlendirmelerin yapılabildiği, mekânın, mimari varlığın karakteristiğinin soyut ve somut tüm yanlarıyla anlaşılabilmesini sağlayacak, özellikle görsel baskın ortam ve yaklaşımların eleştirisini yapar konumdayken, mekânın görme dışı varlığını ve algısını mümkün olduğunca anlayabilmeyi sağlayacak çalışma parçaları üretilmeye çalışılmıştır. Şüphesiz ki, çalışmanın kurgusu, biçimi, içeriği ve uygulaması, ortaya çıkacak olan sonuçları da etkileyecek, şekillendirecektir. Bu sebeple, tezin kavramsal kısmında da değinilen fenomenolojik yaklaşımın, mekânı anlamak, özellikle de mekânın duyusal varlığı ve mekân algısı konusunda araştırmalar yapabilmek bakımından, söz konusu ampirik çalışmalar için de uygun bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

Sayısal verilerin yerine içeriğe dair verilerin ve karakteristiğin anlaşılmasının, derinlemesine okumaların yapılmasının daha fazla önem kazandığı bu tip araştırmalar için tercih edilen nitel araştırma yöntemleri incelendiğinde, tez çalışmasının konusu gereği, odak gruplar ile yürütülecek, katılımcıların deneyimleri üzerine konuşulabilmesi, paylaşımda bulunabilmelerine fırsat sağlayabilecek çalışmaların kurgulanması uygun ve gerekli görülmüştür.

Değerlendirme-süreç ilişkisi arasındaki kaçınılmaz birliktelik ve ilişkisellik sebebiyle nitel değerlendirmelerin yapılıp, derin ve sadece fiziksel olmayan, algı ve deneyime yönelik sonuçlara varabilmenin yolu bu tartışmayı besleyecek nitel bir araştırma kurgusunun oluşturulması olmuştur. Oluşturulan araştırma desenine ilişkin detaylı açıklamalar ilerleyen bölümlerde yer almaktadır.

Odak gruplarla yürütülen alan çalışmaları, tez çalışması genelinin temelini oluşturmakta olup, söz konusu alan çalışmaları fenomenolojik yaklaşıma sahiptir. Nitel araştırmalar dâhilinde kullanılmış olan ve kullanılabilecek strateji ve yöntemler pek çok araştırmacı tarafından tanımlanmıştır. John Creswell, kitabında, nitel yaklaşımlarla ilgili stratejileri "etnografı (*etnographies*), temellendirişmiş teori (*grounded theory*), alan/ durum çalışmaları (*case studies*), fenomenolojik

araştırmalar (*phenomenological research*) ve anlatı araştırması (*narrative research*)" olarak gruplandırmaktadır (Creswell, 2003). Creswell (2003), alan çalışmalarını "bir program, aktivite, olay, süreç, bir birey veya çok sayıda birey için araştırmacının derinlemesine keşif çalışması" olarak tanımlarken, fenomenolojik araştırmayı da "bir çalışmada katılımcıların belirttiği, bir fenomenle ilgili insan deneyimlerinin özünün araştırmacı tarafından tanımlandığı" çalışmalar olarak betimlemektedir.

Fenomenoloji, felsefi olarak, deneyime dayalı, yaşanmış gerçeklikler üzerinden ilerleyen bir düşünme biçimini ifade etmektedir. Fenomenolojik yaklaşımın doğuşun bakıldığında, pek çok araştırmacı tarafından Husserl'in fenomenoloji tanımı, yaklaşımın başlangıç noktalarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma stratejisi olarak fenomenoloji de araştırma konusu çerçevesinde geliştirilen yaklaşımın, düşünme ve değerlendirme biçiminin fenomene bağlı değişkenliği ve özün bu çerçevede derinlemesine anlaşılabilmesine olanak sağlaması bakımından tercih edilmiştir.

Tez çalışması kapsamında kurgulanan ampirik çalışmalar da tamamen fenomenolojik yaklaşımla, katılımcıların mekân deneyimlerine dair daha derin bilgi sahibi olabilmeyi hedeflemektedir. Burada fenomen, katılımcıların yaşanmış mekân deneyimleridir.

Her bir bireyin duyusal ve algısal farklılıklara sahip olması, çalışma çerçevesinde düşünüldüğünde, her bir mekân ve her bir deneyimleyen için, âna bağlı olarak tekil ve biricik deneyimlerden bahsetmek gerecektir. Dolayısıyla çalışmanın ve araştırmanın fenomenolojik bir yaklaşımla geliştirilmesi bir tercih olmaktan öte, konunun ve araştırmanın doğası gereği gelişmiş bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır.

Yöntem hem uygulama süreci hem de doğası gereği oluşan kıyas kabul etmez yapısı gereği kendi içinde zorluklar barındırmaktadır. Sürece dair zorlukların yanı sıra en temel meselelerden biri değerlendirme sürecinde karşılaşılacak zorluklardır. Analiz ve değerlendirme çalışmalarında hem her bir deneyimin biricikliği üzerinden ve deneyimin yani fenomenin içerdiği zenginliğin indirgenmesine sebep olmadan hem de genel bir tartışma ve fenomenin genelleştirilmiş haline dair çıkarımlar da

bulunabilmek en hassas noktalarından biridir. Bu çerçevede, bahsi geçen hassasiyeti sağlayabilmek için tekrar tekrar ve farklı ele alışlar ile analiz ve değerlendirme süreci geliştirilmeye çalışılmıştır.

Fenomenolojik yaklaşım yine doğası gereği araştırmacının sezgisel davranmasına fırsat sağlar ve kısmen sübjektivite barındırır niteliktedir. Burada, söz konusu sübjektivitenin çalışmanın nesnel duruşunu ve varılan sonuçların hassasiyetini etkilememesi bakımından, farklı bakışlar ile de paralel sürçlerin geliştirilmesi ile çeşitli kontrol ve kıyasların sağlanması yararlı görülmüştür. Bu doğrultuda, tez çalışması süresince gerçekleştirilen izleme komiteleri ve bu komiteye ek olarak oluşturulan geçerlik komitesi ile yapılan görüşme çalışmaları tez bütünü için önemli bir yer teşkil etmektedir.

Tez izleme komitesi, izleme jürileri aracılığıyla, araştırma yöntemi ve sürecine dair verilen kararlar, gerçekleştirilen çalışmalar, verilerin elde edilmesi- analizi- değerlendirmesi süreçlerini takip etmiştir.

Geçerlik komitesi, yürütülen çalışmaların analiz ve değerlendirme süreçlerinin ilerleyişi, kullanılan analiz programının doğru ve verimli bir biçimde kullanılması gibi konularda çalışma sürecini izlemiştir. Hem mimarlık alanında hem de enformatik ve istatistik meslek alanlarından uzman kişilerin yer alması, analiz çalışmalarında kullanılması tercih edilen bilgisayar programına hâkimiyet, analiz çalışmalarının verimli ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, varılan sonuçların, değerlendirmelerin ve yorumların sağlıklı ve hassas bir biçimde yapılması gibi konularda kontrollerin sağlanması bakımından faydalı olmuştur. Geçerlik komitesi, çalışmanın tüm sürecini takip etmiş bulunan tez danışmanı Mimar Prof. Dr. Zeynep Aygen, MSGSÜ Enformatik Bölümü öğretim üyesi Mimar Prof. Dr. Salih Ofluoğlu ve İstatistikçi Sergen Cansız olmak üzere 3 üyeden oluşmaktadır. Çalışma süreci, analiz ve değerlendirme çalışmaları, komite üyeleri tarafından olumlu olarak değerlendirilmiştir.

3.1.1 Araştırma Modeli (Deseni)

Tez çalışması genelindeki temel yaklaşım algısal sürecin ve deneyimin biricikliği üzerinden gelişmekte dolayısıyla algısal ve deneyimsel çeşitlilik, genellenebilir veya ortalaması alınabilir bir veriler bütünü olarak değil, bir takım örnek durumlar aracılığıyla derinlemesine düşünme, farkına varma ve fikir geliştirme fırsatı sunabilecek, parçalardan oluşmakta olan bir bütün olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma, görsel baskın tasarım, temsil ve deneyim ortamlarının dışına çıkarak, mekânın görsel olmayan karakteristiğini derinlemesine araştırmayı ve mekânın çok-duyulu varlığını ve karmaşık yapısını anlaşılabilir bir biçimde ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, aynı anda hem soyut hem somut bir karşılık bulan mekân, özellikle de söz konusu görsel olmayan nitelikleri olduğunda, derin, deneyimsel ve niteliksel bir araştırma yapmayı gerektirmektedir. Araştırma, nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilecek biçimde ampirik çalışma parçaları ile kurgulanmıştır. Söz konusu çalışmalar için süreç de sonuç kadar önemli görülmüştür. Kurgu dâhilindeki tüm ampirik parçalarda amaç deneyimi ve deneyim farklılıklarından gelen zenginliği anlayabilmek, "nasıl" sorusuna cevap aramak ve bazen de sürecin bir parçası haline gelebilmektir. Alberto Melucci, bir kitabının girişinde kitaptaki genel yaklaşımını aktarabilmek için, yolun da varış yeri kadar önemli olduğunu, "nasıl" sorusunun deneyimin içeriğini anlamla zenginleştireceğini ifade etmiştir (Melucci, 2013). Tıpkı orada tarif edildiği gibi, nitel araştırmalar ve değerlendirmeler için de sürece de sonuç kadar yoğunlaşan, sebep-sonuç/ süreç-hedef/ ne-nasıl ilişkisini döngüsel hali ile ve eşdeğer biçimde ele alan bir yaklaşım içermesi gerektiğinden bahsedilebilir.

Araştırma, nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiş olan durum çalışmaları ile desenlenmiştir. Bu desen dâhilinde, atölye çalışmaları ve açık uçlu görüşmeler kurgulanmıştır. Kurgulanan ve kişisel olarak yürütülen (atölye çalışmaları, açık uçlu görüşmeler gibi) ampirik çalışmalarda amaç fenomenolojik yöntemle mekâna ve mekânın görsel olmayan niteliklerine dair daha derin araştırma yapabilmeyi sağlamaktır. Kurgulanan bu çalışmalara ek olarak, İngiltere'de gerçekleştirilmiş bir sergi ve bu sergiye dair sergi katılımcısı mimarlar ile gerçekleştirilen görüşmeler/röportajlar da çalışmaya dâhil edilmiştir. Atölye çalışmaları ve açık uçlu

görüşmelere ait görüşme kayıtları ve diğer röportaj metinleri üzerinden metin ve söylem analizleri gerçekleştirilmiştir.

Yapılmış çalışmalar, tanımak ve anlamak yolunda atılan ilk adımlar olarak değerlendirilmelidir. Yapılan her bir çalışma, atılan her bir adım ile muğlâk, değişken ve biricik olan mekân ve onun algısı; görme eylemi dışındaki varlığı tartışmasının da gelişeceği düşünülmektedir. Günümüz görsel baskın dünyası ve yarattığı "görsel odaklı gerçeklikler" çoğunluğu/yığını da bu bağlamda, yürütülen çalışma konusu özeli sebebiyle biricik olan mekâna ulaşmayı sağlayacaktır. Çünkü görme duyusunun ve görülen gerçekliklerin kaldırılması yeni bir sorgu/bakış geliştirilmesini gerekli kılmakta, mevcut alışkanlıkları kırmaktadır. Bu da çalışmanın "nitel bir desen" oluşturma ve bu desen dâhilinde yer alacak farklı niteliklere sahip parçalar kurgulama gereğini ortaya koymaktadır.

Tez çalışmasında hem içerik bakımından hem de metodolojik olarak temel nitelikte olan ampirik çalışmalar bölümü, yani araştırma deseni, odak gruplar ile gerçekleştirilen, katılımcı bireylerin kişisel birikim, deneyim ve yorumlarından sözlü ve uygulamalı cevaplar aracılığıyla faydalanmak üzere geliştirilmiş çalışmalardan oluşmaktadır. Desen dâhilindeki söz konusu çalışmaları zaman- biçim ve içerik farklılıkları taşımaları bakımından gruplandıracak olursak;

- İtalya'da gören ve (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerden oluşan odak gruplarla (her bir katılımcı ile birebir olarak) gerçekleştirilmiş olan atölye çalışması niteliğindeki pilot çalışmalar,
- İstanbul'da (İtalya'daki pilot çalışmaların devamı niteliğinde) gören, (kısmi veya tamamen) görmeyen ve akademisyen mimarlar olmak üzere odak gruplar ile (az sayıda yapılmış olan) pilot çalışmalar,
- İstanbul'da gören, (kısmi veya tamamen) görmeyen, mimarlar, sinestet bireyler gibi odak gruplar ile (birebir olarak yapılmış olan) açık uçlu görüşme/mülakat çalışmaları, bütünü oluşturmaktadırlar.

Kişisel olarak yürütülmüş bulunan bu çalışmalara ek olarak ise başka çalışmalar üzerine yapılmış olan analiz ve değerlendirme çalışmaları yine ampirik çalışmalar ile bir arada değerlendirilmektedir.

Katılımcılar çalışmaların bir kısmında (örneğin İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmalarda) deneyimsel sürecin bir parçası olmuş, kişisel deneyimlerini ek olarak aktarmışlardır; diğer bir kısmında ise geçmiş deneyimlerini belirlenen çerçevede bir daha ele almış ve yorumlamış/detaylandırmışlardır. Tüm bu çalışmalar esnasında araştırmacıya ise sürecin doğru ve problemsiz ilerlemesine, yönlendirilmesine ek olarak gözlem ve yorumlarda bulunarak araştırmaya eşzamanlı destek sağlamak olmuştur.

İstanbul'da gerçekleştirilen pilot çalışma olarak adlandırılacak olan çalışmalar dâhilinde de (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin çalışmaya katılımları 2 ve 3 kişilik gruplar halinde olmuştur. Odak grup görüşmelerinde görüşmeci küçük bir grup ile araştırma problemi doğrultusunda hazırlanan bir dizi sorular hakkında onların düşünmelerine yönelik sorular sorar (Fraenkal ve Wallen, 2005;461). Söz konusu çalışmalara ait analiz ve değerlendirmeler için, katılımcıların bir arada çalışmaya katılmaları bakımından, grup içi etkileşim ve katılımcılar arası iletişim ve etkileşim biçimleri konusundaki gözlemler de önem kazanmaktadır. Katılımcıların birbirlerinin verdiği cevapları duyması, bu cevaplardan etkilenebilmesi ve hatta cevap veya tersi doğrultuda yönlenmesine, tepki vermesine neden olabilmektedir. Fakat öte yandan, katılımcı ile birebir olarak gerçekleştirilen çalışmalarda ise görüşme, zaman zaman hareketliliğini kaybedebilmekte, konuya dair açılımlar kısıtlı kalabilmekte veya katılımcı çekinik tepki verebilmektedir. Bu çerçevede, grup çalışmaları konuşmanın yapısını daha karmaşık hale getirirken, daha etkileşimli ve rahat bir ortam oluşmasına da fırsat verebilmektedir. Tabii ki bu durumda çalışmaya dahil olan kişilerin (grup içi katılımcıların) birbirleriyle olan ilişkileri, tanışma-arkadaşlık biçimleri, tavır ve üslup benzerlik ve farklılıkları da değerlendirme bakımından önem kazanmaktadır.

Son olarak yürütülen açık uçlu görüşmeler/ mülakatlar bire bir her bir katılımcı ile ayrı ayrı gerçekleştirilmiş olup, kişiler bazında durum çalışmaları olarak kurgulanmıştır.

Yürütülen bu ampirik çalışmalar, pilot çalışmalar ve mülakatlar olarak çeşitlenirken, bu çeşitlilik, pilot çalışmaların temellendirdiği mülakatlar için farklı ülkelerde gerçekleştirilmeleri sebebiyle karşılaştırma niteliğini de kazandırmaktadır.

Şekil 3-1. Tez çalışmasının yöntem ve çerçevesini gösterir imaj.

Şekil 3-1'de söz konusu ampirik çalışmalar ve diğer analiz ve araştırma çalışmalarının karşılaştırmalı ve/veya birlikte değerlendirilme biçimleri gösterilmektedir. Değerlendirme biçimine ve analiz tekniklerine ilişkin detaylı bilgi Veri Analizi bölümünde aktarılmaktadır.

Tablo 3-1. Durum Çalışması Deseninin Türleri (Ünlüer, 2010)

Davey (1991)	***Yin (1994)***	***Bogdan ve Biklen (1998)***	***Merriam (1998)***	***Stake (2000)***
Açıklayıcı/ Tanımlayıcı	Keşfe Dayalı	Organizasyonların geçmişini inceleyen	Etnografik	Gerçek (Instrinsic)
Keşfetmeye Dayalı	Açıklayıcı	Gözleme dayalı	Tarihsel	Yardımcı (Instrumental)
Kritik olay	Betimsel	Yaşam Hikayesi	Psikolojik	Kolektif (Collective)
Program Yürütme		Çok durumlu	Sosyolojik	
Program Etkilerine Dayalı		Karşılaştırmalı		
Birikimli				

Durum çalışmaları ile ilgili olarak literatüre baktığımızda farklı desen türleri görmekteyiz. Ünlüer'in **Tablo 3-1**'de belirttiği üzere, durum çalışmaları, farklı araştırmacılar tarafından farklı desen türleri ile tariflenmişlerdir (Ünlüer, 2010).

Glesne, durum çalışmasını, "katılımcı gözlemleri, derinlemesine görüşmeler ile doküman toplama yoluyla elde edilen verilerin derinlemesine ve boylamsal olarak incelenmesini içerir" şeklinde tanımlamaktadır (Glesne, 2015). Ünlüer'in tabloda belirtmiş olduğu tanımlamalardan Stake'in durum çalışmaları tanımı, Glesne'nin ve Punch'ın kitabında "gerçek, araçsal ve işbirlikçi" durum çalışmaları olarak 3'e ayrıldığı şeklinde çevrilmiştir (Ünlüer, 2010; Glesne, 2015; Punch, 2005). Glesne, araçsal durum çalışmasını "belirli bir durumun, bir konunun iç yüzünü anlamayı sağlamak ya da bir genellemeyi yeniden düzenlemek için yapılan bir çalışma" olarak tanımlamakta ve Schram'ın "durum çalışmasının stratejik önemi tek bir durumdan ne öğrenebilineceğine dikkat çekme yeteneğinde yatar" sözünü aktararak durumun karmaşıklığına, biricikliğine ve parçası olduğu sosyal bağlamla olan bağlantılarına odaklanılacağını söylemektedir ((Schram, 2006); aktaran (Glesne, 2015)). Punch (2005) ise araçsal durum çalışmasını "bir meseleyi açıklığa kavuşturmak için veya kuramı yeniden tanımlamak için belirli bir olayın incelenmesi", kolektif durum çalışmasını da "araçsal durum çalışmasının, fenomen, evren veya genel durum hakkında daha fazla bilgi edinmek için çok sayıda olayı kapsayacak biçimde genişletildiği araştırma" olarak aktarmakta ve kolektif durum çalışmasını hem olayların tek tek hem de hepsinin çaprazlamasına incelendiği çok sayıda olay üzerinden yapılan örnek olay çalışması olarak tanımlamaktadır (Punch, 2005).

Ampirik çalışmalar kapsamındaki pilot çalışmalar ve mülakatlar da bu çerçevede, bir durum üzerinden genele dair çıkarımda bulunmaya çalışmak ve bir yandan da her bir durumu/ deneyimi biricik ve karmaşık gerçekliği ile düşünmek ve değerlendirmek yaklaşımıyla gören, (kısmi veya tamamen) görmeyen, mimar ve benzeri odak gruplar dâhilinde gerçekleştirilen durum çalışmalarıdır. Çalışmalar, nitel varlıkları ve her bir deneyimin biricikliği görüşü sebebiyle geniş bir katılımcı sayısına ulaşma hedefi güdülmeksizin gerçekleştirilmiş olmasına karşın tüm çalışmaların hem tek tek hem de çapraz olarak incelenmesi ve farklı durumları temsilen çalışmalar bulunması yanıyla kolektif durum çalışması tanımına dâhil edilebilir.

Görüşmelerin hem İtalya hem de Türkiye'de gerçekleştirilmiş olmaları yanı ise, çalışmaya kültürler arası bir karşılaştırma imkânı kazandırması bakımından etnografik bir nitelik de barındırmaktadır.

3.1.2 Araştırma Etik Çerçevesi

Söz konusu ampirik çalışmaların kurgu sürecinden uygulamalarına ve değerlendirmelerine kadar etik sınırlar içerisinde kalmak konusuna özen gösterilmeye çalışılmış, tüm süreçler bu doğrultuda ilerletilmiştir.

Mülakat çalışmaları için Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Etik Kurulu tarafından onaylanmış "Etik Kurul Onay Belgesi" alınmış bulunmaktadır.

Corrine Glesne, "Nitel Araştırmaya Giriş" adlı kitabında Etik Kurulların başvuru önerilerini değerlendirirken kararlarına rehberlik etmekte olduğunu belirttiği 5 temel ilkeden bahsetmektedir (Glesne, 2015). Bu ilkeler "katılımcıların bilinçli karar verebilmeleri adına araştırma konularına ilişkin yeterince bilgilendirilmeleri, katılımcıların istedikleri noktada çekilebilme hakkının tanınması, katılımcılara yönelik risklerin ortadan kaldırılması, sağlanacak olan faydanın riskten daha fazla olması ve deneylerin sadece yeterliliğini kanıtlamış araştırmacılar tarafından yapılması" olarak tanımlanmaktadır (Glesne, 2015, s. 225). Tez kapsamındaki çalışmalar için de maddelerde yer alan hassasiyetler gözetilmiştir. Tüm ampirik çalışmalar için katılımcılar çalışmada yer alma tercihleri konusunda tamamen özgür bırakılmış, tamamen gönüllülük esasıyla çalışmaya dahil olmuş; çalışma öncesinde kendilerine çalışmaya dair detaylı bilgi verilmiştir. Çalışmalar dâhilinde ve sonrasında, katılımcılar için ve/veya araştırma bakımından risk oluşturacak bir unsur bulunmamaktadır.

Katılımcılar için, çalışma öncesinde bilgilenmelerini sağlayacak bir aydınlatıcı onam formu hazırlanmış ve her bir katılımcıya çalışma öncesinde okunarak, (varsa) soruları cevaplandırılmıştır.

Etik mesele tabii ki sadece çalışmanın kurgusu ve uygulanması süreçlerinde değil, aynı zamanda görüşmeler sonrası yapılan çalışma, analiz ve değerlendirme çalışmaları için de oldukça önem taşımaktadır. Yapılan analiz çalışmalarının nasıl yürütüldüğü, ne gibi hassasiyetler gözetildiği, kişisel değerlendirme, gözlem ve yorumlar için ölçünün korunması konusuna ne derece dikkat edildiği gibi analiz ve değerlendirme süreçlerine dair oluşan sorular bölümün (veri analizi ile ilişkili) ilerleyen başlıklarında detaylı olarak aktarılmaktadır.

3.1.3 Araştırma Ortamı

Çalışmaların ortamları, katılımcıya göre farklılık gösterdiğinden tüm çalışmalar genelinde sabit bir çalışma ortamı kullanılmamıştır.

İtalya'da gerçekleştirilmiş olan çalışmalarda, görme engelli bireyler ile yürütülen çalışmalar Dernek mekânında, gören bireyler ile gerçekleştirilen çalışmalar ise katılımcıların –tercihleri doğrultusunda- çalışmakta ya da yaşamakta oldukları mekânlarda gerçekleştirilmiştir.

İstanbul'daki pilot çalışmalarda mimar akademisyenler ve gören birey ile olan çalışmalar katılımcıların çalışma mekânlarında, görme engelli bireyler ile yürütülen çalışmalar eğitim aldıkları Kurum olan 6 Nokta Rehabilitasyon Merkezi yapısında gerçekleştirilmiştir.

Mülakat çalışmalarında gören bireylerle yürütülen çalışmalar katılımcıların tercihleri doğrultusunda çalışmakta oldukları mekânlarda veya yaşamakta oldukları çevrede bir ortak mekânda, görme engelli katılımcılarla yürütülen çalışmalar 6 Nokta Körler Derneği mekânında, mimarlar ile görüşmeler de çalışmakta oldukları mekânlarda yapılmıştır.

3.1.4 Araştırmacının Rolü

Araştırmacı, çalışma dahilinde araştırma çalışmalarını hem uygulamalı süreç hem de literatür çerçevesinde yürütmüştür. Araştırma deseni dâhilinde kurgulanan tüm çalışmalarda, araştırmacı, yürütücü olarak yer almıştır. Araştırmacı, İtalya'daki pilot çalışmalar dışındaki tüm çalışmaları tek başına yürütmüş olup; yürütücü kimliğine ek olarak çalışmalar süresince, çalışmanın nitel ağırlığı sebebiyle, gözlemlerde de bulunmuştur.

3.1.5 Katılımcılar

Çalışma dâhilindeki tüm katılımcılar, gönüllülük esasıyla çalışmada yer almışlardır. (Kısmi veya tamamen) Görmeyen bireyler ile iletişime geçebilmek için bazı dernek ve kuruluşlardan destek alınmış, söz konusu dernek ve kuruluşlar aracılığıyla kişilere erişilerek, çalışmaya dâhil olmak isteyip istemeyecekleri konusunda görüşülmüş, gönüllü olarak katılım sağlamayı isteyenler ile çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar, “Araştırma Etik Çerçevesi“ başlıklı bölümde de aktarıldığı üzere, aydınlatıcı onam formları aracılığıyla çalışma öncesi bilgilendirilmiş, katılımcıları her türlü soruları cevaplandırılmıştır.

3.1.6 Verilerin Toplanması

3.1.6.1 Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak görüşmeler tercih edilmiş; bu yarı-yapılandırılmış görüşmeler hazırlanmıştır. Bu doğrultuda, görme engelli bireyler, görme engeli bulunmayan bireyler, mimarlar ve akademisyen mimarlar ile birebir ve grup olarak yürütülen çalışmalar kullanılmıştır. Görüşme verileri, görüşme süresince alınan notlar, gözlem aracılığı ile edinilen veriler, (pilot çalışmalar kapsamında) fotoğraflar, (pilot çalışmalar ve mülakatlar kapsamında) görüşme ses kayıtları aracılığı ile toplanmıştır.

3.1.6.2 Çalışma Grubu

Veri toplama aracı olarak görme engelli bireyler, görme engeli bulunmayan bireyler, mimarlar ve akademisyen mimarlar ile birebir ve grup olarak yürütülen çalışmalar kullanılmaktadır. Çalışmalar, İstanbul’daki pilot çalışmalardan (kısmi veya tamamen) göremeyen bireylerle yürütülen çalışmalar dışında, katılımcılarla tek tek gerçekleştirilmiştir. Ancak değerlendirme süreci bakımından ele alındığında kişisel deneyimler çerçevesindeki çıkarımlara ve yorumlara ek olarak gören- görmeyen üst grupları çerçevesindeki değerlendirmeler ayrıca önem kazanmaktadır. Mimarlar ile yürütülen çalışmalar, bu çerçevede, gören katılımcılar grubu altında değerlendirilmektedir ve ek olarak da mimari düşünme sürecine dair de fikir sağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

3.1.7 Araştırma Parçaları

Ampirik çalışmalar bütününü oluşturan alt parçaların, yöntem, süreç ve deneyimler bakımından detaylandırılmış açıklamaları şöyledir:

3.1.7.1 Pilot Çalışmalar Ve Mülakatlar Hakkında Genel Bilgilendirme

Ampirik çalışmalar, metodolojik bakımdan, pilot çalışmalar ve mülakatlar olmak üzere iki ayrı grupta ele alınabilir. Pilot çalışmalar, İtalya'da ve Türkiye'de gerçekleştirilmiş, birebir olarak yürütülmüş atölye çalışmaları nitelikli parçalardır. Torino'da ve İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan bu çalışmalar, bir yandan kültürel farklılıklar- benzerlikler, algı ve kültürel etkileşim gibi konuları tartışmaya zemin sağlayabilecekken bir yandan da mülakat çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Ampirik çalışmaların ikinci sayılabilecek mülakatlar, İtalya ve Türkiye'de yapılmış olan bu pilot çalışmalardan gelen deneyim ve gözlemlerle şekillenmiştir.

Yöntemlerine dair verilen kararlar:

Pilot çalışmalar, tez çalışması sürecinde, teorik araştırmalar üzerinden geliştirilen ilk çalışmalar olarak hem deneyimsel bakımdan farklılık içermekte hem de farklı kültürden katılımcılarla, yabancı dil üzerinden gerçekleştirilmiş olması bakımından diğer çalışmalardan ayrışmaktadır. Ampirik çalışmalar bütünü düşünüldüğünde, pilot çalışmalar temel nitelikli, sonraki çalışmalar için altlık oluşturan ve kültürler arası farklılığı gözlemlenebilir hale getiren bir çalışma olarak, bu bütünde yer almaktadır.

Söz konusu pilot çalışmaların İstanbul'da gerçekleştirilen versiyonları ise kültürler arası farkın gözlemlenebildiği, aynı zamanda kültüre göre mevcut çalışmanın eksiklerinin, katılımcı karakteristiğinin tanımlanabilmesinin sağlandığı bir deneyim süreci olmuştur. Bu deneyimler doğrultusunda oluşturulan mülakat çalışmaları ise İstanbul'da gerçekleştirilen çalışmalar için esas çerçeveyi oluşturmakta olup, diğer iki pilot çalışma deneyimleriyle birlikte karşılıklı değerlendirme ve analiz çalışmalarını temellendirmektedir.

Her bir parçanın bütündeki yeri ve önemi:

Yürütülmüş olan tüm bu ampirik çalışmalar, teorik temelli tartışmanın deneyime dayalı gerçekliklerle birlikte ele alınıp geliştirilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Dolayısıyla tasarlanan bu çalışmalarda, görsel baskın ortam, görme duyusunun ve diğer duyuların mekân algısı üzerindeki rolleri, etkileri, mekânın çok-duyulu varlığı araştırılmaya çalışılmıştır. Pilot çalışmalarda, kişinin (özellikle de –kısmi veya tamamen- görmeyen bireylerin) duyumsama ve algı süreçlerine dair fikir sahibi

olabilmek, görsel duyunun varlığı- yokluğu üzerinden mekân algısındaki yerini ve önemini kavrayabilmek, mekânın algılanması ve mekânsal deneyimde duyuların hangilerinin, nasıl ve ne kadar etkili olduğuna dair fikir sahibi olabilmek hedefiyle sorular oluşturulmuştur. Mülakat çalışmaları ise kişinin duyumsama ve algı süreçlerini doğrudan mekân ile ilişkili olarak ele almaktadır.

Kuramsal kısım ve (kişisel olarak yürütülmeyip) analiz ve değerlendirmeler ile tez bütününde yer bulan kısımlar ile ilişkisi:

Yürütülen ampirik çalışmalara ek olarak, bu çalışmalar gibi tez çalışması kapsamında kişisel olarak yürütülmeyen, ancak konusu, ele alınış biçimi ve içeriği bakımından destekleyici olabileceği düşünülen çalışmalar da değerlendirme sürecinde, ampirik çalışmaları tamamlayıcı bir parça olarak konumlandırılmıştır. Konu çerçevesinde yürütülmüş pek çok bilimsel çalışma, sanatsal etkinlikler ve benzerleri, tez kapsamında değinilen ve incelenen çalışmalar olup, özellikle Londra'da gerçekleştirilen "Sensing Spaces: Architecture Reimagined" başlıklı sergi çalışması ve bu çalışmaya katılan mimarlar ile yapılmış olan mekânı duyumsamak temalı röportajlardan oluşan kitap çalışması özellikle ele alınmıştır. Söz konusu röportajların metin analizleri ve değerlendirmeleri yapılmış olup, bu analizler ve değerlendirmeleri ampirik bölümü destekleyen bir diğer önemli parça olarak konumlanmaktadır.

Tüm bu ampirik çalışmalar ve yararlanılan diğer çalışmalar, tez çalışması kapsamında yürütülen tüm teorik araştırma ve tartışmalar için zemin oluşturmakta olup, araştırılan sorular için kaynak niteliktedir.

3.1.7.2 Pilot Çalışmalara Dair Açıklamalar: Yöntem, Süreç Ve Deneyimler

Pilot çalışmalar, tez kapsamında birebir olarak katılımcılarla yürütülen ilk çalışmalar olup, sonrasında yürütülen atölye çalışmaları, söz konusu pilot çalışmanın süreçteki deneyim ve gözlemleri doğrultusunda geliştirilmiş ve yeniden düzenlenmiş versiyonu olarak değerlendirilebilir.

Yönteme dair kararlar:

Tez çalışmasının başlarında, görsel baskın ortamdan sıyrılmış mekânın varlığının anlaşılabilmesi, görsel baskınlık meselesinin varlığı, mimari ve mimari algı ile ilişkisinin sorgulanabilmesi ve mekânın duyumsanması konusunda çokça deneyim üzerinden veri elde edilebilmesi bakımından, bire-bir katılımcılarla iletişime geçilebilecek bir çalışmanın oluşturulması ihtiyacı hissedilmiştir. Bu ihtiyaçla, gören ve görmeyen iki ayrı grupla yürütülecek olan pilot çalışma altlığı hazırlanmıştır. Çalışmanın iki ayrı odak grup barındırması, özellikle tez çalışmasının önemli kabul ve çıkış noktalarından olan görsel baskın eleştiri için ayrıca önem taşımaktadır. Çalışma sonucunda ortaya çıkabilecek farklılıkların görme-görme dışı mekân varlığı diyalektiği tartışmasında destekleyici olacağı, böylelikle teorik tartışmanın çalışma sonuçları çerçevesinde (sınırlı bir katılımcı sayısı, örneklem dâhilinde de olsa) yardımcı olacağı düşünülmüştür.

Deneyimler, Gözlemler ve Süreçte Yaşanan Zorluklar:

Pilot çalışma süreci İtalya'nın Torino kentinde ve İstanbul'da gerçekleştirilen iki ayrı çalışma ile değerlendirilebilir.

İtalya- Torino'daki pilot çalışma, genel itibariyle sorunsuz ilerlemiş olup, çalışmaya dair en zorlayıcı noktanın dil farklılığı olduğu söylenebilir. Çalışma, İtalya'da bağlantılı olarak gidilen Politecnico di Torino'da, benzeri konularda tez çalışması bulunan ve tez araştırması dâhilinde görme engelli bireylerle anket çalışmaları gerçekleştirmiş olan Cristina Calleri ile birlikte yürütülmüştür. Çalışma soruları İngilizce ve İtalyanca dillerde hazırlanmış olup, katılımcıların dil tercihleri doğrultusunda kullanılmışlardır. Katılımcılarla olan dil farkı Calleri'nin –yapmış olduğu çeviriler ve süreçteki katılım- desteğiyle çözümlenmiştir. Katılımcıların bir kısmı İngilizce dilini de kullanıp, ekstra açıklamalarda bulunmuşken, diğer bir kısmı ise İtalyancaya çevrilmiş olan çalışma soruları üzerinden açıklamalarda ve paylaşımlarda bulunmuştur. Pilot çalışmaların kurgusunda 2 ve 3 boyutlu geometrik ve mimari- kentsel elemanların tanımlaması gibi soruların yer alıyor olması ve özellikle de soruların çoğunluğunun fiziksel temsiller/ modeller aracılığıyla aktarılmasının isteniyor olması dil farkının yaratabileceği sorunları minimize etmek bakımından tercih edilmiştir.

Katılımcılar, gönüllülük esasına bağlı olarak çalışmaya dâhil olmuş bulunup; görmeyen katılımcılar ile irtibat konusunda UIC- Unione Ciechi e Ipovedenti –Torino (Torino Görme Engelliler Derneği) tarafından destek alınmıştır.

Katılımcılar gerek gören gerekse görmeyen bireyler, çalışma dâhilindeki sorular ve istenenler konusunda rahatsızlık duymamış, farklı zaman dilimleri içerisinde, farklı ilgi miktarlarıyla çalışmaya dâhil olsalar da eksiksiz ve memnun bir biçimde çalışmaları tamamlamışlardır. Özellikle malzemeler aracılığıyla oluşturulan tanımlamalar, katılımcıların çoğu tarafından eğlenceli bulunmuştur.

İstanbul'da gerçekleştirilen pilot çalışmalar, süreç bakımından biraz daha yavaş ilerlemiş ve Torino'daki çalışma ile göstermiş olduğu farklılıklar doğrultusunda bazı değişiklik ve düzenlemelerin ihtiyaç olduğunun farkına varılmasını sağlamıştır. İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmaları takiben değerlendirmeleri yapılmış ve aynı çalışmanın ufak farklarla ve daha fazla katılımcı ile İstanbul'da tekrarlanması planlanmıştır. Çalışma için, görmeyen katılımcılardan oluşacak bir grup, gören katılımcılardan da mimarlar (akademisyenler/mimarlık yapanlar) ve herhangi bir tasarım ya da mimarlık eğitimi almamış bireylerden oluşacak iki grup ile çalışılması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda akademisyen mimarlarla ve mimarlık pratiğinin içinde olan mimarlar ile görüşülmeye başlanmıştır. Söz konusu bu çalışmalarda yürütülme ve verimlilik bakımından herhangi bir olumsuz fark oluşmazken; görmeyen bireylerle yürütülen çalışmalarda katılımcı bireylerin, çalışmaya tam anlamıyla katılmadıkları gözlenmiştir. Görmeyen katılımcılar ile gerçekleştirilen çalışmalar esnasında, katılımı çizim, model oluşturmak ve benzeri eylemlerden ziyade konuşma ile sağlamak yönünde eğilimleri olduğu gözlenmiş ve hatta bazıları bu doğrultuda talepte bulunmuşlardır. Bu sebeple, gerçekleştirilmiş olan çalışmalar kadarıyla bir genel değerlendirme yapılıp, çalışmanın tamamen sözlü bir yöntem olan mülakat yöntemi ile yeniden ele alınmasının daha verimli ve pratik olacağına karar verilmiştir. Yapılan bu yöntem değişikliğinin aynı zamanda değerlendirme sürecini, değerlendirme sürecini, dolayısıyla değerlendirmelerin ve yorumların niteliklerini de olumlu anlamda etkileyeceği düşüncesi, bu kararın alınmasında bir diğer önemli etken olmuştur.

3.1.7.3 Mülakatlara Dair Açıklamalar: Yöntem, Süreç Ve Deneyimler

Yönteme dair kararlar:

Mülakat çalışmasında kullanılan açık uçlu görüşme modeli İtalya'da ve Türkiye'de gerçekleştirilen pilot çalışmalarda edinilen gözlem ve deneyimlerden yola çıkarak kurgulanmıştır. Hazırlanan bu görüşmeler, (herhangi bir mimarlık ya da tasarım eğitimi almamış) gören bireyler ve (kısmi veya tamamen) görmeyen bireyler için iki ayrı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcılara, mekân kavramı, mekânı algılarken hangi duyuları kullandıkları sorulmakta, geçmiş deneyimleri üzerinden mekânın duyusallığına dair paylaşımlarda bulunmaları istemektedir. İkinci bölümde ise, katılımcılara TUİK anketlerinde verili olan mimari mekân başlıkları verilerek, o mekânlara özel olarak, yine geçmiş deneyimleri doğrultusunda mekâna ve mekânın duyusallığı konusunda paylaşımlarda bulunmaları istenmektedir.

Mimarlarla yapılan çalışmalarda bu iki bölüme ek olarak, "Sensing Spaces" başlıklı Londra'da gerçekleştirilmiş olan sergi çalışmasını takiben katılımcı mimarlarla/mimarlık ofisleriyle yapılmış olan röportajlarda ortak olan soruların yer aldığı üçüncü bir bölüm yer almaktadır.

Pilot çalışmalardan edinilen deneyimler doğrultusunda değişen ve yeniden şekillenen unsurlar:

Mülakatlar, gören ve görmeyen bireylerle yapılacak iki ayrı çalışma olarak kurgulanmıştır. Görmeyen bireylerle yürütülen çalışmalarda odak "mekânın görsel olmayan karakteristiği ve mekânsal çok-duyululuk" üzerine iken, gören bireylerle yürütülen çalışmaların odağı "mekânsal çok-duyululuk ve mekânda duyuların ilişkiselliği" olmaktadır.

Katılımcı grupları (kısmi ya da tamamen) görmeyen ve gören bireyler üst grubu altında, gören bireylerle yürütülen çalışmalar bölümünde mimarlar ve herhangi bir mimarlık veya tasarım eğitimi almamış olanlar olarak iki alt gruba ayrılacak biçimde kurgulanmıştır. Mülakatlar, yine birebir olarak her bir katılımcı ile ayrı zamanlarda gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da gerçekleştirilen pilot çalışmalarda görmeyen bireylerle yürütülen çalışmalar grup çalışmaları olarak gerçekleştirilmiş olup, birkaç kişi bir arada çalışmayı yürütmenin zorluklar yaratması, bazen konunun dışına çıkılmasına bazen de katılımcıların söyleyecekleri konusunda çekince hissetmelerine

veya yeterince söz alamamalarına sebep olabildiğinden, mülakat çalışmalarının birebir yürütülmesinin daha verimli ve doğru olacağı düşünülmüştür.

Ayrıca pilot çalışmalarda en başarılı sonuç veren ve katılımcılar tarafından en rahat ve kapsamlı olarak cevaplanan mekânın duyusallığı çerçevesindeki soru, mülakat çalışmasında da önemli bir parçayı oluşturmaktadır.

Deneyimler, Gözlemler, Süreçte Yaşanan Zorluklar:

Çalışmalar sırasında, özellikle (kısmi ya da tamamen) görmeyen bireylerle yürütülen çalışmalarda genel olarak paylaşılan deneyimlerin, katılımcıların mekânlar özelinde eksik ya da problemli olduğunu düşündükleri ve/veya deneyimledikleri noktalar üzerinden olduğu gözlenmiştir. Bu gözlem, yapılan analiz çalışmaları çerçevesinde değerlendirilecek ve doğruluğu sorgulanarak, öyle ise sebepleri aranacaktır.

Süreçte katılımcılar, çalışmaya dâhil olma istek ve çalışma sırasında ve sonrasındaki memnuniyetleri bakımından bir sorun yaşanmamıştır.

3.1.8 Bulgular, Veri Analizi Ve Değerlendirme Yöntemleri

Çalışmalar sonucunda fotoğraflar, çizimler, notlar, ses kayıtları gibi somut veriler ile araştırmacı ve yürütücü olarak gözlem ve deneyimlere dayanan soyut veriler toplanmış ve sınıflandırılarak düzenlenmiştir. Farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiş olan Torino ve İstanbul pilot çalışmaları ile mülakat çalışmalarının veri toplama, analiz ve değerlendirme süreçleri de farklı olmuştur.

Torino'da gerçekleştirilen pilot çalışmanın verileri, araştırmacının kendisi tarafından alınan notlar, çekilen fotoğraflar, katılımcılar tarafından yapılmış çizimler ve çalışmaya destek veren yardımcı yürütücünün notları doğrultusunda tasnif edilmiştir. Tasnif edilen tüm bu veriler üzerinden karşılaştırmalar, kelime kullanımları, yapma ve gösterme biçimleri gibi noktalar üzerinden analiz çalışmaları ilerlemiştir. Söz konusu çalışmaların analizi süresince herhangi bir sayısal aracı program kullanılmamış olup, tüm hepsi elde gerçekleştirilmiştir. İstanbul'daki pilot çalışmalar için de analiz süreci aynı adımlarla ve yaklaşımla ilerlemiştir.

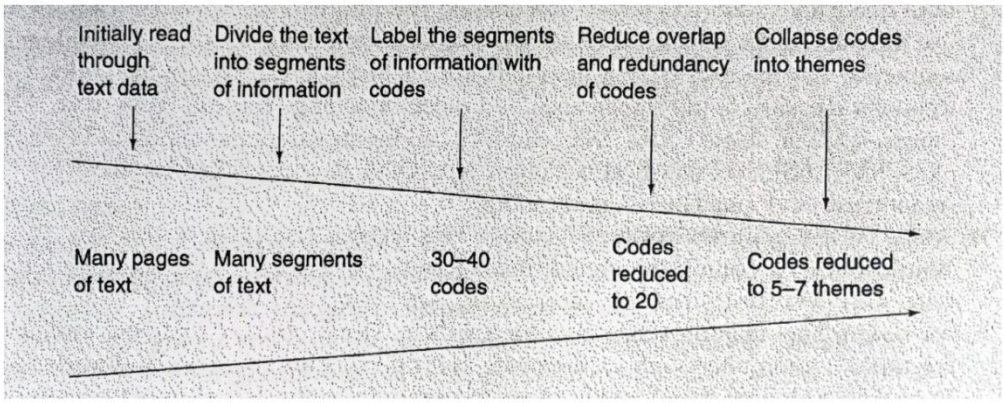
Mülakat çalışmaları süresince edinilen veriler ses kayıtları ve gözleme dayalı notlar aracılığıyla toplanmış ve düzenlenmiştir. Katılımcılar ve katılımcı grupları bazında

düzenlenen verilerden, ses kayıtlarının transkripsiyonları araştırmacının kendisi tarafından yapılmış, transkripsiyon süreci ile görüşmelere dair analiz çalışmalarının gerçekleştirilmesi üzere ilk adım olan okumalara başlanmıştır.

> *Orijinal eserlerin tiyatro yapımında, şöyle deniyor 'Bir oyun yazılmıyor, yeniden yazılıyor.' … Nitel araştırmacılar için karşılaştırılabilir bir deyiş, 'Veriler kodlanmıyor, onlar yeniden kodlanıyorlar.' (Saldana, 2013).*

Mülakat çalışmalarının analizleri için bilgisayar programı kullanımı tercih edilmiş olup, nitel araştırmalarda derin analizler yapılmasına fırsat tanıması bakımından NVivo programı analizleri yürütmek üzere seçilmiştir. Kodlama çalışmaları söz konusu program aracılığıyla tüm görüşmelerin bilgisayar ortamına aktarılması ve tekrar tekrar gerçekleştirilen okumalarla ilerletilmiştir.

Literatürde kodlama üzerine temelde benzeri nitelikli farklı metotlar bulunmaktadır. Kimi çalışmalar için daha lineer bir kodlama süreci uygun olabilecekken, mevcut araştırma sorusu ve gerektirdiği fenomenolojik yaklaşım daha döngüsel bir kodlama sürecine ihtiyaç duymaktadır. Saldana (2013) kitabında "kodlamanın yansıtıcı doğasının (veriden veriye, veriden koda, koddan koda, koddan kategoriye, kategoriden kategoriye, kategoriden tekrar veriye vb. kıyaslarla- nitel analitik süreçlerin lineer yerine döngüsel bir süreci akla getirdiği"ni ifade etmektedir.

Şekil 3-2. Nitel Araştırmalarda Kodlama Süreci Görsel Modeli (Creswell, 2014).

Creswell'in (2014) kullanmış olduğu "Nitel Araştırmalarda Kodlama Süreci Görsel Modeli" (Şekil 3-2), daralarak ilerleyen kodlama sürecini doğrusal bir düzende aktarmıştır. Burada aktarılan düzende her bir okuma ve kodlama aşamasıyla veri bütünü daha küçük (ve daha özelleşmiş) parçalara ayrılmakta, bu esnada kodlamalar

da bir yandan daralmakta bir yandan da belirli tema ya da kategoriler altında toplanmaktadırlar.

Çalışmada, doğrusal olarak izleyen, birbirini takip eden bu süzülme, miktar olarak azalıyor gibi görünse de anlamsal olarak genişleyen parçalar haline gelme süreci; bazı noktalarda bu süzülme-genişleme haline yönelik yeniden düzenlemeler ve yeni bakışlarla, tekrar başa (tekrar koda, tekrar temaya ya da tekrar verinin kaynağına) dönüşlerle yeniden ve yeniden yapılmıştır.

Tüm verilerin bilgisayar ortamına (NVivo programı üzerinde oluşturulan projeye) aktarılarak, katılımcılara ve katılımcı gruplarına göre düzenlenmişlerdir. Tüm verilerin, ilk okumalarının ardından ilk aşama kodlamaları yapılmaya başlanmış, bunun için öncelikli olarak "in vivo" tekniği, yani okurken bir yandan kodlama-işaretleme yapılmıştır. İlk aşama kodlamalar genel itibariyle önemli görülen, konu çerçevesinde işaret edilmesi, dikkate alınması gerekebileceği düşünülen, veri sağlayan noktalar olarak ortaya çıkmışlardır. Başlangıçta tam olarak formüle edilebilir bir düzen olmamasından kaynaklı, süreçteki her bir düşünce aynı zamanda yolu da belirleyen faktörler olarak görev almışlardır. Bu nedenle, genel olarak başlangıçtan son noktaya kadar gelişen kodlama ve analiz sürecini tümevarımcı olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Şüphesiz ki burada bütünü oluşturan parçalar arasındaki ilişki araştırma soruları ile yönlenmiş ve belirmiştir.

İlk aşamadaki kodları Punch (2005) betimleyici kodlar olarak tanımlamaktadır. Punch'a göre "ilk etiketler, veri kümelerinin oluşturulmasının ötesinde bir çıkarım gerektirmeyen veya çok sınırlı bir çıkarım gerektiren betimleyici kodlar olabilir." (Punch, 2005). Punch, bu betimleyici kodları başlamak ve verileri hissetmek bakımından önemli bulmaktadır. Bu çalışmada da, gerçekleştirilen ilk kodlamalar, sonraki aşama kodlamaları için hazırlık niteliği taşımakta olup, genel çatkının nasıl kurulacağı konusunda fikir sahibi olunmasını, görüşmelerdeki genel durumu ve verilerin kapsamının daha net bir şekilde görülebilmesini sağlamıştır.

Sonraki aşamalarda kodlamaların ortaklıkları, araştırma sorusuna ilişkin durumları ve araştırma genelindeki konumları çerçevesinde yol belirginleşmeye, kodlamalara dair üst kodlar, etiketler ve kategoriler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Yapılan tüm çalışmalarda, "*case*/ durum" katılımcılar olarak belirlenmiş, (görme, görmeme, mimarlık mesleği vb. gibi) durumların ortaklıkları, çalışma bütünün hangi parçası içinde yar almış oldukları (İtalya'daki pilot çalışma, İstanbul'daki pilot çalışma ve Mülakatlar) gibi özellikleri sırasıyla üst durum başlıklarını oluşturarak, analiz çalışmalarının zemininin oluşturulması sağlanmıştır. Verilerin analizleri neticesinde elde edilen bulgular ise araştırma soruları olan mekânın duyusallığı/ çok –duyululuk, mekânlar-duyular ilişkisi gibi konuları araştırmayı sağlayacak biçimde üst kodlar ve kategoriler altında toplanmıştır. Program aracılığıyla, veriler, kodlar arası, durumlar arası, gruplar ve çalışmalar arası, kategoriler- üst kodlar ve kodlar arası ikilikler ya da üçlükler ile karşılıklı ve birlikte tartışılmış, değerlendirilmiştir.

3.2 İtalya'da Gerçekleştirilen Pilot Çalışmalar

"'Görme Eylemi Dışında Kalan Mekân ve Algısının Keşfi/Anlaşılması' Üzerine" başlıklı pilot çalışma, İtalya'nın Torino kentinde, Nisan – Haziran 2014 tarihleri arasında, görme engeli bulunan ve bulunmayan 10'ar kişi olmak üzere toplamda 20 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Görme engelli bireylerle yürütülen kısım için Torino kentinde yer alan UIC- Unione Ciechi e Ipovedenti –Torino (Torino Görme Engelliler Derneği)'den destek alınmış, katılımcılar, Dernek tarafından gönüllülük esasıyla çalışmada yer almak üzere yönlendirilmişlerdir. Diğer grup katılımcıları ise herhangi bir kurum aracılığı olmadan, kendilerine çalışma ile ilgili bilgilendirme yapılmasının ardından, yine gönüllülük esasıyla çalışmaya dahil olmuşlardır.

Pilot çalışma, doktora çalışması tez yazım döneminin ilk yılında, yapılan literatür araştırmaları ve teorik çalışmalarla eş zamanlı olarak, konuyla birebir ilişki kurup, gözlem yapmayı sağlaması amacıyla hazırlanmıştır ve yapılmış olan literatür çalışmaları ile geliştirilen yaklaşıma 'deneyimsel ve gözlemsel' bir boyut kazandırabilmek çalışmanın temel hedeflerinden olmuştur.

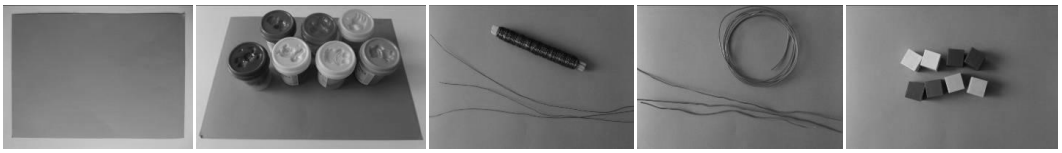
Söz konusu çalışma, atölye çalışması ve görüşme(söyleşi) niteliklerinin bir karması olarak tasarlanmıştır ve tez çalışması bütününün tartışma ve fikir yürütme/üretme zeminini oluşturacak olan uygulamalı bölümünün denemesi niteliğindeki parçası konumundadır. Mimari mekânların algılanma biçimi, mekân algısında duyuların rolü, çok-duyululuk ve mevcut geometrik form anlayışı ile görsel baskın dünyanın (gerek

eğitimin bir parçası olarak gerekse yaşamda yer aldığı haliyle) bunlar üzerine olan etkilerinin anlaşılmasını hedeflemektedir. Böylece mevcut durumun/ durumların irdelenmesine yardımcı olacağı düşünülmüştür.

Çalışma genelinde, katılımcılara çeşitli mekânlar, elemanlar verilip, kendilerinden verilen bu mekân ve elemanları tanımlamaları, anlatmaları ya da çeşitli araçlarla göstermeleri/ temsil etmeleri/ oluşturmaları istenmiştir. Çalışma, 'mimari mekânların tanımlanması ve çok-duyululuk' ile '2 ve 3 Boyutlu Elemanların ve Geometrik Formların Tanımlanması' olmak üzere 2 ayrı bölümü kapsamaktadır.

İlk bölüm olan "mimari mekânların tanımlanması ve çok-duyululuk" başlıklı bölümde; katılımcılara kentsel/ açık alanlar ve iç mekânlar ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Kentsel/ açık alan örneklerinden "ana yol, meydan, sokak, merdiven" seçilmiş olup, söz konusu mekânlar için sözlü, çizili ya da uygulamalı (model) olarak tanımlamalar ve temsiller oluşturmaları istenmiştir. İç mekânlar ile ilgili parçada ise her gün kullandıkları, aşina oldukları bir mekân seçmeleri beklenmiş, ek olarak da görme engelli bireyler için ortak olması bakımından Dernek mekânlarından birini tercih etmeleri söylenerek yine bu mekânlar hakkında sözlü, çizili, uygulamalı temsiller, gösterimler ile duyusal deneyim aktarımları talep edilmiştir. Seçilen mekânların temsillerinin oluşturulmasının, mekânların algılanması konusu ve kişide oluşan algısal karşılıkların irdelenebilmesi bakımından faydalı olacağı düşünülmüş, kişisel mekânlarına dair duyusal bellek paylaşımları ise mekânsal algılarında duyuların rolü, rol ağırlıkları ve ilişkiselliği üzerine çalışabilme fırsatı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede, özellikle görsel baskın günümüz ortamı ve mekân algısına etkileri temelindeki tartışma için, gören ve görmeyen ikiliğinin fikir üretmeyi destekleyici olacağı öngörülmüştür.

İkinci bölüm olan "2 ve 3 boyutlu elemanların ve geometrik formların tanımlanması" başlıklı bölümle ise katılımcılardan belirtilen 2 ve 3 boyutlu elemanlara dair çizili veya uygulamalı tanımlamalar ve temsiller oluşturmaları istenmiş, böylece geometrik algılarımız üzerine fikir sahibi olabilmek, eğitimde "görsel baskın" bir halin varlığı, görme dışı temsillerle geometrik form ilişkisi üzerine sorgulamalar yapabilmek hedeflenmiştir.

Şekil 3-3. Pilot çalışma dahilinde katılımcılara kullanımları üzere sunulan malzemeler.

Sorular dâhilindeki gösterim ve tanımlama kısımlarında, katılımcıların tanımlama/ gösterim teknik ve yöntem tercihleri kendilerine bırakılmış, kendilerine bu tercihleri doğrultusunda kullanabilecekleri (kâğıt, kalem, oyun hamurları, birim küpler, farklı kalınlıklarda teller ve ipler, kartonlar vb. gibi) çeşitli malzemeler ve yöntemler sunulmuştur (Şekil 3-3). Bu gösterim/tanımlama sorularına ek olarak, katılımcıların geçmiş deneyimlerinden, görüş ve yorumlarından faydalanmayı sağlayacak anket-söyleşi formatındaki sorular da çalışmanın önemli bölümlerindendir. Çalışma, konu hakkında gözlem yapabilmeyi, fikir sahibi olabilmeyi ve bilgi edinebilmeyi/üretebilmeyi sağlaması adına, özellikle farklı yöntemleri barındıracak biçimde kurgulanmıştır. Bu bağlamda, aslında katılımcının tercih ettiği araç ve yöntemin de algı ve aktarım konusunda vermiş olduğu karar ve genel alışkanlıkları sebebiyle değerlendirmeye katılması gerektiği düşünülmektedir.

Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen çalışmaların sadece İstanbul özelinde bırakılmayarak, başka bir yerde de yapılmak istenmesinin ve bu pilot çalışma ile bunun sağlanmasının hedeflenme nedeni, Türkiye-İstanbul çalışmalarına ek olarak, başka bir kültürde de gözlem yapmış olmak ve karşılaştırma yaparak araştırmaları ve sonucu besleyebilmektir. Türkiye ile arasında fiziksel, sosyal, kültürel benzeşmeler bulunması ve akademik çalışma ortamının sağlanabilmesi sebebiyle çalışma alanı olarak İtalya tercih edilmiştir. Ülkeler, toplumlar ve toplumsal alışkanlıklar arası benzeşme ve farklılaşmaların, çalışmanın karşılaştırmalı olarak yürütülebilmesi, süreç ve sonucu destekleyebilmesi adına önemli olduğu düşünülmektedir.

3.2.1 Katılımcı Profili

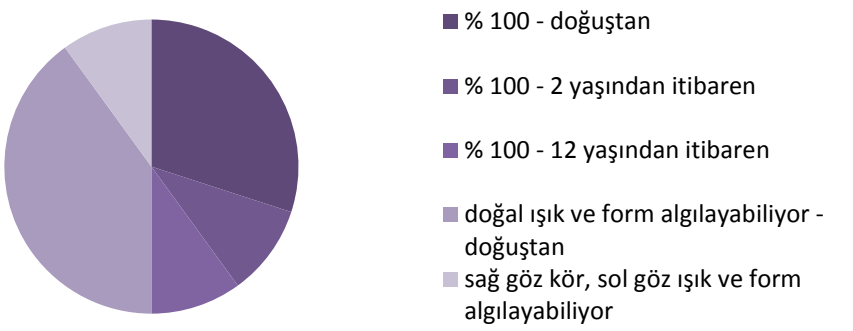
Çalışma, kısmi ya da tamamen görme kaybı olan 10 ve görme kaybı bulunmayan 10 kişi olmak üzere toplamda 20 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Aşağıda katılımcılarla ilişkili bilgilendirmeler yer almaktadır.

GRUP 1 – Görme Engelli Bireyler ile Yürütülen Çalışma (GR 1- GEB)

Tablo 3-2. İtalya'da gerçekleştirilen Pilot Çalışma- Grup 1 (GR 1 - GEB) Katılımcı Profili Tablosu

[İtalya- Pilot Çalışmalar]							
GRUP 1. Görme Engelli Bireyler ile Yürütülen Çalışma [GR 1- GEB]							
Kod	**Yaş**	**Eğitim**	**Meslek**	**İlgi alanları**	**Engel durumu**		
P1	51	Lise	Emekli (Operatör)	Okumak, mutfak, müzik (birkaç yıl piyano çalışmış)	%100	Doğuştan	Doğal ışığı algılayabiliyor, yapay ışığı algılayamıyor
P2	47	Üniversite (fizik)	Emekli	Okumak, seyahat etmek, gezmek	%100	12 yaşından bu yana	
P3	48	Lise	Öğretmen (Görme engelli çocuklar)	Ev, bahçecilik, bilgisayar, okumak	%100	Doğuştan	Doğal ışığı algılayabiliyor, yapay ışık ise daha kötü ve zor geliyor
P4	65	Lise	Emekli (Öğretmen)	Okumak, çocuklukta müzik ile ilgilenmiş	%100	2 yaşından itibaren	
P5	37	Lise	Operatör	Müzik, gezmek, şarkı söylemek/dinlemek, biraz gitar çalabiliyor			Renkleri ve ışığı biraz algılayabiliyor; detay yok, yalnızca kütleleri algılayabiliyor, seçemiyor; (örneğin benim üzerimdeki mor kıyafeti, mor leke/kütle olarak algılayabiliyor, beni seçemiyor)
P6	44	Lise	Operatör	Müzik (keyboard), spor	%100	Doğuştan	
P7	62	Lise	Emekli (Fizyoterapist)	Müzik (bir orkestrada piyano çalıyor), futbol	%100	Doğuştan	
P8	44	Lise	Fizyoterapist	Spor, yelken, yürüyüş	%100		
P9	39	Lise	İşçi	Sinema, seyahat, okumak, keyboard(eğitimsiz)	Sağ göz %100, sol göz 1/20		Formları ve renkleri algılayabiliyor
P10	37	Lise	Operatör	Spor, müzik	Doğuştan engelli;	Doğuştan	Detaylı göremiyor, formları ve renklerin bir kısmını ayırt edebiliyor.

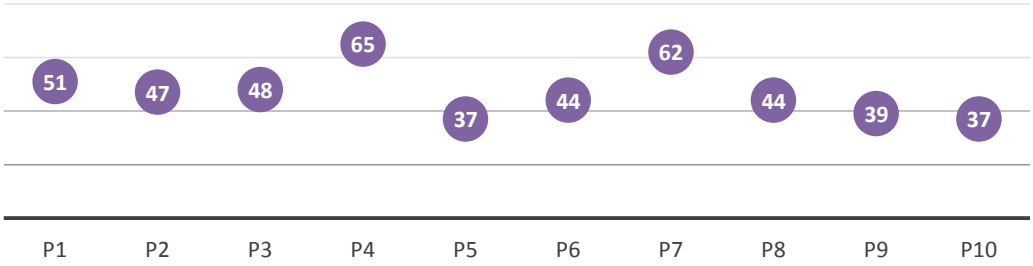
Yukarıda detayları yer alan, Grup 1 için katılımcı profillerini gösterir tablo katılımcı görme kayıp durum ve oranları, meslek ve eğitim durumları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Şekil 3-4. İtalya- Pilot Çalışma- Görme engelli bireyler – grup 1 (GEB-GR1) ile yürütülen atölye çalışması katılımcılarının görme engel durumlarını gösterir grafik.

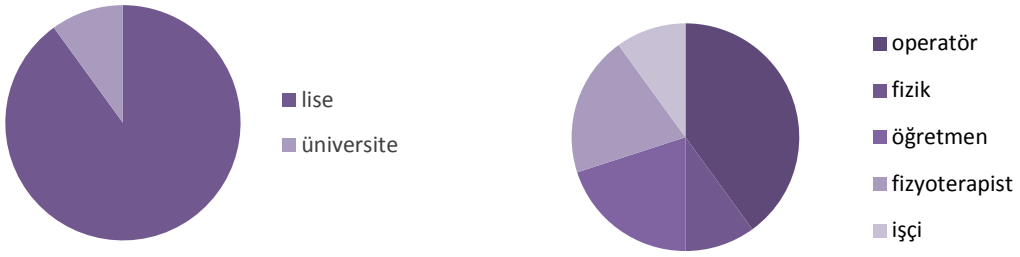
Çalışma dâhilindeki katılımcılardan çoğunluğu (7 kişi) görme yetisini %100 oranında kaybetmiştir. Diğer katılımcılardan biri, tek gözünde %100 görme kaybı var olup diğer gözünün 1/20 oranında görebilmekte olduğunu dolayısıyla formları (genel itibariyle) ve renkleri algılayabildiğini belirtmiştir. Diğer 2 katılımcı ise görme kayıp oranını belirtmemiş olup, detayları göremediklerini, biri formların ve renklerin bir kısmını algılayabildiğini, bir diğeri sadece kütleleri genel itibariyle algılayabildiğini ifade etmiştir. (%100 görme kaybı bulunan) Tamamen kör olan katılımcılardan 4'ü görme yetisini doğuştan, diğer 2'si ise çocuklukta kaybettiklerini belirtmişlerdir. Görme yetisini çocuklukta kaybeden katılımcıların kayıp yaşları 2 ve 12'dir. Görme kaybının yaşandığı yaşlar ve dönemler algının, çevreyle ilişki kurma biçiminin oluşturuluşu ve görsel bellek birikimi bakımından önemlidir.

Katılımcılardan 5'i çok kısmi düzeyde de olsa doğal ışık ve formu algılayabilmekte olduklarını ifade etmişlerdir. (Şekil 3-4).

Şekil 3-5. İtalya- Pilot Çalışma- GR 1- GEB Katılımcı Grubu Yaş Grafiği

Grup 1 için katılımcı grup yaş ortalaması 47,4 olup, katılımcıların yaşları 37 ile 65 arasında değişmektedir. Katılımcılardan biri üniversite, diğerleri lise mezunu olduklarını ve 4'ü operatör, 2'si fizyoterapist, 2'si öğretmen, 1'i fizikçi, 1 diğeri ise işçi olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir (Şekil 3-5, **Şekil 3-6**).

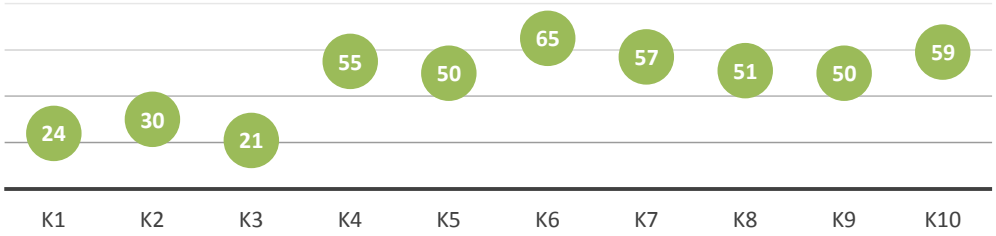
Şekil 3-6. İtalya- Pilot Çalışma- GR 1- GEB Katılımcı Grubu Eğitim Durumları ve Meslek Grupları Grafikleri

Operatörlük ve fizyoterapi alanlarında çalışan katılımcıların sayı itibariyle fazla olması, meslek alanları ile ilgili sorular esnasında değerlendirilmiştir. Katılımcılar, fizyoterapi ile ilgili lise düzeyinde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlik yapan katılımcılardan biri görme engelli çocukların eğitiminde görev almakta olduğunu ifade etmiştir.

Grup 2 – Gören Bireyler ile Yürütülen Çalışma (GR 2- GB)

Tablo 3-3. İtalya'da gerçekleştirilen Pilot Çalışma- Grup 2 (Gr 2- GB) - Katılımcı Profili

					[İtalya- Pilot Çalışmalar]
			GRUP 2. Görme Engeli Bulunmayan Bireyler ile Yürütülen Çalışma [GR 2-GB]		
Kod	**Yaş**	**Eğitim**	**Meslek**	**İlgi alanları**	**Notlar**
K1	24	Üniversite öğrencisi	Öğrenci	Bilgisayar, okumak	*Görme engeliler derneğinde gönüllü olarak çalışıyor*
K2	30	Lisans derecesi	Sivil hizmetler	Mutfak	*Görme engeliler derneğinde gönüllü olarak çalışıyor*
K3	21	Üniversite öğrencisi	Öğrenci	Barmenlik	*Görme engeliler derneğinde gönüllü olarak çalışıyor*
K4	55	Lise	Fotokopici		
K5	50	Lise	Güvenlik görevlisi	Futbol, fotoğraf, dans, spor	
K6	65	Orta öğretim	Resepsiyon görevlisi	Antika alışveriş	
K7	57	Lise	Kütüphane	Tarım	
K8	51	İlköğretim	Süpermarket işletiyor	Dikiş, terzilik	
K9	50	Lise	İşçi	Spor, film izlemek	
K10	59	Lise	Emekli	Lions Kulüp Torino	

Şekil 3-7. İtalya- Pilot Çalışma- GR 2- GB Katılımcı Grubu Yaş Grafiği

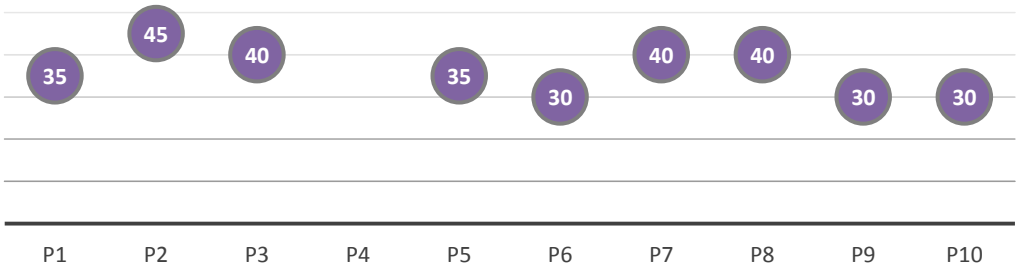
Grup 2'deki katılımcıların yaş ortalaması 46,2 olup, katılımcıların yaşları 21 ile 59 arasında değişmektedir (**Şekil 3-7**). Katılımcılardan 2'si üniversite öğrencisi, 7'si çalışan, 1'i de emeklidir. Katılımcılardan üçü (K1, K2 ve K3), grup 1 ile yürütülen çalışmadaki katılımcılara erişim ve mekân konusunda destek sağlayan UIC'de gönüllü olarak da çalışmaktadırlar. Bu çerçevede, görme engellilik konusundaki farkındalıkları, kişisel mekân algısı ve deneyimleri paylaşımları için dikkate alınması gerekebilecek noktalardandır.

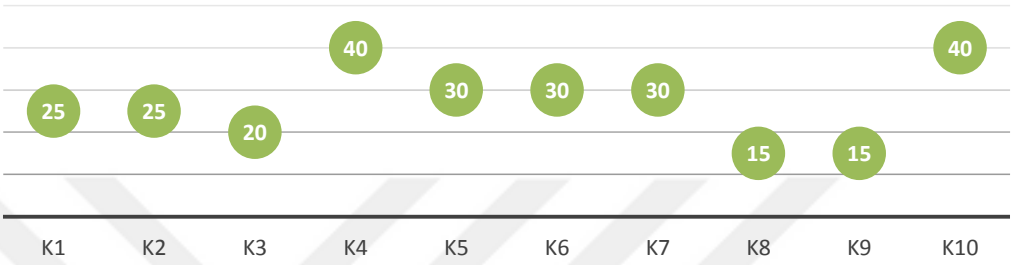
Şekil 3-8. İtalya- Pilot Çalışma- GR 2- GB Katılımcı Grubu Eğitim Durumu

Katılımcıların eğitim durumları ise grup 1'deki katılımcılara kıyasla daha karmadır; katılımcıların 6'sı orta öğretim yani lise, 1'i ilköğretim, diğer 3'ü de üniversite mezunudur. (Şekil 3-8).

Her iki çalışma grubu katılımcıları için ortak olarak, çalışma dâhilinde kullanılan yöntem ve sunulan araçların eğlenceli bulunduğu ve vakit ya da benzeri sınırlamalara girmeden rahat ve memnun bir biçimde çalışmayı tamamlamış oldukları söylenebilir.

Şekil 3-9. İtalya- Pilot Çalışma- Katılımcılar ile yapılan görüşme süreleri grafiği- Grup 1 (GEB)

Şekil 3-10. İtalya- Pilot Çalışma- Katılımcılar ile yapılan görüşme süreleri grafiği- Grup 2 (GB)

Birebir çalışma süreleri, grup 1 için ortalama 36 dakika, grup 2 için de ortalama 27 dakika kadar olup, bireysel görüşme sürelerini gösterir tablolar (Şekil 3-9, Şekil 3-10) yukarıda yer almaktadır.

Karşılaştırmalı olarak ele aldığımızda, iki grup arasında, ortalamalar üzerinden yaklaşık 9 dakika kadar az bir fark olduğu ve bu farkın nicelik itibariyle hem katılımcı sayısının sınırlılığından hem de çalışmanın süreye dayalı hiçbir unsur barındırmıyor oluşundan göz ardı edilebilecek hususlardan olduğu değerlendirilmektedir. Görüşme süreleri niteliksel bir okuma bağlamında katkı sağlamayacakken, çalışmanın pilot çalışma olarak gerçekleştirilmesi ve bu çerçevede katılımcıların ilgi, merak ve motivasyonlarının sağlanabilmesi ve/veya canlı tutulabilmesi bakımından edinilen deneyimler bakımından, hazırlanacak bir sonraki çalışma için önem teşkil etmektedir. Bu doğrultuda, her iki grup ile yürütülen çalışmalar için söylenebilecek olan, çalışmanın genel olarak 15-45 dk. arasında, kişilerin ilgi, uygulama tercihleri doğrultusunda değiştiği ve tüm katılımcılarda, her birinin kendi süresi çerçevesinde, sürenin uzun ya da kısa olmasına bağlı kalmaksızın, genel bir katılım memnuniyeti ve ilgisi yaratabildiğidir.

3.2.2 Pilot Çalışma – Sorular- Cevaplar

Mekân Tanımlamaları ve Çok-duyululuk Bölümü (Bölüm 1) Cevapları ve Değerlendirmeler

Çalışmanın bu bölümü ile "mekânın anlaşılması ve tanımlanması" başlığının irdelenmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, katılımcılardan sorularda belirtilen mekânlar üzerine, kendi tercih edecekleri araçlar ve yöntemler ile çeşitli tanımlamalar yapmaları ve (bölümün başında belirtilen malzeme ve yöntem alternatifler ile) bir takım fiziksel temsiller/modeller oluşturmaları istenmiştir.

Katılımcılara kentsel/açık alan örneklemleri olarak 'ana yol-cadde (İtalyanca karşılığı ile "corso"), sokak (İtalyanca karşılığı ile "via"), meydan (İtalyanca karşılığı ile "piazza") ve merdiven (İtalyanca karşılığı ile "scala")' sorulmuş; iç mekân örneklemi olarak ise sürekli kullandıkları, aşina oldukları kişisel mekânlardan tercih ettikleri bir mekân ve çalışmanın gerçekleştirildiği (çoğunlukla çalıştıkları) mekânlar üzerine konuşulmuş ve yine tanımlamalar ve temsiller yapmaları istenmiştir.

Kentsel Açık Alanlar Üzerine Verilen Cevaplar ve Değerlendirmeleri:

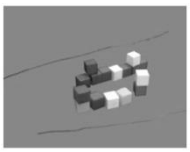
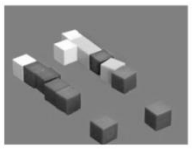
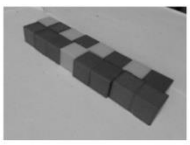
Katılımcılardan, herhangi bir "ana yol", "sokak", "meydan" ve "merdiven" tanımlamaları/ göstermeleri istenmiştir. Araç olarak oyun hamuru, kâğıt-kalem, karton, farklı kalınlıklardaki teller, ipler ve birim küpler önerilmiştir. Başka bir tercihleri ya da önerileri olduğunda ise temin edilebileceği belirtilmiştir; fakat belirtilen araçlar dışında bir tercihi bulunan olmamıştır.

(GR 1- GEB) GRUP 1 (Görme Engelli Bireyler) Tarafından Yapılan Anayol ve Sokak Tanımlamaları:

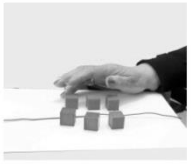
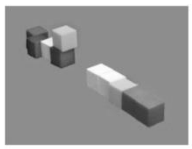
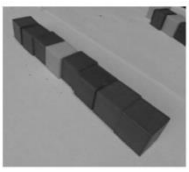
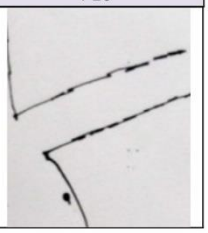
Belirtilen kentsel açık alanlar/mekânlar için, Grup 1'deki katılımcıların 4 tanesi çizim, 2 tanesi sadece üç boyutlu elemanlar diğer 4 tanesi de 2 ve 3 boyutlu elemanların karışık kullanımı aracılığıyla tanımlamalarını yapmışlardır.

Katılımcılardan 4'ü anayol ve sokak tanımlamaları için çizim yapmayı tercih ederken, 2'si tel ve ip gibi doğrusal elemanları kullanmış, diğer 4 katılımcı ise birim küpleri de temsillerine dâhil etmiştir. Katılımcıların tercih etmiş bulundukları araçlar ve yöntemler göz önüne alındığında, tüm yöntem ve tanımlamaların, anayol ve sokak başlıkları için, 'doğrusallık' noktasında ortaklık kazandığı söylenebilmektedir.

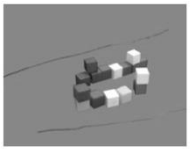
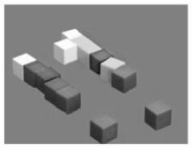
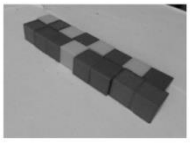
Tablo 3-4. İtalya- Pilot Çalışma- Gr 1- Anayol/Cadde Tanımlamaları

P1	P2	P3	P4	P5
				
P6	**P7**	**P8**	**P9**	**P10**
				

Tablo 3-5. İtalya- Pilot Çalışma- Gr 1-Sokak Tanımlamaları

P1	P2	P3	P4	P5
				
P6	**P7**	**P8**	**P9**	**P10**
				

Katılımcıların tanımlamalarını tekil olarak ele almak gerekirse, yukarıda yer alan Tablo 3-4 ve

P1	P2	P3	P4	P5
				
P6	**P7**	**P8**	**P9**	**P10**
				

Tablo **3-5** üzerinden de görülebileceği üzere:

P1'in ana yol ve sokak tanımları temelde benzer olmakla birlikte, birbirinden yol genişliği ve bölüm/şerit sayısı bakımından farklılaşmaktadır. Ana yol geniş ve iki

bölümlü olarak tanımlanırken, sokak, ana yola kıyasla daha dar ve tek bölüm halinde gösterilmiştir.

P2'nin de yine ana yol ve sokak tanımları yol genişliği ve bölüm/şerit sayısı bakımından farklılaşmaktadır. Ana yol geniş ve iki bölümlü olarak tanımlanırken, sokak anayola kıyasla daha dar ve tek bölüm halinde gösterilmiştir. Ayrıca, anayol tasvirinde yolu bölümlendirmek için kesikli çizgi kullanılmasının da "mevcut görsel gerçeklikler" açısından önemli olabileceği düşünülmektedir. Yollar üzerinde hâlihazırda kullanılmakta olan şeritler, hiç kuşkusuz ki, görme duyusuyla doğrudan ilişkili olup, başka duyular aracılığıyla, anlaşılması güçtür. Özellikle çıkıntılı olarak hazırlanmış olan uyarı şeritleri/işaretleri dışında hareket ve doku üzerinden bir veri sağlanabilmesi zordur. Söz konusu katılımcı, %100 görme kaybı bulunmasına karşın, görme yetisini 12 yaşından sonra kaybetmiş olmasının, mevcut görsel baskın temsil biçimlerine hâkim olmasında önemli etkisi olduğu düşünülmektedir.

P3, ana yolu ipler yardımıyla oluşturulan geniş ve iki bölümlü bir yol ve yol boyunca binaları temsilen yerleştirilen birim küpler ile tanımlamıştır. Kullanılan kalın ip, kenardaki akış hızını, ortadaki tel refüjü, birim küpler ise çevreleyenleri yani yolu tanımlayan, yol boyunca ilerleyen binaları temsil etmektedir. Sokak ise ipten daha ince bir malzeme olarak, ana yola kıyasla daha az yoğun, hızı daha düşük olarak tanımlanmış; bir tel ile gösterilmiş, telin, iki yanında ise, sıra halinde, yol boyunca var olan ağaçlar birim küplerle tanımlanmıştır.

P4, ana yolu, orta kısmında, birim küplerle temsil edilen ağaçlar ve ağaçların iki yanında uzatılan tellerle ifade etmeyi tercih etmiştir ve yine iki bölümlü olarak gösterilmiştir. Sokak ise tek sıra ağaç dizisi ve bu dizinin önünde ilerleyen araç yolu ile ifade edilmiştir. Ana yolun geniş ve iki bölümlü, sokağın ise dar ve tek bölümlü gösterilmesi diğer katılımcıların temsilleri ile benzeşmektedir. Ana yolun ortasındaki ağaç dizisi ise, katılımcının yaşamakta olduğu Torino kentindeki düzen ile örtüşmektedir.

P5, ana yolu birim küplerle tanımlanan çift sıra ağaç dizisi ile sokağı da yine birim küplerle oluşturulan tek sıra ağaç dizisi ile ifade etmiştir. Anayol-sokak tasvir farklılıkları, genişlik, tek-çift şeritli olma hali açısından diğer katılımcılarla benzeşmekle birlikte, yolları belirtir özel bir eleman kullanmadan sadece ağaç

dizileri ile tanımlıyor oluşu ile diğer tasvirlerden ayrışmaktadır. Bu çerçevede, bir önceki katılımcıda belirtildiği üzere, yaşanılan kentin fiziksel ortamı sebebiyle algının nasıl şekillendiği konusunda fikir vericidir.

Torino kenti ana yollarında ve kısmen de sokaklarında ağaç dizileri yer almakta olup; özellikle ana yollar için kenarlarda ve/veya orta kısımda yer alan bu ağaçlık alanlar oldukça belirgin durumdadır. Ağaç dizisinin algı bakımından baskın durumda olması, ağaçların ve ağaç dizilerinin kent içerisinde ve kentlinin deneyiminde oldukça önemli bir rol oynamakta olduğunu göstermektedir. İleride örnekler üzerinden detaylıca ele alınacak olan bu durum, mevcut fiziksel gerçekliklerin algılanma biçimi ve algıyı nasıl etkilediği yönünde tartışmayı sağlayacaktır.

P6, ana yolu, 4 adet teli yan yana koyarak tanımladığı, yan yana yollar ve orta kısım şeklinde; sokağı ise 2 adet tel ile tanımlamıştır.

P7, anayolu, geniş aralıklı iki çizgi, sokağı ise dar aralıklı iki çizgi ile tanımlamıştır. Katılımcı tarafından yapılan gösterim, şerit/bölüm sayısı bakımından farklılaşan anayol ve sokak tanımlamalarından ayrılarak, ölçek farklılığı üzerinden ifade edilmiştir.

P8, ana yolu, iki kalın ip ile sınırlandırılmış/ belirlenmiş bir hat oluşturmuş ve ortasına yerleştirilen bir tel ile o hattı bölümlendirerek tanımlamıştır. Tasvirde kullanılan ipler araç yollarını, aradaki tel ise refüjü ifade etmektedir. Sokak ise kalın ip ile oluşturulan tek bir hat şeklinde gösterilmiştir. Burada kullanılan ip, araç yolunu/geçişini yani hareketi temsil etmektedir.

P9, ana yolu, iki şerit dizili birim küpler, sokak ise tek sıra dizili birim küpler ile ifade etmiştir

P10, ana yol, sokak, meydan öğelerini tek bir çizim üzerinde birbiri ile ilişkilendirerek/ birbirine bağlayarak göstermiştir. Bu bağlamda, verilen kentsel mekân parçalarını bütüncül düşünmesi ve temsilinde böyle ele alması bakımından diğer katılımcılardan farklılaşmaktadır. Katılımcının tanımlamalarında, anayol, ikisi araç yollarını, birisi de ortadaki geniş ara alanı tanımlayacak biçimde 4 çizgi ile sokak ise tek bir bölüm tanımlayan iki çizgi ile ifade edilmiştir. Tanımlanan her iki yol da tanımlanan meydana bir yanından bağlanmaktadırlar.

Katılımcılar tarafından yapılan tanımlamalar genel olarak değerlendirildiğinde, söylenebilir ki: Anayol ve sokak tanımlamalarında hep çizgisel/doğrusal ifadelerde bulunulmuştur. Kullanılan malzemenin doğrusal ya da hacimsel nitelikli olması önem arz etmemiş, birim küpler gibi hacimsel elemanlar da çoğunlukla doğrusal olarak karşılık bulacak biçimde kullanılmıştır.

Anayol/cadde ve sokak gösterimleri geneline bakıldığında, çoğunlukla bölüm, şerit sayısı bakımından, bazı katılımcılar içinse hacimsel olarak farklılaştıkları görülmektedir. Bir diğer farklılık ise tanımlamanın akış-hareket üzerinden veya sınırlayan-çevreleyen öğeler aracılığıyla gerçekleştiriliyor oluşudur. Akış- hareket üzerinden yapılan tanımlamalarda (P3, P8, P9), anayol veya sokaktaki hareketi temsilen çizgi, tel, ip ya da birim küp dizisi kullanılmıştır. Anayol ve sokak arasındaki fark da dolayısıyla bu akışı-hareketi temsilen kullanılan aracın ölçek itibariyle veya sayı bakımından değişimi ile temsil edilmiştir.

Ana yollar, caddeler üzerindeki bu bölümlenmelerin her biri geniş alanlara sahip ve toplam cadde genişlikleri oldukça fazla olsa da aksların uzunluğu ve sürekliliği, söz konusu bölümlerin doğrusal/çizgisel parçalar olarak algılanmasına sebep olmaktadır.

Sokak, tanımlamış oldukları ana yola kıyasla daha dar ve tek bölümlü ve çoğunlukla da yine kenarlarındaki ağaçları ya da binaları ile birlikte gösterilmiştir.

Genel olarak, sadece genişlik-darlık veya tek şeritli (bölümlü)- iki şeritli olma halleri ile ayrışmakta oldukları görülmektedir. Ağaç ve orta boşluk (refüj) pek çok katılımcı açısından belirleyici bir tasvir öğesi olmuştur.

Tanımların hepsi doğrusallık vurgusu üzerinden yapılmıştır. Genel olarak ise ip, tel gibi doğrusal elemanlar tercih edilmiştir ya da küp, hamur vb. elemanların tercih edilmesi halinde ise söz konusu malzemeler doğrusal dilde kullanılmıştır. (

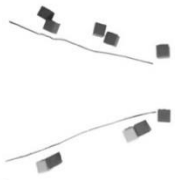
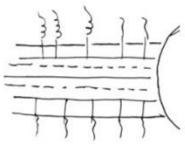
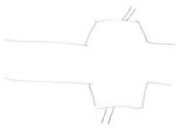
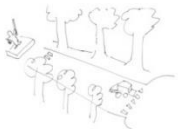
Tablo 3-4. İtalya- Pilot Çalışma- Gr 1- Anayol/Cadde Tanımlamaları). Bu da cadde ve trafik akışının doğrusal algısı, çevreleyenlerin ve ara elemanların süreğenliği hissiyatının yoğun olduğu yönünde yorumlanabilir. Ayrıca, trafik akışı yani hareket, doğrusal gösterimi hızı ve yoğunluğu bakımından da etkileyen ayırıcı özelliklerden olmuştur. Katılımcılardan bir kısmı, caddedeki/anayoldaki akış hızını kalın iple veya tel ile sokaktaki anayola kıyasla daha düşük olan akış hızını/yoğunluğu ise ince ip

veya telle göstermeyi tercih etmiştir. Özellikle görme engelli bireyler tarafından, hareket ve akış hızı/yoğunluğu ile ayrım yapılıyor, tanımlanıyor oluşu, söz konusu mekânların görme dışı algılanması meselesinde de önem arz etmektedir.

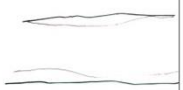
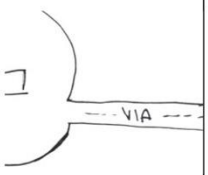
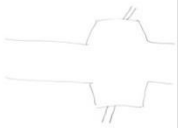
(GR 2- GB) Grup 2 Tarafından Yapılan Anayol ve Sokak Tanımlamaları:

Katılımcılar tarafından gerçekleştirilen anayol ve sokak tanımlamaları **Tablo 3-6** ve **Tablo 3-7**'da yer almaktadır.

Tablo 3-6. İtalya- GB – GR2 pilot çalışma – bölüm 1- soru 1 – Ana yol tanımlamaları

K1	K2	K3	K4	K5
				
K6	**K7**	**K8**	**K9**	**K10**
				

Tablo 3-7. İtalya- GB – GR2 pilot çalışma – bölüm 1- soru 1 – Sokak tanımlamaları

1	K2	K3	K4	K5
				
K6	**K7**	**K8**	**K9**	**K10**
				

Ana yol, K1 tarafından, iki bölümlü bir yol ve ona dik bağlanan, ondan daha dar, tek bölümlü bir yol ile gösterilmiştir. Bu gösterim ile, anayol, kendisine bağlanan daha tali yollar ile birlikte tanımlamaktadır katılımcı ve ana yol ile kendisine bağlanan tali yol arasındaki fark, hem bölüm/şerit sayısı hem de genişlik farkıdır. Sokak ise, tek

bölümlü olarak ve kenarlarındaki tretuvarlar ile birlikte gösterilmiştir. Buradan da yayaların sokak tanımında daha belirgin bir yer aldığı görüşü yorumlanabilir.

K2 tarafından, ana yol, bir ucu geniş, diğer bir uca doğru daralan tek bölümlü bir yol ve yol boyunca aralıklarla (ve rastgele) yerleştirilmiş olan, yapıları (binaları) temsil eden birim küpler ile gösterilmiştir. Sokak ise, görünüş olarak çizilmiş ve sokak boyunca yer alan evler, kaldırım ve kaldırım üzerinde yer alan çiçeklik ve aydınlatma elemanı gibi öğelerle gösterilmiştir.

K3, ana yolu ve sokağı, şerit/bölüm sayısı açısından farklılaştırmıştır. Anayol, farklı yönlerde işleyen, ikişer şeritli iki yol ve bu yolların kenarlarındaki, üzerinde ağaç dizisi bulunan yaya bantları ile tanımlanırken; sokak, iki farklı yöndeki yol ile tanımlanmıştır. Birbirlerinden hem şerit hem de genişlik bakımından farklılaşmaktadırlar.

K4, her iki tanımlama için de tel kullanmış olup; anayol, 3 bölümlü olarak, sokak ise tek bölümlü olarak göstermiştir.

K5, her ikisi için de çizim yöntemini tercih etmiş olup; anayolu 2 bölümlü, sokağı ise tek bölümlü göstermiştir. Gösterimlerde genişlik açısından bir fark belirtilmemiştir. Yani katılımcıya göre, ana yol ile sokak arasındaki temel fark şerit sayısı gibi görünmektedir.

K6, ana yol, sokak ve meydan gösterimlerini tek bir imaj üzerinde, birbirleriyle ilişkilendirilerek gerçekleştirmiştir. Anayol geniş ve tek bölümlü bir yol ve direkt olarak meydana bağlanırken, sokak, meydana bağlanan dar-tek bölümlü yol olarak gösterilmiştir.

K7, çizim yöntemini tercih etmiş olup hem anayol hem de sokak tanımlamalarını perspektif çizimler aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Anayol, iki yanında ağaç dizisi ve araç yolunun aksındaki anıt ile tanımlanmış; sokak ise iki yanda dizili sıra binalar, yol kenarında park etmiş arabalar ve sokakta oynayan çocuklar ile birlikte tanımlanmıştır. Bu çerçevede, bölüm içerisinde aktarılacak olan Torino kenti örnekleri ile birebir uyuşmaktadır.

K8, anayolu, şerit çizgileriyle birlikte, 4 şeritli ve gidiş-geliş yönlü olarak göstermiş olup, sokağı gidiş-geliş birer şerit ile göstermiştir.

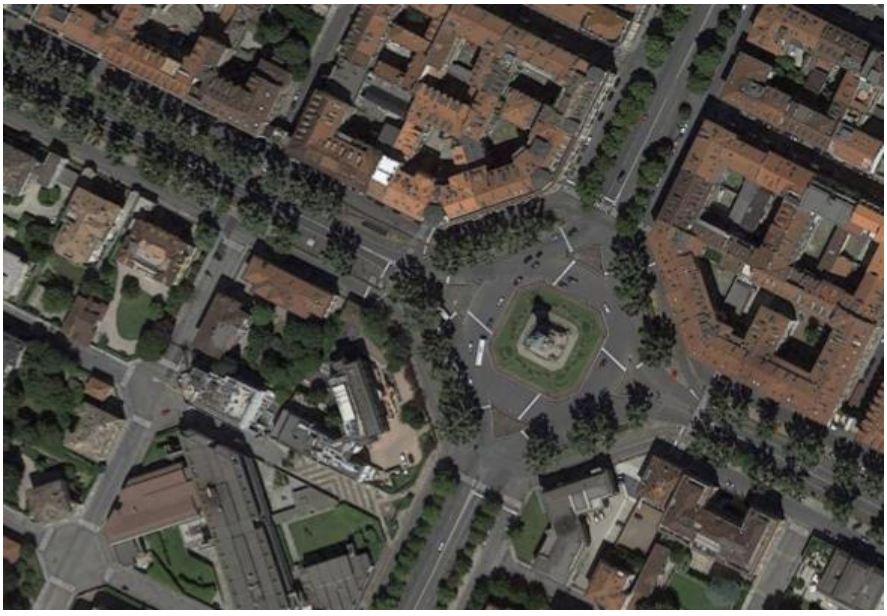
K9, anayolu da sokağı da çevresindekilerle birlikte tanımlamayı tercih etmiştir. Anayol, ağaç dizisi ile birlikte tanımlanırken, sokak ise sonundaki bir apartman, bir tarafındaki bir ağaç, yürüyen insan, süs göleti olan bir park ve park etmiş bir araç ile birlikte göstermiştir.

K10, anayolu, her biri bir yönü tanımlamakta olan iki tel ile, sokağı ise birim küplerden oluşan tek sıra dizim ile tanımlamıştır.

Anayol ve sokak tanımlamalarına bakıldığında genel olarak söylenebilecek olan, grup 1'in tanımlamalarından farklı olarak perspektif gösterimlere de yer verilmesi olacaktır. Bu perspektif çizimlerde de sınırlayıcı/çevreleyen unsurlar yani binalar ve ağaçlar, anayol ve/veya sokağın biçimlendirici unsurlarından olmuştur. K7'nin gösterimlerinde anayol için ağaçlar sınırlayıcı bir dizi olarak çizilmişken, sokak için de binalar sınırlayıcı olarak tanımlanmıştır.

Her iki grubun da tanımlamalarına bakıldığında değerlendirilebilir ki:

Ana yol, genel olarak geniş ve hatta çoğunda iki bölümlü ve Torino şehrindeki çoğu ana caddede olduğu haliyle* ortalarındaki ağaçlı bölüm ya da kenarlarındaki ağaçlık bölümler ile tanımlanmıştır. Tek şeritli/ ince-dar tanımlanan sokak ile karşılaştırıldıklarında hem gösterim hem de aktarılan/ oluşturulan form anlamında oldukça benzeştikleri görülmektedir.

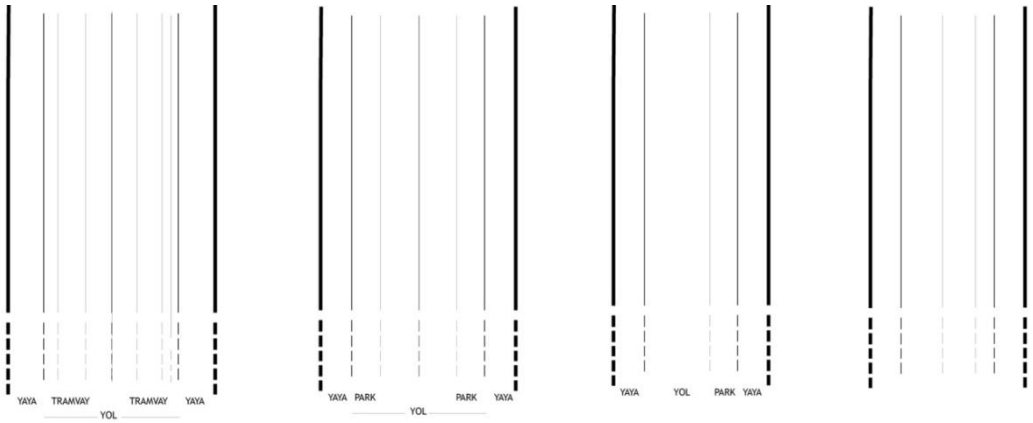
Şekil 3-11. İtalya- Torino Kenti- Corso Vittorio Emanuele II ve Corso Re Umberto kesişimi. (İmaj: Google Earth, Uydu fotoğrafı)

Torino kenti genelinde, ana caddeler çoğunlukla çok şeritli olup, gidiş-geliş yolları arasında iki kenarı ağaç dizisiyle sınırlanmış tramvay yolları ya da kenarlarda veya yine yan kısımlarda konumlandırılmış yaya yolları, otopark alanları bulunmaktadır.

Mevcut caddeler üzerinden oluşturulan düzen şemaları (**Şekil 3-13**) incelendiğinde her iki grubun temsilleri ile örtüştükleri gözlenebilmekte. Bu temsiller çerçevesinde düşünüldüğünde, söylenebilecek olan, söz konusu temsiller üzerinden, kentlilerin mekânsal algıları üzerinde etkili olan öncelikli faktörler olacaktır. Bu bağlamda, en belirgin öğelerin sınırlayıcı elemanlar ve akış-hareket olduğu gözlemlenmiştir.

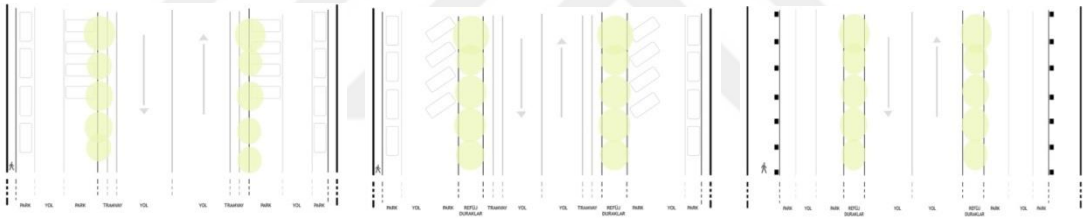
Şekil 3-12. İtalya- Torino sokaklarından örnekler, Torino, 2014 (Fotoğraf: Aylin Ayna)

Şekil 3-13. İtalya- Torino Sokakları üzerinden hazırlanan şemalar.

Şekil 3-14. İtalya- Torino Kenti- (Üstteki fotoğraflar) Corso Vittorio Emanuele II, Torino; (Alttaki fotoğraflar) Corso RE Umberto, Torino

Şekil 3-15. İtalya- Torino Caddeleri üzerinden hazırlanan şemalar.

Torino kentindeki mevcut anayol ve sokak örneklerine bakıldığında katılımcıların anlatımlarında/ gösterimlerinde sıklıkla kullandıkları, temsillerini oluşturan, vurgulayan noktaların (elemanların) gerçekte de belirleyici/ tanımlayıcı nitelikte oldukları görülmektedir. Örneğin, yol ortasındaki veya kenarındaki ağaç dizisi, kent gerçeğinde de belirleyici niteliktedir. Ana yollarda, gidiş-geliş yönleri arasındaki orta alanlar/ yeşil bantlar ve üzerlerindeki sıra ağaçlar kentsel mekânı oluşturan/ şekillendiren en önemli öğelerdendir. Yolu var eden hareket öğesi kadar, yol kenarlarında veya ortalarında uzanan bu yeşil bantlar/ dizi ağaçlar da yolun doğrusal niteliğini, çizgisel hareketini vurgulayan önemli unsurlardandır. Katılımcılar için bakıldığında, ana yollar için vurgulanan bu hareket, hız ve dizi ağaç tanımlayıcıları, sokak söz konusu olduğunda yerini sıra binalar/ evlere bırakmakta, pek çok katılımcı

tarafından yoldaki hareketin azalması ve hızdaki düşüş de vurgulanan noktalardan olmuştur.

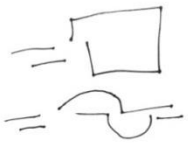
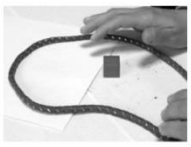
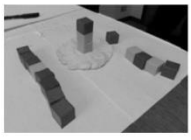
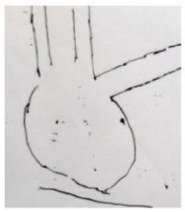
Katılımcılardan kiminin yolun ana işlevi, araçlar ve hareket üzerinden tanım yaparken, kiminin de durağan objeler ve sınırlayıcılar/çevreleyenler üzerinden tanımlamayı tercih etmiş olması, kent algısının kişiden kişiye nasıl değişebildiğinin göstergelerinden sayılabilir.

Yöntemsel olarak ele alındığında ise, (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin gösterimlerinde üçüncü boyuta dair ifade yalnızca birim küpler aracılığıyla sağlanmış iken, gören grubun temsillerinde perspektif çizimlerin sokak veya anayolu tanımlamak bakımından kullanıldığı görülmektedir.

(GR 1- GEB) Grup 1 (Görme Engelli Bireyler) Tarafından Yapılan Meydan Tanımlamaları:

Katılımcıların meydan tanımlamalarına bakıldığında:

Tablo 3-8. İtalya- GEB – GR 1 pilot çalışma – bölüm 1 soru 1 – Meydan tanımlamaları

P1	P2	P3	P4	P5
				
P6	**P7**	**P8**	**P9**	**P10**
				

P1, meydanı, çevreleyen bir çizgi ve ortada kalan boşluk ile o boşluğa/ alana girmeyi ve çıkmayı sağlayan, bağlantıyı oluşturan iki yırtıktan oluşacak biçimde tanımlamıştır.

P2, meydanı, yaya meydanı ve içerisinden araçların da geçebildiği meydan olmak üzere iki ayrı biçimde göstermiştir. Yaya meydanı, çevreleyen bir çizgi ve ortada kalan boşluk ile o alana girmeyi ve çıkmayı sağlayan bir yırtıkla tanımlanırken; araç

geçişi olabilen meydan ise ortasından geçen yol ile ikiye ayrılmış olan iki parçalı bir orta alan olarak tanımlanmaktadır.

P3, meydanı, çevreleyen bir hat ile bir orta boşluk olarak tanımlamış, bu hattı ip aracılığıyla göstermiştir. Bu tanımlayıcı hattın dışında, çevreleyici olarak binalar da (birim küpler aracılığıyla) gösterilmiştir.

P4'ün gösteriminde meydan bir çevreleyen ve orta boşluk olarak tanımlanmıştır. Orta boşluğun etrafı binaları temsil eden birim küplerle çevrilmiştir.

P5, meydanı, çevreleyenler ve bir orta boşluk olarak tanımlamıştır. Fakat bu kez tam kapalı bir form ya da bir çember yerine tek tarafı açık bir çerçeve, geniş ağızlı bir U formu oluşturulmuştur. Bu ucu açık boşluğun ortasında da (3. boyutta çevreleyen diğer elemanlardan ayrışıp onlardan daha yüksek gösterilen) bir heykel tanımlanmıştır.

P6, iki kenarında eğrisel çevreleyenler, dairesel bir orta boşluk ve bu boşluğun da iki yanında yer alan giriş-çıkış boşlukları/ yırtıkları ile meydanı tanımlamıştır.

P7, meydanı, dairesel bir orta boşluk ve çevreleyenler bütünü olarak tanımlamış; çevreleyenleri ise ikincil bırakmıştır.

P8'in meydan gösteriminde çevreleyenler ve bir orta boşluk tanımlanmıştır. Kalın ip yardımıyla oluşturmuş olduğu dairesel form meydanı ve meydan sınırını ifade etmekte, boşluğun ortasına yerleştirilen birim küp ise meydanın ortasında yer alan heykeli temsil etmektedir.

P9, meydanı, pek çok katılımcı tarafından yapıldığı gibi bir orta boşluk olarak tanımlamış; fakat diğerlerinden farklı olarak dairesel bir çevreleyen veya orta boşluğu saran bir çevreleyici öğe kullanmadan orta boşluk oluşturmuştur. Meydanın iki tarafında dizili birim küpler ile meydan çevresindeki yapılar tanımlanmıştır. Ortaya bir heykel yerleştirilmiş, heykel diğer çevreleyici birimlerden daha yüksek gösterilmiş ve heykelin yerleştiği orta alan ise hamur ile belirtilmiş, ayrıca tanımlanmıştır.

P10, ana yol ve sokağın bağlandığı bir dairesel orta alan olarak meydan tanımlaması yapmıştır.

Gr 1 tarafından yapılmış olan ‘meydan’ tanımlamaları incelendiğinde, çoğunlukla meydanın “çevreleyenler” aracılığıyla tanımlandığı görülmektedir. Katılımcılardan 4’ü tarafından biçimsel olarak, çizim ya da doğrusal bir çevre ile tanımlanan meydan, diğer katılımcılar tarafından çevreleyen dizi binalar, yapılar ile tanımlanmıştır. Katılımcılardan 2’si tam kapalı bir form oluştururken, diğerleri yaya ve/veya araç giriş çıkış bağlantıları bulunan, hatta bazen de bölümlenmiş meydanlar tanımlamışlardır. Ayrıca, 3 katılımcı tarafından tanımlamış oldukları meydanın ortasına yerleştirilen anıtlar da meydan algıları, deneyimlerinden gelen mekânsal bellekleri bakımından önemlidir.

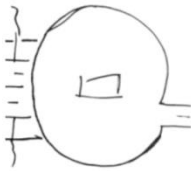
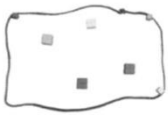
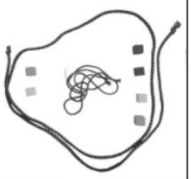
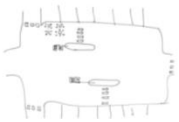
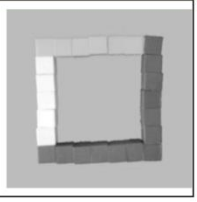
Meydanı yol bağlantıları ile birlikte tanımlayan sadece iki katılımcı olup, söz konusu katılımcıların görme kayıpları ile ilgili detaya bakıldığında, birinin 12 yaşından sonra görme yetisini kaybetmiş olduğu, bir diğerinin de kısmi de olsa renk ve form algısı bulunduğu görülmektedir. P2 için hem yol bağlantılarının gösterilmesi hem de içinden veya kenarından yolgeçen farklı iki tipin tanımlanmasında, anayol tanımlamasındaki kesikli çizgi şerit gösteriminde olduğu gibi, katılımcının çocukluk döneminde edinmiş olduğu görsel bilgi birikiminin etkili olduğu düşünülmektedir.

P7’nin gerçekleştirmiş olduğu gösterimdeki karışıklık, katılımcının çizim aracılığıyla anlatımda rahat edememiş olması ihtimaline ek olarak, katılımcının çizimi gerçekleştirirken aktarmış olduğu anlatım (meydana dair hareketlerin ve düzenin senaryosu) ile birlikteliği bakımından da diğer tanımlamalardan farklılaşmaktadır.

(GR 2- GB) GRUP 2 Tarafından Yapılan Meydan Tanımlamaları:

Meydan tanımlamalarına bakıldığında:

Tablo 3-9. İtalya- GB – GR2 pilot çalışma – bölüm 1- soru 1 – Meydan tanımlamaları

K1	K2	K3	K4	K5
				
K6	K7	K8	K9	K10
				

K1, meydanı, doğrusal (çevreleyenler) sınırlar, bir orta alan ve o orta alanın merkezinde yer alan bir anıt ile göstermiştir. Anıtın iki yanında dizilen ve meydanın çevresini belirleyen birim küpler, meydan etrafındaki yapıları, ortadaki oyun hamuru ise anıtı temsil etmektedir. Meydan, biçimlenişi ve tanımlanışı itibariyle, yani çevreleyiciler ve ortadaki simgesel eleman birlikteliği ile, kentteki mevcut meydanlarla ve bulunulan kültüre ait meydan anlayışı ve deneyimiyle örtüşmektedir.

K2, ip aracılığıyla oluşturulan/ temsil edilen dairesel bir çerçeve, bu çerçeve boyunca aralıklarla yerleştirilmiş (çevreleyici yapıları temsil eden) birim küpler ve orta alanın merkezinde yer alan (meydanın ortasındaki anıtı temsil eden) yine birim küplerden oluşturulmuş bir simge ile göstermiştir.

K3, iki ayrı taraftan gelen ana yol ve sokak arasında yer alan bir orta alan olarak tanımlamıştır ve bu orta alanın ortasında da bir anıt yer almaktadır.

K4, meydanı, dikdörtgen bir çerçeve ile göstermiş, içerisine de rastgele birim küpler yerleştirmiştir. Yerleştirilen bu birim küpler, meydanın içerisinde yer alan anıt, ağaç vb. öğeleri temsil etmektedir.

K5, dairesel çevreleyen, içerisinde, iki yanda doğrusal olarak yerleştirilmiş olan birimler (binaları/yapıları temsilen) ve orta alanın merkezindeki anıtı temsil eden ip.

K6, meydanı, iki yanından ana yol, diğer iki yanından ise sokak bağlantıları olan sekizgen bir boşluk olarak tanımlamıştır.

K7, çizim aracılığıyla, bir çerçeve oluşturup meydanı çevreleyen binaları, bu binalar arasından bağlanan yolları, yaya geçişlerini ve oturma alanlarını göstermiştir.

K8, meydanı, dairesel formda bir orta alan, bu alanı çevreleyen binalar ve ortada yer alan anıt/su öğesi ile tanımlamıştır.

K9, meydanı, sokak tanımlaması ile bir arada (Şekil 3-16) göstermiş olup; çizimde gölet bulunan alan meydanı temsil etmektedir.

K10, meydanı, birim küplerin dizilimi ile oluşturduğu bir dikdörtgen ile tanımlamıştır.

Grup 2 tarafından yapılan meydan tanımlamalarına genel olarak bakıldığında, hep bir çevreleyen ve orta boşluk üzerinden tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Bu çevreleyenler ve oluşturdukları orta boşluk, kimi zaman tam kapalı bir form olarak gösterilirken kimi zaman da iki taraflı yol bağlantıları bulunan alanlar olarak gösterilmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu meydan tanımlamalarının içerisine anıt da yerleştirmiştir.

Şekil 3-16. İtalya- Grup 2, K. 9'un anayol-sokak-meydan gösterimi

K9, aynı çizim üzerinde anayol, sokak ve meydan gösterimlerini birleştirmiştir. Ana yol, kenarı ağaç dizili yol iken, sokak, apartmana gelen ve kenarına arabanın park ettiği yol olarak gösterilmiştir. Ayrıca meydan da küçük gölet ile yeşil alanla ilişkili bir biçimde tasvir edilmiştir (Şekil 3-16).

Her iki grup için de katılımcılar geneline bakıldığında, meydanlar, genel olarak dairesel form ile tanımlanmış olup, her katılımcı tarafından "çevreleyenler ve orta boşluk bütünü" olarak gösterilmiş ve etraflarındaki sınırlayıcıları yani binalar, ağaçlar ya da yollar ile tanımlanmışlardır. Tüm gösterimlerde yer bulan ‘orta boşluk’, bazı

katılımcılarda, yaşadıkları şehrin gerçeklerine, alışkanlıklarına uygun bir biçimde, meydan merkezinde yer alan anıt ile de vurgulanmıştır.

Genel olarak kent dokusunda yer alan (araçlı ve araçsız) meydanlara bakıldığında, yapılan tanımlamalar daha iyi okunabilmektedir. Hava fotoğraflarından da okunabileceği üzere, plan düzleminde meydanı oluşturan çerçevelerin netliği, çevreyle kurdukları bağlar ve odak noktası düzenlemelerinin meydan tasarımında oldukça önemsenmektedir.

Yapılan tanımlamalara dikkat edildiğinde, çalışma katılımcılarının yaşamakta olduğu Torino kenti mevcut fiziksel ortamı ile paralellikler taşımakta olduğu görülebilmektedir. Meydan, İtalyan kentlerinin önemli öğelerinden biri olarak, hiç kuşkusuz ki kentliler için de mekânsal hafızaları bakımından önemlidir.

Torino kenti meydanlarından fotoğrafları yer alan Piazza Castello (Şekil 3-17) ve Piazza Vittorio Veneto (

) biçimsel olarak ele alındığında, çevreleyicilerin meydan bakımından ne kadar tanımlayıcı olduğu mevcut fiziksel ortam üzerinden de okunabilmektedir.

Şekil 3-17. İtalya- Piazza Castello, Torino, Ekim 2013, Panoramik Fotoğraf (Fotoğraf: Aylin Ayna).

Şekil 3-18. İtalya- Piazza Castello, Torino- Meydanı çevreleyen yapılar ve anıt.

Meydan, Torino kenti genel yapısındaki düşük eğim ve bununla birleşen devamlı aksalar, aynı çizgide devam eden, tek bir arkad ile zemin düzeyinde birleşen bina dizileri, birbirini takip eden yapı adaları, kentin bir ucundan diğerine uzanan doğrusal sokak, cadde ve benzeri akslar gibi kentsel kararlarla bir araya geldiğinde düzenli, ritmik ve süreğen bir yapı oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, mevcut bu gerçekliklerin aktif kullanımdaki kentli ve algılama biçimini bu doğrultuda etkilemesi doğaldır. Katılımcıların yapmış oldukları tanımlamalara bakıldığında doğrusallık üzerinden tanımlanan yolların, çevreleyici, tanımlayıcı net öğeler kullanılmasının kökeni de anlaşılmaktadır.

Kentin farklı meydanları üzerinden bakmak ve detaylandırmak gerekirse:

Örneğin, Castello Meydanı, şehrin en eski meydanlarından biri olarak, Palazzo Madamo yapıları ile çevrelenmektedir. Araç girişinin olmadığı meydanın ortasında bir anıt bulunmaktadır.

Şekil 3-19. İtalya- Piazza Castello, Torino (Uydu fotoğrafı: Google Earth, Temmuz 2017) (soldaki).
Şekil 3-20. İtalya- Piazza Castello, Torino- Meydanı sınırlayan yapılar (sağdaki).

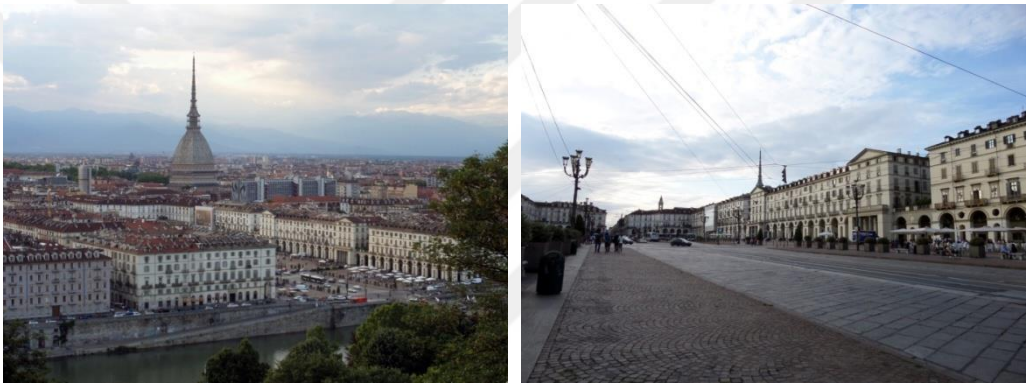

Şekil 3-21. İtalya- Piazza Castello, Torino- Meydan alanı (soldaki).
Şekil 3-22. İtalya- Piazza Castello, Torino- Meydana bağlanan araç ve yaya yolları (sağdaki).

Meydana erişim, yan tarafından geçen araç yolu üzerinden, yaya ve araç yolu bağlantılarından, bu yollar aracılığıyla ulaşan otobüs, tramvay gibi toplu taşıma

araçlarından sağlanabilmektedir. Tarihi kent merkezinde yer alan meydan, yaya geçişleri ve etkinlikler, gün içi kullanımları bakımından oldukça aktif kullanılmakta olan meydanlardandır. Meydanın etrafındaki yapılar net bir biçimde meydan sınırlarını oluşturmaktadır.

Kentin bir diğer önemli ve büyük meydanı olan (Piazza) Vittorio Veneto Meydanı, kent içerisinden geçmekte olan Po Nehri kenarında yer almakta olan alansal olarak oldukça büyük ve özellikle yaz aylarında oldukça aktif kullanılan bir meydandır. Meydanda, hem araç geçişlerinin bulunmakta, otobüs ve tramvay durakları meydanın ortasından geçen yol üzerinde yer almakta yer hem de geniş yaya ve etkinlik alanları bulunmaktadır.

Şekil 3-23. İtalya- Piazza Vittorio Veneto - Torino, İtalya; Fotoğraflar: Aylin Ayna, Nisan-Ağustos 2014.

Piazza Vittorio Veneto'ya biçimsel olarak bakıldığında, yine, meydanı sınırlayan çevre öğelerin yani binaların ne kadar net bir çerçeve oluşturduğu görülecektir. Söz konusu meydan, Piazza Castello'dan farklı olarak kendi biçimsel bütünlüğüne ek olarak, araç yolları ile bölünmektedir. Kent merkezine ve kentin nehrin diğer tarafında kalan bölümüne bağlanan önemli bir aksın ortasından geçmekte olduğu meydan, bu aksın dikine geçen, kısmen daha az yoğun başka araç yollarıyla da bölünmektedir. Fakat zemin düzeyindeki düzenlemeler, çevreleyen yapıların tanımladığı net alanla da bir araya geldiğinde bu bölümlenme algılanmamakta, algısal olarak meydanın bütünlüğü ve büyüklüğü bozulmamaktadır.

Şekil 3-24. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino (İmaj: Google Earth, Temmuz 2017) (soldaki).
Şekil 3-25. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino- Meydanı çevreleyen yapılar. (sağdaki).

Şekil 3-26. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino- Meydan alanı. (soldaki).
Şekil 3-27. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino- Meydan içerisinden geçen araç yolları (sağdaki).

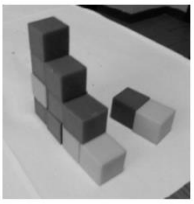
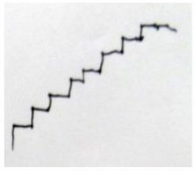

Şekil 3-28. İtalya- Vittorio Veneto Meydanı, Torino- Meydan alanı- "çevreleyenler".

(GR 1- GEB) Grup 1 Tarafından Yapılan Merdiven Tanımlamaları:

Merdiven, soruda yer alan diğer mekânlardan/ birimlerden farklı olarak pek çok katılımcı tarafından küpler ile modellenmiş ve bazıları tarafından da ön ve/veya yan görünüş olarak çizilmiştir.

Tablo 3-10. İtalya- GEB – GR 1 pilot çalışma – bölüm 1 soru 1 – Merdiven tanımlamaları

P1	P2	P3	P4	P5
				
P6	**P7**	**P8**	**P9**	**P10**
				

P1, merdiveni, ön görünüş olarak çizmiştir. Çizim esnasında parmakların çizimin başlangıcındaki ve çizim süresindeki konumlarının takibi ile koordinasyon sağlanmıştır.

P2, merdiveni, bilinen mimari çizimlere benzer haliyle, kesit ve görünüş olarak çizmiştir.

P3, merdiveni, birim küplerle, kesit-yan görünüş-model gibi tanımlamış, hamur ve tel yardımıyla kenarındaki korkuluk da özellikle göstermiştir.

P4, merdiveni, birim küplerle yapmış, tek sıra basamaklar halinde dizilerek küçük bir model oluşturmuştur.

P5, merdiveni, birim küpler aracılığıyla oluşturulan bir küçük model ile (basamaklı dizim ile) tanımlamıştır.

P6, merdiveni, P3, P4 ve P5 gibi birim küpler yardımıyla oluşturmuş, fakat diğerlerinden farklı olarak basamaklandırma kısmında küplerin boyutlarından faydalanılmayıp, kısmi kaydırmalar ile basamaklar oluşturmuştur.

P7, merdiveni, ön görünüş olarak çizmiştir.

P8, merdiveni, birim küpler aracılığıyla oluşturulan bir küçük model ile ifade etmiştir.

P9, merdiveni, birim küplerle oluşturulan bir küçük model ile ifade etmiştir.

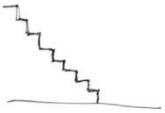
P10, merdiveni, yan görünüş, kesit gibi çizmiştir.

Grup 1 tarafından yapılan merdiven tanımlamalarına bakıldığında, çoğunluk tarafından araç olarak birim küplerin kullanıldığı görülmektedir; diğer katılımcılar ise, çizim yöntemini tercih etmişlerdir. Çizimle yapılan gösterimlerin çoğunluğu merdivenin önden görünüşü olarak yapılmışken, iki katılımcı, yan görünüş/kesit olarak çizmişlerdir. Özellikle P2 tarafından 'kesit' olarak belirtilen çizim, merdiven gibi geometrik olarak da tanımlama güçlüğü yaratabilecek bir mekânın görme dışı algılanması ve bu yolla kesit çizimine ulaşılması bakımından önemlidir. Bu çerçevede, katılımcının önceki tanımlamalarda da değinilen çocukluk dönemi görsel bilgi birikiminin burada da etkili olduğu gözlenebilmektedir.

Hem söz konusu merdiven çizimi hem de önceki sorularda yapılmış olan çizim aracılı tanımlamalar esnasında, katılımcıların parmaklarını referans alarak, kalemle diğer elinin parmağını takip ederek, çizim düzlemi üzerinde koordinasyon sağlandığı gözlenmiştir.

(GR 2- GB) Grup 2 Tarafından Yapılan Merdiven Tanımlamaları:

Tablo 3-11. İtalya- GB – GR2 pilot çalışma – bölüm 1- soru 1 – Merdiven tanımlamaları

K1	K2	K3	K4	K5
				
K6	**K7**	**K8**	**K9**	**K10**
				

K1, merdiveni, birim küplerle, model olarak göstermiş, fakat diğer birim küplerle yapılmış olan gösterimlerden farklı olarak tam bir merdiven kesitine denk gelmemektedir, biçimsel olarak.

K2'nin gösterimi, 3 boyutlu elemanlar ile oluşturulmuş kesit anlatımı şeklindedir.

K3, merdiveni, çizim aracılığıyla kesit/yan görünüş olarak göstermiştir.

K4 ise birim küpler ile (3 boyutlu elemanlarla) kesit/model olarak göstermiştir.

K5, seyyar merdiven çizmiştir.

K6, merdiveni perspektif çizmiştir.

K7, merdiveni perspektif olarak çizmiş ve ara sahanlıklı bir merdiven tanımlamıştır.

K8, seyyar merdiven (ön görünüş) çizmiştir.

K9, seyyar merdiven (perspektif) çizmiştir.

K10, seyyar merdiven çizmiştir.

Grup 2 genelindeki tanımlamalara bakıldığında, çoğunlukla çizim yönteminin tercih edildiği ve bu çizimler içerisinde perspektif gösterimlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Her iki grup karşılıklı ele alındığında, Grup 1'de daha çok birim küplerle oluşturulmuş modellerin, Grup 2'de ise çizim yönteminin ağırlıklı olarak kullanıldığı ve Grup 1'deki görünüş çizimleri kullanılmışken, Grup 2'de perspektif gösterimlerin yapılmış olduğu görülmektedir.

İç Mekânlar Üzerine Verilen Cevaplar ve Değerlendirmeleri:

Bu soru, 2 alt bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde, katılımcılardan, sıklıkla/hemen hemen her gün kullandıkları bir mekânı tanımlamaları istenmiştir. Sıklıkla kullanılan, aşina olunan bu kişisel mekâna ek olarak Grup 1 katılımcılarına, hepsi için ortak bir mekân olması ve aynı mekânın farklı kişiler tarafından aktarılması bakımından, dernek mekânlarından birinin tanımlanmasının istendiği bir bölüm daha oluşturulmuştur.

İkinci bölümde ise, Grup 1 (GEB) için bu mekândan Dernek mekânına gelene kadarki yol üzerinde, Grup 2 (GB) için ise genel olarak kent içerisindeki hareketleri süresince yaşadıkları deneyimleri ve bu rotaya dair duyusal çıkarımları sorulmuştur.

Sorunun birinci bölümü dâhilinde, yapılan çizimler/ oluşturulan temsiller üzerinde fikir sahibi olabilmek adına katılımcılardan, tanımlamış/temsil etmiş oldukları mekânın, kendilerine verilen tek kullanımlık fotoğraf makineleri ile fotoğraflarını

çekmeleri rica edilmiştir. Katılımcılardan 4'ü gösterdikleri mekânın fotoğrafını çekip iletmeyi kabul etmiştir. Bu 4 katılımcı tarafından iletilen fotoğraflardan yalnızca 1 katılımcının fotoğrafları kullanılabilir durumda geri iletilmiştir. Fakat bu katılımcının çektiği fotoğraflar da maalesef anlaşılabilmesi-basılabilmesi için yeterince okunaklı olmadığından, mekânların gerçek halleri ve tanımlanışları arasındaki karşılaştırma şansı da (bu çalışmalar özelinde) ortadan kalkmıştır. Bu sebeple, tüm çalışmalar temsil edildikleri/ aktarıldıkları düzeyde ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

(GR 1- GEB) Grup 1 (Görme Engelli Bireyler) Tarafından Yapılan İç Mekân Tanımlamaları

Katılımcılardan, hepsi için ortak kullanımlı olması açısından, Dernek mekânlarından birini veya tamamını tanımlamaları istenmiştir. Tanımlama/temsil ile beraber mekâna dair duyusal çıkarımlarını da paylaşmaları rica edilmiştir.

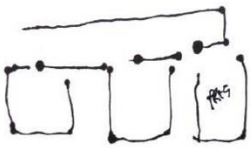
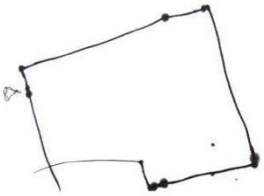
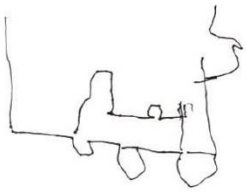
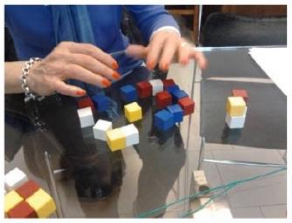
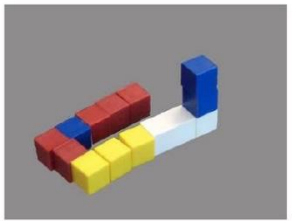
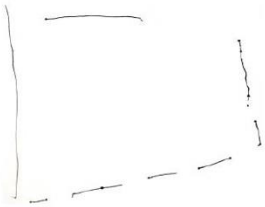
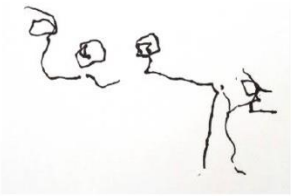
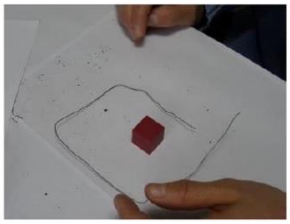
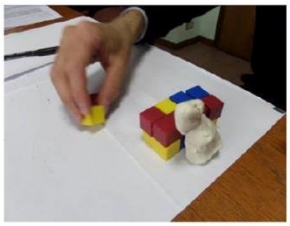
Grup 1 ile yürütülen çalışmalara ait cevaplar ve tanımlamalar incelendiğinde:

Katılımcılar tarafından öncelikli olarak çizim yönteminin, sonrasında ise küpler, hamur, ip ve tel gibi elemanlar ile oluşturulan modellerin tercih edilmiş olduğu görülmektedir. Genel olarak plan düzleminde tanımlamalar yapılmış ve yalnızca mekânsal sınırlar, duvar-kapı-pencere alanları, mekânın formu gibi şeyler gösterilirken; bazı katılımcılar tarafından mobilyalar, mobilyaların yaklaşık oranları ve oda içerisindeki konumları vb. durumlar da ifadelere dahil edilmiştir.

Yürütülen çalışmalardan yapılabilecek genel çıkarım, genel olarak tek bir mekân ve ondan referansla, onu takip eden ve ona eklenen diğer mekânlar şeklinde; fiziksel olarak da parmağın hareketi, kâğıdın sınırları, kâğıdın kenarlarına olan paralellik veya bir kontrol mekanizması olarak tel vb. düz bir eleman yardımı ile çizim yapmak gibi yöntemlerin kullanılmış olduğudur.

Hemen hemen herkes tarafından plan düzlemi üzerinde anlatımın kullanılmış olması önemli görülen çalışma çıktılarındandır. P9 katılımcısı dışında model kullanımı bulunmamaktadır. Katılımcılar 3 boyutlu elemanlar kullanmış olsalar dahi sonuç anlatımlar, model değil plan düzleminde aktarılan tanımlamalar olmuştur.

Tablo 3-12. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1- İç mekân tanımlamalarından imajlar.

	Seçilen Mekân	Açıklamalar / Duyusal Özellikler
P1	Koridor ve üzerindeki üç oda	
P2	Çalışmanın yapıldığı oda	
P3	Giriş, koridor ve odalar	
P4	Çalışılan oda	
P5	Kahve odası	
P6	Koridor	
P7	Koridor ve odalar	
P8	Oda	
P9	Girişteki sekreterlik masası	
P10	Girişteki sekreterlik bölümü/banko su	

Tanımlamalarda, katılımcıların çoğu araç olarak çizimi tercih etmiş olup, birim küpler, tel ve hamur kullanan katılımcılar da bulunmaktadır.

P1, mekân içerisindeki kapıların açık veya kapalı oluşunu sesten anladığını; ayrıca içeriden gelen ses ile mekânın boyutları hakkında fikir sahibi olduğunu belirtmiştir. İşitme duyusu, katılımcı için mekânın dolu veya boş olduğunu da anlaması

bakımından da tanımlayıcı olarak ifade edilmiştir. Dernek'teki üç odayı ve bu odaları birbirine bağlayan koridoru çizim aracılığıyla tanımlayan katılımcı, görüşmenin yapılmakta olduğu (en sağdaki) odayı (yazı ile) işaretlemiştir.

P2, çalışmanın yapıldığı odayı çizmeyi tercih etmiş, mesafeleri ölçmek ve açıklıkları anlamak için dokunma duyusunu kullandığını belirtmiştir.

P3, giriş, ara koridor ve koridora bağlı odaları tanımlamıştır. İşitme duyusundan faydalandığını, dinleyerek kapı mı yoksa duvar mı var olduğunu, mekânın kapalı mı yoksa açık mı olduğunu anlayabildiğini ifade etmiştir.

P4, birim küpleri kullanmayı tercih edip, çalışmanın gerçekleştirildiği odayı tanımlamıştır. Başını hareket ettirerek, dinleyerek, odanın genişliğini algılamaya/fark etmeye çalışmış, dokunsal belleği/deneyimleri ile oda içerisinde hareket etmiş, dokunma duyusunun, görme engelliler için görme duyusu yerine işlediğini vurgulamıştır. Ayrıca döşemenin ve zemin dokularının da algılamada yardımcı ve önemli olduğunu da belirtmiştir.

P5, kahve makinesinin bulunduğu odayı tanımlamıştır. Araç olarak birim küpleri kullanmayı tercih eden katılımcı, küplerde renk kodları kullanmış; ışık ve odadaki kahve kokusunun tanımlayıcı olduğunu belirtmiştir.

P6, çizim aracılığıyla giriş bankosunun yanındaki koridoru tanımlamış, koridor üzerindeki oda girişlerini de işaretlemiştir. Duyusal olarak işitme duyusunu kullandığını, mekânın bilgisini, insanların seslerini, mekânların dolu ve boş olması halini işitme aracılığıyla anladığını belirtmiştir.

P7, çizim aracılığıyla giriş, koridor ve koridora bağlı odaları tanımlamıştır. Tanımlamayı yaparken, dokunarak tanımayı/anlamayı, kamusal ortamda, başka insanların da bulunduğu yerlerde pek tercih etmediğini belirtmiş, rahatsız edici olabileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Günlük hayatında rehber köpek desteği alan katılımcı, genelde ses üzerinden tanımlamayı, dinlemeyi tercih ettiğini, mekânları esas rehber köpeğinin tanıdığını ve kendisini onun yönlendirdiğini belirtmiştir.

P8, çalışmanın gerçekleştirildiği odayı tanımlamayı tercih etmiştir. Tel ile plan düzleminde duvarları, birim küp ile de çalışmanın yapıldığı masayı (mobilyaları)

tanımlamıştır. Mekânların açıklık/kapalılık durumlarını anlamak için sesleri ve işitme duyusunu kullandığını, bastonun genel olarak çok yardımcı olduğunu ve nesneleri anlamak içinse dokunma duyusunu kullandığını belirtmiştir.

P9, girişteki sekreterlik bankosunu tanımlamıştır. Bu tanımlamada, diğer katılımcılardan farklı olarak, mekân içerisindeki görevliyi de gösterime dahil etmiştir. Mekân içerisinde insan konumlandıran, kullanıcısıyla birlikte tanımlayan ilk katılımcı olan P9, insanları ve çevreleyen nesneleri, mekânı (öz. küçük mekânları) dinleyerek anladığını ifade etmiştir.

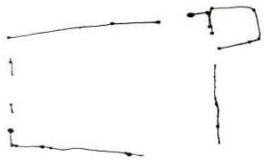
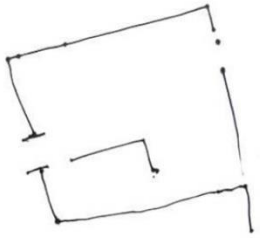
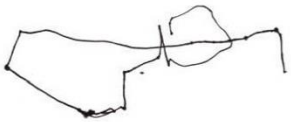
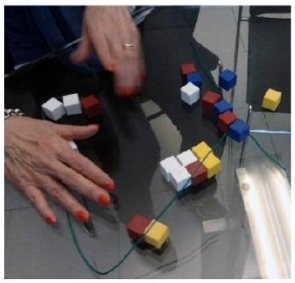
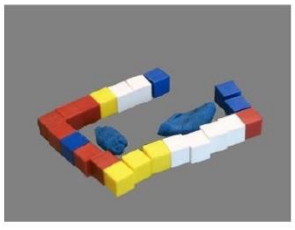
P10, girişteki sekreterlik bankosunu tanımlamış ve çizim yapmayı tercih etmiştir. Mekân bilgisini dokunma duyusu ile (hem el hem ayaklar aracılığıyla) ve kısmen de görme ile anladığını belirtmiştir.

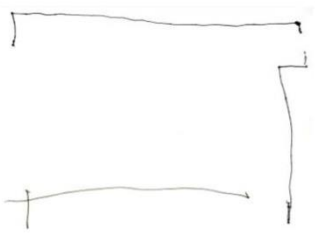
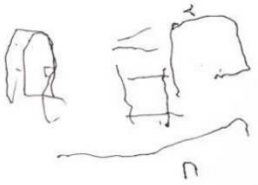
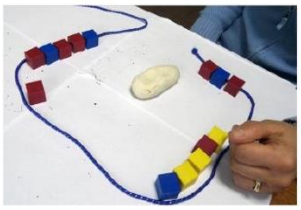
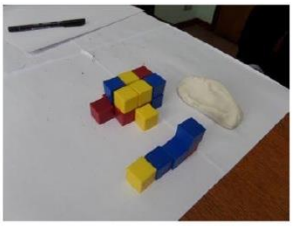
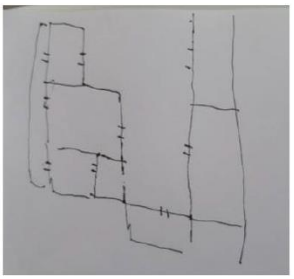
Grup 1 dâhilinde yapılan tanımlamalar ve süreçteki paylaşımlarından hareketle söylenebilir ki, mekân(lar)ı işitme duyusu ile tanıyor ve anlıyor olmaları, hepsi için ortaklık göstermektedir.

Açık-kapalı, dolu-boş, kalabalık-sakin vb. farklılıkları işitme duyusu ile; ölçü, mesafe, konum, yön, duvar/kapı/pencere gibi bilgileri de dokunma duyusu aracılığı ile anladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca döşeme farklılıkları ya da özel düzenlemelerin de yardımcı olduğunu söylemişlerdir. Dokunma duyusu pek çok katılımcı tarafından el ve ayak ile dokunmak, anlamak olarak ayrı ayrı betimlenmiştir. Katılımcıların birçoğu görme duyusu yerine dokunma duyusunu koyduklarını/kullandıklarını ifade etmiştir. Kahve odasını tanımlayan katılımcı diğer katılımcılara ek olarak mekânın kokusunu da duyusal verilere eklemiş, kendisi kısmen ışık algılayabildiğinden onun da algılamasına yardımcı olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılardan, bireysel kullanımlarındaki (evlerinden bir oda, ofisleri vb.) mekânlardan birini tanımlamaları istendiğinde çoğunluğu evlerini (veya evlerinin bir bölümünü), diğer kısmı da çalışma mekânlarını tanımlamayı tercih etmişlerdir.

Tablo 3-13. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1- Kişisel mekân tanımlamalarından imajlar.

	Seçilen mekân	Tanımlamalar
P 1	Ev / salon ve mutfak	
P 2	Ofis	
P 3	Ev	
P 4	Ev / salon	
P 5	Ofis	

	Seçilen mekân	Tanımlamalar
P 6	Ev /salon	
P 7	Ev /giriş, salon ve teras	
P 8	Ev / mutfak	
P 9	Ev / mutfak	
P 10	Ofis	

Katılımcılar tarafından öncelikli olarak çizim yöntemi, sonrasında ise küpler, hamur, ip ve tel gibi elemanlar ile oluşturulan modeller tercih edilmiştir. Genel olarak plan düzleminde tanımlamalar yapılmış ve yalnızca mekânsal sınırlar, duvar-kapı-pencere

alanları, mekânın formu gibi şeyler gösterilirken; bazı katılımcılar tarafından mobilyalar, mobilyaların yaklaşık oranları ve oda içerisindeki konumları vb. durumlar da ifadelere dahil edilmiştir.

Yürütülen çalışmalardan yapılabilecek genel çıkarım ve yorum ise; genel olarak tek bir mekân ve ondan referansla, onu takip eden ve ona eklenen diğer mekânlar şeklinde; fiziksel olarak da parmağın hareketi, kâğıdın sınırları, kâğıdın kenarlarına olan paralellik veya bir kontrol mekanizması olarak tel vb. düz bir eleman yardımı ile çizim yapmak gibi yöntemlerin kullanılmış olduğudur.

P1, evinin giriş, mutfak ve salon bölümlerini tanımlamayı tercih etmiştir. Giriş ve mutfakla birlikte büyük bir salon olduğunu ve salonda büyük cam yüzeyler bulunduğunu anlatmıştır ve çiziminde giriş mekânını, salon dâhilindeki mutfak bölümünü; salon duvarındaki cam yüzeyleri göstermiştir.

P2, çizim aracılığıyla ofisini tanımlamayı tercih etmiştir. Ofis mekânını, tek mekân ve mekân içerisinde masanın konumlanışı ile birlikte göstermiştir.

P3, evini plan olarak çizmeyi tercih etmiş; sağda yatak odası, solda banyonun ve kilerin yer aldığı bölüm, giriş ve salonu anlatarak çiziminde göstermiştir.

P4, evinin salonunu tanımlamıştır. Birim küpler ve tel aracılığıyla oluşturduğu tanımlamada, tel ile plan düzleminde duvarları, birim küplerle de mobilyaları (mobilyaların büyüklüklerine göre küp sayısını oranlayarak) göstermiştir.

P5, ofisini tanımlamıştır. Dizilen birim küpler odanın duvarlarını, aradaki boşluk girişi ve şekillendirilmiş hamur da odanın içerisindeki masaları odadaki konumlanışları ile birlikte ifade etmektedir. Ayrıca katılımcı, birim küplerde tercih ettiği renkler ve gruplamalar aracılığıyla duvardaki pencere yüzeylerini de tanımlamıştır.

P6, evinin salonunu tanımlamıştır. Çizim aracılığıyla plan düzleminde, salon ve mutfak duvarlarını, kapıyı, teras penceresini, teras çıkışını ve odadaki girinti-çıkıntıları göstermiştir.

P7, evinin giriş, salon ve teras mekânlarını tanımlamıştır. Çizim aracılığıyla, evin girişinden itibaren, salon ve salonun önündeki teras, birbirlerine bağlanışları/eklenişleri yürüyüş, deneyimleme rotası üzerinden göstermiştir.

Yapılmış olan çizim, plan düzleminde bir anlatımdan ziyade mekânlar arası bir ilişkilenme biçimi ve rota tanımlamaktadır.

P8, evinin mutfağını tanımlamıştır. İp ile plan düzleminde duvarları, birim küpler ile sabit mobilyaları, hamur ile de masayı göstermiştir.

P9, evinin mutfağını tanımlamıştır. Birim küpler ile mobilyaları (mutfak tezgahını, masayı, masanın çevresindeki sandalyeleri) hamur ile de kanepeyi tanımlamış olup, mekânının sınırlayıcısı olan duvarları, çevreleyenleri tanımlamaya dahil etmemiştir. Bu bakımdan diğer tanımlamalardan farklılaşmaktadır.

P10, ofis mekânını tanımlamıştır. Girişinden itibaren, birbirine eklenen tüm odaları plan düzeyinde çizmiş olup, geçişleri ve kapı önü terasını da çizime dahil etmiştir.

Bu bölümün devamı olarak, katılımcılardan, tanımladıkları kişisel mekândan Görme Engelliler Dernek mekânına gelirken kullandıkları yol üzerindeki deneyimleri doğrultusunda mekânlara, durumlara, deneyimlerine dair duyusal farkındalıklarını paylaşmaları istenmiş ve bu aktarılanlar doğrultusunda aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 3-14. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1- Mekânın duyusallığı ve çok-duyululuk üzerine.

	Rota üzerinde …	Ses	Koku	Tat	Denge	Kinestetik	Doku	Birliktelik / çok-duyululuk
P1	-	Caddelerde karşıdan karşıya geçişler	Koku, özellikle bazı özel yerleri bulmak için çok kullanılıyor; metrodan önceki fırın, sonra pastane, sonra köşedeki eczane…	-	?!	Yaya yoluna park eden arabalar ve tam yerine bırakılmayan çöp kutuları…	Dokunsal işaretler, zemindeki düzenlemeler (özellikle metrodaki)	Çoğunlukla dokunma duyusunu kullanıyor ve her şeyi elleriyle hissediyor/tanıyor, kapalı-açık mekân farkını da seslerden ayırt ediyor.
P2	Tramvay veya araba kullanıyor; tramvay hareketlerini referans sağlayıcı buluyor.	Arkadlardaki gürültü sebebiyle spesifik sesleri alamıyor; geniş caddelerde de sadece tramvay sesini duyabiliyor	Dernek' in yanındaki kafenin kokusu, tramvayda insanların kokusu…	Kullanmıyor	Tramvay istikametini bulmak güç, ana caddelerde oryantasyon çok güç çünkü geniş bir yol ve açık alan	Geniş caddelerden geçiş	Genel olarak ağaçların dalları; yanlış bir yolda olup olmadığımı değen dallar sayesinde ya da onlara dokunarak fark edebiliyorum; döşeme/zemin farklıkları…	Zemin üzerinde, ayaklar aracılığıyla doku farklılıkları; tramvayın dönüş ve kıvrılış hareketlerinden kat ettiği mesafe ve geldiği yeri anlıyor
P3	Metro ya da araba kullanıyor.	Arabanın gidiş yönü; karşıya geçişler, trafik gürültüsü, sokağın/caddenin genişliği…	Fırın, pastane gibi dükkanların kokusu (mesela eve yakın olan bir tane pastane)	-	Corso Re Umberto a ve Corso Vittorio ile meydanlardan geçişler ya da konum belirlemek; trafik ışıklarının olmadığı yerler problemli	Tek hareket etmediğinden bilmiyor	Metrodaki özel zemin döşemeleri	İşitme, en dominant duyu ve kinestetik ile entegre; döşeme/zemin farklılıkları algısı da bu bağlamda önemli.
P4	Tek başına yola çıkmıyor, yalnızca komşusuna gidiyor; o nedenle de onu anlatıyor.	Arabaların sesini dinliyor, trafik ışıklarında durup durmadıklarını ya da geçiyor olduklarını anlamak için; satıcıların sesleri ve tanıştığı kişilerin sesleri	Marketlerin önünde, açıkta sergilenen meyvelerin kokusu, ayakkabıcı kokusu …	-	Karşıdan karşıya geçişler özellikle problemli	Kaldırımdaki bisikletler ve bebek arabaları…	Evin girişindeki kısmi döşeme kaplaması; bu kaplama onu evin merdivenlerine götürüyor, aynı şekilde çıkış merdivenlerine; genel olarak eşi ile birlikte hareket edermiş fakat 6-7 yıldır eşi yok; çok iyi bilmediği yerlere gitmiyor.	Dışarıda yürürken, işitme ve koku duyularını çok kullanıyor. Dokunma duyusunu yalnızca döşeme/zemin için; logest (görme engelliler için özel döşeme) objeleri de dokunarak tanıyor, yakın yerleri ya da objeleri tanımak için kumaş vb. gibi bilgileri de kullanıyor; yakındaki objeler için kinestetik algıyı da kullanıyor ama ek olarak, diğer duyuların yerine değil.

Tablo 3-14 (Devam): İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1- Mekânın duyusallığı ve çok-duyululuk üzerine.

P5	Toplu taşıma kullanıyor	Arabaların gürültüsü, yürüyen insanların sesleri ve onların yarattığı form	Koku'yu daha çok insanlar için kullanıyor, mekânlar için değil	-	Ana yollarda oryantasyon sağlamak ve gideceğini yönü anlamak güç	Ölçek	Kapalı mekânların duvarları ve döşemeler	İnsanları fark etmek ve tanımak için kokuları kullanıyor; alışveriş ve dükkanlar için de seslerden faydalanıyor
P6	Araç ya da toplu taşıma kullanıyor.	Kafeden, bardan gelen tabak-bardak sesleri; sessiz yollardan kalabalık sokaklara geçiş, metrodaki yürüyen merdivenin sesi; istasyondaki diğer yönlendirici sesler, Vittorio Emanuele Caddesi'ndeki trafik ışıklarının sesi…	Aşağıdaki kebapçı ve evin yakınındaki fırın	-	Oryantasyon ve lokasyon belirleme problemli, özellikle meydanlarda çok basit olmuyor; genel olarak diyagonal geçme eğiliminde oluyor ve yönünü kaybediyor.	Sokaklardaki, kaldırımların ortalarındaki direkler	Özel döşeme kaplamaları; özellikle metrodaki, dışarıda ellerini çok kullanmıyor, yakın ve küçük objelerde ama çok sık değil	Hareket esnasında işitme ve koku en dominant olanları; fakat içsel olarak aslında hepsi kullanılıyor.
P7	Tren ve metro kullanıyor.	Metrodaki istasyon sesleri/uyarıları. Yolu genel olarak köpeği buluyor; özellikle merdivende ve metro alanından dışarı çıkışta.	Kafe ve barların kokusu.	-	Problemlerin çoğunu rehber köpeği çözüyor ama köpeği olmayanlar için pek çok problem olabileceğini belirtiyor. Özellikle de meydanlarda oryantasyonun çok güç olduğunu belirtiyor.	-	Portikler ve döşeme dokusu…	İşitmeyi temel ve en çok kullandığı duyusu olarak tanımlıyor. Dokunmanın da önemli olduğunu fakat genelde dokunma duyusunu evde ve obje tanımada kullanıyor. Ayrıca kokunun da kullanışlı olduğunu belirtiyor.
P8	Ana yolda karşıdan karşıya geçme problemi nden dolayı taksi kullanmayı tercih ediyor.	Evden işyerine olan rotasında; dış mekânın gürültüsü, pizzacı ona kesişimde olduğunu gösteriyor; mağazaların sesleri… sokaktaki arabaların gürültülerinden yönlerini, nereye gittiklerini anlıyor	Değişik mağazaların değişik kokusu, ama sadece kendi bildiği yol üzerindekiler ise.	-	Çok gürültülü alanlar; trafiğin sesinden yönünü anlayamadığı yerler…	Mesela Torino'nun çok geniş ve kalabalık/işlek yolları	Döşeme/zemin farklılıkları, kaldırımlardaki delikler	Bir diğerinin önüne geçen bir duyu yok; duruma göre değişiyor, işitme duyusunu hemen her zaman kullanıyor.

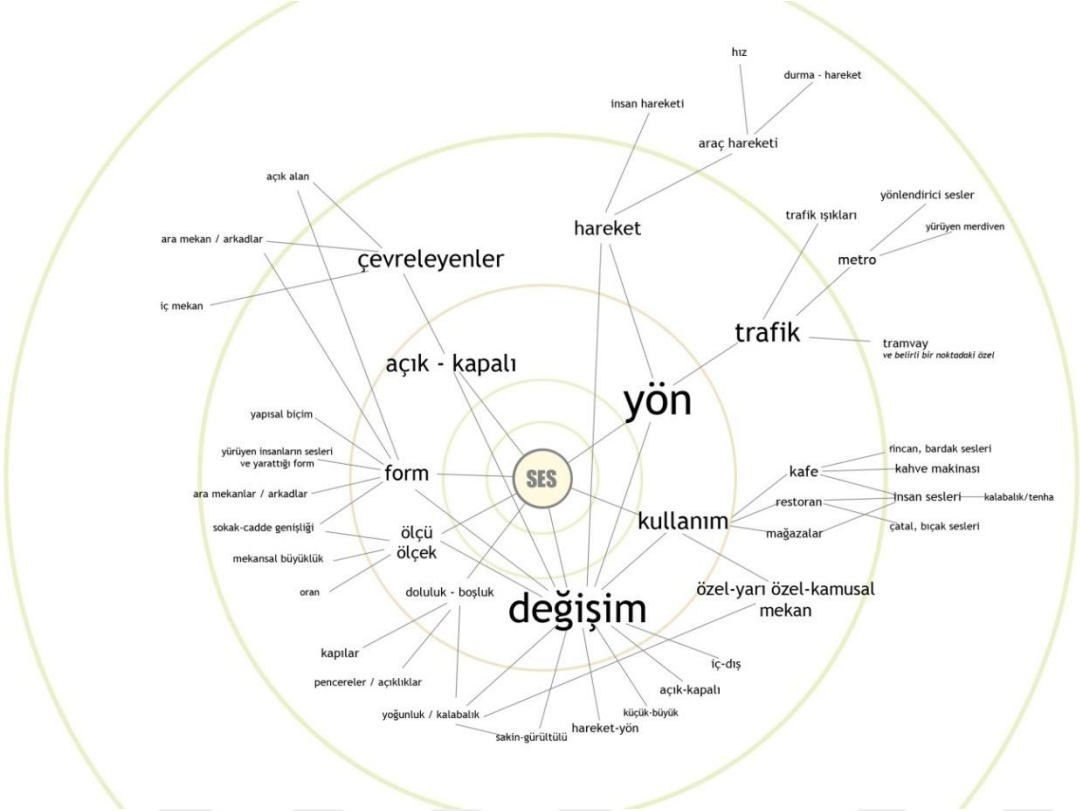
Tablo 3-14 (Devam): İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1- Mekânın duyusallığı ve çok-duyululuk üzerine.

P9	Yürüyerek ve metro ile ulaşıyor.	Kapılar, kapalı mekânlar, arabaların sesleri	Kokuyu bir rehber olarak kullanmıyor	-	Dairesel meydan, yol göbekleri; çünkü trafik ışığı da yok		Döşeme/zemin farklılıkları ve özel düzenlemeler	Döşemelerdeki farklı renk kullanımları, genel olarak mekândaki renkler önemli verilerden; kokuyu ise genel olarak pek kullanmıyor.
P10	Yürüyerek ve toplu taşıma ile ulaşımını sağlıyor.	İşitme genel anlamda önemli; insanların hareket yönünü anlamak için, trafiği fark etmek için.	Kokuyu kısmen kullanıyor; insanları fark etmek için mesela.	-	Dönüşler, dairesel geçişler; trafik ışıkları olmadığından … Re Umberto Caddesi ile Vittorio Caddesi kesişimi…	Karanlık, az ışıklı mekânlarda konumlanmak güç; ya da geniş ve kalabalık mekânlarda.	Döşeme/zemin dokularını kullanıyor	İşitme en genel kullanımlısı; görmenin yerine geçiyor, bazen de koku.

Tabloya hızlıca bakıldığında işitme, koklama ve dokunma duyularının görme engelli tüm katılımcıların mekânsal duyumsamalarında ve deneyimlerinde yer bulduğu okunabilmektedir. Duyuların birlikteliği ve çok-duyululuk konusunda katılımcıların çoğunun olumlu görüşleri olmakla beraber, tat alma duyusunun hiçbir katılımcı tarafından mekânsal algı ve duyumsama ile birlikte anımsanmadığı da tablodan çıkan bir diğer not olacaktır. Tablo içerisinde belirtilen duyular, birebir görüşmelerde katılımcılara aktarılmış olup, sadece denge duyusu 1 katılımcı tarafından anlaşılmamıştır. Ayrıca, katılımcılara belirtilen duyular dışında katılımcılar tarafından herhangi bir ekleme yapılmamıştır.

Hem tez çalışmasının genel sözlerinden biri olarak hem de bu pilot çalışmadan çıkan değerlendirmelerden en önemlisi olarak, duyuların ve algıları etkileyen faktörlerin bir aradalığı ve karşılıklı etkileşim halinde oluşları aşikardır. Fakat bir bütünü oluşturan parçaların, tekil olarak da detaylandırılabilmesi, bütünün kavranması ve değerlendirilmesi bakımından potansiyeller ve fırsatlar barındıracağından, her bir duyu ayrı olarak da ele alınmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde de görüşmelerden çıkan bu notlar değerlendirildiğinde de ayrı ayrı detaylandırılan ve irdelenen her bir duyuya ilişkin çıkarımlar ve bu çıkarımlardan oluşturulmuş diyagramlar şöyledir:

İşitme Duyusu:

Şekil 3-29. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ İşitme Duyusu Diyagramı

İşitme duyusu tüm katılımcılar tarafından değinilen iki duyudan biridir. İşitme duyusu ve seslerin mekân algısına olan etkisi ve deneyimleri üzerine katılımcıların paylaşımlarına genel olarak bakıldığında,

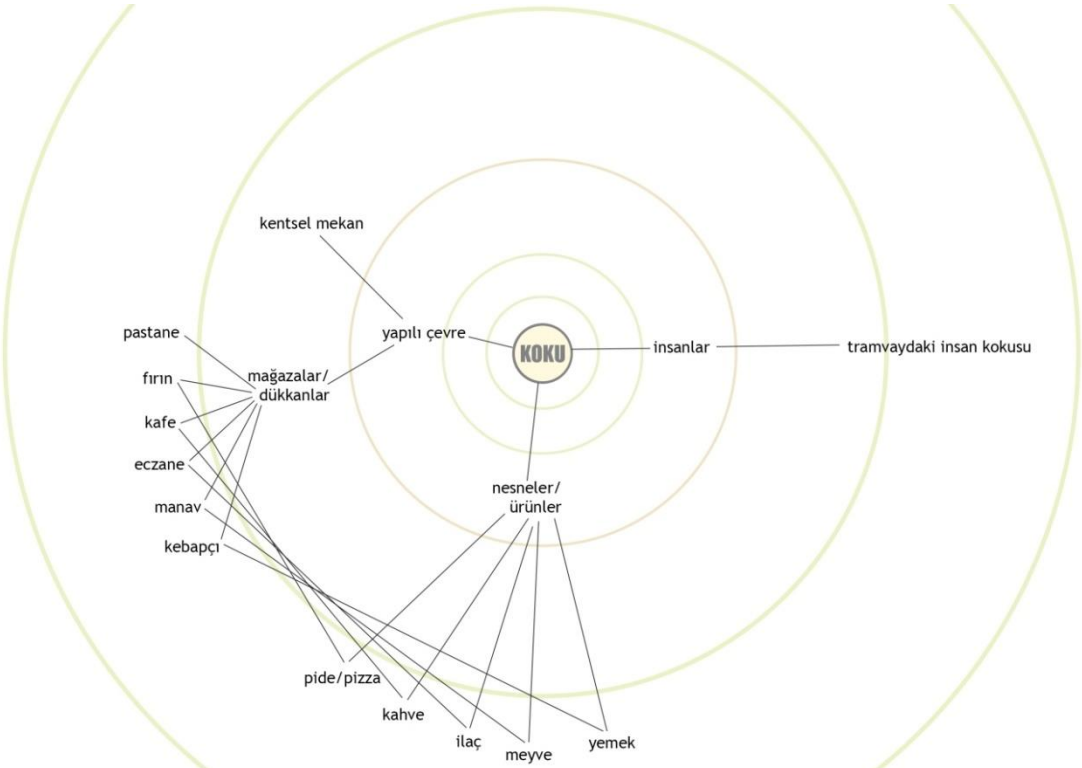
Çoğunlukla ses verisi üzerindeki değişim aracılığıyla mekânsal bilgi edinimi sağlandığının belirtildiği görülmektedir. Katılımcıların çoğu, örneğin, iç-dış, açık-kapalı mekânlar arasındaki fark, mekânın küçük ya da büyük oluşu, hareketin yönü ve benzeri konularda fikir sahibi olabilmek için çevreden gelen seslerdeki değişimi takip edip, yorumladıklarını, bu yorumlar üzerinden mekân okumalarını yaptıklarını belirtmişlerdir.

Yön bilgisinin, özellikle de hareketin yönünün anlaşılabilmesi, yani insanların ve araçların hareketinin ve hızının algılanabilmesi, trafikte yine insan-araç sesleri ve/veya yönlendirici diğer sesler ile birlikte kavranıp oryantasyonun sağlanabilmesi de değinilen diğer işitsel kaynaklı hususlardan olmuştur.

İşitme duyusu, gelen sesler aracılığıyla, mekâna dair fiziksel verileri de sağlamakta; örneğin, yürüyen insanların seslerine, akışın yarattığı hacme, yankı, eko aracılığıyla mekânın büyüklüğüne, mekânın formuna, mekânlar arası ilişkilere dair ya da oran, ölçü-ölçek hakkında fikir ve bilgi sahibi olabilmektedir. Etraftan gelen yankılar, görme engelli bireylerin sesin yayılımı vb. fiziksel gerçeklikler aracılığıyla mekânın çevreleyenleri, konumu, durumu gibi verileri tanımlayabilmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin yankılanan sesler aracılığıyla, kapalı mı yoksa açık bir mekân mı olduğunu, örneğin kapalı bir mekân ise nasıl çevrelendiğini ve ne büyüklükte olduğunu anladıklarını, özellikle arkadlar gibi yankının çok olduğu, iç ve dış mekân seslerinin aynı zamanda geldiği yarı kapalı ara mekânların duyusal bakımdan oldukça yoğun olduğunu aktarmışlardır.

Sesler, ayrıca, mekânın kullanımına kalabalık veya tenha oluşuna yani kullanıcılara ve mekânın niteliğine dair de bilgi sağlamaktadır. Katılımcılar, örneğin, fincan, bardak seslerinden, kahve makinesinin çıkardığı seslerden, insanların konuşma seslerinden veya çatal-bıçak seslerinden kafe, restoran ya da mağaza gibi mekânları ayırt edebildiklerini aktarmışlardır.

Koklama Duyusu:

Şekil 3-30. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Koklama Duyusu Diyagramı

Koklama duyusu da tüm katılımcılar tarafından değinilen, mekânla ve mekân algısıyla ilişkilendirilen duyulardandır.

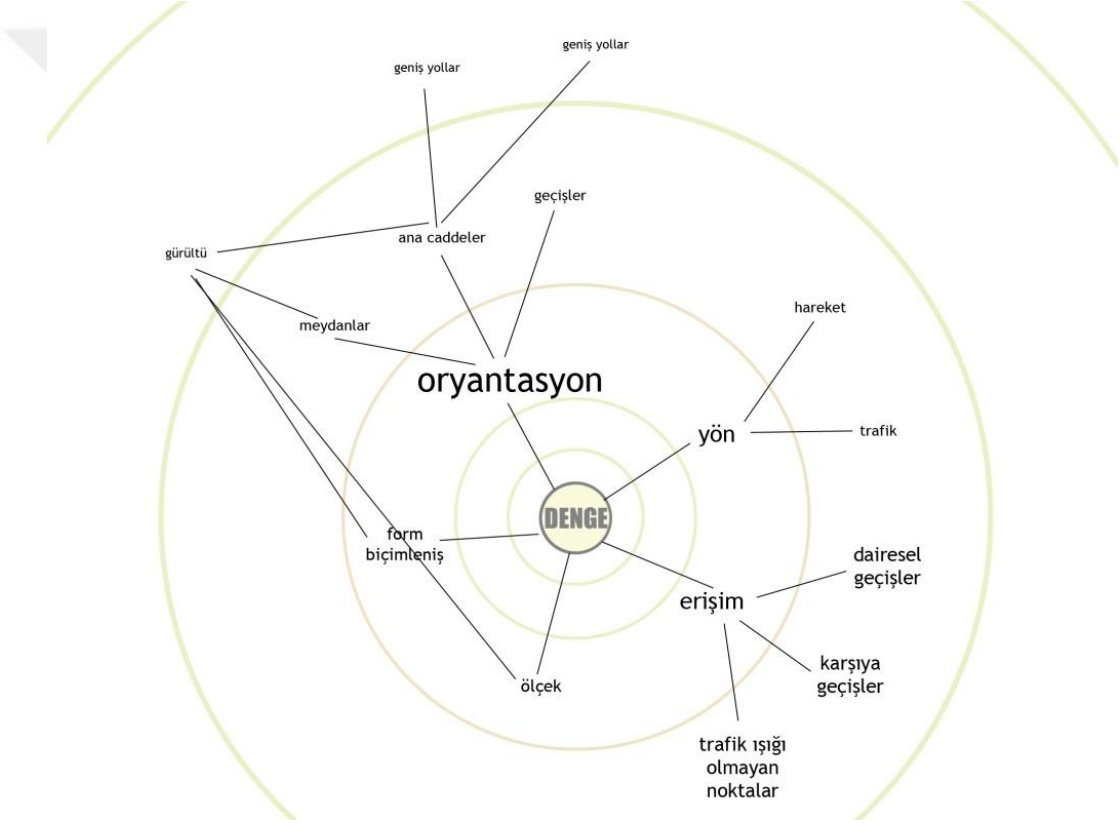
Katılımcıların paylaşımlarına bakıldığında, koklama duyusunu, genel olarak dışarıda ve/veya insanları tanımak için kullanıldıklarını aktarmış oldukları görülmektedir. Mekânlara dair tüm örneklemeler, yapılı alan üzerinden ve mağazalar/dükkânlar olmuştur. Alışveriş esnasında, dükkânları/mağazaları ve bu dükkânların/mağazaların satmakta oldukları ürünleri tanımada koklama duyusunun betimleyici olduğu ifade etmişlerdir. Bu çerçevede, dükkânlar/mağazalar ve satmakta oldukları ürün, koku aracılığıyla karşılıklı ifade bulan, mekânlar ve mekânsal öğeler olarak kaşımıza çıkmaktadırlar. Katılımcıların paylaştıkları deneyimler üzerinden örneklenecek olursa, pastane, fırın, kafe, eczane, manav, kebapçı gibi mekânlar; hamur işleri, pide, pizza, kahve, ilaç, meyve, et vb. yiyecek, içecek ve malzemeler ile/aracılığıyla anlaşılmaktadır.

Bunların dışında, koklama duyusunun kullanıldığı bir diğer tanımlayıcı alan ise insanlar ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcılardan bazıları insanları tanımak için koklama duyusunu kullandıklarını ifade etmiş ve bunu, olumsuz anlamda, tramvay gibi toplu taşıma araçlarındaki insan kokuları ile de örneklemişlerdir.

Tat Alma Duyusu:

Tat alma duyusuna 1 katılımcı dışında hiçbir katılımcı değinmemiş olup, söz konusu katılımcı da tat alma duyusunu mekânsal veri bakımından kullanmadığını ve mekân algısı ile ilişkili bulmadığını belirtmiştir.

Denge Duyusu:

Şekil 3-31. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Denge Duyusu Diyagramı

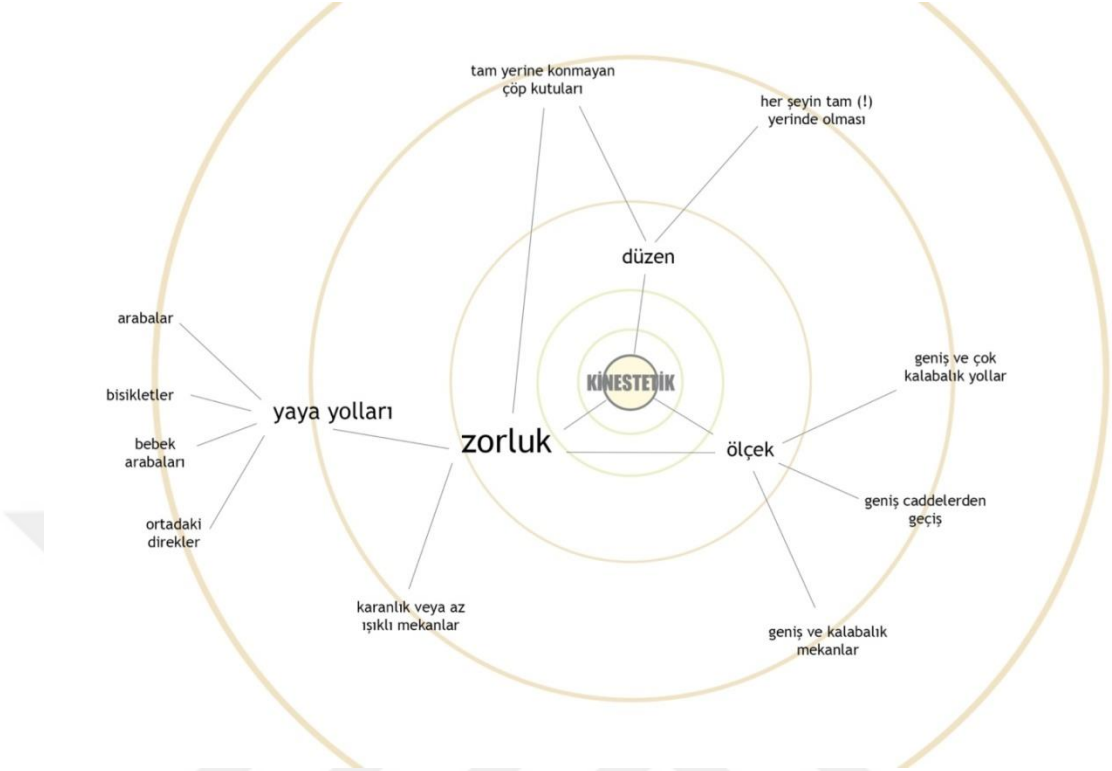
Denge duyusu, katılımcılardan sadece biri tarafından anlaşılmamış olup, diğer katılımcılar tarafından değinilmiş ve değinen tüm katılımcılar tarafından oryantasyon, yön algısı ve özellikle de bu konuda yaşadıkları problemler ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

Katılımcıların paylaşımlarına bakıldığında, denge duyusunun oryantasyon, erişim, yön bulma, form ve ölçek kavramları ile ilişkilendiği görülmektedir. Fakat bu

paylaşımların hepsi, mekânlara dair olumsuz deneyimler, o mekânlarda yaşanan güçlükler ve algı problemleri üzerinden örneklenmişlerdir. Örneğin, tramvayın istikametinin anlaşılmasının güç olması, geniş ve/veya trafiği yoğun caddelerde yaşadıkları karşıdan karşıya geçiş zorluğu, dairesel meydan ve/veya trafik göbeklerinde konum ve yön belirlemenin güçlüğü gibi durumlardan bahsedilmiştir. Söz konusu deneyimler, mekânların ölçek itibariyle veya içerdikleri hareketin anlaşılmazlığı, karmaşası sebebiyle mekânsal olarak denge problemi yaşanan noktalar olarak tanımlanmıştır ve tanımlamalara bakıldığında özellikle insan ölçeğinin üzerinde olan kentsel mekânların, meydanların, caddelerin örneklendiği görülmektedir.

Ayrıca, katılımcıların paylaşımlarına bakıldığında, denge duyusunun işitme ve hareket duyularıyla da ilişkilendiği görülmektedir. Örneğin, trafikte, hareket aracılığıyla yön hakkında, yön, erişim ve oryantasyon aracılığıyla da form, biçimleniş ve ölçek bakımından mekânlar hakkında fikir sahibi olduklarını; gürültünün de meydanlar ve ana caddeler gibi mekânlar için tanımlayıcı noktalardan olduğunu belirtmişlerdir.

Kinestetik-Hareket Duyusu:

Şekil 3-32. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Kinestetik-Hareket Duyusu Diyagramı

Kinestetik-hareket duyusu, katılımcılar tarafından üç bakımdan aktarılmıştır: Düzen, yaşanan zorluklar, problem yani düzen bozuklukları ve ölçek. Bu çerçevede, zorluklar da yine düzen üzerine aktarılan olumsuz noktalar olduklarından, paylaşımlarının çoğunun 'düzen ve alışkanlık' üzerine olduğunu, hareketin doğrudan gündelik hayatın problemsiz akışı ile ilgili görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Katılımcılardan biri tarafından "her şeyin tam yerinde olması" olarak tanımlanan hareket duyusu-mekân ilişkisi, diğer katılımcılar tarafından da olmaması haliyle aktarılmıştır; örneğin, tam yerine konmayan çöp kutuları, yaya yollarında park etmiş arabalar, bisikletler, bebek arabaları veya kaldırım ortasındaki direkler ve benzeri aksaklıklar kinestetik bakımdan gündelik hayatın içerisindeki problemler olarak aktarılmıştır.

Bu çerçevede, kinestetik duyu farkındalığının da denge duyusunda olduğu gibi ağırlıklı olarak olumsuzluklar üzerinden örneklenmiş olması, yaratılmış olunan mekânların ve kullanımlarının, özellikle görme engelli bireyler için yetersiz kaldığı görülmektedir.

Dokunma Duyusu:

Şekil 3-33. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Dokunma Duyusu Diyagramı

Dokunma duyusu, tüm katılımcılar tarafından değinilen bir diğer duyudur. Katılımcılar, dokunma duyusunu objeleri tanımlamak için, kişisel mekânlarında kullandıklarını veya dışarıda ise zemin düzeyinde ayakları aracılığıyla bilgi edindiklerini belirtmişlerdir.

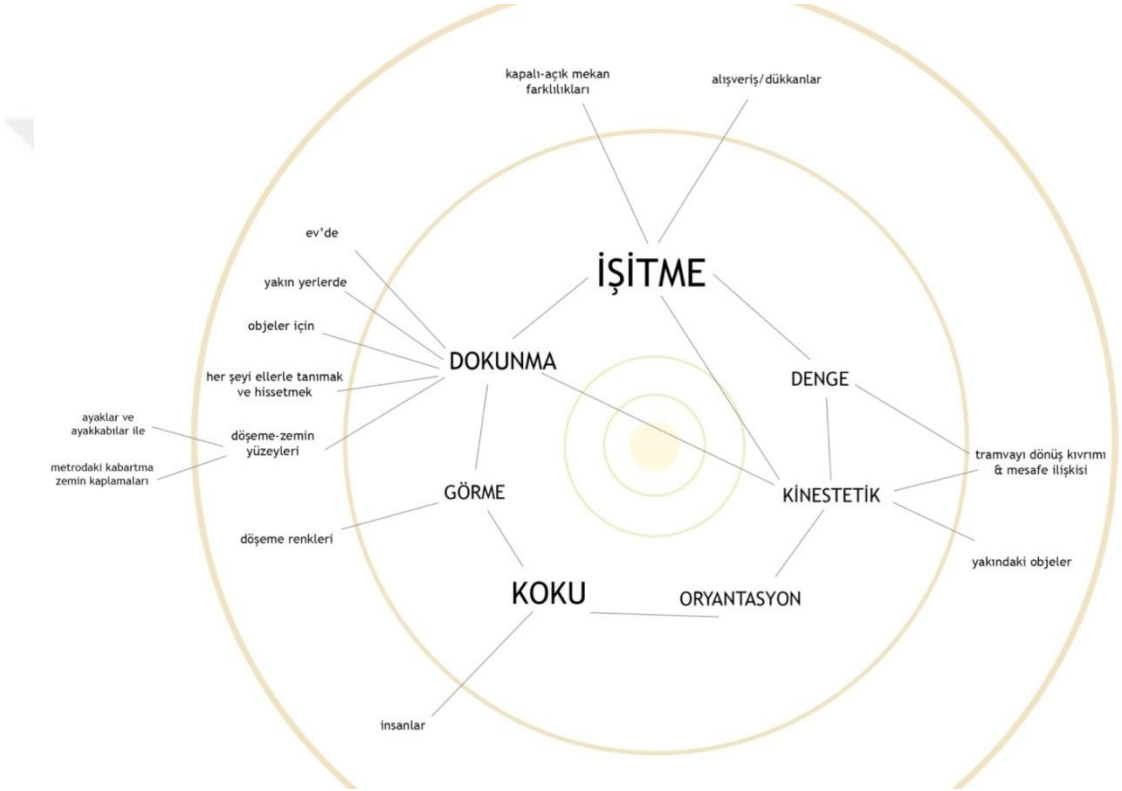
Kullanılan dokunsal işaretler (örneğin Braille Alfabesi ile yapılan açıklamalar) ve döşeme kaplamaları (örneğin metroda kullanılan görme engelliler için özel olarak üretilen yönlendirici kabartma zemin bantları, malzemeleri ve/veya dokuları itibariyle farklılaşan zemin kaplamaları, hatta kaldırım ve benzeri yüzeylerdeki zemin problemleri, çukurlar, tümsekler vb.) yüzeyler aracılığıyla mekânsal bilgilerin sağlandığı örneklerdendir.

Zemin yüzeylerinden farklı olarak, kapalı mekânlardaki duvar yüzeyleri de dokunsal bakımdan tanımlayıcı olarak tanımlanmıştır.

Tüm bu tanımlamalara ek olarak, bir katılımcı tarafından, yürümekte olduğu yol üzerindeki ağaç dalları da tanımlayıcı dokunsal öğelerden biri olarak belirtilmiştir.

Katılımcı, döneceği yere, yürürken kendisine çarpan ağaç dallarına göre karar verdiğini ifade etmiştir. Bu örnek, kinestetik-hareket duyusuyla ve bu duyu çerçevesinde katılımcılar tarafından olumsuz örneklemeler aracılığıyla 'düzen' ve 'alışkanlık' konusundaki beklentileri ile oldukça ilişkili görülmektedir. Mekânların mevcut özelliklerinin korunması, sabit bir düzenin devam edebilmesi ve kullanıcının mekânsal alışkanlıklar edinebilmesi, deneyimi anlamlı kılacağı gibi, kullanım ve erişim bakımından da mekânla kurulan bağı güçlendirecektir.

Duyuların Bir-Aradalığı, Baskınlık, Çok-Duyululuk:

Şekil 3-34. İtalya- Pilot Çalışma- Grup1- Duyular-Mekân İlişkisi/ Çok-Duyululuk Diyagramı

Yapılan açıklamalardan çok-duyululuk ve duyuların aktif kullanımları/baskınlıkları sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde görülmektedir ki;

- En sık değinilen duyu işitme duyusu olmuştur. Ve onu sırasıyla koklama, dokunma, kinestetik, denge ve oryantasyon takip etmiştir.
- İşitme duyusu, 3 katılımcı tarafından en dominant duyu olarak tanımlanırken, bir diğer katılımcı işitme duyusu için görme duyusunun yerine geçen duyu ifadesini kullanmıştır. İşitme duyusu, bir başka katılımcı tarafından da her zaman aktif olarak kullanımda olan duyu olarak tanımlanmıştır.

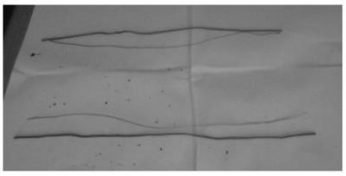
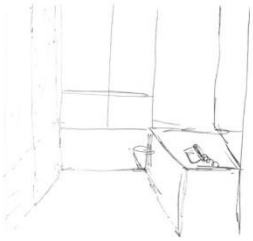
- 10 katılımcının 8'i tarafından mekânsal çok-duyululuk ve mekânsal algıda aktif rol alan duyulardan biri olarak değinilen işitme duyusu, katılımcılardan biri tarafından kinestetik (hareket) duyusuyla entegre olarak değerlendirilmiştir.
- Katılımcılar, alışveriş yaparken ve/veya dükkânları tanımak, kapalı-açık mekânları anlamak, dışarıda mekânsal tanımlamalarda bulunabilmek gibi durumlar için işitme duyusunu kullandıklarını ifade etmişlerdir.
- Koklama duyusu, sık değinilen duyulardan bir diğeri olarak, farklı özellikleri ile betimleyiciliği bakımından aktarılmıştır.
- Katılımcılar dokunma duyusunun, özellikle dış mekân için, döşeme-zemin düzeyindeki dokular ve farklılaşmaları ile kullanıldığını ve betimleyici olduğunu ifade etmişlerdir.
- Katılımcılardan biri her şeyi eliyle, dokunarak tanıdığını belirtirken ikisi dokunma duyusunu evde (yani kişisel ortamda) ve objeleri tanımak için kullandıklarını belirtmişlerdir.
- Denge ve kinestetik duyuları, tramvayın dönüşü, kıvrımı ile gelinen yerin veya kat edilen mesafenin anlaşılması bakımından tanımlayıcı olarak değerlendirilmiştir.

(GR 2- GB) Grup 2 Tarafından Yapılan İç Mekân Tanımlamaları:

Bir önceki çalışma grubu katılımcılarından, hepsi için ortaklık teşkil etmesi bakımından talep edilen Dernek mekânı tanımlamaları, Grup 2 için, söz konusu gruptaki katılımcıların farklı ortamlardan kişiler olmaları sebebiyle, geçerli olamamıştır. Bu gruptaki katılımcılardan, kişisel mekân tanımlamaları bölümü dâhilinde, her bir katılımcı için aşina oldukları bir mekân olarak, çalıştıkları mekânların, görüşmenin gerçekleştirildiği mekânların veya ev vb. kişisel mekânların tanımlanması talep edilmiştir.

Grup 2 dâhilindeki sadece 3 katılımcı, Dernek mekânında gönüllü olarak görev yapmakta olan kişiler olduklarından, Dernek mekânı tanımlanmasının talep edildiği soru, bu katılımcılar tarafından cevaplanmıştır. Söz konusu tanımlamalar aşağıdaki tabloda ve devamındaki açıklamalarda yer aldığı gibidir.

Tablo 3-15. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2 Katılımcıları K1, K2 ve K3 Tarafından Yapılan Dernek Mekânı Tanımlamaları

Dernek Mekânı / Koridor	Dernek mekânı / ODA	Dernek mekânı / Koridor ve odalar
		

K1, Dernek mekânını bildiğinden ve çalışma da orada yapıldığından, o mekândaki koridoru tanımlamayı tercih etmiştir. Araç olarak telleri kullanan katılımcı, insan seslerini ve gürültüleri mekânsal tanımlama için kullandığını ifade etmiştir.

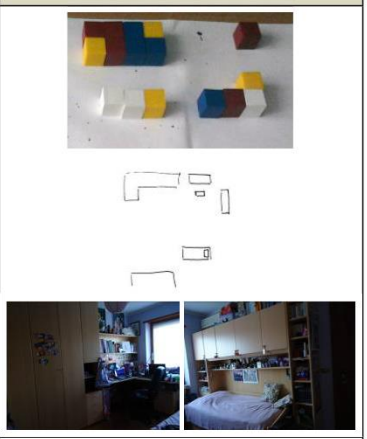
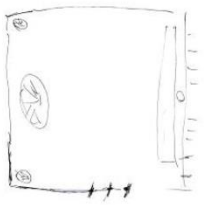
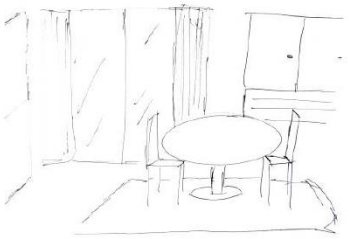
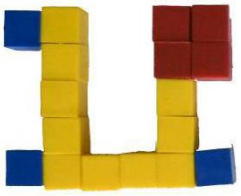
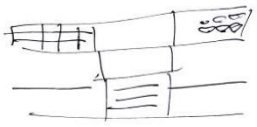
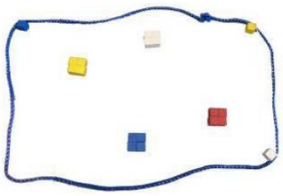
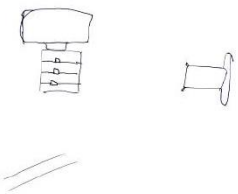
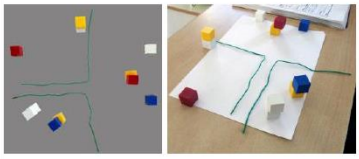
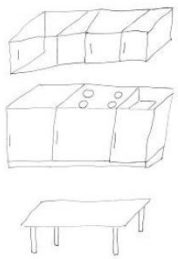
K2, Dernek mekânı dâhilinde, çalışmanın gerçekleştirildiği odanın tanımlamasını yapmıştır. Çizim yöntemini tercih eden katılımcı, odayı perspektif olarak resmetmiş olup mekânsal tanımlamaya ve algılamaya dair ev kokusundan (meyve, tatlı vb. kokular), Dernek'te işitme duyusunu daha çok kullandığından, trafik vb. seslerden bahsetmiştir.

K3, Dernek' in koridor ve odalarını tanımlamıştır. Araç olarak birim küpleri kullanan katılımcı, girişteki bankoyu ve sağında kalan koridoru göstermiştir. Birim küplerin kullanımında renk kodlamasında bulunup, oda mekânları için ayrı bir renk, koridor için ayrı bir renk, koridorun sonundaki kahve odası için ise ayrı bir renk kullanmıştır.

K1, K2 ve K3 katılımcıları dahil oldukları çalışma grubunun diğer katılımcıları gibi kişisel mekân tanımlamaları da yapmışlardır.

Grup 2 katılımcıları tarafından yapılan kişisel mekân tanımlamaları aşağıdaki tablo ve devamındaki açıklamalar ile aktarılmaktadır.

Tablo 3-16. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- İç Mekân Tanımlamaları

	Seçilen Mekân	Tanımlamalar		Seçilen Mekân	Tanımlamalar
K1	Ev / Yatak odası		K6	Resepsiyon	
K2	Ev / Salon		K7	Ev / mutfak	
K3	Ev / mutfak, salon, 2 dış kapı		K8	Market	
K4	Ofis		K9	Ev / yatak odası	
K5	Ofis		K10	Ev / mutfak	

K1, yatak odasını tanımlamayı tercih etmiş olup hem çizim yöntemini hem de birim küpleri kullanarak tanımlamasını gerçekleştirmiştir.

K2, evinin salonunu tanımlamıştır. Çizim yöntemini tercih eden katılımcı perspektif olarak salonun bir bölümünü, teras çıkışını, pencereleri, yemek masasını ve arkasında kalan dolabı göstermiştir.

K3, evinin mutfak, salon ve iki dış kapıdan oluşan bölümünü tanımlamış, bu tanımlama için birim küpleri kullanmayı tercih etmiş ve plan düzleminde gösterimde bulunmuştur.

K4, çalışmakta olduğu mekânı tanımlamayı tercih etmiş, tanımlamayı plan düzlemindeki duvarları(sınırları) temsilen ip, ortadaki masaları ve fotokopi makinelerini temsilen de birim küpler kullanarak gerçekleştirmiştir. Söz konusu mekân için duyusal bakımdan tanımlayıcı olarak toner ve kâğıt kokusundan ve mekândaki baskınlıklarından bahsetmiştir.

K5, ofis mekânını tanımlamıştır. Teller ve birim küpleri, zemini temsilen kullandığı kâğıt üzerinde kullanarak mekânı aktarmıştır. Kâğıt zemini, teller odadaki (kullanıma dair) bölümlenmeyi, tellerin yanındaki birim küpler mobilyaları (masa ve dolapları), diğer taraftaki birim küpler ise mekânın girişindeki basamakları temsil etmektedir. Mekânın duyusallığı ile ilişkili olarak ise, ahşap dolaplardan gelen kokudan, sıkça çalan telefon sesinden bahsetmiştir.

K6, çalışmakta olduğu mekânı tanımlamıştır. Çizim yöntemini tercih eden katılımcı, mekânın duyusallığına ilişkin olarak ise dışarıdan (çalışma mekânın önünden geçen cadde ve benzeri) gürültüden, temizleme malzemesinin alkollü kokusundan bahsetmiştir.

K7, evinin mutfağını tanımlamış olup, tanımlama için çizim yöntemini tercih etmiştir. Perspektif olarak mutfağındaki (ocak, tezgâhın üzerindekiler, masa, sandalye ve tabureler vb.) detayları aktarmıştır. Mekânın duyusallığı bakımından ise, evin kendine ait kokusu olduğundan, dışarıdaki bahçeden gelen gürültüden, saatin tipik sesinden bahsetmiş, koku ve işitme duyularının en çok kullanılan duyular olduğunu belirtmiştir.

K8, çalışmakta olduğu marketin dolap bölümünü çizim yöntemi ile aktarmıştır. Mekâna dair duyusal veriler olarak ise marketteki gürültüyü söylemiş ve diğer seslerden daha fazla duyduğunu ifade etmiştir.

K9, yatak odasını, çizim yöntemi ile tanımlamayı tercih etmiştir. Yatak odasını kısmen görünüş, kısmen de plan olarak aktaran katılımcının tanımlamasındaki objeler arasında ölçek farklılıkları da bulunmaktadır. Yatak, komodin ve komodini üzerindeki televizyonu çizen katılımcı, duyusal olarak da televizyondan gelen tipik kokudan, farklı evlerin farklı kokuları olduğundan ve bunların mekânlar hakkında bilgi verdiğinden bahsetmiştir.

K10, evinin mutfağını çizim yöntemi ile aktarmış ve perspektif olarak tezgâh, tezgâh dolabı ve önünde yer alan masayı göstermiştir.

Tüm bu tanımlama/temsil etme aşamasının ardından her gün kullandıkları, aşina oldukları bu mekânlara giderken, gün içerisinde kullandıkları rotalar üzerinde yaşadıkları deneyimler ve bu rotaya dair duyusal çıkarımları sorulmuştur. Bu çerçevede, özellikle kent içi yolculuk deneyimlerine dair duyusal çıkarımları konuşmaların temelini oluşturmuştur.

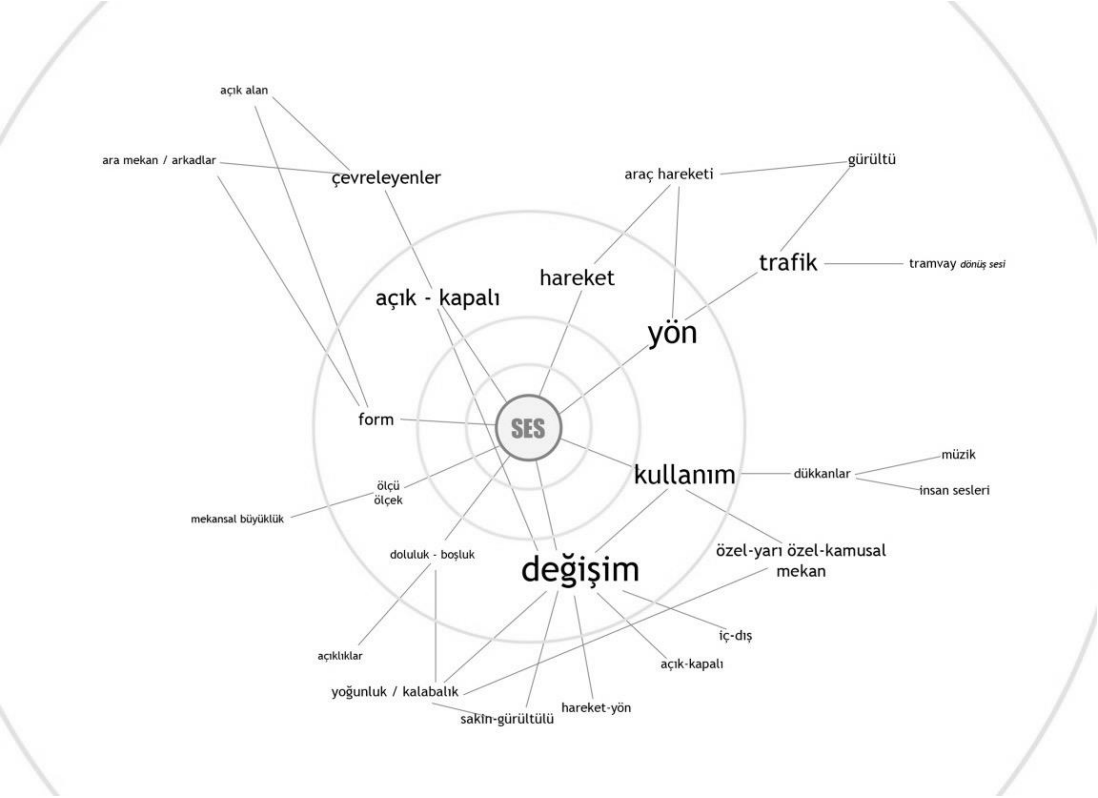
Tablo 3-17. İtalya- Grup 2- Mekânın duyusallığı ve çok-duyululuk üzerine yapılan görüşmelerden notlar.

		Ses	Koku	Tat	Denge	Kinestetik	Doku	Birliktelik / çok-duyululuk
K1	Toplu taşıma kullanıyor	4 numaralı tramvay, Via Sacchi dörtyolu, Nuova Caddesi	Arkadın altındaki kebapçı, fırın.	Ekmek (fırın)			Park, metrodaki döşeme	Ses… diğer duylar görme, az bilinen mekânlarda daha çok kullanılıyor.
K2	Bisiklet kullanıyor	Asfalttaki çukurlar yüzünden bisikletlerin çıkardığı gürültü.	Nehrin kokusu, çiçeklerin yanından geçtiğimizde gelen yasemin kokusu.		Dörtyollar, oryantasyon sağlamak zor çünkü her yeri aynı. Palagiustizia'da yoldan rastgele geçiş.		Corso Vittorio'daki asfalt delikleri, Corso Re Umberto'nun öncesinde. Corso Castelfirardo'nun dairesel kesikleri(!)	Anlamak için, koku ve ses birlikte kullanılıyor; örneğin bar, gürültülü ve kokulu.
K3	Özel araç kullanıyor	Araçtaki motor sesi	Evden çıkınca farklı kokular.		Merkez zonda, Piazza Vittorio Vento.		Döşeme farklılıkları.	İçeriyi ve dışarıyı aynı anda duymak.
K4	Araç ve/veya toplu taşıma kullanıyor	Evin yakınında otobüs gürültüsü.	Evin yakınındaki restorandan gelen koku.				Asfalttaki deliklerin sebep olduğu farklılık.	Evin kendi kokusu. Eve yakın ünlü Çin Lokantasının kokusu.
K5		Metrodaki araç değişiklikleri gürültüsü, arkaddaki mağazaların gürültüsü.	Mağazaların/dükkanların kokusu.		Aracın eğimli hareketi. Aşağı iniş, yukarı çıkış hareketi.			Dokunma, yakın çevre içerisinde. İşitme, evin dışından gelenler (asansör, vs.)
K6		Tramvay gürültüsü	Valentino Parkı'ndaki ot kokuları, çeşmedeki su kokusu, kızartma kokusu.		Asfalttaki deliklerin sebep olduğu farklılıklar			Trafik sesi. Güvenlik için daha önemli. Kapalı mekânların kokusu.
K7		Merkezdeki kilsenin çan sesi, meydandaki tipik trafik sesi.					İçinde bulunduğu mekânın havasını hissediyor.	Daha çok görme duyusunu kullanıyor; bazen de koklama ve işitme duyularını. Hem iç hem dış mekânda renkleri kullanıyor.
K8		Otomobillerden gelen gürültü, çalışma mekânları. Şehirden eve giderken farklı farklı kuş sesleri.	Duman kokusu, sokakta, mağazaların önünde.				Döşeme farklılıkları.	İşitme duyusu diğer duyulardan daha fazla kullanılıyor bilgi olarak.
K9		Evin yakınındaki üniversitenin gürültüsü.	(puzuman) kokusu, parkın kokusu, mağazaların kokusu.				Havadaki değişimler, sıcaklık değişimi, örneğin, tramvaydaki klima.	Şehirde görmeyi daha çok kullanıyor; koku da bir diğer çok kullanılan duyum.
K10		Alarm, acil çıkış sesleri.	Evdeki gaz kokusu,					Özellikle görsel referanslar. Dışarıda başka veri yok, eve yaklaştıkça farkına varmaya başlıyor.

Grup 2 tarafından yapılmış olan mekânsal çok-duyululuk üzerine açıklamalarına bakıldığında:

- Genel olarak Grup 1'e kıyasla mekânsal duyumsama ile ilgili paylaşımların daha az olduğu ve daha az detaylandığı görülmektedir.
- İşitme duyusuna tüm katılımcılar tarafından değinildiği görülmektedir. Onu, koklama ve dokunma duyuları izlemektedir. Tat alma duyusu yalnızca bir katılımcı tarafından, koklama duyusuyla da ilişkilendirilerek belirtilmiş olup, kinestetik-hareket duyusu hiç mekânın duyumsanmasıyla ilişkilendirilmemiştir.

İşitme Duyusu ve Mekân:

Şekil 3-35. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/İşitme Duyusu Diyagramı

İşitme duyusu, tüm katılımcılar tarafından aktif kullanılmakta olduğu belirtilen duyudur ve işitsel deneyimleri ve işitme duyusu aracılığıyla mekânla kurmuş oldukları ilişkiler durumlar ile örneklenmiştir.

Katılımcılar tarafından yapılan açıklamalara ve verilen örneklere bakıldığında, işitme duyusunun mekânsal algı içerisindeki önemli rolü görülebilmekteyken, bu işitsel öğelerin çoğunlukla rahatsız edicilikleri üzerinden tanımlanmış olmaları deneyimsel bakımdan önemli görülen bir durum olmuştur. Katılımcılar, işitsel öğeleri, tramvayın gürültüsü, dörtyollardan, geniş caddelerden veya meydanlardan gelen trafik sesleri,

araçların motor sesleri, otobüs gürültüsü, arkadlardaki mağazalardan gelen gürültü, katılımcılardan birinin evinin yanındaki üniversiteden gelen gürültü vb. örneklerle işittikleri sesleri olumsuzluklarıyla tanımlamışlardır.

Bunlar dışında, kiliseden gelen çan sesi, çalışma mekânlarının sesleri, acil çıkış vb. alarm sesleri veya şehirden uzaklaşıp eve ilerledikçe gelen kuş sesleri gibi örneklemeler de konuşmalar sırasında belirtilmiştir.

Koklama Duyusu ve Mekân:

Şekil 3-36. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/ Koklama Duyusu Diyagramı

Koklama duyusu ve mekânla kurduğu bağ, katılımcılar tarafından yapılı çevreyle ve doğal ortamla ilişkili olacak biçimde farklı durumlar üzerinden örneklenmiştir.

Yapılı çevre dâhilinde verilen örnekler, (fırın, kebapçı, restoran gibi) mekânlar, kent içerisinde (özellikle arkadlarda veya mağaza önlerindeki) duman kokusu ve ev ortamında ise mutfakta kullanılan gazın kokusu olmuştur.

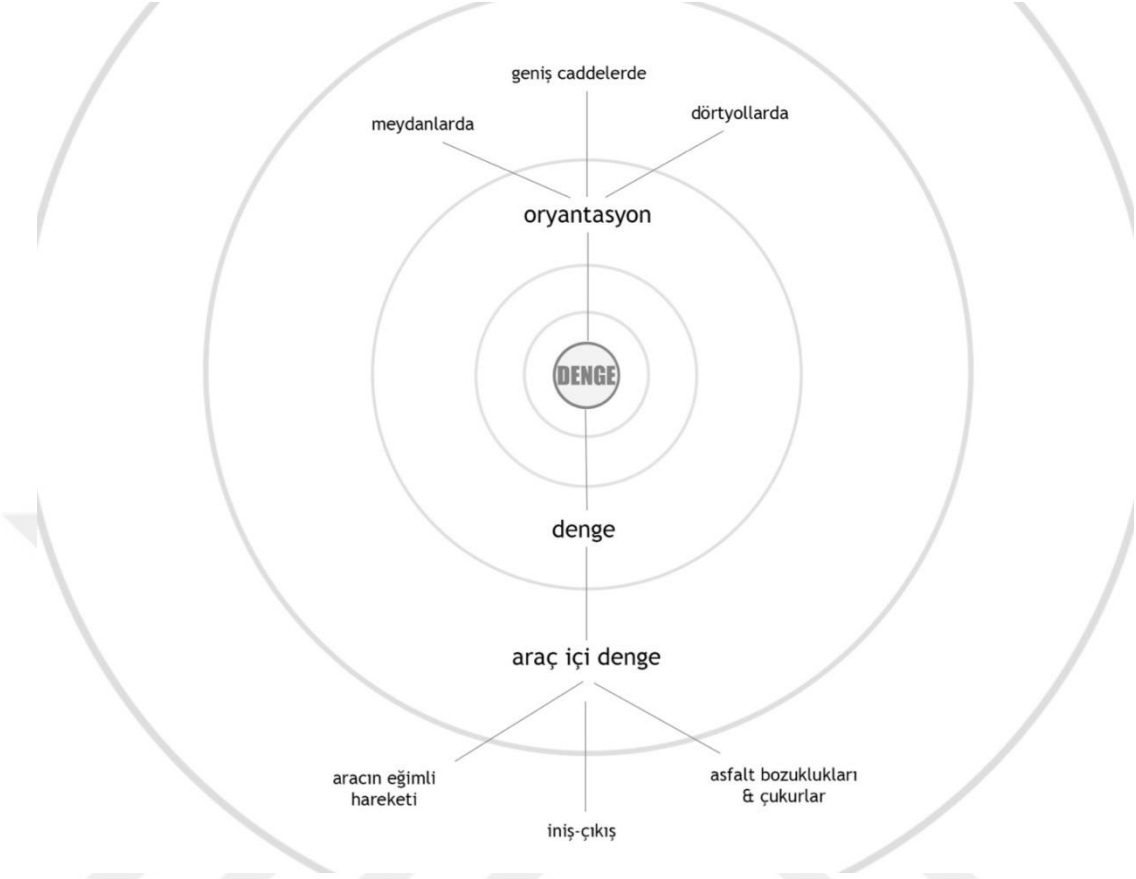
Bu çerçevede, bulunduğu mekânla ilişkilendirilebilecek olan nesne üzerinden örnekleme olarak da kızartma kokusundan bahsedilmiştir.

Doğal ortam kokuları ise, parkların kokuları, parktaki çiçeklerden özellikle yasemin çiçeğinden gelen koku, çeşmeden gelen su kokusu ve parkın hemen yanından akan nehir kokusu ile örneklenmiştir.

Tat Alma Duyusu ve Mekân:

Tat alma duyusu yalnızca bir katılımcı tarafından, fırınlardan gelen ekmek-hamur işi kokusuyla ilişkilendirilmiştir. Söz konusu katılımcı dışında tat alma duyusu ve mekânı birebir ilişkilendiren bir katılımcı olmamıştır.

Denge Duyusu ve Mekân:

Şekil 3-37. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/ Denge Duyusu Diyagramı

Denge duyusu sadece 4 katılımcı tarafından belirtilmiştir. Yapılan aktarımlardan genel denge duyusu farkındalığının oryantasyon ve kişisel denge başlıkları üzerinden olduğu okunmaktadır.

Meydanlarda, geniş caddelerde, dörtyollarda yaşanan güçlükler, denge duyusunun mekânla olan ilişkisi bakımından olumsuz örnekler olarak aktarılmıştır.

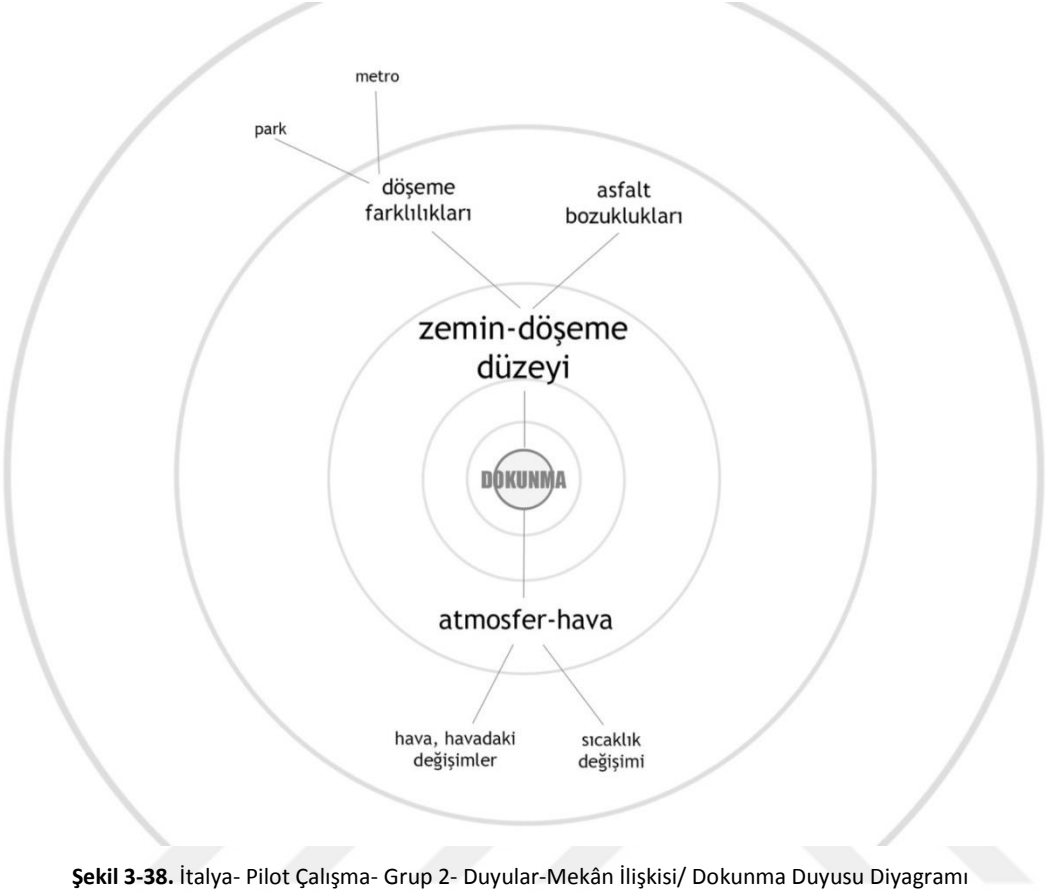
Kişisel denge için ise araç içerisinde, aracın iniş çıkışı, eğimli hareketi veya asfalttaki çukurlardan dolayı bozuk hareketi değinilen durumlardan olmuştur.

Denge duyusu ve mekânsal varlığı konusundaki aktarımlara bakıldığında, yine farkındalığın olumsuzluklar ve yaşanan problem üzerinden olduğu görülmektedir.

Kinestetik/Hareket Duyusu ve Mekân:

Kinestetik-hareket duyusu Grup 2'deki hiçbir katılımcı tarafından mekân ile ilişkilendirilmemiştir.

Dokunma Duyusu ve Mekân:

Şekil 3-38. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/ Dokunma Duyusu Diyagramı

Dokunma duyusu, katılımcılar tarafından, zemin-döşeme düzeyi ve atmosfer-hava değişimleri olarak iki ayrı durumla örneklenmiştir.

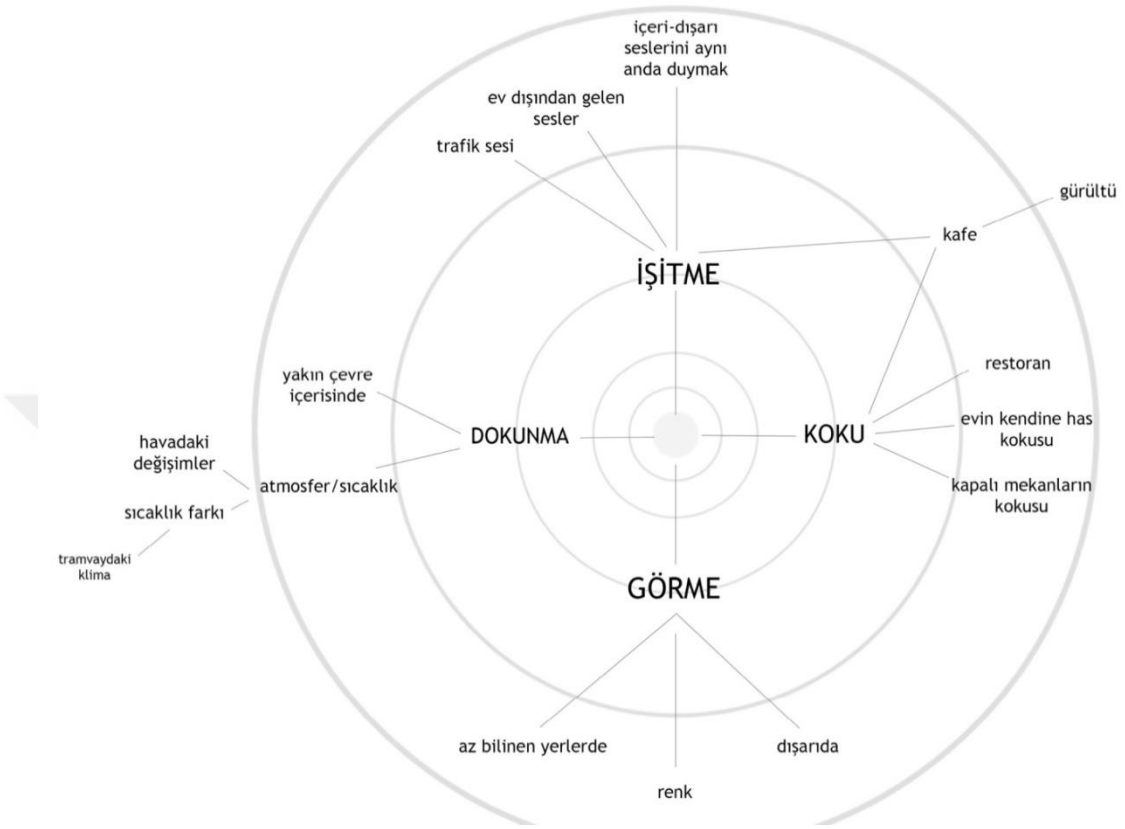
Atmosfer-hava değişimi, Grup 1'den de farklı olarak, ilk defa değinilmiş olan durum betimlemelerindendir. Havayı hissetmek, havanın değişmesi, sıcaklığın değişmesi, örneğin tramvaydaki klima dokunma duyusunun mekânsal farkındalıkları arasında yer almıştır.

Grup 1 dâhilinde, hiçbir ek duyu ya da durum tanımlanmazken; grup 2 dâhilinde belirtilen bu atmosfer-hava değişimi üzerinden mekânsal duyumsama örnekleri, dokunma duyusu dâhilinde değinilmiş olmasına karşın, literatürde ayrı duyular olarak da tanımlanmış bulunan atmosfer-sıcaklık duyusu başlığı altında da çalışma içerisinde yer bulabilir.

Atmosfer-hava değişimi dışındaki tüm örneklemeler ise zemin-döşeme düzeyindeki dokunsal farkındalıklar olmuştur. Döşeme kaplamalarının doku ve malzeme olarak

farklılaşması grup 2 katılımcıları için de mekânsal olarak tanımlayıcı olduğu düşünülen hususlardan olmuştur.

Çok-duyululuk ve Mekân:

Şekil 3-39. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 2- Duyular-Mekân İlişkisi/ Çok-Duyululuk Diyagramı

Yapılan açıklamalardan çok-duyululuk ve duyuların aktif kullanımları/baskınlıkları sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde görülmektedir ki;

- En sık değinilen duyu işitme ve görme duyuları olmuştur. Ve onu sırasıyla koklama ve dokunma duyuları takip etmiştir.
- İşitme duyusu, içeri ve dışarı seslerini aynı anda duymak, ev dışından gelen sesler ve trafik sesi ile örneklenmiştir.
- İşitme duyusu dâhilinde gürültü ile ilişkilendirilerek değinilen kafe örneği koku ile de ilişkilendirilmiştir.
- Görme duyusu, mekânsal algı bakımından baskın görülen duyulardan olup, grup 1 katılımcılarından renk algılayabilen katılımcıların belirtmiş olduğu renk algısı grup 2 katılımcıları tarafından da belirtilmiş, ayrıca az bilinen yerlerde oldukça önem kazandığı ve dışarıda aktif olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Bu

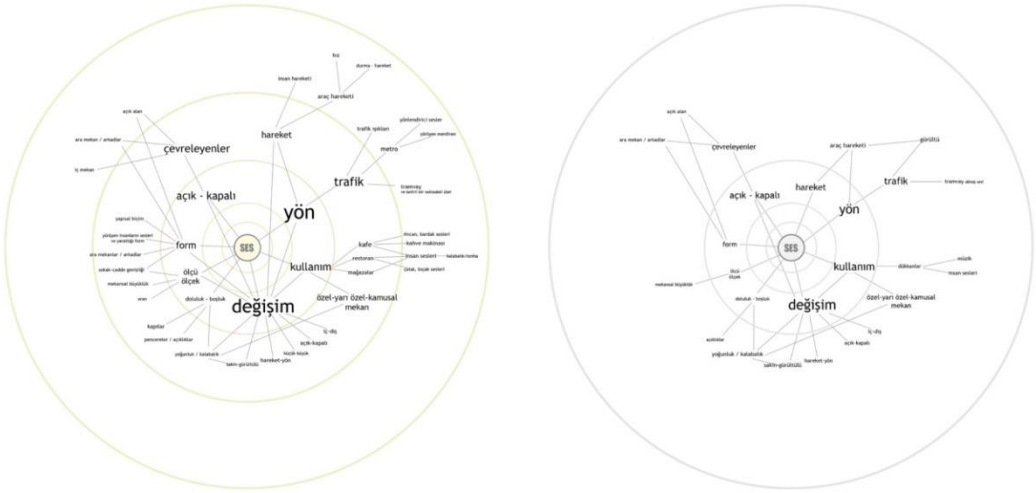
çerçevede, grup katılımcılarının değinmiş olduğu ‘düzen, alışkanlık’ paylaşımlarıyla paralellik taşımakta olduğu düşünülmektedir.

- Koklama duyusu, grup 1 katılımcılarından farklı olarak ‘mekânların kendisine ait kokular’ tanımıyla mekân-nesne direkt bağlantısını aşarak daha nitel ve sezgisel bir boyut kazanmaktadır.

3.2.3 Değerlendirmeler

Grup 1 ve 2 ile yürütülen çalışmaların toplamında ve karşılıklı olarak ele alındıklarında:

- Grup1’de mekânsal duyumsama ile ilgili paylaşımların daha fazla olduğu ve söz konusu paylaşımların daha detaylandığı görülmektedir.
- Tat alma duyusunun mekân ile ilişki bakımından değerlendirilişleri gruplar için ortak sayılabilir. Tat alma duyusu, Grup 1 için tüm katılımcılar tarafından, Grup 2 için de 10 katılımcının 9’u tarafından mekânsal duyumsama bakımından ilgisiz görülmüştür.
- Gruplar arası en önemli farklardan biri, çok-duyululuk ve mekânsal algı bakımından duyuların bir aradalığı/ilişkiselliği konusunda yapılan değerlendirmelerde, Grup 1 (yani görme engelli bireylerden oluşan çalışma grubu) katılımcıları tarafından bir ilişkisellikten bahsedilip, dominant ya da sıklıkla kullanılan duyular çoğunlukla ek olarak belirtilirken; Grup 2 katılımcılarından hiçbiri tarafından duyuların bir aradalığı üzerine bir açıklama olmamıştır.
- Ayrıca, Grup 2 katılımcılarının çok-duyululuk tanımları sonucunda görme ve işitme baskın olmak üzere, dokunma ve koklamanın da bulunduğu dört duyudan oluşan grup genel paylaşımlar sonucunda belirmektedir. Grup 1 katılımcıları için ise duyular arası ilişkiselliğe ek olarak İşitme, koklama, dokunma, kinestetik, denge, oryantasyon ve görme duyuları sonuçta ortaya çıkan duyular olmuştur.
- Grup 1 için, İşitme, koklama ve dokunma duyuları en sık kullanılan duyular olarak belirmekteyken; Grup 2 için ise işitme ve görme duyuları baskın olup dokunma ve koklama duyuları da onları takip etmektedir.

Şekil 3-40. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1 ve Grup 2- İşitme Duyusu-Mekân İlişkisi Diyagramları

- Her iki grubun da işitme duyusu diyagramları incelendiğinde, Grup 1 için değinilen başlıkların daha fazla detaylandığı görülmektedir. Sesin değişimi üzerinden bilgi sağlanması her iki grup için de ortak iken, kullanıma dair, hareketin getirdiği ifadeye ilişkin ya da mekânsal form hakkında fikir sağlamak bakımından Grup 1 katılımcılarının açıklamaları daha çok örnekle, daha fazla detaylanmaktadır. Söz konusu gruplarla yürütülen çalışmalar özelinde söylenebilir ki; çalışma dâhilindeki katılımcılar için, görme engelli bireyler sesleri, işitme duyularını mekânın formu ve kullanımı hakkında fikir sahibi olabilmek için gören bireylere kıyasla daha aktif kullanmaktadır (Şekil 3-40).

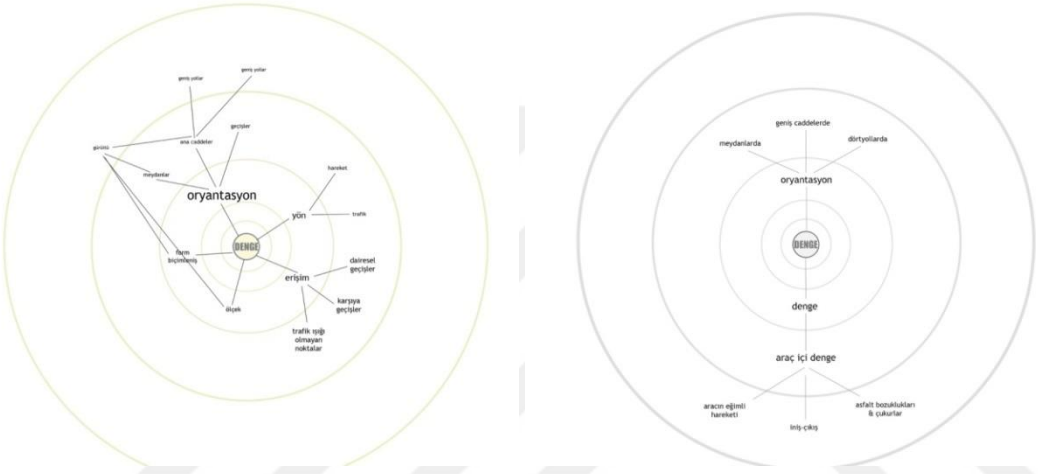

Şekil 3-41. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1 ve Grup 2- Koklama Duyusu-Mekân İlişkisi Diyagramları

- Her iki grubun paylaşımlarından yola çıkarak oluşturulan koklama duyusu-mekân ilişkisi diyagramlarına bakıldığında, Grup 1 katılımcılarının kokuları mekân

ve nesnenin karşılıklı hali üzerinden sadece yapılı çevre ve özellikle de mağazalar ve dükkânlar üzerinden tanımladığı görülürken, Grup 2 katılımcıları daha az sayıda ve daha az detay ile gerçekleştirmiş oldukları benzeri mekân-nesne örneklerine ek olarak doğal ortam ve ev gibi kişisel mekânların kokuları üzerinden de açıklamalar yapmışlardır (Şekil 3-41).

- Koklama duyusu, grup 2 katılımcıları için, grup 1 katılımcılarından farklı olarak 'mekânların kendisine ait kokular' tanımıyla mekân-nesne direkt bağlantısını aşarak daha nitel ve sezgisel bir boyut kazanmaktadır.

Şekil 3-42. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1 ve Grup 2- Denge Duyusu-Mekân İlişkisi Diyagramları

- Her iki grubun Denge duyusu ve mekân algısı ilişkisi diyagramları incelendiğinde, paylaşımların Grup 1 için daha yoğun olduğu, oryantasyon başlığı üzerine paylaşımlar daha fazlayken, yön bulma, erişim, ölçek ve form gibi başlıkların da paylaşımlara dahil olduğu görülmektedir. Grup 2 katılımcılarının paylaşımları ise oryantasyon ve denge olmak üzere iki başlıkta toplanabilmektedir (Şekil 3-42).

Şekil 3-43. İtalya- Pilot Çalışma- Grup 1 ve Grup 2- Dokunma Duyusu-Mekân İlişkisi Diyagramları

- Her iki grubun dokunma duyusu-mekân ilişkisi diyagramları incelendiğinde, her iki grupta da dokunma duyusunun zemin düzeyinde, yüzeyler aracılığıyla duyumsamanın mekânsal veri edinimi bakımından daha yoğun kullanıldığı görülmektedir. Grup 2 katılımcıları, dokunma duyularını, görme engelliler için özel olarak hazırlanmış olan dokunsal işaretleri okumak için ve mekânların duvarları gibi yüzeylere ek olarak yakın çevre dahilindeki objelerin tanınması için de aktif olarak kullanmaktadır. Grup 2 için ise zemin-döşeme düzeyindeki deneyime ek olarak atmosfer ve hava değişimleri de dokunsal tanımlayıcılardan sayılmıştır (Şekil 3-43).
- Grup 2 katılımcıları tarafından az bilinen yerlerde ve dışarıda aktif olarak kullanıldığının belirtilmesi, mekânsal düzen ve alışkanlık konusunda, grup 1 katılımcılarının denge ve kinestetik-hareket duyuları kapsamındaki paylaşımlarıyla örtüşmektedir.

Tüm bu çıkarımlardan ve karşılıklı değerlendirmelerden yola çıkarak söylenebilir ki:

Duyular, mekânsal algının önemli parçaları, araçları olarak kişisel deneyimlerimizde, mekânsal bellek ile ilişkili olarak yer bulmaktadır. Bölüm dâhilinde aktarılan çalışmalar da göstermektedir ki, duyusal veriler aracılığıyla mekâna dair fiziksel ve fiziksel olmayan pek çok veri, kişinin biricik algı süzgecinden geçmekte ve tanımlı bilgi ve deneyimlere dönüşmektedir.

Çalışmanın temel sorularından biri olan görsel baskın ortam ile şekillenen algı süreci, iki farklı grup ile yapılan çalışmanın karşılıklı değerlendirilmesiyle görülmektedir ki:

gören katılımcılardan oluşan grubun paylaşımları sonucu mekânla ve mekânsal algı ile ilişkili olarak en sık değinilen duyulardan birinin görme duyusu olmasının, mekânsal algıda görsel baskınlığın mevcut olduğu görüşünü destekler nitelikte olduğu değerlendirilebilir. Diğer yandan, aynı grubun paylaşımlarından, işitme duyusunun da bir diğer en sık değinilen duyu olarak çıkması, her ne kadar katılımcı sayısı itibariyle kesin bir genel sonuç olarak söylenemeyecekse de tekil bir baskınlık durumunun söz konusu olmadığını düşündürmektedir.

Grup 1 yani kısmi ya da tamamen görmeyen bireylerden oluşan grup katılımcılarının çok daha fazla duyu üzerinden, fazla sayıda örnekleme ile ve daha detaylıca paylaşımlarda bulundukları görülmektedir.

Katılımcıların paylaşımlarını genel olarak olumsuzluklar ve kent içinde yaşanan problem üzerinden aktarmış olmaları, kent işleyişi, kentli deneyimi ve tasarlamakta, kurgulamakta ve uygulamakta olduğumuz mekânlar bakımından düşündürücüdür. Mekânsal belleğin, olumsuz deneyimler üzerine gelişmiş olmasından yani dolayısıyla da aksak ve erişiminde problemler olan mekânların varlığından mı yoksa bir mekân kullanıcısı olarak yorum ve söz sahibi olmanın getirdiği daha iyi/doğru/gelişmiş hale getirme dürtüsünden ya da talebinden mi olduğundan tam emin olunamasa da mekân kurucular olarak mekâna dair farkındalıklar geliştirmek açısından tüm bu olumsuz yorumların önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmalar sonucunda, işitme, koklama ve dokunma duyuları mekânsal algı bakımından en sık kullanılan duyular olarak çıkmıştır.

Çok-duyululuk ve duyuluların bir aradalığı, kısmi /tamamen görmeyen bireyler tarafından yapılan paylaşımlar arasında olup, katılımcıların geneli tarafından her bir duyunun mekânsal algı ve deneyim için önemli ve etkili olduğu görüşü belirtilmiştir.

Her iki grup ile yürütülen çalışmalardan da ortaya çıkan (bir duyu olarak tanımlanamayacak olsa da) ‘düzen’ kavramı ve alışkanlıklar duyusal farkındalığın önemli parçaları olarak, mekân tasarımı ve gerçekliği için dikkate alınması gereken noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

‘Düzen’ tekil bir duyu ya da durumla ilişkili olmayıp, mekân gerçekliğinin sürekliliğini ve mekânın bireyle kurduğu ilişkinin sürekli ve akışkan oluşunu ifade etmekte ve

mekânın fiziksel olan ve olmayan tüm nitelikleriyle, zamanla ve ayrı ayrı tüm öznelerle bağ kurmaktadır.

3.3 İstanbul'da Gerçekleştirilen Pilot Çalışmalar

İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmalar sonrası, söz konusu çalışma altlıkları tekrar gözden geçirilmiş ve bazı düzenleme ve ekler yapılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda, "Görme Eylemi Dışında Kalan Mekân'ın ve Algısının Keşfi/Anlaşılması Üzerine" başlıklı çalışma, "Mekân Tanımlamaları ve Çok-Duyululuk" ve "2 ve 3 Boyutlu Elemanların Tanımlanması" bölümleri altındaki sorular çerçevesinde oluşturulmuştur.

Hazırlanan çalışma, İstanbul'da yürütülecek temel ampirik çalışmalar için pilot çalışma niteliğinde, gerçekleştirilmiş, dolayısıyla az sayıda katılımcı ile gerçekleştirilen bu çalışmaların değerlendirilmesinin ardından tez çalışmasının temelini oluşturacak olan ve bir sonraki bölümde detaylı olarak ele alınıp değerlendirilen mülakat çalışmalarının oluşturulması sağlanmış bulunmaktadır.

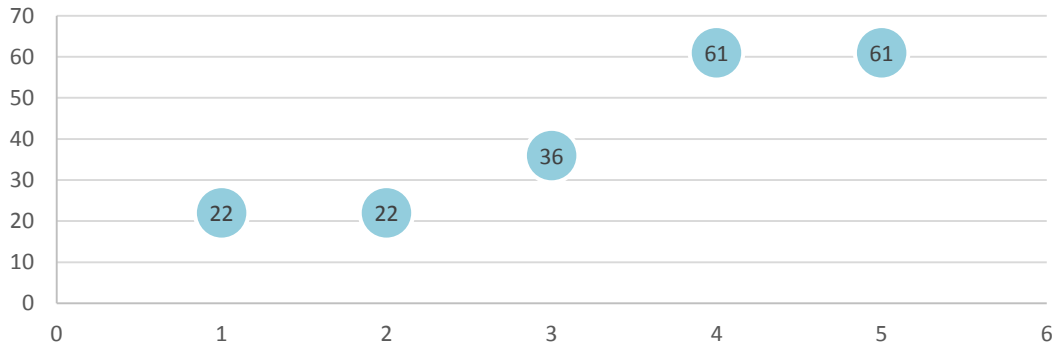
3.3.1 Katılımcı Profili

Tablo 3-18. İstanbul'da gerçekleştirilen Pilot Çalışmalar: Grup 1- (Kısmi ya da tamamen) Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Katılımcı Profili

[İstanbul_ Pilot Çalışma]						
GRUP 1. (Kısmi ya da Tamamen) Görmeyen Bireyler ile Yürütülen Çalışma [İstanbul-Pilot Çalışma_ GR 1-GEB]						
Kod	**Yaş**	**Eğitim**	**Meslek**	**İlgi alanları**	**Engel durumu**	
PI-1	22	Lise	Çalışmıyor	-	%85	Yetişkinlik sonrası görme yetisini kaybetmiş.
PI-2	22	Lise	Çalışmıyor	Müzik dinlemek, maç izlemek.	%90	5. sınıfta iken görme yetisini kaybetmiş.
PI-3	36	Ortaokul	Çalışmıyor	Maç izlemek.	%99	Doğuştan.
PI-4	61	Yüksekokul	Emekli	Müzik.		45 yaşımdan sonra azalmaya başladı ve son 3-4 senedir göremiyorum. Gece Körlüğü (gece hiç görmüyor), Sol gözde –sadece ışık algısı var, Sağ gözde- %20 görme kaybı var.
PI-5	61	İlköğretim	Emekli (Aşçı)	Spor, Müzik.	%100	38 yaşında geçirdiği bir kaza sonrası görme yetisini kaybetmiş. (Raporda %90 ama ben sıfır görüyorum)

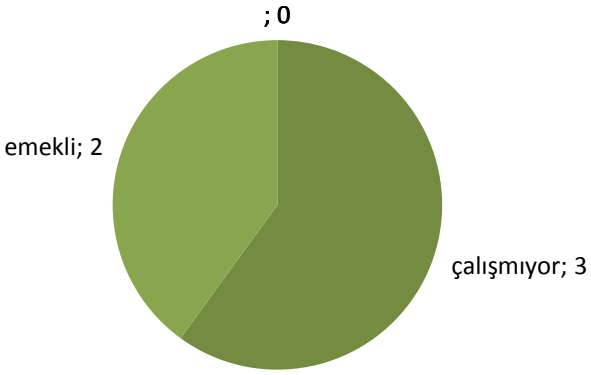
İstanbul'da gerçekleştirilen pilot çalışmalar grup 1, yani (kısmi ya da tamamen) görmeyen bireylerle yürütülen çalışmalar 5 kişi ile gerçekleştirilmiş olup,

katılımcıların yaşları yukarıdaki tabloda ve aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi 22 ile 61 arasında değişmektedir.

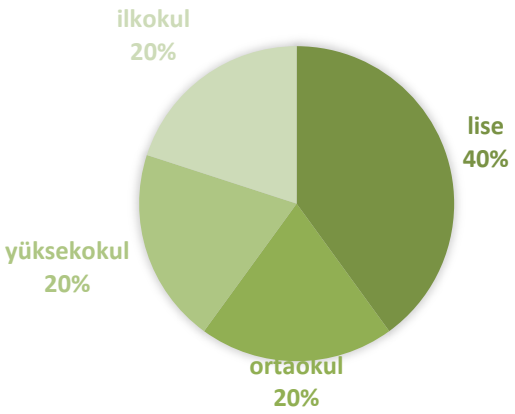
Şekil 3-44. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup1- (Kısmi ya da tamamen görmeyen bireylerle yürütülen çalışmalar) Katılımcı Yaş Grafiği

Katılımcılardan biri doğuştan görme engelli olup, görme kayıp oranı %99'dur. Diğer katılımcılardan biri çocukluk çağında (5. Sınıfta iken) görme yetisini kaybetmiş olup, diğer iki katılımcı ise yetişkinlikte görme yetilerini kaybetmişlerdir. Yetişkinlikte görme yetisini kaybeden katılımcılardan birini görme kayıp oranı %85 iken, bir diğeri %100 görememektedir. PI-4 kodlu katılımcının ise sol gözünde sadece ışık algısı olup, sağ gözünde de %20 görme kaybı bulunmakta, ayrıca gece körlüğü sebebiyle karanlıkta hiçbir şey göremediğini ifade etmiştir.

Şekil 3-45. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 1- (Kısmi Ya Da Tamamen Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar) Katılımcı Çalışma Durumları

Katılımcılardan 3'ü çalışmıyor olup, diğer 2 katılımcı emekli olduklarını belirtmişlerdir. Emekli katılımcılardan PI-4 emeklilik öncesi serbest çalışmalarda bulunduğunu, PI-5 ise aşçı olarak görev yaptığını aktarmıştır.

Şekil 3-46. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 1- (Kısmi Ya Da Tamamen Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar) Katılımcı Eğitim Durumları Grafiği

Katılımcılardan biri ilköğretim, biri ortaokul, ikisi lise, biri de yüksekokul mezunu olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 3-19. İstanbul'da gerçekleştirilen Pilot Çalışmalar: Grup 2- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Katılımcı Profili

[İstanbul_ Pilot Çalışma]					
GRUP 2. Gören Bireyler ile Yürütülen Çalışma [İstanbul-Pilot Çalışma_ GR 2- GB]					
Kod	**Yaş**	**Meslek**	**Eğitim Durumu**	**İlgi alanları**	**Dk**
KI-1	49	Apartman Görevlisi	Ortaokul	-	50
KI-M1	31	Mimar	Lisans	Spor, Astroloji, Restorasyon	
KI-MA1	30	Mimar, Akademisyen	Yüksek Lisans	Okumak, Felsefe-Mimarlık, Görsel Temsil.	54'
KI-MA2	50	Mimar, Akademisyen	Doktora	Serbest Resim	
KI-MA3	44	Mimar, Akademisyen	Lisansüstü	Yerel Mimari, Mekân Kimliği	65'
KI-MA4	54	Mimar, Akademisyen	Doktora	Sinema, Kitap, Müzik	
KI-MA5	43	Mimar, Akademisyen	Doktora	Sanat (Görsel Sanatlar)	

İstanbul'daki pilot çalışmaların gören bireylerle yürütülen ikinci parçası, mimar-akademisyenlerden oluşan 5 kişilik bir grup ve herhangi bir tasarım ya da mimarlık eğitimi almamış bir katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3-47. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2-B- Akademisyen-Mimarlarla Yürütülen Çalışmalar- Katılımcı Yaş Grafiği.

Çalışma dahilindeki akademisyen-mimarlarla yapılacak olan görüşmelerde 30-54 yaş aralığında 5 katılımcı yer almış bulunup, katılımcıların yaş ortalaması 44,2'dir. Çalışmada yer alan mimar da 31 yaşındadır.

3.3.2 İstanbul- Pilot Çalışma: Sorular- Cevaplar

Çalışma, iki bölümden oluşmaktadır; "Mekân Tanımlamaları ve Çok-Duyululuk" başlıklı ilk bölümde, "mekân tanımlamaları/ kentsel ve mimari mekân", "mekânsal deneyimler ve duyusallık üzerine", "mekânsal deneyim ve kullanılabilirlik/ erişilebilirlik üzerine" ve "mimari donatılar/ elemanlar" başlıklı parçalar yer almakta, her bir parça kendi başlığı çerçevesinde sorular içermektedir. "2-3 Boyutlu Elemanların Tanımlanması" başlıklı ikinci bölüm ise tek parçadan oluşmakta, bölüm dahilinde katılımcılardan -nokta, doğru, köşe yüzey, üçgen, dikdörtgen, kare, çember, beşgen gibi- 2 boyutlu, -küp, prizma, küre, silindir, parabolik yüzey, amorf yüzey gibi- üç boyutlu elemanlarda ve yataylık, düşeylik ve çaprazlık durumlarına dair tanımlamalar/ gösterimler sorulmaktadır.

Mekân Tanımlamaları ve Çok-Duyululuk (Bölüm 1) Cevapları ve Değerlendirmeler

Çalışmanın bu bölümü ile yine İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmalarda olduğu gibi "mekânın anlaşılması ve tanımlanması" başlığının irdelenmesi hedefiyle katılımcılara kentsel/açık alan örneklemleri olarak "ana yol-cadde", "sokak" ve "meydan" sorulmuş; mimari mekân ve donatıları üzerine oluşturulan alt bölümde ise "duvar, döşeme, cephe, kesit, tavan, rampa, koridor, kapı, pencere, merdiven" elemanları soru olarak yöneltilmiştir. Ayrıca katılımcılara, mekân tanımlamaları sorulmakta, mekân, mimari mekân, kentsel mekân tanımlamaları yapıp ana yol,

sokak, meydan gibi belirlenmiş olan parçaları ayrıca –sunulan araç ve yöntemlerden tercih ettikleri ile- tanımlamaları istenmektedir. Katılımcılara her gün kullandıkları, aşina oldukları bir mekân ya da rota sorulup, bu bölümün ikinci parçası olarak kurgulanan mekânsal deneyimler ve duyusallık üzerine paylaşımların yapılmasının beklendiği parça dâhilinde tekil olarak duyular ile ilişki deneyimler üzerinden görüşülmektedir.

Bu bağlamda, katılımcılardan sorularda belirtilen mekânlar üzerine, kendi tercih edecekleri araçlar ve yöntemler ile çeşitli tanımlamalar yapmaları ve (bölümün başında belirtilen malzeme ve yöntem alternatifler ile) bir takım fiziksel temsiller/modeller oluşturmaları istenmiştir. Katılımcılara kâğıtlar, farklı renklerde kartonlar, farklı kalınlıkta ve renkte kalemler, farklı kalınlıklarda ipler ve teller, toplu iğne, yapıştırıcı, birim küpler gibi malzemeler sunulmuştur.

Mekân ve Kentsel Mekân Tanımları:

Katılımcıların zihinlerindeki mekân kavramını ve mimari, kentsel mekânlara karşılık gelen tanımlamaları anlayabilmek için, öncelikle mekân, mimari ve kentsel mekân kavramları sorulmuştur.

(Kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerden oluşan PI grubu ile görüşmeler gruplar halinde yapılmış olup, ilk olarak katılımcı PI-1, PI-2 ve PI-3 ile, sonra da PI-4 ve PI-5 ile görüşülmüştür. Katılımcıların mekân kavramına dair paylaşımları şu şekildedir:

Katılımcı PI-1, mekân kavramına karşılık olarak (çalışmanın da gerçekleştirildiği) okulu göstermiştir. PI-2, mekânı “uyandıktan sonra gittiği her yer” olarak tanımlayıp, yapılar sebebiyle sokağın da bir mekân olduğunu, “taştan olan her şey”in mekân olarak tanımlanabileceğini belirtmiştir. PI-3, PI-2’nin ifadelerine katıldığını belirtmiştir.

PI-4, mekânı “yaşam aktivitelerimizi en kolay biçimde devam ettirmemizi sağlayacak olan ortam” olarak tanımlamış; açık alanların da mekân olarak belirtilebileceğini eklemiştir. Açık alanların da mekân olarak tanımlanabileceği ifadesini rahat hareket edebilirlik, kolay erişim gibi meseleler üzerinden örneklemiştir (örneğin, bahçede rahat hareket edilebilecek biçimde düzenleme yapılması, dış mekânda merdivenin düz mü yoksa dairesel mi olacağının kullanım konusunda kolaylığı açısından nasıl

fark yaratacağı gibi). PI-5, kendi görüşmesindeki bir diğer katılımcı olan PI-4'ün ifadelerine katıldığını belirtip, mekânı, "bu dünyada başımızı sokabileceğimiz bir yer" olarak tanımlamıştır. Diğer katılımcının açık alan ile ilgili eklemelerini kendisi de uygun bulup, bahçe ile ilgili olarak altına oturmak için ağaç ile örneklendirmiştir. Ayrıca engelliler için "engel olmayan yer"in önemini vurgulamıştır.

Kentsel mekân ile ilişkili olarak,

PI-1 tarafından mekân kavramı ile aynı olarak görülmüş; PI-2 tarafından da "Mekân taştan olan, kentsel mekân da taşların dışı… Sokak, anayol, cadde…" şeklinde tanımlanmıştır. PI-3 fikir belirtmemiştir.

PI-4, kentsel mekânın çok şey ifade ettiğini belirtmiş, daha ziyade yaşamakta olduğu erişim problemleri üzerinden örneklemeler ile kaktı sağlamıştır. Örneğin, başka ülkelerdeki kaldırımsız düzen, kaldırımlar üzerindeki dubalar, mantarlar veya park etmiş araçlar olması, sesli uyarı sistemlerinin daha fazla kullanılmasının yararlı olabileceği, özellikle tabela, uyarı levhaları ve benzeri ifadelerin sinyaller aracılığıyla iletilebileceği, sadece görme engellilerin değil herkes tarafından algılanabilecek dikkat çekici görsel uyarı sistemlerinin de görme engelliler okulu önü gibi mekânlarda önemli olduğu görüşlerini aktarmıştır. PI-5 ise, basından ve televizyondan duyduğu kentsel dönüşüm, kentsel mekân ifadelerinden bahsederek "o kentte yapılacak veya o kente kurulacak çok düzgün veya ki önemli bir yer olabilecek bir yeri kurmak. Veya ki dikkati çekecek dikkat çekecek bir yeri, önemli bir şekilde o yeri örnek bir şekilde kurmak, örnek bir yerleşim alanı kurmak, örnek bir şekilde başka yerlerde oralara örnek olacak biçimde yerleşim yerleri kurulması" şeklinde tanımlamıştır. Kendisi de PI-4 gibi görme engelli olarak (kılavuz yol üzerinde yapılabilecek sesli uyarı sistemleri ve benzeri düzenlemelerden) öneri ve ((yol kenarındaki çöp konteynırı veya elektrik direği gibi problem yaşayabildikleri noktalar bakımından da) sorunlu durumları örneklemiştir.

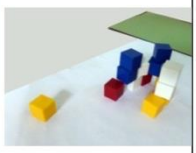
Mimari mekâna dair, PI-1 ve PI-3 tanımlamada bulunmuş olup, PI-1 mimari mekânın daha düşünülerek planlandığını, mimarların daha düşünerek hareket ettiğini belirtmiş olup; PI-3 ise kavramsal olarak bir farkın olmadığını belirtmiştir.

Mekân, Mimari ve kentsel mekân kavramlarının ardından, katılımcılara, kentsel ve mimari mekânlara dair parçalar/ elemanlar sorulmuş, kendilerinden belirtilen bu mekânları verilen ve/veya tercih edecekleri araç ve yöntemlerle tanımlamaları istenmiştir.

Kentsel Mekân Tanımlamaları Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları

Katılımcılara kentsel mekânlardan örnek alanlar olarak anayol, sokak ve meydan sorulmuş, tanımlamalarda bulunmaları istenmiştir. İtalya'da gerçekleştirilmiş olan çalışmalarda "merdiven" öğesi kentsel mekân ve donatıları üzerine oluşturulan alt bölümde iken, bu çalışmada "mekân tanımlamaları ve çok-duyululuk" başlıklı aynı üst-bölüm altındaki mimari elemanlar arasında katılımcılara soru olarak yöneltilmiştir.

Tablo 3-20. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 1 (Kısmi ya da Tamamen) Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Anayol -Sokak -Meydan Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu.

	PI- 1	PI- 2	PI- 3	PI- 4	PI- 5
ANAYOL	 "Kılavuz yol"			-	-
SOKAK				-	-
MEYDAN	-	-	-	-	-

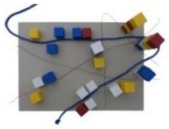
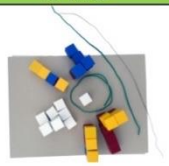
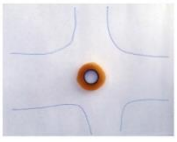
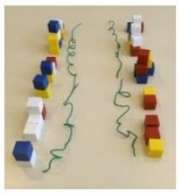
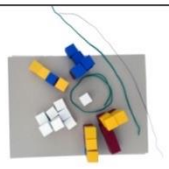
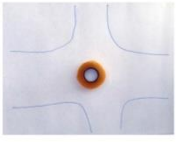
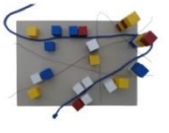
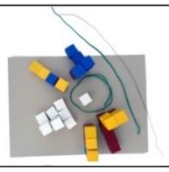
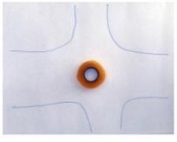
PI-1, PI-2 ve PI-3, anayol ve sokak için 2 ve 3 boyutlu gösterimleri tercih ederken, meydan için sözlü aktarımda bulunmuşlardır. PI-1 anayolu birim küp dizisi ile göstermiş, anlatımını kılavuz yol tanımı ile desteklemiştir. PI-2 de birim küpler dizisi ile yolu tanımlayıp, çizim aracılığıyla yol üzerindeki araçları ve yol kenarındaki ağacı göstermiştir. Sokak ise PI-1 tarafından, yapıları temsilen dizilmiş birim küpler arasında kalan doğrusal boşluk olarak tanımlanırken, PI-2 tarafından gerçekleştirilen çizimle araç, sokak yazısı, kenardaki ağaç ve ağacın etrafından dolanan bir kılavuz yol ile göstermiştir. Sokak deneyimini kaldırımdaki ağaç ve yeri sebebiyle kesilmek/

etrafında dönmek zorunda kalan kılavuz yol üzerinden aktarmış olması, hem yine yaşanan aksaklıklar üzerinden tanımlama yapılması bakımından hem de deneyimin bire-bir parçası olarak aksayan bir noktayı temsil etmesi bakımından önemlidir. PI-3, anayol, sokak ve meydanı tek bir gösterimle ifade etmiştir. Anayol hamur ile yapılan masa düzlemindeki geniş şerit iken, yan tarafındaki yapıları temsil eden birim küp dizisinin önü sokağı, yolu temsil eden şeridin sonundaki çukur dairesel parça ise meydanı temsil etmektedir. Katılımcı PI-4 ve PI-5 sözlü olarak paylaşımda bulunmayı tercih etmişlerdir. PI-4, genel itibariyle önemli iki nokta olduğundan bahsetmiştir: birincisi, görme engelliler olarak dış mekânda rahat hareket etmelerini sağlayacak, ikincisi de, diğer insanların ve araçların onları fark etmelerini sağlayacak araç ve gereçlerin düzenlenmesi ve olması gerektiğini ifade etmiştir. Trafik ışıklarındaki mevcut sesli uyarı sistemlerini ve saniye bilgisinin olmasını olumlu bulduğunu belirtmiştir. PI-4, sokaklar ile ilgili olarak da, görme engellilerin gözlerinin elleri olduğunu ve ellerini kullanarak yürüme, algılama sağladıklarını belirtmiş; dolayısıyla bir yerlere çarptıklarında ellerinin, başlarının, vücutlarının sakatlanabildiğini, bunu engelleyecek duvar korumalarının vb. şeylerin yapılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Kullanılan demir korkulukların sivri olmaması gerektiğinden, reklam panoları, trafik işaretleri gibi konuların önemli olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca kaldırımlara park edilen araçların gören- görmeyen herkes için engel olduğunu ve çözülmesi gerektiğini belirtmiştir. PI-5 kodlu katılımcı, yollarda kesinlikle kenar takibi olması gerektiğini düşündüğünü belirtmiş, özellikle sokaktan ana caddeye çıkılan noktalarda bilgi verecek, uyarıcı bir işaret olmasının yarar sağlayacağından bahsetmiştir. Araçlar için trafik ışıklarına yaklaşılan mesafeye konulan tırtıklı yüzeyleri bu konuda örnek olarak göstererek benzeri bir uyarının görme engelliler için de ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı, caddeler ile ilgili olarak da, üst veya alt geçit, ışıklı yaya geçidi, sesli uyarılı sistemler gibi şeylerin kullanılabileceğini belirtmiştir. Alt geçitleri görme engelliler için sorun olabilen mekânlar olarak görse de uygun yapıldığında baston kullanarak geçebileceklerinden bahsetmiştir. Katılımcı, sokaklar ile ilgili olarak da kaldırımdaki her şeyin “engel” olduğundan bahsetmiştir. PI-4 kodlu katılımcı da kendisine katıldığını belirterek, özellikle park eden araçlara değinmiştir.

Meydan, PI-1 ve PI-2 tarafından sözlü olarak tanımlanmış, PI-3 de gösterimine sözlü açıklamalar eklemiştir. PI-2 meydanı “insanların kalabalık gruplar halinde gezdikleri, araç trafiğine kapalı alan, mekân” olarak tanımlamıştır. PI-1’in ilk olarak aklına Taksim ve Beşiktaş Meydanları gelmiştir ve Beşiktaş Meydanı üzerinden, yine, çok kalabalık olması, engellilerin yürümekte zorlanmaları, rahat hareket edememeleri, bir yere çarpma endişesi yaşıyor olmaları gibi yaşanan problemler aracılığıyla meydan deneyimleri paylaşmıştır. PI-3 de aksaklıklar üzerinden örnekleme yaparak, kalabalık olması sebebiyle meydanın her zaman engelliler için sıkıntı yaşadıkları bir yer olduğunu eklemiştir.

PI-4, meydanlar ile ilgili olarak dar olduklarını, trafik işaretlerinin önemli olduğunu ve dikkat edilmesi gerektiğini belirterek, trafik akışını herkes için ortak bir nokta olarak ifade etmiştir. Ayrıca meydanlardaki işyerlerinin oraya araç park etmemesi için koymuş oldukları dubalardan ve bu dubaların, gece ve gündüz, hem araçlar bakımından hem de yayalar için tehlike yarattığından bahsetmiştir. Katılımcı PI-5, meydanın artık olmadığını, genelde ya spor aleti vb. şeyler konduğunu ya da inşaat ve benzeri şeyler yapıldığını belirtmiş, özelikle görme engelliler için bir meydan olmadığını ifade etmiş, “Ama bize sorsanız her yer bizim için dümdüz meydan” ifadesinde bulunmuştur.

Tablo 3-21. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2b- Akademisyen-Mimarlar ile Yürütülen Çalışmalar- Kentsel Mekân Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu

	KI- MA1	KI- MA2	KI- MA3	KI- MA4	KI- MA5
ANAYOL					
SOKAK					
MEYDAN					

Akademisyen-mimarlardan oluşan katılımcıların anayol, sokak ve meydan gösterimleri yukarıda **Tablo 3-21**'de görülmektedir. Katılımcılardan üçü ana yol, sokak ve meydan tanımlamalarını tek seferde aynı gösterim üzerinde, biri iki seferde ve birbirleriyle ilişkili olarak, bir diğeri ise her birini tek tek ayrı gösterimlerle tanımlamışlardır.

KI-MA1, tellerle yolları oluşturmuş, ana yol için geniş açıklıklı iki tel, sokak için de dar aralıklı iki tel kullanmıştır. Anayoldaki yoğunluğu belirtmek amacıyla hamurdan minik toplar yapmış, yol olarak tanımlamış olduğu tellerin arasında bunları yerleştirmiştir. Anayolda yoğunluğun artıyor olması sebebiyle daha fazla parça varken, sokaklarda daha az sayıda bulunmaktadır. Birim küpler yolun ve sokağın kenarındaki yapıları temsilen teller hizasında yerleştirilmiştir. Katılımcı, meydanı, çevreleyen yapıları temsilen kullanmayı tercih ettiği birim küpler aracılığıyla tanımlamıştır. Birim küplerin ortasında kalan dikdörtgen alan meydanı temsil ederken bir dıştaki boşluk ve sonrasına yerleştirilmiş birim küpler ise meydanın çevresindeki bağlantılar, sokaklar vb. olarak karşılık bulmaktadır.

KI-MA2, her üç tanımlamayı da tek bir gösterim ile tamamlamıştır. İp, teller ve birim küpler ile oluşturulan gösterimde, ip ana yolu, teller sokakları, birim küpler ise yapıları temsil etmektedir. Yapılar ve yollar arasında kalan orta alan ise meydan olarak tanımlanmıştır.

KI-MA3 de yine tek bir gösterim ile her üç tanımlamayı da yapmıştır. Teller ve birim küpler aracılığıyla oluşturulan gösterimde, birim küpler yapıları, birim küp dizileri arasındaki boşluk sokakları, merkezde bir birim küpün etrafındaki çember biçimli tel meydanı, hemen yanından geçen iki tel ise meydanın kenarından geçen ana yolu temsil etmektedir. Katılımcı, deneyimlemiş olduğu bir meydan üzerinden tanımlamayı oluşturduğunu belirtmiş olup, çeşitli renk kodları vb. düzenlemeleri kullanmıştır. Örneğin, çevredeki yapıları temsilen yerleştirilmiş olan birim küplerde renk farkları kullanarak işleve yönelik (al katların ticaret, üst katların konut olması gibi) verileri gösterimine dahil etmiştir. Gösterimine genel olarak bakıldığında, çevreleyenler, kenarından geçen kıyı çizgisi ve bağlanan sokak ve yolları ve ortadaki anıtı ile birlikte tanımlanan bir meydan görülmektedir. Katılımcının gösterimi, bu çerçevede, İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmadaki meydan (ve anayol, sokak)

gösterimleri ile benzeşmektedir. Katılımcının mevcut deneyimi üzerinden bu gösterimi gerçekleştiriyor oluşu ve aktardığı verilerin o kent (İzmir) ile birebir ilişkileniyor olması da ortaklık göstermektedir.

KI-MA4 de tek bir tanımlama yapmış olup, anayol ve sokakları çizim yoluyla göstermiş, meydanı ise yolların kesişimine yerleştirmiş olduğu bant ile dairesel formu bir meydan olarak tanımlamıştır.

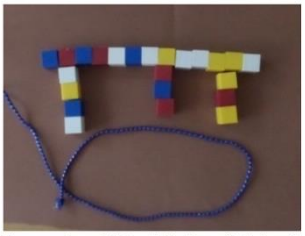
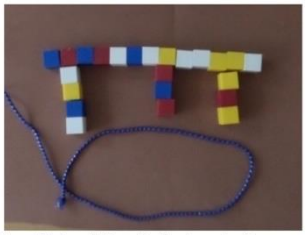
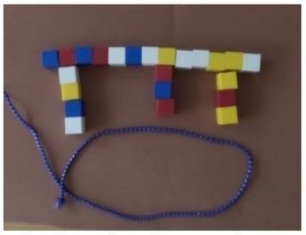
KI-MA5, her bir öğe için ayrı bir tanımlama gerçekleştirmiştir. Ana yolu, yapıları temsilen yerleştirilmiş birim küp dizileri ve hemen önlerine konulmuş, ağaç dizisini temsil eden bükülmüş teller arasındaki boşluk olarak tanımlamıştır. Katılımcı, anayol temsilini oluştururken "Ana caddede mekânsal boşluk daha fazla, dolayısıyla yeşil görünümü istiyorum sadece araç trafiği değil de." ifadesinde bulunmuştur. Sokak için, birim küpler aracılığıyla yapıları temsil eden diziler oluşturmuş, bu diziler yani yapılar arasındaki doğrusal boşluklar olarak da sokağı tanımlamıştır. Yapmış olduğu sokak tanımlamasıyla ilişkili olarak "“Şaşırtmacalı, dolambaçlı sokaklar. Düzgün değil de yönlendirmeli, şaşırtıcı olması eğlenceli referans için daha olumlu.” ifadesinde bulunmuştur. Meydanı da yine sokak tanımlamasına benzer ifade ile gerçekleştirmiş olup, bu kez boşluk formunu kenarından iki yolun –yani doğrusal boşluğun bağlandığı- dikdörtgen bir boşluk olarak tanımlamıştır; tanımlamayla ilgili olarak çevreleyenlerin varlığı, dar ve küçük oluşu ve sokaklarla kurduğu ilişki -çıkış alanları- dikkati çeken noktalar olmuştur.

Akademisyen mimar katılımcılar tarafından yapılmış tanımlamaların çoğunun tek bir gösterim içinde aktarılıyor olmasından hareketle, sorulan öğelerin aynı bütüne ait parçalar olarak görüldüğü ve birbirleriyle olan ilişkilerinin de belirtilmiş olduğu söylenebilir. İtalya’daki katılımcılar arasında da benzeri ortak gösterimler kullanan katılımcılar (gören- görmeyen her iki grup içinde de) olmuştur. Bu noktada farklılık olarak söylenebilecek olan, akademisyen mimarlar tarafından yapılan gösterimlerin daha karmaşık bir yapıya ve ifadeye sahip olmalarıdır. Söylenebilecek bir diğer önemli nokta da çalışmaya katılan bir mimar dışında, hep genel bir tanım üzerinden gösterimlerin oluşturulması, yani birebir olarak bir deneyime, özel, tanımlı bir mekâna referans olarak geliştirilmemiş olmalarıdır. Yalnızca KI-MA3 doğrudan

doğruya mevcut bir meydan ve ilişkili olduğu çevre (anayol, soksklar, kıyı, yapılar) üzerinden tanımlamayı gerçekleştirmiştir.

Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış olan, gören katılımcı, KI-01 tarafından gerçekleştirilen anayol, sokak ve meydan gösterimleri de **Tablo 3-22**'de yer almaktadır.

Tablo 3-22. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2a- Tasarım veya mimarlık eğitimi almamış bireylerle yürütülen çalışmalar- Kentsel mekân üzerine verilen katılımcı cevapları tablosu

	ANAYOL	SOKAK	MEYDAN
KI- 01	 Uzun olan birim küpler dizisi yol	 Kısa birim küp dizileri sokaklar	 İp ile gösterilen alan meydan

Tek bir gösterim üzerinde tüm elemanları tanımlayan KI-01, **Tablo 3-22**'de görülebilecek olan tanımlamasında, uzun birim küpler dizisi ile anayolu, kısa birim küp dizileri ile sokakları, ip ile oluşturmuş olduğu eliptik alanla da meydanı tanımlamıştır.

Tablo 3-23. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2c- Mimarlar ile yürütülen çalışmalar- Kentsel mekân üzerine verilen katılımcı cevapları tablosu

	ANAYOL	SOKAK	MEYDAN
KI- M1			

Mimar katılımcı KI-M1 de anayol, sokak ve meydanı aynı gösterim üzerinde göstermeyi tercih etmiştir. Kullanılan birim küpler çevreleyen elemanlar olarak yapıları, ortada kalan alan meydanı, meydanın çevresindeki yapıları temsil eden birim küplerin önünden geçen tel ana yolu, aralardaki ince teller ise sokakları temsil etmektedir. Hamurdan oluşturulmuş minik küreler ağaçları temsilen meydanın içerisine yerleştirilmiştir. Birim küplerin üzerindeki kartondan kesilmiş parçalar da yapıların saçaklarını temsil etmektedir. Söz konusu tanımlama da göz önüne alındığında, akademisyen-mimar katılımcıların tanımlamalarında olduğu gibi detaylı bir temsilin söz konusu olduğu görülmektedir. KI-M1 katılımcısı için de

gerçekleştirmiş olduğu tanımlama genel meydan, anayol ve sokak bilgisi ve deneyimi üzerinden gelmekte olup, birebir olarak bir mekânla ilişkilenmemektedir.

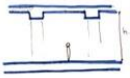
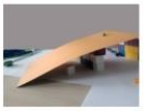
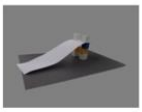
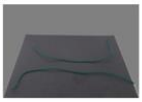
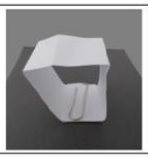
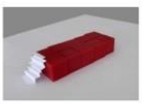
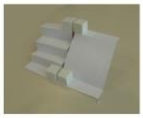
Mimari Mekân ve Donatıları Üzerine Yapılmış Tanımlamalar

Mimari Mekân ve donatıları üzerine tanımlamalar yapılması istenen bu bölümde katılımcılara "duvar, döşeme, cephe, kesit, tavan, rampa, koridor, kapı, pencere, merdiven, eşik" gibi elemanlar/öğeler verilmiş, kendilerinden sunulan malzemeler aracılığıyla veya tercih ettikleri bir başka yöntem ile tanımlamalarda bulunmaları istenmiştir.

İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmalarda kentsel mekân ve donatıları ile ilişkili başlık altında sorulan "merdiven" elemanı burada mimari mekân ve donatıları ile ilişkili parça dâhilinde yöneltilmiştir. Mimariye dair diğer elemanlar/donatılar bölümü, İtalya'da gerçekleştirilen çalışmalarda bulunmazken, İstanbul'da gerçekleştirilen çalışmalar öncesi, katılımcıların mimari elemanlara dair algılarının anlaşılabilmesi adına sorular dâhilinde yer almalarının yararlı olabileceği düşünülüp, çalışmaya eklenmiştir. Bu doğrultuda, bir yandan mekânın fiziksel öğeleri olan duvar, döşeme, kapı, pencere, tavan, merdiven, eşik gibi parçalar; mimari temsilin önemli parçalarından olan ve aynı zamanda yaşanan gerçekliğin temsili olamayan kesit ve cephe gibi temsil biçimleri de sorular dâhilinde yer almıştır.

Çalışmanın bu bölümünde amaç, fiziksel olmayan yanları ile ele alınmaya çalışılan, deneyim ile ve duyusal farkındalıkla ilişkisi kurulan mekânın, öğelerine dair genel algılamanın ne olduğunu ve nasıl olduğunu da anlamaya çalışmak olmuştur.

Tablo 3-24. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2b- Akademisyen-Mimarlar ile Yürütülen Çalışmalar- Mimari Donatılar/ Elemanlar Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu

	KI- MA1	KI- MA2	KI- MA3	KI- MA4	KI- MA5
Duvar					
Döşeme				-	
Cephe	 *Estetik kaygı, renk kodu...*			-	
Kesit				-	
Tavan					
Rampa					
Koridor	 "dehliz", "dar-uzun"			 "geniş olsun."	
Kapı					
Pencere					
Merdiven					
Eşik	 *Tel ile yapılan vurgu*			-	

KI-MA2 ve KI-MA5, verilen elemanları birbiri ile ilişkili ve bir bütün olarak tanımlamışlardır. KI-MA2, tüm bu elemanların anlam olarak derinlikli olduğunu, o nedenle de temsil edilmesinin güç olduğunu ifade etmiştir. KI-MA5, verilenlerin mekânlarda bir olduğunu belirtmiş, birbirinden ayrı yapılmış gibi hissedilmediklerini eklemiştir. Her şeyin de-monte olması, yaşanılan tüm yapıların çok düzgün ve bir bütün olması haliyle origamiye benzediklerini ifade etmiştir.

KI-MA1, duvarı engel olarak tanımlayıp, birim küpler aracılığıyla gösterimde bulunmuştur. Katılımcı KI-MA4 ve KI-MA5, birkaç öğeyi tek bir gösterim içerisinde ifade etmiş, KI-MA2 ise tüm öğeleri içeren bir perspektif çizim yapmayı tercih etmiştir.

KI-MA1, cepheyi "Duvar, görüntüye hizmet eden yüz" olarak tanımlayıp, renk kodlaması yaparak birim küpler aracılığıyla temsil etmiştir.

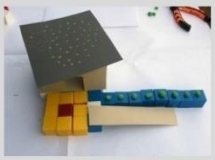
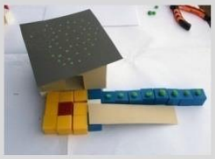
KI-MA5, kesit tanımlaması yaparken, "kesit, eve dair; açık mutfak, bazı şeylerin ortak kullanılıyor ve gözlemleniyor olması, kapalı kalması gereken şeylerin şeffaflaşması ve dahil olması" ifadesini eklemiştir.

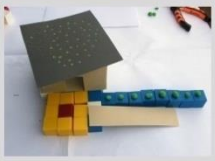
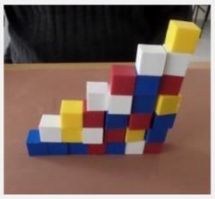
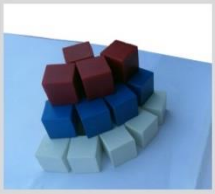
Koridor, KI-MA1 tarafından dar ve uzun olarak tanımlanırken, KI-MA4 tarafından da özellikle "geniş olsun" ifadesiyle genişletilerek gösterilmiştir. KI-MA5 yapmış olduğu 3 boyutlu gösterime ek olarak "Odalar arası yaşam alışkanlığı, uzun bir koridor. O tüpün içinde yürürken halı, arayüz. Ona takılı odalar. Uzun bir omurga; tüp, tüpün içinde yürüme hali… Eşik de orada oluşuyor." ifadesinde bulunmuştur.

KI-MA1, kapı ve pencere gösterimlerinde hamur malzemeyi tercih edip, kapıyı hamurun içerisinde yere değen boşluk, pencereyi de yere değmeyen boşluk olarak tanımlamıştır.

KI-MA5, bir arada göstermiş olduğu rampa ve merdiven temsiline ek olarak "Merdiven=Rampa". "Rampalar öyle dik ki merdivenden hallice, yaşam yerine göre algılayışınla ilgili." ifadesinde bulunmuştur.

Tablo 3-25. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2a ve 2c- Mimarlar ve Mimarlık ve/veya Tasarım Eğitimi Almamış Bireyler ile Yürütülen Çalışmalar- Mimari Donatılar/ Elemanlar Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu

	KI- 01	KI- M1
Duvar		
Döseme	-	
Cephe	-	
Kesit	-	
Tavan		
Rampa		

	KI- 01	KI- M1
Koridor		
Kapı		
Pencere		
Merdiven		
Eşik	-	

Yukarıdaki tabloda yer alan, mimarlık/ tasarım eğitimi almamış olan KI-01 ve mimar katılımcı KI-M1 tarafından mimari mekân donatıları/ öğelerine ilişkin yapmış oldukları tanımlamaları incelediğimizde;

KI-01 katılımcısının her bir tanımlama için ayrı temsiller oluşturduğunu, KI-M1 katılımcısının ise birkaç öğeyi tek bir temsil üzerinde aktardığını görmekteyiz. Her iki katılımcı tarafından da malzemeler karışık olarak kullanılmış olup, (KI-01'in pencere, kapı gösterimleri gibi) 2 boyutlu gösterimler dahi 3 boyutlu olarak, birim küpler vb.

araçla ile temsil edilmiştir. Mimar katılımcı KI-M1'in gösterimlerine bakıldığında, öğelerin ayrı bir temsil ile karşılık bulduğu durumlarda da yine ilişkili olunan başka öğelerin temsillerde yer bulunduğu görülmektedir. Örneğin, eşik gösteriminde zemin, kapı ve benzeri öğeler, pencere gösteriminde duvar, çatı, pencere önü bitkileri ve benzeri öğeler, anlatım bütününü oluşturmaktadır. KI-01 katılımcısı tarafından ise tavan dışındaki tüm öğeler tekil olarak ele alınmış, tavan taşıyıcı strüktür ile birlikte aktarılmıştır.

Sorunun devamında, "Kentsel ve Mimari Mekân" üzerine olan çalışma parçasında yer almakta olan bir diğer soru da katılımcıların kişisel gündelik kullanımlarında olan bir mekânı tanımlamaları ve yine gündelik, sıkça kullandıkları ve aşina oldukları bu mekân, başka mekânlar ve rotalar üzerinden mekânsal duyumsama çerçevesinde deneyimlerini paylaşmaları olmuştur.

Görme engelli katılımcılar, deneyimleri ile ilgili olarak ve duyusal veriler konusunda ortak mekân olarak Rehabilitasyon Merkezi mekânından bahsetmişlerdir.

PI-01 kodlu katılımcı, Rehabilitasyon Merkezi yapısını planlı bulduğunu sınıfları, kabartmaları rahatlıkla bulabildiğini belirtmiştir. Az bir görüşü olduğunu ve görsel olarak zorluk çekmediğini belirten katılımcı, başka yerlerde problem yaşayabildiğinden, şaşırabildiğinden bahsetmiştir. Duyusal olarak dokunma duyusunu önceden çok fazla kullanmadığını, ancak Rehabilitasyon Merkezi'ndeki eğitime gelmesinin ardından, dokunma duyusunu kullanmayı öğrendiğini, malzeme vb. bilgileri nasıl alacağını öğrendiğini ve dokunma duyusunu daha fazla kullanmaya başladığını belirtmiştir. Hastane vb. yerlere gittiğinde genelde danışmaya veya orada olan, oradan geçen birine sorduğunu ve sorarak bulduğunu ifade etmiştir. Duyusal olarak veri sağlamak için işitme duysunun önemli olduğunu, dokunmadan daha çok kullandıklarını söylemiştir. İşitme duyusu ile ilgili olarak parasının yere düşmesini ve sesi dinleyerek paranın düştüğü yeri bulmasından bahsetmiş, eğitim yerindeki öğretmenlerinden damağı ile çıkardığı sese göre yolunu buluyor olmalarını örneklemiştir. Dokunma duyularını daha çok kapalı alanlarda kullandıklarından, mesela restoranda masayı ve masanın üzerindekileri dokunarak anlamaya çalıştıklarından bahsetmiştir. Hava- atmosfer ve sıcaklık gibi verilerin de mekânı ve çevreyi anlamak konusunda önemli olduğunu belirten katılımcı, bir arkadaşı

üzerinden örnekleyerek, görmüyor olmasına karşın havanın nasıl olduğunu, güneşli mi, açık mı olduğunu, yağmur yağıp yağmayacağını anladığını anlatmıştır. Ayrıca yine arkadaşlarının deneyimleri üzerinden, bazen ışık miktarının (kısmen gören veya ışık algısı olan kişiler için) bazen görmek ya da anlamak konusunda önemli olduğunu belirtmiştir.

PI-02 kodlu katılımcı, mekânları, matematiksel olarak kodladığından ve zihnine o şekilde yerleştirdiğinden bahsetmiştir. Örneğin, Rehabilitasyon Merkezi'ndeki merdiveni göstererek 9 tane basamak olduğunu, akşam tramvaydan indikten sonra evin sokağına gidene kadar 6 tane kaldırımdan indiğini, böyle kodlamaları hafızasında tuttuğunu anlatmıştır. Az miktarda görüşü olduğunu belirten katılımcı, karanlıkta göremediğini, göremediğinde sesi kullandığını, akşam yolda giderken gelen bir aracı sesinden anladığı örneği üzerinden anlatmıştır. İşitme duyusuna ek olarak koklama duyusundan bahsetmiş, yemek yemeye gittiğinde oradaki kokudan, Merkez'in oradaki dönercinin kokusundan oralara dair bilgi sahibi olabildiğini belirtmiştir. Dokunma duyusunu çok fazla kullanmadığından bahseden katılımcı, dokunma duyusunun seslerin birbirine karıştığı, kalabalık mekânlarda daha çok kullanıldığını belirtmiştir. Işık miktarının algıya olan etkisi ile ilgili olarak da gündüzleri rahatça kullandığı mekânları, akşam ışığında kullanamadığından bahsetmiştir.

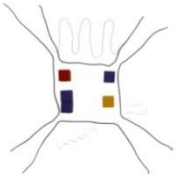
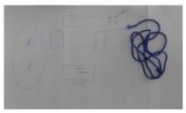
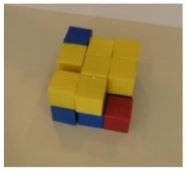
PI-03 kodlu katılımcı, PI-01 ve PI-02 katılımcılarının söylediklerine katıldığını belirtmiş ve sesin ve dokunma duyusunun önemli olduğunu ifade etmiştir. Çoğunlukla yardım alarak geldiğini söyleyen katılımcı, bu sebeple dokunma duyusunu hiç kullanmadığından bahsetmiştir.

Katılımcı PI-04, genel itibariyle olması ve olmaması gerektiğini düşündüğü durumlar üzerinden açıklamalarını yapmıştır. Bu doğrultuda, dairesel merdivenlerin olmaması gerektiğini, geniş asansörler ve sahanlıklı merdivenler, rahat ve ferah alanlar (örneğin apartman içlerindeki sayaç vb. şeylerin kaldırılması veya yukarıda olmasının sağlanması gibi), sokak adları, daireler, ziller vb. yerler için ve trafik bilgilendirmeleri, uyarılar için kabartma yazılar, otobüslerdeki gibi sesli uyarı sistemleri, sensörlü sistemler (aydınlatmalar veya batarya vb. elemanlar için mesela) kullanılması gerektiğini söylemiştir. Çevresini anlamak için ellerini, ayaklarını ve kulaklarını

kullandığını belirtmiştir. Alıştığı mekânlarda her şeyi rahatlıkla bulabildiğini ifade etmiştir. Genel olara duyusal veriler ve kullanımı konusunda, görme dışındaki tüm duyuların kullanılıyor olduğundan ve hepsinin önemli olduğundan bahsetmiş, görme dışı duyuların görmeyi telafi edecek şekilde çalışıyor olduğunu belirtmiştir. Koklama duyusu için (yangın, gaz kaçağı vb. durumlar üzerinden örnekleyerek) o ortamdan uzaklaşmamızı sağlayacağını, hava- atmosfer, dokunma ve his ile, soğuk hava, rüzgar ile, koku ile camın açık olduğunu teninle hissedeceğini belirtmiş, tüm duyuların hepsinin bir çalıştığını ifade etmiştir.

PI-05 kodlu katılımcı da olması ve olmaması gereken durumlar üzerinden örneklemelerde bulunmuş, merdivenlerin dar ve dik olmaması gerektiğinden, sağlamlığın da dış görünüş kadar önemli olduğundan, ortada bulunan sayaç ve benzeri öğelerin gömülü olması gerektiğinden, bahsetmiştir. Duyusal olarak, işitme ve dokunma duyusunu kullandığını, okumak için parmaklarının ve sinir uçlarının önemli olduğunu, okurken malzemeye göre (kâğıt, metal levha veya taş gibi farklı malzemeler için) farklı algılanabildiğini, PI-04'ün vermiş olduğu yangın örneğinde sıcaklığın da önemli bir his olarak bilgi sağlayacağını, hareketin müzikteki ritim gibi olduğunu ve insanın ona uyduğunu belirtmiştir.

Tablo 3-26. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2b- Akademisyen-Mimarlar ile Yürütülen Çalışmalar- Kişisel Mimari Mekân ve Deneyimleri Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu

	KI- MA1	KI- MA2	KI- MA3	KI- MA4	KI- MA5
Kisisel Gündelik Mekân	 Ev	 Çalışma Mekânı	 Evi ile durak arasındaki yol.	 Çalışma Ofisi	 Ev (bahçe ve çatı arası hariç evin her yeri)

Akademisyen-mimar bireylerle yürütülen çalışmalar dâhilinde katılımcıların yapmış oldukları temsiller yukarıdaki tabloda yer alan fotoğrafları üzerinden görülebilmektedir.

KI-MA1, tanımlamak için evini seçmiş olup, yöntem olarak da çizimi tercih etmiştir. Paylaşmış olduğu deneyimler ve duyusal farkındalıkları üzerinden, uyandığı odanın sabah güneşini alması, ışıkla uyanması, eve gelen akşam güneşi, mutfağın karanlık olması, salonun (L plan tipi sebebiyle) parçalı kullanılabiliyor olması ve bu yanıyla

sahiplenme yaratabilmesi, girişin büyük ve dolayısıyla da tanımsız bir mekân olduğu, etraftaki başka yapılar sebebiyle balkonu pek kullanmadığı, güneş almadığı için çiçeklerin öldüğü ve benzeri noktalar öne çıkmaktadır. Eve dair kullanılan sıfatlar ise keyifli-keyifsiz, karanlık, derli toplu, serin gibi sıfatlar olmuştur.

Katılımcı evinden işine kadarki rota üzerinden duyusal deneyimlerini aktardığında ise, gürültü, kalabalık ve kokudan bahsetmiş, çok fazla görsel veri olduğundan ve zihninin çalışmasına engel olamadığından bahsetmiştir. Genellikle sakin alanları tercih ettiğini belirten katılımcı, oralardaki cırcır böceği sesi, kurbağa sesi gibi seslerden bahsetmiştir. Deneyim rotası üzerindeki veri sağlayan sesleri ise, örtü satan kişi ve toplu taşıma araçları olarak saymış, akşamları kalabalık ve gürültülü olduğundan, deniz otobüsünün gürültülü olmasından ve kapalı olması itibariyle manzarasının olmayışından, yolun gürültülü ve tozlu olmasından buna karşın sahil kısmının temiz olduğundan bahsetmiş; sahil kısmı ve sokağı olumlu izlenimlerle aktarmıştır. Çalıştığı mekân için koklama duyusunun aktif olduğundan, iç mekânlardaki kokulardan olumsuz olarak, kantin kokusundan, küf, toz ve tuvalet kokularından bahsetmiştir. Sıcaklık bakımından da ev ile olan farkını belirtmiştir.

KI-MA2, tanımlamak için çalışma ofisini tercih etmiş olup, teller ve birim küpleri aracı olarak kullanmıştır. Bükerek dört kenara yerleştirdiği teller odanın duvarlarını, içerisindeki birim küpler (her bir birim küp bir çalışma masasını temsil edecek biçimde) çalışma masalarını, tek bir kenarda yer alan eğrisel biçimlendirilmiş ince tel ise pencerelerin ve en önemlisi manzaranın olduğu yüzeyi ifade etmektedir. Fiziksel mekâna dair paylaşımlarında, kare formun eşdeğer ayrıtlarından, iç mekân renginin beyaz olmasından bahsetmiş ve aslında itici bir renk olduğunu söylüyor olmalarına rağmen sevdiğini, deniz ve yeşil manzaranın olumlu yanlarını, mekânı bütün olarak hissettiğini ve bunu olumlu bulduğunu, psikolojik olarak rahatlatıcı bir mekân olduğunu ve kendisinde paylaşım duygusu uyandırdığını belirtmiştir. Katılımcının paylaşımlarına genel olarak bakıldığında ağırlıklı olarak psikolojik- duygusal etkilerin varlığından söz edilebilir. Katılımcının paylaşımları, duyusal bakımdan, görme, ölçü-ölçek, form gibi verilerin algısını ve psikolojik halini etkilediği yönünde olmuştur.

Katılımcı gündelik kullandığı rota ve mekânlar üzerinden duyusal deneyimlerini ise, renkler, çalıştığı mekândaki ışığın olumsuz etkisi, beyaz rengin yorsa da rahatlatıcı

olmasından, kentsel mekânda ki sesleri olumsuz izlenimlerle, yüksek sesle konuşanlar, gelen yüksek sesler vb. ile örneklemiştir. Evi için, iki tane kedisi olduğundan ve birinin kulağı duymadığından bir diğerinin ise çok bağırdığından ve bazen çok rahatsız olduğundan, evinde kendisini rahat ve güvende hissettiğinden bahsetmiştir. Yaşadığı semtin pazarından bahsetmiş, kokuların etkili olduğunu belirtmiştir. Işık ile ilgili olarak, aydınlık ve ışığın konforlu ve rahat hissettirdiğini belirtmiştir. Psikolojik olarak, kişisel mekânında güvenli, kentsel mekânda karmaşa ve bireysel yalnızlık hissettiğini ifade etmiştir. Katılımcı ayrıca, mesleki birikimi ile de ilgili olarak estetik ve teknik problemler sebebiyle huzursuz hissettiğini belirtmiştir.

Alışkanlıklar ile ilgili olarak, sürekli olarak aynı yolu kullandığını, genle olarak yol değiştirmenin olumlu olduğunu ama çalıştığı mekânda hep aynı rotaları kullanmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Hızlı çıkmak, bir şeye yetişmek zorunda olduğunda olumsuz, yavaş yavaş çıktığında ise olumlu hissettiğini aktarmıştır. İç mekânlar ile ilgili olarak, yıllardan beri olan mobilyaların zaman katmanı yarattığından, yaşantısallığından, mesleki olarak da yakınlık olarak da kendisine ait hissettiğinden, zaman içindeki kararları görmenin olumlu olduğundan bahsetmiştir. Çalıştığı mekândaki öğrenci hareketinden bahsetmiş, olmadıklarında eksik hissettiğinde, hafızada o mekâna ait hissi eksilttiğinden ve yalnızlık yarattığından bahsetmiştir.

KI-MA3, kendi kendine kaldığı mekân olarak evden çıkıp durağa kadar yürüdüğü yolu tanımlamayı tercih etmiştir. Katılımcı bu rotayı özellikle deneyim açısından önemli gördüğünü belirtmiştir. Oluşturduğu fiziksel tanımlamada, birim küplerin kayması ile bazen parktan bazen yoldan geçiyor olmasını, sarı renk kodu ana caddeleri, kırmızı renk başlangıç ve bitişi, mavi renk de parkı temsil etmektedir. Ana yolda temposunun düştüğünü belirtmiştir. Aynı ritimde deneyimlenen mekândan bahsetmiş ve (inşaat, market kamyonu vb. gibi) her şeyin bunu etkilediğini, trafik ışıklarının zaten deneyim sürprizini azalttığını ifade etmiştir. Aksatan, beklenmedik olan kamyon, bisikletli vb öğelerin konsantrasyonu dağıttığını belirtmiştir. Kullanmakta olduğu bu rotanın, kendisi için düz ve bilindik bir güzergâh olduğunu, deneyimin yormadığını, çevrenin farkında olduğunu belirtmiştir. Uyaran olsa da beklentisinin var olduğunu; örneğin market kamyonu saati şaşsa bile o güzergâhta algısının daha çok açık olduğunu aktarmıştır. Park içerisindeki deneyiminde duyusal

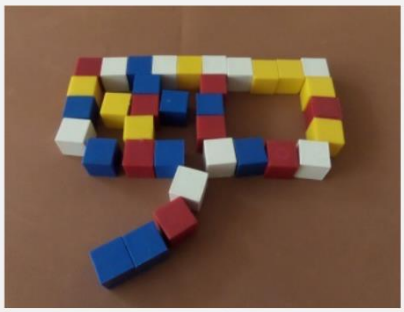
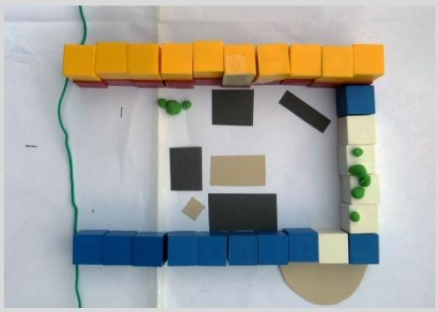
olarak, eğer inşaat varsa ayrıca gürültü de olduğundan, havanın durumuna göre, güneşliyken veya yağmurda ağaç gölgeli kaldırımdan yürüdüğünden, ayrıca, bazen de ışıkların senkronize olup olmadığını ölçmeye çalıştığından bahsetmiştir. Katılımcı, park alnının görsel olarak rahatlattığını, olabildiğince az gürültülü yolları tercih ettiğini, kötü bir şey solumamak için araçtan uzak ve ağaçlı yer tercih ediyor olduğunu, zemin dokusu bozuksa hareketini etkilediğini aktarmıştır. Katılımcının deneyimine dair paylaşımlarına bakıldığında, genel itibariyle düzen ve alışkanlık konusunun ön plana çıktığı, her gün kullandığı bir rota olması sebebiyle de çeşitli beklenti ve alışkanlıklarının gelişmiş olduğu görülmektedir. Bu çerçevede deneyimine dair duyduğu memnuniyet veya memnuiyetsizlik gibi izlenimlerinin de etkilendiğinden bahsedilebilir. Duyusal bakımdan, işitme, görme, hava- atmosfer gibi duyulara daha sık değinildiği söylenebilir.

KI-MA4, çalışma ofisini tanımlamayı tercih etmiştir. Duvarları göstermeden çalışma mekânını tanımlayan katılımcı, çalışma masasını, oturma alanını, toplantı masasını, masanın üzerindeki yiyecekleri, çikolata, çiçekleri ve odanın manzarasını göstermiştir. Deneyimine ilişkin, duyusal olarak da, dışarıdan gelen martı seslerinden, restorandan gelen kebap kokusundan ve çatal-bıçak seslerinden, pencere açıkken rüzgârla beraber stor perdelerden gelen duvara çarpma seslerinden bahsetmiş, bunların kendi içinde de zamana bağlı olarak değiştiğini ifade etmiştir. Gösterimini ve deneyim paylaşımını ağırlıklı olarak duyusal veriler üzerinden yapan katılımcı PI-MA4 için en sık değinilen duyular işitme, koklama, görme ve tat alma olarak sayılabilir.

KI-MA5, konut yapısını tanımlamayı tercih etmiştir. Konut yapısına ilişkin olarak "Gözüm kapalı dökülmüş boyaları, döşemedeki aralıkları, çatlakları, mobilyaların yerleşimleri, merdiven basamak açıları, kokuları (lodos zamanı özellikle mutfakta ve bazen giderlerden kaynaklanan kokuyu) alabiliyorum" ifadesini kullanmıştır. Katılımcı, birim küpleri kullandığı gösteriminde renk kodları kullanmayı tercih etmiş olup, mavi renk ile soğuk, sarı renk ile yazın sıcak olan yerleri, evin arkasını kırmızı, teras ve üst pencereyi de mavi renkler ile göstermiştir. Panjurların sürekli kapalı olduğunu belirten katılımcı evini "gerçekten kapalı bir yapı" olarak tanımlamıştır.

Evden işe gelirkenki rota üzerinden duyusal verileri örneklediğinde, ev ile vapur iskelesi arasındaki mesafenin 10 dk. Olduğundan ve dolayısıyla eğer daha kısıtlı bir süreye sahipse adımların sıklaştığından, kendisinin ve insanların ayak seslerinin, yokuş aşağı hızlanan seslerin vapuru kaçırıyor olduğunu hissettirdiğinden bahsetmiştir. Adımlarını diğerlerine uydurur haline geldiğini ve diğerlerinin adım ritimlerini takip ettiğini belirtmiştir. Ada'dan ayrılmak değil ama Ada'ya dönmenin, güneş battıktan sonra çoğu zaman döndüğü için daha keyifli olduğunu söylemiş, denizin kokusunu almak, iskeleye geldiğin anda bütün o yoğun kokuyu, iskeleyle kendisi arasına sıkışmasını; tam inerken o kokuyu daha iyi hissetmesini sağladığından ve eve daha tanıdık bir takım keyifli bulduğum noktalardan gitmesinin başlangıcı olduğundan bahsetmiştir. Vapura bindikten sonra genelde herkesin kendi yerinin olmasının, benimsedikleri yerlere oturmalarının ve onları bir anlamda kendi locaları haline getirmelerinin ciddi bir düzenlilik getirdiğini ifade etmiştir. Denizi aşma halinde saatin çok önemli bir kavram olduğunu, saati yakalayıp yakalamadığını anlamasını sağlayan en önemli şeyin de aynı ulaşım aracını yakalayan insanlar olduğunu aktarmıştır.

Tablo 3-27. İstanbul_ Pilot Çalışma- Grup 2a ve 2c- Mimar ve Mimarlık ve/veya Tasarım Eğitimi Almamış Birey- Kişisel Mimari Mekân ve Deneyimleri Üzerine Verilen Katılımcı Cevapları Tablosu

	KI- 01	KI- M1
Kişisel Gündelik Mekân	 Ev; odalar, mutfak tamamı.	 Ev, salon.

Gören katılımcılar grubundan mimarlık/ tasarım eğitimi almamış olan KI-01 kodlu katılımcı, evini tanımlamış olup, araç olarak birim küpleri kullanmayı tercih etmiştir. Katılımcı, eşyalarını gösterime yerleştirmiş, televizyon seyrettiğinden ve semaverinden, sabahları ilk olarak çay içtiğinden bahsetmiştir.

KI-M1 kodlu mimar katılımcı evinin salonunu tanımlamış olup, birim küpler, karton ve hamur malzemeyi kullanmıştır. Gösteriminde renk kodları kullanan katılımcı,

mavi ve kırmızı birim küpler ile duvarları, (balkon döşemesinin aşağıda olması sebebiyle karton kullandığı açıklamasını da yaparak) kartondan kesmiş olduğu eğrisel parça ile balkonu, beyaz birim küplerle pencere ve kapıları, kartondan kesmiş olduğu parçalar ile (plan düzleminde) odadaki eşyaları, hamur küreleri ile çiçekleri betimlemiştir. Katılımcı, duvarda asılı olan resimleri vurgulayarak tek taraftaki duvarı sarı renkli birim küplerle yükseltmiştir. Odanın sol tarafını tel ile sonlandıran katılımcı, kullanmış olduğu tel ile kesit çizgisini betimlediğini ifade etmiştir. Katılımcı, gösterimine ek olarak ise evini, serin, huzurlu, rahat, sessiz ve loş olarak sıfatlandırmıştır.

KI-01 kodlu katılımcı, genel olarak mekânsal deneyimine ilişkin duyusal veriler çerçevesinde, restoranlardan gelen kokulardan; mağazalardaki yenilik ve değişimlerden, simitçi ile yapmış olduğu sohbetten, marketteki alışverişinden, restoranlardan gelen kokudan, evine yakın gözlükçüden bahsetmiştir.

KI-M1 kodlu mimar katılımcı ise kentsel mekân deneyimi ile ilgili olarak yalnızca sabahları biraz trafik olduğundan bahsetmiş, başka bir duyusal veri veya deneyimsel durum belirmemiştir.

3.4 Mülakatlar

Mülakat çalışmaları, tezin ampirik çalışmalar bütününün temeli olarak konumlanmaktadır. İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmalar sonrasında, söz konusu çalışmaların analiz ve değerlendirmeleri yapılmış, bazı ek ve düzenlemelerle İstanbul'da da çalışmalar tekrar edilmiş ve ilerleyişe, verimliliğe ve sürece dair gözlemlerde bulunulmuştur. Önceki iki bölümde arka arkaya yer alan İtalya- pilot çalışmaları ve İstanbul- pilot çalışmaları sonrası, katılımcıların tepki, beklenti ve cevapları doğrultusunda bu bölümde detaylıca ele alınacak olan mülakat çalışmaları hazırlanıp katılımcılarla görüşmelere başlanmıştır.

Çalışmalar öncelikle, İtalya'da gerçekleştirilen çalışmalarla yakın nitelikte yani, 2 ve/veya 3 boyutlu temsillerin de oluşturulduğu formatta başlatılmışken, katılımcıların genel yaklaşımları ve tercihleri doğrultusunda daha sözel ağırlıklı bir formata çevrilmiştir. Pilot çalışmalara benzer nitelikteki ilk çalışmalarda görmeyen katılımcılar, temsiller oluşturmak konusuna biraz mesafeli yaklaşıp daha ziyade sözlü anlatımda bulunmayı tercih etmişlerdir. Bu sebeple, katılımcıların rahat hissedebilmeleri ve kendilerini, deneyimlerini daha rahat ifade edebilmeleri adına yeni çalışmalar hazırlanmıştır. Söz konusu çalışmaların etik uygunluğu için Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Etik Kurulu'na başvurulmuş olup, Kurul tarafından verilen uygunluk raporu alınmıştır.

Çalışma, mimarlarla, herhangi bir mimarlık ya da tasarım eğitimi almamış bireylere ve (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerle yapılmıştır. Çalışma gruplarına dair katılımcı profillerinde yaş, eğitim, (görmeyen katılımcılar için) görme kayıp oran ve yaşları konusunda farklılıklar barındırabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

"Çok-duyulu Mekân Araştırmaları" başlıklı mülakat çalışmaları, "mekânsal çok-duyululuk ve mekânda duyuların ilişkiselliği" çerçevesinde bilgiler edinmek üzere belirlenen sorulardan oluşan iki bölüm içermektedir.

"Mekânın Karakteristiği" başlıklı ilk bölümünde mekân kavramı ve mekânsal deneyimler üzerine sorular sorulup mekânın duyusal varlığı irdelenmeye çalışılmaktadır. Katılımcılara gündelik hayatları ve deneyimleri üzerinden duyusal

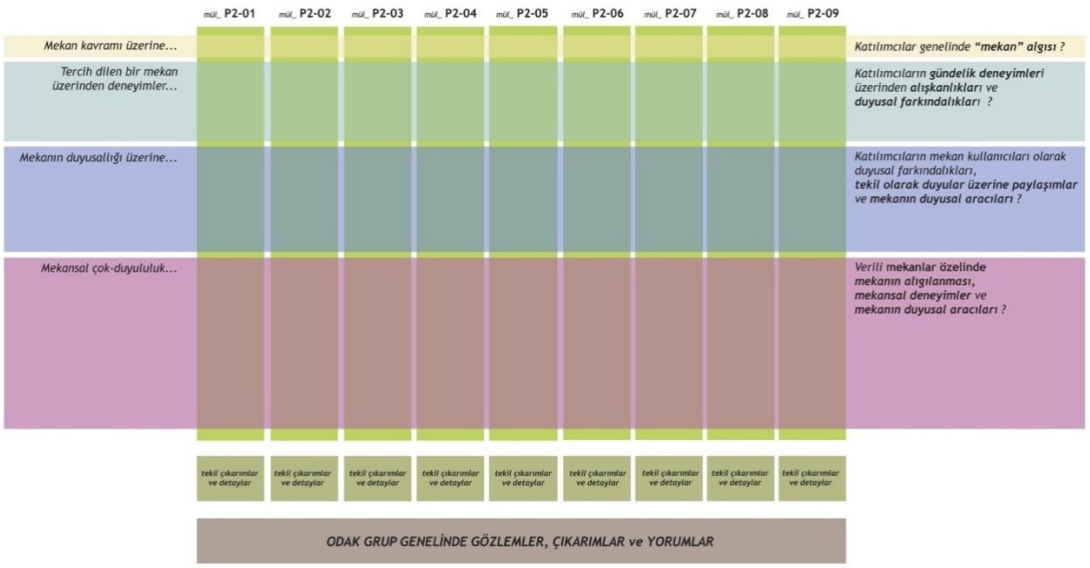
farkındalıkları sorulmakta ve (işitme, koklama, tat alma, dokunma, denge, oryantasyon, hareket, sıcaklık, atmosfer/hava, ışık -ve görenler bireyler için görme gibi- duyular özelinde farkında oldukları, deneyimledikleri, mekânı anlamalarını, algılamalarını, mekâna dair bilgi sahibi olmalarını sağlayan nesne, durum ve karakteristikleri paylaşmaları istenmektedir. Çalışmanın bu kısmı, pilot çalışma dâhilinde de bu haliyle yer almakta olup, pilot çalışma içerindeki en verimli, mekânın duyusal varlığı ve mekânsal deneyimin bu çerçevede detaylandırılabilmesi konusunda en katkı sağlayan bölümlerden biri olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple, bu parçanın, yenilenen mülakat çalışması içerisinde yer alması önemli görülmüştür.

"Mekânsal Çok-Duyululuk" başlıklı ikinci bölümde katılımcılara "parklar (doğal ortamlar, kent içi parklar), yollar/ ulaşım (anayol, sokak, kaldırım, yaya geçidi, trafik ışıkları), meydanlar, kent içi çarşı, açık hava spor tesisleri, kamu yapıları (hastane, okul, belediye, vb.), sinema-konser-tiyatro salonu, oteller, alışveriş merkezleri ve oturmakta oldukları bina (gündelik mikro çevreleri –yapının kendisi, konut içi, sokak, vs., iç mekânlar, mobilya vs.) alt başlıkları tek tek verilerek bu mekânlara dair biçimsel tanımlamaları ve geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak söz konusu mekânların duyusal varlığı, anlamakta/algılamakta etkili olan özellikleri sorulmaktadır. Bu alt başlıklar, tez çalışmasının ilk bölümlerinde sonuçları ile de yer bulan, TUİK istatistik çalışmalarında sorulmuş olan mekânlardır. İstatistik çalışmasındaki, fiziksel olarak uygunluk konusunda görüş istenilen bu sorularda "evet, uygun" cevabı çoğunluk olamazken, pek çok mekân için "hayır, uygun değil" cevabı, bazı mekânlar için ise "fikrim yok cevabı" yüzde payı bakımından öne çıkmakta olduğunda bu mülakat çalışması dâhilinde de geçmiş deneyimlerin oldukça önem kazandığı bu bölümünde duyusal deneyimin bir parçası olarak değerlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Mimarlarla yürütülen çalışmalarda, yukarıda detayları aktarılan bu iki bölüme ek olarak, tez çalışmasının ampirik bölümünü destekler nitelikteki bir diğer çalışması olan "Sensing Spaces: Architecture Reimagined" sergisi röportaj metinleri analiz ve değerlendirme çalışmaları ile birlikte tartışılabilmesi bakımından, paralel sorular içeren üçüncü bir bölüm de bulunmaktadır. Bu üçüncü bölümde (mimar) katılımcılara "mimarlığın sığınma ve fonksiyonun ötesinde nasıl bir deneyim

sağlayabileceği, bir mimar olarak mekânı anlamak ve algılamak için nelerin vurgulayıcı-betimleyici olduğu, geçmiş deneyimleri üzerinden mekânın ve kendisinin farkına vardıkları anıları-deneyimleri, duyuların mekânsal algımızdaki rolü, mimariyle kurulan bağı nasıl etkilediği, vb. gibi sorular sorulmaktadır. Sorulan bu sorular, bahsedilen sergi çalışmasının arkasından sergi katılımcısı mimarlar ile yapılmış olan röportajda yer alan ve tüm mimarlar için ortaklaşan sorulardır. Bu bağlamda, uluslararası nitelikte bir serginin parçası olmuş, yine uluslararası çalışmalarda bulunan ve tanınırlığı olan mimarların konu ile doğrudan ilişkili bu görüşlerinin karşılıklı olarak değerlendirilebileceği bir zemin oluşturulması hedeflenmiştir.

Mülakat çalışmalarında tüm katılımcı cevapları sözlü olduğundan, aktarım ve değerlendirmeleri, pilot çalışmalarda olduğu gibi odak gruplar genelindeki tablolar ile ve birlikte ele alarak yapılamayacak olup, aşağıda yer alan imajda gösterildiği gibi, değerlendirme, her bir katılımcının cevaplarının aktarılıp değerlendirileceği düşey parçalar ve onlara ek olarak katılımcılara yöneltilen soruların odak grup bazındaki yatay parçalardan oluşacaktır.

Şekil 3-48. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1 (Kısmi ya da tamamen) Görmeyen Bireyler ile Yürütülen Çalışmalar Üzerinden Mülakatların Aktarılma, İncelenme ve Değerlendirme Biçimlerini Gösteren Grafik Çalışma.

Tekil olarak her bir katılımcının paylaşımları ise şu şekilde incelenmekte ve değerlendirilmektedir:

- Katılımcının paylaşımları, ses kayıtları ve mülakat sırasında alınan notlar üzerinden metin haline dönüştürülmüştür.

- Metinler üzerinde yapılan okumalar, alınmış olan notlar ile birlikte ilk değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır.
- Metinlerin daha derin incelenebilmesi adına, nitel analiz programlarından biri olan NVivo programı aracılığıyla analizler yapılmıştır.

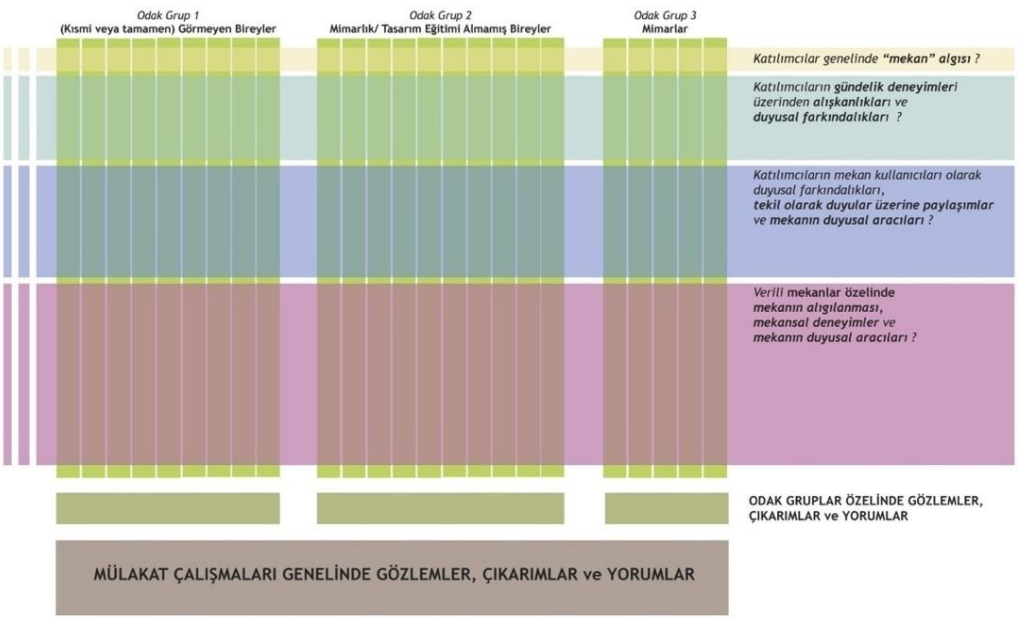
Öncelikle her bir katılımcının cevapları, mülakat genelinde ele alınıp, kelime analizi yapılarak, kelime kullanım sıklıklarını gösterir grafikler elde edilmiştir.

Elde edilen kelime kullanım sıklıklarını gösterir grafik içerisinden konuşma dili kullanımı olan i, anlam taşımayan kelimeler, ifadeler vb. elenip konu çerçevesinde önem taşıyacak olan kelimeler grubu elde edilmeye çalışılmıştır.

Ortaya çıkan (azaltılmış) kelimeler grubu, (metin çerçevesinde görece olarak) sıklıkla kullanılıyor olmaları itibariyle önem taşımış olmakla beraber, nicel olarak taşıdığı önemin nitel bakımdan da var olup olmadığının anlaşılması ve var olması halinde de bağlamsal olarak değerlendirilmesi amacıyla söz konusu kelimeler için metin içi bağlamlarını gösterir çıkarımlar yine program aracılığıyla edinilmiştir.

- Metinlerin genel analizlerine ek olarak, metin/söylem içindeki duyusal verilerin net bir biçimde ortaya konabilmesi adına duyular ile ilişkili söylemler de kullanılan program yardımıyla her bir katılımcı özelinde ayrı olarak belirlenmiş ve değerlendirilmiştir.
- Mekânlara dair genel çıkarımlar da her bir katılımcı özelinde yapılan değerlendirmelerin birlikteliği ile sağlanacak ve yorumlanacaktır.

Mülakat Çalışmalarının yürütüldüğü her bir odak grup, yani (kısmi ya da tamamen) görmeyen bireylerden, mimarlardan ve herhangi bir tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireylerden oluşan gruplar, için Şekil 3-48'de aktarılan değerlendirme biçimi geçerli olacaktır. Odak gruplar arası karşılıklı ve bir arada yapılacak olan değerlendirmelerde ise aşağıda Şekil 3-49'de gösterildiği gibi her bir odak grup çalışmasından elde edilen çıkarımlar ortak bir çerçevede tartışılıp değerlendirilecektir.

Şekil 3-49. Mülakat Çalışmaları_ Mülakatların Değerlendirme Biçimini Gösteren Grafik Çalışma.

3.4.1 Katılımcı Profili

Çalışma, kısmi ya da tamamen görmeyen bireyler ve gören bireyler olmak üzere iki ayrı grup ile yapılmış olup; gören bireyler grubu ile yürütülen çalışmalar da mimarlarla yürütülen çalışmalar ve herhangi bir tasarım ya da mimarlık eğitimi almamış olan bireylerle yürütülen çalışmalar olarak kendi içinde gruplanmaktadır.

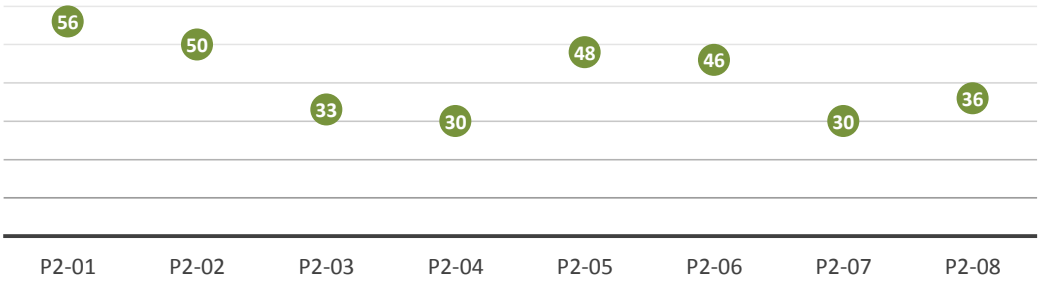
Mülakatlar- Grup 1 – (Kısmi veya tamamen) Görme Kaybı Bulunan Bireyler İle Yürütülen Çalışma

(Kısmi veya tamamen Görmeyen bireyler ile yürütülen çalışmalar 9 kişi ile gerçekleştirilmiş olup, söz konusu katılımcılar çalışmaya gönüllülük esasıyla katılımda bulunmuşlardır. Katılımcılar ile irtibata geçilmesi ve çalışmanın yürütüleceği mekân konusunda 6 Nokta Körler Derneği İstanbul Şubesi yetkilileri destek sağlamışlardır.

Tablo 3-28. Mülakat Çalışmaları- Grup 1- (Kısmi ya da tamamen) Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Katılımcı Profili Tablosu

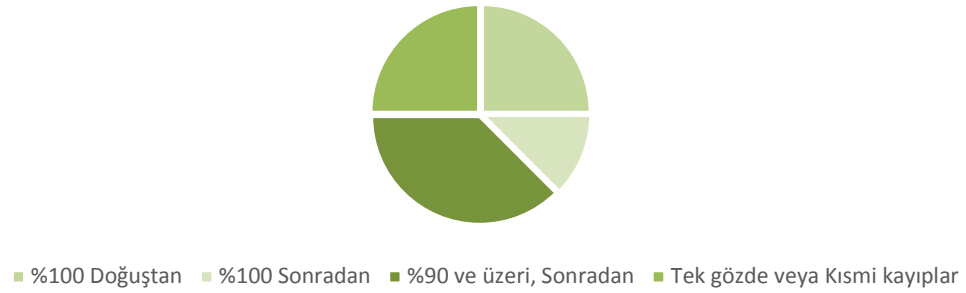
Katılımcı Profili	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Görüşme Süresi	Görüşme Tarihi	Görüşme Yeri	Görme Kayıp Oranı ve Durumu	Meslek	Yaş	Yaşadığı Yer	İlgi Alanları
P2-01	Erkek	Üniversite terk	62 dk.	18.10.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	%100, Doğuştan	Emekli	56	İstanbul	*"Engelleri kaldırmak"*
P2-02	Erkek	Lise	50 dk.	04.11.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	%97, Sonradan ("yarı hayat")	Emekli	50	İstanbul	*Spor*
P2-03	Kadın	Devam ediyor.; Lise.	32 dk.	04.11.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	Tek göz kör (18 yaşında), diğer göz tavuk karası	Çalışıyor	33	İstanbul	*Arkadaşlarıyla gezmek, TV, bilgisayar, denize girmek, bowling, müzik dinlemek.*
P2-04	Kadın	Üniversite	27 dk.	04.11.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	Tek gözde %66 görme kaybı var.	E-ticaret sistemleri	30	İstanbul	*Yüzme, bowling, su sporları*
P2-05	Erkek	Lise	34 dk.	04.11.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	%100, 11 yaşında iken	Emekli	48	İstanbul ve Ankara	*Yok*
P2-06	Kadın	Ortaokul	40 dk.	10.12.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	%100, Doğuştan	Kamu Personeli	47	İstanbul	*Radyo ve kitap dinlemek*
P2-07	Kadın	Ortaokul	19 dk.	10.12.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	%95, Sonradan (Çocukken havale geçirmiş)	-	30	İstanbul	*Yok*
P2-08	Erkek	Lise	20 dk.	10.12.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	%90, her iki gözde de	Malul Emekli	36	İstanbul	*Futbol oynuyor (görmeyenlerle), müzik dinliyor.*
P2-09	Erkek	İlkokul	48 dk	10.12.2017	6 Nokta Körler Derneği- İstanbul	%100, Doğuştan	Çalışıyor	47	İstanbul	*Futbol -takip etmek-*

Görüşmeler, 30-56 yaşları arasındaki 9 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaşlarını gösterir grafik (Şekil 3-50) aşağıda yer almaktadır.

Şekil 3-50. Mülakatlar_ Grup1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireyler- Katılımcı Yaş Grafiği

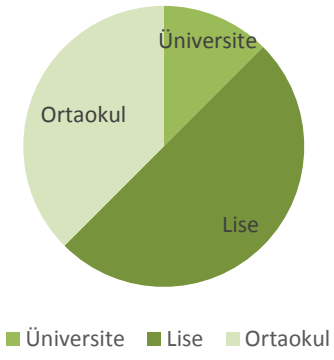
Katılımcıların 4'ünün görme kaybı %100 olup, 2 kişi doğuştan kör iken, diğer 2'si görme yetilerini sonradan kaybetmişlerdir. Sonradan kör olan katılımcılardan biri 11 yaşında yani çocukluk döneminde, diğeri 18 yaşında görme yetisini kaybetmiştir. %90'ın üzerinde görme kaybı olan 2 katılımcı daha bulunmakta olup, biri çocukluk döneminde geçirdiği bir havale sonrasında görme yetisini kaybetmişken bir diğeri de yetişkinlikte kaybetmiş bulunmaktadır (**Şekil 3-51**).

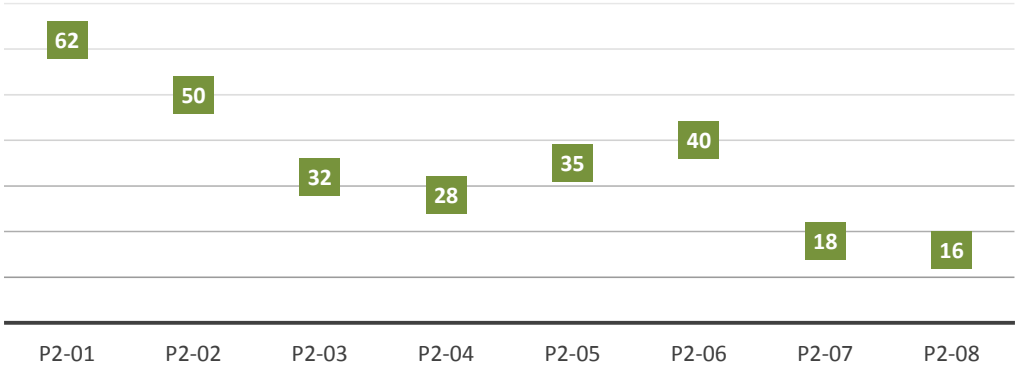
Şekil 3-51. Mülakatlar_ Grup1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireyler- Görme Kayıp Durumları Grafiği

Görme kaybının hangi yaşta yaşandığı, özellikle %100 orandaki kayıplar için algısal gelişim ve çevre ile kurulan ilişkiler bağlamında önem arz etmektedir. Görme yetisini yetişkin yaşlarında kaybeden bireylerin mekân algısı konusunda eski deneyimlerinden kalma bilgileri kullanıyor olmalarına ve bu durumun algılama konusunda kolaylıklar sağladığına; öte yandan da doğuştan görmeyen bireylerin diğer duyuları aracılığıyla mekân okuma ve mekânı anlama konusunda daha gelişkin bir yeteneğe sahip olduklarına ilişkin görme engelli katılımcılar tarafından yorumlar paylaşılmıştır. Özellikle görme dışı duyulara duyulan ihtiyaç konusunda, kısmi görme yetisi olan katılımcılar tarafından daha az ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Görüşmelerin gerçekleştirildiği 9 katılımcıdan 4'ü lise, 3'ü ortaokul, 1'i üniversite mezunu, 1'i de üniversite terk olduklarını belirtmişlerdir.

Şekil 3-52.Mülakatlar_ Grup1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireyler- Katılımcı Eğitim Durumları Grafiği

Şekil 3-53. Mülakatlar_ Grup1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireyler- Mülakat Süreleri Grafiği

Mülakatların gerçekleştirilme süreleri incelendiğinde, görüşme sürelerinin 16 ile 62 dakika arasında değiştiği görülmektedir. Bu süreler, katılımcıların kişisel ilgilerine, konuşma isteklerine ve paylaşım miktarlarına göre değişmektedir. Örneğin, P2-01, mülakat boyunca uzun ve detaylı açıklamalarda bulunup, konu ile kişisel olarak da ilgili olduğunu ve konunun önemli olduğunu belirterek diğer katılımcılara kıyasla daha uzun bir görüşme gerçekleştirmiştir. Genel görüşme süreci gözlemlerine dayanarak ve ek olarak, mülakat süreleri- katılımcı yaşlarını gösterir grafikler de karşılaştırıldığında genç katılımcıların görüşme süresince daha pratik davrandığı ve daha kısa süreli görüşüldüğü söylenebilmektedir.

Mülakatlar- Grup 2 – Gören Bireyler İle Yürütülen Çalışmalar:

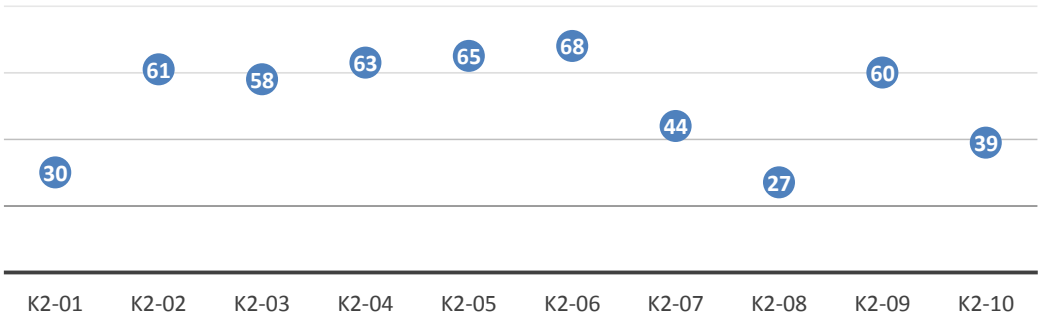
Gören bireyler ile yürütülen çalışmalar, herhangi bir mimarlık ya da tasarım eğitimi almamış gören bireyler, mimarlar ve sinestet bireyler olmak üzere, alt çalışma grupları ile ayrışmaktadır. Aşağıda her bir alt grup için detaylı katılımcı profillerine ve çalışma sürecine dair bilgiler yer almaktadır.

Gr. 2A – Mimarlık/ Tasarım Eğitimi Almamış Bireyler

Herhangi bir mimarlık veya tasarım eğitimi almamış bireylerden oluşan bu grupta da çalışmaya katılım yine gönüllük esasıyla ağlanmıştır. 10 katılımcıdan oluşan grup, sonuçlar bakımından çeşitlilikler elde ederek zenginliğe imkân tanıyabilmek, farklı bakış açıları ve deneyimlere dair fikir sahibi olabilmek amacıyla, yaş, eğitim durumu, cinsiyet ve genel ilgi alanları bakımından farklılıklara sahip katılımcılara yer verilen bir karma grup olarak kurgulanmaya çalışılmıştır.

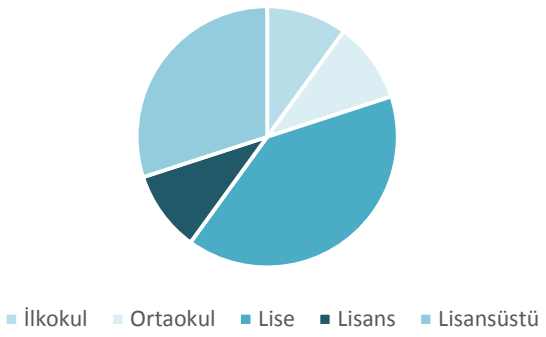
Tablo 3-29. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Grup 2a- Herhangi Bir Tasarım veya Mimarlık Eğitimi Almamış Bireylerden Oluşan Çalışma Grubu- Katılımcı Profili Tablosu.

Katılımcı Profili	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Görüşme Süresi	Görüşme Tarihi	Meslek	Yaş	Yaşadığı Yer	İlgi Alanları
K2-01	Erkek	Lise	20 dk.	25.05.2017	Çalışıyor	30	İstanbul	*Spor, kitap okumak.*
K2-02	Kadın	Lisansüstü	35 dk.	06.06.2017	Emekli	61	İstanbul	*Sanat*
K2-03	Kadın	Lise	27 dk.	06.06.2017	Emekli	58	İstanbul	*Sanat*
K2-04	Kadın	Lisans	30 dk.	06.06.2017	Emekli	63	İstanbul	*Takı, örgü, tiyatro*
K2-05	Kadın	Lise	28 dk.	25.10.2017	Emekli	65	İstanbul	*Her şey*
K2-06	Erkek	Lise	30 dk.	02.03.2018	Serbest	68	İstanbul	*Resim, müzik, doğa.*
K2-07	Kadın	Lisansüstü; Devam ediyor.	54 dk.	09.03.2018	Kamu Personeli	44	İstanbul	*El sanatları -tüm dalları ile ilgili-*
K2-08	Kadın	Lisansüstü	22 dk.	07.04.2018	Çalışıyor	27	İstanbul	*Fotoğraf; müzik; gezi*
K2-09	Erkek	İlkokul	23 dk.	12.04.2018	Serbest	60	İstanbul	*Deniz seyahati; balık tutmak; yolculuk; gezmek; tatil*
K2-10	Erkek	Ortaokul	29 dk.	17.04.2018	Serbest	39	İstanbul	*Yok*

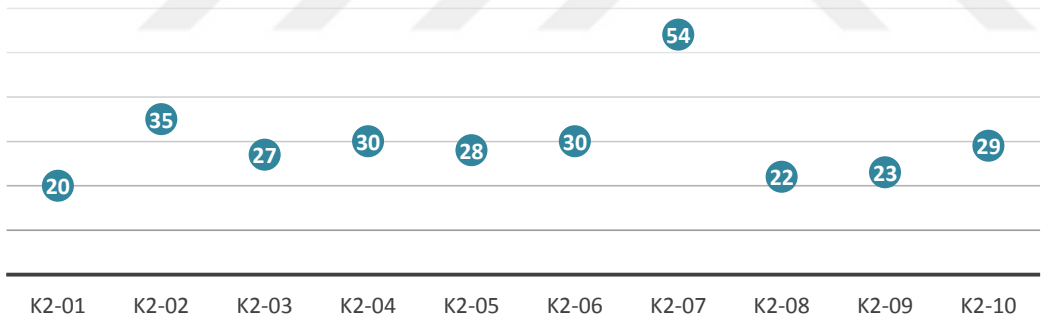
Şekil 3-54. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar–Grup 2-a- Herhangi bir Tasarım veya Mimarlık Eğitimi Almamış Bireylerden Oluşan Çalışma Grubu- Katılımcı Yaş Grafiği

Yaşları 27 ile 68 arasında değişen 10 katılımcıdan 1'i ilkokul, 1'i ortaokul, 4'ü lise, 1'i üniversite, 2'si ise lisansüstü düzeyde eğitim almış olup 1 katılımcıda lisansüstü eğitimine devam eder durumdadır.

Şekil 3-55. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar– Grup 2-a- Herhangi bir Tasarım veya Mimarlık Eğitimi Almamış Bireylerden Oluşan Çalışma Grubu- Katılımcı Eğitim Durumları Grafiği

Mülakat süreleri 20 ile 54 dk. arasında, katılımcılara göre değişiklik göstermektedir. Genel olarak bakıldığında 1 katılımcı dışında, genel görüşme süresi 20-35 dk. arası gibi kısa bir aralıkta değişmekteyken, bu durum K2-07 kodlu katılımcı ile gerçekleştirilen, detaylı açıklamalar içeren 54 dakikalık görüşmede değişmektedir.

Şekil 3-56. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar – Grup 2-a- Herhangi bir Tasarım veya Mimarlık Eğitimi Almamış Bireylerden Oluşan Çalışma Grubu- Mülakat Süreleri Grafiği

Gr. 2b – Mimarlar

Görme engeli bulunmayan bireylerle gerçekleştirilen çalışmaların ikinci alt bölümünü mimarlar ile gerçekleştirilen çalışmalar oluşturmaktadır. Burada amaç, konuya hem meslek alanı içerisinden hem de uygulama ortamından (uygulayıcı, karar verici konumlarıyla) bakışlar kazandırmak ve onların algılarının ve yönlendirmelerinin nasıl olduğunu gözlemleyebilmektir.

Tablo 3-30. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Grup 2b- Mimarlardan Oluşan Çalışma Grubu- Katılımcı Profili Tablosu.

Katılımcı Profili	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek	Yaş	Yaşadığı Yer	İlgi Alanları
K2-M01	Erkek	Yüksek Lisans	Mimar	34	İstanbul	Etimoloji; müzik.
K2-M02	Erkek	Yüksek Lisans	Mimar	59	İstanbul	Müzik
K2-M03	Erkek	Lisansüstü; Devam ediyor.	Mimar	45	İstanbul	Basketbol; fotoğraf; bitki düzenleme; resim; tenis; scuba
K2-M04	Erkek	Üniversite	Mimar	66	İstanbul	Ahşap; çağdaş ahşap teknikleri.
K2-M05	Kadın	Yüksek Lisans	Firma Sahibi Mimar; Akademisyen	50	İstanbul	Müzik; Tiyatro

Çalışma kapsamında 5 mimar ile görüşme yapılmış olup, katılımcıların yaş aralığı 34 ile 66 arasında değişmektedir. Katılımcıların hepsi serbest olarak mimarlık yapmakta olup biri akademisyen olarak da çalışmaktadır.

Gr. 2c – Sinestet Bireyler

Görme engeli bulunmayan bireylerle gerçekleştirilen çalışmaların üçüncü alt bölümünü sinestet bireyler ile gerçekleştirilen çalışmalar oluşturmaktadır.

Sinestezi yani duyu karmaşası özelliğini taşıyan bireylere sinestet adı verilmektedir. Sinestet bireylerle yürütülen çalışmalarda amaç, görme duyusunun yokluğuna ek olarak duyusal karmaşanın, duyular ve algılamadaki farklılıkların gözlemlenmesidir. Bu çerçevede sinestet bir mimar adayı ile görüşme gerçekleştirilmiş, mekânsal duyumsama ve yaşamakta olduğu sinestetik deneyim üzerine sohbet edilmiştir. Çalışmanın bu kısmında mekânlar odağındaki sorular sabit tutularak, sinestet bir birey ve bir mimar adayı olarak deneyimlerini paylaşması istenmiş, ayrıca da genel anlamda farkında olduğu duyusal farklılıkları üzerine görüşülmüştür.

Tablo 3-31. Mülakat Çalışmaları- Gören Bireylerle Yürütülen Çalışmalar- Grup 2c- Sinestet Katılımcı Bilgileri

Katılımcı Profili	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek	Yaş	Yaşadığı Yer	İlgi Alanları
K2-S01	Kadın	Üniversite öğrencisi (mimarlık bölümü)	Öğrenci	24	İstanbul ve Muğla	Çizmek; karakterleri ve onların hikâyeleri var. Annesi piyano öğretmeni, kendisinin de piyano eğitimi var. Spor yapıyor.

3.4.2 Mülakatlar: Sorular – Cevaplar

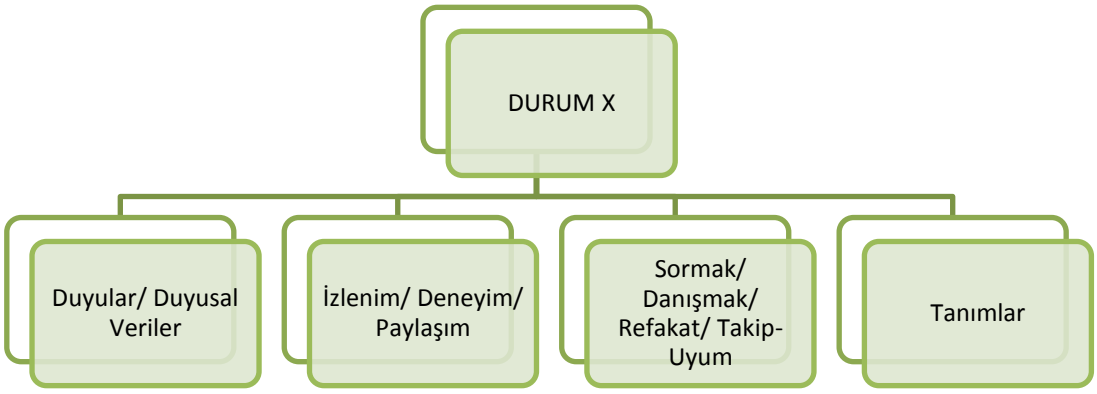
Mülakat çalışmalarına ilişkin genel açıklamanın yapıldığı, bölüm girişinde değinildiği üzere, görüşme mekânın karakteristiği başlıklı mekânsal duyumsamanın genel olarak ele alındığı ilk bölüm ile tekil mekânlar özelinde duyumsama üzerine paylaşımların yapıldığı ikinci bölümden oluşmaktadır.

Analiz ve Değerlendirme Geneli Hakkında:

Görüşme kayıtları metinler haline çevrilmiş ve sonrasında tekrar tekrar okumalarla anlama, çözümleme, kodlama ve yorumlama süreçleri tamamlanmıştır. Söz konusu metinlerin okumaları, ilk olarak görüşme genelini anlamak yönünde gerçekleştirilmiştir. Okumalar tekrarlandıkça, görüşmelere dair anlama, yorumlama ve değerlendirme süreçleri de birlikte ilerlemiştir. Bu okumalar esnasında hem araştırılan sorular hem de görüşmelerin değerlendirilmesi için ihtiyaç duyduğu ortak/karşılıklı tartışma zeminlerinin oluşabilmesi bakımından kodlamalar geliştirilmiştir. Oluşturulan kodlama strüktürleri görüşmelerin hem tekil olarak kendi içlerinde daha kolay anlaşılır, okunabilir ve yorumlanabilir olmasını hem de katılımcılar genelinde, birlikte ve karşılıklı analiz ve değerlendirmelerde bulunabilmeyi sağlamıştır.

Kodlamalar (Mülakat Analiz Çalışmaları Kodlama Ağacı):

Yapılan tekrarlı okumalar neticesinde, birinci derece kodlamalar, “Duyular/ Duyusal Veriler”, “İzlenim/ Deneyim/ Paylaşım” ve “Tanımlar” olacak şekilde belirlenmiştir. Söz konusu ana kodlar, hem görüşme süreci gözlem ve deneyimlerinden hem görüşme verilerinin ilk okumalarından hem de çalışma genelinde cevap aranan sorular çerçevesinde belirlenmiştir.

Şekil 3-57. Mülakat Analizleri İçin Kodlama Çalışmaları- 1. Derece Kodlar

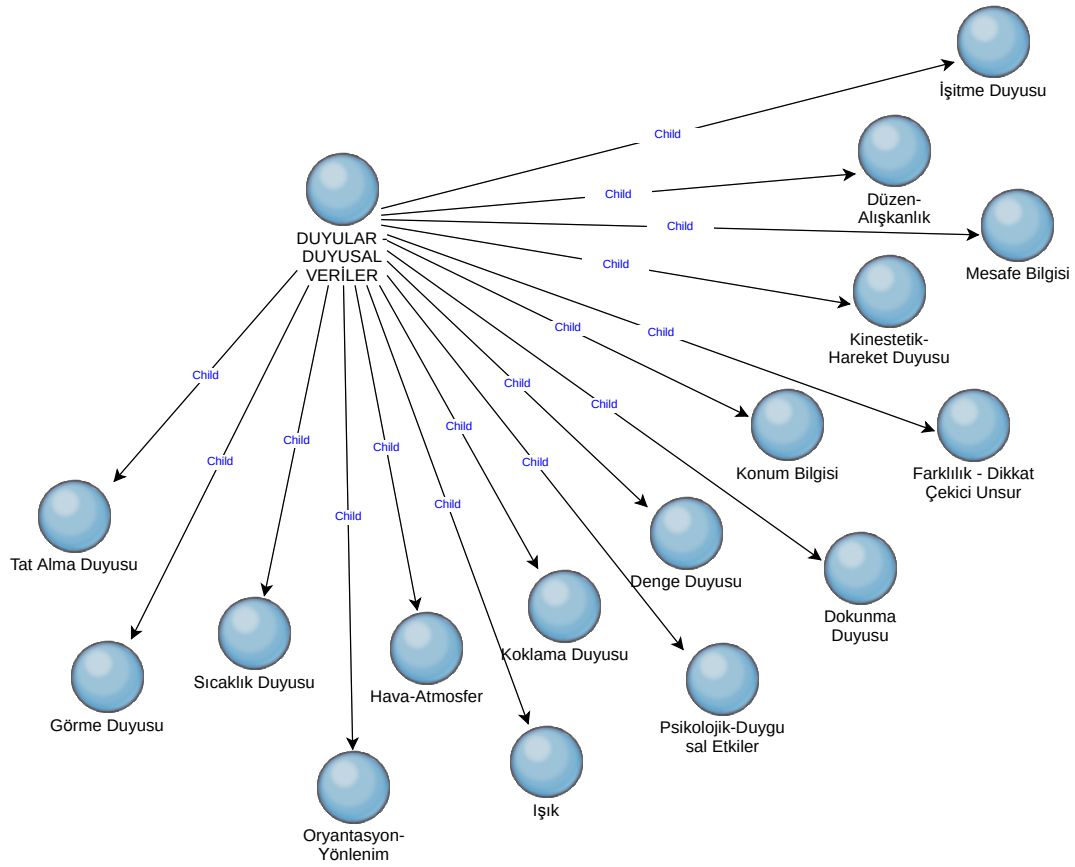
Yukarıdaki grafikte belirtilen her bir ana kod altında da ilişkili alt kodlamalar oluşturulmuştur. Söz konusu alt kodların oluşturulmasında, hem önceki pilot çalışmalardan elde edilen verilerden hem de mülakat çalışma verilerinin ilk okumaları sonrası değerlendirmelerden yola çıkılmıştır.

List Level	Name	Hierarchical Name	Parent Node Name	Folder Location
1	DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER		Nodes
2	Denge Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Denge Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Dokunma Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Dokunma Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Düzen- Alışkanlık	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Düzen- Alışkanlık	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Farklılık - Dikkat Çekici Unsur	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Farklılık - Dikkat Çekici Unsur	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Görme Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Görme Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Hava-Atmosfer	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Hava-Atmosfer	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Işık	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Işık	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	İşitme Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\İşitme Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Kinestetik- Hareket Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Kinestetik- Hareket Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Koklama Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Koklama Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Konum Bilgisi	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Konum Bilgisi	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Mesafe Bilgisi	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Mesafe Bilgisi	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Oryantasyon- Yönlenim	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Oryantasyon- Yönlenim	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Psikolojik-Duygusal Etkiler	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Psikolojik-Duygusal Etkiler	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Sıcaklık Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Sıcaklık Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	Tat Alma Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\Tat Alma Duyusu	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
2	ve diğerleri... bilgi, deneyim vs ile ilişkili	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER\ve diğerleri... bilgi, deneyim vs ile ilişkili	Nodes\\DUYULAR - DUYUSAL VERİLER	Nodes
1	İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM		Nodes
2	Olumlu izlenimler-paylaşımlar	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumlu izlenimler-paylaşımlar	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM	Nodes
3	Memnuniyet verici	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumlu izlenimler-paylaşımlar\Memnuniyet verici	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumlu izlenimler-paylaşımlar	Nodes
3	Problemsiz, erişilebilir	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumlu izlenimler-paylaşımlar\Problemsiz, erişilebilir	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumlu izlenimler-paylaşımlar	Nodes
2	Olumsuz İzlenimler-Paylaşımlar	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumsuz İzlenimler-Paylaşımlar	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM	Nodes
3	Memnuniyetsizlik	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumsuz İzlenimler-Paylaşımlar\Memnuniyetsizlik	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumsuz İzlenimler-Paylaşımlar	Nodes
3	Problemler, Aksaklıklar	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumsuz İzlenimler-Paylaşımlar\Problemler, Aksaklıklar	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumsuz İzlenimler-Paylaşımlar	Nodes
3	Tehlike hissi, güvensizlik	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumsuz İzlenimler-Paylaşımlar\Tehlike hissi, güvensizlik	Nodes\\İZLENİM-DENEYİM-PAYLAŞIM\Olumsuz İzlenimler-Paylaşımlar	Nodes
1	Sormak- Danışmak - Refakat - Takip-Uyum	Nodes\\Sormak- Danışmak - Refakat - Takip-Uyum		Nodes
1	TANIMLAR	Nodes\\TANIMLAR		Nodes
2	Kavram Tanımlamaları	Nodes\\TANIMLAR\Kavram Tanımlamaları	Nodes\\TANIMLAR	Nodes
3	'kentsel mekan' kavramı	Nodes\\TANIMLAR\Kavram Tanımlamaları\'kentsel mekan' kavramı	Nodes\\TANIMLAR\Kavram Tanımlamaları	Nodes
3	'mekan' kavramı	Nodes\\TANIMLAR\Kavram Tanımlamaları\'mekan' kavramı	Nodes\\TANIMLAR\Kavram Tanımlamaları	Nodes
2	Mekansal Tanımlamalar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes\\TANIMLAR	Nodes
3	Açık Hava Spor Tesisleri	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Açık Hava Spor Tesisleri	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	Alışveriş Merkezleri	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Alışveriş Merkezleri	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	EV_içmekan	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\EV_içmekan	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	Kamu Yapıları	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Kamu Yapıları	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
4	Belediye vb. kurumlar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Kamu Yapıları\Belediye vb. kurumlar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Kamu Yapıları	Nodes
4	Hastaneler	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Kamu Yapıları\Hastaneler	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Kamu Yapıları	Nodes
4	Okullar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Kamu Yapıları\Okullar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Kamu Yapıları	Nodes
3	Kent-içi Çarşılar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Kent-içi Çarşılar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	Meydanlar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Meydanlar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	Oteller	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Oteller	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	Oturulan Bina ve Çevresi (Mikro-çevre)	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Oturulan Bina ve Çevresi (Mikro-çevre)	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	Parklar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Parklar	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	Sinema-Konser-Tiyatro Salonları	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Sinema-Konser-Tiyatro Salonları	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes
3	Yollar-Ulaşım	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar\Yollar-Ulaşım	Nodes\\TANIMLAR\Mekansal Tanımlamalar	Nodes

Şekil 3-58. Mülakat Analizleri İçin Kodlama Çalışmaları- Kodlama Strüktürü

Çalışmalar dâhilinde oluşturulan kodlama strüktürü, belirtilen ana kodlar ve alt kodları ile birlikte yukarıdaki tabloda yer almaktadır. Değerlendirmeler sonucunda, yukarıdaki tabloda izlenebileceği üzere, "Duyular/ Duyusal Veriler" ana kodu için, "denge, dokunma, görme, koklama, işitme, tat alma, kinestetik-hareket, sıcaklık duyuları, düzen-alışkanlık, farklılık- dikkat çekici unsur, hava- atmosfer, ışık, konum ve mesafe bilgileri, oryantasyon- yönlenim, psikolojik- duygusal etkiler ve bilgi-

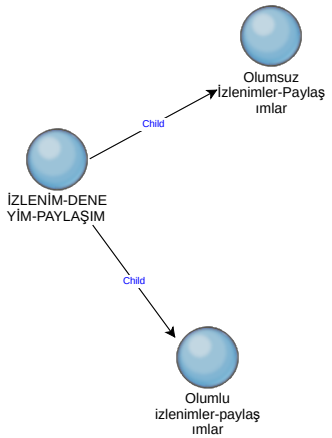
deneyim vs. ile ilgili" olmak üzere 18 alt kod tanımlanmıştır. “Duyular/Duyusal Veriler” kodu altındaki "Tat Alma Duyusu, Görme Duyusu, Sıcaklık Duyusu, Oryantasyon- Yönlenim, Hava- Atmosfer, Işık, Koklama Duyusu, Denge Duyusu, Dokunma Duyusu, Konum Bilgisi, Kinestetik- Hareket Duyusu, İşitme Duyusu isimli" dallar pilot çalışmalardan itibaren çalışmada yer alan soru içeriğinden temellenmekte olup, süreç içerisinde, katılımcılar tarafından verilmiş olan cevaplar doğrultusunda çoğaltılmış, daha incelikli hale getirilmiştir. Örneğin, “düzen-alışkanlık” kodu, çalışmanın ilk başında düşünülmemiş olup, İtalya’da gerçekleştirilen pilot çalışma süresince katılımcıların paylaşmış oldukları neticesinde, duyusal verilerle olan sıkı sıkıya ilişkisi çerçevesinde, bir alt başlık olarak yer alması gerekli görülmüştür. “Farklılık- dikkat çekici unsur” kodu da “düzen- alışkanlık” kodunun tersi olarak, ama yine sürece, deneyime dair veri sağlaması bakımından eklenmiştir. Benzeri bir biçimde “psikolojik- duygusal etmenler”, “mesafe bilgisi” kodlarının da mülakat çalışmaları süresince eklenmesine karar verilmiştir.

Şekil 3-59. Mülakat Analiz Çalışmaları- Duyular/ Duyusal Veriler Ana Kodu- Kod Dalları

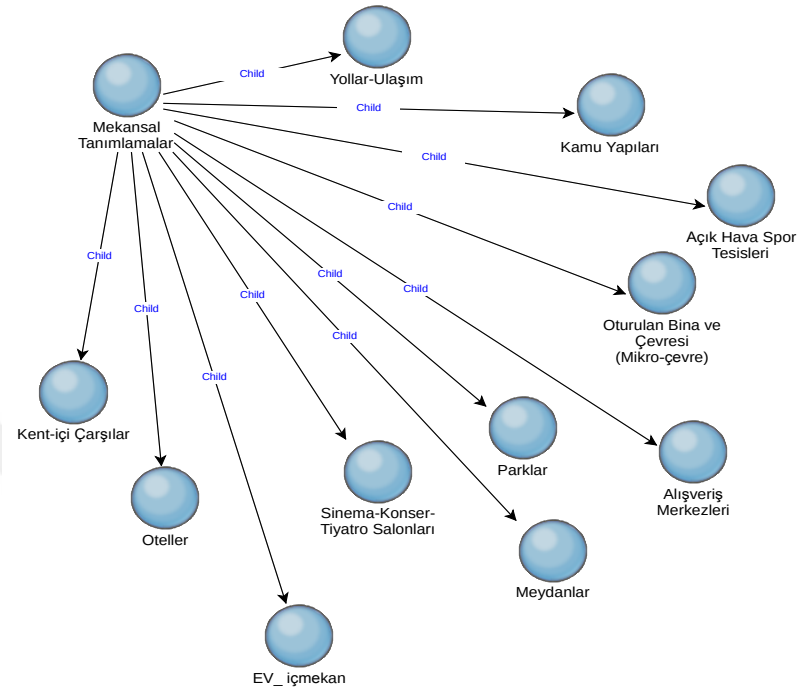
Mülakat çalışmaları düzeni, önce tasarım/mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen görüşmeler ile başlamış, katılımcı profillerine dair detaylı bilgilerin verildiği önceki başlıklarda görülebileceği gibi, devamında karma olarak devam etmiştir. Görüşme transkripsiyon, okuma ve tekrar tekrar okumalar ile gerçekleştirilen ön kodlama çalışmaları için çalışmanın tamamlanması beklenmemiş olup, her bir katılımcının görüşmesi, tamamlanmasının ardından, verilerin, gözlem ve notların güncel kalarak kayıpların önlenmesi bakımından yapılmıştır. Bu sebeple, görüşmeler, okumalar, kodlamalar ve analizler birbiri içine geçen, farklı katılımcılar için eş zamanlı aşamalar haline gelmiştir. Bu eş zamanlı ve birlikte ilerleyen süreç, kodlamalara ilişkin de zamana dayalı farklılaşmalara sebep olmuştur. Yukarıdaki (**Şekil 3-59**) şekilde görülen duyular/ duyusal veriler kodlamalarındaki "topografya, okunabilirlik, bağlam, ambiyans" alt kodları mimarlar ile yapılan görüşmelerde ortaya çıkan ve kod ağacına eklenen başlıklar olmuştur. Grup 1 ve grup 2A tarafından bu kodlara dair herhangi bir paylaşım yapılmamıştır.

Katılımcıların paylaşımlarının niteliği, aktarılan deneyimlerin olumlu veya olumsuz izlenimleri konusundaki verilerin işaretlenebilmesi adına "İzlenim/ Deneyim/ Paylaşım" ana kodu oluşturulmuş, bu ana kod altında "olumsuz izlenimler- paylaşımlar" ve "olumlu izlenimler- paylaşımlar" alt kodları, kendi alt dallarıyla birlikte oluşturulmuştur. "Olumlu izlenimler- paylaşımlar", "memnuniyet verici" ve "problemsiz, erişilebilir" olarak; "olumsuz izlenimler- paylaşımlar" kodu ise "memnuniyetsizlik", "problemler, aksaklıklar", "tehlike hissi, güvensizlik" alt kodlarıyla tanımlanmıştır.

Şekil 3-60. Mülakat Analiz Çalışmaları- İzlenim/ Deneyim/ Paylaşım Ana Kodu- Kod Dalları

İzlenim/ deneyim/ paylaşım ana kodu altındaki “olumlu izlenimler/paylaşımlar” koduna, mimarlar ile gerçekleştirilen görüşmelerde ortaya çıkan “güven, güvende hissetme” alt kodu da eklenmiştir.

Şekil 3-61. Mülakat Analiz Çalışmaları- Mekânsal Tanımlamalar Kodu- Kod Dalları

“Tanımlar” kodlaması da “kavram tanımlamaları” ve “mekân tanımlamaları” olarak iki alt koda ayrılmıştır. “Mekân tanımlamaları” kodlaması, yukarıdaki grafikte görülebileceği üzere, görüşme sorusunda katılımcılara belirtilmiş olan tanımlı mekân başlıklarına ayrılmaktadır. Söz konusu tanımlanan mekânlar, TUİK tarafından 2010 yılında gerçekleştirilmiş olan bir anket çalışmasında yer almış olup, engellilerin fiziksel çevre ile ilgili memnuniyet düzeylerinin anlaşılması üzere, tekil olarak yöneltilmiş mekân başlıklarıdır. Tez çalışmasının giriş bölümünde rakamsal karşılıkları ile de ele alınan ve değerlendirilen söz konusu anket çalışmasında, “hayır” cevaplarının pek çok başlık için çoğunlukta olması ve en önemlisi de bazı mekânlar için “fikri yok” seçeneğinin çoğunluk olarak ifade edilmiş olması dikkate alınmıştır. Her ne kadar mülakatlar çerçevesinde örneklem sayısı rakamsal ifadelere erişmek konusunda imkân tanımıyor olsa da katılımcıların birebir görüşlerinin ve sebepleriyle birlikte izlenim ve deneyimlerinin alınması mimari bakımdan oluşturulacak çıkarımlar için oldukça kıymetlidir.

Mekânsal tanımlamalara dair kodlamalar, tekil olarak katılımcıların durum çalışması olarak ele alındığı analiz-değerlendirme biçimine ek olarak yapılmış olan bu kodlamaların tekil olarak değerlendirilmesi ile her bir mekân tanımı için de (katılımcılar toplamında ve/veya katılımcı grupları çerçevesinde) ayrı bir analiz ve değerlendirme imkânı sunabilmekte, birlikte ve karşılıklı değerlendirme imkânı sunabilmektedir.

Tüm bunlara ek olarak, birinci derece kodlamalar içerisinde, "sormak- danışmak- refakat ihtiyacı- takip- uyum" başlıklı bir kod oluşturulmuştur. Bu kodlama duyular ve duyular ile ilişkili verilerin oluşumunu azaltmakta, hatta deneyimin bağımlı olması sebebiyle çoğu zaman sorgusuz ve edilgen bir biçimde gelişmesine sebep olduğundan önemli bir etiket biçimi olduğuna karar verilmiştir. Bu kodlamaya dair kararın verilmesinde, mülakat çalışmaları süresince katılımcıların paylaşmış oldukları şeyler ve en önemlisi de paylaşma biçimleri yani duruma dair detayların ve farkındalığın birden sıfır ya da sıfıra yakın hale gelmesi etkili olmuştur. Öte yandan, kişinin kendisine ait bir deneyiminin gelişmemiş/ yaşanmamış olması, izlenimler bakımından da eksiklik yaratacaktır. Dolayısıyla "duyular- duyusal veriler" ve "izlenim- deneyim- paylaşım" kodlamaları ile denk olmaları anlamlı görülmüştür.

3.4.2.1 Görmeyen Bireylerle Yapılan Görüşmeler- Katılımcı Cevapları Üzerinden Değerlendirmeler

Katılımcı P2-01 _Cevapları ve Değerlendirmeleri

P2-01 ile gerçekleştirilen görüşme, çok sayıda örnekleme ile paylaşılan deneyimler çerçevesinde ilerlemiştir.

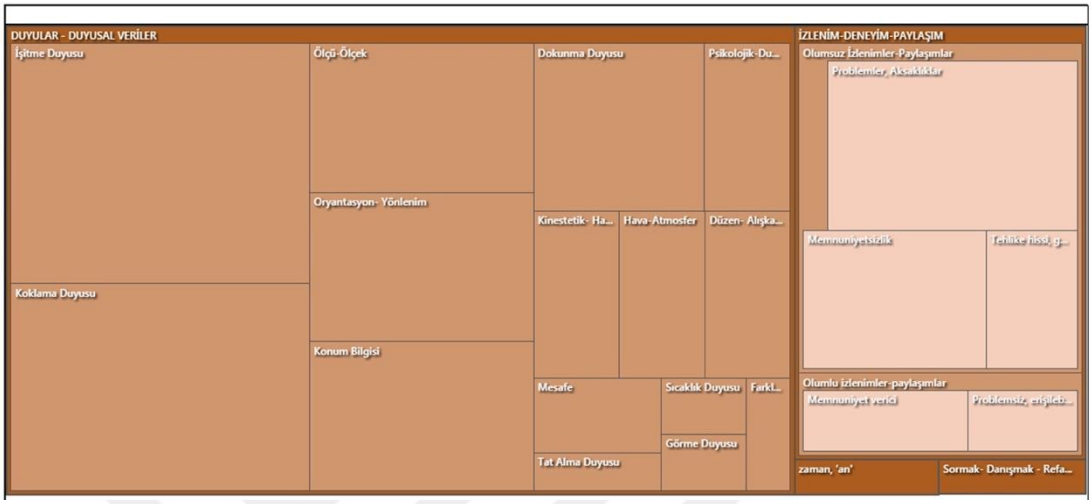

Şekil 3-62. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-01- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Katılımcı tarafından verilen cevaplar ele alındığında yukarıdaki kelime bulutlarında görülebilen ağırlıklar ortaya çıkmaktadır. En sık kullanılan ve dolayısıyla kelime bulutunda da oldukça baskın olarak görülen "zaman", genellikle "… o zaman, …tığım/iğim zaman, … hiçbir zaman" gibi ifadelerde kullanılmıştır.

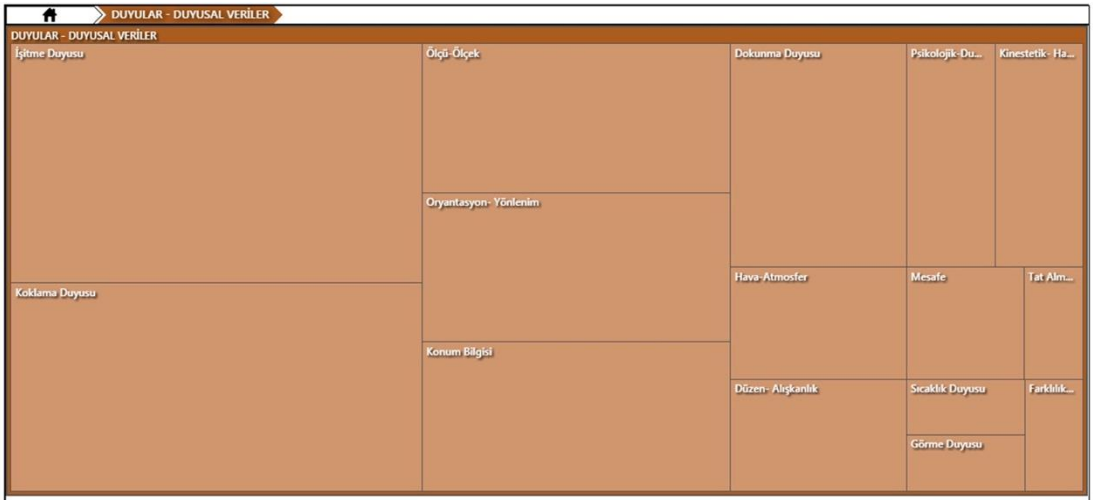
Kullanım sıklıklarını gösterir kelime bulutuna, duyular ve duyusal paylaşımlar çerçevesinde baktığımızda; koku, ses ve havanın ilk 50 kelime arasında yer alan duyular olduğu görülmektedir. Koklama ve işitme duyuları aynı zamanda, aşağıdaki **Şekil 3-64**'de de görüldüğü üzere, en sık değinilen duyular arasında yer almaktadır. En sık değinilen ilk üç duyudan farklı olarak kelime bulutunda belirgin durumda olan "hava" kelimesine görüşme bağlamında bakıldığında, kirliliği ve rahatsız ediciliği, hava alma ihtiyacı, kent içerisindeki hava boşlukları, hava akımının sağlanması veya fazlasının yoruyor olması, duvarların hava alması gibi konular çerçevesinde görüşmede yer bulduğu görülmektedir.

En sık kullanılan 50 kelime üzerinden görüşmeyi ağırlıkları bakımından özetleyecek olursak: Katılımcı, kişisel deneyimleri üzerinden mekânla ilişki kurmasını sağlayan ses, koku gibi duyusal verilerden, havaya ilişkin ihtiyaç ve beklentilerinden, kendisine referans sağlayan öğelerden bahsetmiştir.

Şekil 3-63. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-01- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

Katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmenin geneline ve ilişkili kodlamalara bakıldığında, olumsuz izlenimlerin ağırlık kazanmış olduğu, ana dair tanımlamaların yer aldığı ve sormak- danışmak- refakat konusunda da paylaşımların bulunduğu görülmektedir. Konuşmanın, duyular/ duyusal veriler ana kodu altındaki kodlamaları yapıldığında, aşağıda yer alan Şekil 3-64'te gösterilen oranlar ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3-64. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-01- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim

Bu oranlar bize göstermektedir ki; P2-01 için işitme duyusu, konuşma genelindeki en baskın duyu olmuştur. İşitme duyusunu sırasıyla, koklama, konum, oryantasyon-yönlenim, ölçü- ölçek, dokunma, düzen-alışkanlık, hava- atmosfer, kinestetik-hareket duyuları ve psikolojik- duygusal etkiler takip etmiştir. Konum bilgisi, oryantasyon-yönlenim ve ölçü ölçek duyuları eşit miktarda değinilerek üçüncü sırada yer almışlardır.

Katılımcı, işitme duyusu ile ilişkili olarak:

- Görme duyusunun yerine duymanın geçiyor olduğundan ve hiç duyulmaması gereken şeylerin duyulması ile yaşadığı rahatsızlıktan bahsetmiştir
- Katılımcı, eğer evde camlar açıksa kulaklarının kendisini yorduğunu ve bu sebeple otomatik olarak evde camları kapatıyor olduğunu ifade etmiştir.
- Evde ya da başka mekânlarda, "sabit donanım" olarak ifade etmiş olduğu durum yani düz ve yansıtıcı yüzeylerin yoğun kullanıyor olmasının kendisi için rahatsız edici olduğunu; "girintili-çıkıntılı, tırtıklı" yüzeylerde ses yansımasının farklı olduğunu ve kendisini yormadığını belirtmiştir.
- Yolda yürürken, insanların hareketini sesleri aracılığıyla anladığını ifade eden katılımcı, biriyle sohbet ederken, aynı zamanda arkasında konuşanları ve diğer ayrıntıları da duyduğunu ve çocukluktan beri iki kulağını bu anlamda farklı kullandığını, bunun da bir altyapı eğitimi olduğunu belirtmiştir.
- Yolda ilerlerken boşlukların, ağaçların, yapı sırasının sesleri olduğu ve bastonunu vurarak (yapı sırası var mı yok mu, o yapı düz mü yoksa hareketli mi, kapısı mı var penceresi mi, cam mı kullanılmış vb. gibi pek çok soruyu cevaplayabilecek kadar) anlayabildiğini ifade etmiştir.

Koklama duyusu ile ilgili paylaşımlar şu şekilde detaylanmaktadır.

- Katılımcı, koklama duyusu ile ilgili olarak, rutin alışkanlıkları çerçevesinde, sürekli çay içtiği bir pastane ve oradaki koku hazzından, ("Orada, o sabah kokusu…" ifadesi ile) o mekâna ait kokudan bahsetmiştir.
- Olumsuz izlenimler çerçevesinde, yiyecek mekânlarının dışarıya vermiş oldukları kokulardan, İstanbul genelinde yaşandığını belirttiği hava kirliliğinden bahsetmiştir.
- İnsanların kendilerine has kokuları olduğunu ifade etmiştir.

- Almış olduğu kokular çerçevesinde parfüm kokularına değinmiştir.
- Kokunun (görme engelli bireyler için) görme duyusu yerine geçtiğini ifade etmiştir.
- Deneyimleri üzerinden almış olduğu kokular olarak parfüm kokuları, bahçenin ağaç kokuları, elma kokusu, meyve kokusu gibi kokulardan bahsetmiştir.
- Bir arkadaşının, kekiğin kokusundaki değişimden referansla fırında yemek pişiyor olduğunu anlatmıştır. Katılımcı, arkadaşının yeteneğini anlatırken, almış olduğu kokuyu, "o sıcaklık kokusu" olarak ifade etmiştir.
- Bir yayla köyünde aldığı domates kokusundan bahsetmiş, "hayvan gübresiyle yetişmiş domatesin kokusu" tanımı ile diğer domateslerden farklı kokuya sahip olduğunu belirtmiştir.
- Yine bir arkadaşı üzerinden koku aracılığıyla uzaktan hangi yemek olduğunu anlıyor olmasından bahsetmiştir.
- Koku duyusunun tehlikeli şeyler ve öğrenme için de önemli olduğunu ifade eden katılımcı, çocuğuna, çamaşır suyunun tehlikeli olduğunu ve dikkat etmesi gerektiğini öğretirken onu koklattığını anlatmıştır.

Katılımcı, konum bilgisi ile ilişkili olarak:

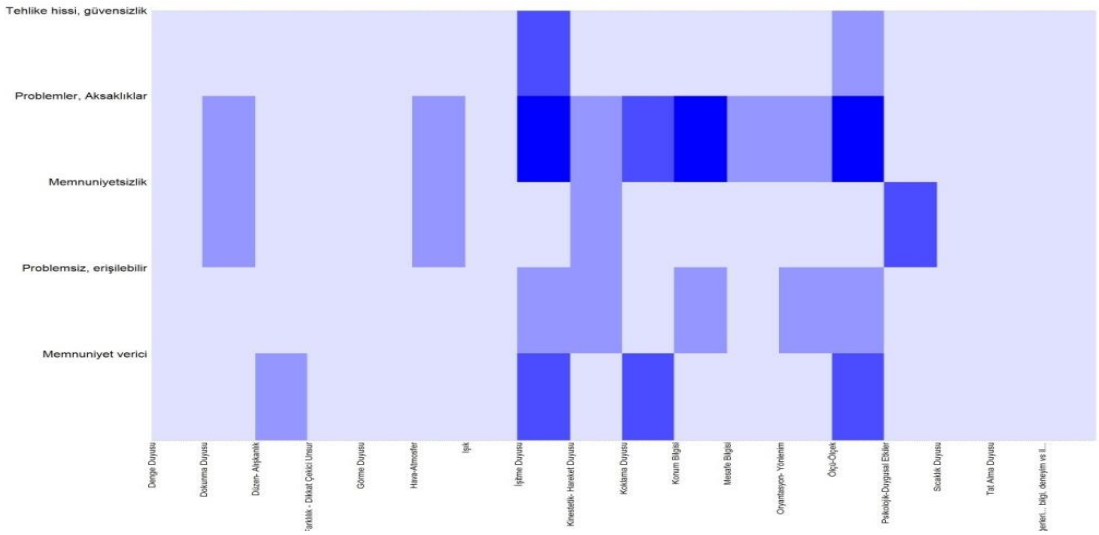
- Her sabah mutlaka kahvaltı yaptığı bir yer olduğundan ve orada konum bilgisi aldığına inandığından,
- Mecidiyeköy örneği üzerinden, büyük caddede, kaldırım, ağaç düzeni olmadığı, binalar yüksek olduğu için aradığı sokağı bulamadığından,
- Diliyle çıkarttığı ıslık benzeri bir ses ve o sesin yansıması aracılığıyla camiye geldiğini, nerede olduğunu anladığından,
- Sabahları çok erken saatte ses aracılığıyla Boğaz'ın neresinde olduğunu, karşısında ağaç yığını mı yoksa yapı yığını mı olduğunu anladığından,
- Meydanlarda kişiye nerede olduğunu anlamasını sağlayacak farklı işaretler, özel noktalar yaratılması gerektiğinden, böylece konum bilgisi alınmasının sağlanacağından,
- Cam gibi sabit ve yansımayı etkileyen malzemelerin yerini bulmak konusunda zorluk yaşamasına sebep olduğundan bahsetmiştir.

Katılımcının oryantasyon duyusu ile ilişkili paylaşımları ise şöyledir:

- Katılımcı, sabahları binadan çıktıktan yaklaşık bir on adım sonra sola dönüyor oluşundan,
- Alışık olduğu mekânlar için (örneğin evinden çıkınca durağa kadar) bastonsuz yürüyebildiğinden, özellikle sabahları kesinlikle baston kullanmadan otobüse binmeyi tercih ettiğinden,
- Dernek ile Mecidiyeköy arasındaki mesafe ve evi bulmak için yürüdüğü toprak yol üzerinden örnekleyerek, yürürken geçtiği gecekondu ve bahçeden, bahçedeki ağaç, elma, meyve kokusu ile nerede olduğunu anladığından ve devamında ona göre yönlenim sağladığından,
- Eğer deniz kıyısında ise dalga vurduğunda taşlardaki sürtünmeden, kumun hışırtısından ve kokusundan yere dair bilgi aldığından bahsetmiştir.

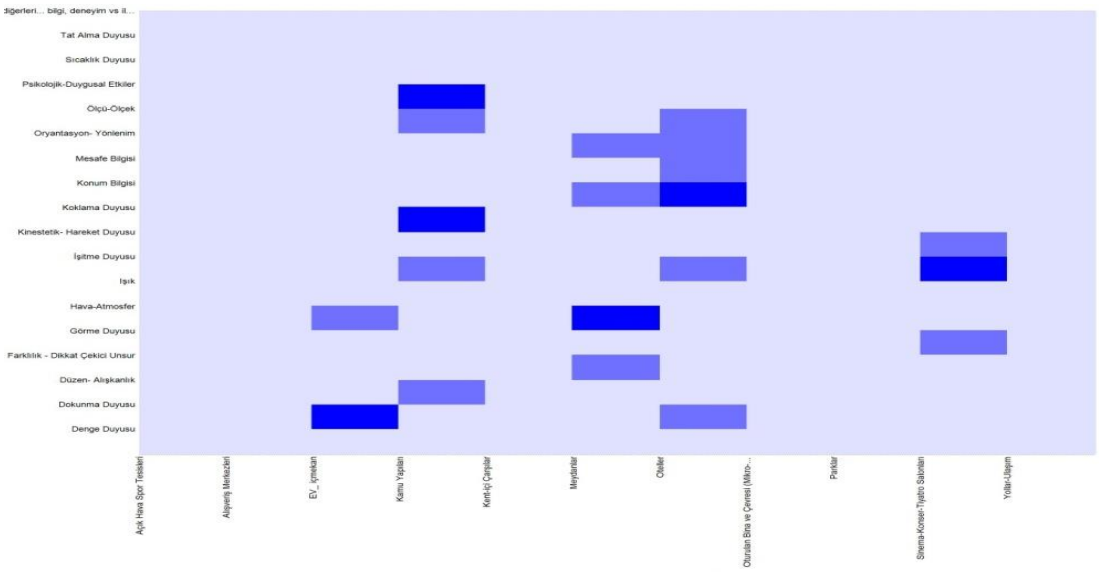
Katılımcı, en çok değinilen bu duyulara ek olarak, hiyerarşik grafikteki diğer duyular kapsamında da paylaşımlarda bulunmuştur. Paylaşılan deneyimler ve doğrudan veri kaynağı olan durumlar, nesneler ve anılara ek olarak söylenebilecek olan, duyuların birbirleriyle ilişkili olarak da veri sağladığı ve/veya mekânları, durumları, anları anlamlandırdığıdır. Örneğin, oryantasyon alt kodu altında örneklenen durumlar, koku, işitme, konum bilgisi ve benzeri diğer duyularla da ilişkilenmektedir. **B**u duyular arası ilişkiler ve algısal etkileri ilerleyen bölümlerde, grup genelindeki değerlendirme ve tartışmaların yapıldığı parçalarda daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Tekil değerlendirmelerde ele alınabilecek bir diğer başlık ise kod ikilikleri üzerinden karşılıklı ve birlikte duyular/ duyusal veriler, mekânlar, izlenimler kodlarına ilişkin paylaşım ve tanımların değerlendirilmesi olacaktır.

Şekil 3-65. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-01 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi.

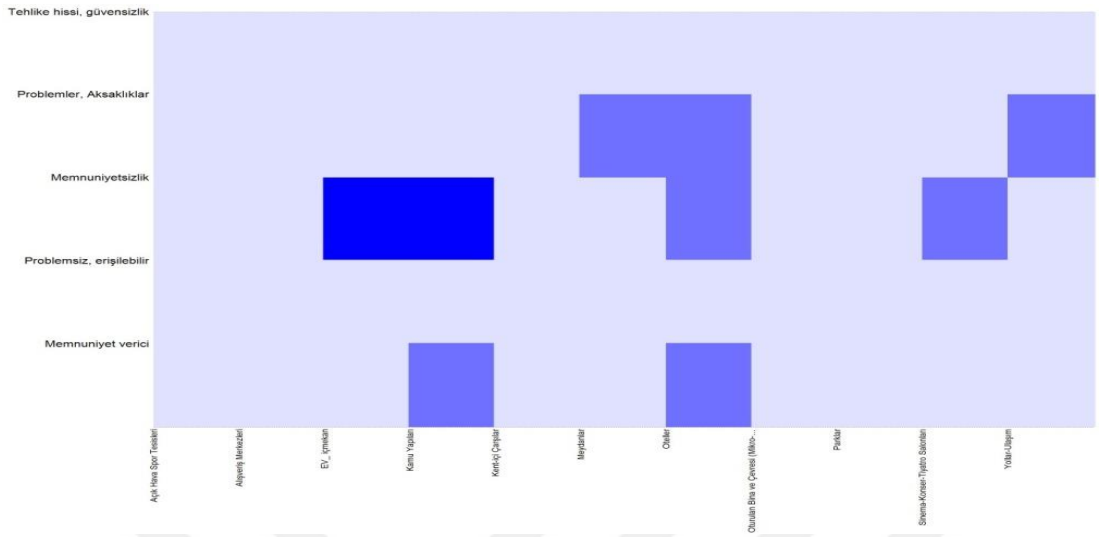
Örneğin, Şekil 3-65'de görülen, P2-01 katılımcısı için oluşturulmuş "duyular/ duyusal veriler_ izlenimler" kod matrisi incelendiğinde, paylaşımların ağırlıklı olarak problemler/ aksaklıklar ile ilişkili ve işitme, konum, ölçü-ölçek duyuları ve sonrasında da koklama duyusu çerçevesinde olduğu görülmektedir. İşitme, koklama ve ölçü-ölçek duyumları aynı zamanda memnuniyet verici izlenim bırakan durum ve deneyimlerle de örneklenmiştir.

Şekil 3-66. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-01 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi.

"Duyular/ duyusal veriler_ mekânlar" matrisine bakıldığında ev için dokunma duyusunun, kamu yapıları için koklama duyusunun ve psikolojik- duygusal etkilerin; meydanlar için hava-atmosfer duyusunun; oteller için konum bilgisinin, sinema,

konser, tiyatro gibi etkinlik salonları için de işitme duyusunun ağırlık kazandığı görülmektedir.

Şekil 3-67. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-01 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler _ Mekânlar Matrisi.

"İzlenimler-mekânlar" matrisi incelendiğinde de katılımcının, ev ve kamu yapılarına ilişkin memnuniyetsizlik belirtmiş olduğu görülmektedir. Katılımcı oteller ile ilgili paylaşımlarında problemlerden bahsetmiş, memnuniyetsizliğini ve memnun olduğu durumları belirtmiştir. Sinema, konser, tiyatro gibi etkinlik alanları ve ulaşım mekânları ile ilişkili paylaşımları da olumsuz yönde olmuştur.

Katılımcı P2-02: Cevapları ve Değerlendirmeleri

P2-02 katılımcısı ile geçekleştirilen görüşme incelendiğinde, katılımcının cevapları genelinde en yoğun kullanılan kelimeler incelendiğinde, "görme" ve "önemli" kelimelerinin öne çıkmış olduğu, bunları "ses, engelli, biz sıkıntı, düz, zaman, gören, güzel, mekân ve mutlaka" kelimelerinin takip ettiği görülmektedir.

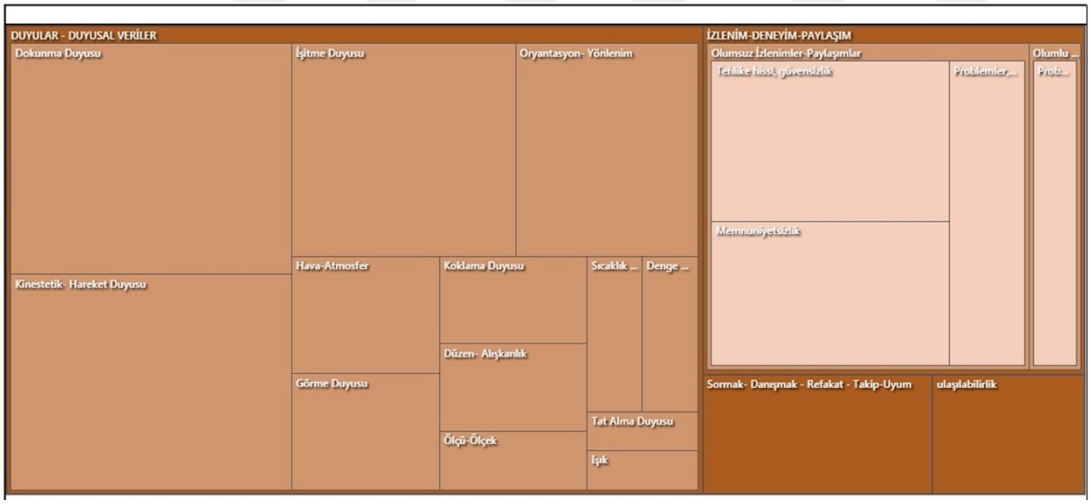
Şekil 3-68. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-02- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

En sık kullanılan kelimelere görüşme bağlamında bakıldığında, "görme" kelimesinin "bir görme engelli…, …görme engelli olarak…" gibi ifadelerde yer bulduğu görülmektedir. "Önemli" kelimesinin kullanımı üzerinden önemli gördüğü veya görmediği noktalar ise şöyledir: Katılımcı,

- Mekândan ziyade içerisindeki nesneleri ve dokunarak anlamayı önemli gördüğünü,
- Hava- atmosfer ve ışığın çok önemli olduğunu,
- İşitmenin en önemli duyularından biri olduğunu,
- Mekândaki hareket ve tehlikenin yaratılmaması bakımından ortada bir şeylerin olmaması ve kiriş ve vb. elemanların bu doğrulta düzenlenmesinin en önemli şeylerden biri olduğunu,
- Zemin düzeyindeki dokunun ve dokunmanın çok önemli olduğunu,
- Baston kullanımının çok önemli olduğunu,
- Sarı kılavuz yolların önemli olduğunu,

- Mekânların kullanımına dair giriş-çıkış gibi noktalarının işaretlenmesinin çok önemli olduğunu,
- Kültürel alanlar için işitme duyusunun önemli olduğunu,
- Otel vb. mekânlarda ulaşılabilirliğin çok önemli olduğunu,
- Havalandırmanın ve temiz havanın önemli olduğunu,
- Mikro çevresi özelinde merdiven vb. Düzenlemelerin doğru yapılmış olmasının çok önemli olduğunu,
- Konut içi eşya yerleşiminde şeklin önemli olmadığını,
- Eşyalarda tehlike yaratmayacak ve rahat kullanılacak biçimde tasarlanmış olmalarının önemli olduğunu ifade etmiştir.

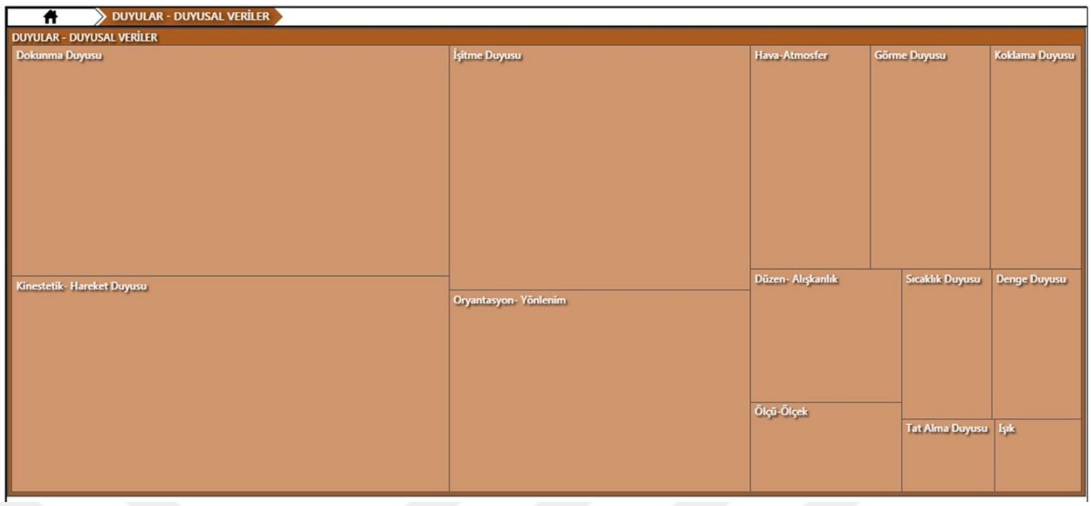
Katılımcı görüşmesinin kelime bulutunda duyusal veri bakımından öne çıkanlara bakıldığında, ses yani işitme duyusu ve (kabartma ve zemin kelimeleri üzerinden) dokunma duyusunun yer aldığı görülmektedir. Söz konusu duyular, Şekil 3-70'da da görülebileceği üzere, görüşme genelinde en sık değinilen duyular arasında yer almaktadır.

Şekil 3-69. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- Grup 1_ (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-02- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

P2-02 kodlu katılımcı ile yapılan görüşme geneli incelendiğinde, katılımcı paylaşımlarının izlenim olarak çoğunlukla olumsuz yönde olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca duyular ana kodunun karşısında konumlandırılan ve katılımcıda duyusal veri edinimi ve mekân ile ilişkilendirme konusunda kesintiye sebep olan "sormak-danışmak-refakat" kodunun ve "ulaşılabilirlik" konusundaki paylaşımların da genel

konuşma içerisinde önemli bir yere sahip olduğu, Şekil 3-69'deki kodlama-değinme miktarları grafiğinde görülmektedir.

Şekil 3-70. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-02- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim.

Katılımcının duyular/ duyusal veriler kodu dâhilindeki paylaşımlarına bakıldığında en sık değinilen duyunun dokunma duyusu olduğu görülmektedir. Dokunma duyusunu, sırasıyla kinestetik- hareket duyusu, işitme duyusu, oryantasyon- yönlenim, hava-atmosfer, görme ve koklama duyuları takip etmiştir.

Görüşme genelindeki dokunma duyusuna ilişkin paylaşımlar şöyledir:

- Katılımcı dokunarak hemen her şeyi anlayabildiğini, bunun zorunlu olarak geliştiğini ifade etmiş, dokunma duyusunu mekândan ziyade nesneler için kullanıyor olduklarını belirtmiştir.
- Zemin düzeyindeki dokunmanın önemli olduğunu vurgulayan katılımcı, bastonla yer zeminini bulduklarını, bozuk zeminlerde çok zorlandıklarını ve zemin düzeyindeki düzenlemelerle rahat edebileceklerini ifade etmiştir.
- Meydanlarda, zeminde bir düzenleme yoksa yön bulmalarının zor olacağını belirtmiştir.
- Kent içi çarşılar vb. mekânlarda zemindeki işaretlemelerin mekân giriş-çıkışlarını belirtmesinin önemli olduğunu, aksi halde kapıyı çarparak bulduklarını ifade etmiştir.
- Görme engelliler için özel olarak üretilen sarı çizgilerin, zemin düzeyindeki kaplama farklılıkları ve malzemenin kendisinden gelecek farklılık ile daha rahat

olacağını, özellikle ortopedik engelliler olmak üzere pek çok insan için kayma riskinin ortadan kalkacağını ifade etmiştir.

- Kılavuz zemin düzenlemelerinin mağaza gibi mekânların içlerinde de devam ettirilmesinin çarpmadan ve rahatça kullanım sağlaması bakımından faydalı olacağı belirtilmiştir.
- Zemin düzenlemesinde, kılavuz yolun genişliğinin önemine dikkat çeken katılımcı, dar olmasının çarpışmalara, fazla geniş olmasının ise takip zorluğu yaşanmasına sebep olacağını ifade etmiştir.
- Okul, hastane gibi yapılar için, genel planlama düzenlerinin az çok bilinen (katılımcının tanımıyla düz koridorlardan oluşan, koridora sağlı sollu sınıfların dizili olduğu) mekânlar olmaları itibariyle kapı girişlerindeki kabartma yazı ve zemin işaretlerinin yeterli olacağını belirtmiştir.
- Sinema salonları için zemin vb. düzenlemenin önemli olmadığını belirten katılımcı zaten gören yardımı olmadan kullanılamayacağını ifade etmiştir.
- Katılımcı, asansörlerde kabartma yazının önemine dikkat çekmiş, dokunmatik yüzey kullanımının yarattığı zorluklardan bahsetmiştir.
- Ev eşyalarında (çamaşır makinesi, bulaşık makinesi vb. gibi) kabartma yazı kullanımının faydalı olduğunu belirtmiştir.

Katılımcının kinestetik- hareket duyusu bağlamındaki paylaşımları şöyledir:

- Orman vb. doğal ortamlarda görme engelli bir bireyin hareket etmesinin mümkün olmadığını belirten katılımcı, kendisini koruyabilmesi için çok yavaş hareket etmesi gerektiğini ifade etmiştir.
- Parklarda ara yollar oluşturulmuş olduğu için bastonla rahat hareket edebildiğini belirtmiştir.
- Kaldırımların üzerinde yer alan direk, doğalgaz kutusu, tezgâhlar, masa ve sandalyeler vb. elemanların ve bu elemanların düzensiz bir biçimde yer almalarının hareket bakımından sıkıntı yarattığını belirten katılımcı, geniş, düzenli, neyin nerede olduğunun belli olduğu kaldırımların kullanım bakımından rahat ve güvenli olduğunu ifade etmiştir.
- Spor salonları, yüzme havuzları vb. mekânlarda giriş-çıkış gibi noktaların tanımlanmasının hareket rahatlığı bakımından önemli olduğunu belirtmiştir.

- Özellikle mağazalarda, alışveriş mekânlarında hareket kolaylığının sağlanabilmesi, çarpmadan veya kırıp dökmeden kullanılabilir hale getirilmesinin önemli olduğunu belirtmiştir.
- Otel ve benzeri mekânlarda ulaşılabilirliğin önemine dikkat çeken katılımcı belirli bir düzen sağlanmış olduğunda, görme engelli bir bireyin tek bir sefer kullanmış olmasının ardından ikinci kullanımda yolunu bulmakta zorlanmayacağını ifade etmiştir. Asansör giriş çıkışlarında, genel sirkülasyon alanlarında saksı vb. engel oluşturabilecek, farkına varılmayıp çarpma tehlikesi yaratabilecek pencere ve cam kapı gibi elemanların kullanılmaması gerektiğini söylemiştir.
- Katılımcı, "engelsiz dolaşım alanı" yaratılmasının önemine vurgu yapmıştır.
- Kendi konut kullanımına ilişkin olarak hareketi kolay hale getirdiklerinden, engel olabilecek şeyleri ortadan kaldırdıklarından, dolaşım alanını kolaylaştıracak düzenlemelerden bahsetmiştir.
- Merdivenlere ilişkin olarak yuvarlak dönüşler yerine düz çıkışların tercih edilmesinin öneminden, köşeler, çıkıntılı mekânlar, çarpma riski taşıyan kolon ve kirişlerden, özellikle baston seviyesinin üstünde kalan ve fark edilmesi mümkün olmayan noktalardan bahsetmiştir.

Kinestetik- hareket duyusuna ilişkin paylaşımlarda en çok vurgulanan nokta dolaşım alanı kolaylığı ve çarpma riskinin ortadan kaldırılması olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcı, kişisel mekân düzenlemelerindeki tercihlerinin de bu doğrultuda, çarpma riskini en aza indirecek düzenlemelerin yapılması ve malzeme, form gibi tercihlerde çarpma halinde en az zarar verecek seçeneklerin kullanılması yönünde olduğunu aktarmıştır.

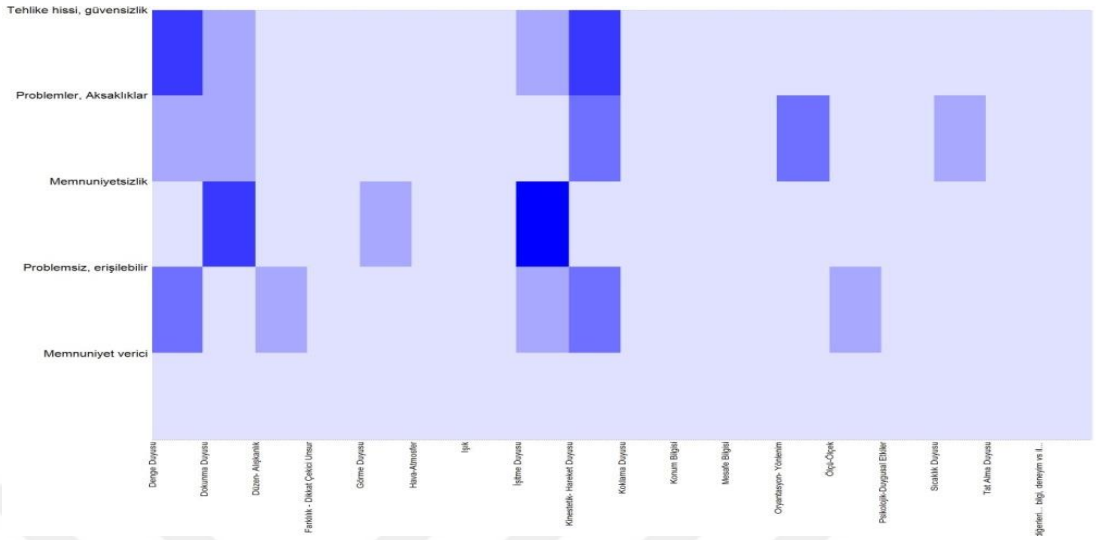
Katılımcının işitme duyusuna ilişkin paylaşımları ise şu şekildedir:

- Katılımcı, nerede olduğunu anlayabilmek için işitme duyusunu kullandığını belirtmiş, çay ocağı, kıraathane, pastane gibi mekânlar üzerinden örnekleyerek, koklama ve işitme duyusuyla bir arada, bu mekânlara ilişkin veri sağladığından bahsetmiştir.
- Mekânlarda sesin az olmasının önemine vurgu yapan katılımcı, görme engelliler için en önemli duyulardan birinin işitme duyusu olduğunu ve işitme

duyularını verimli bir biçimde kullanabilmeleri için sessiz bir ortama ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Katılımcı, gürültülü ortamlarda (kulak algılarının fazla olduğunu belirterek) sıkıldıklarını, yorulduklarını, konsantrasyon problemi yaşadıklarını ifade etmiştir.

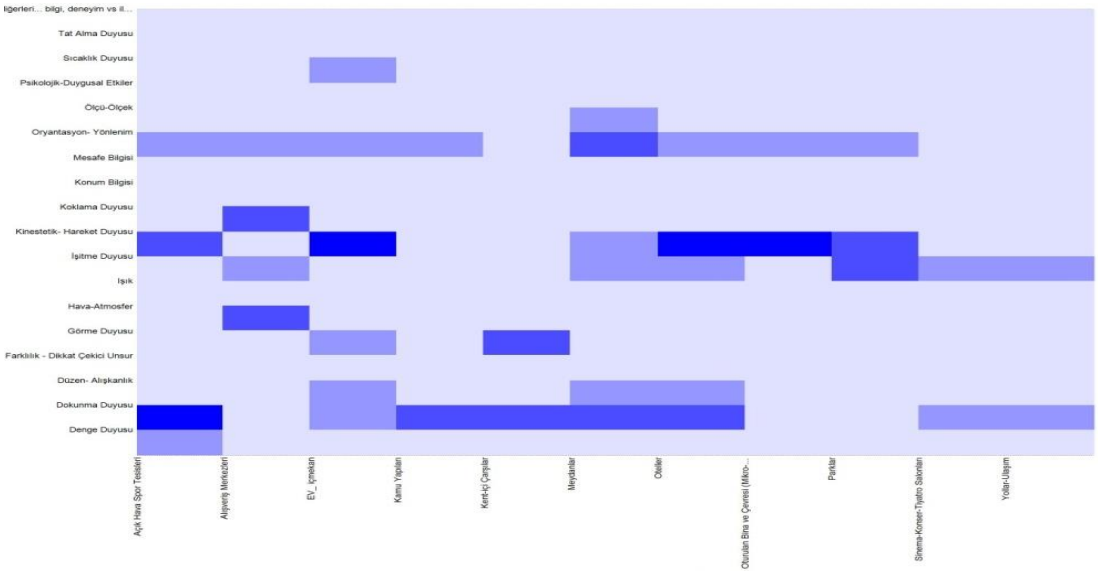
- Seslerin tanımlayıcı ya da yönlendirici nitelikle mekânlarda çok kullanılmadığını düşündüğünü, sesli uyarı sistemi vb. şeylerin daha ziyade araçlarda kullanıldığını belirtmiştir.
- Kendisi biraz görüşü olması sebebiyle tamamen görmeyen bir birey kadar kullanmıyor olsa da, ses aracılığıyla mekânın büyüklüğü, duvara gelinip gelinmediği gibi verileri sağlayabildiklerinden bahsetmiştir. Hatta doğuştan tamamen görmeyen bireylerin ufak bir sesten mesafe, yönlenim ve hareket konusunda bilgi sağlayabildiklerini belirtmiştir.
- Parklar ve doğal ortamlar için, sesin önemli olduğunu, rüzgârın çok olması halinde sıkıntı yaşanacağını, duyamayacağını ve duyamadığında dengesinin bozulacağını belirtmiştir.
- Yine parklarda, seslerden (salıncak, kaydırak, vb. şeylerden) neyin nerede olduğunu anladığını belirtmiştir.
- Sesin çok önemli olduğundan, özellikle de dış mekânlarda ağırlık kazandığından bahsetmiştir.
- Meydanlarda sesi kullandığını, yürüyen inanların ayak seslerinden yönünü bulduğunu; metro vb. mekanlarda yolunu şaşırdığında insanları dinleyerek yolunu bulduğunu belirtmiştir.
- Sinema, tiyatro, konser salonları gibi etkinlik mekânlarında da sesin önemli olduğunu belirten katılımcı, söz konusu gösteriyi göremediği için iyi duyabileceği, çok fazla gürültü olmayacak ama duyabileceği gibi bir mesafede de olan bir noktada ve öyle bir düzenlemenin bulunduğu ortamlarda olması gerektiğini aktarmıştır.
- Sensörlü kapıların kullanım kolaylığından bahsetmiş, yaklaştığında açılma sesini duyacağını belirtmiştir.
- Alışveriş merkezi ile ilgili paylaşımlarında, söz konusu mekânlarda sesin çok yüksek olduğundan, her yerden ayrı bir ses geldiğinden, bunun

engellenemeyecek olduğundan ve yapı olarak değiştirilebilecek bir şey olmadığından bahsetmiştir.

Şekil 3-71. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-02 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi.

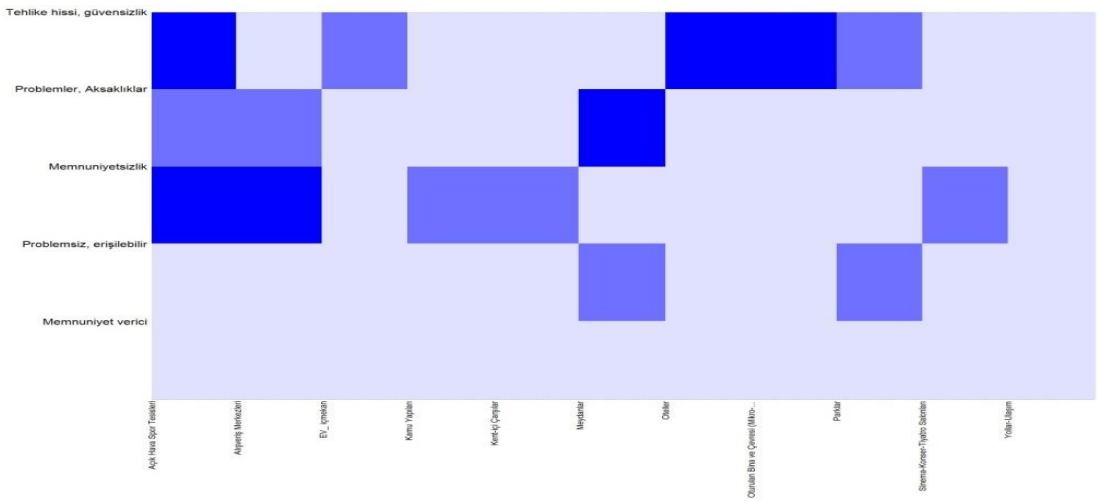
P2-02 katılımcısı ile yapılan görüşme, izlenimler-duyular/duyusal veriler çerçevesinde incelendiğinde yukarıda yer alan matris ortaya çıkmaktadır. Matriste de görülebileceği üzere, denge, dokunma, işitme ve hareket-kinestetik duyuları en çok değinilen duyular olup, denge ve kinestetik-hareket duyuları tehlike hissi ve güvensizlik ile, dokunma ve işitme duyuları memnuniyetsizlik belirten ifadeler ile görüşmede ağırlıklı olarak yer bulmuştur. Denge duyusu memnuniyet verici örneklemler üzerinden de aktarılmış; kinestetik-hareket duyusu ile ilgili paylaşımlar da yaşanan problemler/aksaklıklar ve problemsiz erişilebilen mekânlar üzerinden örneklenerek aktarılmıştır. Oryantasyon duyusu da problemler-aksaklıklar üzerinden aktarılan duyulardandır. Tehlike hissi ve güvensizlik hissedilen mekânlarla ilgili olarak değinilen diğer duyular dokunma ve işitme; problem ve aksaklıklar üzerinden aktarılan mekânlara ve durumlara ilişkin diğer duyular denge, dokunma ve sıcaklık duyuları; memnuniyetsizlik duyulan örneklemlere dair duyusal paylaşımlar görme duyusu; problemsiz ve erişilebilir mekânlara ilişkin paylaşımlar ise düzen-alışkanlık, işitme duyusu ve ölçü-ölçek ile ilişkilenmektedir. Memnuniyet verici bir durum ve mekân üzerinden duyusal verilerle ilişkilenen herhangi bir paylaşım yapılmamıştır.

Şekil 3-72. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-02 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi.

P2-02 katılımcısının aktarımlarındaki duyular/duyusal verilerin mekânlar ile ilişkisine baktığımızda;

- Spor tesislerinin sırasıyla dokunma duyusunun,
- Alışveriş merkezlerinin hava-atmosfer ve koklama duyularının,
- Konut mekânları yani katılımcının evinin kinestetik-hareket duyusunun,
- Kamu yapıları için dokunma duyusunun,
- Kent içi çarşılar için görme ve dokunma duyularının,
- Meydanlar için oryantasyon-yönlenim ve dokunma duyularının,
- Oteller ve katılımcının gündelik yaşamını geçirdiği mikro çevre kinestetik-hareket duyusunun,
- Parklar için kinestetik-hareket ve işitme duyularının,
- Sinema-konser-tiyatro salonları ve ulaşım mekânları için işitme ve dokunma duyularının ön plana çıktığı görülmektedir.

Şekil 3-73. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-02 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi.

Mekânlar ile izlenimler konusundaki kesişime baktığımızda ise,

- Tehlike hissi ve güvensizlik duygusunun spor tesisleri, oteller ve mikro çevre konusunda,
- Problemler ve aksaklıklar ile ilgili paylaşımların meydanlar konusunda,
- - memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin de spor tesisleri ve alışveriş merkezleri mekânlarında ağırlık kazandığı görülmektedir.
- P2-02 kodlu katılımcı tarafından, memnuniyet belirtir ifadelerle ile paylaşılan bir mekân bulunmamakta olup,
- Çok ağırlık kazanmamış (yani çok sayıda örnek ile değinilmemiş) olsa da problemsiz ve erişilebilir olmaya ilişkin paylaşımlar meydanlar ve parklar ile ilişkili aktarımlarda yer bulmuştur.

Katılımcı P2-03: Cevapları ve Değerlendirmeleri

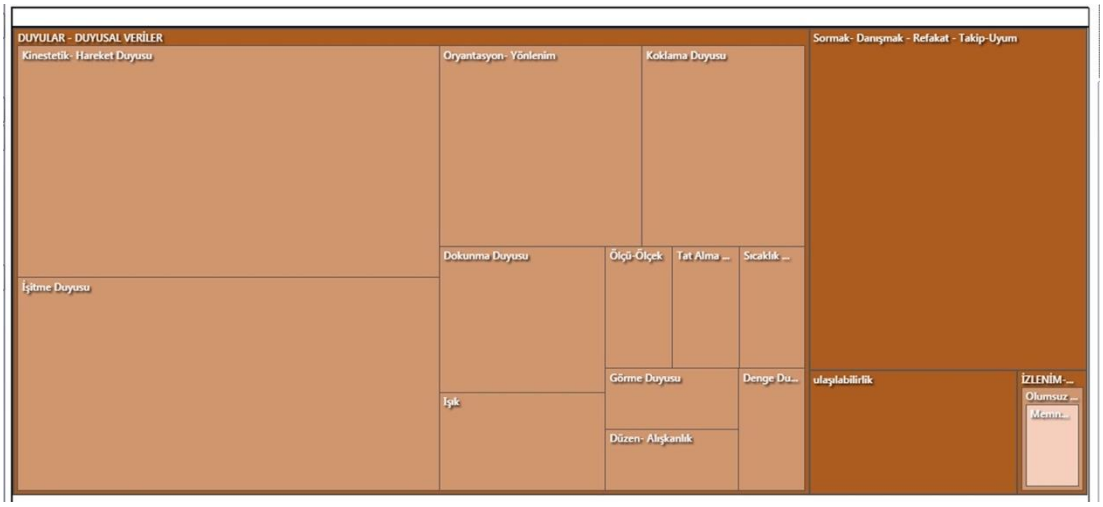
P2-03 katılımcısı görüşmesi incelendiğinde, katılımcı cevaplarında en sık değinilen kelimenin "yardım" olduğu ve onu "mecburen, görme, ses, hissedebiliyorum, buluyorum" kelimelerinin takip ettiği görülmektedir.

Şekil 3-74. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-03- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

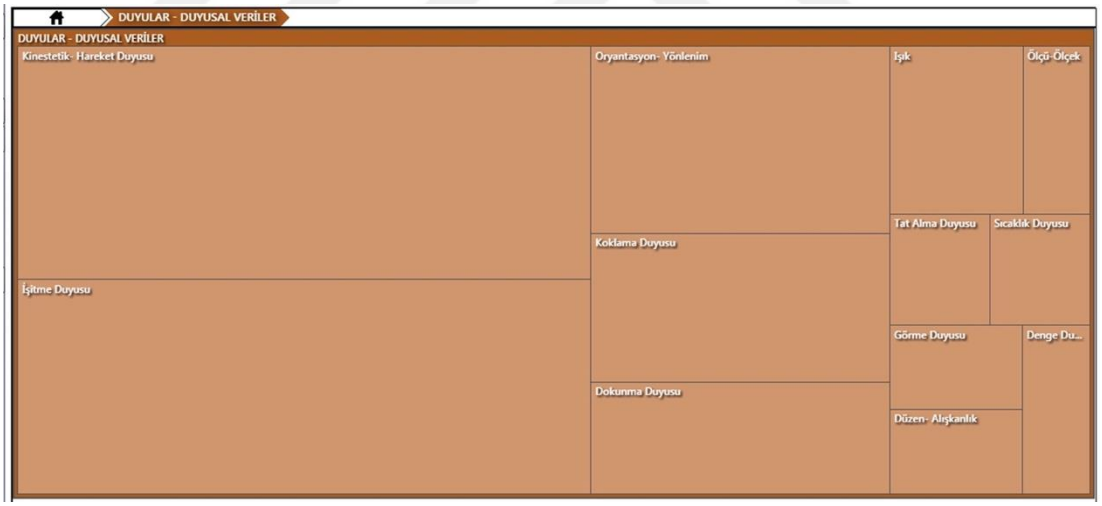
Katılımcının ifadelerinde en çok kullanılan kelime olarak öne çıkan "yardım" kelimesi katılımcının görme engelli bir birey olarak, mekân kullanımları/ deneyimleri süresince tek başına davranamadığı ve gören biri(leri)nin yardımına, yönlendirmesine ihtiyaç duyduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir. **Şekil 3-75**'de de görülebileceği üzere, "sormak- danışmak- refakat" kodu görüşme geneli kodlamalar kapsamında da büyük bir yer kaplamaktadır.

Sık kullanılan bir diğer kelime olarak "görme" ise tüm kullanımlarında "görme engelli" ifadesi dâhilinde kullanılmıştır.

Şekil 3-75. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-03- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

Katılımcının paylaşımlarına bakıldığında, görüşme ağırlığının duyular- duyusal veriler çerçevesinde olduğu, sormak- danışmak-refakat konusundaki paylaşımların bulunduğu, izlenim belirtir ifadelerin ise çok az yer bulduğu görülebilmektedir. Paylaşımlardaki yer bulan izlenimler ise olumsuz ağırlıklıdır.

Şekil 3-76. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-03- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim.

Katılımcının görüşme genelindeki ifadelerine bakıldığında en sık değinilen duyu "kinestetik- hareket duyusu" olmuştur; onu işitme, oryantasyon yönlenim, koklama dokunma duyuları takip etmiştir.

Görüşmedeki kinestetik- hareket duyusuna ilişkin paylaşımlar şu şekildedir:

- Katılımcı, iç ve dış mekândaki kafelerden, kafelerin dış mekânlardaki masalarına çarptığından ve geçemediğinden,
- Ayak hareketleri için sesi ve bastonu kullandıklarından,
- Parklarda oturmak ve dinlenmekten hoşlandığından,
- Parklardaki çay bahçelerinde bulunan masaları geçmek zorunda ya da yer bulmak zorunda olduklarından bahsetmiştir.

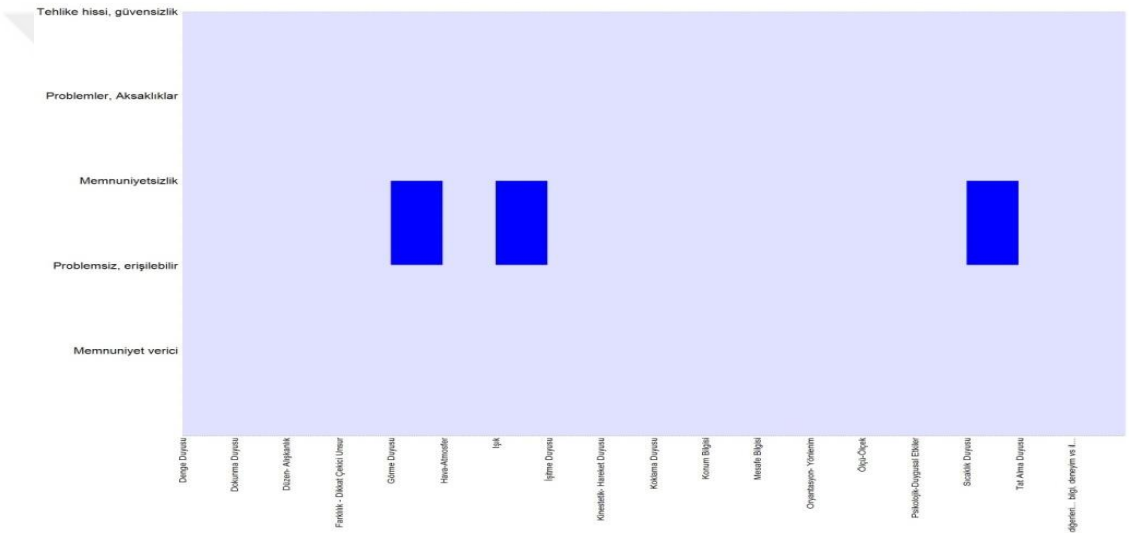
Katılımcı, işitme duyusu ile ilişkili olarak şu paylaşımlarda bulunmuştur:

- Kafe vb. mekânlarda insanların konuşma sesinden, bardak seslerinden mekânı anladığını,
- Özellikle tamamen görmeyen bireylerin ses duyarının çok olduğunu ve işitme duyusundan faydalanarak mekânı anladıklarını,
- Ses aracılığıyla kapı, duvar vb. elemanları anlayabildiğini,
- Bastondan ve ayak hareketlerinden gelen sesi dinlediklerini fakat herhangi bir yere düşmemek için bir yandan da baston ile iz sürdüklerini,
- Parklarda gelen salıncak sesini,
- Ulaşım mekânlarında sese göre hareket ettiğini,
- Konut çevresinde fazla ses olduğunu ifade etmiştir.

Sık değinilen bir diğer kodlama ise “sormak- danışmak” olmuştur. Katılımcının duyusal olarak mekan ile kurduğu bağı zayıflatması bakımından önem teşkil eden “sormak- danışmak” başlıklı kod dâhilindeki paylaşımlar şu şekildedir:

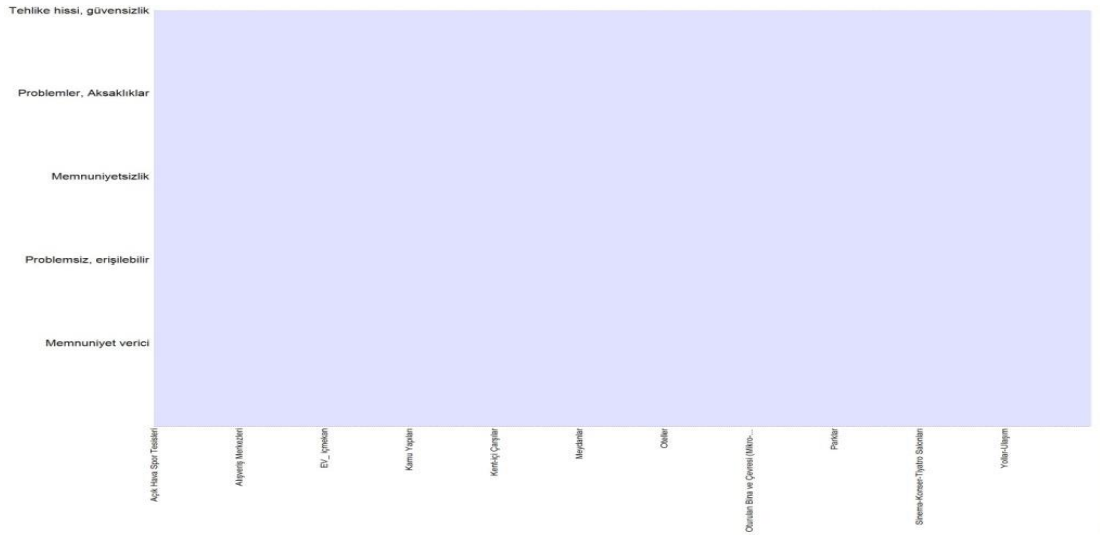
- Kısmen görüşü olan bireylerin mekânı tanıyabildiklerini, kendisi gibi tamamen görmeyenlerin ise sorarak bulduğunu,
- Sese göre yolunu bulduğunu ancak bazen, hendek vb. olması halinde, anlayamadığı için yardım aldığını,
- İletişimin yani sormak ve yardım almanın kendileri için en önemli şey olduğunu,
- Yollarda, bazı görme engelli bireyler geçebiliyor olsa da, araçlar durmadığı için yardım almak zorunda kaldıklarını,

- Bilmediği yerlerde, meydan vb. mekânlarda yardım alarak yolunu bulmaya çalıştığını,
- Spor yapmanın görme engelli bir bireye göre olmadığını ve (özellikle de mekânsal düzenleme ve spor aletlerinin kullanımı konusunda) yardım alınarak yapılması gerektiğini,
- Hastaneye çoğunlukla annesi ile gittiğini, son zamanlarda kendisi gitmeye başladığını ve yardım alarak bulduğunu,
- Sınavlar için okula gittiğinde hocaların yardım ettiğini, yardımsız olmadığını,
- Alışveriş merkezlerinin çok karışık olduğunu ve tek başına gezemediğini, görevliden veya gören birinden yardım aldığını ifade etmiştir.

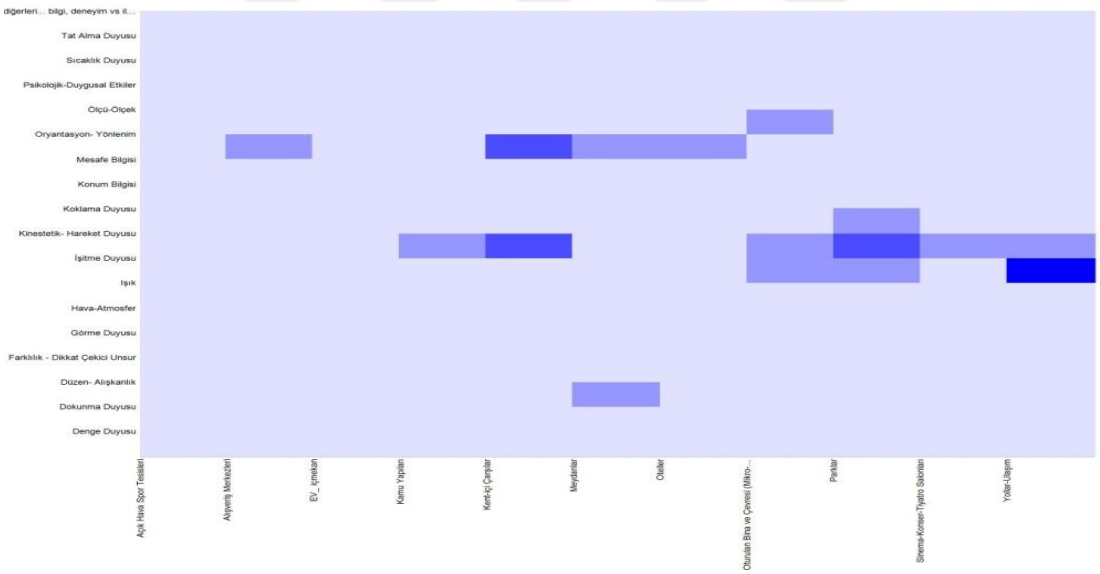
Şekil 3-77. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-03 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi.

Katılımcı ile gerçekleştirilen görüşme incelendiğinde (Şekil 3-75'de de görülebileceği üzere) katılımcının paylaşımlarında olumsuz izlenimler ağırlık basmaktadır. Katılımcı, görüşmede, yalnızca görme, ışık ve sıcaklık duyumlarıyla ilişkili olarak mekânsal memnuniyetsizliğine dair paylaşımlarda bulunmuştur.

Şekil 3-78. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-03 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

P2-03 kodlu katılımcı görüşmesinin "izlenimler-mekânlar matrisi" incelendiğinde, mekânlarla ilişkilenen olumlu veya olumsuz bir izlenim belirtilmediği görülmektedir.

Şekil 3-79. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-03 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Mekânlar ve duyular/ duyusal veriler ilişkisi bakımından katılımcının ifadeleri değerlendirilerek oluşturulan "duyular/duyusal veriler-mekânlar matrisi" (Şekil 3-79) incelendiğinde;

- Kent içi çarşılar için oryantasyon-yönlenim ve kinestetik-hareket duyularının,
- Parklar için kinestetik-hareket duyusunun,
- Ulaşım mekânları için de işitme duyusunun ağırlık kazandığı görülmektedir.

Değinme yoğunluğu bakımından daha düşük olmakla birlikte,

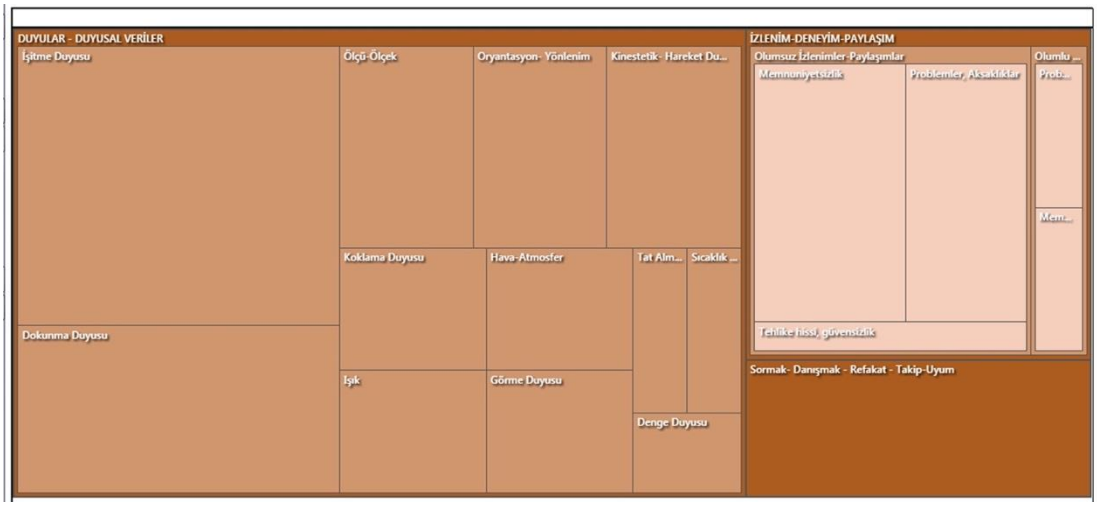
- Alışveriş merkezleri için oryantasyon-yönlenim duyusu,
- Kamu yapıları için kinestetik-hareket duyusu,
- Meydanlar için oryantasyon-yönlenim ve düzen-alışkanlık duyuları,
- Oteller için oryantasyon-yönlenim duyusu,
- Mikro çevre için ölçü-ölçek, kinestetik-hareket ve işitme duyuları,
- Sinema-konser-tiyatro salonları için kinestetik-hareket duyusu paylaşımlarda ilişkilendirilen duyular olmuşlardır.
- Spor tesisleri ve eve ilişkin duyularla ilişkilenen herhangi bir paylaşım bulunmamaktadır.

Katılımcı P2-04: Cevapları ve Değerlendirmeleri

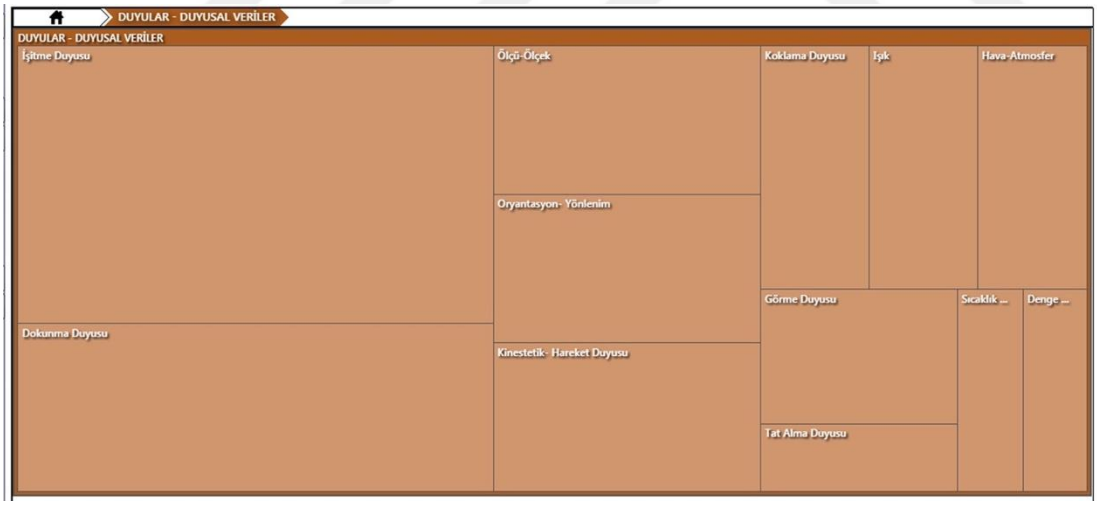
Şekil 3-80. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-04- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

P2-04 kodlu katılımcının vermiş olduğu cevaplar incelendiğinde, en sık kullanılan kelimelerin "önemli, görme, ses, zaman, çocuk, engelli, dokunmak" olduğu görülmektedir. En sık kullanılan 50 kelimenin yer aldığı kelime bulutuna bakıldığında "görme, ses, dokunma" duyularının yoğun olarak, takiben de "koku" duyusunun yer bulduğu görülebilmektedir.

Şekil 3-81. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-04- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

Katılımcı görüşmesinin değerlendirildiği kodlama çalışması verileri üzerinden bakıldığında olumsuz yöndeki izlenimlerin ağırlık kazandığı, duyular/duyusal veriler kodu ile karşılıklı olarak değerlendirilmesi bakımından önemli görülen "sormak- danışmak- refakat" kodunun çoğu duyu ile ilişkili kodlardan daha sıkça değinilmiş olduğu görülmektedir.

Şekil 3-82. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-04- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim.

Duyular- duyusal veriler çerçevesindeki paylaşımlara ayrı olarak baktığımızda ise en sık değinilen duyunun işitme duyusu olduğu görülmektedir.

İşitme duyusu ile ilgili paylaşımlar:

- İnsanların seslenmelerinden, gittiği ya da gitmesi gereken yöne dair arkasından bağırarak yönlendirmeye çalıştıklarından bahsetmiştir.
- Tek gözü görmeyen katılımcı, körcül tarafı için seslerin çok önemli olduğunu, öncelikli olarak onları duyması gerektiğini, çocuk sesi, böcek sesi, kuş sesi vb. sesler üzerinden örnekleyerek sesleri duymasının görmediğinden onun için çok önemli olduğunu ifade etmiştir.
- Sesli uyarma ve yönlendirme sistemleriyle ulaşım konusunun daha iyi yönetilebileceğini, bunun altyapı gerektirdiğini, zor olduğunu ama örnekleri olduğunu belirmiştir.
- Hastane vb. mekânlarda ses komutunun daha baskın olduğunu belirtmiştir.
- Okullarda, yeğeninin okulu üzerinden örnekleyerek, yön bulmakla ilgili bir şey yapmasına gerek kalmadığından, çocukların bağırma ile doğal olarak onu dışarıya attıklarından bahsetmiştir.
- Sinema salonlarında sesli betimleme aracılığıyla film izleyebildiklerinden, çıktıklarında da sorarak yollarını bulduklarından bahsetmiş; sesin yankılanışından, sese göre arka tarafta veya ön tarafta olmasına ilişkin bilgi sahibi olduğundan bahsetmiştir.
- Otellerde de sesten faydalandığını belirtmiştir.
- Alışveriş merkezlerinde sesli bir sistem olmadığından ve bunun sıkıntı yarattığından bahsetmiş, geliştirilebilir olduğunu ifade etmiştir.

Dokunma duyusu ile ilişkili paylaşımları ise şunlar olmuştur:

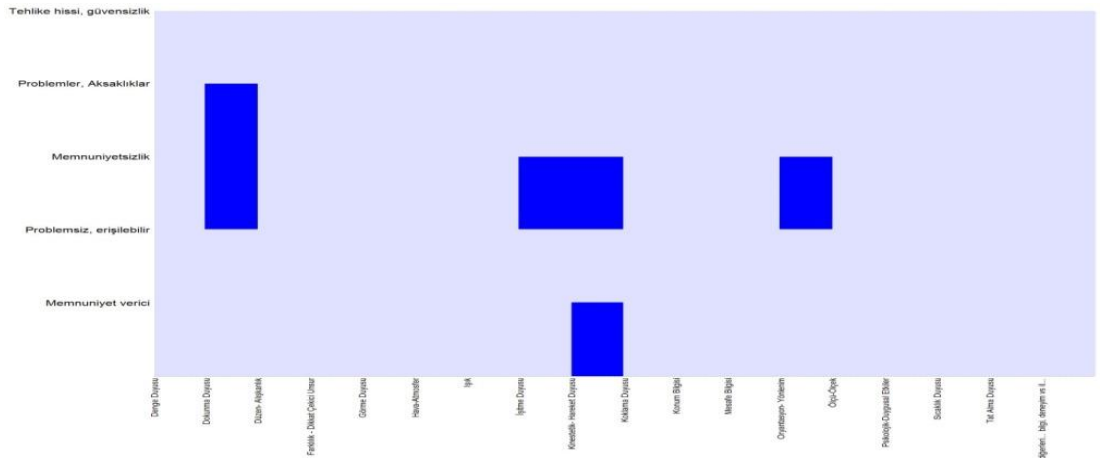
- Dokunma duyusunun çok önemli olduğunu belirtmiş, dokunarak bazı şeyleri anladığından, özellikle Braille alfabesinden bahsetmiştir. Bazen de dokunma duyusu ile ilişkili olarak, dolap ve benzeri şeylere çarpabildiklerini eklemiştir.
- Parklarda ağaçlara, yaprağa dokunmayı sevdiğinden, bazen çam kozalaklarını topladığından bahsetmiştir.
- Ulaşım mekânları için tamamen görmeyen bireyler için sarı çizgileri kullandıklarından, ancak arabaların üzerine park etmeleri gibi şeylerden dolayı tam olarak kullanamadıklarından bahsetmiştir. Ayrıca, bastonun aynı işi gördüğünü ve sarı çizgilerin çok da faydalı olduğunu düşünmediğini belirtmiştir.

- Sesin de dokunmanın da önemli olduğunu, ancak sonuçta algılayamadığı bir cisme dokunamayacağını ve dokunmadığı bir şeyi de algılama konusunda problem yaşayacağını, dolayısıyla da duymasa da olacağını ancak dokunmanın kendisi için biraz daha önemli olduğunu ifade etmiştir.
- Kent içi çarşılarda dokunma duyusunu kullanabildiğinden,
- Otellerde ses ve dokunma duyularını kullandığından bahsetmiştir.

Kodlamalar içerisinde değinilme bakımından üçüncü sırada yer alan " sormak- danışmak- refakat" kodunda paylaşılanlar ise şunlardır:

- Bir şeyi göremediği zaman annesinin uyardığından ve yönlendirdiğinden,
- Yanlış bir yola girdiğinde veya özellikle yanında tamamıyla görmeyen birisi olduğunda insanların seslenmelerinden, uyarma ve yönlendirmelerinden,
- Meydanlarda insanları takip ettiğinden, bunu en pratik yöntem olarak gördüğünden, bazen bu sebeple yanılgılar da yaşayabildiğinden ama bezdiğinden ve sadece insanları takip etmeyi tercih ettiğinden bahsetmiştir.
- Hastanelerde genel olarak insan faktörünün geçerli olduğunu aktarmış, kendisine hep soru sorulduğundan ve yönlendirildiğinden bahsetmiştir.
- Sinema salonlarında çıkış için yönlendirmeye ihtiyaç duyulduğunu ve sorulduğunu ifade etmiştir.

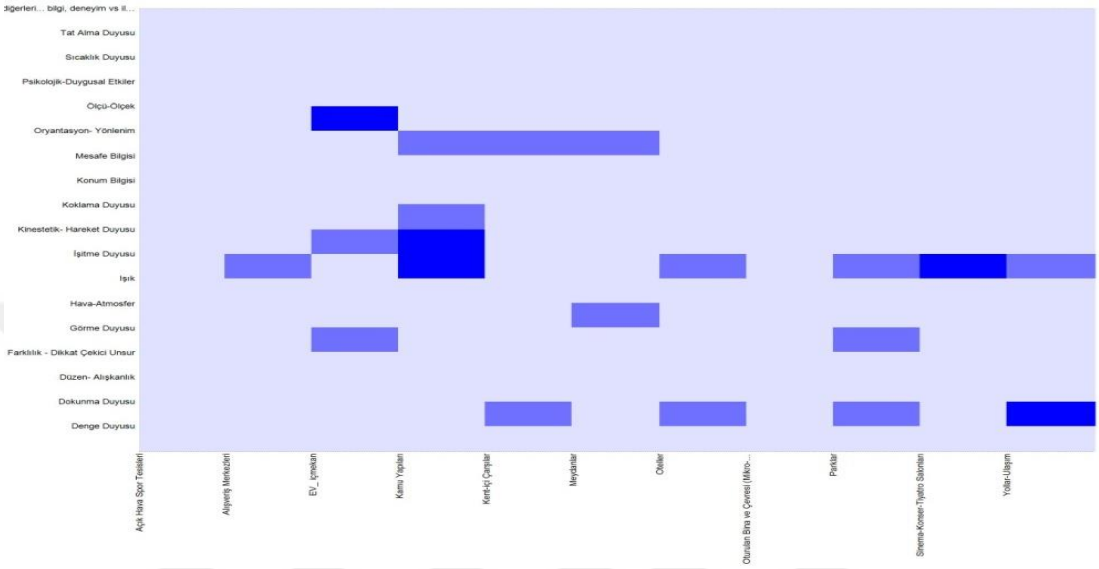
Katılımcının paylaşımlarında kodlar arasındaki ilişkiler incelendiğinde:

Şekil 3-83. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-04 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

İzlenimler ve duyular/ duyusal veriler ekseninde değerlendirme yapıldığında, katılımcının, paylaşımlarında tehlike hissi- güvensizlik ve problemsiz erişilebilirlik

üzerine herhangi bir aktarımda bulunmadığı görülmektedir. Problemler, aksaklıklar üzerinden aktarılan paylaşımlar dokunma duyusu ile, memnuniyetsizlik belirten paylaşımlar dokunma, işitme, kinestetik-hareket ve oryantasyon-yönlenim duyuları ile, memnuniyet belirten paylaşımlar ise kinestetik-hareket duyusu ile ilişkilendirilmiştir.

Şekil 3-84. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-04 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

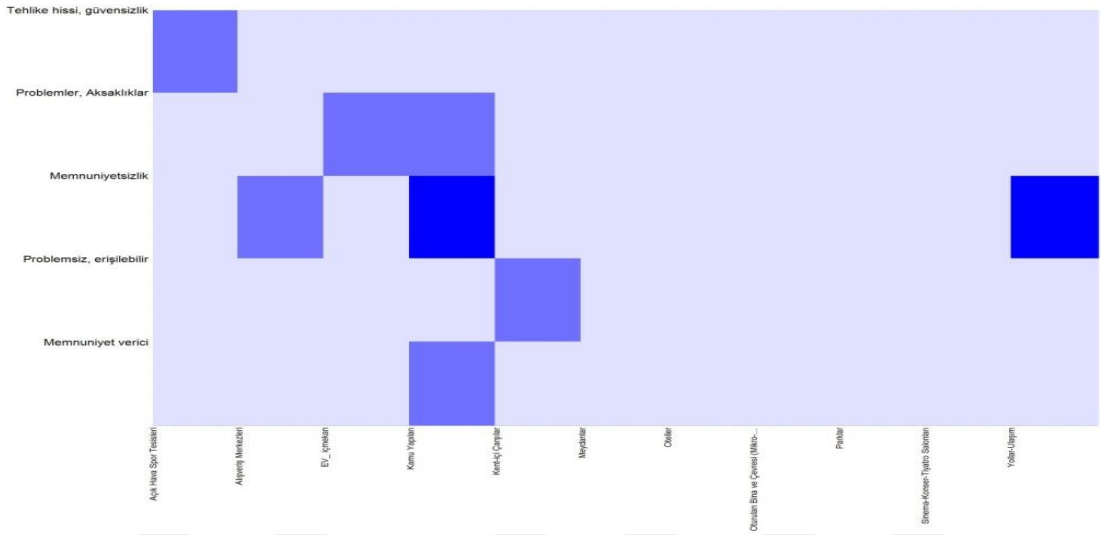
Duyular/duyusal veriler- mekânlar matrisine bakıldığında,

- Spor tesisleri ve mikro çevre ile ilgili paylaşımların herhangi bir duyu ya da duyusal veri ile ilişkilendirilmediği,
- Eve ilişkin paylaşımların ölçü-ölçek üzerinde, kamu yapılarına ilişkin paylaşımların kinestetik-hareket ve işitme duyuları üzerinde, sinema-konser-tiyatro salonlarına ilişkin paylaşımların işitme duyusu üzerinde, ulaşım mekânlarına ilişkin paylaşımların ise dokunma duyusu üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Değinme yoğunluğu bakımından daha düşük olmakla birlikte,

- Alışveriş merkezleri işitme duyusuna, ev görme, kinestetik-hareket duyularına, kamu yapıları koklama ve oryantasyon-yönlenim duyularına, kent içi çarşılar oryantasyon-yönlenim ve dokunma duyularına, meydanlar oryantasyon-yönlenim ve hava-atmosfer duyularına, oteller işitme ve dokunma duyularına,

parklar işitme, görme ve dokunma duyularına, ulaşım mekânları işitme duyusuna ilişkin paylaşımlarla görüşmede yer bulmuştur.

Şekil 3-85. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-04 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının cevapları üzerinden hazırlanan izlenimler- mekânlar matrisi incelendiğinde

- Meydanlar, oteller, mikro çevre, parklar, sinema-konser-tiyatro salonları gibi mekânlar için izlenim belirtir paylaşımların bulunmadığı görülmektedir.
- Spor tesisleri tehlike hissi duyulan ve güvensiz hissedilen durumlar üzerinden aktarılmış iken,
- Alışveriş merkezleri memnuniyetsizlik duyulan noktaları,
- Konut mekânı, yani katılımcının evi, problemli noktaları,
- Kamu yapıları, yaşanan problemler, memnuniyetsizlik duyulan ve memnun olunan noktaları,
- Kent içi çarşılar problemsiz erişilebilir olması ile ilgili,
- Ulaşım mekânları da memnuniyetsizlik duyulan noktaları ile konuşmada yer bulmuştur.

Katılımcı P2-05: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcının ifadelerine ilişkin hazırlamış olan kelime kullanım sıklıklarını gösterir kelime bulutlarında da (**Şekil 3-86**'de de) görülebilmektedir ki, katılımcının ifadelerinde en sık olarak "olay, zaman ve koku" terimleri yer bulmuştur. Bunları, "sıkıntı, düzgün, mekân, ses, örnek" terimleri takip etmektedir. Kelimelerin kullanımları ve anlatım bütünündeki anlamsal yeri incelendiğinde, özellikle koku, ses ve sıkıntı kelimelerinin tekil olarak ele alınabileceği görülmektedir.

Şekil 3-86. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-05- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

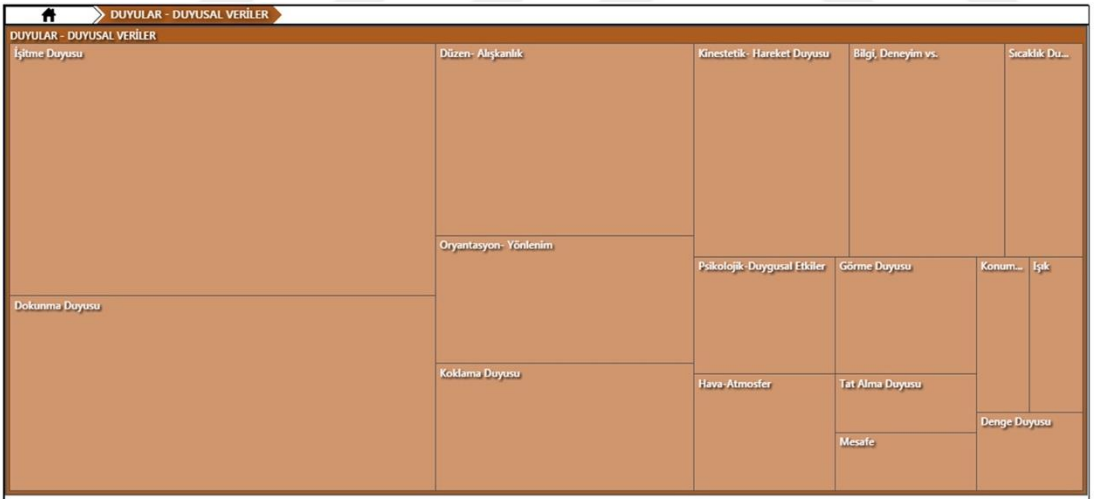
Katılımcının görüşmesi bağlamında koku kelimesi, birkaç noktadaki, koklama duyusuna ilişkin algılamaya dair paylaşımlarda yer almaktadır. Katılımcı, söz konusu paylaşımlar çerçevesinde koklama duyusunun ve kokuların, değişkenlikleri sebebiyle mekânsal bir tanımlamayı çok sağlamadığı ancak o mekândaki şeyler konusunda fikir yürütmeyi ve bilgi edinmeyi sağladığını belirtmiştir.

Katılımcı, sıkıntılı durumlar olarak ise, kulaklık takarak bir şeyler dinlemiş olduğunda yön bulmak konusunda zorlanması, meydanlardan bahsederken düzenli olmayan alanların yaşaması için sıkıntılı olacağı, ulaşım konusunda yaşanan problemler, kent içi çarşılarda bir yeri bulmak konusundaki problemler ve düzensizlik, otel mekânlarındaki problemler örneğin yemek almak vb. gibi sorunlar olarak anlatılmıştır.

Şekil 3-87. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-05- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

P2-05 kodlu katılımcı ile yapılan görüşme incelendiğinde, katılımcının ifadelerine ilişkin kodlamaların ağırlıklarını gösterir imaj yukarıda yer alan Şekil 3-87'deki gibi olmaktadır. Katılımcının paylaşımlarındaki izlenimlerinin ağırlıklı olarak olumsuz yönde olduğu, ayrıca ulaşılabilirlik, sormak- danışmak- refakat ve zamana ilişkin paylaşımların da konuşma bütününde belirgin olarak yer bulduğu görülebilmektedir.

Şekil 3-88. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-05- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim.

Katılımcının duyular- duyusal veriler kodlaması ile işaretlenebilen ifadelerine bakıldığında ise, en sık değinilen duyunun işitme duyusu olduğu ve sırasıyla değinilen diğer duyuların dokunma, düzen- alışkanlık, koklama, kinestetik- hareket, bilgi- deneyim ve oryantasyon- yönlenim duyuları olduğu görülmektedir.

En sık değinilen duyu olan işitme duyusuna ilişkin paylaşımlara bakıldığında,

- Sesin yansımasının, akustik ortamın, sesin geri dönüşünün mekândaki engelleri anlattığını,
- Konuma ilişkin bilgiyi işitme duyusu aracılığıyla edindiklerini,
- İşitme duyusunun denge ile oldukça ilişkili olduğu ve gürültü, iş makinesi vb. şeylerin dengeyi bozduğunu; insanın hayatındaki en önemli dengenin kulak olduğunu ve gören görmeyen herkes için kulaktaki bir problemin dengeyi de bozduğunu,
- Kulaklık kullandığı, özellikle de yüksek sesli olarak kitap ve benzeri şeyler dinlediği zaman dışarıda zorluklar yaşadığını (kısık seste herhangi bir problem yaşamadığını), otobüsün yönünü, nereye döndüğünü vs. anlamakta zorluk çektiğini,
- Sesli uyarıların, özellikle ulaşım mekânlarında ve araçlarda faydalı olduğunu ve olacağını,
- Çarşı mekânlarında gideceği yer ile ilgili bilgi için işitme duyusunu kullandığını, aradığı veya alıştığı sesler olduğunu,
- Sesli uyaranlarla yön tanımlama, yol bulma gibi ihtiyaçların, cep telefonu vb. araçlar aracılığıyla karşılanabileceğini,
- İç mekândaki gürültünün algılama bakımından zorluk yaşattığını,
- İşitmenin iç mekânda da yönlendirici bir yanı olduğunu,
- Sinemalardaki sesli betimleme özelliğinden memnun olduğunu ve bunun tiyatro gibi etkinliklerde bulunmadığını,
- Konser salonlarındaki gürültünün rahatsız ettiğini ve çok fazla kullanmadığını ifade etmiştir.

Katılımcı dokunma duyusu ile ilgili olarak ise şu paylaşımlarda bulunmuştur:

- Sesin ortamdaki engel ve benzeri şeyleri anlama konusunda yardımcı olduğu ancak oradaki şeyin ne olduğunu anlamak konusunda ancak dokunmak suretiyle bilgi sağlayabildiklerini ifade etmiştir.
- Dokunmanın cismi tanıma ile ilgili önemli olduğunu ancak tanımak için biraz da cisme dair bilgi sahibi olmak gerektiğini belirtmiştir. Sadece el ile hissetmenin

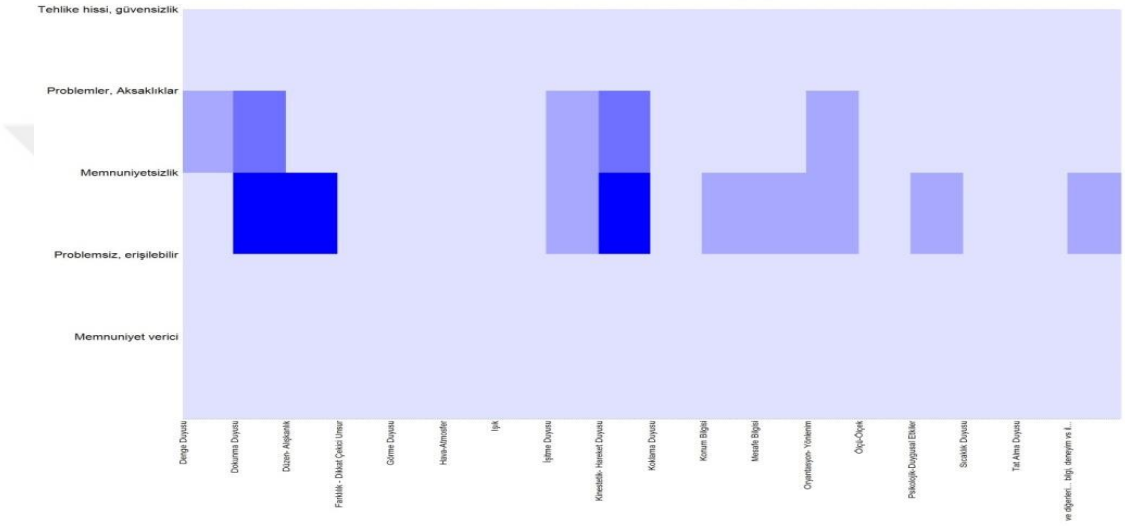
ne olduğunu anlayabilmek açısından yeterli olamayacağını, araştırmak ve deneyimlemek gibi noktaların da önemli olduğunu eklemiştir.

- Parklarda zemin düzeyinde kaldırım vb. öğelerin takibi ile gezme imkânı bulduklarından,
- Ulaşım mekânları ve araçları için de kaldırım ve yolların düzensizliğinden, zemindeki sarı çizgilerin faydalı olduğundan ancak (sökülme veya s çizme gibi nedenlerden ötürü) çoğu noktada kullanamıyor olduklarından bahsetmiştir.
- Araçlar dâhilinde dokunma duyusunun kullanılma şansının olmadığını belirtmiştir. Araçlardaki dokunmanın ancak Braille ekran veya kabartma yüzeyler ile sağlanabileceğinden, bunun ise uygulamada zor olduğundan ve yetersiz kalındığından bahsetmiştir.
- Sarı çizgi gibi zemin düzeyindeki dokunsal işaretlerin yalnızca dış mekânda kullanıldığından, iç mekânda sıkıntının devam ettiğinden bahsetmiştir.
- Dokunma duyusunun tercihen kullanılan bir duyu olması sebebiyle yönlendirici olmadığı görüşünü belirtmiştir.
- Eşya vb. şeyleri seçerken dokunma duyusu aracılığıyla malzemenin kalitesini -hissedebildiği, anlayabildiği kadarıyla- anlamaya çalıştığını, ama zaten görse bile anlamak konusunda her zaman başarılı olamayabileceğini aktarmıştır.
- Kumaş malzemenin dokunarak ne kadar kullanımda deforme olacağına ilişkin fikir sahibi olabildiğini eklemiştir.

Katılımcı, düzen- alışkanlık konusundaki paylaşımlarında ise:

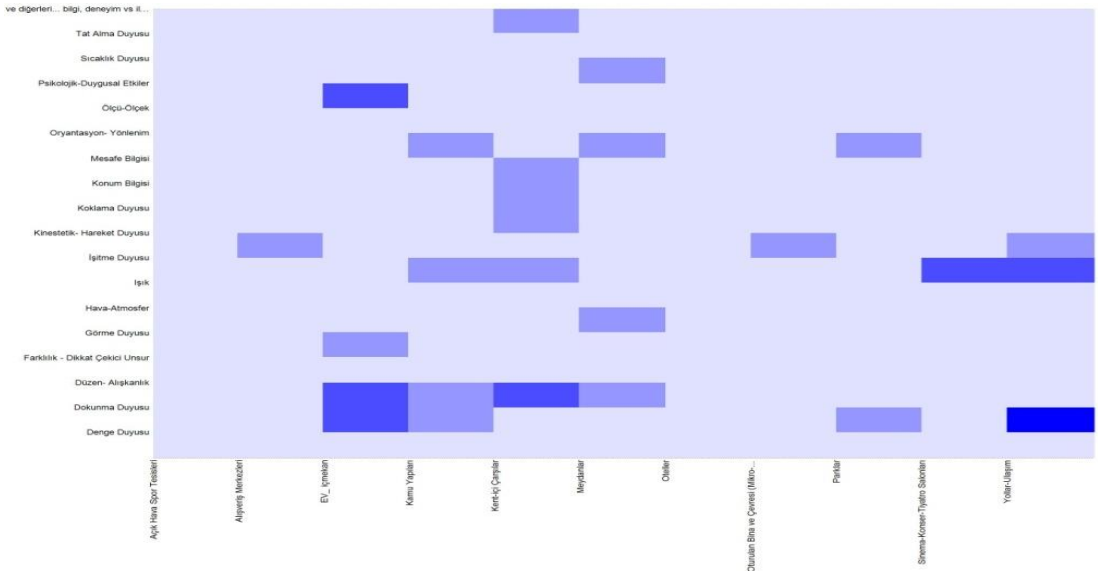
- Meydan gibi alanlarda düzenin önemli olduğunu, düzenli olmadığında yürümesinin de yaşamasının da sıkıntı olduğunu, alanın yönünün, sağının solunun belli olmadığını, nereden gideceğini, ne yapacağını bilemediğini ifade etmiştir.
- Nerede olduğunu bilemediğinde sormak zorunda kaldığını ve sormadan gidemediğini, önünden geçse bile bilemediğini belirtmiştir.
- Düzenli altyapının, kent içindeki ritim ve düzen ile, örneğin eşit mesafeli düzenlerin anlamak ve bulmak konusunda yardımcı olacağını belirtmiştir. Bu çerçevede ölçü birimin önemine dikkat çekmiştir.

- Bildiği alanlarda, mekânlarda, örneğin Ankara'da çok rahat ettiğini ifade etmiş; küçük kentlerde alışmak için belirli bir süre geçmesi gerektiğinden gitmek istemediğinden bahsetmiştir.
- Düzen değişikliğinin genel olarak sorun olmadığını, ayak uydurduğunu eklemiştir.
- Kent içindeki tamirat vb. değişikliklerin yarattığı zorluklardan, günlük değişimlerin zorlayıcılığından bahsetmiş, evinde her şeyden haberdar olduğu için daha rahat ettiğini ifade etmiştir.

Şekil 3-89. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-05 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

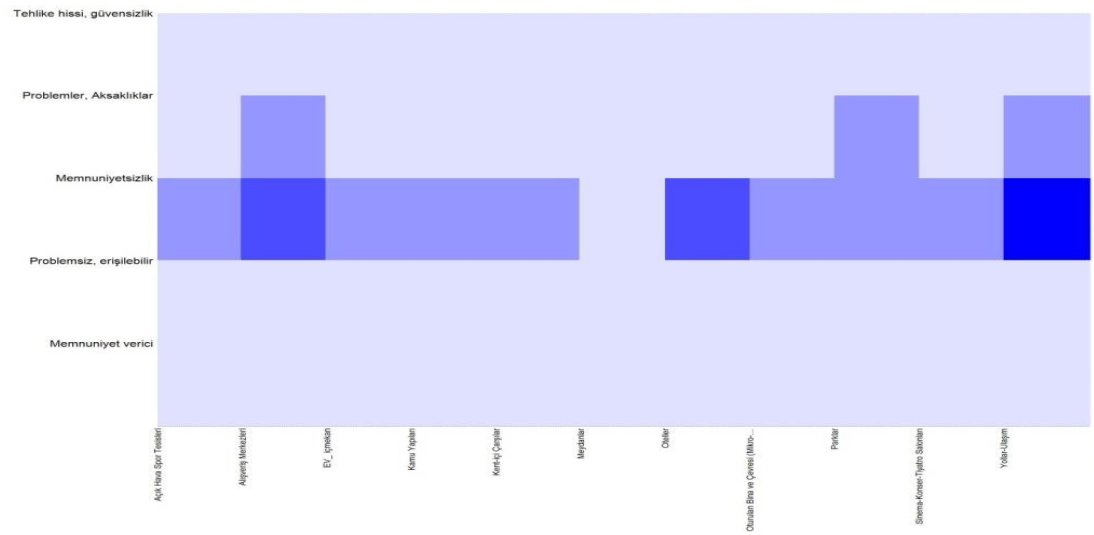
Katılımcının görüşmesine ilişkin izlenimler_ duyular/ duyusal veriler matrisi (Şekil 3-89) incelendiğinde, izlenimlerin ağırlıklı olarak olumsuz yönde olduğu ve duyulan memnuniyetsizliklere veya yaşanan problemlere aksaklıklara ilişkin olduğu görülmektedir. Katılımcının paylaşımları, dokunma, düzen-alışkanlık ve kinestetik-hareket duyuları ile memnuniyetsizliklerine ilişkin noktalarda ağırlık kazanmaktadır. Katılımcının duyular ile ilişkilenen olumlu izlenimde ve tehlike- güvensizlik hissine dair herhangi bir paylaşımı bulunmamaktadır.

Şekil 3-90. Mülakat Analiz Çalışmaları- görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-05 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının duyular- duyusal veriler ve mekânlar arasında kurmuş olduğu bağların, algısal ilişkilerin anlaşılabilmesi üzere hazırlanmış olan (Şekil 3-90) matrise baktığımızda, katılımcının ifadelerinde

- Spor tesislerinin ve otellerin herhangi bir duyu ile ilişkilendirilmediğini,
- Alışveriş merkezlerinin kinestetik- hareket duyusu ile
- Konut mekânının yani katılımcının evi için, psikolojik- duygusal etmenler, düzen- alışkanlık, dokunma ve görme duyuları ile
- Kamu yapılarının oryantasyon- yönlenim, işitme, düzen alışkanlık ve dokunma duyuları ile,
- Kent içi çarşıların düzen- alışkanlık, işitme, koklama duyuları, konum ve mesafe bilgileri ve bilgi- deneyim ile
- Meydanların düzen- alışkanlık, hava- atmosfer, oryantasyon- yönlenim ve sıcaklık duyularıyla,
- Mikro çevrenin kinestetik- hareket duyusuyla,
- Parkların dokunma ve oryantasyon- yönlenim duyularıyla,
- Sinema- konser- tiyatro salonlarının işitme duyusuyla,
- Yollar ve ulaşım mekânlarının dokunma, işitme ve kinestetik- hareket duyularıyla ilişkilendirilerek yer bulduğunu görmekteyiz.

Şekil 3-91. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-05 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin izlenimleri ise ağırlıklı olarak olumsuz ifadelerle karşılık bulmuştur. Yalnızca meydanlara ilişkin izlenim belirtir bir paylaşım bulunmamakta olup, diğer tüm mekânlar için memnuniyetsizlik belirtir ifadeler kullanılmış; alışveriş merkezleri, parklar ve ulaşım mekânları için ek olarak yaşanan problemlere ilişkin aktarımlar da yapılmıştır.

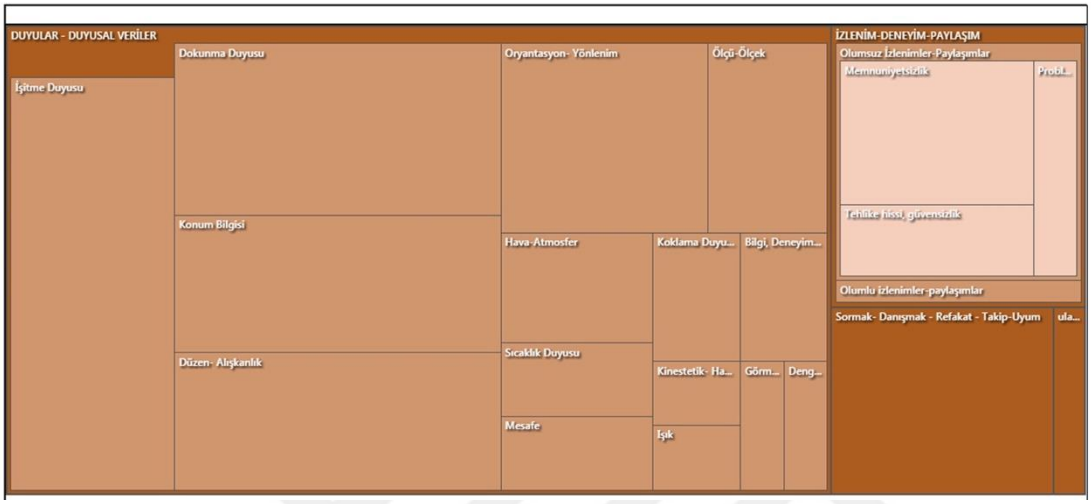
Katılımcı P2-06: Cevapları ve Değerlendirmeleri

P2-06 kodlu katılımcı ile yapılan görüşme ele alındığında, Şekil 3-92'te görülmekte olan kelime bulutları ortaya çıkmaktadır.

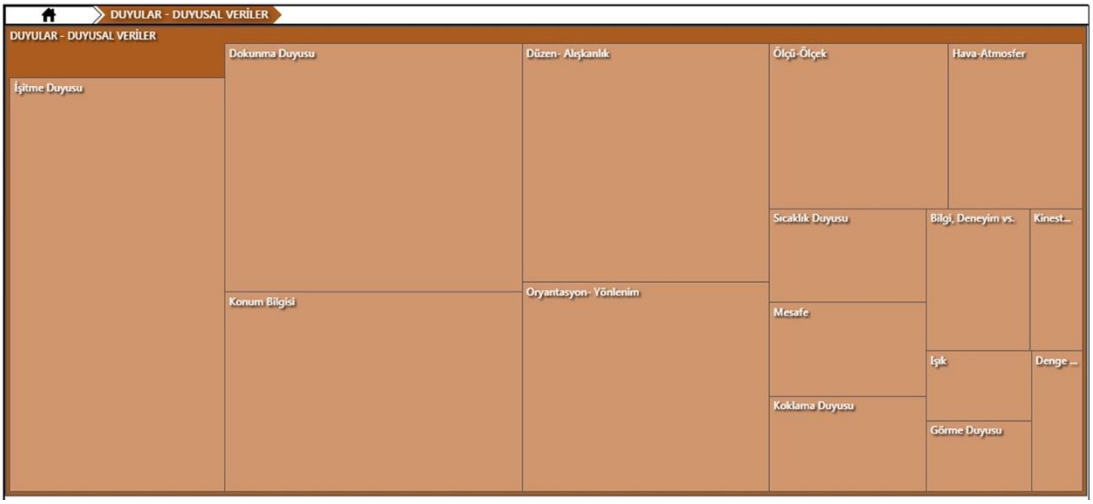
Şekil 3-92. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-06- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Katılımcının ifadelerinde en sık değinilen kelimeler görüşme içerisindeki bağlamları ile birlikte değerlendirildiğinde: “Büyük” kelimesinin hep mekânın ölçüsü bakımından kullanılmış olduğu görülmektedir. “Hava” kelimesinin görüşmedeki bağlamı, havanın güzel, güneşli ya da kapalı olması haline göre değişen psikolojik durum, havanın nasıl olduğuna dair bilgi edinme süreci çerçevesinde olmuştur.

Şekil 3-93. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-06- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

Görüşmeye dair kodlamalar incelendiğinde, izlenim belirtir paylaşımların daha çok olumsuz yönde olduğunu, duyusal veri edinimini engelleyen “sormak- danışmak- refakat” çerçevesinde duyu kodlarının çoğu ile denk sayılabilecek miktarda paylaşımda bulunulduğu görülmektedir.

Şekil 3-94. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-06- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim.

Katılımcının duyular/ duyusal veriler kodlaması kapsamındaki paylaşımlarına baktığımızda, en sık değinilen duyunun işitme duyusu olduğunu görmekteyiz.

İşitme duyusu ile ilgili paylaşımlarında,

- Radyo ve kitap dinlemeyi çok sevdiğinden bahsetmiş, özellikle hava yağmurlu ve soğuk olduğunda neredeyse tüm gün kitap dinlediğini, güzel günlerde ise derneğe gelmeyi ve arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirmeyi tercih ettiğini belirtmiştir.
- Yankı aracılığıyla mekânın içerisindeki nesneleri fark edebildiğini, yankı yapıyorsa büyük bir yer olduğunu anladığını aktarmıştır.
- Gürültünün ve rüzgârın çok sarstığından bahsetmiştir.
- Otobüsün sesi ile durağa geldiğini anladığından, sesten uzaklaşırsa yanlış yola gittiğini anladığından bahsetmiştir.
- Ağaç seslerini, yaprak seslerini, kuş seslerini, araba seslerini duyduğunu; caddeye yakın olup olmadığı yönünde fikir sahibi olduğunu ifade etmiştir.
- Mecidiyeköy'deki köprü altı ile Taksim'deki yer altındaki durak ve yol üzerinden örnekleyerek, kapalı alan ve yankının algıyı ve kullanımı zorlaştırdığından bahsetmiştir.
- Asansörlerde işitsel uyarıların kolaylaştırıcı olduğunu belirtmiştir.
- Gürültünün algı için olumsuz olduğunu ifade etmiştir.

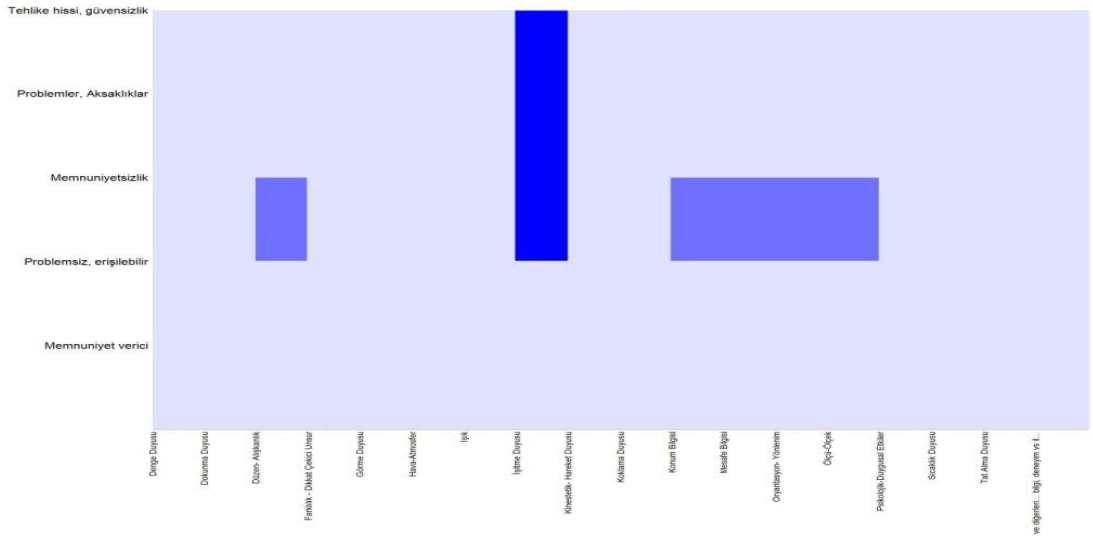
Katılımcının dokunma duyusuna ilişkin paylaşımları şu şekilde özetlenebilir:

- Yoldaki tırtıklı zemin yüzeyinden, taşlı alanlardan nereye geldiğini anlayarak evinin yolunu bulabildiğinden,
- Duvardan takip ederek yön bulduğundan,
- Her şeye dokunduğundan ve dokunarak ne olduğunu bildiğinden, başka türlü bilemeyeceğinden,
- Duvara dokunarak referans alıp işyerinde nerede olduğunu ve nereye doğru gitmesi gerektiğini anlayabildiğinden, yol üzerindeki kapıya dokunduğundan ve açık-kapalı durumuna dikkat ettiğinden,
- Zemin yüzeyindeki farklılıkları bastonla ve ayakları ile anladığından,
- Otobüs durağındaki tırtıklı yüzey kaplamasından tam olarak durakta inip inmediğini anlayabildiğinden,

- Yol ayrımlarında yoldaki dokuları ayırt etmeye ve anlamaya çalıştığından,
- Otellerde halıyı takip ettiğinden ve bittiğinde asansöre geldiğini anladığından,
- Almış olduğu eşyalarda, radyo üzerinden örnekleyerek, dokunma aracılığıyla kontrol ettiğinden, anladığından, güzel bulduğundan bahsetmiştir.

Katılımcının düzen-alışkanlık konusundaki paylaşımları ise şöyledir:

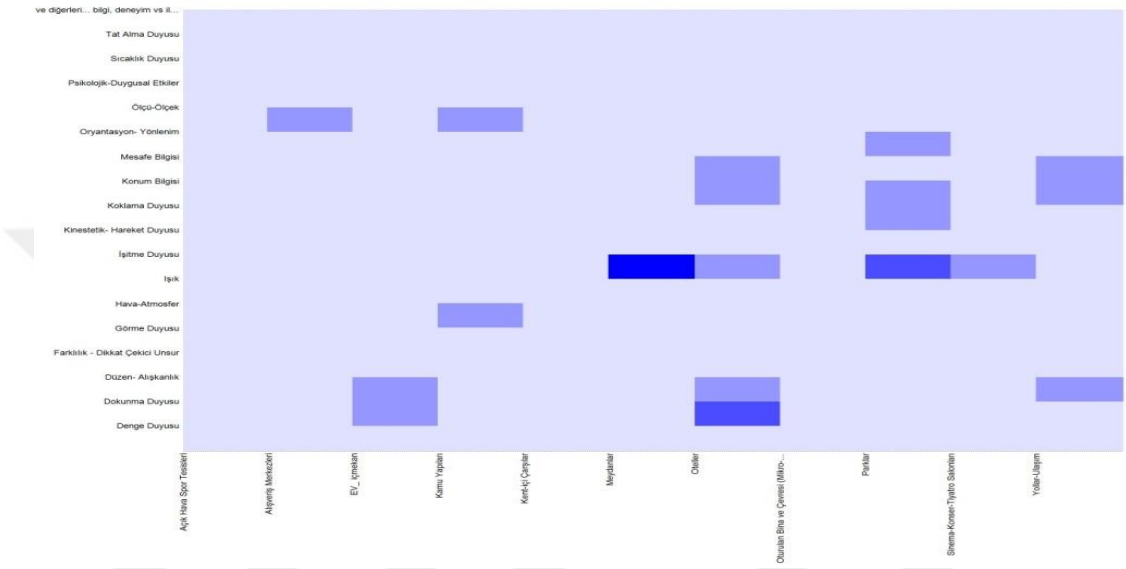
- Yol üzerinde (almış olduğu bir eğitimdeki öğretmenin de söylediği üzere) değişmeyen deliller bulduğundan ve onları referans aldığından,
- Bazı yapılar üzerinden konum bilgisi alarak yönlendiğinden,
- İşyerindeki düzensizliklerden ancak alışınca yine de hızlı gidip gelebildiğinden,
- İş yerinde çok değişim olduğundan, dernek mekânının ise aynı kaldığından,
- Alışılan yerde her şeyi biliyor, nereye gittiğini, ne yaptığını, nerede neyin olduğunu, nerede yürüdüğünü anlayabiliyor olduğundan,
- Restoran, fırın, kebapçı, kuruyemişçi, ayakkabıcı gibi sabit mekânların yürüdüğü yol için takibini ve kontrolünü sağladığından,
- Ev içerisinde kişisel mekânına ait düzeni kendisinin yaptığından, bazen ailesinin dağıttığını söylediğinden ancak kendisine göre dağınık olmadığından bahsetmiştir.

Şekil 3-95. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-06 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Görüşmedeki izlenimler_ duyular ilişkisine yönelik hazırlanan matris incelendiğinde,

- İşitme duyusunun tehlike hissi, problemler ve aksaklıklar ile memnuniyetsiz oluna durumlar ile ilişkilendirildiği,
- Konum, mesafe bilgileri, oryantasyon- yönlenim, ölçü- ölçek ve düzen- alışkanlık kavramlarının memnuniyetsizlik duyulan durumlar, anılar ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

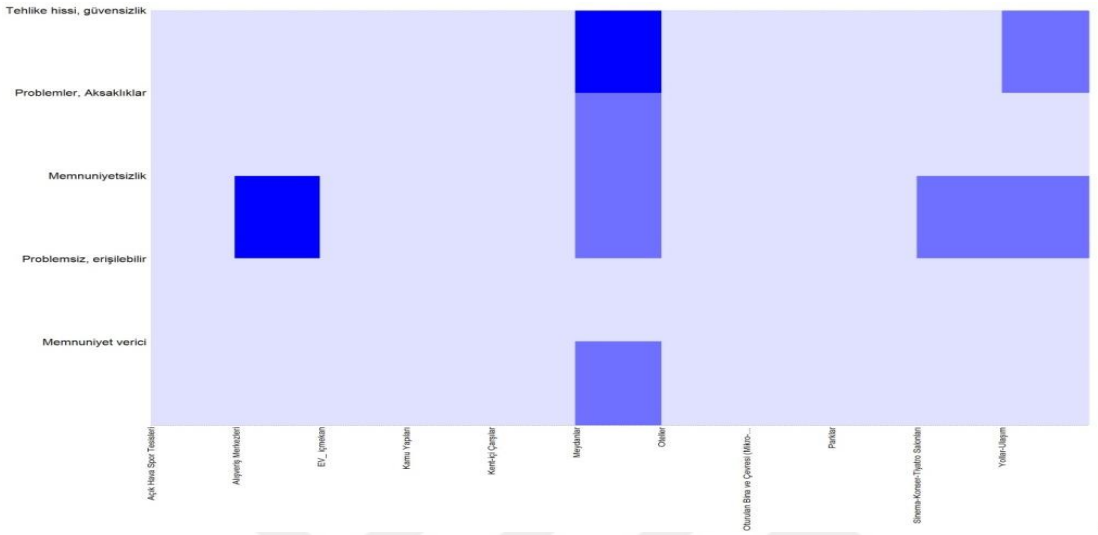

Şekil 3-96. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-06 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Duyuların/ duyusal verilerin mekânlar ile olan ilişkisi bakımından görüşmeyi değerlendirildiğinde ise,

- Katılımcının, spor tesisleri, kent içi çarşılar ve mikro çevre için duyusal veri içeren bir paylaşımda bulunmadığı görülmektedir.
- En yoğun paylaşımlar, meydanlar ve parklar için işitme duyusu ile, oteller için de dokunma duyusuyla ilişkili paylaşımlar olmuştur.
- Oteller için dokunma duyusuna ek olarak, düzen- alışkanlık, işitme duyusu, mesafe ve konum bilgisi ile ilgili tanımlamalar ve paylaşımlar yapılmıştır.
- parklar için de işitme duyusuna ek olarak koklama duyusu, konum bilgisi ve oryantasyon- yönlenim ile ilgili paylaşımlarda bulunulmuştur.
- Alışveriş merkezleri için ölçü- ölçek,
- Konut mekânı, ev için dokunma duyusu ve düzen- alışkanlık,
- Kamu yapıları için ölçü- ölçek ve hava atmosfer duyuları,

- Sinema- konser- tiyatro mekânları için işitme duyusu,
- Ulaşım mekânları için de düzen- alışkanlık, mesafe ve konum bilgisi önemli görülen ve tanımlamaya, örneklemeye yönelik paylaşımlarda değinilen noktalar/ veri kaynakları(aracıları) olmuştur.

Şekil 3-97. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-06 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

Mekânlara ilişkin paylaşımları izlenim bakımından değerlendirdiğimizde ise,

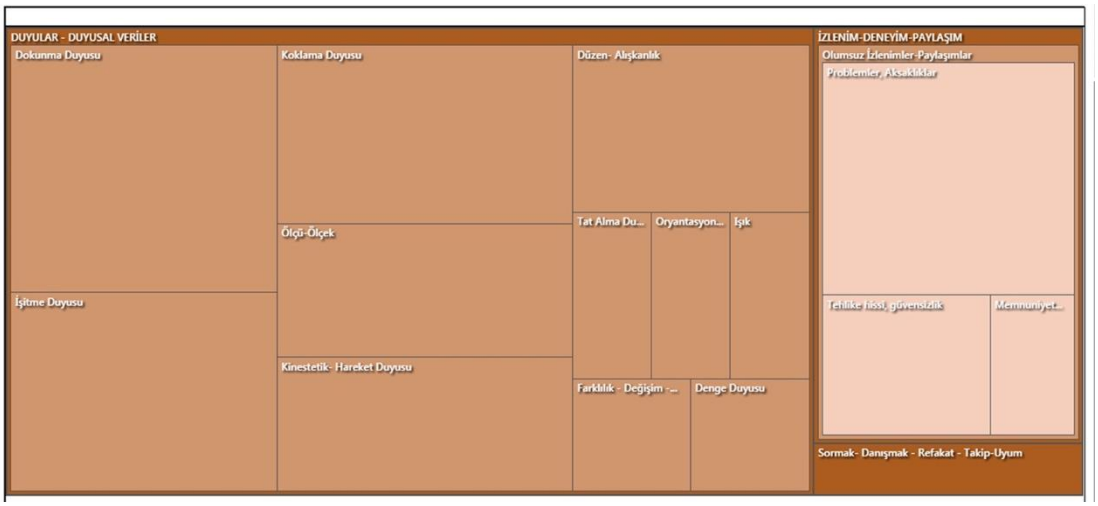
- Alışveriş merkezlerinin memnuniyetsizlik belirtir paylaşımlar ile,
- Meydanların ağırlıklı olarak tehlike hissi- duyulan güvensizlik belirtir paylaşımlarına karşın farklı yanları ile yer bulduğunu,
- Ulaşım mekânları ve sinema- konser- tiyatro mekânlarına dair deneyimlerin de yine olumsuz izlenimler ile paylaşıldığını görmekteyiz.

Katılımcı P2-07: Cevapları ve Değerlendirmeleri

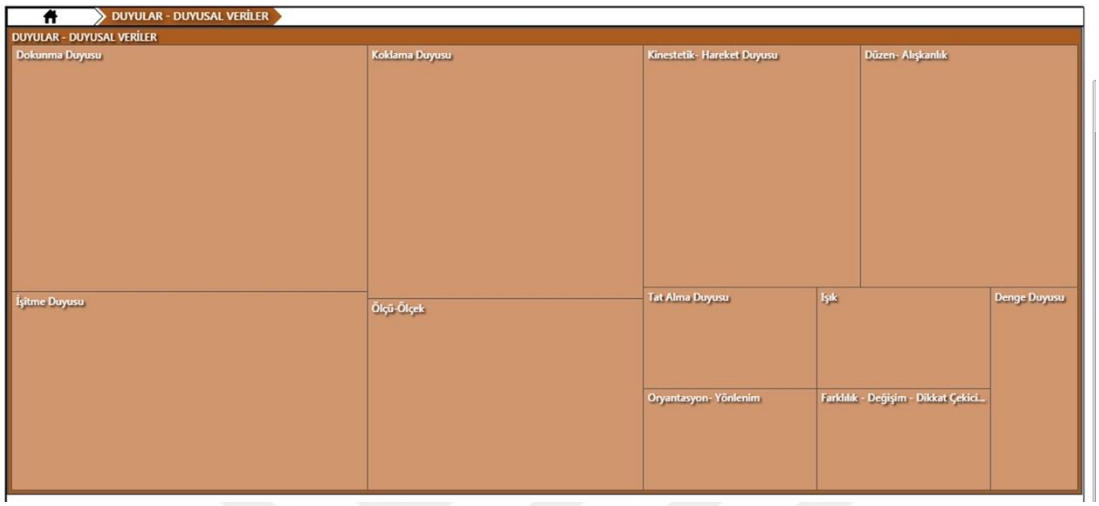
Şekil 3-98. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-07- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

P2-07 kodlu katılımcı ile yapılan görüşme incelenip sık değinilen kelimeleri gösteren kelime bulutunda yer alan kelimelerin görüşme içerisindeki anlamsal yeri bakımından değerlendirildiğinde, önemli olarak görülen/ bahsedilen durumlar arasında ses- işitme duyusunun ağırlık kazandığı görülmektedir. Maalesef kelimesi özelinde değerlendirildiğinde, kılavuz yol olarak düzenlenen sarı çizgilerin doğru yere götürmediğinden, yolu üzerinde ağaç, direk vb. elemanlar olabildiğinden, düşme ve yolunu kaybetme riskini ortadan kaldırabilecek yönlendirici düzenlemelerin olmadığından, kabartma zemin yönlendirmelerinin doğru yapılmadığından bahsettiği görülmektedir.

Şekil 3-99. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-07- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

Katılımcı görüşmesinin genelindeki kodlamalara bakıldığında, izlenim belirtir paylaşımların olumsuz yönde olduğunu, “sormak- danışmak- refakat” konusundaki kodlanan paylaşımların, duyular çerçevesindeki kodlamalardan daha az olmakla birlikte yine de mevcut olduğunu görmekteyiz.

Şekil 3-100. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-07- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim.

Görüşmeye dair kodlamaları duyular/ duyusal veriler kapsamında ayrı olarak değerlendirildiğinde, en sık değinilen duyunun dokunma duyusu olduğu görülmektedir. Katılımcının dokunma duyusuna ilişkin paylaşımlarını özetlersek:

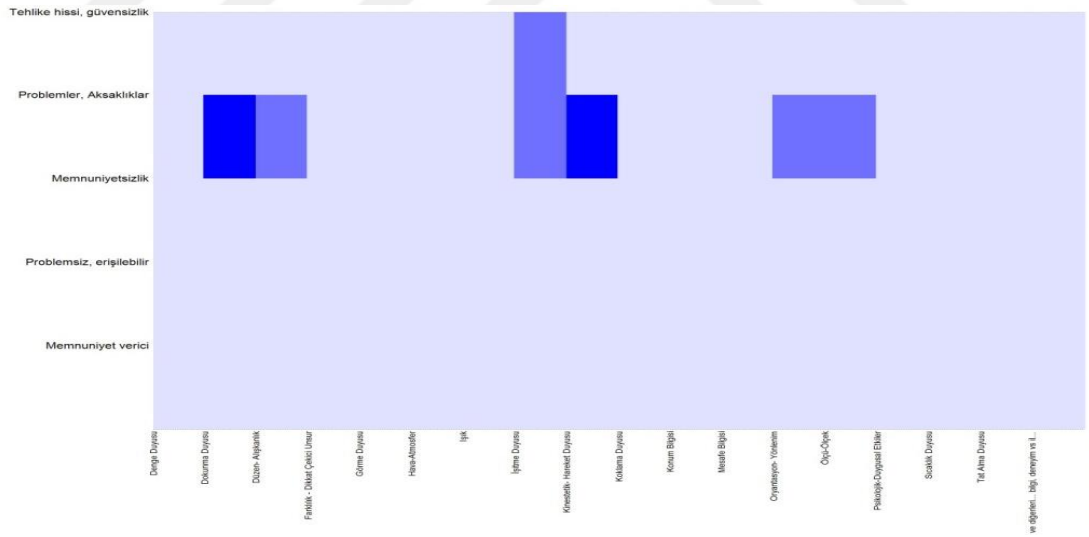
- Katılımcı, beyaz baston kullanmadığını belirtmiş, normalde işe yarayan sarı çizgilerin onun için işe yarar olmadığını, insanları bazen yanlış yere götürdüğünü ve tam istenen yere götürmediğini düşündüğünü söylemiştir. Üzerinde bulunan ağaçları, orayı takip ederek ağaçlara çarptıklarını eklemiştir.
- Dokunma duyusunu özellikle bir yerde otururken, masanın üstünde bir şey var mı yok mu diye kontrol edip, elinin çarpmasını önlemek için ya da çantasını koyarken üstündeki şeyler düşmesin diye dikkat ettiğini belirtmiştir.
- Bazen dokunmaktan çekindiğinden, yanlış anlaşılmaktan korktuğundan bahsetmiştir.
- Kaldırımlarda bastondan dolayı zorluk yaşamadıklarından,
- Zemindeki dokuların referans sağladığından, örneğin kar yağdığında ayağının altında hep aynı şey olduğundan, karın olmadığı yeri, toprağa değdiğini anladığından bahsetmiştir.

Katılımcının işitme duyusu ile ilgili paylaşımları ise şöyledir:

- Gürültü olan bir yerde, bildiği bir yerse bile, şaşırdığını belirtmiştir. Öyle ortamlarda araba bile geçse, arabayı duymayacağını ve arabanın rahatlıkla çarpabileceğini söylemiştir.
- Alışveriş merkezlerinde yukarıda çalan müzik ve kalabalık sebebiyle sesin yankılandığını belirtmiştir.
- Trafik ışıklarındaki sesli uyarı sistemini kullandığından bahsetmiştir.
- Sinema, konser, tiyatro salonları gibi mekânlarda sadece kulağı kullandığından, oradaki yüksek sesten bahsetmiştir.

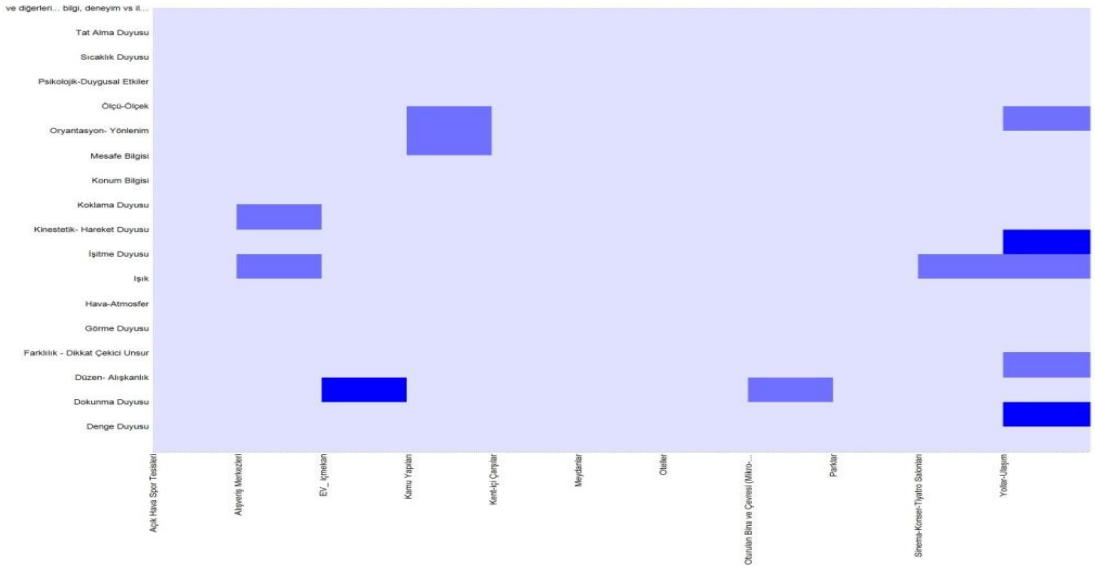
Koklama duyusuna ilişkin paylaşımları ise şu şekildedir:

- Börekçinin önünden geçerken kokudan anladığını,
- Sürekli bir yere gidiyorsa ve belirli bir süredir gitmemişse, birden bire oradan geçtiğinde kokudan orayı tanıyabildiğinden,
- Yemek yemeye gidiyorsa veya kahve içmeye kokusundan anladığından bahsetmiştir.

Şekil 3-101. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-07 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

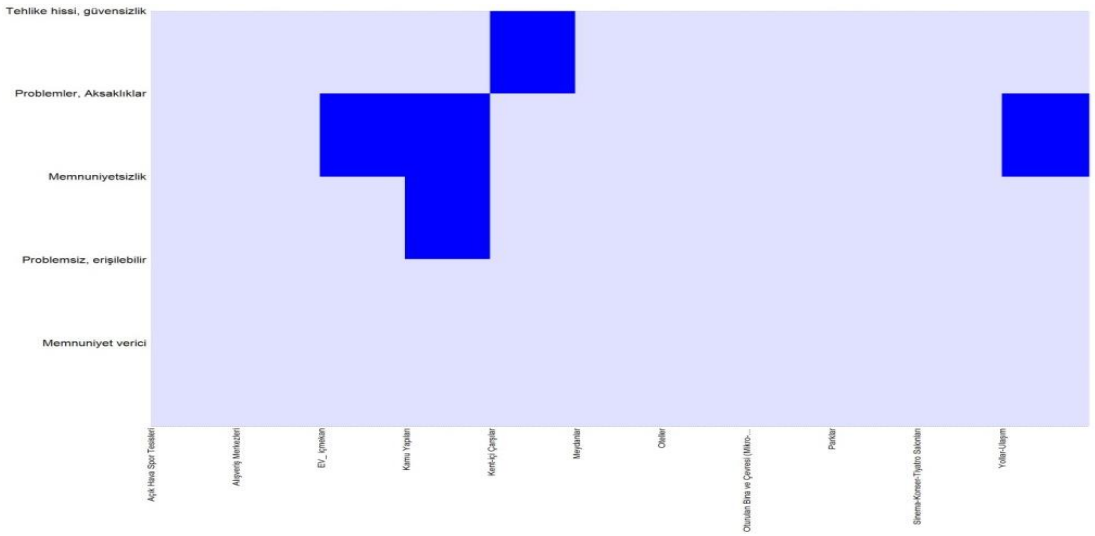
Katılımcının mekânsal deneyimlerine ilişkin izlenimlerinde veri sahibi olduğu duyular değerlendirmesi yapıldığında problemler ve aksaklıklar ile ilgili paylaşımlarda daha çok duyusal veriler ile ilişki kurulduğu, dokunma ve kinestetik- hareket duyusu başta olmak üzere, düzen- alışkanlık, işitme duyusu, oryantasyon- yönlenim ve ölçü- ölçek kavramlarının paylaşımlarda yer bulduğu görülmektedir.

Şekil 3-102. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-07 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler _ Mekânlar Matrisi

Mekânlar ile ilgili tanımlama ve paylaşımlarda değinilen duyulara baktığımızda ise,

- Spor tesisleri, kent içi çarşılar, meydanlar, oteller ve parklara ilişkin paylaşım ve aktarımlarda duyularla/ duyusal verilerle ilişki kurulmadığını görmekteyiz.
- Alışveriş merkezleri ile ilgili paylaşımlar koklama ve işitme duyularıyla; eve ilişkin paylaşımlar düzen- alışkanlıkla; Kamu yapılarına ilişkin paylaşımlar ölçü-ölçek ve oryantasyon- yönlenim ile; mikro çevreye ilişkin paylaşımlar düzen-alışkanlık ile; sinema- konser- tiyatro salonlarına ilişkin paylaşımlar işitme duyusuyla; ulaşım mekânları ile ilgili paylaşımlar da kinestetik- hareket, işitme duyuları, düzen- alışkanlık ve dokunma duyusu ile ilişkilendirilmiştir.

Şekil 3-103. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-07 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımlarındaki izlenim belirtir ifadelere baktığımızda,

- Ev ile ilgili paylaşımlarını problemler- aksaklıklar; kamu yapılarına ilişkin paylaşımlarını problemler- aksaklıklar ve memnuniyetsizlikler; kent içi çarşılar ile ilgili paylaşımlarını tehlike ve güvensizlik hissi; ulaşım mekânları ile ilgili paylaşımlarını da yine problemler ve aksaklıklar üzerinden yaptığı görülmektedir.

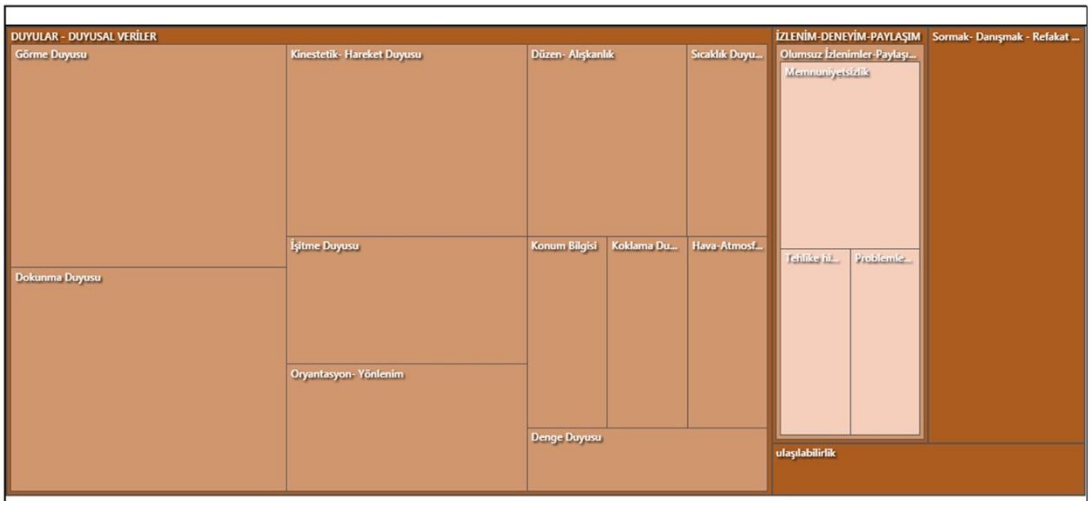
Katılımcı P2-08: Cevapları ve Değerlendirmeleri

P2-08 kodlu katılımcı ile yapılan görüşme incelenip sık değinilen kelimeleri gösteren kelime bulutunda yer alan kelimelerin görüşme içerisindeki anlamsal yeri bakımından değerlendirildiğinde en sık kullanılmış olan “biz” ve “görmeyen” kelimeleri ile görme engellileri tanımlamakta ve yaşamakta oldukları problemleri ve deneyimlerini genel durum üzerinden aktarmaktadır.

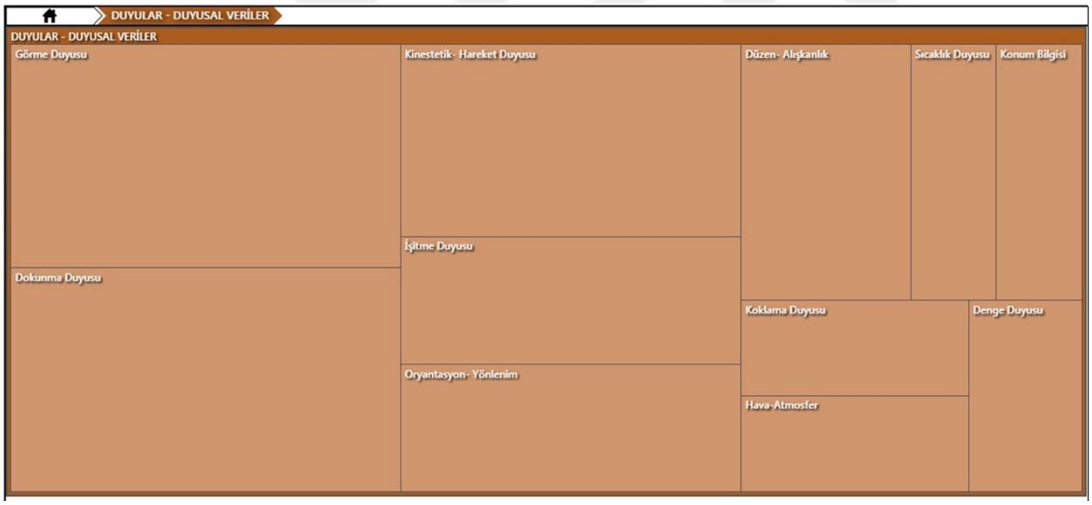
Şekil 3-104. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-08- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Katılımcının “sıkıntı” kelimesi ile ilişkilenen paylaşımları, diğer katılımcıların aksine, sıkıntı yaşamadığı durumlar çerçevesinde olmuştur. Katılımcı farklı noktalarda, kısmi görüşü olması sebebiyle sorun yaşamadığını ifade etmiştir. Bu çerçevede, her ne kadar sıkıntı yaşamadığı yönünde görüş bildirmiş olsa da bu durumu kısmen görüyor olma hali ile ilişkilendiriyor olması sebebiyle görmeme hali sebepli sorun yaşanması durumunu destekler nitelikli olmaktadır.

Şekil 3-105. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-08- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

Görüşme analizleri üzerinden kodlamalar geneline bakıldığında, izlenim belirtir ifadelerin olumsuz yönde olduğu, "sormak, danışmak, refakat" kodlamasına ilişkin paylaşımların bulunduğu görülmektedir.

Şekil 3-106. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-08- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim.

Duyular/ duyusal veriler kodlamasındaki paylaşımlara genel olarak bakıldığında görme ve dokunma duyularına ilişkin paylaşımların -değinilme miktarı bakımından- en başta olduğu görülmektedir.

Katılımcının görme duyusuna ilişkin paylaşımları şu şekildedir:

- Biraz görüşü olduğundan ve pek çok konuda kısmen görebiliyor olduğundan problem yaşamadığından bahsetmiştir.

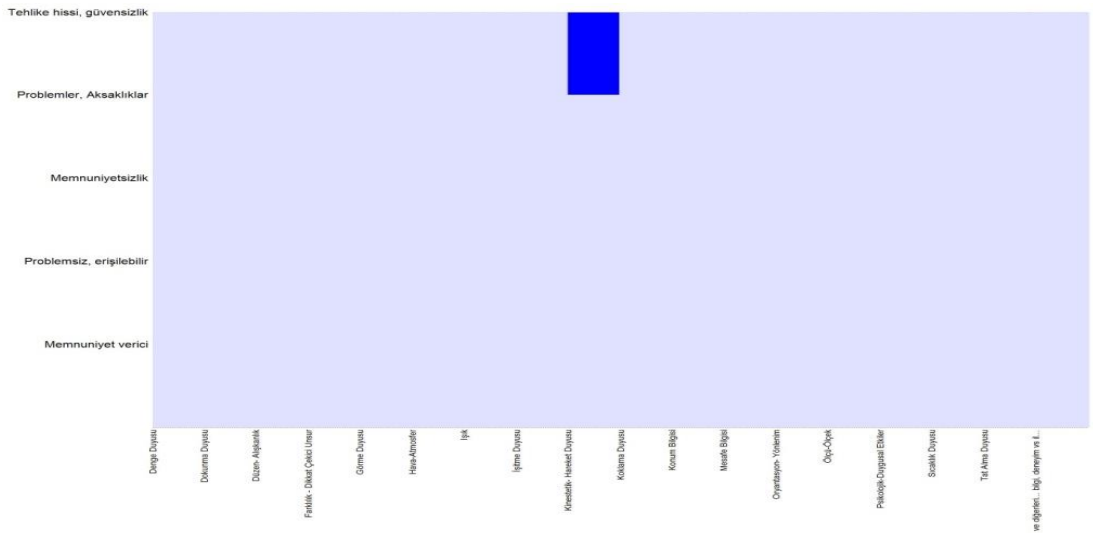
- Otobüslerin numaralarını, yazıları okuyabildiğini bu nedenle daha az sorun yaşadığını aktarmıştır.
- Yine kısmen görebiliyor olduğundan renkleri algılayabildiğini, renklerin kendisi için önemli olduğunu, renk tercihi konusunda sadece kendisinin de bakmadığını etrafındakilerden fikir de aldığını söylemiş; belki görse sormayacağını ancak kısmen görmediği için sormayı tercih ettiğini ifade etmiştir.

Dokunma duyusu ile ilgili olarak ise şu paylaşımlarda bulunmuştur:

- Braille alfabesini dokunarak okuduklarını,
- Sarı çizgilerin kullanıldığını, kaldırımın nerede bittiği veya nereden indiği gibi konular için onu takip etmek zorunda olduklarını,
- Mekânlarla ilişkili temsiller için kabartma yazı alışkanlıkları olduğundan, hastane vb. mekânlarda Braille broşürler olabileceğini, hangi oda olduğu, nasıl gidileceği ile ilgili bilgi sağlanabileceği önerilmiştir.

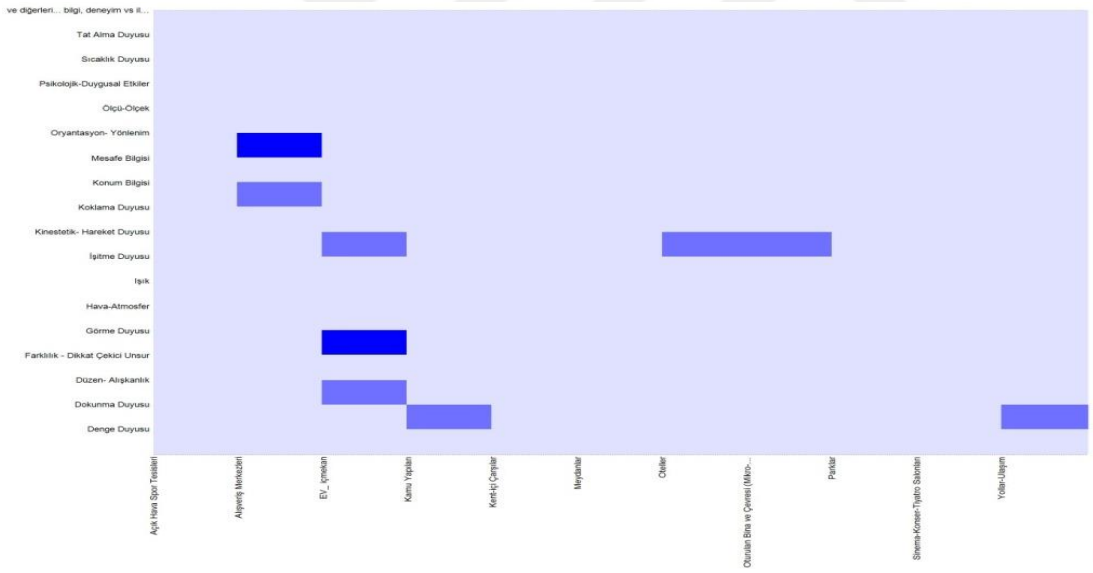
Mekânla kişisel bağ kurmayı ve dolayısıyla mekâna ilişkin duyumsama potansiyelini negatif yönde etkilemesi bakımından önemli olarak değerlendirilen “sormak, danışmak, refakat” kodlaması verilerine baktığımızda ise katılımcının şu ifadelerini görmekteyiz:

- Kısmen gören biri olarak da hastanelerde yaşanan zorluklar ve birilerine hatta pek çok kişiye sormak zorunda kalınması,
- Doktorların kapısında yazıların bulunduğu fakat o büyüklükte yazıları okuyamadığı,
- Otellerin kendileri için kullanışlı olmadığı; beş yıldızlı otelde camlar, kapılar vb. sebebiyle görme veya yardım gerektiği,
- Alışveriş merkezlerinin görmeyenlere göre olmadığı, nereye gidileceğinin bilinemediği, yürüyen merdivenin yerinin bilinemediği, broşür ve benzeri bilgilendirmelere ihtiyaç duyulduğu, sorularak aranan yerin bulunmaya çalışıldığı aktarılan noktalar olmuştur.

Şekil 3-107. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-08 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının ifadelerindeki duyusal veriler ve izlenimler ilişkisi değerlendirildiğinde, kinestetik- hareket duyusu ile ilişkilenen tehlike- güvensizlik belirtir izlenimin bulunduğu görülmektedir.

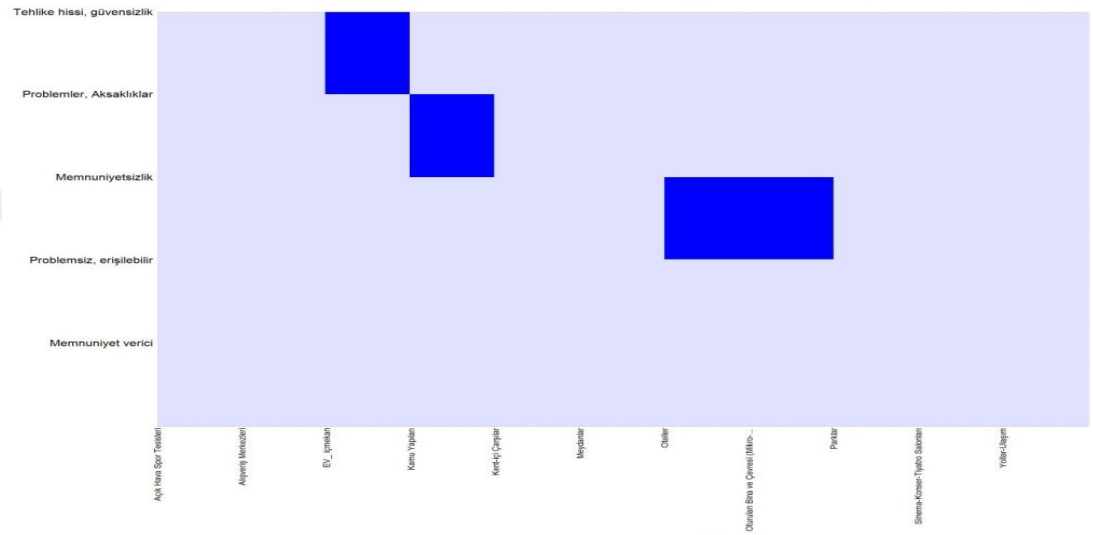

Şekil 3-108. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-08 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Duyular ve mekânlar ilişkisinin görselleştirildiği "duyular- duyusal veriler_ Mekânlar" matrisi incelendiğinde,

- Spor tesisleri, kent içi çarşılar, meydanlar, parklar ve sinema-konser-tiyatro salonları mekânları için duyular ile ilişkilendirilen bir paylaşımda bulunulmadığı görülmektedir.

- Alışveriş merkezleri ile ilgili paylaşımlar oryantasyon- yönlenim ve konum bilgisi ile,
- Ev ile ilgili paylaşımlar kinestetik- hareket, görme duyuları ve düzen- alışkanlık ile,
- Kamu yapıları dokunma duyusu ile
- Oteller ve mikro çevre konusundaki paylaşımlar, kinestetik- hareket duyusu ile ulaşım mekânları ise dokunma duyusu ile ilişkilendirilmiştir.

Şekil 3-109. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-08 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara dair paylaşımlarında yer alan izlenim belirtir ifadelere baktığımızda ise,

- Ev için tehlike- güvensizlik hissi ile,
- Kamu yapıları için problemler ve aksaklıklar belirtir ifadeler ile,
- Oteller ve mikro çevre çerçevesindeki paylaşımların ise memnuniyetsizlik belirtir ifadeler ile yer bulduğu görülmektedir.

Katılımcı P2-09: Cevapları ve Değerlendirmeleri

P2-09 kodlu katılımcı ile yapılan görüşme incelenip sık değinilen kelimeleri gösteren kelime bulutunda yer alan kelimelerin görüşme içerisindeki anlamsal yeri bakımından değerlendirildiğinde “biz, siz, görme, engelli” kelimelerinin öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu kelimeler mekânsal deneyimlerin görme-görmeme hali üzerinden farklılaşıyor olduğu ve/veya bu yönde bir algının mevcut olduğu yönünde yorumlanabilir.

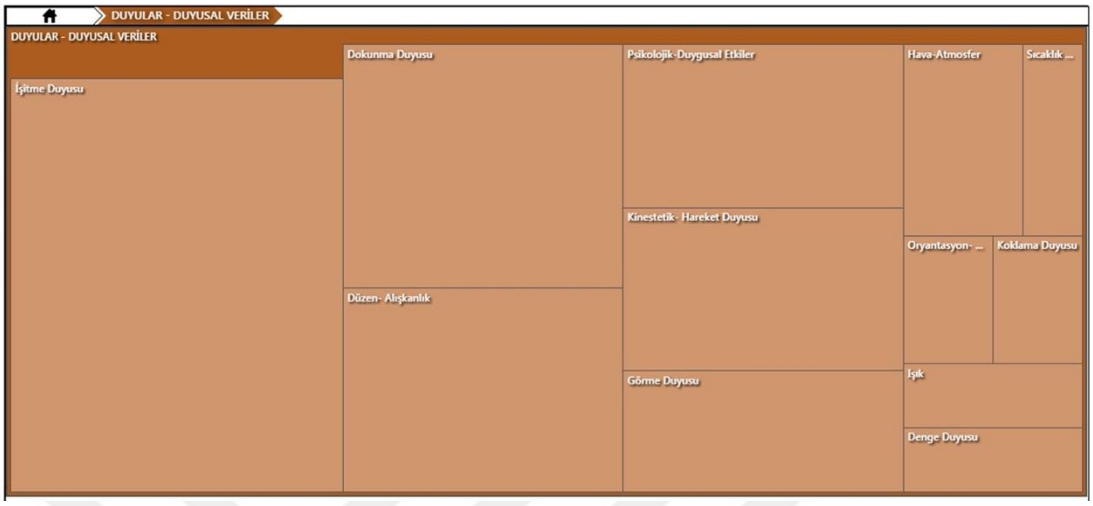
Şekil 3-110. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-09- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Sık kullanılan bir diğer kelime olarak “kılavuz”, görme engellilerin kullanımı için üretilen ve uygulanan zemin düzenlemesi olan kılavuz yola ilişkin paylaşımlar çerçevesindedir.

Şekil 3-111. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-09- Söylem Analizi- Söylem/Metin geneli kodlamalar çerçevesinde değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade- Hiyerarşik gösterim.

Görüşme geneline dair kodlamalar incelendiğinde, izlenimlerin olumsuz yönde ağırlık kazandığı, “sormak, danışmak, refakat” ve “ulaşılabilirlik” kodlarına ilişkin paylaşımların bulunduğu görülmektedir.

Şekil 3-112. Mülakat Çalışmaları_ Grup 1_ Görmeyen Bireylerle Yürütülen Çalışmalar_ Katılımcı P2-09- Söylem Analizi- Söylem/Metin genelinde değinilen duyular ve duyusal farkındalıklar (değinilme miktarları ile ilişkilendirilmiş görsel ifade)- Hiyerarşik gösterim.

Kodlamalar duyular/ duyusal veriler kapsamında ele alındığında en sık değinilen duyunun işitme duyusu olduğu görülmektedir. Katılımcının işitme duyusuna ilişkin paylaşımları şu şekildedir:

- Bastonun kullanıldığı fakat önlerindeki ağaç ve benzeri engelleri duyuyla hissettiklerini, farklı bir akustik oluştuğunu, araba ve benzeri öğelerinde böyle anlaşıldığını belirtmiştir.
- İşitme dokunmayı “her şeyi” olarak tanımlamıştır.
- Çay içmeye gittiği, deniz kenarındaki bir mekânda yaşadıkları üzerinden örnekleyerek, o mekâna çay içmeye değil deniz sesini duymaya, dinlemeye gittiğini ifade etmiştir.
- Gören ve görmeyen arasındaki işitme ile ilgili farkı aktarmak için, “duymak” ve “dinlemek” tanımlarını yapmış; görenlerin “gördüğünü ve duyduğunu”, görmeyenlerin ise “duyduğunu ve dinlediğini”, dolayısıyla her ikisi için de iki sebep olduğunu ifade etmiştir.
- Dengenin çok mühim olduğunu; bir şeyi duymuyorsa, kulakları az duyuyorsa dengenin bozulacağını belirtmiştir.

- Bir mekândaki çok fazla sesin de dengeyi bozduğunu, ne yapacağını bilemez hale getirdiğini, bu konuda çok problem yaşadıklarını ifade etmiştir.
- Doğal ortamlarda, orman ve benzeri alanlarda, orman havasının, ağacın, esen hafif rüzgârın sesinden bahsetmiştir.
- Sakin ve sessiz ortamlarda daha rahat ettiğini, baş ağrısı yaşamadığını söylemiştir.
- Otellerde odayı bulmak için sesli uyarı sistemlerinin kullanılabileceğini söylemiştir.
- Yönlendirme konusunda da sesli sistemlerin faydalı olabileceğini aktarmıştır.
- Yaşadığı çevrede, bakkalın, marketin dolap sesi ile evine doğru geldiğini anladığını belirtmiştir.

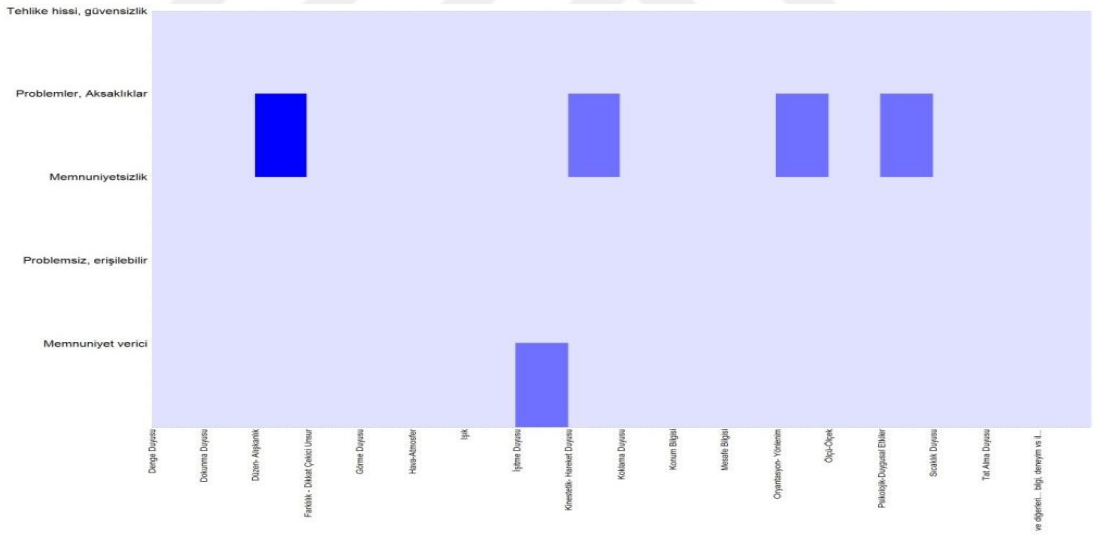
Dokunma duyusuna ilişkin paylaşımlar şu şekildedir:

- Dokunma duyusunun çok önemli olduğunu, bir şeyi anlamak için mutlak suretle dokunmaları gerektiği, tarifin bir şey ifade etmediği ve bir şey ne kadar tarif edilirse edilsin, dokunulmuş olan objenin çok daha iyi bir şekilde tanınmış olacağını ifade etmiştir.
- Gören ve görmeyen herkesin dokunduğunu, ancak örneğin kendisi için dokunur dokunmaz nasıl olduğunu anladığını, dokunurken çıkan sesten anladığını belirtmiştir.
- Parklarla ilgili çukurlardan bahsetmiş, düzgün olması gerektiğini ifade etmiştir. Kılavuz yolların olması gerektiğini, kılavuz yol ile salıncağa, kayığa, banka vs. ulaşılması gerektiğini, aksi halde kapının önünde oturmakla hiçbir farkı olmayacağını belirtmiştir.
- Kent içinde, kaldırımlar, kılavuz yollar, kaldırımlardaki düzen (seyyar satıcılar, ağaçlar vb) konusunda özenin önemini vurgulamıştır.
- Kabartma taşların yollar için kullanılabileceğinden bahsetmiştir.
- Geniş bir şekilde kaldırımda kılavuz ve kabartmaların mutlaka olması gerektiğini,
- Asansörün uygun olması ve kabartma alfabe kullanılması gerektiğini belirtmiştir.

- Eşya vb şeyler seçerken dokunma duyusundan faydalandığını, örneğin mobilyaysa kalitesini eli ile anlamaya çalıştığını, kumaşsa yine dokunarak kalitesine dikkat ettiğini ifade etmiştir.

Katılımcının düzen- alışkanlık konusundaki paylaşımları işe şu şekildedir:

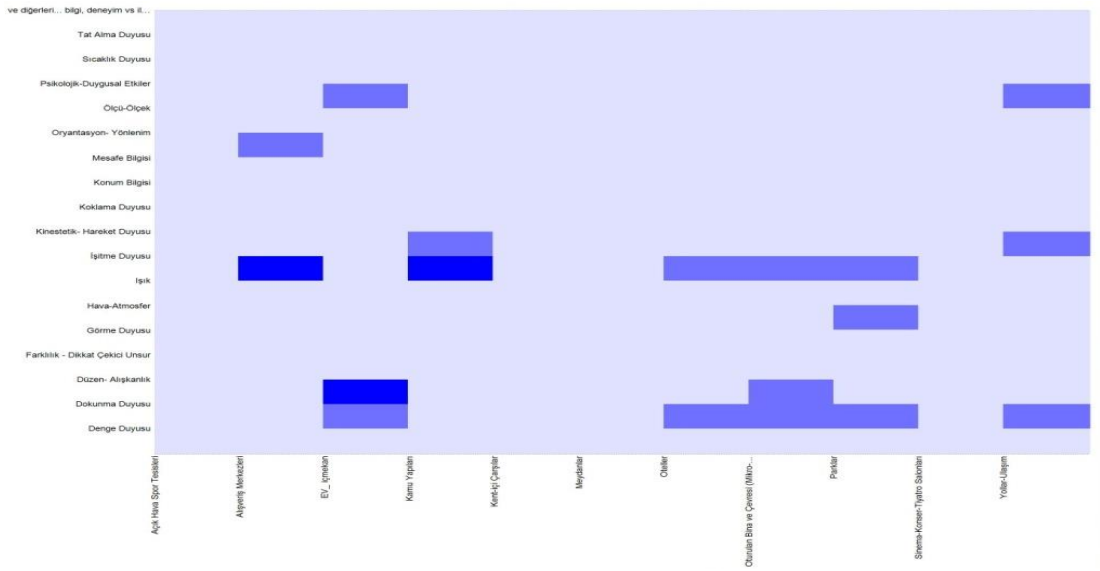
- Evde sıkıntı yaşamadıklarını, her şeyin yerinin belli olduğu, özellikle iki körün yaşadığı bir ev ise tuzluğun bile yerinin değişmediği, alışkanlıklar geliştiği ve refleks haline geldiğini söylemiştir. Dolayısıyla evin içerisinde gören bir insandan farklarının olmadığını vurgulamıştır.
- Dışarısının da bütün insanlar için evi gibi olması gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Ev içi düzenin önemli olduğunu, birlikte yaşanan kişiyle birlikte yaptıklarını aktarmıştır.
- Evde başka yerlere göre daha iyi hissettiğini, çünkü alıştığı bir çevre olduğunu ifade etmiştir.

Şekil 3-113. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-09 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının paylaşımlarındaki izlenimler- duyular kesişimine baktığımızda,

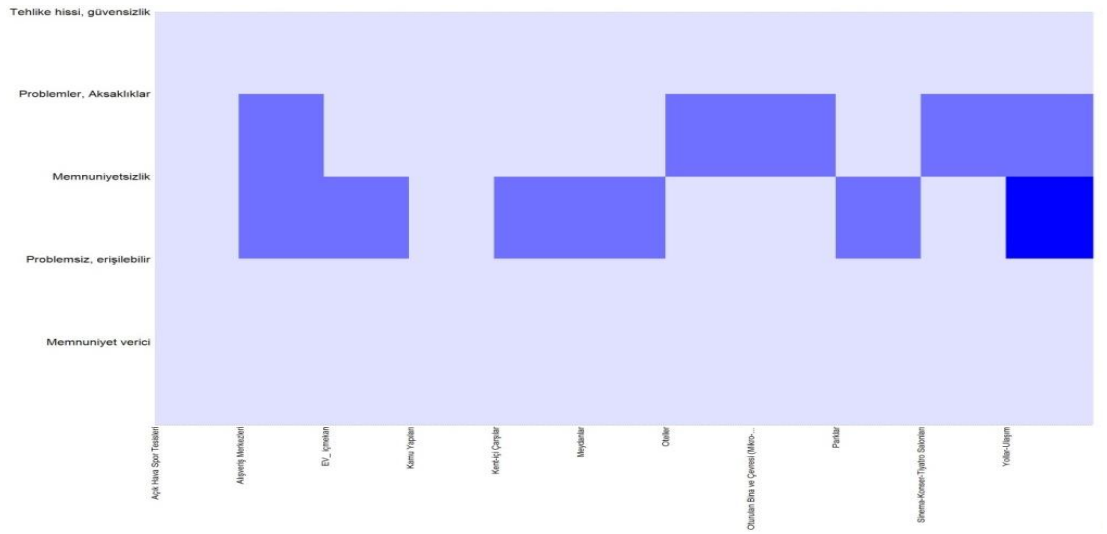
- Problemler, aksaklıklar çerçevesindeki paylaşımların düzen, kinestetik, oryantasyon duyuları ve psikolojik etkiler ile ilişkilendiğini,
- Memnuniyet verici paylaşımın ise işitme duyusuyla ilişkilendiğini görmekteyiz.

Şekil 3-114. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2 Grubu- P2-09 Katılımcısı İle Görüşme- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlarla ilgili paylaşımlarında ise,

- Alışveriş merkezlerine ilişkin paylaşımların oryantasyon- yönlenim ve işitme duyusu ile,
- Eve ilişkin paylaşımların düzen alışkanlık, psikolojik etkiler ve dokunma duyusu çerçevesinde olduğunu,
- Kamu yapılarına ilişkin paylaşımların işitme ve kinestetik duyuları ile
- Otellerin işitme ve dokunma duyuları ile
- Mikro çevrelerinin işitme, düzen ve dokunma duyuları ile
- Parkların işitme, hava- atmosfer ve dokunma duyuları ile
- Ulaşım mekânlarının da psikolojik etkiler, kinestetik ve dokunma duyuları ile ilişkilendiği görülmektedir.

Şekil 3-115. Mülakat Analiz Çalışmaları- Görmeyen bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- P2 Grubu- P2-09 Katılımcısı İle Görüşme- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

Mekânlara ilişkin paylaşımların izlenimler bakımından değerlendirmesini yaptığımızda ise Şekil 3-115'de görülebildiği üzere,

- Olumsuz izlenimler belirtir ifadeler ile yer bulduğu,
- Alışveriş merkezi, ev, kent içi çarşı, meydan, parklar ve ulaşım yapıları ile ilişkili paylaşımlarda memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin bulunduğu,
- Alışveriş merkezi, oteller, mikro çevre, sinema- tiyatro- konser salonları ve ulaşım mekânlarına ilişkin yaşanan problemler ve aksaklıklar üzerinden paylaşımlarda bulunduğu görülmektedir.

3.4.2.2 Gören Bireylerle (K2 Grubu ile) Yapılan Görüşmeler- Katılımcı Cevapları Üzerinden Değerlendirmeler

Mimarlık/ Tasarım Eğitimi Almamış Gören Bireylerle (K2-0 Grubu) Yapılan Görüşmeler- Katılımcı Cevapları Üzerinden Değerlendirmeler

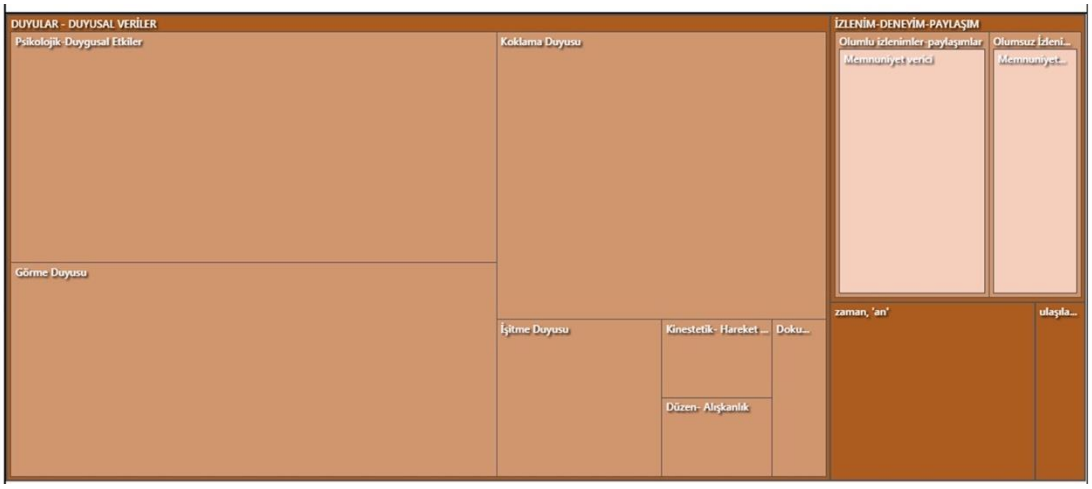
Katılımcı K2-01: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-01 ile gerçekleştirilen görüşme genel itibariyle değerlendirildiğinde, görüşme genelindeki kelimeler ve kullanım sıklıklarına ilişkin aşağıda yer almakta olan kelime bulutu (Şekil 3-116) ortaya çıkmaktadır.

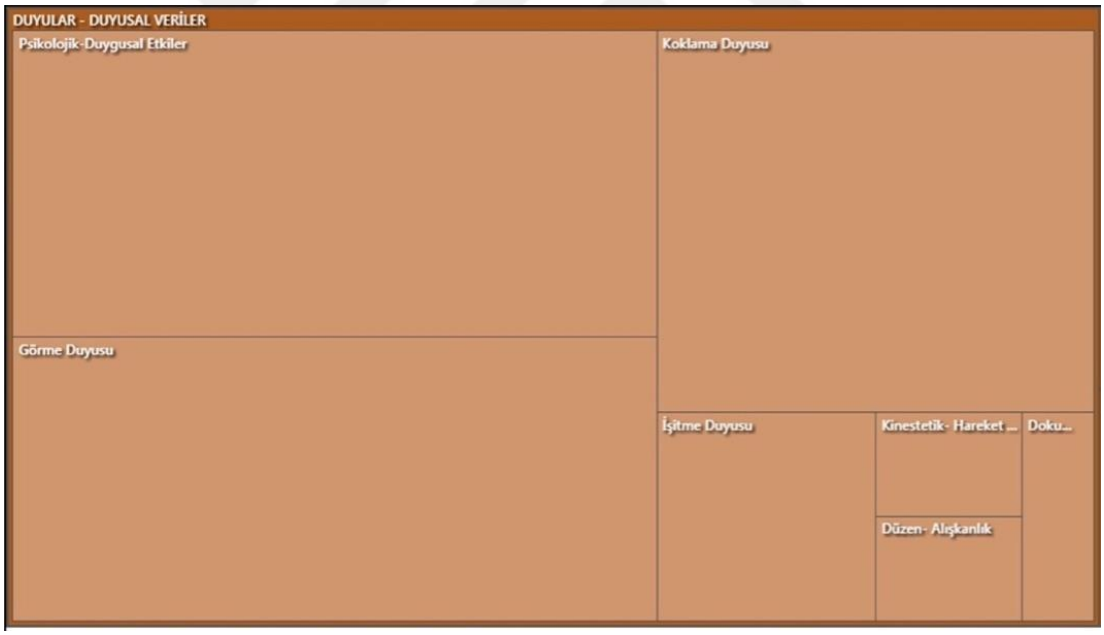
Şekil 3-116. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Ortaya çıkan kelime bulutuna bakıldığında, “rahat, zaman, kokular, sesler” kelimelerinin öne çıktığı görülmektedir (bkz. Şekil 3-116). “Rahat” kelimesi psikolojik olarak etkileyen, rahat veya rahatsız hissettiren mekânlar ile ilişkili olarak kullanılmıştır. Söz konusu mekanların ve rahatlık hissinin bir kısmı “zaman” ile, geçmiş zaman ve yaşanmış deneyim ile ilişkilendirilmiştir. Kelime bulutu, duyular bakımından değerlendirildiğinde, koku- koklama duyusu ve ses- işitme duyusunun belirgin olarak öne çıktığı, dokunma, hava duyularının da ilk 50 kelime içerisinde yer bulduğu görülmektedir.

Şekil 3-117. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

K2-01 kodlu katılımcının cevapları üzerinden yapılan analiz çalışmaları doğrultusunda işaretlenen kodlara bakıldığında, izlenim belirtir ifadelerin çoğunluğunun olumlu ifadeler olduğu, "zaman-an" ve "ulaşılabilirlik" kodlamasında paylaşımların bulunduğu görülmektedir (bkz. Şekil 3-117).

Şekil 3-118. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodu Hiyerarşik tablo

K2-01 kodlu katılımcının cevaplarına, duyular- duyusal veriler kodlamaları çerçevesinde bakıldığında da, en sık değinilmiş, üzerine konuşulmuş olan duyuların "psikolojik- duygusal etkiler, görme ve koklama duyuları" olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 3-118). Sonrasında ise sırasıyla, işitme duyusu, kinestetik- hareket duyusu, düzen- alışkanlık ve dokunma duyusu yer almıştır.

En çok değinilen duyu olarak psikolojik-duygusal etmenler kodu incelendiğinde, katılımcının:

- Havanın durumuna göre ruh halinin değiştiği (yağmurlu iken kötü hissedip, açık ve güneşli iken mutlu kalktığı),
- Park alanlarına ilişkin paylaşımlarında, anıları üzerinden, çocukluk dönemine dair daha mutlu olduğu, kirlilik vb. şeylerden daha az rahatsızlık duyduğu,
- Yine park alanları üzerine yapmış olduğu paylaşımlarda, açık alanların daha rahat hissettirdiği,
- Ulaşım ve ulaşım mekânları ile ilgili paylaşımlarında eskiyi ve bugünü kıyaslaması ve kalabalık ile birlikte yolların daha karmaşık ve zor geldiği,
- Meydanlar ile ilgili paylaşımlarında, insanların rahat etmesi ve yine geçmiş-bugün kıyaslaması üzerinden çocukluğunu daha rahat bulduğu,
- Meydanlarda, ruh haline göre sakin ya da kalabalık yerlerini tercih ettiği ve bunun anlık ruh durumuna bağlı olduğu,
- Spor tesislerinde herkesin özgürce sevdiği sporu yapıyor olması,
- Evinde nerede neyin olduğunu çok iyi bildiğinden çok rahat kullandığı,
- Evine girdiğindeki huzuru başka bir yerde bulamadığı,
- Sinema ya da tiyatro salonlarında gösteri ile ili düşüncelerin, birlikte gittiği insan ile sohbetinin, yapılan yorumların önemli olduğu,
- Otellerde resepsiyondan odaya çıkana kadar ortam, çalışanlar etkisinin, odada ise rahat ettiğini
- Alışveriş merkezlerini ise olumsuz anlamda kalabalık bulduğu şeklinde paylaşımlarda bulunduğu görülmektedir.

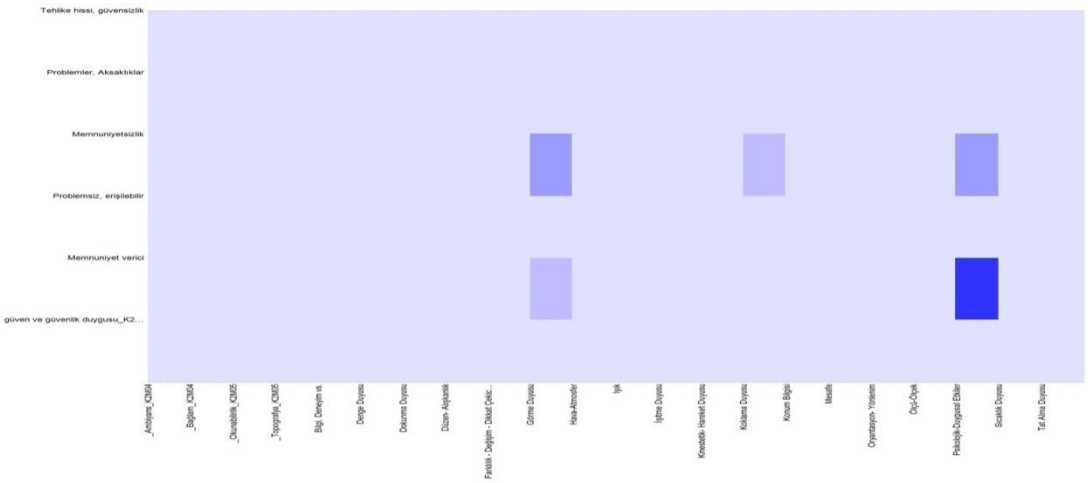
İkinci olarak sık değinilen duyu olan görme duyusu ile ilgili paylaşımlar ise şu şekildedir:

- Yollarda görülenler, trafikteki şeyler ve yollardaki bozukluklar,
- Sisli zamanlardaki ya da hava kirliliğinden kaynaklanan görüş alanı kısıtlanmaları,
- Parklardaki kirlilikler ve duyulan rahatsızlık,
- Yollarda, özellikle yeni yapılan şeylere edilen dikkat, binalar, kaldırımlar vs.
- Pazarlarda meyve- sebze gibi satılan ürünlerin tazeliği,

- Açık alanlarda, sahil kenarlarında insanların yaptığı egzersizlerin görülmesi,
- Hastanelerde insanların hareketlerinin görülmesi, gördükçe üzülmek,
- Belediyelerde, kamu kuruluşlarında, vatandaşla memur arasındaki hareketliliğin görülmesi ile gelinen yerin anlaşılması,
- Otellerde resepsiyondan odaya çıkana kadarki süreçte görülenler ve çalışanların karşılamaları,
- Alışveriş merkezlerinde vitrin düzenleri vb.

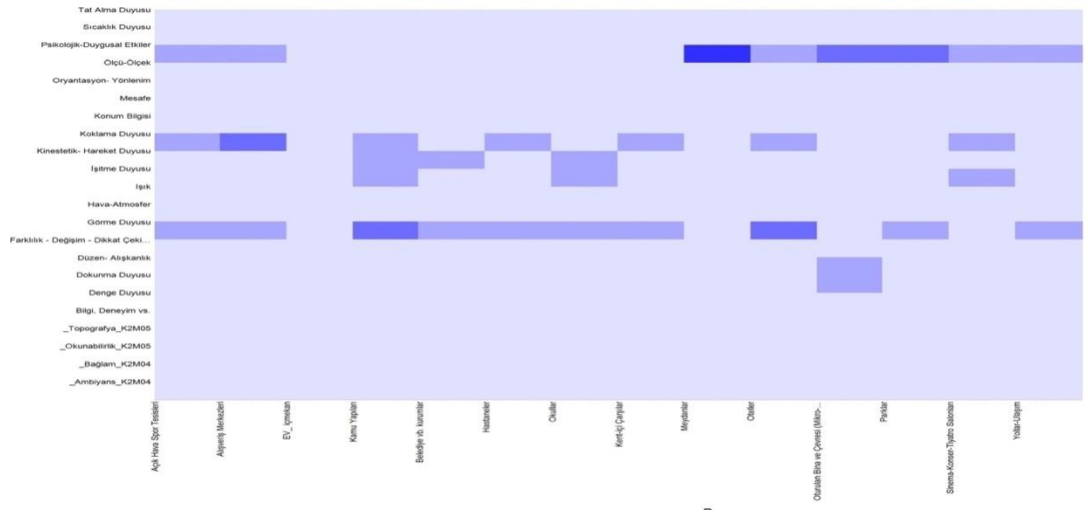
Üçüncü olarak sık değinilen duyu olarak koklama duyusu ile ilgili paylaşımlar ise şöyledir:

- Mekâna girildiğinde alınan kokular; örneğin işyerinde tabloların kokusu veya temizlik sonrası deterjan kokuları,
- Kentsel mekânda daha çok inşaatlardan gelen kokular,
- Trafikteki şeyler, çalışmalar vs.
- Çarşıda satılan ürünlerin, gıda malzemelerinin kokuları,
- Balık pazarında balık kokusu,
- Pazarı gezerken meyve, sebze kokusu,
- Açık alanlarda koşan insanların ter kokusu,
- Hastanelerde serum kokuları ve serum kokusunun insanlara artık hastane kokusu olarak yerleşmiş olması,
- Sinema- konser- tiyatro salonları için kapıdan girerken gelen patlamış mısır kokusu,
- Otellerde çiçeklerin kokuları, temizlik kokusu,
- Alışveriş merkezinde, yemek yerlerindeki kokular (örneğin fast food yemek yerleri), mağazaların kokuları (örneğin ayakkabıcıda deri tarzı ürünlerin kokusu).

Şekil 3-119. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Görüşme üzerinde izlenimler ve duyular eksenindeki kesişimler incelendiğinde, sadece memnuniyetsizlik ve memnuniyet belirtir ifadelerin bulunduğu, memnuniyetsizlik belirtir ifadelerde görme duyusu, konum bilgisi ve psikolojik etkileriyle, memnuniyet belirtir ifadelerde ise görme duyusu ve psikolojik etkilerle ilişki kurulduğu görülmektedir.

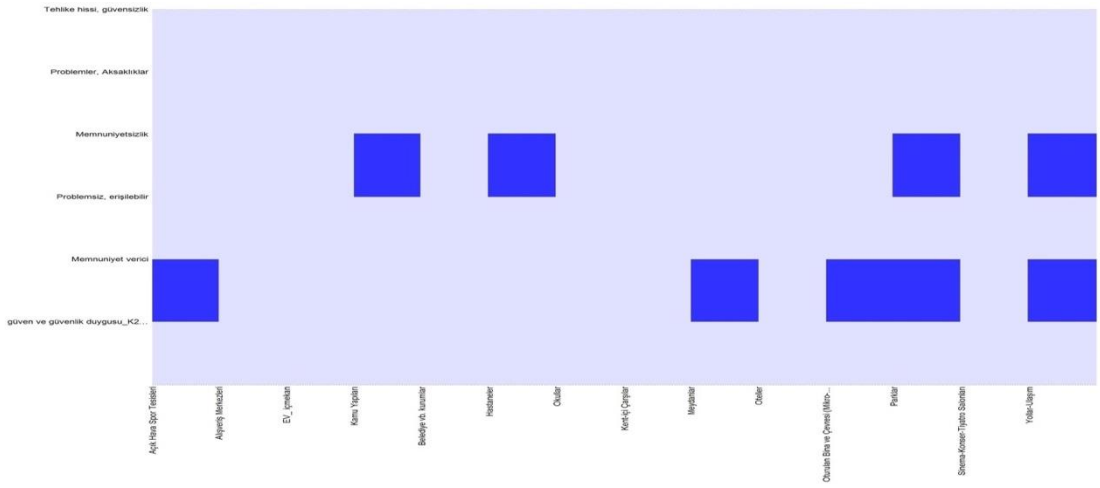

Şekil 3-120. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Duyular/ duyusal veriler ve mekânlar arasındaki ilişkilerin anlaşılmaya çalışıldığı ikili sorgulama, K2-01 kodlu katılımcı için yapıldığında,

- Ev için duyusal bir ifade kullanılmamıştır.
- Spor tesisleri için görme, koklama duyuları ile ilişkili ifadeler bulunduğu ayrıca psikolojik etkilerden söz edilebileceği görülmektedir.

- Alışveriş merkezleri için başta koklama duyusu olmak üzere görme duyusu ile ilişkili paylaşımlar yapılmış olup yine psikolojik etkilerden söz edilebilmektedir.
- Kamu yapıları başta görme duyusu ile ilişkilendirilmiş, ayrıca koklama, kinestetik- hareket ve işitme duyularıyla da ilişkili paylaşımlar bulunmaktadır.
- Kent içi çarşılar için görme ve koklama duyuları ile ilişkilendirilmiştir.
- Meydanlar konusundaki ifadeler psikolojik etkiler çerçevesinde değerlendirilebilmektedir.
- Oteller, başta görme duyusu olmak üzere koklama duyusu ve psikolojik etkiler ile ilişkilenmektedir.
- Mikro çevre, düzen- alışkanlık ve dokunma duyuları ile ilişkili ifadelerle karşılık bulmuştur.
- Parklar için başta psikolojik etkilerden olmak üzere görme duyusu ile ilişkili ifadeler bulunmaktadır.
- Sinema- tiyatro- konser salonları psikolojik etkiler ve koklama duyusu ile ilişkilendirilmiştir.
- Ulaşım mekânları psikolojik etkiler ve görme duyusu ile ilişkili ifadelerle yer bulmuştur.

Şekil 3-121. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-01- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin görüşleri için izlenim belirtir ifadeleri kontrol edildiğinde ise memnuniyet verici ifadelerin, alışveriş merkezi, meydanlar, mikro çevre, parklar ve ulaşım mekânları için; memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin ise kamu yapıları, parklar ve ulaşım mekânları için konuşmada yer bulduğu görülmektedir.

Katılımcı K2-02: Cevapları ve Değerlendirmeleri

K2-02 katılımcısı görüşmesi incelendiğinde, görüşme genelinde kullanılan kelimeler ve kullanım sıklıkları üzerinden aşağıda yer alan kelime bulutu (Şekil 3-122) ortaya çıkmaktadır. Kelime kullanım sıklıklarına bakıldığında, "zaman, güzel, temiz, ışık, hareketli" kelimelerinin öne çıktığı görülmektedir.

Şekil 3-122. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Kullanılmış olan bu kelimeler, görüşme dâhilindeki bağlamları ile birlikte değerlendirildiğinde özellikle anlamsal olarak ele alınması gereken bir kullanım bulunmamakta olduğu görülmüştür.

Şekil 3-123. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Görüşme geneli kodlamalarına baktığımızda izlenim belirtir ifadelerin olumsuz yönde ağırlık kazanmakla beraber olumlu yönde de paylaşımların yapıldığı

görülmektedir. “Ulaşılabilirlik” konusunda da paylaşımlar bulunmaktadır. Duyular/ duyusal veriler kapsamında değerlendirildiğinde ise en sık değinilen duyunun psikolojik- duygusal etmenler olduğu, onu görme ve işitme duyularının takip ettiği görülmektedir.

Paylaşımların en çok ilişkilendiği psikolojik- duygusal etmenler koduna baktığımızda katılımcı ifadeleri şöyledir:

- Katılımcı evi ile ilgili paylaşımlar üzerinden temiz, sakin ve huzur veriyor olması gerektiğini ifade etmiştir.
- Oturulan, vakit geçirilen yer için de sakin ve gürültüsüz olması gerektiğini söylemiştir.
- Ev ortamında “sıcaklık” olması gerektiğinden bahsetmiş hem maddi hem de manevi anlamda sıcak bir yer olması gerektiğini ifade etmiştir.
- Eve, odaya dolan sabah ışığının huzurla uyanmasına sebep olduğunu, huzur bulduğunu söylemiştir.
- Doğal aydınlatmanın o günü güzel geçirme ve hareket verme bakımından olumlu olduğunu belirtmiştir.
- Güneşli havada daha hareketli olduğundan ve hava açık olduğu zaman daha çok bir şeyler yapmak istediğinden bahsetmiştir.
- Yapay aydınlatmada gölgelerin rahatsız ettiğini belirtmiştir.
- Dışarıda (meydanlar konusunda konuşurken) yerde oturduğunda evde oturuyormuşçasına oturamadığından, temiz olmadığından, korkusuz bir biçimde oturamadığından bahsetmiştir.
- Taksim Meydanı örneği üzerinden, meydandaki dükkânlar, her yere hareket eden otobüsler vb. şeylerin orayı daha sevimli hale getirdiğinden bahsetmektedir.
- Kadıköy’deki balık çarşısı örneği üzerinden, alışveriş etmiyor bile olsa içinden geçtiğinden, açık pazarları kapalı pazarlara ve alışveriş merkezlerine kıyasla daha ilgi çekici bulduğundan bahsetmiştir.
- Mahalle samimiyetinden bahsetmiş ve şehir de olsa bu samimiyetin kaybedilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

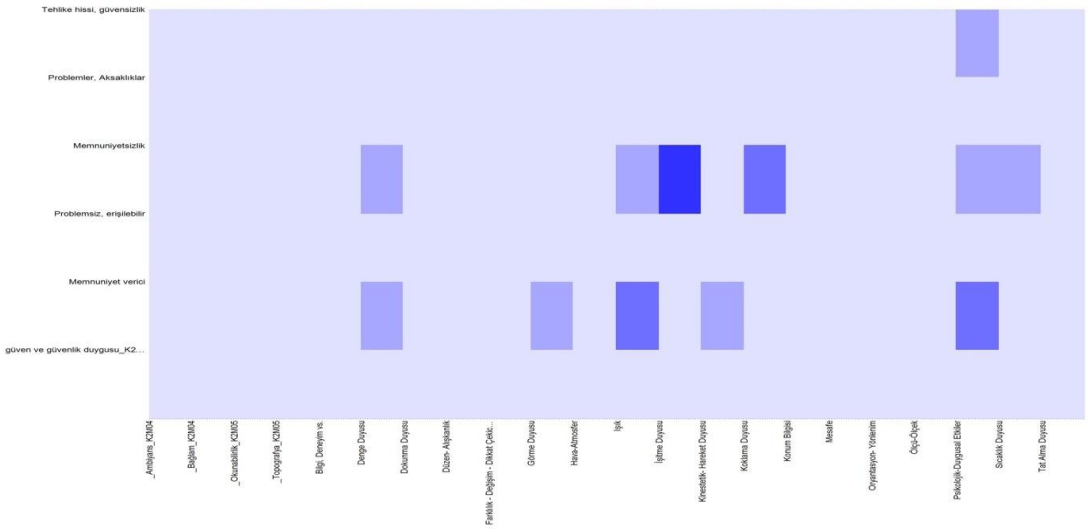
- Küçük, az katlı binaların yıkılıp büyük, çok katlı binalara dönüştürülmesinin karşısında bir dağ varmış gibi hissettirdiği ve korktuğunu, üstüne yıkılacakmış gibi hissettiğini, o binaların sağlam ve kalıcı olduğuna inanmadığını ifade etmiştir.

Katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmedeki görme duyusu ile ilişkilenen paylaşımlar ise şöyledir:

- Oturulan mekânların sanatsal olarak göze hitap etmesi gerektiğini söylemiştir.
- Görsel olarak yeşil alanların çoğalması, şehir içinde küçük küçük de olsa yeşil alana önem verilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Kent içinde en çok yeşil alanların ilgisini çektiğini belirtmiştir.
- Mevsimine göre çiçeklerin ekilmesinin hoş bir görünüm sağladığını, göze hitap ettiğini, mutlaka ağaç ve gölge bulunması gerektiğini aktarmıştır.
- Yollarda görsel olarak bir şey olmadığından bahsetmiştir.
- Kamu yapılarının, özellikle hastane ve kurum binalarının, uzaktan bakıldığında da renk bakımından ya da mimari bakımdan da fark edilir olması gerektiğini söylemiştir.

Katılımcı işitme duyusu ile ilgili paylaşımlarında ise,

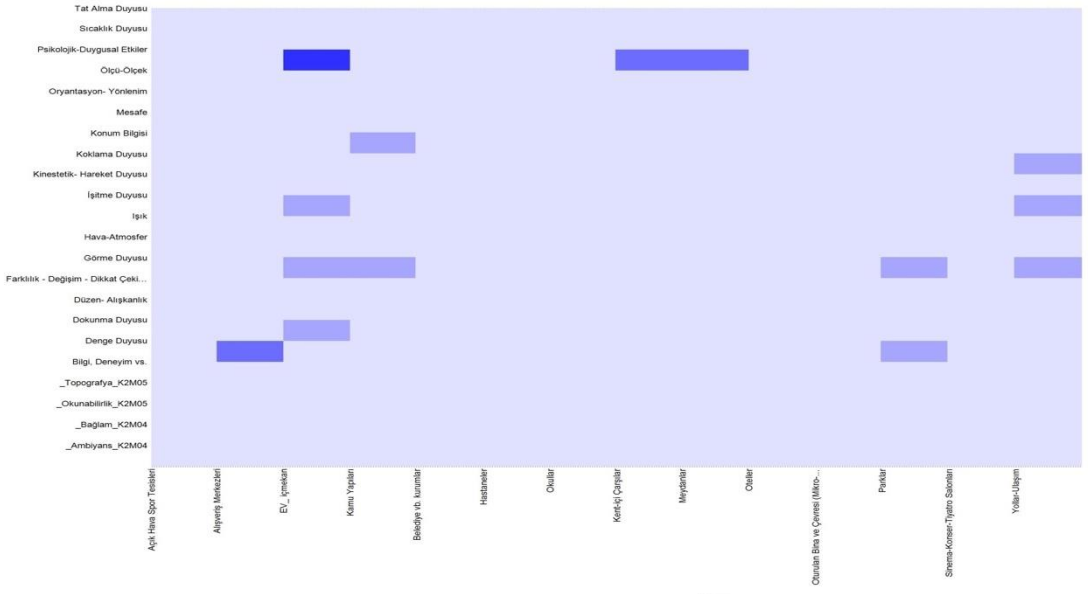
- Oturulan yerler için sakin ve gürültüsüz olmaları gerektiğinden,
- Çok fazla trafik gürültüsü olduğundan ve özellikle de minibüs kornalarının çok rahatsız ettiğinden,
- Özel araçlardan gelen müzik sesinden ve rahatsızlık duyduğundan,
- Kapalı alanlarda insanların gürültülü konuşmaması, birbirini rahatsız etmeyecek biçimde davranması gerektiğinden, sesten rahatsız olduğundan,
- Ulaşım mekânlarında trafik gürültüsünün çok fazla olduğundan bahsetmiştir.

Şekil 3-124. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının duyularla ilişkili paylaşımlarındaki izlenim belirtir ifadelere dikkat ettiğimizde, memnuniyetsizlik belirtir ifadelerde başta işitme duyusu, sonra koklama duyusu ve arkasından da denge, ışık, psikolojik etkiler ve sıcaklık duyularıyla ilişki kurulduğu görülmektedir.

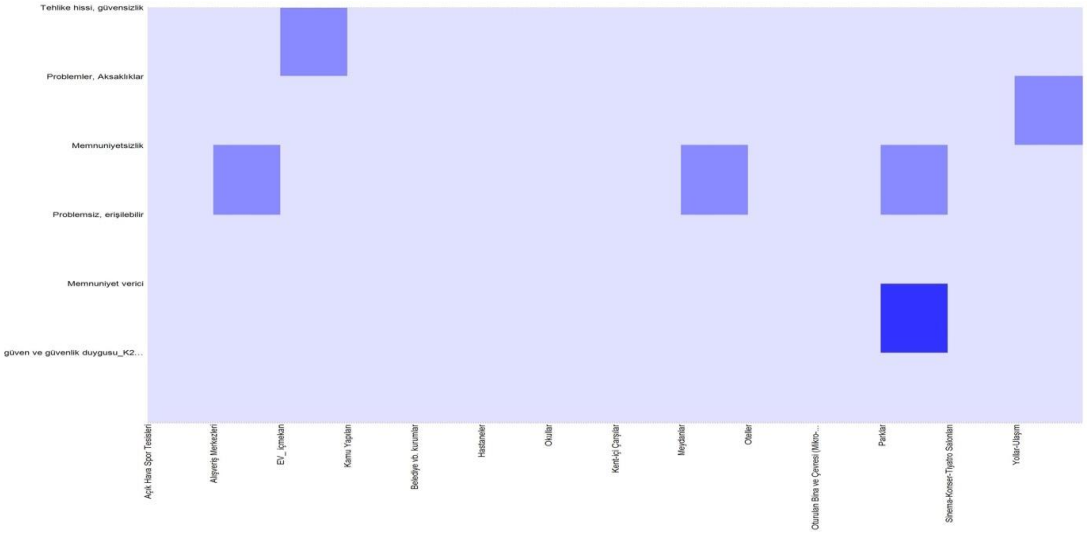
Memnuniyet belirtir paylaşımlar ise başta ışık duyusu ve psikolojik etmenler olmak üzere, denge, görme ve kinestetik- hareket duyuları ile ilişkilenmektedir.

Şekil 3-125. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- Duyular/ Duyusal Veriler _ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin açıklamalarında hangi duyuların hangi mekânlar ile ilişkilendiğine baktığımızda,

- Spor tesisleri, oteller, mikro çevre ve sinema- konser- tiyatro salonları için herhangi bir duyu ile ilişkilenen bir paylaşım bulunmadığı görülmektedir.
- Alışveriş merkezlerinin denge duyusu; evin başta psikolojik etmenler olmak üzere işitme, görme ve dokunma duyularıyla; kamu yapılarının konum bilgisi ve görme duyusuyla; kent içi çarşıların ve meydanların psikolojik etmenleriyle; parkların görme ve denge duyularıyla; ulaşım mekânlarının koklama, işitme ve görme duyularıyla ilişkilendiği görülmektedir.

Şekil 3-126. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-02- İzlenim_ Mekânlar Matrisi

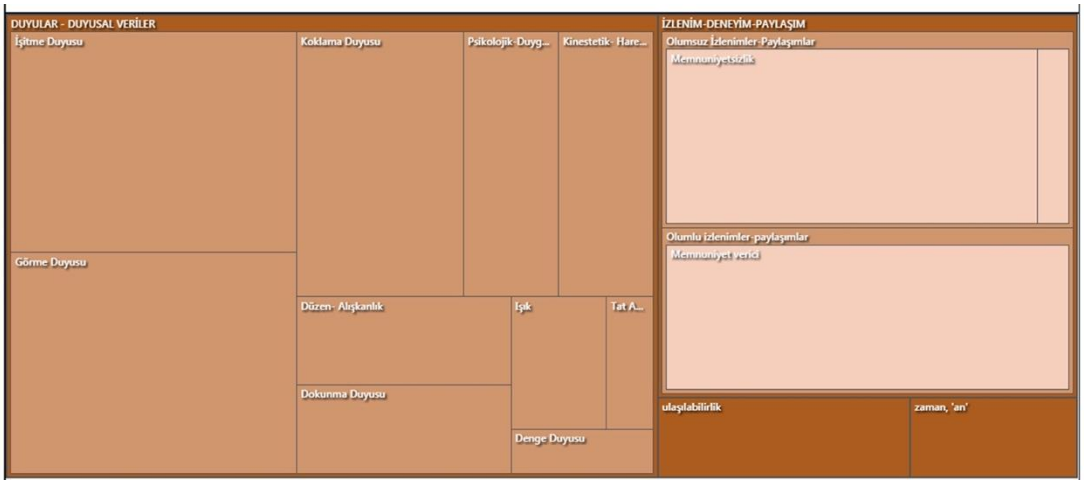
Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımlarında yer alan izlenim belirtir ifadelere baktığımızda da memnuniyet belirtir ifadelerin parklara ilişkin olduğu; memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin alışveriş merkezleri, meydanlar ve parklara ilişkin paylaşımlarda; problem veya aksaklıklara ilişkin ifadelerin ulaşım mekânlarıyla ilgili paylaşımlarda; tehlike, güvensizlik belirtir ifadelerin de ev ile ilişkili paylaşımlarda yer bulduğu görülmektedir.

Katılımcı K2-03: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Şekil 3-127. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

K2-03 katılımcısı ile gerçekleştirilen görüşme incelendiğinde, kullanım sıklıklarına göre kelime kullanımları aşağıda yer alan kelime bulutu görselinde (Şekil 3-127'te) olduğu gibi ortaya çıkmaktadır. En sık kullanılan kelime olan "güzel", bağlamsal olarak bakıldığında, "güzel koku, güzel görünen, güzel müzik, güzel atışmalar, aydınlığın güzel oluşu" gibi ifadelerle paylaşımlarda yer bulmaktadır.

Şekil 3-128. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcı görüşmesine ait kodlamalar incelendiğinde olumlu ve olumsuz yönde izlenim belirtir ifadelerin bulunduğu, "ulaşılabilirlik" ve "zaman-an" kodlarında paylaşımların olduğu görülmektedir. K2-03 katılımcısı ile gerçekleştirilen görüşme incelendiğinde, kullanım sıklıklarına göre kelime kullanımları aşağıda yer alan kelime

bulutu görselinde (Şekil 3-127'te) olduğu gibi ortaya çıkmaktadır. En sık kullanılan kelime olan "güzel", bağlamsal olarak bakıldığında, "güzel koku, güzel görünen, güzel müzik, güzel atışmalar, aydınlığın güzel oluşu" gibi ifadelerle paylaşımlarda yer bulmaktadır.

'deki duyular/ duyusal veriler kodlarında ait parça incelendiğinde de görüşme genelinde en sık değinilen duyunun görme ve işitme duyuları olduğu görülmektedir.

Katılımcının görme duyusuna dair paylaşımları şu şekildedir:

- Hep kullandığı sevdiği sokaklar olduğunu, onları değiştirmediğini ve o rotanın gözüne hitap ettiğini belirtmiştir.
- Görme duyusu ile ilgili olarak düşündüğünde, son zamanlarda referans olan hiçbir şey olmadığını, binaların çok fazla yüksek olduğunu, sokakların yapısını bozduğunu düşündüğünü ve göz estetiğini bozduğunu belirtmiştir. Görmüş olduğu yapıların her birinin farklı olduğundan ve bunun hem duygularını hem de göz estetiğini bozduğundan bahsetmiştir.
- Son zamanlarda yapıların dış görünümlerinin, renklendirmelerinin, biçimlerinin çok farklı olduğunun dikkatini çektiğini, "bir tarafta yeni yapılmış bir bina, bir tarafta 15 kat bir tarafta arasında 100-150 mesafe ile 12 kat, bir diğer tarafta da bakıyorsun 8 kat ama köşeli çarpık bir bina" ifadesi ile kent içi deneyimine dair gözlemlerini aktarmıştır.
- Gözüne güzel görünen şeylere dokunmaktan hoşlandığını, merak edip nasıl bir şey diye (objeye, çiçeğe vb.) dokunduğunu söylemiştir.
- Bir yere gittiğinde o yerin kaplamasının ona değişik geldiğini, daha önce görmediğini ve ona dokunarak ne olduğunu anlamaya çalıştığını ve dokunduktan sonra hayalindeki malzeme ile hiç alakası olmadığını fark ettiğini anlatmıştır.
- Parklardaki çiçek çeşitliliğinden bahsetmiştir.
- Ulaşım mekânlarında görsel kirlilik olduğundan, kamyonların, arabaların, inşaat araçlarının yolları tıkadığından ve yürüyenlere engel olduğundan, o nedenle yaya yolundan bile korkarak yürüdüğünden bahsetmiştir.
- Kent içi çarşıları cıvıl cıvıl ve rengârenk olarak tanımlamış, tezgâhlardaki değişik şeylerden (sebze, meyve, takı, aksesuar, el sanatları vb. hiç fark etmeden) hareketli, canlı olduğundan bahsetmiş ve bunu "yaşam" olarak nitelendirmiştir.

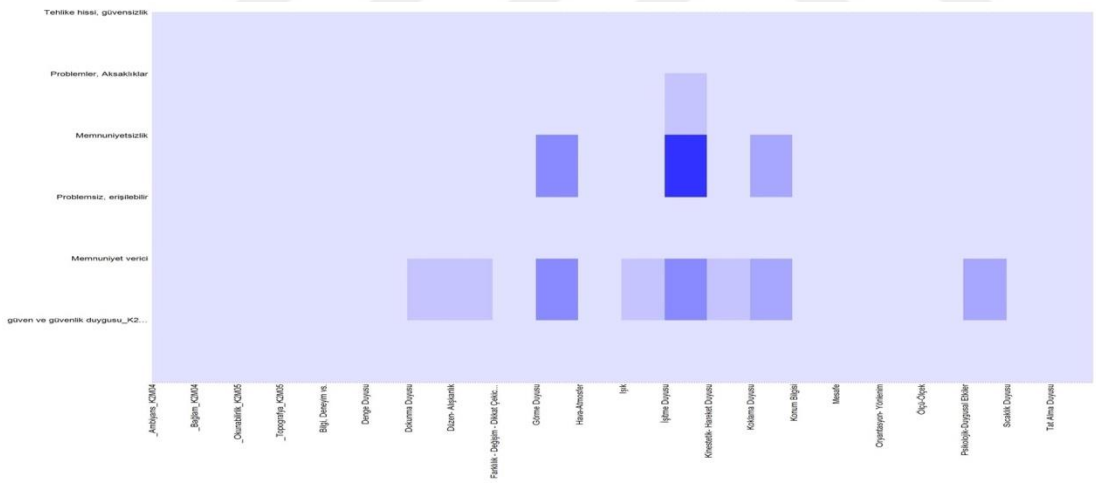
- Sinema- konser- tiyatro salonları için görsellik duyumunun aktif olduğunu belirtmiştir. Görselliği, iç mekân dekorunu olumlu bulduğunu belirtmiştir.
- Otellerin sessiz ve gözümüze hitap edecek şekilde olması gerektiğini söylemiştir.

İşitme duyusu ile ilişkilenen paylaşımları ise şöyledir:

- Evin içinde veya dışında fark etmediği, işitme duyusunu kullanıyor olduğundan,
- Evde radyosunun gece gündüz hep açık olduğundan,
- Dışarı çıkarken bile kedileri için radyosunu açık bıraktığından,
- Kapıyı açıp eve girer girmez kedilerin koşması ve miyavlamasını duyduğundan,
- Dışarıya çıktığı anda inşaat, araba, vidanjör, kamyon vb. araçların gürültüsünü duyduğundan ve bunun onu üzdüğünden,
- Sokak müzisyenleri karşısına çıktığında güzel bir müzik sesi duyduğundan, ya da bazen evin oradan geçtiklerinden; bu müzik seslerini duymaktan çok keyif aldığından, duyar duymaz balkona çıktığından,
- Şehir içinde araba ve korna seslerini, etraftan gelen inşaat seslerini yoğun olarak duyduğu için parkta oturup kitap okuma fırsatı bulamadığından,
- Ulaşım mekânlarında kulak kirliliği yarattığından,
- Kent içi çarşılarda satıcıların güzel atışmaları, müşteriyi rahatsız etmeden tezgâhlarına çağırmalarının hoşuna gittiğinden,
- Mikro çevresi için son zamanlarda yakın komşu inşaatların haricinde kuş sesleri ve böcek sesleri duyduğundan,
- Hastaneler için kalabalık ve gürültülü olduklarından,
- Sinema salonları için ses sistemlerinin çok bağırıyor olmasından rahatsızlık duyduğundan, çıkışta kulaklarının uyuştuğundan ve rahatsız olduğundan,
- Oteller için sessiz olmasını tercih ettiğinden, çok kıraç bir noktada değil de merkeze yakın olmasını tercih ettiğinden biraz da gürültüye ihtiyaç olduğunu düşündüğünden ve deniz sesi, kuş sesi, rüzgâr sesi de duymak istediğinden,
- Alışveriş merkezleri için çok kalabalık, gürültülü ve karmaşık olduklarından bahsetmiştir.

Koklama duyusuna ilişkin paylaşımları ise şöyledir:

- Güzel kokuyu sevdiği için güzel kokan sokaklarda yürümeyi tercih ettiğini, bu tercihini değiştirmediğini,
- Etrafın temiz, bakımlı olmasının, güzel kokmasının daha yaşanabilir olduğunu,
- Evin kapısından girdiğinde balkondan çiçeklerinin kokusunun geldiğini ve onun kendisini çok rahatlattığını,
- Dış mekânda çiçek kokusu, bazen çöp kokusu duyduğunu, çöp kokusundan çok rahatsız olduğunu,
- Ne zaman balkonda ızgarayı yaksa, geçmişte yazlık evlerinin inşaatını yaparken bahçede yaptıkları yemekleri, o pilav ve et kokusunun aklına geldiğini hatırladığını (hem kendisinin hem de eşi için aynı şeyin hatıralarını canlandırdığını), bunun çok hoşuna gittiğini,
- Girdiği bir mekânda diğer duyularla birlikte koku duyusunun da önemli olduğunu, hepsinin bir arada olduğu mekânları sevdiğini ifade etmiştir.

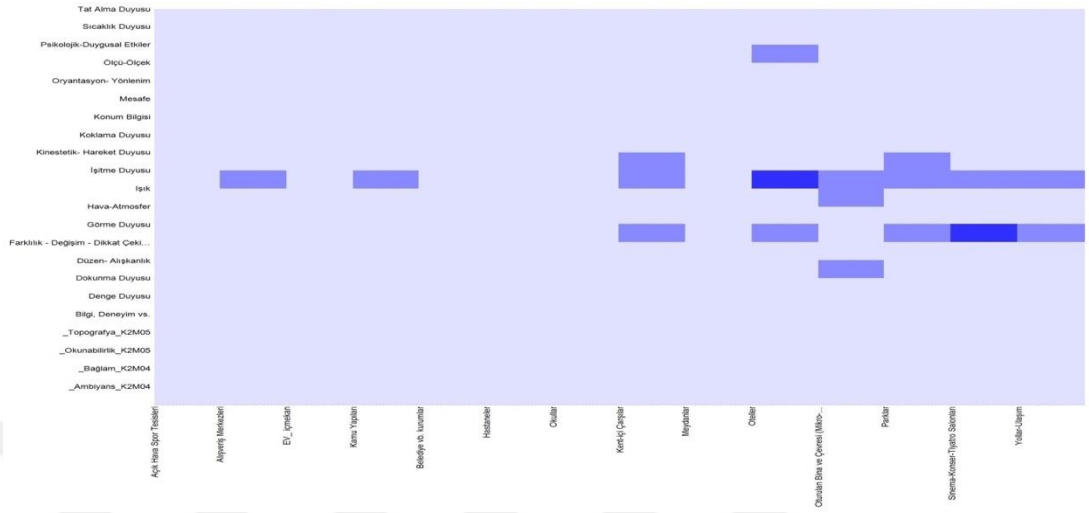

Şekil 3-129. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının duyular/ duyusal veriler kodlu paylaşımlarındaki izlenim belirtir ifadelere baktığımızda,

- Problem üzerine kullanılan ifadenin işitme duyusu ile ilişkilendiğini,
- Memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin, değinilme miktarı bakımından sırasıyla işitme, görme ve koklama duyuları ile ilişkilendiğini,

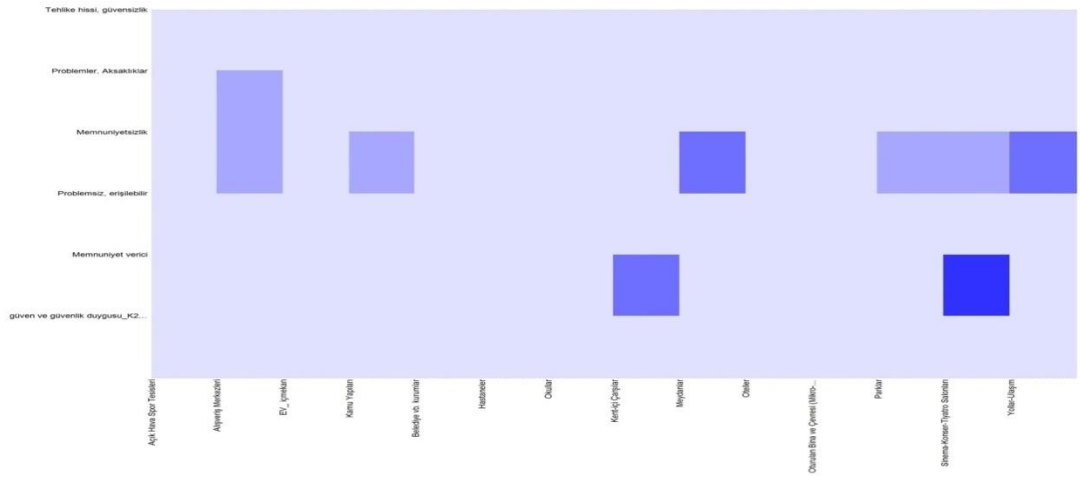
- Memnuniyet belirtir ifadelerin de yine sırasıyla görme, işitme, dokunma, düzen- alışkanlık, koklama, psikolojik etkiler, ışık ve kinestetik- hareket duyuları ile ilişkilendiğini görmekteyiz.

Şekil 3-130. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- Duyular/ Duyusal Veriler _ Mekânlar Matrisi

K2-03 kodlu katılımcının paylaşımlarına mekânlar özelindeki duyusal veriler kapsamında baktığımızda yukarıda yer alan grafik (Şekil 3-130) oluşmaktadır; grafiğe baktığımızda,

- Spor tesisleri, ev, oteller ve meydanlar çerçevesindeki paylaşımlarında duyusal verilere ilişkin bir ifade bulunmadığı,
- Alışveriş merkezlerine ve kamu yapılarına ilişkin paylaşımlarda işitme duyusuna dair ifadelerin,
- Kent içi çarşılara ilişkin paylaşımlarda kinestetik- hareket, işitme ve görme duyularına dair ifadelerin,
- Otellere ilişkin paylaşımlarda işitme, görme duyuları ve psikolojik etmenlerin,
- Mikro çevreye ilişkin paylaşımlarda işitme, ışık ve düzen alışkanlık duyularının,
- Parklar ile ilgili paylaşımlarda kinestetik- hareket, işitme ve görme duyularının,
- Sinema- konser- tiyatro salonları için görme ve işitme duyularının,
- Ulaşım mekânları için de işitme ve görme duyularının yer bulduğu görülmektedir.

Şekil 3-131. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-03- İzlenim_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin açıklamalarında belirtmiş olduğu izlenimlere baktığımızda,

- Sinema- tiyatro- konser salonlarına dair açıklamalarda memnuniyet belirtir ifadelerin yer aldığı,
- Problemler- aksaklıklar çerçevesindeki paylaşımların alışveriş merkezleri için mevcut olduğu,
- Memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin ise alışveriş merkezleri, kamu yapıları, meydanlar, parklar, sinema- konser- tiyatro salonları ve ulaşım mekânları için kullanılmış olduğu görülmektedir.

Katılımcı K2-04: Cevapları ve Değerlendirmeleri

K2-03 katılımcısı ile gerçekleştirilen görüşme incelendiğinde, kullanım sıklıklarına göre kelime kullanımları aşağıda yer alan kelime bulutu görselinde (Şekil 3-132'de) olduğu gibi ortaya çıkmaktadır.

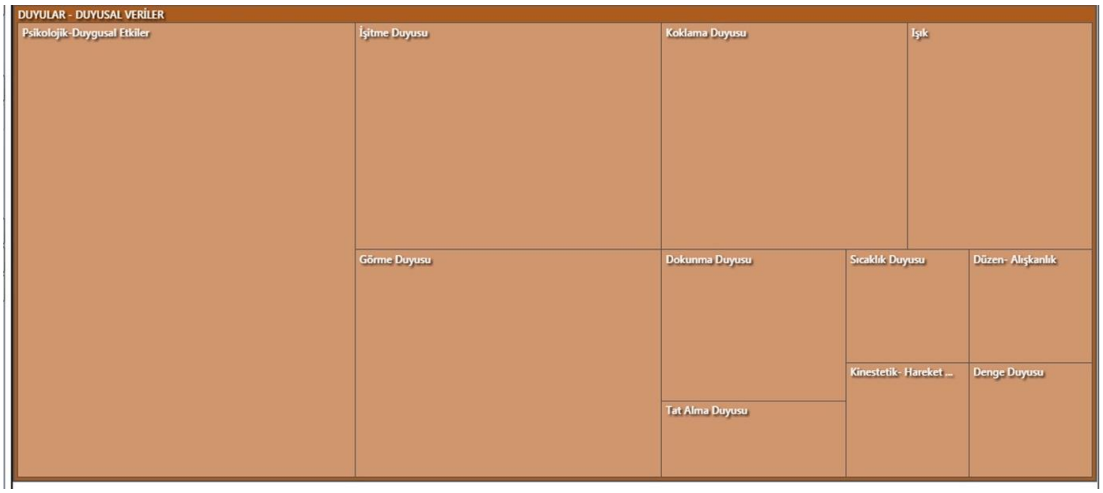
Şekil 3-132. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04 Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

En sık kullanılan kelime olarak “rahat”, genel itibariyle “rahat etmek” anlamıyla ve ergonomik veya psikolojik olarak rahat olmak şeklinde kullanılmıştır ve kullanımların çoğu kişisel mekân olan ev ile ilişkilenmektedir. Sık kullanılan bir diğer kelime olarak “seviyorum” ise durumlara ilişkin sevme subjektif durumunu barındırması bakımından psikolojik-duygusal etkiler çerçevesinde de değerlendirilebilir.

Şekil 3-133. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcı görüşmesine ait kodlamalar incelendiğinde olumlu ve olumsuz yönde izlenim belirtir ifadelerin bulunduğu, “zaman-an” kodlarında paylaşımların olduğu görülmektedir. Duyular/ duyusal veriler kodları çerçevesinde ele aldığımızda ise (Şekil 3-134’de görülebileceği üzere) görüşme genelinde en sık değinilen kodun psikolojik- duygusal etkiler olduğu görülmektedir.

Şekil 3-134. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodu- Hiyerarşik tablo

Katılımcının psikolojik- duygusal etkiler kodu altındaki paylaşımları şöyledir:

- Sinema mekânları ile ilişkili paylaşımlarında sinemaya gittiğinde oradaki halkın sinemayla ilgili yapmış oldukları yorumlardan, fısıltılardan ve bunların onu mutlu ettiğinden bahsetmiştir.
- Dolmuşta kokudan rahatsız olmuşsa, çantasında bir sprey olduğundan ve onu sıktığını söylemiş ve sıktığında herkesin mutlu koktuğunu ifade etmiştir.
- Mermer malzeme kullanımının çok olduğunu ve kendisine çok buz gibi geldiğini belirtmiştir.
- Mekânlardaki karanlığın içini kararttığını söylemiştir.
- Aklına hiç gelmeyen bir yerdeki aydınlığın kendisini çok canlı tuttuğunu,
- Karanlıkta çok uykusu geldiğini, sıkıldığını,
- Siyah rengi sevmediğini, açık renk sevdiğini ifade etmiştir.
- Parklara ilişkin paylaşımlarında, eskiden salıncakları kendilerinin yaptığını, plastik kullanılmadığını, biraz yapay bulduğunu belirtmiştir.
- Spor tesislerine ilişkin paylaşımlarında, açık havada yapılan sporların kendisine inandırıcı gelmediğini, konsantrasyon sağlanamadığını, kapalı spor salonunda daha konsantre olduğunu, kendisinin de yıllarca kapalı salonda eskrim yaptığını aktarmıştır. Kapalı salonlarda içeride kullanılan malzemenin de daha iyi olduğunu ifade etmiştir.
- Mikro çevresini tanımlarken “Yüksek kiralar yok. Aydınlık. Gürültü yok, yeşillik çok. Huzurluyum yani.” tanımlamasını kullanmıştır.

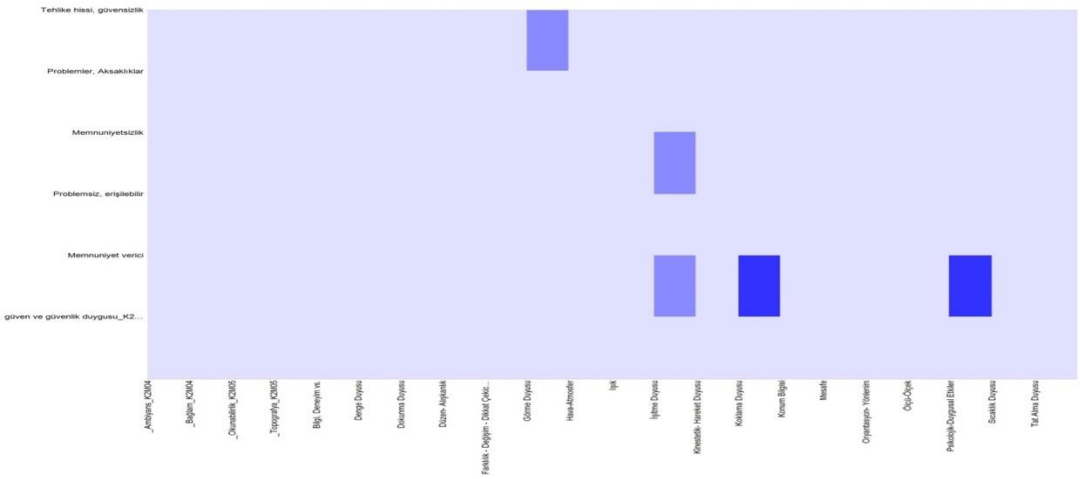
- Hastaneler ile ilgili konuşurken, geçmişte yurtdışındaki bir hastanede yakınının ameliyatı ile ilgili yaşamış olduğu deneyim üzerinden, hastanedeki ameliyat sürecinin bekleme alanında yanıp sönen ışıklar ile aktarılmasına "ben o ışıklara bakarken zaman uçtu gitti sanki" ifadesini kullanmıştır.
- Alışveriş merkezlerini sıkıcı bulduğunu ve sevmediğini belirtmiştir.

Katılımcının görme duyusuna ilişkin paylaşımları ise şu şekildedir:

- Bir mekânda renklere baktığını belirtmiş,
- Meydanlarda arabaların geliş-gidiş yönlerini takip etmekten meydanı göremediğini ifade etmiştir.
- Katılımcının geçmişteki hastane deneyimi, ameliyat sürecinin hasta yakınına görsel bir biçimde verilmesi deneyimi bakımından da konuşmanın önemli bir parçası olmuştur.
- Ayrıca, mikro çevresine ilişkin tanımındaki yeşilliğin çok olması ve huzurlu olması tanımları da görsel veri ile ilişkilenme bakımından önemli noktalardandır.

Katılımcının işitme duyusu çerçevesindeki paylaşımları da şöyledir:

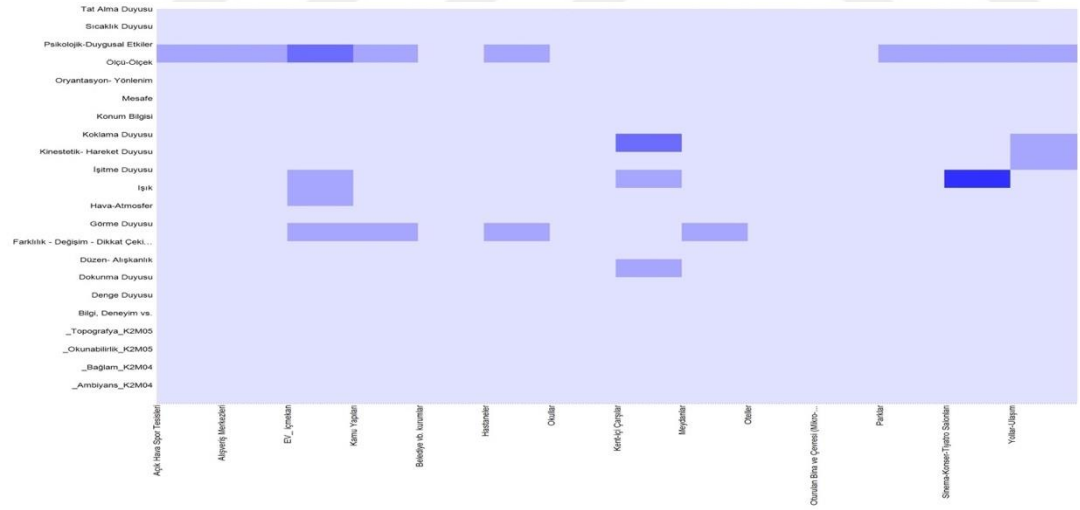
- Tiyatroya veya operaya gittiğinde oradaki çalan müziği,
- Sinemaya gittiğinde insanların fısıldaşmalarını, yorum yapmalarını,
- Pazar gibi alışveriş mekânlarının melodik geldiğini ve eğlenceli olduğunu, yapılan esprileri ve şakaları eğlenceli bulduğunu,
- Yaşadığı çevre ile ilişkili olarak da gürültüsüz olduğu ve bundan memnuniyetini,
- Sinema salonlarında insanların sesli bir şekilde bir şeyler yediklerini ve bundan duymuş olduğu rahatsızlığı işitme duyusuyla ilişkili olarak ifade etmiştir.

Şekil 3-135. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının duyular çerçevesindeki paylaşımlarında yer alan izlenim belirtir ifadeleri incelediğimizde,

- Tehlike- güvensizlik hissi belirtir paylaşımının görme duyusu ile,
- Memnuniyetsizlik belirtir ifadesinin işitme duyusu ile,
- Memnuniyet belirtir ifadelerinin başta koklama duyusu ve psikolojik etkiler olmak üzere işitme duyusu ile de ilişkili olarak aktarıldığı görülmektedir.

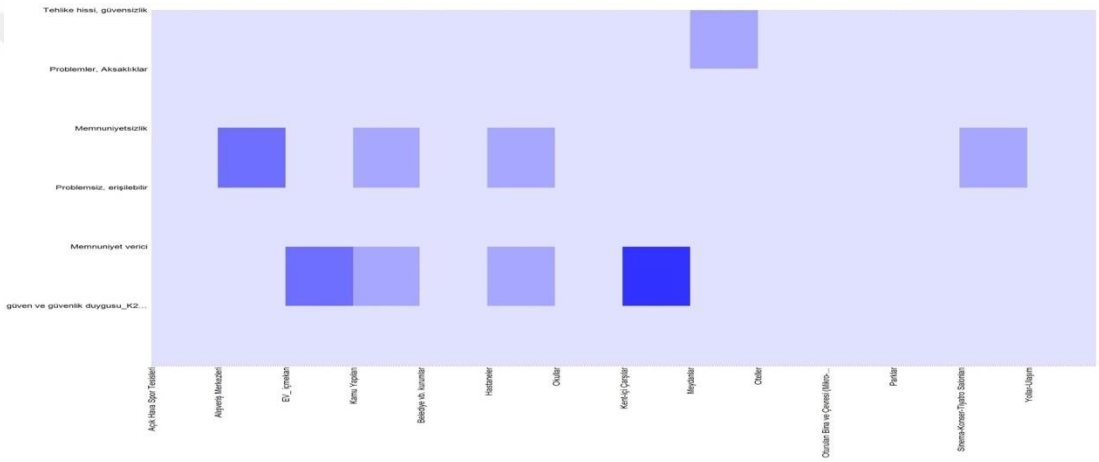

Şekil 3-136. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin açıklamalarında hangi duyular ile bağlar kurduğuna baktığımızda,

- Spor tesisleri, alışveriş merkezleri ve parklara ilişkin açıklamalarında yalnızca psikolojik etkiler ile

- Evi ile ilgili paylaşımlarında, başta psikolojik etkiler olmak üzere, işitme, ışık ve görme duyuları ile
- Kamu yapılarına ilişkin paylaşımlarında görme duyusu ve psikolojik etkiler ile
- Kent içi çarşılara ilişkin paylaşımlarında başta koklama duyusu olmak üzere, kinestetik- hareket ve düzen-alışkanlık duyuları ile
- Meydanlara ilişkin paylaşımlarında görme duyusu ile
- Sinema- konser- tiyatro salonlarına ilişkin paylaşımlarında işitme duyusunu ve psikolojik etkiler ile
- Ulaşım mekânlarına ilişkin paylaşımlarında ise koklama, kinestetik- hareket duyuşları ve psikolojik etkiler ile bağ kurulmuştur.

Şekil 3-137. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-04- Mekânlar_ İzlenimler Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımlarında kullanmış olduğu izlenim belirtir ifadelere baktığımızda,

- Alışveriş merkezlerine ilişkin paylaşımlarında memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin,
- Evine ilişkin paylaşımlarında memnuniyet belirtir ifadelerin,
- Kamu yapılarına ilişkin paylaşımlarında hem memnuniyet hem de memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin,
- Kent içi çarşılara ilişkin paylaşımlarında memnuniyet belirtir ifadelerin,
- Meydanlara ilişkin paylaşımlarında tehlike- güvensizlik hissettiğine dair ifadelerin,
- Sinema- konser- tiyatro mekânlarına ilişkin paylaşımlarında memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin yer bulduğu görülmektedir.

Katılımcı K2-05: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-05 ile gerçekleştirilen görüşme, katılımcının kullanmış olduğu kelimeler açısından incelendiğinde, aşağıda yer alan kelime kullanım sıklıklarını gösterir imajlar (Şekil 3-138) ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3-138. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05 Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

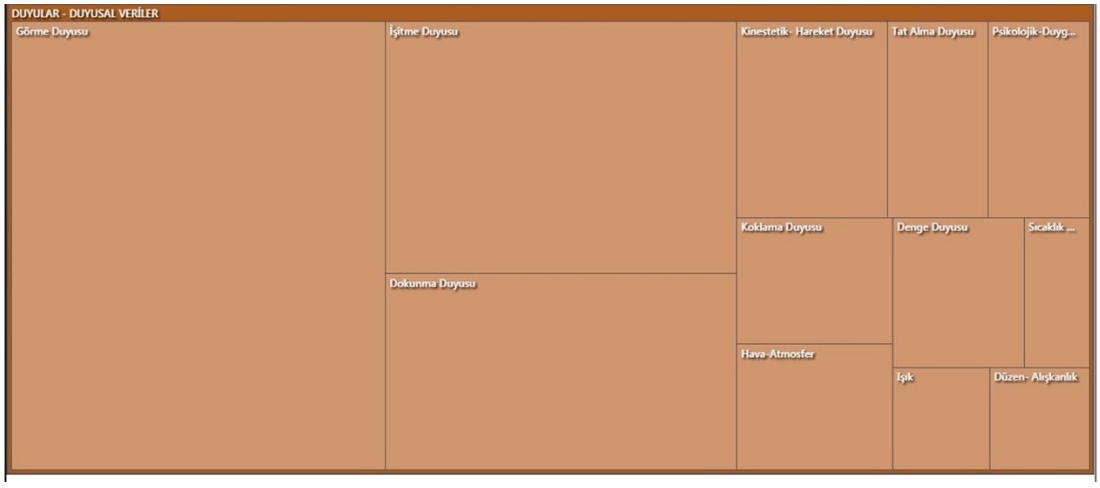
Yukarıdaki kelime bulutlarında da görülebileceği üzere, görüşme boyunca en sık kullanılan kelimeler "güzel, rahatsız, görme, trafik" kelimeleridir. "Rahatsız" kelimesi, bağlamsal olarak incelendiğinde, kent içindeki değişimlerden ve inşaatlardan, gürültüden, ulaşım araçlarındaki hijyen probleminden, her mahallede yapıldığını belirttiği alışveriş merkezi yapılarından duymuş olduğu rahtsızlıklar çerçevesinde kullanılmıştır. "Görme", mekanlara ilişkin aktif duyusunu belirtirken, çoğunlukla görme duyusunu aktif olarak belirtmesi sebebiyle sık kullanılmış bulunmaktadır. Şekil 3-140'ya bakıldığında da duyu kodları arasında en sık değinilen duyu olarak görme duyusunun çıktığı görülmektedir.

Şekil 3-139. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının görüşme genelindeki ifadeleri üzerinden yapılan analiz çalışması kodlamalarına bakıldığında, olumsuz izlenim belirtir ifadelerin biraz daha fazla olmasıyla birlikte olumlu ve olumsuz izlenim belirtir ifadelerin bulunduğunu, "ulaşılabilirlik" ve "aidiyet" kodlamalarına ilişkin paylaşımların bulunduğunu görmekteyiz.

Katılımcının duyular/ duyusal veriler kodu altında işaretlenen paylaşımlarına baktığımızda ise (Şekil 3-139ve Şekil 3-140'te görülebildiği üzere) en sık değinilen duyunun görme duyusu olduğu görülmektedir.

Şekil 3-140. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodu- Hiyerarşik tablo

Katılımcının görme duyusu ile ilişkilenen paylaşımları şöyledir:

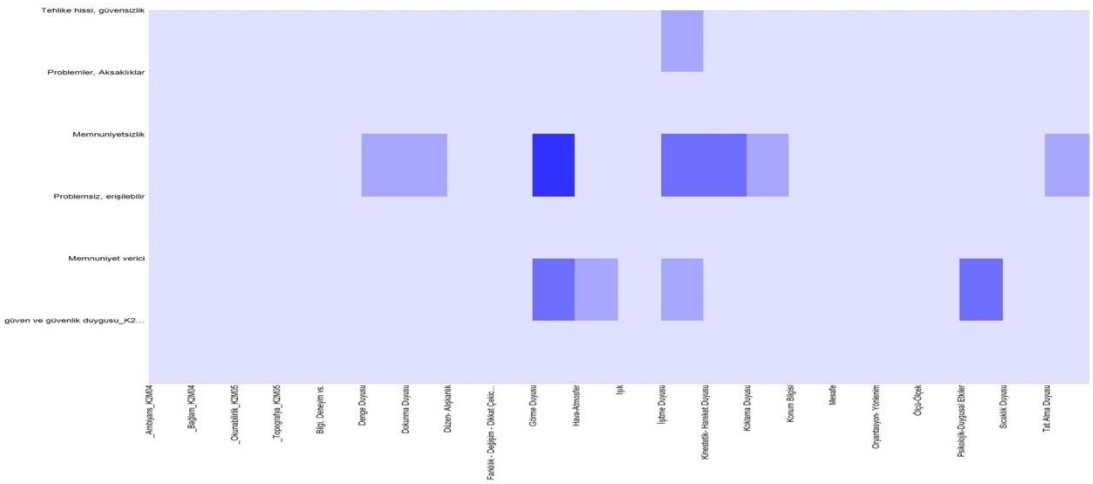
- Araçta veya yürüyor olmak fark etmeksizin, bir yerlere giderken etrafına bakarak gittiğini, bundan mutlu olduğunu, özellikle yeşil alan görmenin mutlu ettiğini belirtmiştir.
- Yürürken gördüğü binaları bazen anlamsız veya oraya uyumsuz olarak değerlendirdiğini; yaşadığı çevredeki yeni yapılan yüksek katlı yapılar üzerinden örnekleyerek önceden orada olan az katlı ve bahçeli yapının daha güzel olduğunu, şu an mevcut olanın ve hatta yeni yapılmakta olanın kendisini rahatsız ettiğini, belli bir yükseklikten sonra estetiğin tamamen kaçtığını ifade etmiştir.
- Yapılar dışında, parklar bahçeler görmenin olumlu olduğunu, yeşili görmenin kendisini rahatlattığını,
- Bazen bazı yapılar için içerisinde oturacak olan kişi için mutlu olacaklarsa dahi kendisini dış görünüşünün etkilediğini ve önemli olduğunu belirtmiştir.
- Park alanları için, özellikle görme duyusunun daha aktif olduğunu belirtmiş; Antalya'daki bir alanı örnek göstererek, şehrin içinde ama şehrin dışında gibi olma halini güzel bulduğunu, görsel bakımdan biçilmiş- şekillendirilmiş ağaçlar vb. ile gözüne ve ruhuna hitap ettiğini ifade etmiştir.
- Ulaşım mekânları için de özellikle görmeyi daha aktif olarak tanımlamıştır.
- Meydanlar ve spor tesisleri için de görmenin daha aktif olduğunu belirtmiştir.
- Kent içi çarşılar için görme, duyma, tüm duyuların aktif olduğunu ifade etmiştir.
- Evinde "kendi mekânı" olduğu için tüm duyularının aktif olduğunu söylemiştir.
- Sinema- konser- tiyatro salonları için görme ve işitme duyularının çok önemli olduğunu belirtmiş; mekânların hem gözüne hem de kulağına hitap etmesi gerektiğini ifade etmiştir.
- Otellerde de yine görme ve işitme duyularının kullanıldığını belirtirken,
- Alışveriş merkezleri için de alışveriş esnasında görme, duyma ve dokunma duyularını kullanıyor olduğunu aktarmıştır.

İşitme duyusuna ilişkin paylaşımları şu şekildedir:

- İnşaat seslerinden bahsetmiş, kendi yaşadığı çevrede çok etkilenmediğini belirtmiştir. Hatta evinin arka tarafında yapılan ahşap yapıdan gelen seslerin hoşuna gittiğinden bahsederek, betonun verdiği sesten farklı olduğunu söylemiştir.
- Gürültü ile denge duyusunu ilişkilendirmiş, alışveriş merkezlerinde, uçakta olumsuz anlamda etkilendiğini belirtmiştir.
- Sokakta yürürken gürültüden çok etkilenmediğini fakat kapalı alanlardaki gürültünün kendisini çok rahatsız ettiğini ifade etmiştir.
- Ulaşım mekânları için kalabalık saatlerde kullanmadığından ses bakımından rahatsız edici bulmadığını belirtmiştir.
- Meydanlar için birincil tuttuğu görme duyusunun ardından işitme duyusunun geldiğini, insan kalabalığında, düzenli- düzensiz, dengesiz insan hareketleri, insan davranışları açıklaması ile belirtmiştir.
- Sinema- konser- tiyatro salonları, oteller ve alışveriş merkezleri için işitme duyusunu aktif kullanılan duyular arasında tanımlamıştır.

Katılımcının dokunma duyusu ile ilişkilenen paylaşımları ise şu şekildedir:

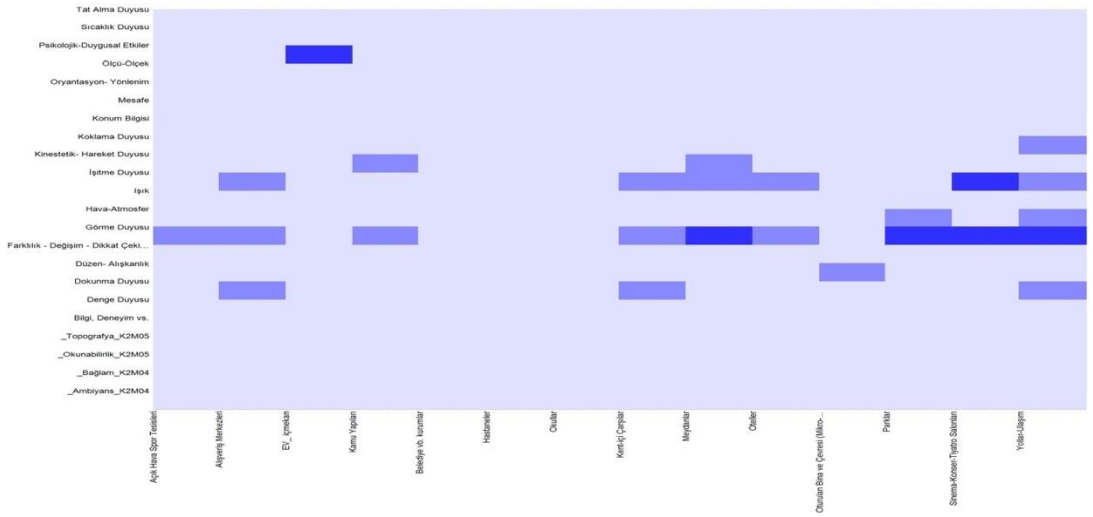
- Katılımcının dokunma duyusu ile ilgili ilk aklına gelen örgü yünleri olmuştur.
- Mekânsal olarak dokunma duyusunun kullanımı ile ilgili olarak, dışarıda mesela otobüslerde tutacak yerlerin pis olduğundan ve mümkün mertebe dokunmak istemediğinden bahsetmiş, aynı şeyin metro, minibüs, otobüs, hepsi için geçerli olduğunu, bunlardan çok rahatsız olduğunu belirtmiştir.
- Alışverişte mecburen kullandığını ifade etmiştir.
- Kullanmakta olduğu bez vb. öğeler için dokuya, doku farklılıklarına önem verdiğini söylemiştir.
- Ulaşım mekânları ile ilgili olarak ilk aklına gelen dokunma duyusu olmuştur.
- Kent içi çarşılar ve alışveriş merkezleri için aktif olarak tanımlamış olduğu duyular arasında dokunma duyusu da bulunmaktadır.

Şekil 3-141. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

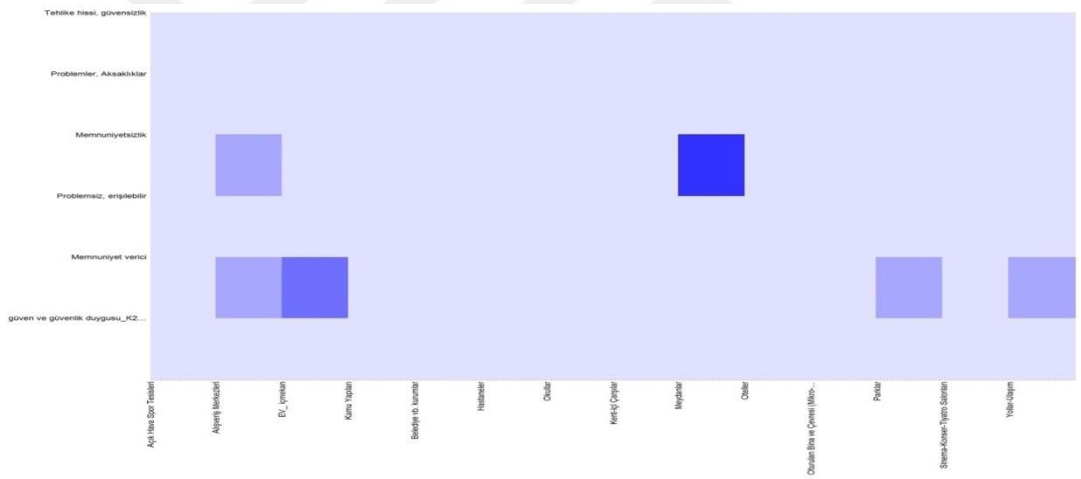
Analiz çalışmalarını, katılımcının duyulara/ duyusal verilere ilişkin paylaşımlarında izlenim belirtip belirtmediğini, belirtiyorsa izlenimlerin hangi yönde olduğunu değerlendirdiğimizde yukarıda yer alan (Şekil 3-141) grafik ortaya çıkmaktadır. Grafiği incelediğimizde,

- Tehlike- güvensizlik hissi belirtir ifadelerin işitme duyusuyla ilişkilendirilmiş olduğu,
- Memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin farklı durumlar için, kullanılma miktarlarına göre sırasıyla, görme, işitme ve kinestetik, denge, dokunma, konum bilgisi ve tat alma duyuları ile ilişkilendiği görülmektedir.
- Memnuniyet belirtir ifadeler de başta görme duyusu ve psikolojik etkiler olmak üzere, hava- atmosfer ve işitme duyularıyla ilişkilenmektedir.

Şekil 3-142. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- Mekânlar_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin tanımlama ve deneyimleri üzerinden yapmış olduğu aktarımlarda hangi mekânlar için hangi duyularla ilgili paylaşımların yapılmış olduğuna baktığımızda yukarıda yer alan grafik (Şekil 3-142) ortaya çıkmaktadır. Söz konusu matrise baktığımızda, spor tesisleri için görme duyusuyla; alışveriş merkezleri ve kent içi çarşılar için işitme, görme ve dokunma duyularıyla; evi için psikolojik- duygusal etmenlerle; kamu yapıları için kinestetik- hareket ve görme duyularıyla; meydanlar için başta görme olmak üzere, kinestetik ve işitme duylarıyla ilişkilenmektedir. Oteller için işitme ve görme duyularıyla; mikro çevre için düzen-alışkanlık duyusuyla; parklar için başta görme sonra da hava- atmosfer duyularıyla; sinema- konser- tiyatro salonları için görme ve işitme duyularıyla ilişkili ifadeler kullanılmıştır. Ulaşım mekânları için de başta görme olmak üzere, koklama, işitme, hava-atmosfer ve dokunma duyularıyla ilişkili ifadeler kullanılmış olduğunu görmekteyiz.

Şekil 3-143. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-05- Mekânlar_ İzlenimler Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımlarında izlenim belirtir ifadelere bakıldığında ise, meydanlara ilişkin memnuniyetsizliklerine; alışveriş merkezlerine ilişkin memnun olduğu ve olmadığı durumlara; evi, parklar ve ulaşım mekânlarına ilişkin de memnuniyetine dair ifadelerde bulunduğu görülmektedir.

Katılımcı K2-06: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-06 ile gerçekleştirilen görüşme incelendiğinde, görüşme genelindeki kelime kullanım sıklıkları aşağıda yer alan kelime bulutları (Şekil 3-144) ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3-144. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06 Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Kelime kullanımlarına bakıldığında, zaman, mekân" kelimeleri ile "rahat, güzel, özgür, uyumlu" gibi sıfatların öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu sıfatların kullanım sıklığı, aşağıda yer alan duyular/ duyusal veriler kodlama hiyerarşisini gösterir imaj (Şekil 3-146) üzerinde de görüldüğü üzere, "psikolojik- duygusal etkiler" kodunun en sık değinilen duyu olması ile de doğrudan ilişkilidir. Katılımcı çoğunlukla ruh hali ve mekânın kendisine hissettirdikleri üzerinden mekan tanımlamalarını yapmış, mekansal deneyimlerini paylaşmıştır.

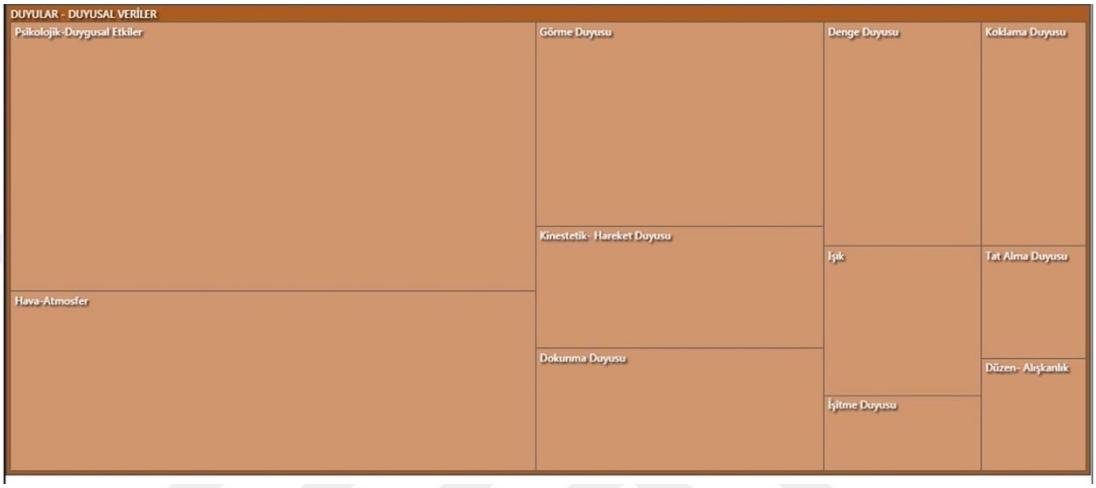

Şekil 3-145. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının görüşme genelindeki ifadeleri üzerinden yapılan analiz çalışmaları çerçevesinde kodlamalar üzerinden bakılacak olursa, izlenimlere dair parçanın

önemli miktarda olduğu ve diğer katılımcılara kıyasla neredeyse duyular/ duyuşla veriler kodları ile denk hale geldiğini, izlenimlerin olumlu ve olumsuz her iki yönde de bulunduğunu ancak olumsuz izlenim belirtir ifadelerin daha çok olduğunu, "zaman- an" kodlamasında paylaşımın bulunduğunu görmekteyiz.

Duyular kodlamalarındaki paylaşımlarına bakıldığında ise, en sık psikolojik- duygusal etmenler kodu ile ilişkilendirilen paylaşımların bulunduğu görülmektedir.

Şekil 3-146. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- Duyular/ Duyusal Veriler Kodları- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının psikolojik- duygusal etmenler ile ilişkilendirilen paylaşımları şu şekildedir:

- Katılımcı, mekânların tarihinden çok etkilendiğini belirtmiş, orada zamanında yaşamış olan insanların nasıl yaşadığı, neler yaşamış oldukları ve benzeri şeyler üzerine düşünceye daldığından bahsetmiştir.
- Yaşam ve mekân için, eğer rahat ve huzurlu değilse tat alınamayacağını belirtmiştir.
- Meydanın kendisinde özgürlük duygusu yarattığını, bir meydana çıktığında kendisini daha özgür ve huzurlu hissettiğini, kendini dinleme olanağı bulduğunu, öte yandan caddelerde ya da sokaklarda yürürken o insan kalabalığının rahatsız ettiğini belirtmiştir. Caddelerde ve sokaklarda yürürken insanın nasıl yürüyeceğini kumanda etmesi gerektiğinden, sağdan mı soldan mı yürüyeyim derken özgür düşünülemediğinden, hâlbuki boşluk, büyük bir alanda istediği gibi elini kolunu sallayabildiğinden, istediği hareketi yaparak ve istediği nefesi alıp verebildiğinden bahsetmiştir.

- Açık havanın kendisine huzur verdiğini, mümkün olduğunca kullanmaya çalıştığını belirtmiştir.
- Hastaneler için, eğer büyük bir hastaneyse, ilk çağrıştırdığı şeyin içerisinde dinen ve olan acılar olduğunu ifade etmiştir.
- Sinema salonları ile ilgili olarak yapmış olduğu paylaşımlarında eskiden sanata doymak bakımından daha iyi olduklarından, şimdiki mekânların kutu gibi olduğundan ve evde izlemenin daha iyi olduğundan bahsetmiştir.
- Yine sinema salonları üzerinden kalabalık ve kapalı mekânları sevmediğinden bahsetmiştir.
- Otel deneyiminin çok fazla olmadığını belirten katılımcı, tavanının çok ferah, rahat olması, mobilyaların çok yoğun olmadan özgür döşenmesini, banyosunun rahat ve huzurlu olmasını istediğini aktarmıştır.
- Alışveriş merkezleri için yapmış olduğu tanımlama ve paylaşımlarda, bazılarının plansız yapılmış olduğunu ve insanların içeri girdikleri zaman kendisini mahzene girmiş gibi olduklarını düşündüğünü söylemiştir.
- Mikro çevresini sevdiğini, alıştığını ve huzurlu bulduğunu, bazı plansız kararlar yüzünden trafik sorunu yaşanıyor olsa da iyi bulduğunu belirtmiştir.
- Evinin huzurlu bir konumda bulunduğunu, her yerinden ışık alıyor, her yerinden güneş görebiliyor oluşu, komşularının iyi olması ve yıllardır aynı kişilerin olması ile açıklamıştır.

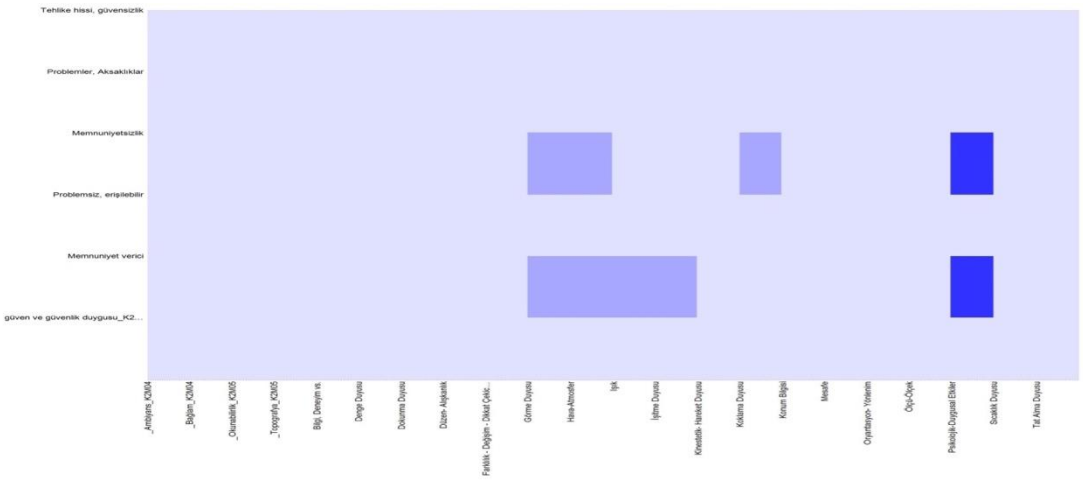
Katılımcının hava-atmosfer duyusuyla ilgili paylaşımları şöyledir:

- Bir mekâna girdiğinde çok temiz bir hava hissedebilmek istediğinden ve hava dönüşümü olmayan bir yerde yaşamayı hiç düşünmeyeceğinden bahsetmiştir.
- Mekânın, ortamının olduğu havaya göre hazırlanmasının şart olduğunu düşündüğünü, yapılırken hava dönüşümünü, nereden havanın geleceğinin, nereden güneşin batacağının hesap edilmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmiştir.
- Parklar ve doğal ortamlar ile ilgili paylaşımları dâhilinde, doğadaki havası temiz, aldığı nefes ile çok rahat solunum yapabildiği bir yerde yaşamayı istediğini belirtmiştir.

- Meydanlara ilişkin paylaşımlarında yine istediği nefesi alıp verebilmek üzerinden geniş alan- boşluk üzerine görüş bildirmiştir.
- Sinema salonları ile ilgili paylaşımlarında, evinin yakınındaki bir alışveriş merkezinin sinema salonu üzerinden örnekleyerek, havasının pis olduğundan, hiçbir dönüşüm olmadığından, kokudan, bir seans bitince havalanmadan ikinci seansa alındığı için içerisinin nefes alınamayacak durumda olduğunda bahsetmiştir.
- Oteller için de hava alabilecek, dönüşümü olabilen bir yerde olmasını istediğini belirtmiştir.
- Alışveriş merkezleri ile ilgili paylaşımlarında, Ankara'da gitmiş olduğu bir alışveriş merkezi üzerinden örnekleyerek, olumlu görüşlerini bildirmiş, havayı görebiliyor olduğundan da bu olumlu görüşler dâhilinde bahsetmiştir. Evinin yakınındaki bir diğer alışveriş merkezini ise o anlamda olumsuz olarak değerlendirmiş, boğucu bulduğunu ifade etmiştir.

Katılımcının görme duyusuna ilişkin paylaşımları ise şu şekildedir:

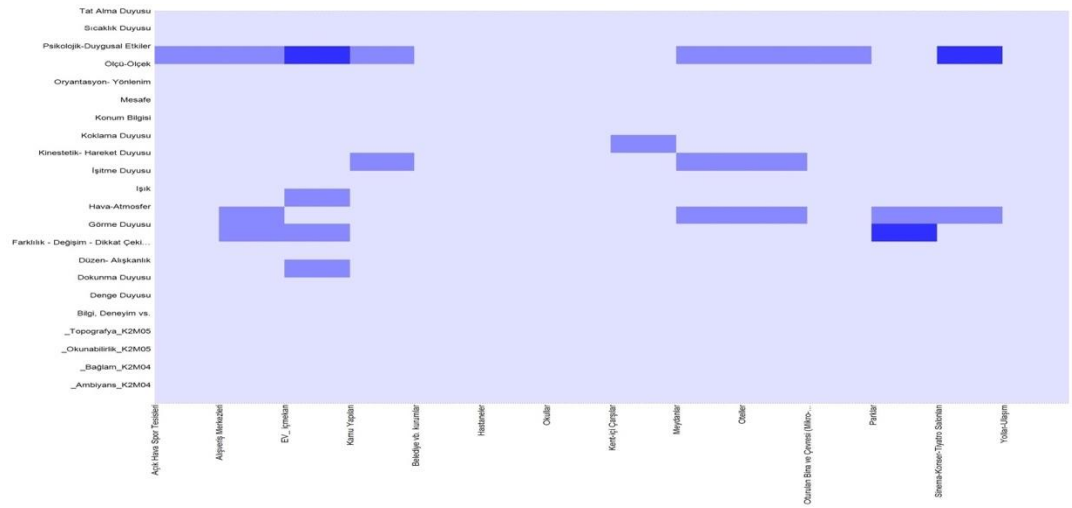
- Kullanım biçiminin daha önemli olduğundan, gösteriş için yapılan işlerin rahat ve insanlara özgü olmadığından; öte yandan hiç kullanımı olumlu olmayan ancak göze hitap eden şekli olduğundan bahsetmiştir.
- Bir şeyle ilgili fikir yürütmekten önce genellikle görsel olarak baktığından, dikkatini çeken bir obje veya herhangi bir şey varsa ona yöneldiğinden, incelemeye aldığından ve onunla ilgili düşünmeye başladığından bahsetmiştir.
- Bazı durumlarda farklı öneriler geliştirip, "böyle yapsaydı farklı bir görüş açısı olurdu" ya da "daha çok göze hitap ederdi" gibi yorumlarda bulunduğunu belirtmiştir.
- Ayrıca, alışveriş merkezine ilişkin örneklemesindeki "havayı görmek" olarak tanımladığı durumda görme duyusuyla doğrudan ilişkilenen bir diğer durumdur.
- Yeni eşya alırken nelere dikkat ettiğinden bahsederken, görünümüne, rengine çok dikkat ettiğini belirtmiştir.

Şekil 3-147. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının Duyular/ duyusal veriler ile ilişkili paylaşımlarında izlenimlerini belirtip belirtmediği, belirtmiş ise izlenimlerinin ne yönde olduğunu değerlendirdiğimizde, yukarıda yer alan grafik (Şekil 3-147) ortaya çıkmaktadır. Özetleyecek olursak;

- Hem memnuniyet hem de memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin ağırlıklı olarak katılımcının psikolojik- duygusal durumu ile ilişkilendiği görülmektedir.
- Memnuniyetsizlik belirtir ifadeleri ayrıca, görme, hava- atmosfer duyuları ve konum bilgisi ile de ilişkilenmektedir.
- Katılımcının memnuniyetini belirttiği ifadelerinin de görme, hava- atmosfer, ışık, işitme duyuları ile ilişkilendiği görülmektedir.

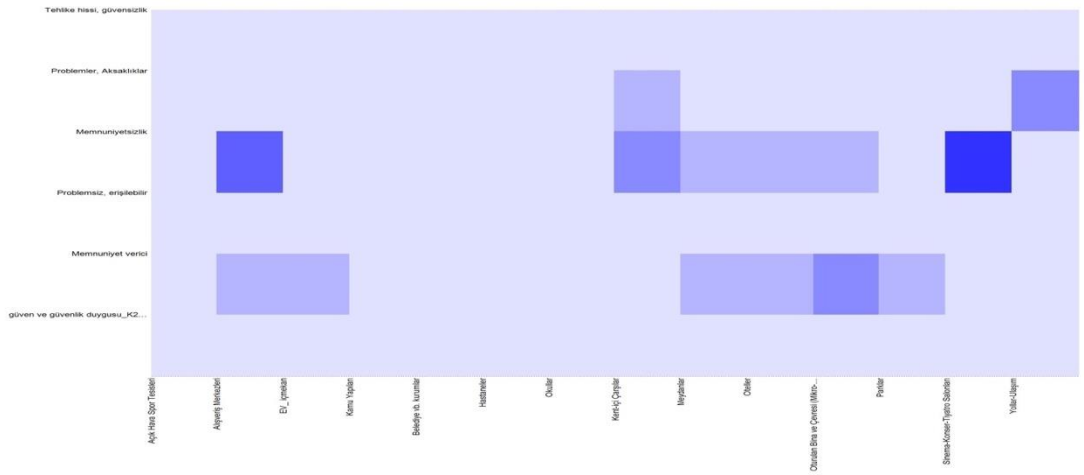

Şekil 3-148. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- Mekânlar_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin açıklamalarının hangi duyular üzerinden olduğu, söz konusu mekânlarla hangi duyular aracılığıyla ilişki kurduğunu konuşma metinleri

üzerinden incelediğimizde yukarıda yer alan matris (Şekil 3-148) ortaya çıkmaktadır. Matristen de okunmaktadır ki:

- Katılımcı ulaşım mekânlarına dair açıklamalarında herhangi bir duyudan bahsetmemiştir.
- Spor tesisleri ve mikro çevresi ile ilgili paylaşımlarında yalnızca psikolojik- duygusal etmenler ile ilişki kurulabilmektedir.
- Alışveriş merkezlerine ilişkin ifadeleri psikolojik- duygusal etmenlere ek olarak görme ve hava- atmosfer duyularıyla,
- Evine ilişkin paylaşımları başta psikolojik etmenler olmak üzere, ışık, görme ve düzen- alışkanlık duyularıyla,
- Kamu yapılarına ilişkin paylaşımları yine psikolojik etmenlere ek olarak kinestetik- hareket duyusuyla,
- Kent içi çarşılar yalnızca koklama duyusuyla,
- Meydanlar ve oteller, psikolojik etmenler, kinestetik- hareket ve hava- atmosfer duyularıyla,
- Parklar, başta görme duyusu olmak üzere hava- atmosfer duyusuyla,
- Sinema- konser- tiyatro salonları da başta psikolojik etmenler olmak üzere hava- atmosfer duyusu ile ilişkilenmektedir.

Şekil 3-149. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-06- Mekânlar_ İzlenimler Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin açıklamalarında izlenim belirtip belirtmediğine, izlenimlerinin hangi yönde olduğuna baktığımızda:

- İzlenimlerin olumsuz yönde ağırlık kazandığı,

- Başta alışveriş merkezleri ve sinema salonları, sonrasında kent içi çarşılar, devamında ise meydanlar, oteller ve mikro çevresi için memnuniyetsizliğini belirtir paylaşımlarda bulunduğu,
- Ulaşım mekânları ve kent içi çarşılar için problemler ve aksaklıklar üzerinden paylaşımlarda bulunduğu,
- Mikro çevresi, alışveriş merkezleri, evi, meydanlar, oteller ve parklar için memnuniyet duyduğu noktalara dair de paylaşımlar da bulunduğu görülmektedir.

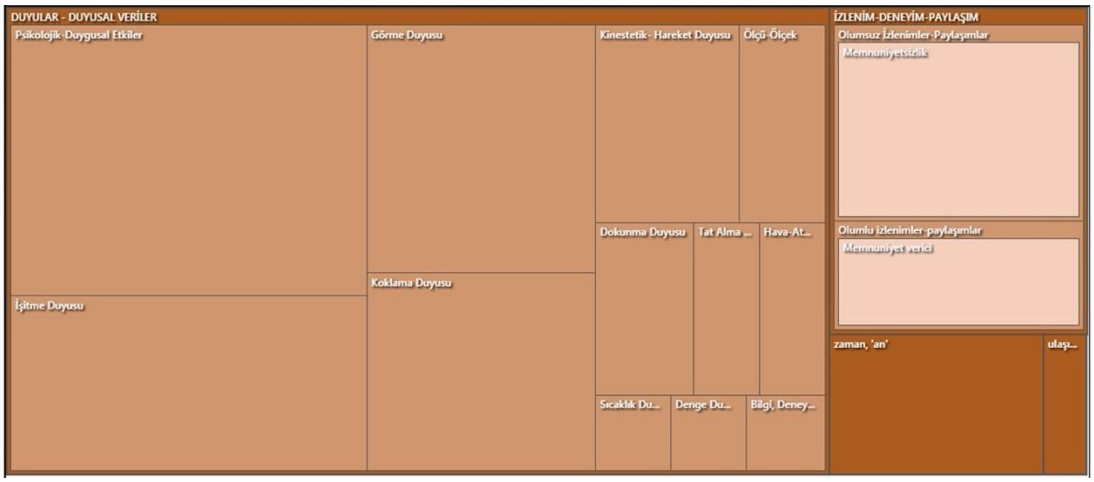
Katılımcı K2-07: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-07 ile gerçekleştirilen görüşme incelendiğinde, katılımcının cevapları üzerinden yapılan kelime kullanım sıklıkları analizi aşağıda yer alan Şekil 3-150'yı ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 3-150. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

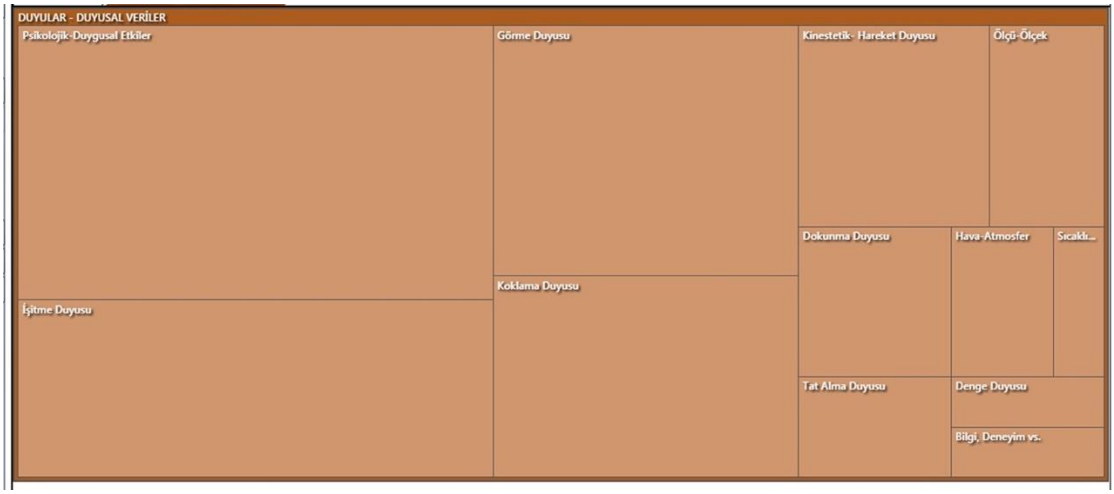
Katılımcının cevaplarında en çok "zaman" kelimesi kullanılmış olup, diğer sık kullanılan kelimeler de "büyük, mekân, alışveriş, koku" gibi kelimeler olmuştur.

Şekil 3-151. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının görüşme genelindeki ifadeleri üzerinden yapılan kodlamaları incelediğimizde, yukarıda yer alan grafik çalışma ortaya çıkmaktadır. Grafikte de görülebileceği üzere, katılımcı, ifadelerinde izlenimler belirtmiştir ve paylaşımlarında olumsuz izlenimler olumlu izlenimlere kıyasla daha fazladır. Ayrıca katılımcı, duyu kodlarına ek olarak, "zaman- an" ve "ulaşılabilirlik" konularında da paylaşımda bulunmuştur.

Katılımcının "duyular/ duyusal veriler" kodlaması kapsamındaki paylaşımlarına baktığımızda en çok psikolojik- duygusal etmenler ile ilişkilendirilebildiğini görmekteyiz.

Şekil 3-152. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının psikolojik- duygusal etmenler kodu altında değerlendirilen ifadeleri şöyledir:

- Katılımcı, rahatlıktan bahsetmiş, kendisini huzurlu ve rahat hissettiği her yeri mekân olarak tanımlamıştır.
- Çalışmakta olduğu mekândaki çok sayıda kitaptan ve bu durumdan memnun olduğundan bahsetmiş ancak boyunu aşan kitaplıklar sebebiyle fark etmeden kendisini sıkıyor olduğunu fark ettiğini, odayı o yüksek kitaplıklar sebebiyle daha küçük gördüğünü ve çarpmamak için oturduğu yerden kalkmadığını, hareket etmediğini ifade etmiştir.
- Mekândaki havanın sirkülâsyonun sağlanmasının kendisini çok etkilediğini, bundan çok etkilendiğini belirtmiştir.
- Kuzeninin şu anda ve bir önceki oturmuş olduğu ev üzerinden örnekleyerek, bir önceki ev için daha yakın, gidip gelmesi daha kolay ve daha güzel olmasına karşın rahat hissetmediğinden, yeni taşındığı evde ise daha uzak olmasına karşın ve eşyaların, kişilerin değişmemiş olmamasına rağmen daha rahat ve huzurlu hissettiğinden bahsetmiştir.
- Mekânsal deneyimle ilgili olarak içerisindeki insanların çok önemli olduğunu, sevmediği veya yanında olmayı istemediği insanlar varken mekânın güzelliğinin öneminin kalmadığını belirtmiştir.
- Tat almak duyusuyla ilgili paylaşımlarında, mekânı bir yandan reel anlamda tat ile ilişkilendirirken, bir yandan da mutfak mekânı örneği üzerinden, orada geçirmiş olduğu vakit, yaptığı eylem (tatlı yemek ve dedikodu yapmak) ile ilişkilendirerek soyut bir tat alma halini de tanımına eklemiştir.
- Ayrıca, yine tat alma duyusu ile ilgili paylaşımlarında, bir arkadaşının olduğu bir mekânın kendisine göre tatlı olduğunu belirtmiştir.
- Parklar, çay bahçeleri gibi toprakla temas halinde olabildiği mekânları çok önemli bulduğu ve çok sevdiğini belirtmiş; o mekânları stresini attığı, huzur bulduğu yerler olarak tanımlamıştır. Burada, yüksek katlarda yer alan bahçeleri dışarıda bırakarak, onlarda aynı şeyi hissetmediğini belirtmiştir.
- Ulaşım mekânları ile ilgili paylaşımlarında, kullanmakta olduğu otobüslerin temizliğinin ona rahatlık hissi verdiğini ifade etmiştir.

- Meydanlar ile ilgili paylaşımlarında, eğer bir geçmişi yoksa bir çınar ağacı ve çınar ağacının altında çay içebileceği bir yer yoksa oranın meydan olamayacağını düşündüğünü belirtmiştir.
- Kokunun kendisine çocukluğuna dair zamanları hatırlattığını söylemiştir. (Örneğin bir çiçek kokusu ile çocukken yaşadığı şehri, bazen sigara kokusu ile babasını hatırladığını aktarmıştır).
- Sıcaklığın, somut anlamda da soyut anlamda da önemli olduğunu, alıştığı sıcaklık haricindeki ortamlarda farklı bir yerde olduğunu hemen hissettiğini belirtmiştir.
- Evi ile ilgili paylaşımlarında salonun huzurlu ve birçok yere nazaran rahat olduğunu belirtmiştir.
- Evi gerçekten ev yapanın içindeki insanlar olduğunu ifade etmiş, aile bireyleri, bitkiler, hayvanlar her birinin önemini ve o mekânı yaşanılır kıldıklarını aktarmıştır.
- Rahatça oturabildiği, rahat hissedebildiği tek mekânın evi olduğunu, bunda sırtını dayadığı annesinin de önemli payı olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcının işitme duyusu ile ilgili paylaşımları şu şekildedir:

- İşitme duyusunun kendisi için önemli olduğundan bahsetmiş, geçmiş bir zamandaki anısı üzerinden örnekleyerek, yağmur sesi ile kurmuş olduğu bağ ile o an'a ve o an dinlemekte olduğu müzik ile okumakta olduğu kitaba ilişkin de bir bağ kurduğunu ve yağmur sesi, o kitap ve o şarkı arasında zihninde sabitleşen bir anı kaldığını anlatmıştır. Onlardan herhangi birini duyduğunda ya da gördüğünde otomatik olarak diğerlerini ve o mekânı hatırladığını aktarmıştır.
- Mekânda insan sesinin etkili olduğunu, her ne kadar sevdiği insanlarla birlikte olursa olsun eğer etraftan başka sesler geliyorsa odaklanamadığını ifade etmiştir.
- Tavla sesi, çay kaşığı sesi, şekeri karıştırırken çıkan ses ile insanların ruh hali arasındaki ilişki, insanların konuşurken kullandıkları kelimeler, vurgular, ses tonları vb. dinlediğini ve bunu zevkli bulduğunu belirtmiştir.
- Gözlük kullandığını, eğer gözlük gözündeyse tüm algılarının açık olduğunu ama eğer gözlüğü yoksa kulaklarının doğrudan çalıştığını, görme yerine

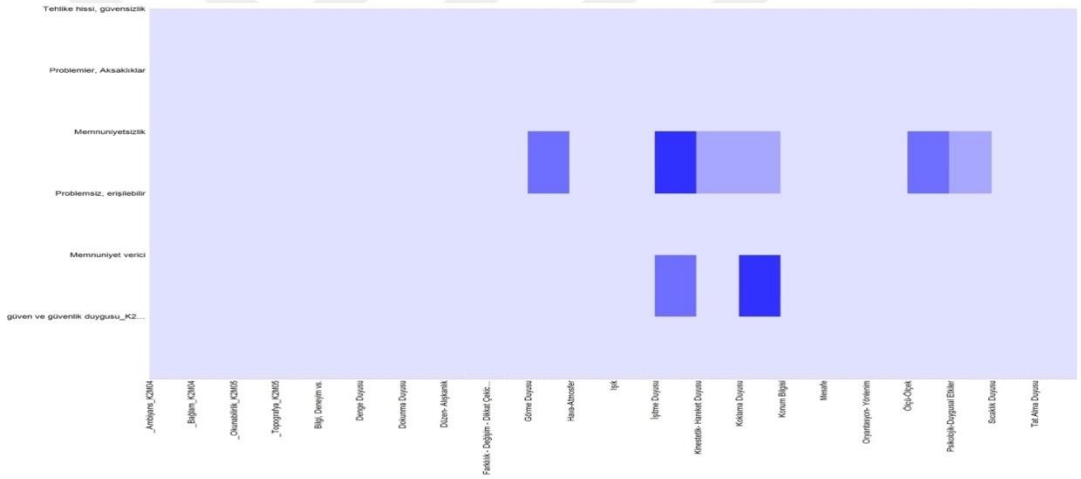
kullandığını ama etrafında ona söylenen bir şeyi duymayıp, yola ilişkin şeyleri görmeye ağırlık veriyor olduğunu aktarmıştır.

- Her gün kullandığı otobüste, arakadan gelen seslerden kişileri ayırt ettiğini belirtmiştir.
- Pazar mekânlarında pazarcıların bağırmalarından bahsetmiş, genel olarak Pazar mekânını ve deneyimini sevdiğini aktarmıştır.
- Konser salonları ile ilgili olarak akustikten bahsetmiş, seyrettiği veya dinlediği şeylerin hem gözüne hem kulağına hitap etmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Herhangi birinin öne çıkması halinde olumsuz olduğunu, her şey çok güzel bile olsa, akustik kötüyse olumsuz etkisi olacağını söylemiştir.
- Alışveriş merkezleri için sesi en önemli şeylerden biri olarak tanımlamıştır. Bir örnek üzerinden akustiğin kötülüğünden ve çok fazla ses sebebiyle yorulduğu için duyduğu memnuniyetsizlikten bahsetmiştir.
- Konut mekânlarına ilişkin olarak konut sitelerindeki sessizlikten ve korunaklı olduklarından bahsetmiştir. Ancak ses olsa dahi bir konut sitesi yerine bir mahallede oturmayı tercih edeceğini belirtmiştir.
- Yaşayacağı evin ahşap olmasını tercih edeceğinden, merdivenlerinden yürürken ahşap malzemenin çıkartacağı gıcır gıcır seslerden memnun olacağından bahsetmiştir.

Katılımcı görme duyusu ile ilgili olarak ise şu paylaşımlarda bulunmuştur:

- Görsel anlamda genişliğin duvarların boyanma şekliyle ilgili olduğunu, çalışmakta olduğu odadaki yüksek kitaplıkların odayı çok küçük görmesine sebep olduğunu belirtmiştir.
- Mekânlardaki camların, kalorifer peteklerinin, kapıların görsel anlamda da mekânın kullanımı anlamında da çok etkili olduğunu söylemiştir. Ortada kalan duvar yüzeylerinin önemli olduğunu ve dolap arkaları gibi yüzeyler için kullanılması gerektiğini belirtmiştir.
- Görsel hafızasını aktif kullandığından bahsetmiştir.
- Bir mekâna girdiğinde dengesini direkt olarak sarsabilecek şeyin renkler olduğunu aktarmış, odanın renginin önemli olduğunu, insanların birbirlerini tanıması anlamında da önem taşıdığını belirtmiştir.

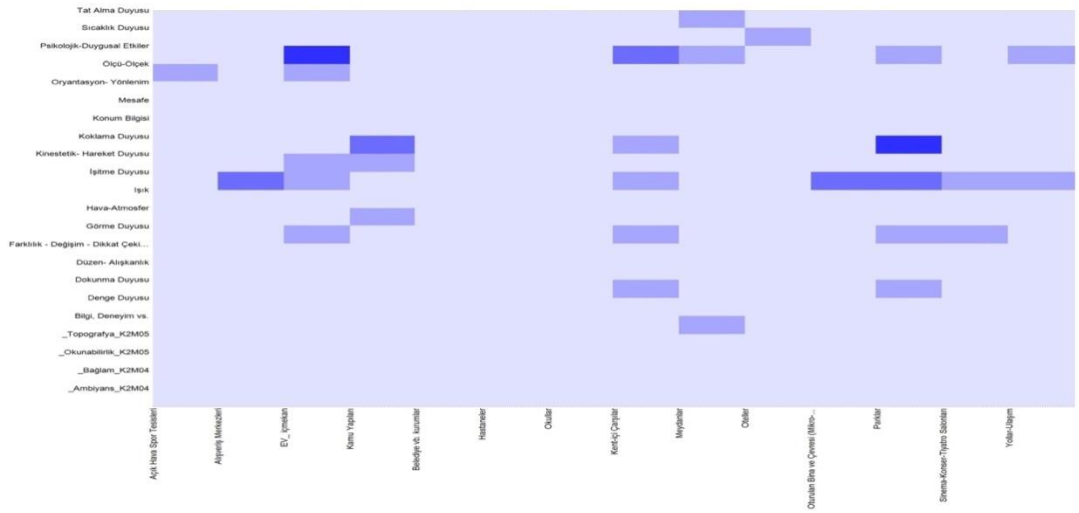
- Mekânda toprakla ilişki kurmayı sevdiğine ilişkin paylaşımı esnasında, bu temasın sadece dokunsal düzeyde olmayıp görsel anlamda da olmasını istediğini, o nedenle üst katlarda çok memnun olmadığını aktarmıştır.
- Görme duyusu ile işitme duyusu arasındaki ilişkiyi, işitme duyusuna ilişkin paylaşımlarında da belirtilmiş olduğu üzere, gözlüğü yokken işitme duyusunu daha aktif ve veri sağlamak hedefli kullandığından bahsetmiştir.
- Otel mekânları için kapıdan girdiği andan itibaren, halının renginden, göreceği çiçek veya objeye kadar ona güzel görünen her şeyin önemli olduğunu belirtmiştir.
- Konser, sinema, tiyatro salonları için görme ve işitme duyularının eşit miktarda önemli olduğunu ve hem gözüne hem kulağına hitap etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Şekil 3-153. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının duyulara ilişkin paylaşımlarındaki izlenim belirtir ifadelere bakıldığında,

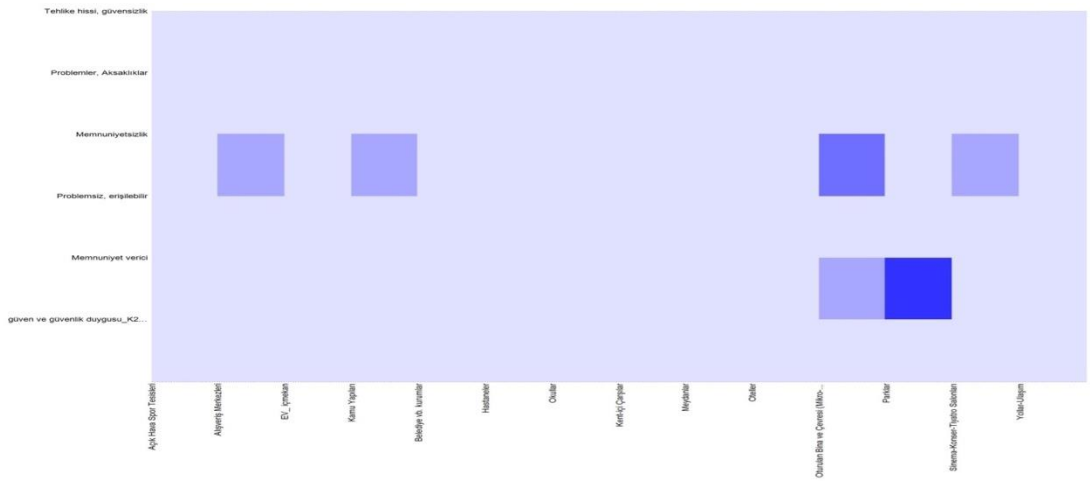
- Katılımcının ağırlıklı olarak memnuniyetsizlik belirtir ifadelerde bulunduğunu görmekteyiz.
- Katılımcının memnuniyetsizlik belirtir ifadeleri değinilme sıklığı bakımından sırasıyla, işitme, görme, ölçü- ölçek, kinestetik- hareket ve koklama duyularıyla ilişkilenmektedir.
- Memnuniyet verici bulduğu anlar/ mekânlara ilişkin paylaşımları ise koklama ve işitme duyularıyla ilişkilenmektedir.

Şekil 3-154. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımları, hangi mekânın hangi duyu ile ilişki içerisinde tanımlandığı ve/veya hangi duyuya ilişkin deneyimlerin aktarılmış olduğu incelendiğinde yukarıda yer alan grafik (Şekil 3-154) ortaya çıkmaktadır. Grafikten de okunabilmektedir ki:

- Katılımcının duyu ile ilişkilendirmediği mekân bulunmamaktadır.
- Katılımcı, spor tesislerini ölçü- ölçek,
- Alışveriş mekânlarını işitme,
- Evini psikolojik etmenler, kinestetik- hareket, ölçü- ölçek, görme ve işitme,
- Kamu yapılarını koklama, kinestetik ve hava- atmosfer,
- Kent içi çarşıları psikolojik etkiler, koklama, işitme, görme ve dokunma,
- Meydanları tat alma, psikolojik etkiler ve bilgi- deneyim,
- Otelleri sıcaklık,
- Mikro çevresini işitme,
- Parkları sırasıyla koklama, işitme, psikolojik etkiler ve dokunma,
- Sinema- konser- tiyatro salonlarını işitme ve göreme,
- Ulaşım mekânlarını ise psikolojik etkiler ve işitme duyusu ile ilişkilendirerek paylaşımlarda bulunmuştur.

Şekil 3-155. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- İzlenim_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımlarındaki izlenim belirtir ifadelere baktığımızda ise,

- Genel itibariyle memnuniyet ve memnuniyetsizlik üzerine paylaşımların bulunduğunu,
- Alışveriş merkezleri, kamu yapıları ve sinema-konser- tiyatro salonları ile ilgili memnuniyetsizlik belirtir ifadeleri olduğunu,
- Parklar için memnuniyetini belirtir ifadeleri olduğunu,
- Mikro çevresine ilişkin ise memnuniyetsizlik daha çok olmakla beraber her iki yönde de paylaşımlarda bulunmuş olduğunu görmekteyiz.

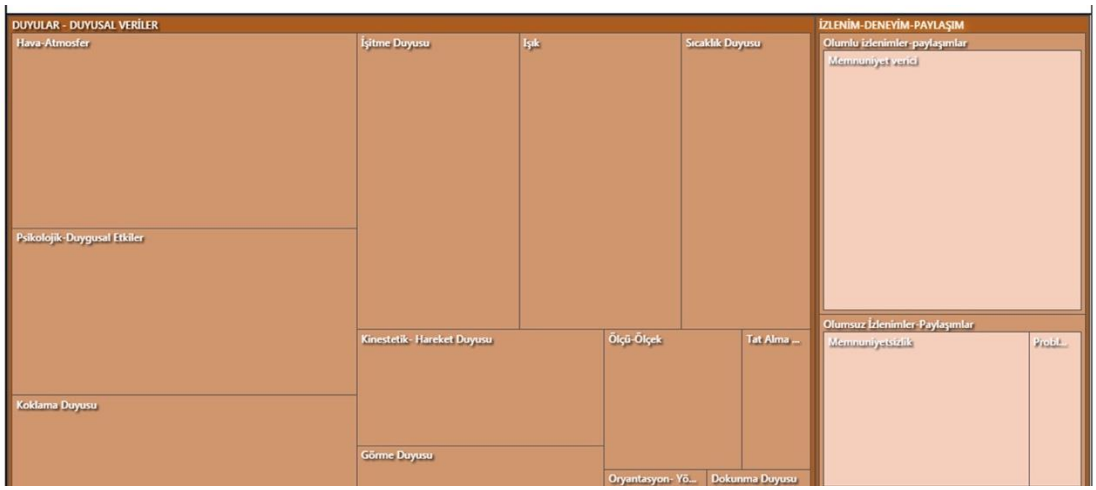
Katılımcı K2-08: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-08 ile gerçekleştirilen görüşmede, katılımcı tarafından verilen cevaplar ve paylaşımlar gözden geçirilmiş ve analiz edildiğinde aşağıda yer alan kelime kullanım sıklıkları üzerinden hazırlanmış kelime bulutları ortaya çıkmıştır (Şekil 3-156).

Şekil 3-156. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-07- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Kelime bulutuna bakıldığında, görüşme geneli için, "güzel, mekân, önemli, sıcak, açık, ferah" gibi kelimelerin öne çıktığı görülmektedir. Sık kullanılmış olan sıfatlar, katılımcının görüşmesi üzerinden yapılan kodlama çalışmaları üzerinden hazırlanmış olan duyular/ duyusal veriler kodları hiyerarşik imajında (Şekil 3-158'de) görüldüğü üzere en sık değinilen 3 duyu arasında yer alan psikolojik etkiler kodu ile de paralellik göstermektedir.

Şekil 3-157. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının görüşme genelindeki ifadelerine bakıldığında, izlenimlerinin olumlu yönde ağırlık kazandığı duyular ile kurduğu ilişkilerde de bir duyunun çok belirgin olarak öne çıkmadığı görülmekte.

Şekil 3-158. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları- Hiyerarşik tablo

Duyular/ duyusal veriler kodlamalarındaki paylaşımlarını değerlendirdiğimizde en sık değinilen duyunun hava- atmosfer duyumu olduğu görülmektedir.

Hava- atmosfer kodunda yer alan paylaşımlar şu şekildedir:

- Katılımcı, dış mekânda havanın durumuna göre açık ya da kapalı olmasına göre farklı algı oluşabileceğini, hava durumunun ve sıcaklığın da etkili olacağını belirtmiştir.

- Park ile ilgili paylaşımlarında havanın açık, aydınlık olduğu zamanların, kış değil de daha çok bahar döneminin, daha sıcak olan zamanların aklına geldiğini; daha temiz ve ferah bir hava tanımını da ekleyerek belirtmiştir.
- Spor tesisleri için, spor merkezlerini yorucu bulduğunu, açık havada çok vakit geçiremediğinden park, bahçe vb. alanlarda koşmak vb. aktiviteleri daha çok tercih ettiğini belirtmiştir.
- Açık havada kendini daha rahat hissettiğini, hava güzel olduğunda yürüyüş yapmaktan hoşlandığını belirtmiştir.
- Konser mekânları için, geniş, ferah ve havalandırması güzel olan yerlerin hoşuna gittiğini, basık yerlerde eğlenmenin güzel olmadığını belirtmiştir.
- Tiyatro mekânları için de yine ferah, havadar olması ve güzel kokmasının önemli olduğunu belirtmiştir.
- Alışveriş merkezleri ile ilgili paylaşımlarında, kapalı mekânları çok tercih etmediğini, açık havada mesela Kadıköy'de yürüyerek alışveriş yapmayı çok daha keyifli bulduğunu ifade etmiştir.

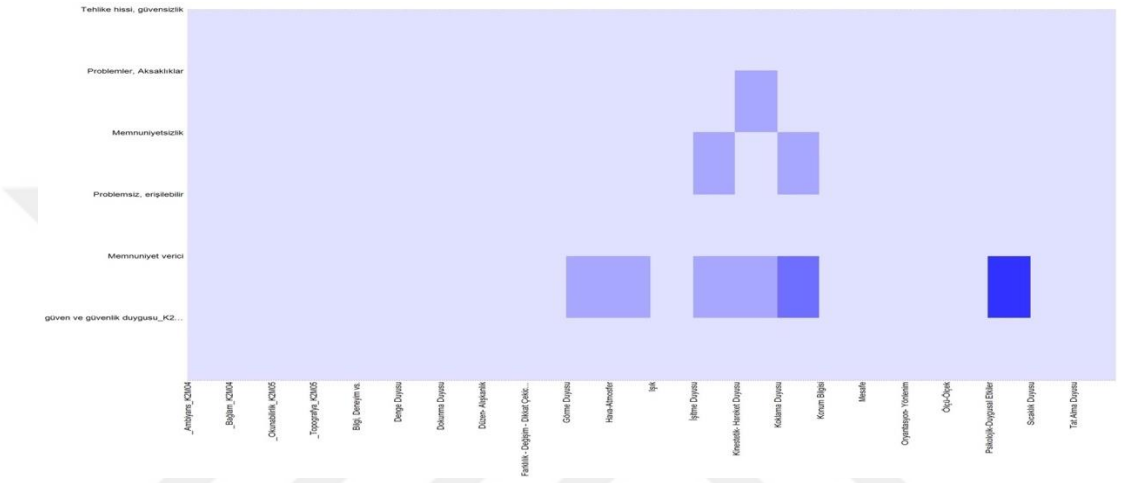
Katılımcının koklama duyusu ile ilişkilenen paylaşımları şu şekildedir:

- Katılımcı, mekânın kokusunun çok önemli olduğunu, çalıştığı ortama göre kokunun değişebildiğini, mesela kendisinin fabrikada çalıştığını ve bu nedenle üretime bağlı olarak kokuların değişebildiğini belirtmiştir.
- Kafeye gittiğinde kahve kokusunun çok hoşuna gittiğini belirtmiştir.
- Evin içerisinde ya da başka ortamda kullanılan kokunun önemli olduğunu ifade etmiştir.
- Parklarla ilgili paylaşımlarında çiçek kokularının canlandığını belirtmiştir.
- Kent içi çarşıları daha sıcak ortamlar olarak tanımlamış, baharat, balık, kahve kokularının yükseldiği bir yer olarak anlatmıştır.
- Hastaneleri çok sevmediğini, kokularının onu gerdiğini, kötü olduğunu ifade etmiştir.
- Tiyatro mekânları için güzel kokmalarının önemli olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcının psikolojik etkiler ile ilişkilenmekte olan paylaşımları ise şöyledir:

- Ulaşım için (İstanbul'da) deniz yolunu kullanmanın rahatlatıcı olduğunu, daha ferah ve keyifli bulduğunu belirtmiştir.

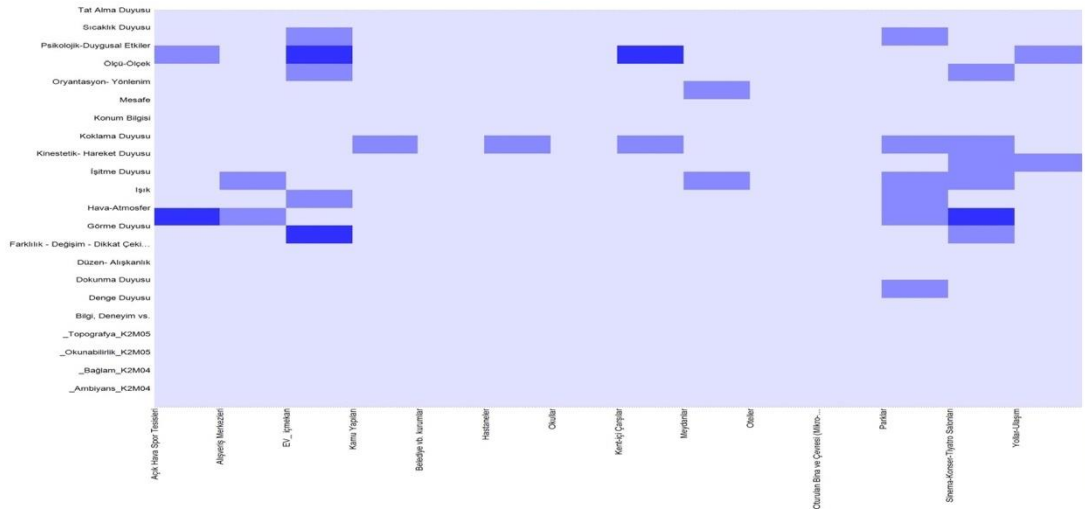
- Kent içi çarşıları (Kadıköy örneği üzerinden de tekrarlayarak) daha sıcak mekânlar olarak tanımlamıştır.
- Açık havada kendisini daha rahat hissettiğinden bahsetmiştir.
- Konut mekânı için çok fazla eşya istemeyeceğinden, çok kalabalık olmasının yorucu olacağını düşündüğünden bahsetmiştir.
- Yine konut mekânı ile ilgili olarak, sıcak renkler kullandığından, iyi ve rahat hissettiğinden bahsetmiştir.

Şekil 3-159. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının duyulara ilişkin paylaşımlarına, aynı zamanda izlenim bakımından da bakıldığında görülmektedir ki:

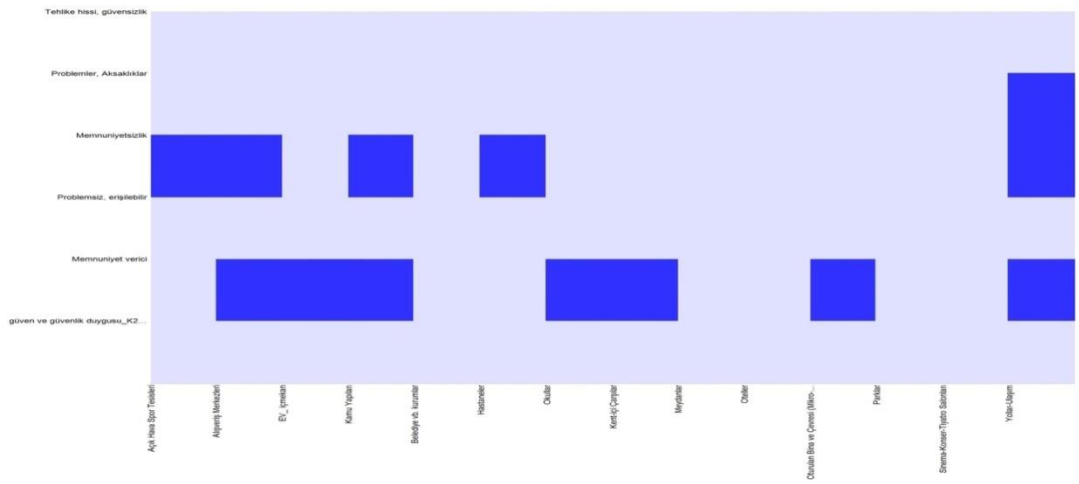
- Katılımcı, problem ve aksaklıklar konusunda kinestetik- hareket duyusu ile ilişkilen bir paylaşımda bulunmuştur.
- Katılımcının memnuniyetsizlik belirtir ifadeleri işitme ve koklama duyularıyla ilişkilenmektedir.
- Katılımcının memnuniyet belirtir ifadeleri pek çok duyu ile ilişkilenmekte olup, değinilme miktarı bakımından söz konusu duyular şu şekilde sıralanabilmektedir: Psikolojik etkiler, koklama duyusu ve sonrasında kinestetik- hareket, işitme, hava- atmosfer ve görme duyuları.

Şekil 3-160. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımlarında ilişki kurmuş bulunduğu duyular/ duyusal verilere bakıldığında:

- Katılımcı, oteller ve mikro çevresine ilişkin paylaşımlarında duyular ile ilişki kurmamıştır.
- Spor tesisleri hava- atmosfer ve psikolojik etkiler,
- Alışveriş merkezleri işitme ve hava- atmosfer,
- Evi görme ve psikolojik etkiler başta olmak üzere, sıcaklık, ölçü-ölçek ve ışık,
- Kamu yapılarından hastaneler koklama,
- Kent içi çarşılar psikolojik etkiler ve koklama,
- Meydanlar oryantasyon- yönlenim ve kinestetik- hareket,
- Parklar sıcaklık, koklama, işitme, ışık, hava- atmosfer ve dokunma,
- Sinema- konser- tiyatro salonları başta hava- atmosfer olmak üzere ölçü-ölçek, koklama, kinestetik- hareket, işitme ve görme
- Ulaşım mekânları da psikolojik etkiler ve kinestetik- hareket duyularıyla ilişki kurmuştur.

Şekil 3-161. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-08- İzlenim_ Mekânlar Matrisi

- Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımlarında izlenim belirtip belirtmediği ve izlenimlerinin hangi yönde olduğu konusuna bakıldığında,
- Alışveriş merkezleri ve kamu yapıları konusundaki paylaşımlarında hem memnuniyetine hem de memnuniyetsizliğin ilişkin paylaşımlarda bulunduğu görülmektedir.
- Ulaşım mekânlarına ilişkin paylaşımları, problemler- aksaklıklar, memnuniyetsizlik ve memnuniyet duyduğu noktalar üzerine olmuştur.
- Spor tesisleri sadece memnuniyetsizlik belirtir ifade ile karşılık bulmuştur.
- Evi, kent içi çarşılar, mikro çevre konusundaki paylaşımları da sadece memnuniyet belirtir şekildedir.

Katılımcı K2-09: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-09 ile gerçekleştirilen görüşme kapsamında katılımcı tarafından verilen cevaplar ve paylaşımlar gözden geçirilmiş ve aşağıda yer alan, kelime kullanım sıklıkları üzerinden hazırlanmış kelime bulutları (Şekil 3-162) ortaya çıkmıştır.

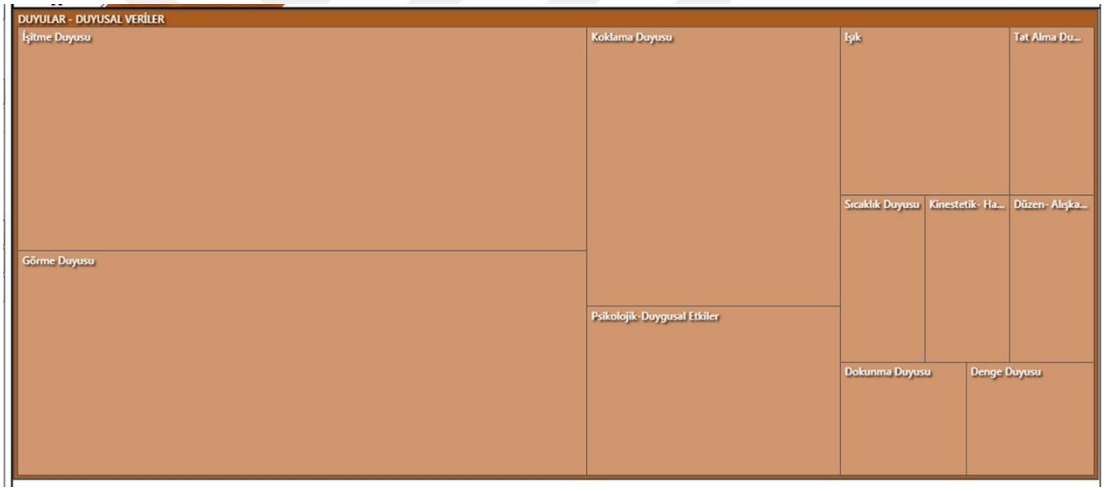
Şekil 3-162. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Katılımcının ifadelerinde yer alan kelime kullanımları incelendiğinde, “hoşuma gidiyor, rahatsız, zaman, görsel, güzel, kalabalık” gibi kelimelerin öne çıktığı görülmektedir. Katılımcının sık kullanmış olduğu bu ifade ve terimler, görüşme genelinde katılımcının en sık değindiği duyular arasında yer alan psikolojik etkiler kodu ile örtüşmektedir. Ruh hali ve hissettikleri üzerinden tanımlamalar yapan ve paylaşımlarda bulunan katılımcı, “görsel” kelimesini ise, sıklıkla mekânlardaki aktif kullanılan duyular kapsamında dile getirmiştir. Görme duyusu da yine katılımcının sık değinmiş olduğu duyular kodlamalarındandır.

Şekil 3-163. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının görüşme gelindeki ifadelerine bakıldığında izlenim belirtir paylaşımların yoğun olduğu, bu izlenimlerin de olumlu, memnuniyet belirtir yönde ağırlık kazandığı görülmektedir.

Şekil 3-164. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının kullanmış olduğu duyulara/ duyusal verilere ilişkin ifadeler incelendiğinde ise en sık değinilen duyuların işitme ve görme duyuları olduğu görülmektedir.

Katılımcının işitme duyusu ile ilişkilen paylaşımları şu şekildedir:

- Çok güçlü sesler çıkaran restoranlardan, çok fazla sesli yerlerden rahatsız olduğunu belirtmiştir.
- Olumlu yönde ise sakin, normal bir şekilde müzik dinlemenin hoşuna gittiğini ifade etmiştir.

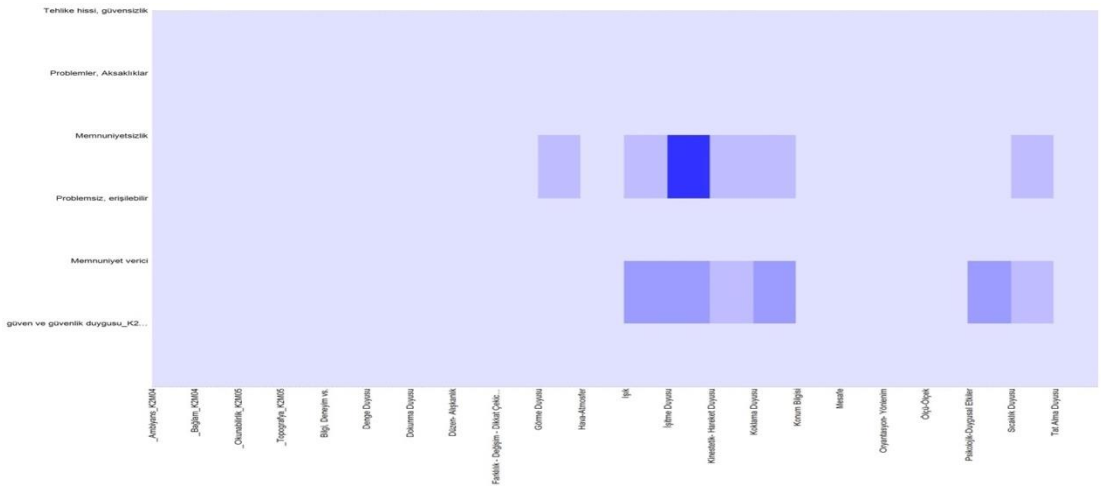
- Sakinlikten hoşlandığını ifade eden katılımcı, çok kalabalık gürültü yerlerden hoşlanmadığını belirtmiştir.
- Ulaşım mekânları için arabaların gürültülerinden, hastaneler için kalabalıktan, alışveriş merkezleri için kalabalık ve gürültülü olduğundan, bahsetmiştir.

Katılımcı, görme duyusu ile ilgili olarak ise şunları paylaşmıştır:

- Bir yere gittiğinde tekrar bulmak konusunda görsel hafızasını kullandığını belirtmiştir.
- Parklar ve doğal ortamlar için görsel verinin, örneğin yeşillikler, etraftaki güzel şeyler vb. öğelerin daha ağır bastığını ifade etmiştir.
- Ulaşım mekânları için her şeyin görerek olduğunu belirtmiştir.
- Meydanlar için de görme duyusunun daha aktif olduğunu belirtmiş, güzel görüntülü yerler olarak bahsetmiştir.
- Spor tesislerine daha çok izleyici olarak gittiğini ifade etmiş, insanları, oyuncuları ve etrafı gördüğünü belirtmiştir.
- Oturduğu çevre ile ilişkili görsel olarak yeşillikler olduğundan, etraftaki restoran, kafe, çay bahçesi mekânlarından ve deniz kenarından bahsetmiştir.
- Alışveriş merkezleri için görsel ağırlıklı olduğundan, kalabalık gördüğünde rahatsızlık duyduğundan bahsetmiştir.

Katılımcının koklama duyusuna ilişkin paylaşımları ise şu yöndedir:

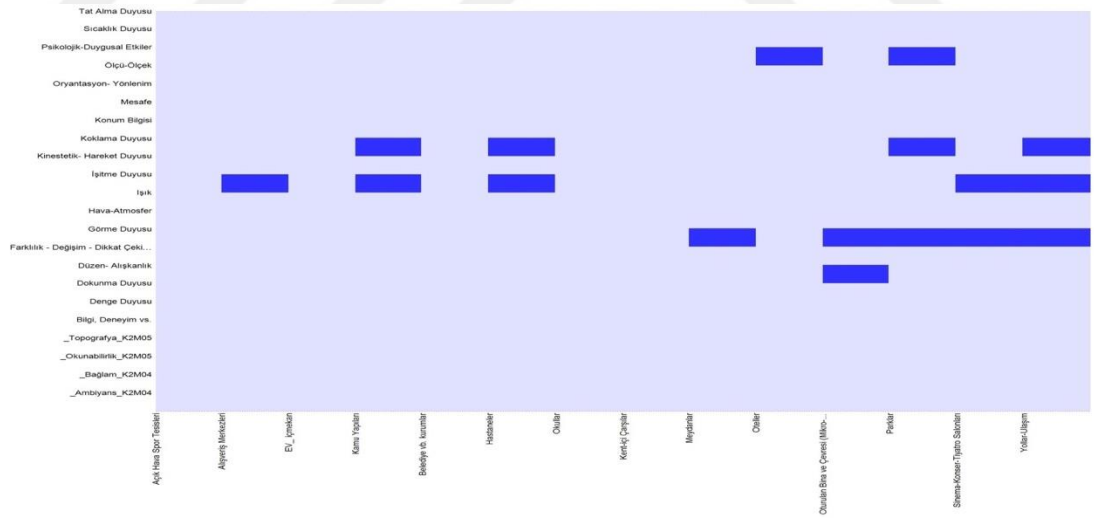
- Evdeki kokulardan mutlu olduğunu, oda kokusu ve benzeri kokulardan hoşlandığını belirtmiştir.
- Kalamış'taki derenin kokusundan hoşlanmadığını, özellikle sıcakta baskın olduğunu ifade etmiştir.
- Etraftaki çiçek kokularından hoşlandığını belirtmiştir.
- Ulaşım mekânlarında egzoz gazlarından, otobüs, kamyon, minibüs gibi araçların dumanlarından rahatsız olduğunu belirtmiştir.
- Hastanelerde oradaki kokudan rahatsız olduğunu belirtmiştir.

Şekil 3-165. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının duyularla ilişkilenen paylaşımlarında yer alan izlenim ifadelerine bakıldığında:

- Işık, işitme, kinestetik, koklama ve sıcaklık duyuları ile ilişkili hem memnuniyetsizlik hem de memnuniyet belirtir ifadeler kullanıldığı görülmektedir.
- Ek olarak, memnuniyetsizlik belirtir bir paylaşım görme duyusu, memnuniyet belirtir iki paylaşım da psikolojik etkiler ile ilişkilenmiştir.

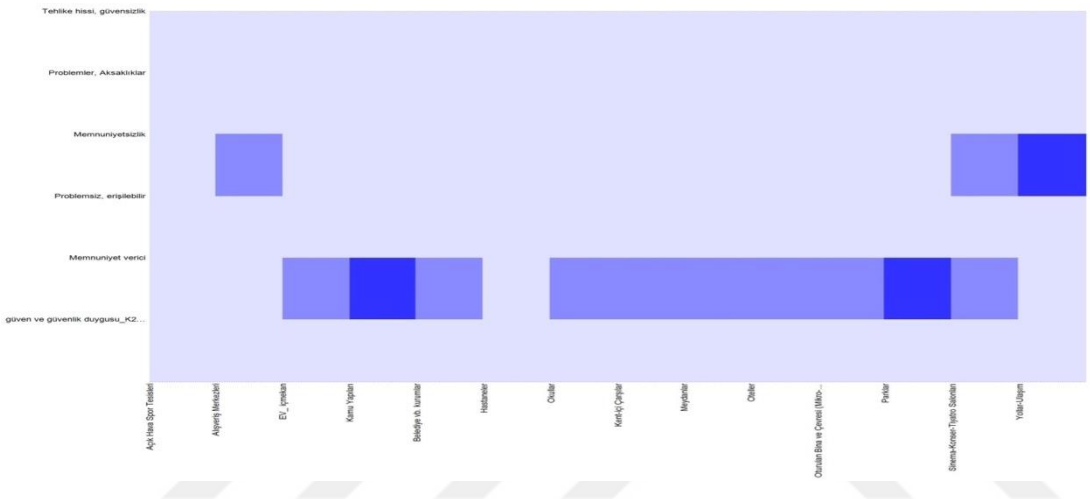

Şekil 3-166. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- Duyular/ Duyusal Veriler _ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin açıklama ve paylaşımlarında hangi duyular ile bağ kurmuş olduğuna bakıldığında:

- Spor tesisleri, evi ve kent içi çarşılara ilişkin paylaşımlarda duyular ile ilişki kurulmadı görülmektedir.

- Alışveriş merkezleri işitme,
- Kamu yapıları koklama ve işitme,
- Meydanlar görme,
- Oteller psikolojik etmenler,
- Mikro çevre görme ve düzen- alışkanlık,
- Parklar psikolojik etkiler, görme ve koklama,
- Sinema- konser- tiyatro salonları işitme ve görme,
- Ulaşım mekânları da işitme, görme ve koklama duyuları ile ilişkilendirilmiştir.

Şekil 3-167. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-09- İzlenimler _ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara dair paylaşımlarında yer alan izlenim belirtir ifadelere bakıldığında ise:

- Sinema- konser- tiyatro mekânlarına ilişkin paylaşımlarında hem memnuniyet hem de memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin yer aldığı,
- Başta kamu yapıları ve parklar olmak üzere, evi, kent içi çarşı, meydanlar, oteller ve kendisinin mikro çevresi ile ilgili paylaşımlarda memnuniyet verici ifadelerin yer aldığı,
- Ulaşım mekânları ve alışveriş merkezleri ile ilgili paylaşımlarında da memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin bulunduğu görülmektedir.

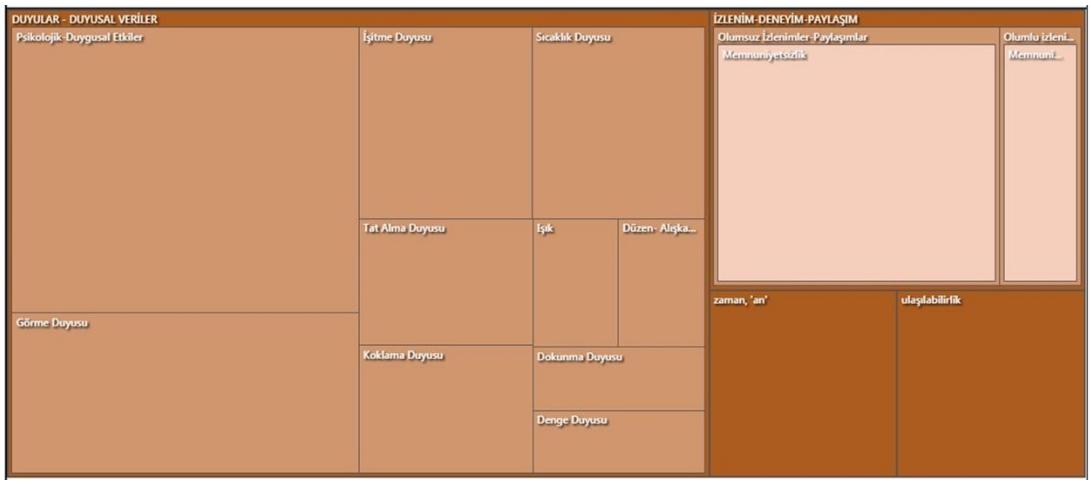
Katılımcı K2-10: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-10 ile gerçekleştirilen görüşme kapsamında katılımcı tarafından verilen cevaplar ve paylaşımlar gözden geçirilmiş ve aşağıda yer alan, kelime kullanım sıklıkları üzerinden hazırlanmış kelime bulutları (Şekil 3-168) ortaya çıkmıştır.

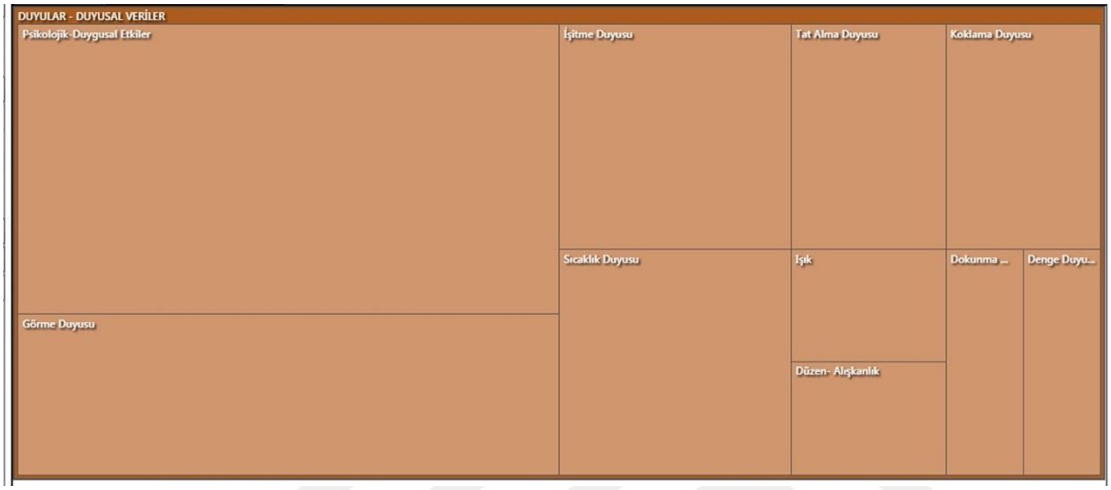
Şekil 3-168. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görselleri. (Soldaki görsel, tüm kelimeler; sağdaki görsel, ilk 50 kelime)

Katılımcının görüşme genelinde, kelime kullanım sıklıklarına göre "zaman, güzel, biz, belirli" kelimeleri öne çıkmaktadır. Burada özellikle, "belirli" kelimesi ve kullanımları dikkat çekmektedir. Katılımcı, genel olarak bir mekâna, bir zamana veya âna referansla "belirli" kelimesini kullanmış olup, bu çerçevede mekanın ve mekansal deneyimin zamana ve duruma göre değişken ve kendisine özgü oluşunu vurgulaması bakımından önemli görülmektedir.

Şekil 3-169. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- Cevaplar- Hiyerarşik tablo

Katılımcının görüşme genelindeki ifadelerine bakıldığında, (Bknz. Şekil 3-169), izlenim belirtir ifadelerin çok yoğun olmadığı ve olumsuz yönde izlenim ağırlık kazandığı, "zaman- an" ve "ulaşılabilirlik" kodlarında paylaşımların bulunduğu görülmektedir. Duyular/ Duyusal Veriler Kodu özelinde incelendiğinde de paylaşımların ağırlıklı olarak psikolojik- duygusal etkiler ile ilişkilendirilebileceği görülmektedir (Bknz. Şekil 3-170).

Şekil 3-170. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- Cevaplar- Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları- Hiyerarşik tablo

Paylaşımların en çok ilişkilendirildiği kodlama olan psikolojik etkiler kodlamasına bakıldığında:

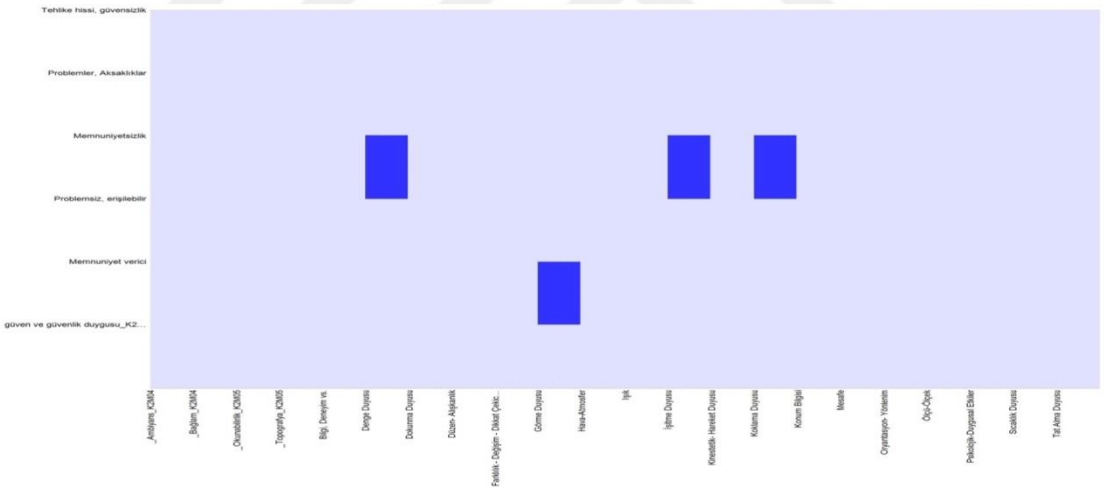
- Katılımcı, insanları mekândaki en önemli değişken olarak tanımlamıştır.
- Eylemsel olarak geçmiş deneyimleri hatırlamasından bahsetmiştir.
- Mekânların sıcaklığına ilişkin paylaşımlarında insani sıcaklığı, mekân sahibinin, oradaki insanların sıcaklığının da önemli olduğunu belirtmiştir.
- Doğduğu şehir için duymuş olduğu bağ ve oranın her şeyinin kendisine güzel geliyor olmasından bahsetmiştir.
- Kent içi çarşıları, daha güzel ve daha samimi olarak betimlemiş, herkesin birbirini tanıyor olmasından, herkesin güvenerek alışveriş yaptığı ayrı bir esnafın bulunmasından bahsetmiştir.
- Hastaneler için hüzün ve üzüntü kelimelerini kullanmıştır.
- Oteller için, doğa otellerine ilişkin olarak huzurlu hissettiğinden bahsetmiştir.
- Konutunu huzur bulduğu yer olarak tanımlamıştır.

Katılımcının görme duyusu ile ilişkili paylaşımları şu şekildedir:

- Katılımcı görselliği önemli bulduğundan, özellikle kendi işi bağlamında da çok önemli olduğundan bahsetmiştir.
- Doğal ortamlar için şelaleyi seyretmek örneği üzerinden görme duyusu ile ilişki kurmuştur.
- Mikro çevresine ilişkin olarak, değişmesi gereken bir yer olduğunu düşündüğünü, görsel olarak gökdelenlerle iç içe konutların hoş görüntü vermediğini, içini kararttığını belirtmiştir.
- Kendi evi için balkonunun kendisine ferahlık verdiğini ifade etmiştir.

Katılımcı, işitme duyusu ile ilişkili olarak ise şu paylaşımlarda bulunmuştur:

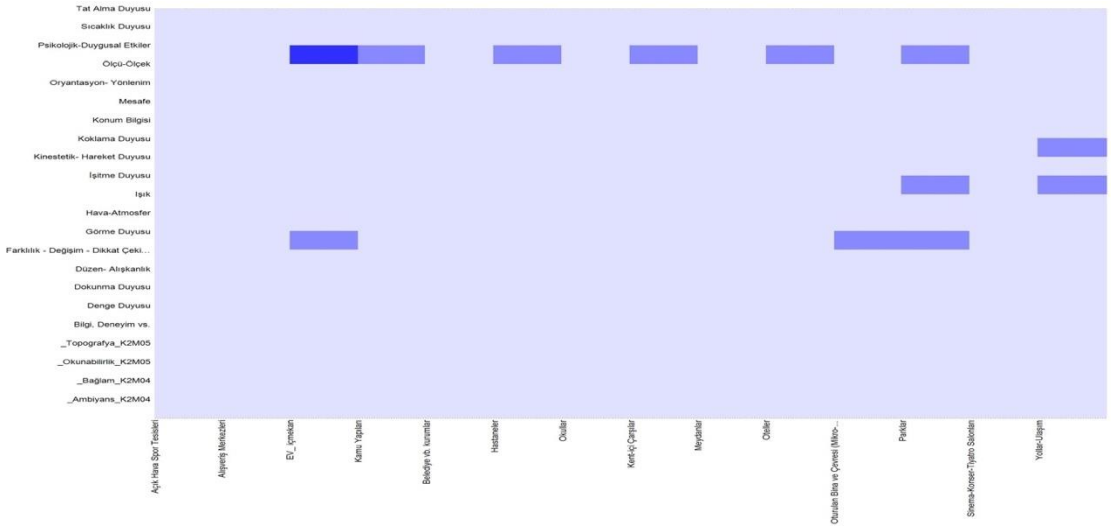
- Doğduğu şehirdeki ırmağın akış sesinden bahsetmiş, o sesi telefonda dahi duysa tanıyacağını ifade etmiştir.
- Yine doğmuş olduğu şehir üzerinden şelale sesinden bahsetmiştir.
- Ulaşım mekânları ile ilgili olarak aşırı yoğunluk, egzoz, gürültü, bağırış, kavga gibi olumsuz durumlardan bahsetmiştir.

Şekil 3-171. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- İzlenim_ Duyular/ Duyusal Veriler Matrisi

Katılımcının duyularla ilişkilen paylaşımları içi izlenim belirtir ifadelere bakıldığında:

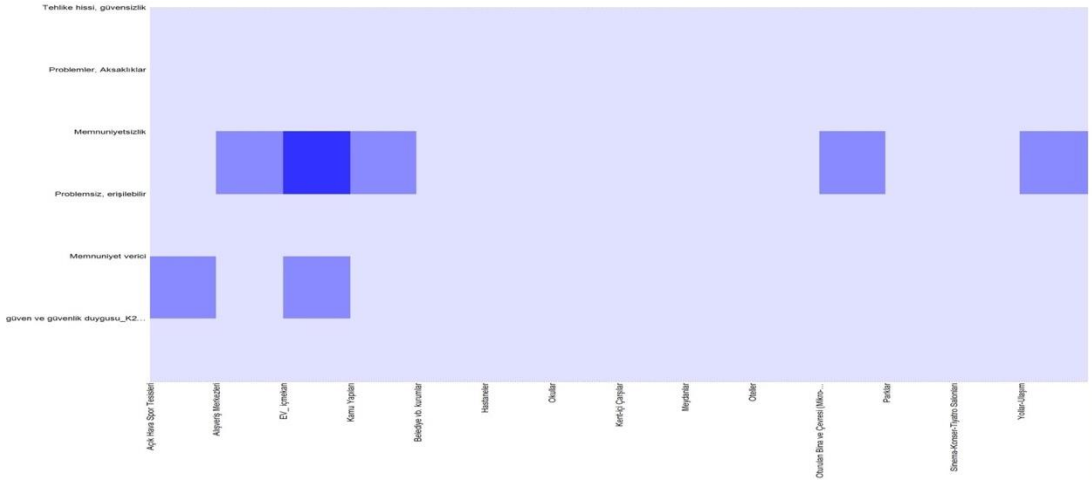
- Memnuniyet belirtir ifadenin görme duyusuyla ilişkilendiği görülmektedir.
- Memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin de denge, işitme ve koklama duyularıyla ilişkilendikleri görülmektedir.

Şekil 3-172. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- Duyular/ Duyusal Veriler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara dair açıklama ve paylaşımlarına hangi duyular ile ilişkilendikleri çerçevesinde bakıldığında:

- Spor tesisleri, meydanlar ve sinema- konser- tiyatro salonlarına ilişkin paylaşımların duyular ile ilişkilendirilmemiş olduğu,
- Ev için psikolojik etkiler ve görme,
- Kamu yapıları, kent içi çarşılar ve oteller için psikolojik etkiler,
- Mikro çevre için görme,
- Parklar için psikolojik etkiler, görme ve işitme,
- Ulaşım mekânları için koklama ve işitme duyularının paylaşımlarda yer bulduğu görülmektedir.

Şekil 3-173. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Tasarım/ mimarlık eğitimi almamış bireyler ile gerçekleştirilen Mülakat Çalışmaları)- K2-10- İzlenimler_ Mekânlar Matrisi

Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımlarında yer alan izlenim belirtir ifadeler incelendiğinde ise:

- Evi için hem memnuniyetsizlik hem de memnuniyet belirtmiş olduğu,
- Spor tesisleri için yalnızca memnuniyet belirtir ifade kullandığı,
- Alışveriş merkezleri, kamu yapıları, mikro çevre ve ulaşım mekânları için de yalnızca memnuniyetsizlik belirtir ifadelerin kullanılmış olduğu görülmektedir.
- Ayrıca, kent içi çarşılar, meydanlar, oteller, parklar ve sinema- konser- tiyatro salonlarına ilişkin izlenim belirtir ifadeler yer almamaktadır.

Mimarlarla Yapılan Görüşmeler- Katılımcı Cevapları Üzerinden Değerlendirmeler

Mimarlarla yapılan görüşmelerde, gören diğer bireylerle yapılan görüşme ile aynı sorular sorulmuş olup, ek olarak da, yönteme dair bilgilendirmenin yapıldığı bölümde detaylı olarak aktarılmış olan Sensing Spaces: Architecture Reimagined Sergisi katılımcılarına sergi küratörü Kate Goodwin tarafından yöneltilmiş olan, tüm katılımcılar için ortak sorular yöneltilmiştir.

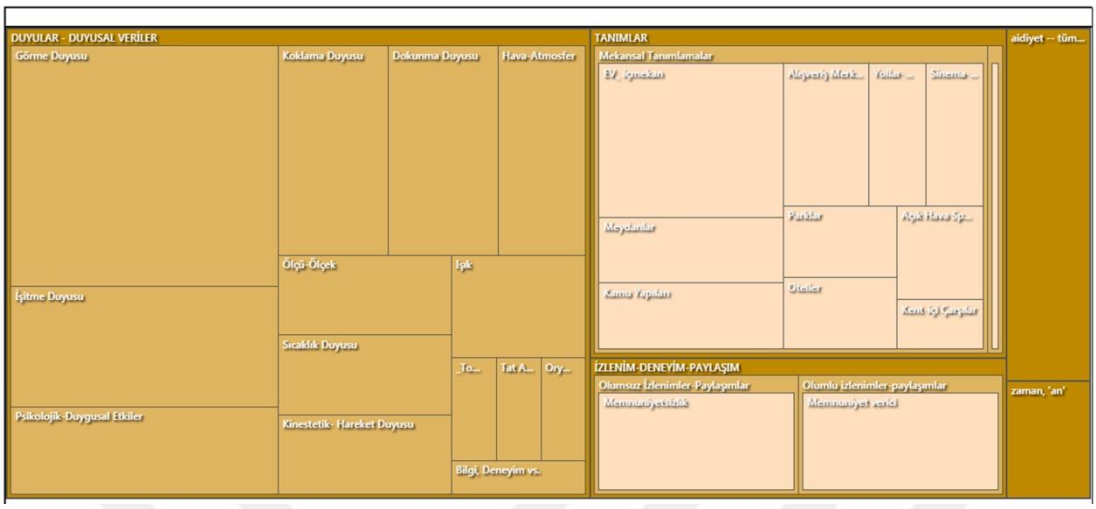
Katılımcı K2-M1: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-M1 ile yapılan görüşme, gören grup ile ortak olan mülakat sorularına verilen cevaplar çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıda yer almakta olan kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime kullanım sıklıklarına göre oluşturulan kelime bulutu, mülakat soruları için verilen cevaplarda “mekân, zaman, bina, meydan, kültür” gibi kelimelerin öne çıktığını göstermektedir (Şekil 3-174).

Şekil 3-174. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M1- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli

Katılımcı K2-M1'in cevaplarında duyularla ilişkili olarak ise "ses, görsel, zemin, sıcaklık, koku, hava, renk" kelimeleri öne çıkmaktadır.

Şekil 3-175. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M1- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo

K2-M1'in görüme geneli cevapları üzerinden yapılan kodlama çalışmaları değerlendirildiğinde, görüşmenin duyular/ duyusal veriler çerçevesinde ağırlık kazandığı ve en sık değinilen duyunun görme duyusu olduğu görülmektedir. Katılımcının izlenim belirtir ifadeleri olumlu ve olumsuz yönde yaklaşık miktarlardadır. Katılımcının, duyular ana koduna ek olarak "aidiyet" ve "zaman- ân" kodlamaları dâhilinde paylaşımları da bulunmaktadır.

Katılımcının görme duyusuna ilişkin paylaşımları, sayısal bakımdan belirgin bir biçimde diğer duyulardan farklılaşmaktadır. Görme duyusuna ilişkin paylaşımları şu şekildedir:

- Katılımcı, hastane projeleri için renk kullanımından ve yarattığı psikolojik etkilerden bahsetmiştir. Hastanelerde dinamik renklerin değil de sakinliği çağrıştıran renklerin kullanılmasına ihtiyaç duyulduğunu, buna karşılık bazı mekânlar için de dinamik renklerin tercih edilebileceğini, örneğin çocuğunun odası için renkleri birinci etken olarak düşündüğünü anlatmıştır.
- Parklar ile ilgili paylaşımları esnasında Berlin'deki park deneyiminden bahsetmiş, oradaki deneyimi için görsel duyunun %100 olduğunu, doğrudan aktif olduğunu belirtmiştir.

- Meydanlar ile ilişkili olarak da görsel duyuların aracı olduğunu, diğer duyuların çok fazla şey tarif etmeyeceğini ve kendisi için en önemli olan şeyin görsel deneyim olduğunu ifade etmiştir.
- Kent içi çarşılar için, görsel üzerine olduğunu, çarşı dendiğinde kendisinde ilk yaptığı çağrışımın "birden fazla malın satıldığı ve satılan tüm ürünlerin hepsini bir arada görebildiği bir yer" olduğunu belirtmiştir. Ürünler arası kıyas yapabildiği, hepsini sırayla gezebildiği bir yer olarak kent içi çarşıları tanımlayan K2-M1, ilk aklına gelen çarşı örneği olarak da Edirne'deki çarşıdan bahsetmiştir. Ali Paşa Çarşısı üzerinden de girişte, yukarıda kalarak içeriye inmeden önce alacağı ürünü görüp, ona göre yönlenebilmek, çarşıyı boydan boya görebilmek bakımından örnekleme yapmıştır.
- Çarşı deneyimleri ve görsellik üzerindeki paylaşımlarında, veri edinimi için aktif olarak kullanımına ek olarak farklı ve ilgisiz ürünlerin yan yana gelmesiyle oluşabilecek görsel karmaşadan da bahsetmiştir. Böyle bir görsel karmaşanın farkında olmadan kişiyi yorduğunu belirten katılımcı, tabela vb elemanların böyle yerlerde sadeliği bozmayacak, görsel bütünlüğü parçalamayacak biçimde kullanılması gerektiğini ifade etmiştir.
- Katılımcı, tasarlamış oldukları bir üniversite projesi üzerinden örnekleyerek, mekânlar arasındaki görsel ilişkinin önemli olduğunu belirtmiştir. Aynı çerçevede, sinema-konser- tiyatro salonları için de "mevcut ile başka bir etkinliğin ara kesiti" olması gerektiğini ifade etmiş, görme duyusu ile mevcut ortamdaki hareket arasında bir ilişki ve iletişim tanımlamıştır. Bu tanımlama dâhilinde, tasarlanan (kültür merkezi, etkinlik alanı, fuayesi vb. gibi) mekân ile ses ve benzeri unsurların kontrol altına alınması ve görsel ilişki kullanırken diğer duyusal verilerin kontrollü bir biçimde mekâna dâhil ediliyor olması gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Etkinlik salonlarının fuaye, giriş gibi mekanlarının etkinlik mekanı kadar önemli olduğunu ve insanların birbirleri arasındaki iletişimini ve etkileşimini sağladığını ifade etmiştir.
- Katılımcı, alışveriş merkezleriyle ilgili olarak kendisini görsel olarak her şeyden soyutladığından ve yapay ışıklandırmanın çok fazla olduğundan bahsetmiştir.

Katılımcının sık değinilmiş olan bir diğer duyu olarak işitme duyusuyla ilişkili paylaşımları ise şu şekildedir:

- Seslerin, mekâna ilişkin referans sağladığını, konum, bağlam, zaman ve benzeri bilgileri geçmiş deneyimlerinden ve mevcut bilgilerinden de yola çıkarak algılayabildiğini aktarmıştır.
- Parklar ile ilgili paylaşımlarında (Berlin'deki deneyimi üzerinden) kullanılan su öğeleri, kuş sesleri, suyun akışından doğan sesler, yaprakların sesleri gibi işitsel örneklerden bahsetmiştir.
- Kayseri'deki park alanı üzerinden örnekleyerek rüzgâr sesinden, ağaçlara vurmasından ve yaprak seslerinden bahsetmiş ancak yere özgü bir aidiyet hissettirmediğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Katılımcı, meydanlara ilişkin paylaşımlarında, meydana göre duyusal verilerin değişeceğini belirtmiş, işitsel olarak da insan sesleri, kaykaylar, insanların sohbetleri, çocuk sesleri, ağaç, yaprak sesleri ile ve daha sesli veya sessiz olmak gibi farklılıklar içeren durumlarla örneklendirmiştir.
- Spor tesisleri için duyusal veri bakımından en belirgin olarak çocuk seslerini ve çocukların varlığını belirten katılımcı, söz konusu kent parçaları ve mimari fonksiyonun çocuk sesleriyle eşleşmiş olduğunu belirtmiştir.
- Katılımcı, kültürel mekanlar ile ilgili paylaşımlarında, işitsel öğelerin kontrol edilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiş, özellikle giriş-fuaye gibi mekanlar için görsel olarak dış mekanla ve çevreyle ilişki kurulmasını önemli görürken işitsel olarak dışarıdan veri alıyor olmanın odaklanma zorluğu yaratacağını ifade etmiştir.
- Alışveriş merkezleri için gürültülü olduklarından, dışarıya doğru ses yapılan mağazalardan ve eğlence merkezlerinden bahsetmiştir.

Katılımcının dokunma duyusuna ilişkin paylaşımları ise şu şekildedir:

- Katılımcı, mekân üzerine genel bir tanımlama yaparken, zihin düzeyinde bir mekan tanımı yapabilmek için "zemin" varlığına gereksinim duyulduğundan bahsetmiş, vücut ile dokunarak, zemine ayaklar ile basılarak daha hızlı algılandığını onun dışındaki boyutları gözü ile algıladığını ifade etmiştir.

- Yapıda kullanılan malzemeleri bazen merak ettiğini ve dokunarak anlamaya çalıştığını, nasıl bir şey olduğunu hissetmeye çalıştığını belirtmiştir.
- Dokunma duyusu ile ilişkili olarak, Hollanda'daki bir belediye binasından bahsetmiş, binanın cephesinde kentte yaşayan insanların parmak izlerinin kullanılmış olmasını, böylece halkın oraya direkt dokunduğunu çağrıştırdığını olumlu bulduğunu belirterek aktarmıştır.
- Çarşılar ile ilgili paylaşımlarında yurt dışında, etkilendiği bir çarşı üzerinden örnekleyerek, zemin döşemesi, binalar arasındaki uyumdan, tuğla kullanımından ve tuğla malzemenin zeminde, duvarda farklı biçimlerde kullanılmış olmasından bahsetmiştir.

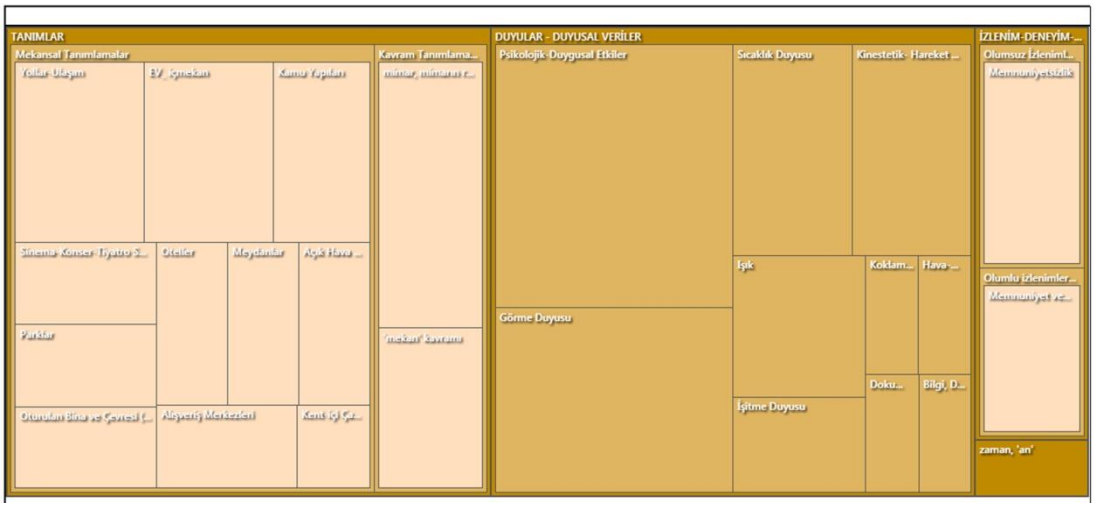
Katılımcı K2-M2: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-M2 ile yapılan görüşme, gören grup ile ortak olan mülakat sorularına verilen cevaplar çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıda yer almakta olan kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime kullanım sıklıklarına göre oluşturulan kelime bulutu, mülakat soruları için verilen cevaplarda "önemli, zaman, alışveriş, mekân" gibi kelimelerin öne çıktığını göstermektedir (Şekil 3-176).

Şekil 3-176. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M2- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli

Kullanım sıklıklarına göre hazırlanan kelime bulutunda duyularla ilişkili olarak ise yalnızca "görsel" kelimesi yer bulmaktadır.

Şekil 3-177. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M2- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo

Katılımcının cevapları genelinde bakıldığında, duyular/ duyusal veriler, tanımlar, izlenimler ana kodları altında paylaşımların yer aldığı ve ek olarak da "zaman- ân" kodlamasına ilişkin paylaşımların bulunduğu görülmektedir. Katılımcının duyular/ duyusal veriler ana kodu altında en sık "psikolojik- duygusal etkiler" koduna ilişkin paylaşımlarda bulunmuştur. K2-M2'nin izlenim belirtir ifadeleri ise olumlu ve olumsuz yönde yaklaşık eşit miktarlarda olmuştur.

Katılımcının psikolojik- duygusal etkiler altında kodlanan paylaşımları şu şekildedir:

- Katılımcı, mekân tanımlamalarında, mekânla kurduğu ilişkiyi ne için orada olduğunun tariflediğini, okul, ofis ya da hastane hangi yapı olursa olsun psikolojik olarak öğrenilmiş bir şeyle gidiliyor ve o hissiyatla etrafın değerlendiriliyor olduğunu belirtmiştir. Mimar olmanın da farklı bir yaşantı daha kattığı, iyi ya da kötü, onu incelemeye ve eleştirmeye başlandığını eklemiştir.
- Mekânın duyusallığı ve duyular- mekân arasındaki ilişkiler konusunda, öncelikle ne olursa olsun insani kriterlere göre hareket edildiğini ifade etmiştir. Bazen fiziki açıdan rahatsız bir mekân için orada karşılaştığın biriyle birlikte mekânın pek çok kriterinin ikinci, üçüncü planda kaldığını belirtmiştir.
- Parklarla ve doğal ortamlarla ilgili paylaşımlarında kimlerle ve nasıl orada olduğunun, geçerek mi, vakit geçirmek için mi yoksa bir işin başlangıcı için mi orada olduğunun önemli olduğunu belirtmiştir.

- Katılımcı kent içi çarşı deneyimleri için de insan faktörünün çok önemli olduğunu, mekânın zamana göre değiştiğini ve yine gidiş- orada oluş amacına göre deneyimin değiştiğini ifade etmiştir.
- Konser salonları ile ilgili paylaşımlarında mekânın çok önemli olmadığı, sokakta, uygun olmayan şartlarda birini keyifle izlenebildiğini belirtmiştir.
- Oteller konusunda da çalışanların güler yüzlü olması gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcının sık edindiği duyulardan görme duyusu kodundaki paylaşımları şu şekildedir:

- Katılımcı, genel itibariyle duyular ve mekân ilişkisi üzerine görüşlerini aktarırken görsellikle ilişkili olarak renk ve ışıktan bahsetmiştir.
- K2-M2, mekân deneyimi için, uzaktan yaklaşarak deneyimlerin kazanıldığını düşündüğünü belirterek görselin daha baskın olduğunu ve her zaman ön planda olduğunu ifade etmiştir.
- Meydan ile ilişkili olarak, genelde durulduğu ya da gelindiğinde bir sürprizle karşılaşıldığını ama bu sürprizin bilmediğin bir yere geldiğindeki bir sürpriz olduğu ve bittiğini ifade etmiştir. Katılımcı, meydan ve sokak kıyaslaması üzerinden, meydanın bir köşede durarak tamamının çözülebildiğini, sokakta ise bunun mümkün olmadığını ve her an yeni bir perspektifle karşılaşıldığını eklemiştir.
- Alışveriş merkezleri ile ilgili paylaşımlarında, vitrinlerin renkliliğinin ve çeşitliliğinin ön planda olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.
- Katılımcı, renk ile ilgili düzenlemelerden sinema- konser- tiyatro salonları ile ilgili paylaşımlarında da bahsetmiştir ancak diğer faktörlerle birlikte insan faktörünün arkasına konumlandırmıştır.

Katılımcının kinestetik- hareket duyusu ile ilgili paylaşımları şu şekildedir:

- Katılımcı, parklarla ilgili paylaşımlarında beş duyunun dışında olarak belirttiği aracı durumları, kinestetik ile ilişkili olarak oradaki doğallık, düz olması, dik olması vb. topografik yapısı ile aktarmıştır.
- Meydanlar ile ilgili olarak, yine meydan ve sokak mekânları kıyaslaması üzerinden, meydanların daha durağan olup kentin mafsal noktaları gibi olduklarını, sokakların ise hep devinim halinde olduğunu ve bu devinimin hem etrafa hem kişiye ilişkin birkaç türlü bir devinim olduğunu ifade etmiştir.

- Alışveriş merkezlerindeki kullanım için olumsuz bir izlenimle kalabalık olmasından duyduğu rahatsızlığı belirtmiştir.

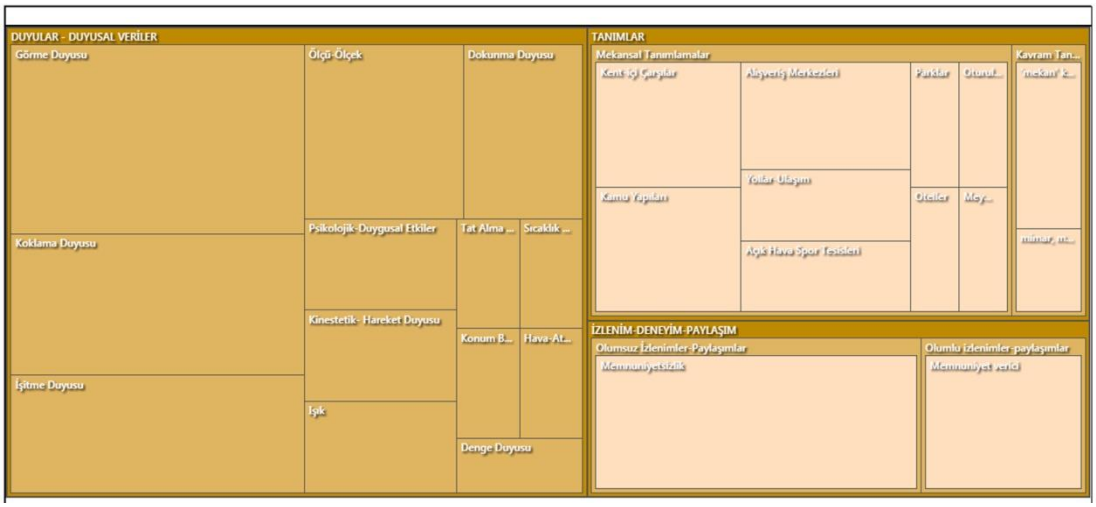
Katılımcı K2-M3: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-M3 ile yapılan görüşme, gören grup ile ortak olan mülakat sorularına verilen cevaplar çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıda yer almakta olan kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime kullanım sıklıklarına göre oluşturulan kelime bulutu, mülakat soruları için verilen cevaplarda "meydan, koku, görme, mekân" gibi kelimelerin öne çıktığını göstermektedir (Şekil 3-178).

Şekil 3-178. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M3- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli

"Görme, koku, ölçek, ışık" kelimeleri duyusal veri sağlaması bakımından da sık kullanılan kelimeler arasında yer alması önemli görülen kelimelerdir.

Şekil 3-179. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M3- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo

Katılımcının paylaşımları üzerinden yapılan kodlamalar, katılımcının en sık değinmiş olduğu duyunun görme duyusu olduğunu göstermektedir (Şekil 3-179). Aynı kodlama hiyerarşisi üzerinden bakıldığında, izlenim belirtir ifadeler ise olumsuz yönde ağırlık kazanmaktadır.

Katılımcının ifadelerinde en sık yer bulan duyu olarak görme duyusu ile ilişkili paylaşımlar şu şekildedir:

- Mekânın genel olarak deneyimi ve mekânsal duyumsama çerçevesindeki paylaşımlarında, görsel hikâyeden, mekân okumada etkili olduğundan bahsetmiştir.
- Her şeyin gözle başladığını ifade eden katılımcı, buradaki "göz" ifadesinin yalnızca göz olarak kalmadığını, tarifi güç bir biçimde başka bir şey olduğunu belirtmiş, kişiye göre değişken olsa da eşit ağırlıklı olarak duyuların ve farklı algı biçimlerinin işlediğini ancak mimar olarak mesleki bakımdan görmenin daha önemli olduğunu belirtmiştir.
- Parklar ve doğal ortamlar için görme duyusunu da kullanılan aktif duyular arasında saymış, ulaşım mekânları için özellikle renk kodlamalarından, renk kodları ile kent okumanın kolaylaşabileceğinden bahsetmiştir.
- Çarşı mekânlarını deneyimlemekten çok keyif aldığını belirten K2-M3, tüm duyulara hitap eden yerler olduklarını belirterek görme duyusunu da aktif duyular arasında saymıştır. Alışveriş merkezleri ile kıyaslama yaparak, çarşıların her bakımdan zengin mekanlar olduklarını, alışveriş merkezlerinin ise daha steril olduğunu, görsel algının şüphesiz olduğunu ama diğer duyular bakımından çarşılar kadar zengin olmadıklarını ifade etmiştir.
- Bir mimar olarak kamu yapılarının hangi duyularımıza hitap ettiğiyle ilgili soruya ağılıklı olarak görme üzerine çalışılıyor olduğu ve zaman ve şartlardaki kısıtlılık sebebiyle diğer duyularla kurulan ilişki üzerine çalışılamadığını belirtmiştir.

Katılımcı K2-M3 tarafından yapılan paylaşımlardan koklama duyusu ile ilişkilenenler şöyledir:

- Katılımcı, kokunun mekân algısı bakımından önemli olduğunu, bazı projelerde yapay kokulandırma yaptıklarını anlatmış, kokunun en güçlü hafıza

uyaranlarından ve en uzun süreli kalıcı olanlarından biri olduğu düşüncesini paylaşmıştır. Mekânı tanımlarken, çocukluktan kalma kokuların yardımcı olduğunu, tatil kasabasındaki begonvillerin, çocukluktaki bahçelerindeki güllerin, köşedeki fırın kokusundan ve o mekânı, o sokağı belirleyici özelliğinden bahsetmiştir.

- Katılımcı, parklar, çarşılar ve kamu yapıları için de koku duyusunun kullanıldığını, alışveriş merkezleri için koku duyusunun tanımlayıcı ve aktif olmadığını belirtmiştir. Kamu yapılarında, kurumsal kimlik dışında kokunun projeye eklemlendirilmesini doğru bulmadığını ancak var ise bir koku onu kullanmayı doğru bulduğunu ifade etmiştir.

Katılımcının işitme duyusu ile ilgili paylaşımları ise şu şekildedir:

- İzlemiş olduğu bir belgeselden, görme engelli bireylerin işitme duyusu aracılığıyla yol ve yön buluşlarından, ağızları ile çıkartmış oldukları bir sese göre mekânı anladıklarından ve yönlerini belirlediklerinden bahsetmiştir.
- Parklar ve doğal ortamlar için kuş seslerinden, doğanın kendi sesinden, yaprağın hışırtısından; çarşılar ve alışveriş merkezleri için de işitme duyusunun aktif olduğundan bahsetmiştir.
- Katılımcı bir yapı tasarlarken ses konusuna, işitme duyusu ile nasıl ilişki kurulduğuna dair tasarımı yönlendiren kararlar alınmadığını, üzerine çalışılmadığını ifade etmiştir.

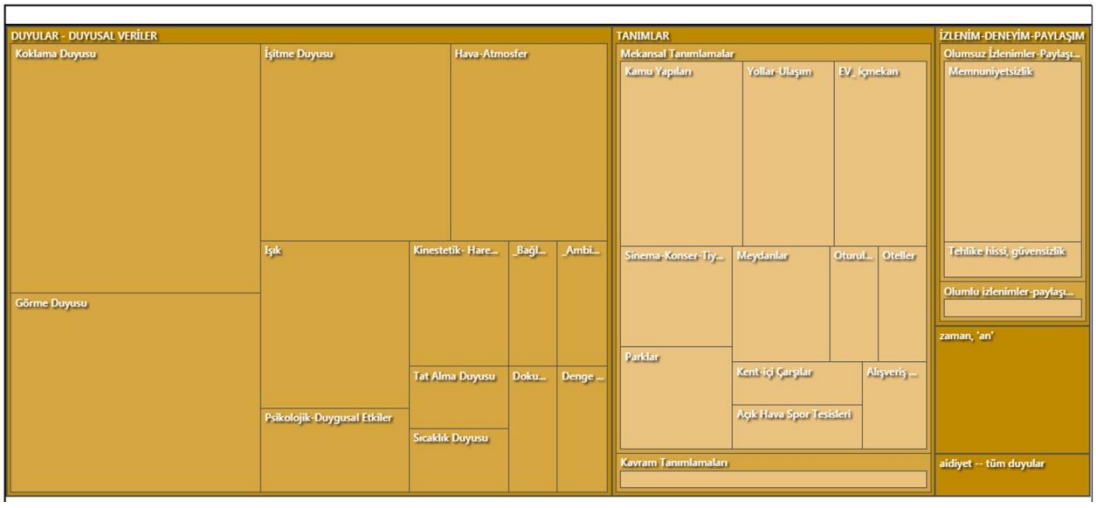
Katılımcı K2-M4: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-M4 ile yapılan görüşme, gören grup ile ortak olan mülakat sorularına verilen cevaplar çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıda yer almakta olan kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime kullanım sıklıklarına göre oluşturulan kelime bulutu, mülakat soruları için verilen cevaplarda "toplum, doğal, ışık, yapay" gibi kelimelerin öne çıktığını göstermektedir (Şekil 3-180).

Şekil 3-180. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M4- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli

Duyularla ilişkilenen ve kelime bulutunda yer alanlar ise "ışık –aydınlatma-, görsel, koku" kelimeleridir. Koklama duyusu, katılımcının duyular/ duyusal veriler ana kodu kapsamında da en sık değinmiş olduğu duyu olarak ortaya çıkmaktadır (Şekil 3-181).

Şekil 3-181. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M4- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo

Katılımcı ile gerçekleştirilen görüşme duyular/ duyusal veriler başlığında ağırlık kazanmış olup, katılımcının izlenim belirtir ifadeleri memnuniyetsizliğini belirtir

olumsuz yönde ifadeler olarak yoğunlaşmaktadır. Katılımcı, duyular, mekân tanımlamaları, izlenimler ana kodlarına ek olarak, zaman-ân ve aidiyet koduna ilişkin paylaşımlarda da bulunmuştur.

Katılımcının paylaşımlarında en sık yer bulan koklama duyusu kodlarında şunlar yer bulmuştur:

- K2-M4 genel mekân tanımı içerisinde kokuyu ve koklama duyusunu da ilişkilendirmiş, mekânın eskiliği ya da yeniliği gibi durumların koku aracılığıyla anlaşılabileceğini örneklemiştir.
- Mimar olarak, tasarım yaparken tasarlanan mekânın özelliklerine göre bazı yapılarda fonksiyonalitenin ötesinde beklentiler de olduğunu, genel itibariyle hep ticari bir boyutun olduğunu ancak bunun giydirildiğini ve yapılan işi ticari boyuttan başka bir şeye götürme işinde koklama da dâhil pek çok duyunun kullanıldığını ifade etmiştir.
- Parklar, ulaşım mekânları, çarşılar, oteller ile ilgili paylaşımlarında koklama duyusuna yer vermiştir. Parklar ve doğal ortamlar için doğadan gelen kokulardan; ulaşım mekânları için CO2 ve CO miktarlarından, rüzgârla yayılmalarından ve canlılar üzerine etkilerinden, yayılan kimyasallardan; çarşılar için kendilerine has kokuları olduğundan, oteller için bazılarının kendilerine özel kokuları olduğundan bahsetmiştir.
- Katılımcı, alışveriş merkezleri için ise kendilerine özgü karakterleri olmadığını belirtmiştir.

Katılımcının görme duyusuna ilişkin paylaşımları ise şu şekildedir:

- Genel itibariyle mekân ve mekân algısı üzerine paylaşımlarında, mekânın görsel tarafından, renklerden, üniversal değerlere göre renklendirilmiş mekânlar olduğundan bahsetmiştir.
- Parkların ve doğal ortamların görsel olarak kişiyi etkileyebildiğini, ulaşım mekânlarında kirliliğin ve kimyasalların yarattığı problemlerin görüldüğünü, çarşıların kendilerine has görsel bir zenginliği olduğunu, spor tesislerinin hem görsel olarak hem de kullanım bakımından mevcudiyetlerinin önemini belirtmiştir.

- Sinema- konser- tiyatro salonları gibi yapıların sadece içerisindeki etkinlikle değil, dışarı açılan yardımcı üniteleri, kostüm, dekor üniteleri, sahne arkaları vb. mekânlar ile görülebilir ve deneyimlenebilir bir hale gelebileceğini ve çok önem taşıdığını ifade etmiştir.

Katılımcının işitme duyusuna ilişkin paylaşımları ise şu şekilde olmuştur:

- Mekân ile ilgili genel açıklamalarında sese ve işitme duyusuna yer vermiş olan katılımcı bazı durumlar için seslerin tanımlayıcı nitelikli olduğunu, mekânda kendisini en çok etkileyen duyulardan birinin işitme duysusu olduğunu ifade etmiştir.
- Ulaşım mekânlarındaki gürültü ve titreşimden bahsetmiştir.
- Çarşılar için kendisine özgülük olarak ses faktörünü de belirtmiş, mekânın veya ürünün sesinin olabileceğinden bahsetmiştir.

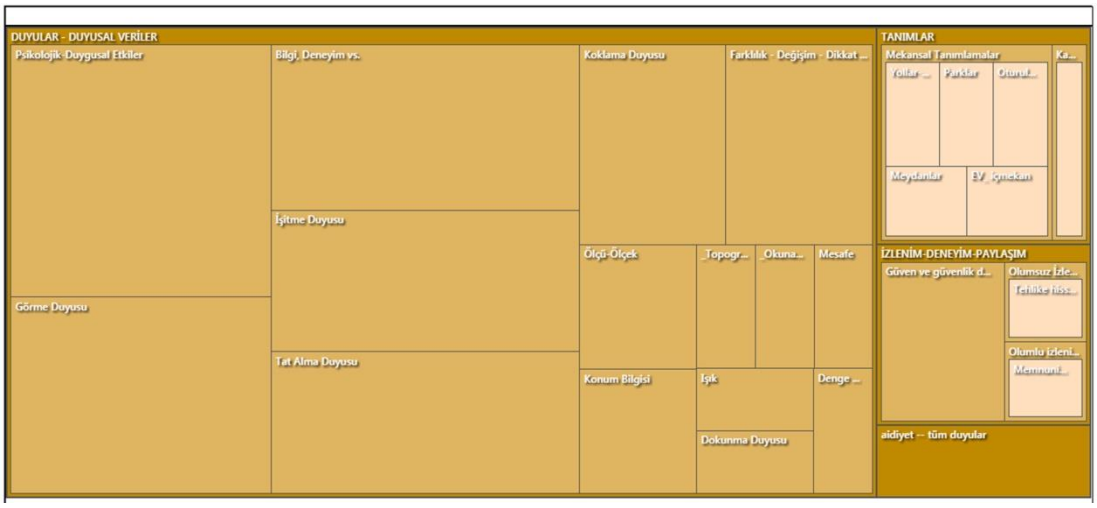
Katılımcı K2-M5: Cevapları ve Değerlendirmeleri

Katılımcı K2-M5 ile yapılan görüşme, gören grup ile ortak olan mülakat sorularına verilen cevaplar çerçevesinde değerlendirilmiş ve aşağıda yer almakta olan kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime kullanım sıklıklarına göre oluşturulan kelime bulutu, mülakat soruları için verilen cevaplarda “fark, görsel, mekân” gibi kelimelerin öne çıktığını göstermektedir (Şekil 3-182).

Şekil 3-182. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M5- Mülakat Soruları/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli

Duyularla ilişkili olarak kelime bulutunda “görsel, topografya, ses” kelimeleri yer bulmaktadır.

Şekil 3-183. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Mimarlar Grubu)- K2-M5- Mülakat Kodlamaları- Hiyerarşik tablo

Görüşme geneli üzerinden yapılan kodlama çalışmaları, görüşmenin duyular-duyusal veriler çerçevesinde yoğunlaşmakta olduğunu, mekân tanımlamalarına ilişkin paylaşımların diğer katılımcılara kıyasla çok daha az miktarda yapılmış olduğu görülmektedir (Şekil 3-183). Katılımcının izlenim belirtir ifadeleri de diğer katılımcılardan farklı olarak eklenmiş olan "güven" duygusu çerçevesinde yoğunluk kazanmış bulunmaktadır.

K2-M5 tarafından duyular/ duyusal veriler çerçevesindeki kodlamalardan en yoğun olarak beliren psikolojik- duygusal etkiler koduna ilişkin paylaşımlar şöyledir:

- Katılımcı, deneyimlemiş olduğu bir havalimanı örneği üzerinden, dağlarla çevrili geniş yaylanın kendisinde insanların orada hep geniş düşüneceği, dar düşünemeyecekleri duygusu yarattığını anlatmıştır.
- Genel olarak duyular ve mekân ilişkisi üzerine konuşurken, "aura" ya da "kişisel mekân" olarak tanımladığı alanın/halin önemli olduğunu, psikolojik rahatsızlıkların tedavi edildiği bir hastane projesi tasarım süreci üzerinden örneklemiştir. Nevrotik hastalar için kişisel mekânın daha geniş olmasının gerekliliğini, hatta bu tanımların sadece kişisel durum ve tercihler için değil kültürel bakımdan da önemli olabildiğini, kültürel farklılıkların da mesafe konusunda etkili olduğunu belirtmiştir.
- Ulaşım mekânlarıyla ilgili olarak özlem ve beklentinin mekânsal kalitesinin var olduğundan ve bir yere giderkenki ruh halinin yarattığı mekânın birebir yansıması olduğundan bahsetmiştir.

- Katılımcı, mekândaki taşıyıcı sistemin okunabilmesinin, tekrarının ve devamlılığının anlaşılabilmesinin deneyimleyen kişiye güven hissi sağlayacağını düşündüğünü belirtmiştir. Kişinin kendisi fark etmese bile biyoritminin fark edeceğini ifade etmiştir. Bu çerçevede, güneşin doğup batması, havanın kararması, yağmurun sesi ve benzeri pek çok şeyin makro anlamda mekânsal şeyler getirdiğini, hatta kişinin duygusal olarak hissettiği şeyin mekânımızı ve mekân algımızı da ciddi şekilde etkilediğini belirtmiştir.

Katılımcının görme duyusu ile ilişkili paylaşımları şöyledir:

- Katılımcı duyuların ilişkiselliği ve baskınlıkları üzerine görüş bildirirken, görsel olanın ilk olduğunu belirtmiştir. Atmosferik olarak algılamanın, devamlı olarak ambiyans, arka plan ve atmosfer okuması yapmanın hareket etmemizi engelleyeceğini, direk okuma yapamadığımız ama fark ettiğimiz arka planlar, atmosferlerin bizi davranış almaya sürüklediğini ve bunun kişiden kişiye değiştiğini aktarmıştır.
- Görsel olarak ışıkla, ışık frekans farklılaşmaları ile ilişkiden bahsetmiştir.
- Vertigo deneyimini paylaşan katılımcı görme ile ilgili yaşadığı zorluğu ve kendisine olan etkileri paylaşmıştır.
- Mikro çevresi ile ilgili paylaşımlarında, yaşadığı şehirlerdeki düzen-dağınıklık farklılaşmaları ve kendisine olan etkilerinden bahsetmiş, Londra'da bir süre yaşadıktan sonra İstanbul'a döndüğünde görsel veri yoğunluğuna uyum sağlamakta zorluk çektiğini anlatmıştır.

Katılımcının sık olarak değindiği bir diğer duyu "bilgi, deneyim" duyusu olmuştur. Söz konusu duyuyla ilişkili paylaşımları şöyledir:

- Katılımcı, duyumsamayı, "bir durumdan öbür duruma geçiş farkındalığı" olarak tanımlamıştır. Önceki durumu anlamak ve bir sonraki durumu tanımlamak olarak süreci tanımlayarak bilginin sürekliliği ve birlikteliği konusuna dikkat çekmiştir. Geçmiş topladığımız verilerin öneminden ve etkisinden bahseden katılımcı, değişen bir durum anında belleğimizdeki kişiler veya mekânlar silsilesinden bir farklılaşma ya da benzeşme yapmaya çalıştığımızı söylemiştir.
- Çalışmakta olduğu mekânlardan birinin girişindeki bir başka mekânın yüksek tonlu müziğinin kendisine yaşanmışlıklarından dolayısıyla Alaçatı'da olduğu

duygusu uyandırdığını anlatmıştır. Bu örneklem üzerinden, bu durumun kişisel tarih ve neler yaşadığımızla çok ilgili olduğunu belirtmiştir. Bazen bu bilginin bir âna, kişinin mekândan da bağımsız, o an ve kendi kişisel aurası, dinginlik anı ve benzeri bir durum ile örtüşebildiğini ifade etmiştir.

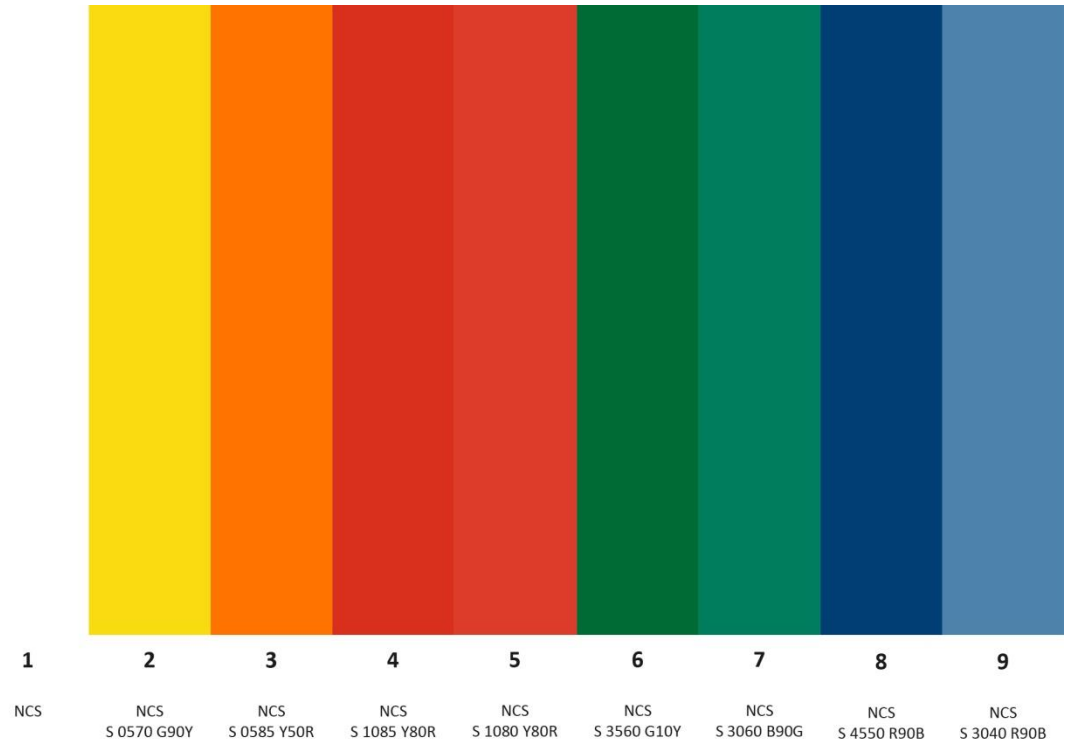
Sinestet Bireyle Yapılan Görüşme

Şekil 3-184. Mülakat Analiz Çalışmaları- (Sinestet Katılımcı)- K2-S1- Görüşme Geneli/ Söylem Analizi- Kelime Kullanım Sıklıkları Görseli

Sinestet katılımcı -K2-S1- ile gerçekleştirilen görüşme, diğer mülakat çalışmalarından farklı nitelik taşımaktadır. K2-S1'e öncelikle sinestet bir birey olarak yaşamakta olduğu duyusal farklılıkları, mevcut farkındalıkları sorulmuştur. Bu çerçevede katılımcı, gördüğü renklerin sayısal birer karşılıkları olduğunu ve bu sayı-renk eşleşmelerinin bir tutarlılık gösterdiğini gözlemlediğini belirtmiştir. Günlük hayatı içerisinde ve kendiliğinden gelişen bir süreç olarak algısının bu yönde çalıştığını belirten katılımcı, söz konusu sayısal kodlamaların düşünerek oluşmadıklarını aktarmıştır. Renklerin sayı karşılıklarına ek olarak, kişilere (karakterlere) yönelik de renk algısı olduğunu, dolaylı olarak renk- karakter- sayı arasında çapraz ilişkiler kurduğunu belirtmiştir.

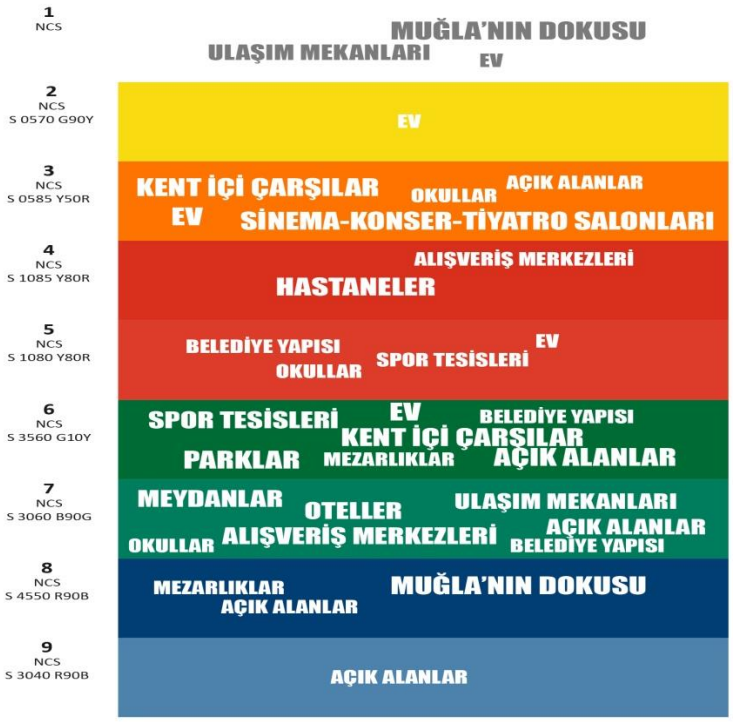
Katılımcıya, NCS renk kartelâsı verilerek, sayılara ve duygulara karşılık olarak algıladığı renkleri bu kartelâdan seçmesi talep edilmiştir. Aşağıda yer almakta olan Şekil 3-185'de katılımcının renklere karşılık olarak seçmiş olduğu renkler ve söz konusu renklerin NCS sistemine göre kodları yer almaktadır.

Şekil 3-185. Mülakat Analiz Çalışmaları- Sinestet Katılımcı- K2-S1- Katılımcının Renk-Sayı Eşleştirmeleri

K2-S1 söz konusu sayı ve renklerin kendisi için psikolojik- duygusal bakımdan karşılıkları da olduğunu belirtmiştir. Yoğunluk ses ve gürültünün kendisinde mavi bir his uyandırdığını, 7 sayısına karşılık geldiğini ve sevmediğini; toprak tonlarının kendisine nötr geldiğini ve hem rakamsal karşılığı olmadığını hem de bir şey hissetmediğini belirtmiş, bu durumu "kör nokta" olarak adlandırmıştır. 4sayısının kendisi için olumsuz bir anlama sahip olduğunu belirten katılımcı, 4 sayısını "her şeyi güvence altına almak, hiç risk almamak ve tek düze yaşamak" şeklinde tanımlamıştır; bu nedenle de çok sevmediğini belirtmiştir.

Katılımcının sayı ve renkler konusundaki algısının mekânlar ile olan ilişkisi sorulmuş ve mülakatlar kapsamında verili bulunan mekânlar için karşılık duyduğu renk ve sayıları paylaşması istenmiştir. Katılımcının mekânlara ilişkin paylaşımları aşağıda yer alan Şekil 3-186'de ve cevapların detaylı olarak aktarıldığı açıklamalarda yer almaktadır.

Şekil 3-186. Mülakat Çalışmaları- Sinestet Katılımcı- Mekanların Renk- Sayı Karşılıkları

Doğal ortamları, parkları, açık alanları 6 sayısı ile tanımlayan katılımcı, söz konusu mekânları rahatlatıcı bulduğunu belirtmiş, akşamüzeri ve karanlık saatler için 8 sayısını, daha gündelik bir vakit için 9'u ve 3 sayılarını tanımlamıştır.

Ulaşım mekânlarında çok gerildiğini, geç kalmış olmak veya zamanında yetişememek gibi sebeplerden 7 ve 1 sayılarıyla özdeşleştiğini belirtmiştir. Yollar için aklına beton gri, gri renkleri geldiğini ve doğrudan bir karşılık bulmadığını, karşılık bulmayan yerlerin aynı zamanda ilgisini de çekmediğini aktarmıştır.

Toprak tonlarının kendisi için bir sayı ifadesi olmadığını belirtmiş olan K2-S1, İstanbul'un tarihi mekânlarında da toprak tonları ağırlıklı olduğu için mekân algısının değişmeye başladığını, belki bir bağ kuramamanın kendisini heyecanlandırdığı için daha mutlu olabildiğini aktarmıştır.

Meydanlar için tarihi ve taş bir meydan ise kahverengi tonlar gördüğünü ve bir karşılık bulamadığını, ama kendisinin tanımıyla "dar, çirkin ve sadece araç yolunun olduğu meydanlar" için 7 sayısının ve renginin karşılık geldiğini söylemiştir.

Spor tesisleri ile ilgili olarak eskiden koşuya çıktığını ve onu 6 ve 8 sayılarıyla duyumsadığını; daha çok açık alanlarda spor yapmayı tercih ettiğini ve bu nedenle

genel olarak mutluluk verici bulduğunu, acı çektiği zamanları da 5 sayısıyla tanımladığını ifade etmiştir.

Katılımcı, pek sevmediği ve "tek düze yaşamak" olarak tanımladığı 4 sayısı için hastaneler, sağlık ocakları, diş hekimlikleri gibi mekânları örnek göstermiş, 4'ün kısmen alışveriş merkezlerinde de bulunduğunu, bazı sevmediği insanların evlerinde de yine 4 sayısını karşılık olarak duyduğunu belirtmiştir.

Çarşıları 6 ile tanımlayan katılımcı, özellikle Muğla'daki pazarı tam olarak 6 sayısının karşılığı olarak gördüğünü hem pazarın hem de insanların ölçek olarak küçük olması ve insanların mutluluğunun böyle hissetmesine neden olduğunu söylemiştir. Alışveriş merkezleri: alışveriş merkezleri için gerildiği mekânlar olduğunu, yoğunluk, ses ve gürültüyü sevmediğini belirten katılımcı özellikle (çok sevmediği bir sayı olduğunu belirterek) 7 sayısıyla ilişkilendirmiştir.

Sinema- konser- tiyatro salonları gibi mekânlar için duyduğu karşılığın o anda hissettiği, izlediği ya da dinlediği şey ile de ilişkili olduğunu belirten katılımcı, filmi izlemekten ziyade mekânı incelediği eski bir sinema salonunda 3'ü hissettiğini aktarmıştır.

Mikro çevresini ev ve yaşadığı çevre olarak ayrı ayrı anlatan katılımcı, mezarlığın karşısında oturduğunu, orayı sakin ve huzurlu bulduğunu ve 6 sayısını duyumsadığını söylemiştir. Mezarlığın gece görüntüsünü de 8 ve 6 ile duyumsadığını belirtmiştir. Evinde ağırlıklı olarak kırmızı ve turuncu renklerin olduğunu söylemiş, evini ve evindeki yaşamını çok huzurlu olarak tanımlamıştır.

Otel deneyimlerinin pek iyi olmadığını belirten katılımcı sayı olarak da 7'yi duyumsadığını belirtmiştir. Belediye yapıları ile ilgili paylaşımlarında, deneyimlemiş olduğu bir belediye yapısı üzerinden örnekleyerek, mimari olarak beğenmediğini ve başta 7 duyumsayarak başladığını, sonra insanlarla konuştukça 5 ve 6'yı duyumsadığını belirtmiştir. Okul yapılarıyla ilgili olarak, yine kişisel deneyimleri üzerinden, çocukluk dönemine ilişkin okulu pek sevmediğini ve 5 ve 7 'yi duyumsadığını belirtmiştir. Kendisini dedesi alıp bıraktığı için yolu maceralı bir süreç olarak gördüğünü, bu nedenle de yalnızca 7 değil de 5'i de duyumsuyor olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Okuduğu lise yapısı için de sevdiğinden, ilişkilerinin çok

sağlıklı olduğundan ve 3 ve 5 olarak duyumsadığından bahsetmiştir. Üniversite mekânı ile ilgili olarak yaşadığı zorluklar ve hayal kırıklıkları olduğunu ama bunların kendisi için geliştirici olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcı, üniversite mekânları için 7 ve 8 sayılarını duyumsadığını söylemiş, 8'in taşıdığı ciddiyet ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı sayıların görsel olarak da karşılık bulduğunu ifade etmiş ve birkaç tanesini çizmeyi denemiştir. 3 sayısını "yaşlı", 2 sayısını "naif, (çizimindeki gibi hatları olan), temiz ve düzenli bir insan" olarak tanımlamıştır. 8 sayısının diğer sayılardan farklı olduğunu söyleyen katılımcı, 8'in karakteri olmadığını, canlıların sınıflandırmasındaki ayrıştırıcılar gibi olduğunu ve somut bir şekli olmadığını söylemiştir. Duyumsadığı sayılar ve karşılık hislerin diğer duyularla olan ilişkisine yönelik olarak katılımcı, 9'un suyla, pürüzsüz yüzeylerle, metal malzemenin 7 ve 6 ile, evlerin dışında kullanılan kireç malzemenin 1, 2 ve yer yer 3 ile karşılık bulduğunu eklemiştir.

Hava- atmosfer ile ilişkili olarak; karlı günlerin 5 ve 6'yı, güneşin çıktığı karlı zamanlarda 6'yı ve 6'nın tonlarını duyumsadığını, tipiyi aşmanın zor olduğunu ve devreye 2'nin girdiğini, çocukken bulunduğu geçtiği Van ilindeki dağlar ve sürekli değişen renkler ile ilgili olarak da 2 ve 6 sayılarını duyumsadığını aktarmıştır.

Işıkla ilgili olarak, yapay ışığın algılaması ile ilgili çok etkisi olmadığını doğal ışığın 3'ü ve 2'yi duyumsattığını, bazen de 8'i hissettirdiğini belirtmiştir.

Sesler ile ilgili olarak hissettiğinin çok güçlü olmadığını, nota-renk karşılığı gibi bir durum yaşamadığını ama "mi" notasının içinde 3, 2 ve biraz da 5 barındırdığını düşündüğünü aktarmıştır.

3.4.3 (Kısmi Veya Tamamen) Görmeyen- Gören Katılımcı Grupları Genelinde Analiz ve Değerlendirmeler

Bu bölüm ile gerçekleştirilmiş olan mülakat çalışmalarında katılımcılar tarafından verilmiş olan cevaplar, gruplar çerçevesinde karşılıklı ve birlikte değerlendirilecektir. Bölümün başlarında her bir birey için ve detaylı olarak aktarılmış olan görüşmeler, gören- görmeyen ikiliği üzerinden tartışılarak mekân algısında görme duyusunun yeri ve rolü, mekânın görsel olmayan algısı üzerine çıkarımlarda bulunmaya çalışılacaktır. Karşılıklı ve birlikte değerlendirme, "mekân algısında görsel baskın bir

durumun mevcudiyeti", "mekânın duyumsanmasında etkili olan duyular, faktörler ve durumlar", "görmeyen bireylerin mekân algısı üzerinden mekanın görme-dışı varlığı" gibi tartışmaların temelini oluşturacaktır.

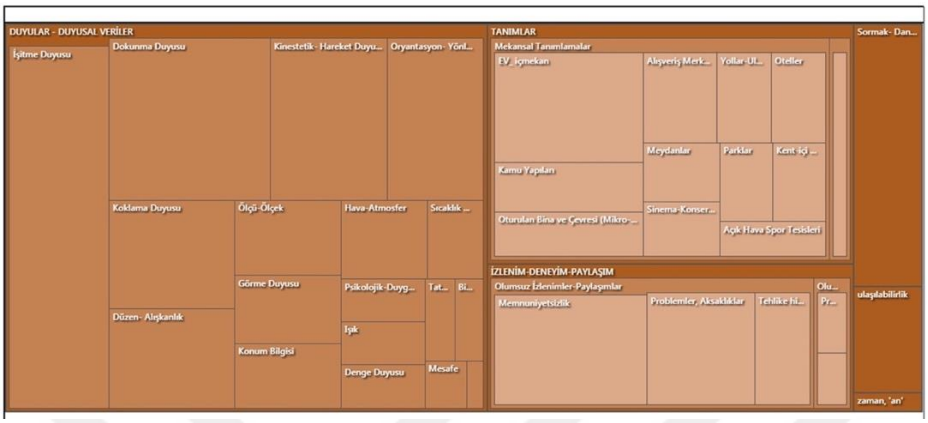
Şekil 3-187. (Kısmi veya tamamen) Görmeyen Bireylerle yapılan Mülakatlar – P2 Grubu Geneli Kelime Kullanım Sıklıkları

P2 (kısmen veya tamamen görmeyen bireyler) grubu ile yapılan mülakatlar geneli katılımcılar tarafından en sık kullanılan kelimeler çerçevesinde değerlendirildiğinde Şekil 3-187'deki kelime bulutu ortaya çıkmaktadır. Görme engelli bireyler tarafından sıkça kullanılan kelimeler arasında yer alan "görme, biz, engelli" kelimeleri kullanıldıkları bağlam içinde değerlendirildiğinde gören-görmeyen ikiliği üzerinden yapılan paylaşımlardan, yaşamış oldukları problemlerin aktarılmış olmasından geldiği görülmektedir. "Sıkıntı" kelimesi de bu çerçevede sorun olan ve olmayan durumlara ilişkin örneklemeler kapsamında kullanılmıştır. Duyular ve duyusal veriler bakımından öne çıkan kelimelere bakıldığında ise "ses ve koku" duyularının kelime bulutunda yer bulduğu görülmektedir.

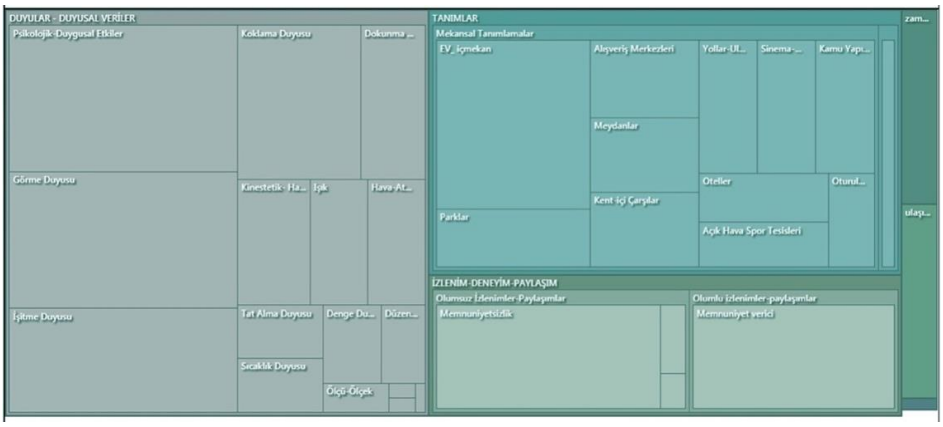
Şekil 3-188. (Mimarlık/Tasarım eğitimi almamış) Gören Bilerlerle yapılan Mülakatlar - K2-0 Grubu Geneli Kelime Kullanım Sıklıkları

K2-0 (mimarlık/tasarım eğitimi almamış bireyler) grubu ile yapılan mülakatlar genel olarak değerlendirildiğinde, kelime kullanım sıklıkları üzerinden oluşturulan kelime bulutu görseli Şekil 3-188'da görüldüğü üzere, "rahat- rahatsız, güzel, büyük" gibi sıfatların en sık kullanılan kelimeler arasında yer bulmaktadır.

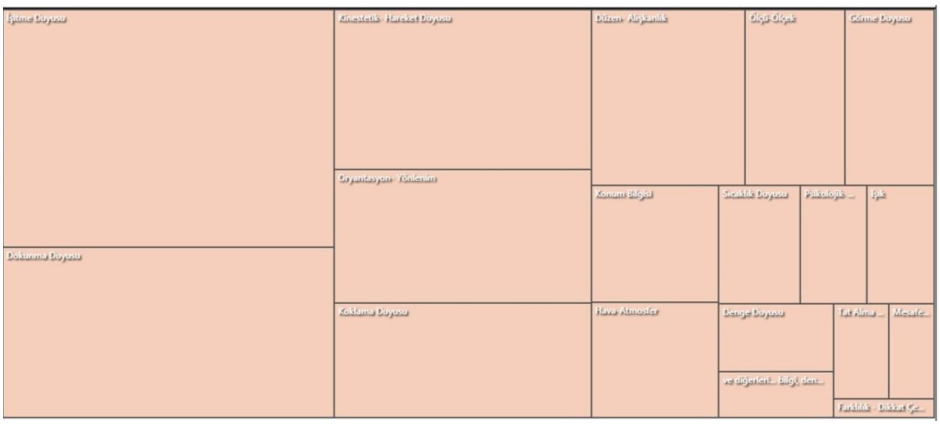
Şekil 3-189. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- P2 (Kısmi veya tamamen görmeyen bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki Veri Kodlamaları Oransal Grafik Gösterim

P2 (Kısmi veya tamamen görmeyen bireylerden oluşan katılımcılar) grubu görüşmeler geneli kodlamalara bakıldığında, kodlama ağırlıklarının duyular/duyusal veriler ağırlıklı olduğu, (olumlu ve/veya olumsuz) izlenimlere dair paylaşımların takiben yer aldığı ve özellikle de belirgin bir biçimde "sormak- danışmak- refakat" kodunun yer bulduğu görülmektedir. "Sormak- danışmak- refakat" kodlamasının mevcut olması, özellikle geniş alt kodlara sahip kodlamalar arasında, belirgin bir biçimde yer alıyor olması, (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin bağımsız hareket konusunda yaşamakta oldukları sıkıntılar, birilerinin yardımına, refakatına veya birilerinden bilgi sağlamaya yönelik ihtiyaçlarının göstergesi olması bakımından önemlidir. Katılımcılar, (fiziksel ve/veya algısal olarak) edinilemeyen bilginin sözlü olarak aktarımına ihtiyaç duyduklarını, çevreden bilgi edinmeye yönelik harcamaları gerekecek yoğun çabalar ve/veya hata paylarına ilişkin korku ve çekinceleri sebebiyle de gören bireyleri takip ve onlara uyum sağlama yolunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Şekil 3-190. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- K2 (Mimarlık/tasarım eğitimi almamış, gören bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki Veri Kodlamaları Oransal Grafik Gösterim

K2 (mimarlık/ tasarım eğitimi almamış bireylerden oluşan katılımcılar) grubu görüşmeler geneli kodlamalara bakıldığında, kodlama ağırlıklarının duyular/ duyusal veriler ve tanımlar kodları için yaklaşık ağırlıklarda olduğu, (olumlu ve/ veya olumsuz) izlenimlere dair paylaşımların takiben yer aldığı görülmektedir. Grafik gösterimde, P2 grubu ile farklılaşan en önemli nokta, K2 grubu katılımcıları tarafından "sormak- danışmak- refakat" koduna ilişkin herhangi bir verinin bulunmuyor olmasıdır. P2 grubunda oldukça mühim bir yer bulan kod, gören katılımcılarda herhangi bir mekân ya da durum için anılmamıştır. K2 grubu paylaşımlarındaki izlenimler, birbirlerinden çok büyük farkları olmasa da olumsuz izlenimler yönünde biraz daha ağırlıklıdır. Ayrıca söz konusu katılımcı grubunun görüşmelerinde "zaman- an" ve "ulaşılabilirlik" ile kodlanan paylaşımlar da bulunmaktadır.

Şekil 3-191. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- P2 (Kısmi veya tamamen görmeyen bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları Grafik Gösterim

P2 grubu görüşmeleri için, kod ağacının birincil dallarından biri olan “Duyular/ Duyusal Veriler” kodlamalarına bakıldığında, görüşmelerin her bir alt kodlama başlığı için farklı ağırlıklarda olduğu görülmektedir (Şekil 3-191).

Şekil 3-192. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- K2 (Mimarlık/tasarım eğitimi almamış, gören bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki Duyular/ Duyusal Veriler Kodlamaları Oransal Grafik Gösterim

K2 grubu Duyular/ Duyusal Veriler kodlamalarına ilişkin oransal grafik gösterim ise yukarıda yer alan Şekil 3-192’daki gibidir. Her iki grubun da grafiklerine bakıldığında, hızlıca okunabildiği üzere, iki grubun katılımcılarının paylaşımlarında değinmiş oldukları duyular değinme sıklıkları/ öncelikleri bakımından farklılaşmaktadır. Bölümün ilerleyen sayfalarında rakamsal veriler ve çeşitli istatistik doğrulama testleri aracılığıyla da değerlendirilmeye devam edilecek olan bu farklılık için özetle söylenebilecekler şu şekildedir:

- P2 grubu için en sık değinilen duyu işitme duyusuyken, K2 grubu için psikolojik etmenler olmuştur.
- Katılımcıların tekil değerlendirmelerinde olduğu gibi en sık değinilen ilk 3 duyu için her iki gruba baktığımızda, P2 grubu için değinilme miktarı sıklığına göre sırasıyla “işitme, dokunma, kinestetik duyuları” ilk üç duyu olarak çıkmaktayken, K2 grubu için “psikolojik etmenler, görme, işitme duyuları” çıkmaktadır.
- Her iki grup için, en sık değinilmiş olan ilk üç duyu karşılaştırıldığında, işitme duyusunun, sıralamaları değişse de her iki grup için de ortak olarak ilk üçte yer aldığı görülmektedir.

Aşağıda, P2 grubu katılımcıları ile gerçekleştirilen görüşmelerin, NVivo programı dâhilindeki kaynaklar üzerinden kodlanma durumları, hangi duyu/duyusal veri ile ilişkili olarak kaç katılımcı tarafından paylaşıldığına ilişkin hazırlanan tablo yer

almaktadır (**Tablo 3-32**). Söz konusu tablodaki değerler ile yapılan kodlamaların katılımcı isimleri ve toplam değinen katılımcı sayıları çerçevesinde sayısal verileri görülebilmektedir. Tabloda yer alan, kodun işaretlendiği katılımcılar ve toplam sayıları, yukarıdaki kodlama frekanslarına göre oluşturulmuş olan oransal grafik gösterimlerle ve o gösterimleri oluşturan sayısal değerlerle birlikte ele alınmalıdır. Bir duyunun ne kadar çok değinilmiş olduğu kadar kaç katılımcı tarafından değinilmiş olduğu da değerlendirme bakımından önem taşımaktadır. P2 grubu görüşmelerinde değinilme sıklığı bakımından ilk 5 duyu, aynı zamanda tüm katılımcılar (yani 9 katılımcının 9'u) tarafından da değinilmiş olan 5 duyudur.

Tablo 3-32. İst. Mülakat Çalışmaları- Duyular/ Duyusal Veriler Ana Kodu altındaki kodlamaların P2 ve K2 grupları dahilindeki görüşmeler kapsamında kaç katılımcı tarafından değinildiğini gösterir tablo.

P2 GRUBU				**K2 GRUBU**		
Sıralama	Alt Kod Başlığı *Duyular/ Duyusal Veriler Ana Kodu*	Değinen Katılımcı Sayısı		Sıralama	Alt Kod Başlığı *Duyular/ Duyusal Veriler Ana Kodu*	Değinen Katılımcı Sayısı
1	DUYULAR\ Dokunma Duyusu	**9/9**		**1**	DUYULAR\ Psikolojik-Duygusal Etkiler	**10/10**
1	DUYULAR\ İşitme Duyusu	**9/9**		**1**	DUYULAR\ Görme Duyusu	**10/10**
1	DUYULAR\ Kinestetik- Hareket Duyusu	**9/9**		**1**	DUYULAR\ İşitme Duyusu	**10/10**
1	DUYULAR\ Koklama Duyusu	**9/9**		**1**	DUYULAR\ Koklama Duyusu	**10/10**
1	DUYULAR\ Oryantasyon- Yönlenim	**9/9**		**1**	DUYULAR\ Dokunma Duyusu	**10/10**
2	DUYULAR\ Denge Duyusu	**8/9**		**2**	DUYULAR\ Kinestetik- Hareket Duyusu	**9/10**
2	DUYULAR\ Düzen- Alışkanlık	**8/9**		**2**	DUYULAR\ Tat Alma Duyusu	**9/10**
2	DUYULAR\ Görme Duyusu	**8/9**		**3**	DUYULAR\ Işık	**8/10**
2	DUYULAR\ Sıcaklık Duyusu	**8/9**		**3**	DUYULAR\ Denge Duyusu	**8/10**
3	DUYULAR\ Hava-Atmosfer	**7/9**		**4**	DUYULAR\ Sıcaklık Duyusu	**7/10**
3	DUYULAR\ Işık	**7/9**		**4**	DUYULAR\ Düzen- Alışkanlık	**7/10**
4	DUYULAR\ Ölçü-Ölçek	**6/9**		**5**	DUYULAR\ Hava-Atmosfer	**4/10**
4	DUYULAR\ Tat Alma Duyusu	**6/9**		**6**	DUYULAR\ Ölçü-Ölçek	**2/10**
5	DUYULAR\ Konum Bilgisi	**4/9**		**7**	DUYULAR\ Bilgi, Deneyim	**1/10**
6	DUYULAR\ Mesafe Bilgisi *	**3/9**		**7**	DUYULAR\ Konum Bilgisi	**1/10**
6	DUYULAR\ Psikolojik-Duygusal Etkiler	**3/9**		**7**	DUYULAR\ Oryantasyon- Yönlenim	**1/10**
7	DUYULAR\ Farklılık- Dikkat Çekici Unsur *	**2/9**				
7	DUYULAR\ Bilgi, Deneyim	**2/9**				
1	Sormak- Danışmak- Refakat- Takip- Uyum *	**9/9**				

Tablo 3-32 incelendiğinde görülmektedir ki:

P2 Grubu için, en sık olarak "dokunma, işitme, kinestetik- hareket, koklama, oryantasyon- yönlenim" duyularına değinilmiş, söz konusu duyular ile ilgili 9 katılımcının 9'u tarafından da paylaşımda bulunulmuştur. 9 katılımcıdan 8'i "denge, düzen- alışkanlık, görme ve sıcaklık" duyularına değinmiş, "hava-atmosfer ve ışık" duyu alt kodları da 7 katılımcı tarafından paylaşımda bulunulan alt-kodlardan olmuştur. "Ölçü- ölçek ve tat alma duyusu" da çoğunluk tarafından değinilen diğer duyulardır. Ayrıca, duyular-duyusal veriler kodu altında yer almamakla birlikte; varlığı ile duyusal verilerin önemini azaltması ve etkileşim ortamının sağlanmasına fırsat tanımaması bakımından ortak değerlendirilmesi gereken "sormak – danışmak– refakat ihtiyacı–takip/uyum" kodlaması da incelendiğinde tüm katılımcılar tarafından değinilen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da göstermektedir ki, tüm konuşmalar genelinde, her ne kadar duyusal verilerden ve mekânla etkileşimi ne derece etkilediğinden bahsedilse de refakat ihtiyacı duyulması, gören birinin varlığına, ona hareket ve yöntem bakımından uyum sağlanması, takip ve gözlemde bulunulması ya da soru sorarak yönlendirilmenin beklenmesi tüm katılımcılar için farklı başlıklar için de olsa, ortak bir durumdur. Mekânsal kurgu, mekânla kurulan bağ ve mekân algısı bakımından aracı veya aktarıcı bir kişiye ya da duruma ihtiyaç duyulması bakımından oldukça önem teşkil etmektedir.

K2 Grubu için ise, en sık olarak "psikolojik- duygusal etkiler, görme, işitme, koklama, dokunma" duyularına değinilmiş, söz konusu duyular 10 katılımcıdan 10'u tarafından da paylaşımlarında yer bulmuştur. Katılımcılardan 9'u "kinestetik-hareket ve tat alma" duyularına, 8'i "ışık ve denge" duyularına, 7'si de "sıcaklık ve düzen- alışkanlık" duyularına ilişkin paylaşımlarda bulunmuşlardır. Diğer duyu alt kodları olan "hava- atmosfer, ölçü- ölçek, bilgi- deneyim, konum ve oryantasyon-yönlenim" duyuları ise yarı orandan az sayıda katılımcı tarafından değinilmiş duyulardır.

P2 grubundan farklı olarak, vurgulanması gereken nokta, tabloda "*" ile işaretlenmiş olan "mesafe bilgisi, farklılık- dikkat çekici unsur ve sormak- danışmak- refakat" kodlarına ilişkin K2 grubu dâhilinde herhangi bir kodlama bulunmamasıdır. Söz konusu duyuların K2 grubunda hiç değinilmemiş olmaları, P2 grubu katılımcıları yani

görme engelli bireyler için referans sağlayıcı nitelikteki konumlarına karşılık gören bireyler için karşılık bulmadıklarından kaynaklanmaktadır. Görmeyen katılımcılar mekânlarda çeşitli referans noktaları belirleyip, o noktalar üzerinden mesafe bilgisi edindikleri veya mekânlardaki farklılıklar ve değişimler üzerinden hem referans sağladıkları hem de içeriğe dair okumalar yaptıkları yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Okunabilir olmayan ve/ veya algılanması, deneyimlenmesi konusunda problemler yaşanan, zorlayıcı olan noktalar için de birilerine sormak, gören birinden yardım istemek veya bir refakatçi ile kendisini ancak güvende hissediyor olmak gibi paylaşımlarda bulunmuşlardır. Gören gruptaki katılımcılar için bu konularda herhangi bir paylaşım bulunmamaktadır; bu durum da bize görme duyusunun hem mekân algısına hem de mekânsal deneyime olan etkisi konusunda somut fikir vermektedir.

Tablo 3-33. İst. Mülakat Çalışmaları- Duyular/ Duyusal Veriler Ana Kodu altındaki kodlamaların frekanslarını ve kodlanan katılımcı sayılarını P2 ve K2 grupları dahilindeki görüşmeler kapsamında gösterir tablo.

Kodlar	P2 GRUBU		K2 GRUBU	
	Kodlama Referans Sayısı	*Kodlanan Katılımcı Sayısı*	Kodlama Referans Sayısı	*Kodlanan Katılımcı Sayısı*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Bilgi, Deneyim	6	*2*	1	*1*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Denge Duyusu	9	*8*	12	*8*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Dokunma Duyusu	65	*9*	26	*10*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Düzen- Alışkanlık	31	*8*	9	*7*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Farklılık- Dikkat Çekici Unsur	2	*2*	-	*-*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Görme Duyusu	18	*8*	82	*10*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Hava-Atmosfer	17	*7*	19	*4*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Işık	9	*7*	19	*8*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \İşitme Duyusu	90	*9*	62	*10*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Kinestetik- Hareket Duyusu	47	*9*	24	*9*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Koklama Duyusu	34	*9*	50	*10*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Konum Bilgisi	17	*4*	1	*1*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Mesafe Bilgisi	5	*3*	-	*-*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Oryantasyon- Yönlenim	39	*9*	1	*1*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Ölçü-Ölçek	20	*6*	5	*2*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Psikolojik-Duygusal Etkiler	9	*3*	88	*10*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Sıcaklık Duyusu	11	*8*	12	*7*
Nodes\\DUYULAR- DUYUSAL VERİLER \Tat Alma Duyusu	6	*6*	12	*9*
Nodes\\Sormak- Danışmak- Refakat- Takip- Uyum	42	*9*	-	*-*

Söz konusu kodlamaların frekanslarına yani katılımcıların görüşmeleri sırasında ne kadar sıklıkla değinmiş oldukları ve söz konusu kodlarla ilişkili olarak ne kadar paylaşımda bulundukları üzerine sorgulama yapıldığında (**Hata! Başvuru kaynağı ulunamadı.**'de) görülmektedir ki;

P2 grubu için: İşitme duyusu hem tüm katılımcılar tarafından değinilmiş olan duyu alt kodlarından biri olup hem de üzerinde en fazla paylaşım yapılan duyudur. İşitme duyusunu, sırasıyla, "dokunma duyusu, kinestetik- hareket duyusu, oryantasyon-yönlenim, koklama duyusu, düzen-alışkanlık, ölçü- ölçek, görme duyusu, hava-atmosfer, konum bilgisi ve sıcaklık duyusu" takip etmektedir.

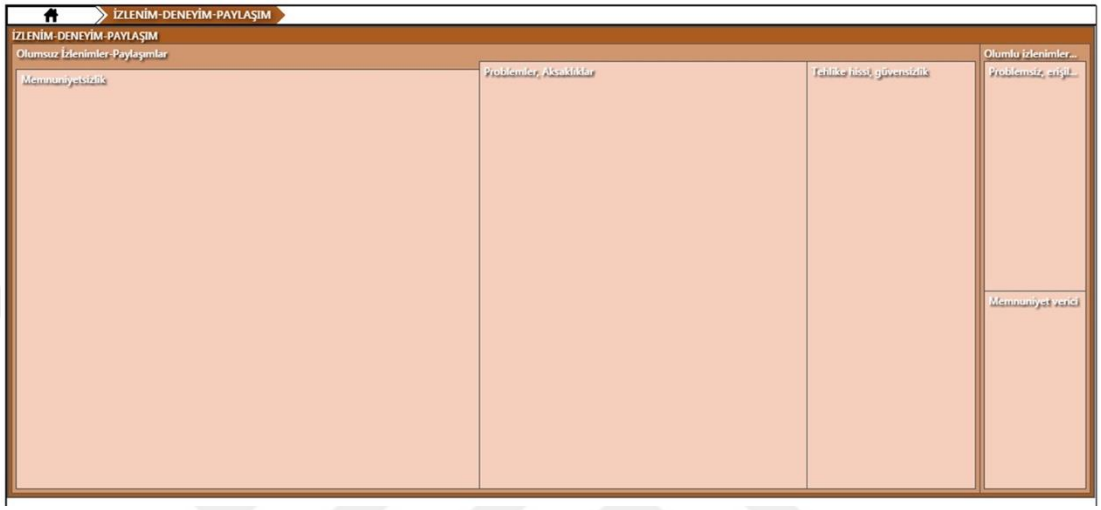
K2 grubu için: psikolojik- duygusal etmenler kodu, yine tüm katılımcılar tarafından değinilmiş olmasına ek olarak aynı zamanda en sık değinilmiş duyu kodudur. Psikolojik- duygusal etkiler kodunu, değinilme sıklıkları bakımından, sırasıyla "görme, işitme, koklama ve dokunma duyuları" takip etmektedir.

(Kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin paylaşımlarında en sık olarak işitme duyusunun yer bulması, katılımcıların işitme duyusunun görme duyusunun yerine geçtiği görüşü ile örtüşmektedir. Katılımcıların paylaşımları değerlendirildiğinde, mekânsal veri edinimi bakımından en yoğun olarak (kısmi veya tamamen görmeyen bireyler için) işitme duyusu kullanılmaktadır. Mekân duyusunu değinme sıklığı bakımından takip ettiği görülen dokunma duyusu ise nesne tanımlama ve yakın mesafe dâhilindeki algı ile zemin düzeyindeki doku-yüzey farklılıkları aracılığıyla veri edinimini sağlamaktadır.

Bunlara ek olarak "duyular/ duyusal veriler" kodu dâhilinde olmayıp, alt kodları ile denk olarak değerlendirilebilecek "sormak, danışmak, refakat ihtiyacı vs." kodu da P2 grubu dâhilindeki tüm katılımcılar tarafından değinilmiş olan kodlardandır. "Sormak, refakat vs." kodu, herhangi bir mekânı deneyimlerken kişilerin sormaya, birileri tarafından yönlendirilmeye ve hatta ancak refakat eşliğinde kullanabiliyor oldukları ifadelerini işaretlemektedir. Bir başkası tarafından yönlendiriliyor olmak ve gelecek/aktarılan bilgiye ihtiyaç duyarak ona güvenmek/ teslim olmak sebebiyle, mevcut duyusal verilerin okunması ve anlaşılması meselesini gereksiz kılmakta, dolayısıyla kişinin çevresiyle kurduğu ilişkiyi ve etkileşimi kopartmaktadır. Bu çerçevede, özellikle de tüm katılımcılar tarafından değinilmiş olması, mekânların her

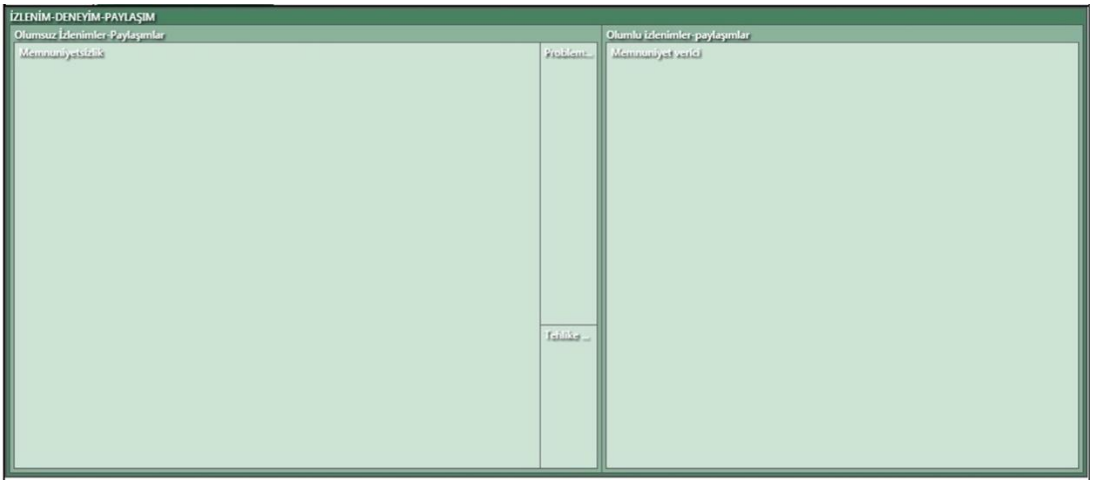
bireye ulaşıyor ve mekân-birey etkileşimini her birey için sağlayabiliyor olmak konusundaki problemi, yaşanan aksaklık ve yetersizlikleri göz önüne sermektedir.

P2 grubundaki görüşmeler genelindeki ifadeler, paylaşılan deneyim ve düşünceler ele alındığında, olumsuz yöndeki izlenim belirtir ifadelerin ağırlık kazanmakta olduğu görülmektedir (Şekil 3-193).

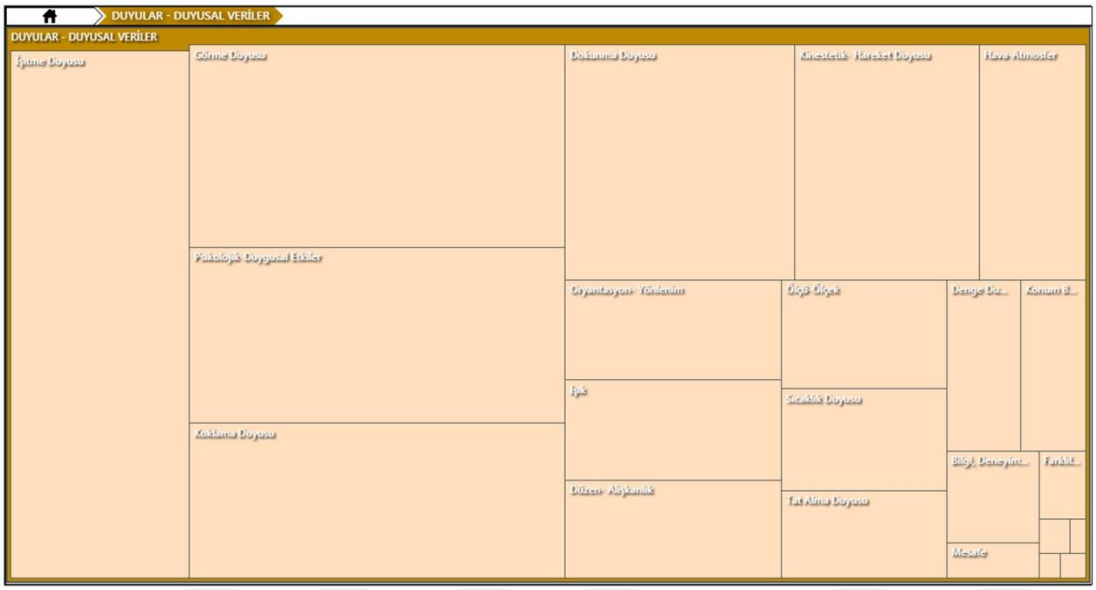
Şekil 3-193. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- P2 (Kısmi veya tamamen görmeyen bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki İzlenim- Deneyim- Paylaşım Kodlamaları _ Kodlanan Veri Miktarı Üzerinden

İzlenimler ana kodu detayına bakılacak olursa, izlenim belirtir ifade kullanılmış olan katılımcı sayıları üzerinden, olumsuz izlenimler kodu dâhilindeki tehlike hissi-güvensizlik kodu 6, problemler- aksaklıklar kodu 8, memnuniyetsizlik kodu 9 katılımcı; olumlu izlenimler kodu alt kodlarından problemsiz- erişilebilir kodu 3, memnuniyet kodu 4 katılımcı tarafından paylaşımlarda yer bulmuştur.

Şekil 3-194. İstanbul- Mülakat Çalışmaları- K2 (Herhangi bir tasarım/mimarlık eğitimi almamış bireylerden oluşan katılımcılar) Grubu Görüşmelerindeki İzlenim- Deneyim- Paylaşım Kodlamaları _ Kodlanan Veri Miktarı Üzerinden

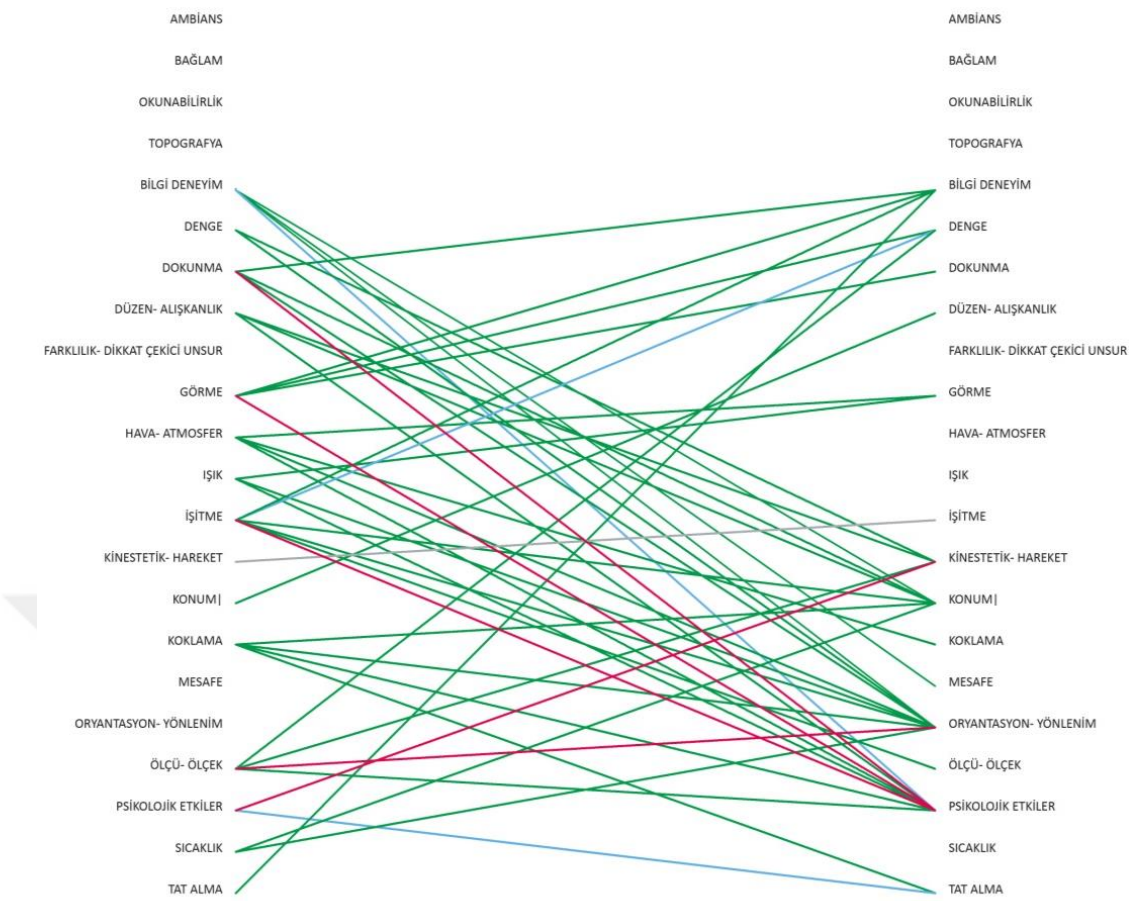
K2 grubundaki görüşmeler genelinde paylaşılan deneyim ve düşüncelere bakıldığında da izlenim belirtir ifadelerin olumlu ya da olumsuz bir yönde ağırlık kazanmadığı görülmektedir (Şekil 3-194). Olumsuz yöndeki ifadeler katılımcıların memnuniyetsizliklerini belirtir yönde ağırlık kazanmakta ve problemler- aksaklıklar ile tehlike hissi- güvensizlik kodlarına dair paylaşımlar bulunmaktayken, olumlu yönde izlenim belirtir ifadeler katılımcıların memnuniyetini belirtir yönde olmuştur.

Şekil 3-195. Mülakat Çalışmaları- Tüm katılımcılar- Duyular/ Duyusal Veriler Frekansları- Hiyerarşik Gösterim

P2 ve K2-0 grubu görüşmelerini bir arada ele alarak, genel itibariyle görme-görmeme ikiliğini dışarıda bırakarak, duyular/ duyusal veriler çerçevesindeki paylaşımları değerlendirdiğimizde Şekil 3-195'deki görsel ortaya çıkmaktadır. Görselden de okunabildiği üzere, mekân algısı çerçevesinde kullanımına en sık değinilen duyular işitme, görme, psikolojik etkiler ve koklama duyuları olmuştur.

Duyular çerçevesindeki değerlendirmeleri yaparken dikkate alınması gereken önemli bir nokta olarak duyular arası ilişkilerden ve birbirini besleyen, birbirini destekleyen veri biçimlerinin ve veri ediniminin var olması halinden bahsetmek gerekecektir. Tekil olarak değerlendirilen duyular ve duyusal veriler, aslen birbiri ile ilişkili durumdadır ve kimi zaman bir diğerine veri sağlar veya bir diğeri ile birlikte çalışır durumdadır.

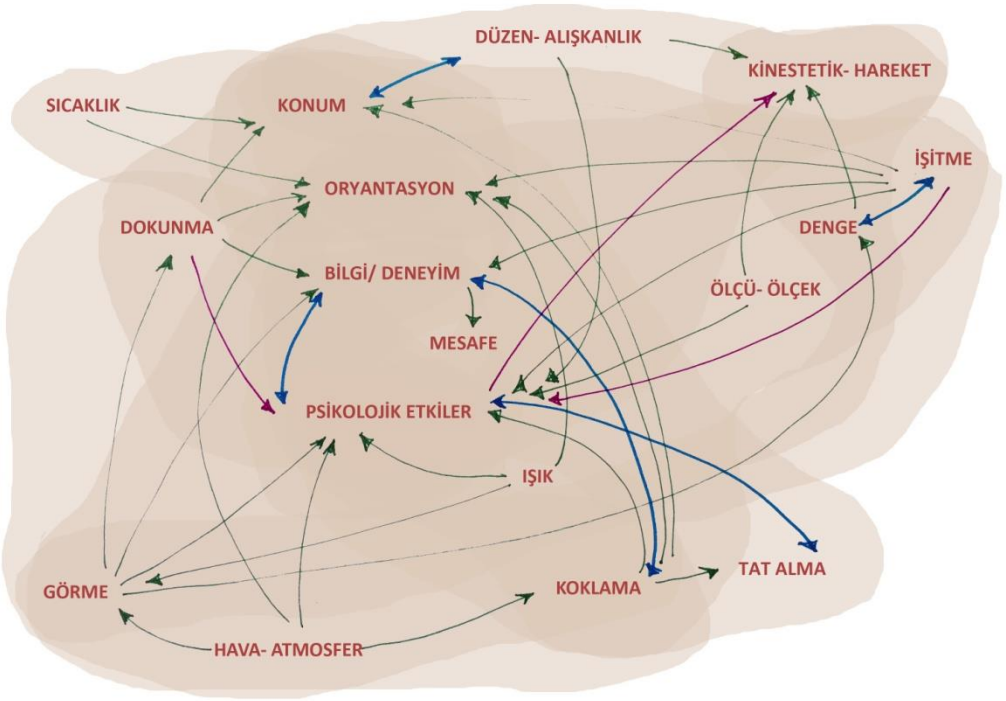

Şekil 3-196. Mülakat Çalışmaları- Katılımcı Cevapları Üzerinden Duyular Arası İkili İlişkiler

Katılımcıların paylaşımlarında belirtmiş oldukları duyular arası ilişkiler çerçevesinde hazırlanmış olan Şekil 3-196 katılımcıların hangi duyu aracılığıyla hangi duyuya ilişkin veri sağlandığı, mevcut verinin desteklendiği veya sorgulandığı yönündeki ifadelerini destek almaktadır. Katılımcıların duyular arasında olumlu yönde, veri sağlamak ve destek almak konusundaki paylaşımlarından çıkartılan ilişkiler yeşil renkli çizgilerle, olumsuz yöndeki etki ve veri edinimleri kırmızı renkli çizgilerle, çift yönlü etkileşim ise mavi renkli çizgilerle gösterilmiştir.

Hazırlanan görsel üzerinden de hızlıca okunabildiği üzere, en fazla sayıda duyu ile ilişki oryantasyon- yönlenim ve psikolojik- duygusal etmenler çerçevesinde kurulmaktadır. Oryantasyon- yönlenim sağlamak konusunda diğer duyulardan gelen veriler kullanılmakta, duyular bir arada çalışmaktadır. Ayrıca, duyusal veriler olumlu veya olumsuz yönde psikolojik- duygusal karşılıklar oluşmasında oldukça etkili görünmektedir.

Şüphesiz ki, duyuların ikili olarak birbirleriyle ilişkilerini ortaya koymak duyusal süreci tanımlamak açısından yetersiz kalacaktır. Her bir duyunun farklı pek çok duyu ve veri ile ilişkiler kuruyor olması, özellikle anlık durumlar çerçevesinde sonsuz sayıdaki algı biçimini oluşturan kombinasyonlar yaratabilme gücüne sahiptir. Mülakat çalışmalarına katılmış olan katılımcılar ve çalışma dâhilindeki paylaşımları özelinde, duyular arası ilişkilerin çapraz bağları ve döngüsel/ karma etkileşimleri için Şekil 3-197 hazırlanmıştır; şekilde kişinin karakteristiğinden, andan ve durumdan bağımsız olarak, katılımcı örneklemleri üzerinden oluşturulmuş ilişkilenme biçimleri (sınırlı sayıdaki örneklem üzerinden oluşturulmuş, bir grup durumun temsili olarak) görülmektedir.

Şekil 3-197. Mülakat Çalışmaları- Katılımcı Cevapları Üzerinden Duyular Arası Çapraz İlişkiler

Diyagramda gösterilmiş olan ilişkiler, her bir durum, her bir an ve her bir kişi için farklılaşacak ve biricik süreçler ve temsiller halini alacaktır. Söz konusu diyagram ilişkilenme biçiminin karmaşıklığını göstermesi ve kişiye, ana ve duruma bağlı olarak değişecek ağırlıkları çerçevesinde değerlendirildiğinde mekânın duyumsanması sürecini ve muğlâklığını ifade etmesi bakımından önemli görülmektedir.

3.4.3.1 Kodlama İkilikleri Üzerinden Karşılıklı Değerlendirmeler

Tüm görüşmeler kapsamında yapılan analizlerdeki parçalı ve detaylı yaklaşımı, karşılıklı ve birlikte değerlendirmeler ile geliştirmek hedefiyle, kodlamalar arası bazı ikili sorgulamalar oluşturulmuştur. Söz konusu bu sorgulamalar aracılığıyla, gören ve (kısmi veya tamamen) görmeyen katılımcı grupları için karşılıklı olarak,

- Mekânsal tanımların ve deneyimlerin hangi duyular ile ilişkilendiği,
- Görüşmelerde değinilen duyular ve deneyimlerden gelen duyusal verilerin hangi izlenimleri bıraktığı veya hangi izlenimin oluşmasında aracı olduğu,
- Mekânlara ilişkin deneyimlerden mekânsal izlenimlerin ne yönde oldukları, üzerine sorgulamalar yapılmıştır.

Mekânlar- Duyular İlişkisi:

Katılımcı görüşmeleri, mekânlar ile ilgili paylaşımlarında hangi mekânlar özelinde hangi duyular ile ilişki kurmuş oldukları çerçevesinde değerlendirilmiş ve mekân-duyu arasındaki ilişkiye dair gören-(kısmi ya da tamamen)görmeyen ikiliğinde fikir sahibi olunmaya çalışılmıştır. Tekil olarak katılımcılar düzeyinde de yapılmış olan bu sorgulamanın, gruplar genelinde yapılması, hem mekânlara dair küçük gruplar özelinde de olsa, fikir sahibi olabilmeyi ve gören-görmeyen karşıtlığında benzerlik ya da farklılıklar içerip içermediğine bakarak yorumda bulunabilmeyi sağlayacaktır.

P2 grubu katılımcıları ile yapılan görüşmelerin analizleri doğrultusunda hazırlanmış mekânlar ve duyular arasında ilişkiler tablosunda (Tablo 3-34), frekans değerleriyle birlikte paylaşımlarda yer bulmuş olan ilişkiler gösterilmektedir. Mekân-duyu ikilisinin değinilme miktarının artışı ile doğru orantılı olarak koyulaşan işaretlemelerden katılımcıların mekânla kurmuş oldukları duyusal bağlar ve (grup genelindeki tekrarları üzerinden) kuvvetleri okunabilmektedir.

Tablo 3-34. Mülakat Çalışmaları- P2 Grubu- Mekanlar_Duyular İlişkisini Gösterir Tablo

	Denge	Dokunma Duyusu	Düzen- Alışkanlık	Farklılık- Dikkat Çekici Unsur	Görme Duyusu	Hava-Atmosfer	Işık	İşitme Duyusu	Kinestetik- Hareket Duyusu	Koklama Duyusu	Konum Bilgisi	Mesafe Bilgisi	Oryantasyon- Yönlenim	Ölçü-Ölçek	Psikolojik-Duygusal Etkiler	Sıcaklık Duyusu	Tat Alma Duyusu	Bilgi, Deneyim vs.
***(Açık Hava)* Spor Tesisleri**	1	3							2				1					
Alışveriş Merkezleri						2		5	1	3	1		5	1				
Ev		7	9		5	1			5				1	2	3	1		
Kamu Yapıları		4	2			1		6	4	3			4	3	2			
Kent-içi Çarşılar		3	2		2			1	2	1	1	1	3					1
Meydanlar		2	3	1		4		4	1		1		6	1		1		
Oteller		7	2					5	4		3	2	3	1				
Mikro-çevre		1	2					2	6				1	1				
Parklar		3			1	1		7	4	2	1		3					
Sinema-Konser-Tiyatro Salonları		1			1			9	2									
Yollar-Ulaşım		10	1	1				8	5		1	1		1	1			

P2 grubu genelindeki paylaşımlar üzerinden hazırlanmış olan Tablo 3-31 incelenirken özellikle değinilme miktarı bakımından ağırlık kazanan mekân ve duyu ikilikleri öncelikle ele alınmıştır. Bu çerçevede,

Spor tesisleri, dokunma, kinestetik- hareket, oryantasyon- yönlenim ve denge duyularıyla ilişkilendirilerek aktarılmıştır.

Alışveriş merkezleri, işitme, oryantasyon- yönlenim, koklama, hava- atmosfer, kinestetik, konum, ölçü- ölçek duyularıyla ilişkilendirilmiştir. Özellikle işitme ve oryantasyon duyuları ile ilgili paylaşımlar diğerlerine kıyasla ağırlık kazanmaktadır. Katılımcıların alışveriş merkezleri- işitme duyusu ilişkisine dair paylaşımları genel itibariyle olumsuz yönde, gürültülü ve yankılı olduğu yönünde olmuştur. Oryantasyon konusunda da yaşamış oldukları problemlerden, özellikle mağazaları bulabilmek, çıkışa yönlenebilmek gibi zorluklardan bahsetmişlerdir.

Katılımcıların kişisel mekânları olarak evleri için yapmış oldukları açıklamalarda, düzen ve alışkanlık çerçevesindeki paylaşımlar ağırlık kazanmakta olup, dokunma, kinestetik- hareket, görme, psikolojik etkiler, ölçü- ölçek, sıcaklık, oryantasyon ve

hava- atmosfer duyularıyla ilişki kurulmuştur. Burada görme duyusunun paylaşımı, görmeme hali üzerinden ağırlıklı olarak gerçekleşmiş, bazı katılımcılar için de kısmi görüşleri, ışık ve kütle algıları çerçevesinde olmuştur. Düzen- alışkanlık çerçevesindeki paylaşımlar, katılımcıların evlerinde kurmuş oldukları düzen, alıştıkları ve bildikleri mekânda hissettikleri rahatlık konusunda olmuştur. Dokunma kişisel mekânlarda ve iç mekânlarda çok kullanılan bir duyu olarak evlerinde de aktif olarak kullanılan bir duyu olarak yer almış, kinestetik- hareket duyusu da evleri içerisindeki hareket kolaylığı ile ilişkili olarak yer bulmuştur.

Kamu yapılarına ilişkin paylaşımlar işitme duyusu ağırlıklı olmak üzere, kinestetik, oryantasyon, dokunma, koklama, ölçü- ölçek, psikolojik etkiler ve düzen duyularıyla ilişkilendirilmiştir.

Kent içi çarşılar, dokunma, oryantasyon, düzen- alışkanlık, görme, kinestetik, işitme, koklama, konum, mesafe ve bilgi deneyim duyu kodlarıyla ilişkilendirilerek tanımlanmıştır.

Meydanlar ağırlıklı olarak oryantasyon- yönlenim duyusu olmak üzere, işitme, hava- atmosfer, düzen- alışkanlık, dokunma, farklılık- dikkat çekici unsur, kinestetik, konum, ölçü- ölçek ve bilgi deneyim duyu kodlarıyla ilişkili olarak ele alınmıştır.

Otellere dair paylaşımlar ağırlıklı olarak dokunma duyusu olmak üzere, işitme, kinestetik, konum, oryantasyon, düzen, mesafe ve ölçü- ölçek duyu kodlarıyla ilişkilenmektedir. Katılımcılar tarafından dokunma duyusu ve otel mekânlarına ilişkin yapılmış olan paylaşımlar daha çok zemin düzeyindeki dokunsal yüzeyler çerçevesinde olmuştur.

Katılımcı grubun mikro çevrelerine dair paylaşımları ağırlıklı olarak kinestetik- hareket duyusuyla olmak üzere işitme, düzen- alışkanlık, dokunma, oryantasyon ve ölçü- ölçek duyu kodlarıyla ilişkilenmiştir. Kinestetik- hareket duyusuna ilişkin paylaşımları özellikle yaşamakta oldukları çevrede nasıl hareket ettikleri, neleri referans aldıkları, harekete ilişkin genel düzen çerçevesinde olmuştur.

Parklar ve doğal ortamlar ağırlıklı olarak işitme duyusu olmak üzere kinestetik, dokunma, oryantasyon, koklama, görme, hava- atmosfer ve konum bilgisi duyu kodları ile ilişkili görülmüştür.

Sinema- konser- tiyatro salonları ağırlıklı olarak işitme duyusu olmak üzere kinestetik, görme ve dokunma duyuları ile ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada, katılımcıların işitme duyusu ile ilişkilenen paylaşımları, özellikle fonksiyon gereği işitsel yanın ağırlık kazanmasına ek olarak, söz konusu mekânlarda yaşamakta oldukları işitsel problemler veya o mekânlardaki (olumlu ve olumsuz yönde) işitsel deneyimleri çerçevesinde olmuştur.

Tablo 3-35. Mülakat Çalışmaları- K2-0 Grubu- Mekanlar_Duyular İlişkisini Gösterir Tablo

	Bilgi, Deneyim vs.	Denge	Dokunma Duyusu	Düzen- Alışkanlık	Farklılık- Dikkat Çekici Unsur	Görme Duyusu	Hava-Atmosfer	Işık	İşitme Duyusu	Kinestetik- Hareket Duyusu	Koklama Duyusu	Konum Bilgisi	Mesafe Bilgisi	Oryantasyon- Yönlenim	Ölçü-Ölçek	Psikolojik-Duygusal Etkiler	Sıcaklık Duyusu	Tat Alma Duyusu
***(Açık Hava)* Spor Tesisleri**						2	2				1				1	4		
Alışveriş Merkezleri		2	1			3	2		6		2					3		
Ev			1	1		7		3	3	1					2	16	1	
Kamu Yapıları						5	1		3	4	5	1				3		
Kent-içi Çarşılar			2	1		4			4	1	6					7		
Meydanlar	1					4	1		2	2				1		7		1
Oteller						4	1		3	1	1					5	1	
Mikro-çevre			1	4		2		1	3							3		
Parklar		1	2			10	3	1	5	1	5					6	1	
Sinema-Konser-Tiyatro Salonları						7	3		10	1	2				1	4		
Yollar-Ulaşım			1			6	1		6	2	5					4		

K2-0 grubu cevapları mekânlar özelindeki paylaşımların duyular ve duyusal veriler ile nasıl ilişkilendiği çerçevesinde incelendiğinde, duyusal verilerin mekânlar özelindeki değinilme miktarları ile birlikte Tablo 3-35'deki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan verilere göre,

K2-0 grubu katılımcıları spor tesisleri ile ilgili paylaşımlarında psikolojik etkiler, görme, hava- atmosfer ve koklama duyularıyla ilişki kurmuşlardır.

Alışveriş merkezleri ile ilgili paylaşımların, ağırlıklı olarak işitme duyusu olmak üzere, psikolojik etkiler, görme, denge, hava- atmosfer, koklama ve dokunma duyuları ile ilişkilendiği görülmektedir.

Katılımcıların evleri konusundaki paylaşımlarının psikolojik etkiler duyu kodunda çok ağırlık kazanmış olduğu görülmektedir. Katılımcılar evleri ile ilgili paylaşımda bulunurken görme, ışık, işitme, ölçü- ölçek, dokunma, düzen- alışkanlık, kinestetik ve sıcaklık duyuları ile ilişki kurmuşlardır.

Kamu yapılarına ilişkin paylaşımlar görme ve koklama duyuları ağırlıklı olmak üzere, kinestetik- hareket, psikolojik etkiler, işitme ve hava-atmosfer duyularıyla ilişkilenmektedir.

Kent içi çarşılar psikolojik etkiler ve koklama duyusu başta olmak üzere işitme, görme, dokunma, düzen- alışkanlık ve kinestetik- hareket duyularıyla ilişkilenmektedir.

Meydanlar ile ilgili paylaşımlar psikolojik etkiler ağırlıklı olmak üzere, görme, işitme, kinestetik- hareket, bilgi- deneyim, hava- atmosfer, oryantasyon- yönlenim ve tat alma duyularıyla ilişkilenmektedir.

Oteller ile ilgili paylaşımlar ağırlıklı olarak psikolojik etkiler olmak üzere, görme, işitme, hava- atmosfer, kinestetik, koklama ve sıcaklık duyularıyla ilişkilendirilmektedir.

Katılımcılar, mikro çevrelerine ilişkin paylaşımlarında düzen- alışkanlık, işitme, psikolojik etkiler, görme, dokunma ve ışık duyumlarıyla ilişki kurmuşlardır.

Parklara ilişkin paylaşımlar, görme duyusu kodunda ağırlık kazanmış olup, psikolojik etkiler, koklama, işitme, hava- atmosfer, dokunma, denge, ışık, kinestetik ve sıcaklık duyularıyla ilişkilenmektedir.

Sinema- konser- tiyatro salonlarına yönelik paylaşımlar işitme duyusu kodunda ağırlık kazanmakta olup, görme, psikolojik etkiler, hava- atmosfer, koklama, kinestetik ve ölçü- ölçek duyu kodlarıyla ilişkilenmektedir.

Yollar ve ulaşım mekânları çerçevesindeki paylaşımlar da işitme, görme, koklama, psikolojik etkiler, kinestetik, hava- atmosfer ve dokunma duyularıyla ilişkilenmektedir.

Tablo 3-36. Mülakat Çalışmaları- P2 & K2-0 Grupları- Mekanlar_Duyular İlişkisini Gösterir Tablo

	Denge	Dokunma Duyusu	Düzen- Alışkanlık	Farklılık- Dikkat Çekici Unsur	Görme Duyusu	Hava-Atmosfer	Işık	İşitme Duyusu	Kinestetik- Hareket Duyusu	Koklama Duyusu	Konum Bilgisi	Mesafe Bilgisi	Oryantasyon- Yönlenim	Ölçü-Ölçek	Psikolojik-Duygusal Etkiler	Sıcaklık Duyusu	Tat Alma Duyusu	Bilgi, Deneyim vs.	
Spor Tesisleri	1	3			2	2			2	1			1	1	4				9
Alışveriş Merkezleri	2	1			3	2+2		5+6	1	3+2	1		5	1	3				11
Ev		7+1	9+1		5+7	1	3	3	5+1				1	2+2	3+16	1+1			11
Kamu Yapıları		4	2		5	1+1		6+3	4+4	3+5	1		4	3	2+3				11
Kent-içi Çarşılar		3+2	2+1		2+4			1+4	2+1	1+6	1	1	3					1	10
Meydanlar		2	3	1	4	4+1		4+2	1+2		1		6+1	1	7	1	1	1	**14**
Oteller		7	2		4	1		5+3	4+1	1	3	2	3	1	5	1			13
Mikro-çevre		1	2+1	4		2		2+1	6+3				1	1	3				9
Parklar	1	3+2			1+10	1+3	1	7+5	4+1	2+5	1		3		6	1			12
Sinema-Konser-Tiyatro Salonları		1			1+7	3		9+10	2+1	2				1	4				8
Yollar-Ulaşım		10+1	1	1	6	1		8+6	5+2	5	1	1		1	1+4				12
	3	**48**	24	6	**61**	24	4	**90**	**52**	36	9	4	28	14	**61**	5	1	2	

Her iki grubun verileri üzerinden incelendiğinde Tablo 3-36'de görüldüğü haliyle, işitme ve kinestetik- hareket duyularına ilişkin paylaşımlar her iki grup için de, farklı miktarlarda olmakla beraber, ortak olarak mekânların çoğu ile ilişkilendirilmiş duyulardır.

Belirtilmiş olan mekânlardan meydanlar, en fazla duyu ile ilişkilendirilmiş mekân olarak öne çıkmaktadır. Duyusal veri ile ilişkilendirilme bakımından en zayıf olan mekân sinema- konser- tiyatro salonları olmuştur.

Duyuların mekânlarla ilişkili biçimde belirtilmiş olmaları çerçevesinde tablo değerlendirildiğinde, başta işitme duyusu olmak üzere, psikolojik etkiler, görme, kinestetik- hareket ve dokunma duyularının ilişkilendirilme miktarlarının diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca kinestetik ve dokunma duyuları her iki grup için toplu olarak değerlendirildiğinde her bir mekân tanımı dâhilinde ilişkilendirilerek paylaşımlarda yer bulmuşlardır.

Kodlama ikilikleri üzerinden bir diğer değerlendirme de duyular/ duyusal veriler_izlenimler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

P2 grubu katılımcılarının paylaşımları değerlendirildiğinde, katılımcıların izlenim belirtir ifadelerinin hangi duyulara ilişkin paylaşımlarda yer bulduğuna yönelik olarak **Tablo 3-37**'deki veri bütünü ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3-37. Mülakat Çalışmaları- P2 Grubu- Duyular_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo

	Memnuniyet verici	Problemsiz, erişilebilir	Memnuniyetsizlik	Problemler, Aksaklıklar	Tehlike hissi, güvensizlik
Denge		2		2	3
Dokunma			9	7	1
Düzen- Alışkanlık	1	1	5	3	
Farklılık - Dikkat Çekici Unsur					
Görme			2		
Hava-Atmosfer			1	1	
Işık			1		
İşitme	3	2	8	7	6
Kinestetik- Hareket	1	3	6	8	4
Koklama	2			2	
Konum Bilgisi		1	2	3	
Mesafe Bilgisi			2	1	
Oryantasyon- Yönlenim		1	3	6	
Ölçü-Ölçek	2	2	1	4	1
Psikolojik-Duygusal Etkiler			3	1	
Sıcaklık			1	1	
Tat Alma					
Bilgi, deneyim			1		
Sormak- Refakat - Takip-Uyum			11	4	1

P2 Grubu duyular_ izlenimler tablosu (Tablo 3-37) üzerinden okunmaktadır ki,

- Katılımcıların paylaşımları olumsuz yönde ağırlık kazanmış olup, denge, farklılık, koklama ve tat alma duyuları dışındaki tüm duyu kodlarında memnuniyetsizlik belirtir ifadeler yer almaktadır.
- Mekânlara ve mekânsal deneyime ilişkin olarak farklılık, görme, ışık, tat alma ve bilgi- deneyim duyu kodları dışındaki tüm duyularla ilişkilenen problemler ve aksaklıklar paylaşılmıştır.
- Katılımcıların güvensiz ya da kendilerini tehlikede hissettikleri durumlar denge, dokunma, işitme, kinestetik- hareket, ölçü- ölçek ve sormak- danışmak duyu kodları ile ilişkilenmektedir. İşitme duyusu ile ilişkilenen paylaşımlar ağırlıklı olarak sesler üzerinden tehlikeyi anlamaya çalışmak veya anlayamamak konusunda olmuştur. Denge veya ölçü- ölçek konusundaki problemler veya algı

sürecindeki zorluklar da katılımcıların kendilerini tehlikede ya da güvensiz hissetmelerine neden olmaktadır.

- Katılımcıların memnuniyet belirtir izlenimleri işitme, koklama, ölçü- ölçek, kinestetik ve düzen—alışkanlık duyu kodları çerçevesindeki paylaşımlarda yer bulmaktadır.
- Katılımcıların problemsiz ve erişilebilir olarak tanımladıkları mekân ve durumlara ilişkin paylaşımlar ise kinestetik, denge, ölçü- ölçek, düzen, konum ve oryantasyon duyularıyla ilişkilenmektedir.

K2-0 grubu katılımcılarının paylaşımları değerlendirildiğinde, katılımcıların izlenim belirtir ifadelerinin hangi duyulara ilişkin paylaşımlarda yer bulduğuna yönelik olarak Tablo 3-38'deki veri bütünü ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3-38. Mülakat Çalışmaları- K2-0 Grubu- Duyular_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo

	Memnuniyet verici	Problemsiz, erişilebilir	Memnuniyetsizlik	Problemler, Aksaklıklar	Tehlike hissi, güvensizlik
Bilgi, Deneyim vs.					
Denge	1		3		
Dokunma	1		1		
Düzen- Alışkanlık	1				
Farklılık - Dikkat Çekici Unsur					
Görme	10		12		1
Hava-Atmosfer	3		1		
Işık	6		2		
İşitme	11		22	1	1
Kinestetik- Hareket	4		4	1	
Koklama	11		11		
Konum Bilgisi					
Mesafe Bilgisi					
Oryantasyon- Yönlenim					
Ölçü-Ölçek			2		
Psikolojik-Duygusal Etkiler	21		7		1
Sıcaklık	1		2		
Tat Alma			1		

K2-0 Grubu duyular_izlenimler tablosu (Tablo 3-38) üzerinden okunmaktadır ki,

- Katılımcılar tarafından problemsiz olarak erişilebilirliği konusunda değinilen bir mekân söz konusu olmamıştır.
- Katılımcıların yaşamış oldukları problemler çerçevesindeki paylaşımları işitme ve kinestetik duyularıyla ilişkilenmiştir.

- Katılımcıların kendilerini güvensiz veya tehlike altında hissettiklerini belirttikleri paylaşımlar görme, işitme ve psikolojik etkiler duyu kodları ile ilişkili paylaşımlardır.
- Memnuniyet belirtir ifadeler başta psikolojik etkiler olmak üzere, koklama, işitme, görme, ışık, hava- atmosfer, kinestetik, denge, düzen- alışkanlık ve dokunma duyularıyla ilişkilenmektedir.
- Katılımcıların memnuniyetsizlik belirtir ifadeleri ise başta işitme duyusu olmak üzere, görme, koklama, psikolojik etkiler, denge, kinestetik, sıcaklık, tat alma, ölçü- ölçek, ışık, dokunma ve hava- atmosfer duyularıyla ilişkilenmektedir.

Tablo 3-39. Mülakat Çalışmaları- P2 & K2-0 Grubu- Duyular_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo

	Memnuniyet verici	Problemsiz, erişilebilir	Memnuniyetsizlik	Problemler, Aksaklıklar	Tehlike hissi, güvensizlik
Denge	1	2	3	2	3
Dokunma	1		9 + 1	7	1
Düzen- Alışkanlık	1 + 1	1	5	3	
Farklılık - Dikkat Çekici Unsur					
Görme	10		2 + 12		1
Hava-Atmosfer	3		1 + 1	1	
Işık	6		1 + 2		
İşitme	3 + 11	2	8 + 22	7 + 1	6 + 1
Kinestetik- Hareket	1 + 4	3	6 + 4	8 + 1	4
Koklama	2 + 11		11	2	
Konum Bilgisi		1	2	3	
Mesafe Bilgisi			2	1	
Oryantasyon- Yönlenim		1	3	6	
Ölçü-Ölçek	2	2	1 + 2	4	1 + 1
Psikolojik-Duygusal Etkiler	21		3 + 7	1	
Sıcaklık	1		1 + 2	1	
Tat Alma			1		
Bilgi, deneyim			1		

Her iki grubun verilerinin birleştirildiği haliyle, Tablo 3-39 incelendiğinde, problemsiz erişilebilirlik konusunda yalnızca P2 grubu tarafından paylaşımlarda bulunulduğu, ayrıca problemler ve aksaklıklar konusundaki paylaşımların da çoğunun yine P2 (kısmi veya tamamen görmeyen bireyler) grubu tarafından yapılmış olduğu görülmektedir.

Kodlama ikiliklerinden bir diğeri olarak ise katılımcıların mekânlara dair tanımlamalarında yer alan izlenim belirtir ifadeler ele alınmıştır. Bu sorgulama aracılığıyla, katılımcıların mekânların deneyimi ve bu deneyimlerden nasıl bir izlenim edindikleri öğrenilmek istenmiştir.

P2 grubu katılımcıları tarafından yapılan mekân tanımlamalarında yer alan izlenim belirtir ifadeler Tablo 3-40'deki veri bütününü ortaya koymaktadır.

Tablo 3-40. Mülakat Çalışmaları- P2 Grubu- Mekanlar_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo

	Memnuniyet verici	Problemsiz, erişilebilir	+	Memnuniyetsizlik	Problemler, Aksaklıklar	Tehlike hissi, güvensizlik	-
(Açık Hava) Spor Tesisleri				3	1	3	7
Alışveriş Merkezleri				8	3		11
Ev				4	2	2	8
Kamu Yapıları	2		2	7	3		10
Kent-içi Çarşılar		1	1	3		1	4
Meydanlar	1	1	2	2	4	2	8
Oteller	1		1	4	2	2	8
Mikro-çevre				2	1	2	5
Parklar		1	1	2	1	1	4
Sinema-Konser-Tiyatro Salonları				4	1		5
Yollar-Ulaşım				8	4	1	13

Tablo 3-40'tan okunabildiği üzere P2 grubu katılımcıları,

- Ağırlıklı olarak olumsuz yönde izlenimler paylaşmışlardır.
- Belirtilmiş olan tüm mekânlar için memnuniyetsizlik belirtir ifadeler kullanılmıştır.
- Problemler ve aksaklıklar çerçevesindeki paylaşımlar, kent içi çarşılar dışındaki tüm verili mekânlar için yer bulmuştur.
- Alışveriş merkezleri, kamu yapıları ve sinema-konser- tiyatro salonları dışındaki tüm verili mekânlara dair paylaşımlarda tehlike veya güvensizlik hissedildiği belirtilmiştir.
- Problemsiz ve erişilebilir olarak ifadelerde yer bulan mekânlar kent içi çarşılar, meydanlar ve parklar olmuştur.
- Kamu yapıları, meydanlar ve oteller, memnuniyet belirtir ifadelerle paylaşımlarda yer bulmuşlardır.
- Tablo dâhilindeki en öne çıkan ikilikler, alışveriş merkezleri ve ulaşım mekânları üzerine belirtilmiş memnuniyetsizlik ifadeleridir.
- Tablo, olumlu ve olumsuz izlenimler olarak değerlendirildiğinde, tüm mekânlar için olumsuz izlenim belirtir ifadelerin kullanılmış olduğu görülmektedir.

K2-0 grubu katılımcıları tarafından yapılan mekân tanımlamalarında yer alan izlenim belirtir ifadeler **Tablo 3-41**'deki veri bütününü ortaya koymaktadır.

Tablo 3-41. Mülakat Çalışmaları- K2-0 Grubu- Mekanlar_İzlenimler İlişkisini Gösterir Tablo

	Memnuniyet verici	Problemsiz, erişilebilir	+	Memnuniyetsizlik	Problemler, Aksaklıklar	Tehlike hissi, güvensizlik	-
Açık Hava Spor Tesisleri	2		2	1			1
Alışveriş Merkezleri	3		3	12	1		13
Ev	8		8	2		1	3
Kamu Yapıları	4		4	6			6
Kent-içi Çarşılar	7		7	2	1		3
Meydanlar	3		3	7		1	8
Oteller	2		2	1			1
Oturulan Bina ve Mikro-çevre	6		6	4			4
Parklar	10		10	3			3
Sinema-Konser-Tiyatro Salonları	4		4	8			8
Yollar-Ulaşım	3		3	7	4		11

Tablo 3-41'deki veriler doğrultusunda söylenebilir ki, K2-0 grubu katılımcıları genelinde,

- Problemsizlik ve erişilebilirlik izlenimi belirtir bir mekân tanımı yapılmamıştır.
- Verili tüm mekânlar için memnuniyet belirtir ifadeler bulunmaktadır.
- En fazla memnuniyet belirtir izlenim paylaşılan mekân parklar ve doğal ortamlar olmuştur. Onu, katılımcıların evlerine ilişkin paylaşımları takip etmektedir.
- En fazla memnuniyetsizlik belirtir ifade alışveriş merkezleri çerçevesinde olmuştur.

3.5 Mülakat Çalışmaları Kapsamında Mimarlara Sorulan "Sensing Spaces: Architecture Reimagined" Röportaj Çalışması İle Ortak Sorular

Tez kapsamındaki mimarlarla gerçekleştirilen mülakat çalışmalarında "Sensing Spaces: Architecture Reimagined" Sergi çalışmasını takiben gerçekleştirilmiş röportajlara paralellik içermesi bakımından, ek sorular yöneltilmiştir. Yöneltilen ek sorular, sergi çalışmasında yer alan mimarlara yöneltilmiş olan sorulardan, çoğu için ortak olan ve aynı zamanda tez konuları ile ilişkilenen sorular olarak seçilmiştir. Aşağıda yer almakta olan 7 sorunun, bu çerçevede, mülakat çalışmasına ek olarak mimar katılımcılar tarafından cevaplanması talep edilmiştir.

Soru 1: Mimarlığın, ne şekilde, insanlara sığınma ve fonksiyonun ötesinde deneyim sağlayacağını düşünüyorsunuz? *[In what ways do you see architecture enhancing human experience beyond shelter and function?]*

Soru 2: Bir mimar olarak mekânı anlamak ve algılamak konusunda nelerin vurgulayıcı ve/veya ayırt edici olduğunu düşünüyorsunuz? *[What do you think is distinctive about how you as an architect understand and perceive space?]*

Soru 3: Mekânın farkında olduğunuz/farkına vardığınız geçmiş zaman deneyimlerinizi paylaşabilir misiniz? *[Can you recall an early memory of when you became aware of space?]*

Soru 4: Çevrenizdeki mekanı şekillendirmeye çalıştığınız anılarınız var mı? *[Can you recall early memories of trying to shape the spaces around you?]*

Soru 5: Mimari projelerde mümkün olamayıp, sanatsal veya soyut çalışmalar ya da ifadelerle aktarılabildiğini düşündüğünüz şeyler var mı? Varsa, nelerdir ve mimari ile aktarılamamasının sebepleri nelerdir? *[What opportunities have you found in creating an installation for an exhibition that would not usually be possible in your architectural projects and how have you harnessed these? / In what ways has your approach to creating an installation for an exhibition differed from your usual practice?]*

Soru 6: Sizce, duyuların mekânı algılamamız ve deneyimlememiz konusundaki rolü nedir? Ve sizce, mimariyle kurulan bağı nasıl ve ne yönde etkiler? *[What role do you think senses play in how we percieve and experience space? And what might this add to how we engage with architecture?]*

Soru 7: Özellikle kendinizin, çevrenizdekilerin farkına vardığınız veya özellikle orada ve mevcut olduğunun farkına vardığınız bir mekan veya mimari çalışma hatırlıyor

musunuz? *[Can you recall a space or work of architecture that has made you particularly aware of yourself and your surroundings, particularly 'present'?]*

Katılımcıların, bu sorular karşısında vermiş oldukları cevaplara ilişkin paylaşımları, metin olarak ayrıca ele alınmış ve mülakat çalışmasının diğer bölümünde olduğu gibi, konuşma ağırlıklarının okunabilmesi bakımından kelime kullanım sıklıkları değerlendirilmiştir.

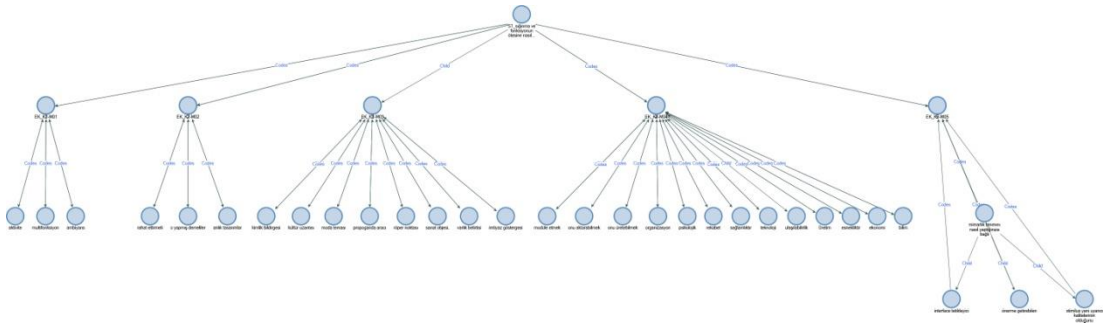
Şekil 3-198. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Metin Analizi – Kelime Bulutları

Sorulara yönelik cevaplar, ayrıca, her bir soru bir üst kod şeklinde tanımlanıp ve mimarların cevapları doğrultusunda her bir mimar için ayrı alt kodlar oluşturularak analiz edilmiştir.

Şekil 3-199. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Metin Analizi – Kod Ağacı

Şekil 3-199'de cevaplar üzerinden (yine NVivo programında) yapılmış olan analiz çalışmaları sonucu oluşmuş kod ağacı görülmektedir. Kod ağacının her biri soru için ayrı olarak gösterimleri aşağıda tek tek açıklanarak aktarılmıştır.

Şekil 3-200. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 1 - Metin Analizi – Kod Ağacı

Şekil 3-200'da görülmekte olduğu gibi, soru 1 ("Mimarlığın, ne şekilde, insanlara sığınma ve fonksiyonun ötesinde deneyim sağlayacağını düşünüyorsunuz?") için verilen cevaplar her bir mimar katılımcı için ayrı kodlamalarla karşılık bulmaktadır. Cevaplara yönelik olarak alt kodlar şu şekilde oluşmuştur:

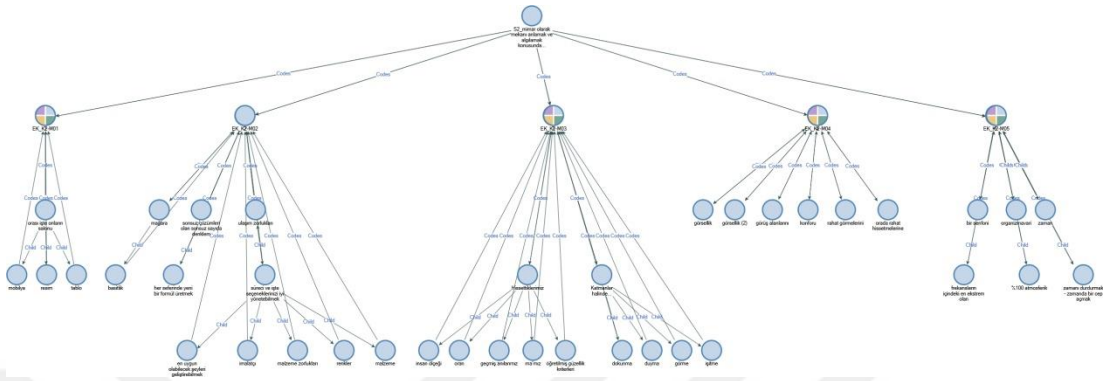
K2-M1'in cevapları doğrultusunda, alt kodlar "aktivite, multi-fonksiyon, ambiyans" olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcı, mekânın sağladığı ambiyans, içerdiği aktiviteler ve çok fonksiyonlu olmaya imkân tanıması ile sığınmanın ve tekil fonksiyonun ötesine geçeceğini düşündüğünü belirtmiştir. İstediği zamanda istediği organizasyonu yapabilmek, farklı amaçlar için farklı zaman dilimlerinde kullanılabiliyor olmak, farklı ambiyanslar oluşturulmasına fırsat tanıyor olmak bu çerçevede (ev örneği üzerinden) paylaşmış olduklarından bazılarıdır.

K2-M2'in cevapları doğrultusunda, alt kodlar "mekânın rahat ettirmesi", mekânı tasarlayan mimar, yani kendisi için "o yapmış" denmesi ve "anlık tasarımlar" olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcı, mimar olarak tasarladığı mekânın kullanıcı için keyifli ve rahat zamanlar geçireceği gibi olması ve kendisine ait, onun tasarımı olduğu belli olacak bir çizgide olması üzerinden cevaplamış ve "farklı mekânlarda, farklı konularda, farklı tasarlamak" tanımıyla anılık tasarımlar yapmak gerektiğini belirtmiştir.

K2-M3'in cevapları doğrultusunda, alt kodlar "kimlik bildirgesi, kültür uzantısı, moda teması, propaganda aracı, röper noktası, sonat objesi, varlık belirtisi, imtiyaz göstergesi" olarak farklı tanımlamalar halinde ortaya çıkmıştır.

K2-M4'in cevapları doğrultusunda, alt kodlar "modüle etmek, onu aktarabilmek, onu üretebilmek, organizasyon, psikoloji, rekabet, sağlamlık, teknoloji, ulaşılabilirlik, üretim, esneklik, ekonomi, bilim" olarak ortaya çıkmıştır.

K2-M5'in cevapları doğrultusunda, alt kod "mimarlık tanımının nasıl yapıldığına bağlı" olarak belirtilmiş olan "arayüz tetikleyici, önerme getirebilen, stimulus yani uyarıcı kaliteler" olarak ortaya çıkmıştır.

Şekil 3-201. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 2 - Metin Analizi – Kod Ağacı

Şekil 3-201'de görülmekte olduğu gibi, soru 2 ("mimar olarak mekânı anlamak ve algılamak konusunda nelerin vurgulayıcı ve/veya ayırt edici olduğunu düşünüyorsunuz?") için katılımcı mimarlar tarafından verilmiş olan cevaplar her bir mimar için ayrı alt kodlar ve tanımlamalar içermektedir.

Cevaplara yönelik oluşturulan alt kodlar ve açıklamaları şu şekildedir:

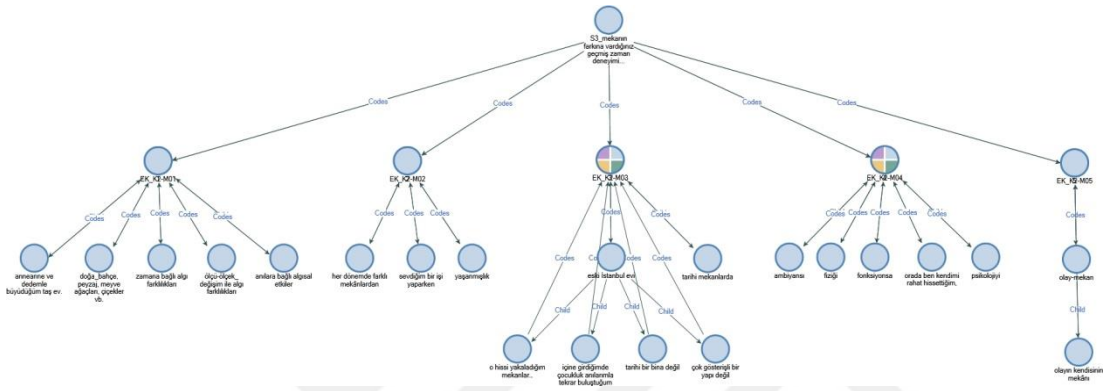
K2-M1'in cevapları doğrultusunda, mekânı anlamak ve algılamak konusundaki vurgulayıcı noktalar için "orası, işte onların salonu" ifadesini kullanarak aidiyet ve kişiselleştirme üzerinde durmuştur. Yine ev ve salon örneği üzerinden "mobilya, resim, tablo" gibi elemanları da ayırt edici unsurlar olarak aktarmıştır.

K2-M2'in cevapları doğrultusunda, "mağara, sonsuz çözümler olan sonsuz sayıdaki denklem ve ulaşım zorlukları" öne çıkan başlıklar olmuştur. "Mağara" tanımı basitliğe ithafen kullanılmıştır. Ulaşım zorlukları tasarımın ve mimari sürecin önemli belirleyicilerinden bir olarak belirtilmiş, tasarım süreci sonsuz sayıda çözümleri olan sonsuz sayıdaki denklem olarak tanımlanmıştır.

K2-M3'in cevapları doğrultusunda, "hissettiklerimiz ve katmanlar" öne çıkan kavramlar olmuş, hissettiklerimizle ilgili olarak "insan ölçeği, oran, geçmiş anılarımız, RNA'mız, öğretilmiş güzellik kriterleri", katmanlar halinde olarak ise "dokunma, duyma, görme ve işitme duyuları" tanımlanmıştır.

K2-M4'in cevapları doğrultusunda, "görsellik, görüş alanlarının yaratılması, konfor ve rahat hissedilmesi", ortaya çıkan kodlar olmuşlardır.

K2-M5'in cevabında mekânı, bir senfoni, organizmavâri bir varlık olarak tanımlamış ve zaman faktörüne değinmiştir. Senfoni için "frekansların içindeki en ekstrem olma", organizmavari hali için "%100 atmosferik", zaman ile ilişkili olarak da "zamanı durdurmak, zamanda bir cep yaratmak" tanımlarını kullanmıştır.

Şekil 3-202. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 3 - Metin Analizi – Kod Ağacı

Soru 3 (yani "Mekânın farkında olduğunuz/farkına vardığınız geçmiş zaman deneyimlerinizi paylaşabilir misiniz?" sorusu) için katılımcı mimarlar tarafından yapılan paylaşımlar her bir katılımcı için farklılaşmakta olup, söz konusu paylaşımlara ilişkin kodlamalar Şekil 3-202'de görülmekte olduğu gibidir. Cevaplara yönelik olarak alt kodlar şu şekilde oluşmuştur:

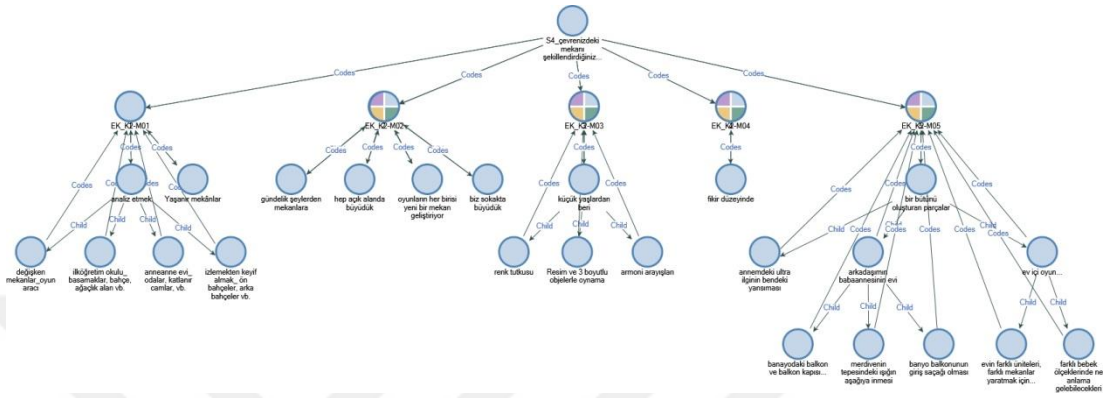
K2-M1'in cevabında anneanne ve dedesiyle yaşadığı, büyüdüğü taş evden bahsetmiş, doğa (bahçe, peyzaj, meyve ağaçları, çiçekler gibi unsurlara değinmiş), zamana bağlı olarak oluşan algı farklılıklarından, ölçü-ölçek ve değişimin yarattığı algı farklılıklarından ve âna bağlı algısal etkilerden söz etmiştir.

K2-M2 her dönemde farklı mekânların varlığından, yaşanmışlığın öneminden ve sevdiği bir işi yapıyor olmakla ilgili olduğundan bahsetmiştir.

K2-M3 genel itibariyle "Eski İstanbul Evi" kavramından ve tarihi mekânlardan söz etmiştir. Eski İstanbul evleri ile ilgili olarak "o hissi yakalayabildiği mekânlardan, içine girdiğinde çocukluk anılarına döndüğü mekânlar olduklarından, tarihi bir bina olmayışı ve çok gösterişli olmayan yapılarından" bahsetmiştir.

K2-M4 mekânı ambiyansı, fiziği, fonksiyonu, orada rahat hissedip hissetmediği ve psikolojik etkileri ile ilişkilendirmiştir.

K2-M5, olay-mekân ilişkisine değinerek, olayın kendisinin bir mekânı olduğundan, bunun pek çok an için örneklendirilebilip, çoğaltılabileceğinden bahsetmiştir.

Şekil 3-203. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 4 - Metin Analizi – Kod Ağacı

Soru 4 (yani "Çevrenizdeki mekânı şekillendirmeye çalıştığınız anılarınız var mı?" sorusuna) katılımcı mimarlar tarafından verilen cevaplar doğrultusunda Şekil 3-203'de görülen kod strüktürü oluşturulmuştur. Oluşturulan alt kodlar ve paylaşımlar şu şekildedir:

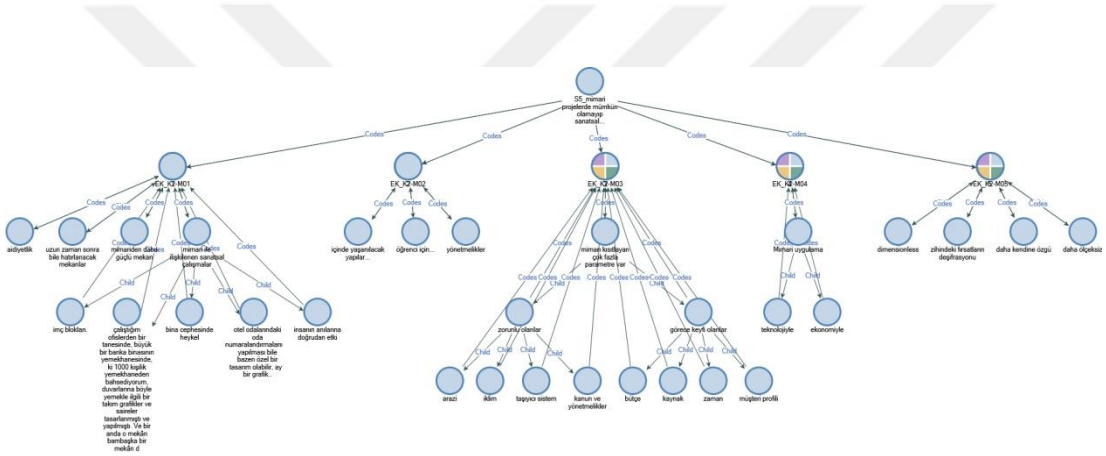
K2-M1mekanı şekillendirmek konusundaki anısı olarak "analiz etme" alışkanlığından bahsetmiştir. Değişken mekânların oyun aracı haline geldiği çocukluğundaki ev, basamakları, bahçesi vb ile ilköğretim yapısı, odaları, katlanır kapıları ile anneannesinin evi, izlemekten keyif aldığı ön ve arka bahçeler üzerinden çocukluktan itibaren yapmış olduğu analiz ve anlamaya çalışma durumunu örneklendirmiştir. Katılımcı genel itibariyle "yaşanabilir mekânlar" vurgusuyla paylaşımda bulunmuştur.

K2-M2 paylaşımlarında, gündelik şeylerden yaratmış oldukları mekânlardan, hep açık alanda ve sokakta büyümüş olmasından ve oyunların her birinin yeni bir mekân geliştiriyor olduğundan bahsetmiştir.

K2-M3 küçük yaşlardan beri şekillendirme çabasının var olduğundan, renk tutkusundan, resim ve 3 boyutlu objelerle oynama ve armoni arayışlarından bahsetmiştir.

K2-M4 mekânı şekillendirme çabasının yalnızca fikir düzeyinde olduğunu belirtmiştir.

K2-M5 “bir bütünü oluşturan parçalar” tanımıyla, “annesinde gördüğü ilginin kendisine yansıdığından, arkadaşının babaannesinin evi örneği üzerinden banyoda balkonun olması ve balkon kapısının varlığı, merdivenin tepesindeki ışığın aşağıya kadar inmesi, banyo balkonunun aynı zamanda giriş saçağı olması gibi detayların halen aklında olduğundan ve çocukken çok etkilendiğinden bahsetmiştir. Ev içi oyunlarına da değinen katılımcı, evin farklı ünitelerinin farklı mekânlar yaratmak için kullanıldığından ve bu ünitelerin ölçekleri ile farklı bebek ölçeklerinde ne anlama gelecekleri konusunda düşünülmesinden bahsetmiştir.

Şekil 3-204. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 5 - Metin Analizi – Kod Ağacı

Soru 5, yani “Mimari projelerde mümkün olamayıp, sanatsal veya soyut çalışmalar ya da ifadelerle aktarılabildiğini düşündüğünüz şeyler var mı? Varsa, nelerdir ve mimari ile aktarılamamasının sebepleri nelerdir?” sorusuna, verilen cevaplar doğrultusunda yukarıda yer alna Şekil 3-204’deki kodlama ağacı ortaya çıkmıştır. Tekil olarak katılımcıların paylaşımları ve bu çerçevede oluşturulan kodlar şu şekildedir:

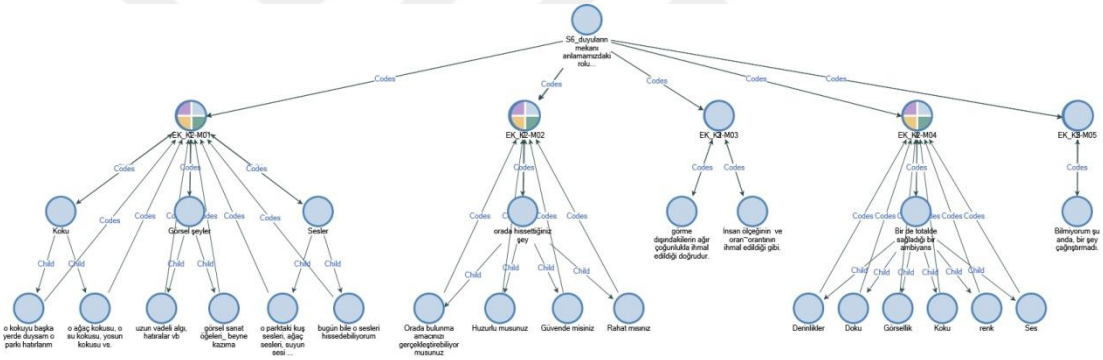
K2-M1 “aidiyet, uzun zaman sonra bile hatırlanacak mekânlar, mimariden daha güçlü mekânlar” üzerine değinmiştir ve mimari ile ilişkilenen sanatsal mekânlardan örneklemeler yapmıştır. İMÇ Blokları’nı örnek veren katılımcı, yapmış oldukları bir proje çalışmasında mekânın duvarına yapılan resimden, bina cephesindeki heykellerden bahsetmiş ve insanların anılarına doğrudan etki ettiğini belirterek önemini vurgulamıştır.

K2-M2 içinde yaşanılacak yapılar yapma zorunluluğundan ve yönetmelikler gibi çok keskin gerçekliklerin varlığından bahsetmiş, ancak sanatsal çalışmaların özellikle eğitim için, öğrenciler için faydalı olduğunu belirtmiştir.

K2-M3 mimarı kısıtlayan çok fazla parametre olduğunu belirtmiş ve bu parametreleri zorunlu ve görece olanlar olarak ikiye ayırmıştır. Zorunlu olan parametreleri "arazi, iklim, taşıyıcı sistem, kanun ve yönetmelikler" olarak sıralarken, görece olan parametreleri "bütçe, kaynak, zaman, müşteri profili" olarak sıralamıştır.

K2-M4 cevabında, mimari uygulama sürecinden, teknoloji ve ekonomi koşutlarından bahsetmiştir.

K2-M5 sanat çalışmaları ile ilgili olarak "zihindeki fırsatların deşifre edildiği, daha kendine özgü ve daha ölçeksiz" tanımlamalarını yapmıştır.

Şekil 3-205. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 6 - Metin Analizi – Kod Ağacı

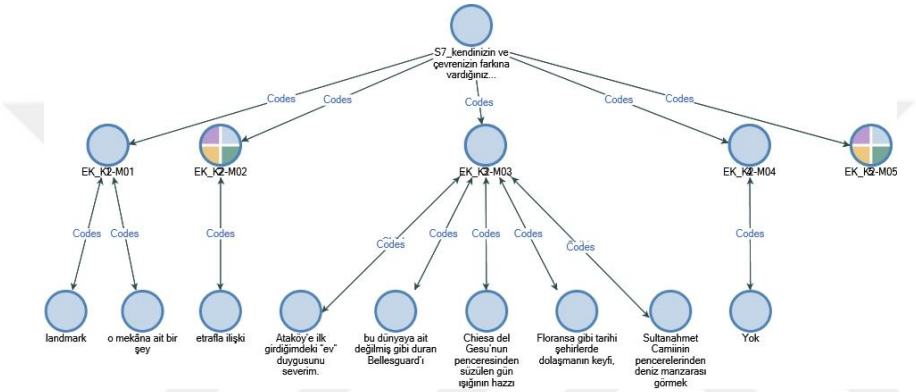
Soru 6'ya (yani "Sizce, duyuların mekânı algılamamız ve deneyimlememiz konusundaki rolü nedir? Ve sizce, mimariyle kurulan bağı nasıl ve ne yönde etkiler?" sorusuna) verilen cevaplar doğrultusunda Şekil 3-205'de yer alan kod ağacı oluşturulmuştur. Kod ağacı ve katılımcı mimarların paylaşımlarına ilişkin detaylar şu şekildedir:

K2-M1 görsel unsurlar, koku ve sesten bahsetmiştir. Koku ile ilgili olarak bir kokuyu başka bir yerde duyduğunda o mekânı hatırladığında, ağaç, su, yosun kokusundan bahsetmiştir. Görsel unsurlar la ilişkili olarak uzun vadeli algı ve hatıralar ile görsel öğelerin beyne kazınma halini aktarmıştır. Bir park deneyimi ve o parktaki kuş, ağaç ve su sesi ile o sesleri halen hatırlıyor oluşu üzerinden de işitme duyusuna değinmiştir.

K2-M2 “orada hissettiğimiz şey”in önemine vurgu yapmış ve “orada bulunma amacımızı gerçekleştiriyor olup olmadığımız, huzurlu olup olmadığımız, güvende olup olmadığımız, rahat olup olmadığımız” durumları ile ilişki kurmuştur.

K2-M3 görme dışındaki duyuların, insan ölçeği, oran ve orantının ihmal edildiğini ifade etmiştir.

K2-M4 toplamda sağlanan bir ambiyanstan bahsederek, derinlikler, doku, görsellik, koku, renk ve ses unsurlarını saymıştır.

Şekil 3-206. Mülakat Çalışmaları – Mimarlar Grubu – Ek sorular – Soru 7 - Metin Analizi – Kod Ağacı

Soru 7’ye (“Özellikle kendinizin, çevrenizdekilerin farkına vardığınız veya özellikle orada ve mevcut olduğunun farkına vardığınız bir mekân veya mimari çalışma hatırlıyor musunuz?” sorusuna) verilen cevaplar doğrultusunda Şekil 3-206’da yer alan kod ağacı oluşturulmuştur. Paylaşımlara yönelik detaylar şu şekildedir:

K2-M1 “landmark” kavramından bahsetmiş ve “o mekâna ait bir şey” olmasının mekânın farkındalığı bakımından önemli olduğunu belirtmiştir.

K2-M2 etrafla kurdumuz ilişki üzerine dikkati çekmiştir.

K2-M3 “oturduğu semte girişte hissettiği ev duygusu, bu dünyaya ait değilmiş gibi durduğunu tanımladığı Bellesguard, Chiesa del Gesu’nun penceresinden sızılan gün ışığının hazzı, Floransa gibi tarihi şehirlerde dolaşmanın keyfi, Sultanahmet Camiinin pencerelerinden deniz manzarası görmek” gibi örnekler üzerinden mekânın farkına vardığı anılarını aktarmıştır.

4. TARTIŞMA

4.1 Kavram ve Durum İkilikleri [Görme-Görmeme / Tasarlayan-Kullanıcı / Görünen-Görünmeyen / Maddi-Gayri Maddi] ve Mekânsal Çokduyululuk

Görsel baskınlık, çalışmanın başından itibaren kabul edilmiş bir gerçeklik olarak çalışmada yer almaktadır. Görsel baskınlığın mekânsal algımıza olan etkisi ve bu çerçevedeki mekân üretimleri araştırmanın alt sorularını oluşturmaktayken mekânın görme dışı varlığı ve çok-duyulu mekânsal gerçeklik meseleleri temel sorular olarak ampirik çalışmalar aracılığıyla araştırılmıştır. Bölüm 1'te detaylıca aktarılan çalışmalar, görme-görmeme, görünen-görünmeyen, maddi-gayrı maddi gibi ikilikler üzerine ve tasarlayan- kullanıcı gibi farklı bakış açılarıyla fikir sahibi olabilmemizi sağlamaktadır.

Araştırma çalışması genelinde değerlendirildiğinde, İtalya'da gerçekleştirilmiş çalışmalarda mevcut olan dil farklılıkları, İtalya'da ve Türkiye'de gerçekleştirilen her iki pilot çalışma için de geçerli olan temsil yaratma, model oluşturma yöntemleri ile çizim ve benzeri kişisel yeteneklere bağlı gösterim biçimlerinin bulunması, çalışmanın zorlayıcı olan tarafları olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, sadece sözlü paylaşımlardan oluşan mülakat çalışmaları için, herhangi bir dil farkı olmaksızın ve gösterim oluşturmaya dair bir soru yer almamasına karşın, deneyim (deneyimin kendi doğasının getirdiği farklılıklar), paylaşım biçimi (paylaşım sürecindeki kaçınılmaz indirgeme hali ve sözlü de olsa birer temsil oluşturulmuş olması) ve bunların araştırmacı tarafından yorumlanması (yani gözlem ve kişisel değerlendirmelerle bir araya getirilmesi) aşamaları da pilot çalışmalardaki mevcut zorluklarla paralellikler taşımaktadır. Söz konusu bu zorluklar, seçilmiş olan fenomenolojik yöntemin doğasından gelen derinlemesine, sezgisel bakış ve değerlendirme yaklaşımı ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz ki yapılmakta olan

tüm değerlendirmeler, bir yanı ile genellemeler için parçalar olarak konumlanmakta olup, bir yanıyla da her bir deneyim için biricik var oluşlarıyla ele alınmaktadır.

İtalya'da gerçekleştirilmiş olan çalışmalar incelendiğinde, sadece İtalya'daki çalışma kapsamında yer almış bulunan, 2 ve 3 boyutlu elemanların anlaşılması ve temsili meselesi ile ilgili olarak katılımcı grupları arasında belirgin farklar olmadığı görülmektedir. Yapılmış benzeri çalışmalarda kimi zaman görme-görmeme haline dayanan büyük farlılıklar içermeyen kimi zaman da görme-görmeme durumunun etkili olduğu durumlara ilişkin sonuçlara ulaşıldığı örnekler mevcuttur. Yürütülen başka çalışmalarda da bu görme- görmeme haline ve etkisine odaklanıldığı gözlenmektedir. Örneğin, Heller et al., doğuştan görme engelli, sonradan görme yetisini kaybetmiş, çok düşük görme yetisine sahip ve gözleri bağlanmış gören bireyler olmak üzere 5 ayrı gruptan katılımcının bulunduğu bir çalışma ile desen ve resim algısı üzerine araştırma yapmışlar ve katılımcılardan, yükseltilmiş çizgilerden oluşan yüzeylere dokunarak ne olduğunu isimlendirmelerini istemişlerdir (Heller, McCarthy, & Clark, 2005). Çalışma sonucunda, kör bireylerin, karmaşık dokunsal yüzeyleri yorumlamak konusunda gözü kapatılmış bireylerden daha hızlı oldukları, ancak, düşük görme yetisine sahip bireylerin ise zamanlama bakımından en hızlı olan grup olduğu ortaya çıkmış ve bu durum hem kısmen görsel veriye sahip olmak hem de dokunsal deneyimi yükseltebilmekten kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. İtalya'da yürütülmüş olan çalışmalar bu çerçevede değerlendirildiğinde, mekânlara ve mekânsal elemanlara yönelik temsiller oluşturulmasında doğuştan kör, görme yetisini sonradan tamamen kaybetmiş ve düşük miktarda görüşü olan bireyler arasında çok keskin farklar bulunmadığı gözlemlenmiştir. Zamansal bakımdan, genel itibariyle katılımcıların yaşları ile doğru orantılı olarak çalışma süresinin değiştiği söylenebilir. Araç ve yöntem tercihi bakımından değerlendirildiğinde ise (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin, temsilleri için sıklıkla çizim yöntemini tercih etmiş bulundukları, çizim esnasında parmak takibi yaparak kâğıt üzerinde ve çizimin kendisi ile ilişkili, konum ve yönlenim kararları aldıkları gözlemlenmiştir. Çizim yöntemini tercih eden katılımcıların ve oluşturulan temsillerin çoğunda zorluk hissedilmediği ve oluşturulan temsillerin okunabilir olduğu Bölüm 3.2'de yer alan tablolarda görülebilmektedir.

Katılımcıların çizim ve takip konusunda, Braille alfabesi kullanıyor olmalarına ilişkin alışkanlıklarının da etkisi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, İtalya'da, özellikle Torino kenti içerisindeki kabartma haritalar ve bazı müzelerde bulunan yapıya ilişkin modeller de gündelik hayatlarının bir parçası olmaları itibariyle dokunsal algıyı geliştiren unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Genel itibariyle, İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmalarda (kısmi veya tamamen) görmeyen katılımcılar paylaşımlarında mekâna ilişkin referanslar olarak (gören pek çok katılımcıdan farksız bir biçimde) mekânı algılarken kullandıkları aracı duyulardan ve bu çerçevede mekânda yer alan elemanlardan, unsurlardan ve durumlardan bahsetmişlerdir. (Kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerle İstanbul'da yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, bu durumun değişmekte olduğu ve gören-görmeyen katılımcılar arasında da İtalya- Türkiye çalışmaları arasında da fark bulunduğu görülmektedir. İstanbul'daki pilot çalışmada yer alan (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin çoğunlukla olumsuz izlenim belirtir ifadelerde ve paylaşımlarda bulundukları görülmektedir. Paylaşımların pek çoğu, gündelik hayat içerisinde yaşamış ya da yaşamakta oldukları problemler, aksaklıklar veya memnuniyetsizlikler üzerine olmuştur. Her iki grupta da ortak olarak paylaşımların genel itibariyle deneyimlenen, mevcut kent dokusu, mekânlar ve o mekânlarla kurulan ilişkiler çerçevesinde yapılmış olduğu söylenebilir. Görmeyen bireylerin mekânsal deneyim ve erişim konusundaki mevcut durumlarının ve ihtiyaçlarının daha net ortaya konabilmesi bakımından ülkeler arası karşılaştırma ve birlikte değerlendirme büyük önem taşımaktadır. Yürütülmüş olan çalışmalar kapsamında değerlendirildiğinde, mevcut fiziksel ortamların deneyimleri ve algıyı etkilediği görülmektedir. Bu çerçevede, çalışmalar arasında, katılımcı paylaşımlardaki farklılıkların, kültürler arası farktan ziyade, mekânsal düzen ve içinde yaşanılan çevre ile ilişkilendiği gözlemlenmiştir.

İtalya'daki çalışmalarda İstanbul'daki mülakat çalışmasından farklı olarak anayol, sokak, meydan gibi kent parçalarının tanımlanması, temsiller ile ifade edilmesi istenmiştir. Temsillerdeki ifadeler genel itibariyle nesnel bir ele alış sergilemektedir. Aynı sorular ile İstanbul'da yapılan çalışmalarda da 5 katılımcıdan 3'ü gösterim tekniğini aracı olarak kullanmayı tercih ederken, 2 katılımcı sözlü anlatımı tercih

etmiştir. Gösterim yolunu seçen katılımcıların oluşturduklarına bakıldığında gösterimlerinde görme engellilerin kullanımı için özel olarak üretilen ve uygulanan/uygulanması gerekli görülen kılavuz yolları da gösterimlerine dâhil ettikleri görülmektedir. Ayrıca katılımcıların sözlü anlatımla paylaşımda bulunmayı tercih eden ikisine ek olarak, gösterimde bulunmayı tercih etmiş olan üç katılımcı da yaşamış oldukları problemler veya yapılan yanlış uygulamalar konusunda sözlü paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bu noktada, mülakat çalışmalarında ağırlık kazanan izlenim belirtir ifadelerin, hatta olumsuz izlenim belirtir ifadelerin, İtalya- Türkiye karşılıklı değerlendirmesinde farklılıklardan biri olarak ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir.

Her iki ülkedeki çalışmalar için de mevcut fiziksel gerçekliklerin kişilerin algısına ve dolayısıyla bu çalışma kapsamındaki temsillerine etki ettiği görülebilmektedir. İtalya'daki pilot çalışmada yer alan gören ve görmeyen bireyler, İstanbul'daki pilot çalışmalarda yer alan görmeyen bireyler ve gören (mimarlık/ tasarım eğitimi almamış) birey, mülakat çalışmalarına katılan görmeyen ve (mimarlık/tasarım eğitimi almamış) gören bireyler, temsillerinde, kentlerindeki veya bir süre yaşamış oldukları şehirlerdeki mekânları tanımlamışlardır. Mimar katılımcılar ise, yalnızca bir katılımcı mimar dışında, deneyimlemiş oldukları bir mekân üzerinden değil de meslek çerçevesindeki bilgileri, genel tanımlar üzerinden temsiller oluşturmuşlardır. Mimar katılımcılardan yalnızca biri, yaşamış olduğu kentteki mekânları tanımlamıştır. Mülakat çalışmalarında yer alan mimar katılımcıların paylaşımlarına bakıldığında ise, hem genel, kavramsal tanımlamaların yapıldığı hem de kişisel deneyimler üzerinden aktarımların gerçekleşmiş olduğu görülmektedir.

Meydan, İtalya'daki katılımcılar için çok belirgin çevreleyici unsurlar ve ortasında yer alan anıtsal unsur ile tanımlanırken, İstanbul'daki katılımcılar tarafından, sözlü aktarımda bulunmuş olmaları farkı mevcut olsa da, büyüklük, ölçü-ölçek, boşluk olma hali gibi durumlar veya içerdiği aktivite üzerinden tanımlanmıştır.

Katılımcıların mekânsal deneyimlerine ilişkin paylaşmış oldukları duyusal veriler değerlendirildiğinde ise, İtalya ve Türkiye çalışmaları arasında çok öne çıkan bir farklılık bulunmadığı görülmektedir.

İtalya'daki pilot çalışmalar çerçevesinde, gören-görmeyen ikiliği üzerinden değerlendirildiğinde, Bölüm 3.2.3'de de aktarıldığı üzere, (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin mekânın duyusallığına ilişkin paylaşımlarının daha fazla detaylandığı göze çarpmaktadır. Gören-görmeyen gruplar arasındaki en belirgin fark, duyuların bir aradalığı konusunda olmuş, görmeyen grup tarafından çoğunluk olarak duyuların birlikteliği üzerine görüş bildirilmişken, gören grup tarafından yapılan paylaşımlarda duyuların bir aradalığına ilişkin bir ifade yer almamıştır. Gören grubun duyusal veriler konusundaki paylaşımlarının görme ve işitme duyuları üzerinde ağırlık kazanmakta olduğu görülmektedir. İşitme duyusu her iki grup için de önemli duyular olarak ortaya çıkarken, görmeyen bireyler için koklama ve dokunma duyuları; gören bireyler için de görme duyuları baskın olarak ortaya çıkmaktadır.

Mülakat çalışmaları genelinde değerlendirildiğinde, gören ve görmeyen katılımcı gruplarının mekânın duyusallığına ilişkin paylaşımlarında, görmeyen grubun en sık değinmiş olduğu duyu işitme duyusu olarak ortaya çıkarken, gören grup için en sık değinilen psikolojik- duygusal etkiler olmuştur.

Tüm çalışmalar üzerinden söylenebilir ki, işitme duyusu tüm katılımcı grupları için baskın duyu olarak belirmese de tüm katılımcılar geneli için ağırlık kazanmakta olan duyusal bir veri kaynağıdır. Özellikle (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin paylaşımlarında ise, gerek İtalya'daki gerekse İstanbul'daki görmeyen katılımcılar için, ortak olarak mekâna ilişkin en yoğun veri edinimi sağlanan duyu olduğu belirtilmiştir.

Bu çerçevede, işitme duyusunun yalnızca sesler aracılığıyla edinilmiş veriler olarak değil, diğer duyularla ve algılama biçimleriyle ilişkili bir süreç olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır. İşitme duyusu Bölüm 3'de yer alan (Şekil 3-196 ve Şekil 3-197) diyagramlarda da ifade edildiği üzere, yalnızca mülakat çalışmalarındaki katılımcıların paylaşımları üzerinden oluşturulan ilişkiler ağına göre bile, konum, oryantasyon, bilgi- deneyim, mesafe, ölçü-ölçek, psikolojik etkiler, denge gibi duyularla ilişkilenmektedir. Bu noktada, ek olarak değişim ve farklılık okumalarının etkisi de unutulmamalıdır. Sözü edilen tüm duyusal veriler hem birbirleri ile ilişkileri hem edinilen verinin biçimi hem de zamana bağlı olarak geçirdikleri değişim ve farklılıklar üzerinden okunarak anlamlandırılmaktadır.

İşitme duyusu aracılığıyla edinilen verilerin, mekânın konumuna, kişinin ve çevreleyenlerin yönüne, yerine, mekânın kullanımına, içeriğine, biçimine ve büyüklüğüne, açıklık- kapalılık, doluluk- boşluk gibi durumlarına, mekânın içerdiği harekete ilişkin bilgi sahibi olunmasını sağladığı, katılımcıların paylaşımlarında yer almaktadır. Özellikle mekâna yönelik veri ediniminin en fazla işitme duyusu üzerinden sağlanıyor olması, mekânın atmosferine, hareket ve zamana bağlı değişkenliği yansıtmaya en uygun duyu olması ile ilişkilendirilebilir.

İşitme duyusu, İtalya'daki katılımcılar tarafından yön bulma, ölçek duyuları ve erişilebilirlik konusu ile ilişkilendirilmişken, İstanbul'daki görmeyen katılımcılar tarafından çoğunlukla işitme duyusu, denge, mesafe ve konum bilgisi, oryantasyon duyuları ile birebir ilişkili olarak aktarılmıştır. Pilot çalışmadaki katılımcılar, denge duyusu ile ilgili yaşamış oldukları problemlerden ve yön bulmak konusunda yaşamış oldukları zorluklardan, özellikle büyük caddelerdeki karşıdan karşıya geçişlerde yaşadıkları problemler ve meydanlar özelinde gürültüye bağlı olarak formu anlamakta zorlanıyor olmaları çerçevesinde bahsederken; mülakat çalışmalarındaki görmeyen katılımcılar meydanlar, alışveriş merkezleri ve benzeri tanımlı mekânlar üzerinden gürültüye, yüksek sese ve kalabalığa bağlı olarak denge duyusunda yaşadıkları zorlukları paylaşmışlardır.

Denge duyusu ile ilgili olarak bir diğer önemli nokta ise hareket ile doğrudan olan ilişkisi ve erişilebilirliğin sağlanması için birlikte ve sorunsuz çalışmaları gerektiği konusudur. Denge ile ilgili olarak, Atasavun Uysal ve Akı, yaptıkları çalışma sonucunda, "total kör olguların az görenlere göre daha fazla, gören yaşıtlarından ise daha az düştüklerini" belirtmişlerdir (Atasavun Uysal & Akı, 2009). Burada, tez kapsamındaki çalışmalardan da edinilen veriler doğrultusunda, görme engelli bireylerin mekân içerisindeki hareketleri, dengelerini koruyabilmeleri konusunda özellikle alıştıkları, bildikleri mekânlar söz konusu olduğunda sıkıntı çekmedikleri görülmektedir. Katılımcılar, düzenini bildikleri, alıştıkları ve öğrendikleri mekânlar içinde rahat hareket edebildiklerini ve sorun yaşamadıklarını belirtmiş, bu çerçevede özellikle kent içinde ve kamuya açık mekânlarda bu düzenin sağlanamaması, yapılan gündelik değişimler ve zamana bağlı değişimlerin kendilerini erişim, kullanım

rahatlığı, memnuniyeti ve güvenliklerini sağlayabilmek bakımından zorladığını ifade etmişlerdir.

Proprioseptif duyum olarak birlikte de tanımlanan, birbirleriyle ilişki içinde çalışan kinestetik- hareket, denge, konum ve mesafe bilgisi edinme, yönlenim- oryantasyon duyuları kişilerin mobilite sağlayabilmeleri, bağımsız ve istedikleri doğrultuda hareket edebilmeleri bakımından oldukça önemlidir. Yürütülmüş olan ampirik çalışmalar alışkanlıkların hareket ve yönlenim, yani mobilite bakımından kolaylık sağladığı sonucunu ortaya koymaktadır. Hem İtalya'daki hem de Türkiye'deki (kısmi veya tamamen) görme kaybı olan katılımcılar, alıştıkları çevre dâhilinde daha rahat hissettiklerini ve hareket etmekte, bir nesneyi bulmakta ve konumlanmakta zorlanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada referans sağlayıcı noktaların varlığından ve öneminden bahsetmek gerekecektir. Hem İtalya'daki hem de Türkiye'deki çalışmalarda, (kısmi veya tamamen) görmeyen katılımcılar, kent içerisinde veya yapılarda referans aldıkları noktalar olduğundan ve nerede olduklarını anlayabilmek, yönlenim tercihini yapabilmek için bu verileri kullandıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, İtalya'daki katılımcılardan biri, her gün yürüdüğü yol üzerinde, kaldırımın belirli bir noktasına geldiğinde yüzüne değen ağaç dalı ile döneceği köşeye geldiğini anladığını ifade etmiştir. Türkiye'deki katılımcılardan bir kısmı ise almış oldukları eğitimlerde değişmeyecek referans noktalarını kullanmaları yönünde bilgilendirildiklerini aktarmışlardır. Yine Türkiye'deki katılımcılardan bazıları, çeşitli mağazalar, restoranlar, zemindeki yüzey farklılıkları ve benzeri alışmış ve öğrenmiş oldukları durumları yine yön ve konum bilgisi sağlamak için kullandıklarını belirtmişlerdir.

Dokunma duyusu da veri edinimi bakımından sık kullanılan bir duyu olarak karşımıza çıkmaktayken, dokunma duyusunun doğası gereği, kişinin fiziksel olarak temas edebildiği mesafe dışında veri edinimini, özellikle (kısmi veya tamamen) görmeyen bireyler için, sınırlandırmakta, dolayısıyla da mekâna ilişkin olarak kullanımı işitme duyusu kadar aktif olamamaktadır. Mekâna yönelik olarak bilgi sağlamak yönünden dokunma duyusu ile ilişkili olarak en çok paylaşılmış olan durum, düzen- alışkanlık, hareket, yönlenim ve konum duyularıyla ilişkili olarak da ele alınmış bulunan, zemin düzeyindeki düzenlemeler ve hareket esnasında duvar veya zemin gibi yüzey

takipleri çerçevesinde olmuştur. Bunların dışında dokunma duyusunun kullanımının çoğunlukla nesne tanımlama düzeyinde veya kişisel mekânlar çerçevesinde olduğu belirtilmiştir.

Işık, çalışmalar genelinde çoğu zaman görme duyusuyla ilişkili biçimde ele alınmış olup, ışık algısı olan görme engelli bireyler için mekânsal algı bakımından etkili olduğu, doğal ışığın psikolojik olarak da olumlu yönde etki sağlarken yapay ışığın algının karışması bakımından olumsuz etki ettiği yönündeki ifadeler genel paylaşımlar arasında yer almaktadır. Gören bireyler için ışık, çoğunlukla psikolojik etkileri çerçevesinde aktarılmış, aydınlık mekânların yarattığı olumlu etkilerden bahsedilmiştir.

Duyular çerçevesindeki değerlendirmeleri yaparken dikkate alınması gereken önemli bir nokta olarak duyular arası ilişkilerden ve birbirini besleyen, birbirini destekleyen veri biçimlerinin ve veri ediniminin var olması halinden bahsetmek gerekecektir. Tekil olarak değerlendirilen duyular ve duyusal veriler, aslen birbiri ile ilişki ve etkileşim kurmaktadır ve mekânsal deneyim, tüm duyum ve algı biçimlerini kapsamaktadır.

Katılımcıların paylaşımları üzerinden, en fazla sayıda duyu ile ilişkinin oryantasyon-yönlenim ve psikolojik- duygusal etmenler çerçevesinde kurulduğu görülmektedir. Oryantasyon- yönlenim sağlamak konusunda sıklıkla diğer duyulardan gelen verilerin kullanılmakta olduğu görülmüştür. Ayrıca, duyusal veriler olumlu veya olumsuz yönde psikolojik- duygusal karşılıklar oluşmasında da oldukça etkili görünmektedir. Şüphesiz ki, duyuların ikili olarak birbirleriyle ilişkilerini ortaya koymak duyusal süreci tanımlamak açısından yetersiz kalacaktır. Her bir duyunun farklı pek çok duyu ve veri ile ilişkiler kuruyor olması, özellikle anlık durumlar çerçevesinde sonsuz sayıdaki algı biçimini oluşturan kombinasyonlar yaratabilme gücünü oluşturmaktadır. Her bir durum, her bir an ve her bir kişi için farklılaşacak ve biricik süreçler ve temsiller halini alacak olan bu kombinasyonlar mekâna ve mekân algısına ilişkin sonsuz dağarcığı oluşturmaktadır. İlişkilenme biçiminin karmaşıklığı, kişiye, âna ve duruma bağlı olarak değişen ağırlıklar çerçevesinde biçimlenerek mekânın duyumsanması ve algılanması sürecinin muğlâk doğasını gerçekleştirmektedir.

Gören- görmeyen katılımcı grupları karşılıklı değerlendirmesinde mekânlar ve duyular kod ikilikleri incelendiğinde, işitme ve kinestetik- hareket duyularına ilişkin paylaşımlar, her iki grup için de farklı miktarlarda olmakla beraber, ortak olarak mekânların çoğu ile ilişkilendirilmiş duyular oldukları görülmektedir.

Belirtilmiş olan mekânlardan meydanlar, en fazla duyu ile ilişkilendirilmiş mekân olarak öne çıkmaktadır. Duyusal veri ile ilişkilendirilme bakımından en zayıf olan mekân ise sinema- konser- tiyatro salonları olmuştur.

Duyuların mekânlarla ilişkili biçimde belirtilmiş olmaları çerçevesinde, başta işitme duyusu olmak üzere, psikolojik etkiler, görme, kinestetik- hareket ve dokunma duyularının ilişkilendirilme miktarlarının diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca kinestetik ve dokunma duyuları her iki grup için toplu olarak değerlendirildiğinde her bir mekân tanımı dâhilinde ilişkilendirilerek paylaşımlarda yer bulmuşlardır.

Gören- görmeyen grubun duyular ve izlenimler kod ikilikleri çerçevesinde, paylaşımları değerlendirildiğinde, problemsiz erişilebilirlik konusunda yalnızca görmeyen grup tarafından paylaşımlarda bulunulduğu, ayrıca problemler ve aksaklıklar konusundaki paylaşımların da çoğunun yine (kısmi veya tamamen) görmeyen bireyler grubu tarafından yapılmış olduğu görülmektedir. Bu durum bize, kısmi veya tamamen görmeyen bireylerin mekân deneyimlerinde, yaşamakta oldukları problemler ve erişilebilirlik meselesinin ne kadar baskın olduğunu göstermektedir. Hâlbuki erişilebilirlik meselesi ve problemler gören katılımcılar için de konu olabilecek başlıklar iken, kent içinde yaşanan problemlerden bahsedilirken gören katılımcılar, görme engelli bireyler gibi erişilebilirlik teması ile ilişki kurmamışlardır. Görme engelli bireylerin erişilebilirlik çerçevesindeki paylaşımları, istatistik, anket ve benzeri çalışmalarda rakamsal olarak karşımıza çıkan memnuniyetsizlik ve erişememe durumlarına paralel niteliktedir.

Mekân ve duyular ilişkisinde veya algılama sürecine ilişkin çalışmalarda, görme duyusu ve görsel veri, sıklıkla ön planda, baskın veya öncelikli olarak tanımlanmaktadır (Çelik & Ünver, 2017; Çınar & Çetindağ, 2009). Çalışmalar geneline bakıldığında, özellikle gören katılımcılar için -gerek mimarlar gerek mimarlık/ tasarım eğitimi almamış bireyler için- görme duyusunun ve görsel verinin

baskın olduğu görülmektedir. Özellikle mülakat çalışmalarındaki mimarların ve İstanbul'daki pilot çalışmalarda yer alan mimarların paylaşımları değerlendirildiğinde, her ne kadar duyusal veriler ve mekânın duyusallığı üzerine paylaşımlar yapılmış olsa da mekânı duyumsama alışkanlıklarının görme ağırlıklı olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların mekân tasvirleri de -pilot çalışmalardaki katılımcılar tarafından- oluşturulan temsiller de görsel baskın alışkanlığı ortaya koyar niteliktedir. Alışkanlıklarımız, düşünme biçimlerimizi, düşünme biçimimiz üretimlerimizi ve yeniden deneyimlerimizi etkileyecek ve döngüsel olarak devamlılığını sağlayacaktır. Bu çerçevede, alışkanlıkların değişmesi, bunun için farkındalık sağlanması ve deneyimin gelişebilmesi için, özellikle mimarlık alanı kapsamında düşünüldüğünde, görsel verinin baskınlığının azaltılması, mekânın duyusal bakımdan zenginliğinin kullanılması, daha da zenginleştirilebilmesi ve bireyle kurulan etkileşimin arttırılması gerekmektedir.

Görme Engellilik, Beklenti ve İhtiyaçlar Çerçevesinde Düzenlemeler Üzerine

> *Eğer bir şehri, görme engellileri düşünerek tasarlarsanız, sokak seviyesinde, zengin ve çeşitli seçenekleriyle yürünebilir bir kaldırım ağı olan bir şehriniz olur. Eğer bir şehri, görme engellileri düşünerek tasarlarsanız; kaldırımlar tahmin edilebilir ve bol olur. … görme engelliler için şehir tasarladığınızda çok daha fazla birliktelik sağlayan, çok daha adaletli, herkes için olan bir şehir sağlamış olursunuz (Downey, 2013).*

World Health Oorganization (WHO) tarafından yapılmış çalışmaya göre, dünya genelinde, 253 milyon kişi görme engelli olup, %81'i 50 yaş ve üstündedir (WHO, 2017). Doğuştan veya erken yaşta engelli olmayan bireyler için de ilerleyen yaşa bağlı sağlık sorunları sebebiyle engelli olma ihtimali yüksektir. Oluşturulan fiziksel çevre ve engelli bireylere yaklaşım biçimleri, engelli bireylerin yaşamını zorlaştırmakta, çoğu zaman katılımlarını -hem sosyal ve kültürel olarak hem de fiziki koşullar bakımından- imkânsız kılmaktadır. Engelli bireyler yaşamakta oldukları aksaklıklar ve erişim problemlerine ek olarak kaza ve benzeri bir durumlara maruz kalmak ile ilgili de korku ve güvensizlik yaşamakta, diğer bireylere kıyasla tehlikelere karşı daha açık kalmaktadırlar. WHO bilgilendirmelerine göre, görme engelli bireyler, görme engeli bulunmayan bireylere kıyasla 3 kat daha fazla işsiz kalma, motorlu taşıt kazasına karışma ve depresyon ve anksiyete problemi yaşama, 2 kat daha fazla oranda da yürürken düşme riski taşımaktadırlar (WHO, 2017). Ayrıca gerek dünya genelinde WHO tarafından, gerekse Türkiye genelinde TUİK ve T.C. Aile

Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan araştırmalar engelli bireylerin çevreye ilişkin memnuniyetsizliklerinin çoğunluk olduğu konusunda örtüşmektedir. Bölgesel ve/ veya şehir ölçeğinde yapılan çalışmalar da bu çerçevede paralel sonuçlar ortaya koymaktadır. Örneğin, Muş'ta farklı engel gruplarından katılımcılarla gerçekleştirilmiş olan çalışma da engellilerin en büyük sorununun çevre düzenlemeleri olduğunu rakamsal ve oransal olarak ortaya koymaktadır (Sevgi Engelliler Derneği, 2015).

Mekânların deneyime, kullanıma, ihtiyaca ve beklentiye karşılık verebilmesi mimari tasarımın temel kaygılarından olmalıdır. Bu noktada, bu temel kaygının kişinin (kullanıcının) yetilerinden, fiziksel, sosyal, kültürel karakteristiğinde n bağımsız olarak, "herkes" için güdülmesi, tasarım ve üretimlerin bu doğrultuda gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Ampirik çalışmalar kapsamında, bu temel kaygının giderilmesine ve "herkes için erişilebilir, memnuniyet verici ve algılanabilir" mekânların tasarlanması üzere, potansiyel barındıran durum ve niteliklerle çözümlenmesi gereken durumlar anlaşılmaya çalışılmıştır. Aşağıda, bu çerçevede tekil mekânlara yönelik olarak elde edilen bu durum ve nitelikler her bir mekân için ayrı olarak ortaya konmaktadır.

Alışveriş Merkezleri

Alışveriş merkezleri, görmeyen katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak işitme ve oryantasyon- yönlenim duyuları ile ilişkilendirilmiştir. AVM'lere yönelik izlenim belirtir ifadelerin tamamı olumsuz yönde olup, ağırlıklı olarak memnuniyetsizliklere dair paylaşımlar söz konusu olmuştur. İzlenim belirtir ifadelerin bir kısmı ise yaşanan problemler ve aksaklıklar üzerinedir. AVM'ler özellikle ses dağılımı ve gürültü bakımından çoğunlukla olumsuz yönde değerlendirilmiş; içerisinde bir mağazayı veya çıkışı bulmak konusunda çekilen sıkıntılar paylaşılmıştır. Belirtilen memnuniyetsizliklerin bir kısmı ise koklama duyusu ile ilişkili olmuştur. Kokuyla ilişkili olarak hava- atmosfer duyusu; oryantasyon- yönlenim problemleri ile ilgili olarak da kinestetik- hareket, konum ve ölçü-ölçek duyuları ile ilişkilenen paylaşımlar yapılmıştır. Özetle, alışveriş merkezi deneyimlerinin mekânsal olarak, görmeyen bireylerin deneyimi bakımından olumsuz yönde ağırlık kazandığı, özellikle ses, koku gibi verilerin doğru kullanılamadığı ve bu çerçevede hareketin, yönlenimin,

konum bilgisi edinebilmenin zor olduğu söylenebilir. Tabii bu noktada, çok sayıda ve çok farklı niteliklerde alışveriş merkezi bulunduğu ve her birinin (görmeyen bireyler özelinde ve genel itibariyle) deneyim bakımından çok farklılıklar içeriyor olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede, her ne kadar alışveriş merkezleri için genel bir değerlendirme yapılamayacaksa da yaşanan problemler, görmeyen bireyler özelinde, kat boşluklarının hacim olarak büyük olduğu, katlar arası ve kat alanlarında ses yansımalarının çok olduğu, hem ses hem de koku bakımından kontrolün sağlanmadığı, insan ölçeğinin üstünde mekânların bulunmasının kullanım bakımından zorluk yaratıyor olduğu özetlenebilir. Tüm bu problemler, çeşitli referans noktalarının olmayışı, yönlendirici unsurların eksikliği gibi durumlar bu mekânların erişilebilir olmasını engelleyen, anlaşılmasını ve algılanmasını zorlaştıran faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

Alışveriş merkezlerinin uygunluğu, görme engelli bireylerin sorunlarına dair yürütülmüş olan bir çalışma kapsamında, Batman ili özelinde yapılmış olan bir çalışmada ele alınmıştır. Söz konusu çalışmada, örneklemdeki bireylerin alışveriş merkezleri ile ilgili olumlu düşünceler taşımakta oldukları belirtilip, iki AVM örneği üzerinden uygunlukları konusunda değerlendirmeler aktarılmıştır (Arslan , Şahin, Gülnar , & Şahbudak, 2014). Değerlendirmeler arasında yer alan uygun rampalar, geniş döner kapılar, asansör, WC, yön levhaları, mağaza giriş çıkışlarında basamak kullanılmaması gibi ifadeler uygunluğa dair veriler olarak belirtilmiş, ancak alışveriş merkezlerinin, görme engelli bireylerin uğrak mekânları arasında yer almadığı, dar gelirlilik ve ulaşılabilirlik konusunda daha temel problemleri olduğu görüşü paylaşılmıştır (Arslan , Şahin, Gülnar , & Şahbudak, 2014). Tez çalışmasındaki görmeyen katılımcılar ise genel itibariyle rahat hissetmedikleri, çabuk yoruldukları veya yön bulmak konusunda sıkıntı yaşadıkları çerçevesinde paylaşımlarda bulunmuşlardır.

Tez çalışması kapsamında yer alan gören katılımcıların ise paylaşımları ağırlıklı olarak işitme duyusuyla ilişkilenmektedir ve paylaşımlardaki izlenim belirtir ifadelerin büyük çoğunluğu olumsuz yöndedir. Olumsuz yöndeki paylaşımlar, memnuniyetsizliklere ve problemlere, aksaklıklara; olumlu izlenim belirtir ifadeler ise memnuniyet duyulan noktalara ilişkin olmuştur. Katılımcıların paylaşımlarının

ilişkilendiği duyular, denge, dokunma, görme, hava-atmosfer, koklama, psikolojik etkiler olmuştur. Gören katılımcıların, seslerin yansıması, gürültülü olması, kokuların yayılımı, bir süre sonra dengenin bozulması gibi olumsuz yöndeki paylaşımları görmeyen katılımcıların paylaşımları ile paralellik göstermektedir.

Görmeyen ve gören bireylerin deneyimleri üzerinden, özellikle işitme, koklama, hava-atmosfer, kinestetik- hareket, oryantasyon, görme, denge, dokunma, konum duyularının veri sağlamak, anlamak, algılamak ve deneyimlemek bakımından önemli olduğu görülmektedir. Tüm bu duyular, alışveriş merkezi mekânlarının tasarımına dâhil edilerek deneyim sürecine etki edecek, mekânı şekillendiren öncü duyular olarak değerlendirildiğinde, mekânın kalitelerinin ve mekânsal zenginliğin arttırılması ve erişilebilirliğin sağlanması bakımından yarar sağlayacaktır. Söz konusu duyular bir bakıma konfor düzeyinin arttırılması bakımından fayda sağlayacakken bir yandan da yönlendirici öğeler olarak tasarımda (ve üretilen mekânın deneyim sürecinde) yer bulabilir. Örneğin dokunsal öğeler, görsel, işitsel, dokunsal mekân deneyimini zenginleştirmek için kullanılırken, bir yandan konum bilgisi edinmek, oryantasyon sağlamak için, sesin kontrolünü ve yönlendirmesini yapmak, işitsel konforu sunmak ve aynı zamanda da mekanın bir parçası olmasını sağlamak kurgulanabilir. Veya mekânın tasarımında kullanılan görsel öğeler bir yandan estetik bir katkı sağlarken, diğer yandan hava- atmosfer ile kurulan ilişki, ölçü- ölçek konusundaki kararlar ile ilişkilenerek psikolojik bakımdan insanların daha rahat, daha huzurlu ve mutlu hissetmelerini de sağlayabilir.

Ev

Katılımcıların konutları ile ilgili paylaşımları, alışmış oldukları düzen, çoğu zaman (en azından iç mekân düzeni konusunda) seçim yapmış olabilmeleri gibisebeplerle katılımcılar için –özellikle de görme engelli katılımcılar için- diğer mekânlardan, nitelik ve kullanım rahatlığı bakımından farklılaşmaktadır. Görmeyen bireyler, diğer mekânlarda daha fazla algılama ve anlama problemleri yaşayabilmekte, mekânda ve kullanımda oluşan gündelik değişimler sebebiyle takip etmekte ve referans sağlamakta zorlanmaktadırlar. Bu sebeple kişisel mekânları, yani alışkın oldukları, düzenini -genel itibariyle- bildikleri, sabit nitelikler ve referans öğeler bulabildikleri mekânlar onlar için deneyim ve erişim imkânlarının arttığı mekânlar olmaktadır.

Çalışmalarda, görmeyen katılımcıların bir kısmı, özel düzenlemeler yapmayı tercih ettiğini belirtmiş, bir kısmı ise mevcut duruma alıştığında sorun yaşamadığını ve dolayısıyla özel bir düzenlemeye ihtiyaç duymadığını ifade etmiştir. Özellikle eşya, mobilya ve beyaz eşya gibi tercihler için özel üretimleri veya çeşitli yönleriyle uygun olacağını düşündükleri alternatifleri kullandıklarını belirten katılımcılar, genel itibariyle ev için, ihtiyaç duyulan şeyler ve dikkat edilmesi gereken konular olarak, kapı- pencere gibi tehlike arz edebilecek elemanların ona göre düzenlenmiş olması, sivri köşeli eşyaların tercih edilmemesi, özellikle dolapların (hem mutfak hem de giyecek dolapları için) kullanışlı, her rafına erişilebilir ve gruplamaya fırsat verebilmesi adına çok raflı olması, makine ve cihazlar için Braille alfabe ile açıklama desteğinin sağlanmış olması ya da sesli uyarı sistemlerinin var olması gibi noktalar paylaşılmıştır.

Görme engelli bireylerin kullanımına uygun mutfak tasarımları ile ilişkili bir çalışmada, plan düzeyindeki kararların (kullanım şemasının), iç kapıların yerleşiminin (hem açılma yönü ve miktarı hem de yeri bakımından ve az gören bir kişi söz konusu ise tercih edilecek renkler bakımından), tezgahın yükseklik, boyut, biçim ve malzeme tercihleri, ile güvenliğin ve rahat kullanımın sağlanabilmesi, dolap kapaklarının kullanışlı ve kazalara sebebiyet vermeyecek biçimde (örneğin kayar veya sürgülü) kapak tasımlarının, doğru aksesuar tercihlerinin (Braille alfabeli uyarılar vb. gibi.), algılanabilir ve kullanımı rahat, tehlike oluşturmayacak elektrikli aletler seçilmesinin, doğru aydınlatma, renk ve kontrast kullanımlarının, zemin- duvar yüzeylerinin malzeme, renk vb. tercihler ile daha rahat kullanım ve algı sağlamasının önemli olduğu belirtilmiştir (Kaya, Dalğar, & Uzunay, 2017). Bu noktada, çalışma katılımcılarının paylaşımları da bu ifadelerle paralellik göstermektedir.

Görmeyen katılımcıların paylaşımları düzen alışkanlık duyusu başta olmak üzere, dokunma, görme, kinestetik duyuları çerçevesinde ağırlık kazanmıştır. Hava- atmosfer, oryantasyon, ölçü- ölçek ve sıcaklık duyularıyla ilişkili de paylaşımlarda bulunulmuştur. Düzen- alışkanlık çerçevesindeki paylaşımlar, daha önce de değinildiği gibi, öğrenebildikleri, koruyabildikleri ve sürdürebildikleri bir düzenin söz konusu olması ve alışkanlıklar edinebilmeleri ile ilgili olmuştur. Görme duyusu özellikle kısmi görüşü olan bireyler tarafından, görmelerini de kullanarak kullanım

rahatlık düzeylerini arttırdıkları yönünde paylaşılmıştır. Dokunma duyusunun, zemin düzeyindeki duyumsama dışında, en çok kişisel sınırlar içerisinde kullanıldığı belirtilmiştir ve eşyaların yeri konusunda düzen duygusu ile birlikte, ev içinde sıklıkla kullanıldığı ifade edilmiştir.

Gören katılımcıların evlerine ilişkin paylaşımları özellikle psikolojik- duygusal etkiler ile oldukça sık ilişkilendirilmiştir. Katılımcıların çoğu, evlerini, evlerinde nasıl hissettikleri üzerinden aktarmışlardır. Diğer öne çıkan duyu ise görme duyusu olmuştur ve dokunma, düzen- alışkanlık, ışık, işitme, kinestetik- hareket, ölçü- ölçek, sıcaklık duyuları çerçevesinde paylaşımlarda bulunulmuştur. Katılımcıların izlenim belirtir paylaşımları ağırlıklı olarak olumlu -memnuniyet belirtir- yöndedir.

Kişisel mekânlarda kişiye yönelik düzenlemelerin yapılabiliyor olması ve alternatiflerin sunulabilmesi, yalnızca konutun iç mekânında değil, yapı bütününde ve tüm çevrede gerekli unsurların sağlanmış olması, özellikle görmeyen bireyler (ve farklı engel gruplarında, özel gereksinimleri olan bireyler) için önem taşımaktadır. Konutlar, her ne kadar kişiye özel tasarım- üretim alanları olsalar da hem katılımcılar genelinde hem de genel itibariyle düşünüldüğünde, çoğunluğun kendisi için özel olarak üretilmiş, tercihleri doğrultusunda şekillenmiş veya ihtiyaçlarına, beklentilerine göre tasarlanmış yapılarda oturamadığı, onun yerine hazır tercihler arasında seçim yaptığı görülmektedir. Bu da mekânın kişinin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayabilme kapasitesini daraltmaktadır. Özellikle görmeyen bireyler, çoğunlukla sonradan yapılan ve/ veya geçici müdahalelerle kullanımlarını rahatlatacak önlemler alma yoluna gitmektedirler. Bu çerçevede, özellikle büyük kentler gibi kişiye özel tasarlanmış konut imkânının dar olduğu yerlerde, belirli bir kullanıcı için tasarlanmamış olan konut projelerinde herkesin kullanımına yönelik tasarımların oluşturulması, kişiselleştirmeye, farklı kullanımlara imkân tanıyabilecek esnekliğe sahip olmaları sağlanmalıdır.

Kamu Yapıları (Hastaneler, Belediyeler, Okullar)

Kamu yapılarına ilişkin görmeyen bireyler tarafından, en sık değinilen duyu işitme duyusu olmuştur. Dokunma, kinestetik, oryantasyon, koklama, ölçü ölçek, düzen- alışkanlık ve psikolojik etmenler de değinilen diğer duyulardandır. Gören bireylerin kamu yapılarına ilişkin paylaşımları ise görme ve koklama duyuları ağırlıklı olmak

üzere, kinestetik- hareket, psikolojik etkiler, işitme ve hava-atmosfer duyularıyla ilişkilenmektedir.

Kamu yapıları, herkesin kullanımına açık olması gereken, farklı fiziksel, sosyal, kültürel karakteristiklere sahip bireylerin ortak olarak kullanacakları, bir arada bulunacakları, erişimi, kullanımı ve deneyimi kolay olması gereken mekânlardır. Bu sebeple herkes için uygun, tüm kullanıcıların mekânsal kullanım- deneyim konusunda memnuniyet hissedeceği mekânların tasarlanması ve üretilmesi ayrıca önem kazanmaktadır. Kamu yapıları aynı zamanda farkındalığın sağlanması ve geliştirilmesi bakımından da önemli bir role sahiptir. Engelli, yaşlı, sosyal dezavantajlı bireylerin, çocukların ve benzeri birbirinden çok farklı kullanıcı gruplarının bir araya geleceği bu mekânlar, bireylerin birbirlerine ve karakteristiklerine dair farkındalık oluşturmaları ve etkileşimde bulunabilmeleri için potansiyel barındırmaktadır. Mekânsal olarak memnuniyetin sağlanması, tüm kullanıcıların rahat ve verimli bir biçimde kullanabiliyor olmaları, sosyal, kültürel hayata, iş ve eğitim hayatına katılım konusunda engelli bireyler için fırsat oluşturacaktır.

Duyusal farkındalık ile geliştirilmiş ve zenginleştirilmiş kamu mekânları, deneyim sürecinin tüm kullanıcı grupları için hem fiziksel olarak hem de psikolojik bakımdan olumlu hale gelmesini sağlayacaktır. Örneğin, eğitim yapıları ile ilgili çalışmalarında Çelik ve Ünver (2017), eğitim sürecinde görsel algılamanın katkısının diğer duyulara göre daha fazla olduğunu ve öğrencilerin öğrenme performansına ve psikolojik hallerine etki ettiğini belirterek aydınlatma konusuna değinmişlerdir (Çelik & Ünver, 2017).

Çalışma kapsamında katılımcılar tarafından değinilen duyulara bakıldığında, işitsel ve dokunsal öğelerin, koku duyusunun ve harekete ilişkin düzenlemelerin far edilebilir nitelikte olacağı ve bu sebeple mekânsal deneyimin zenginleştirilebilmesi bakımından potansiyel barındırdıkları söylenebilir.

Kent İçi Çarşılar

Kent içi çarşılar, görme engelli bireyler tarafından, dokunma, oryantasyon, düzen- alışkanlık, görme, kinestetik, işitme, koklama, konum, mesafe ve bilgi duyu kodlarıyla ilişkilendirilerek tanımlanmıştır. Katılımcılar, sokaktaki tezgâhlar, yeme mekânlarının masa ve sandalyeleri, kalabalık gibi sebeplerle hareket etmek, doğru yönlenebilmek, dükkânlar arasında konumunu algılayabilmek konusunda sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Zemindeki kılavuz yolların, her mekân için mevcut olmamasının alışveriş konusunda ve kent içerisindeki harekette kısıtlılıklar getirdi ifade edilmiştir. Gören katılımcılar için ise psikolojik etkiler ve koklama duyusu başta olmak üzere işitme, görme, dokunma, düzen- alışkanlık ve kinestetik- hareket duyularıyla ilişkilenmektedir. Kent içi çarşıların özellikle görsel, işitsel, dokunsal zenginliği katılımcıların çoğu tarafından olumlu olarak değerlendirilmiş, kent içi çarşı mekânlarının deneyimi de bu çerçevede keyifli olarak tanımlanmıştır. Söz konusu bu duyuların ve duyusal verilerin, yönlendirici, tanımlayıcı ve estetik unsurlar olarak tarsıma dâhil edilmesi, mekânın zenginliğini daha da arttıracak ve kullanıcıların deneyimini de zenginleştirecektir.

Meydanlar

Meydanlar, görme engelli bireyler için ağırlıklı olarak oryantasyon- yönlenim duyusu olmak üzere, işitme, hava- atmosfer, düzen- alışkanlık, dokunma, farklılık- dikkat çekici unsur, kinestetik, konum, ölçü- ölçek ve bilgi deneyim duyu kodlarıyla ilişkili olarak ele alınmıştır. Gören katılımcılar için ise psikolojik etkiler ağırlıklı olmak üzere, görme, işitme, kinestetik- hareket, bilgi- deneyim, hava- atmosfer, oryantasyon- yönlenim ve tat alma duyularıyla ilişkilenmektedir.

Işık, katılımcılar tarafından meydan çerçevesindeki paylaşımlarında değinilmemiş duyulardan biridir; ancak ışık-gölge, aydınlatma biçimi, araçları ve yöntemi konusundaki kararlar, görme, hareket, oryantasyon, konum bilgisi gibi duyuları ve güvenlik, erişilebilirlik gibi hususları şüphesiz ki etkileyecektir. Gün içi kullanım için gün ışığının kullanılma biçimi ve miktarı, kontrolü, yaratılan güneşli-gölge alanlar; akşam kullanımları için yapay aydınlatmanın kullanım biçim ve miktarı, bireylerin deneyimini doğrudan etkileyecektir.

Genel itibariyle tüm açık alanlar, kent içi mekânlar düşünüldüğünde, meydan, yaya yolları, araç yolları, peyzaj alanları, sanat eserleri, önemli yapılar ve noktalar, ulaşıma ilişkin mekânlar, gibi elemanların (doğru miktarda ve biçimde) aydınlatılması hem algılanabilirlik, erişim ve deneyim bakımından hem de güvenlik bakımından önem taşımaktadır. Katılımcılar tarafından sıklıkla değinilen Taksim Meydanı ve aydınlatma tercihleri ile ilgili yapılan bir araştırmada meydana ilişkin ışık kirliliği miktarı irdelenmiş ve mimari, aydınlatma ve kentsel öğelere ilişkin tasarım kararlarının kirlilik düzeyini dolayısıyla da kullanıcıları etkilediği belirtilmektedir (Dokuzcan, 2006). Sultanahmet Meydanı'na ilişkin yapılmış olan bir başka çalışmada ise, mekân algısının ışık ve renk kullanımı olgusundan ayrı düşünülemeyeceği ve insan faktörünün önemi belirtilmiştir (Çınar & Çetindağ, 2009). Doğru ışık ve renk kullanımının mekâna kimlik kazandıracağını ve kentsel imajı oluşturacağını ifade eden Çınar ve Çetindağ, çalışmalarında, gün içi saat, kullanım değişimleri vb. sebeplerle değişen algının kişilerin psikolojik durumunu ve mekâna/ o mekânda olma haline ilişkin duygularını etkilediğini de yapmış oldukları anketler aracılığıyla ortaya koymuşlardır (Çınar & Çetindağ, 2009).

Oteller

Otellere dair paylaşımlar görme engelli bireyler için ağırlıklı olarak dokunma duyusu olmak üzere, işitme, kinestetik, konum, oryantasyon, düzen, mesafe ve ölçü- ölçek duyu kodlarıyla ilişkilenmektedir. Katılımcılar tarafından dokunma duyusu ve otel mekânlarına ilişkin yapılmış olan paylaşımlar daha çok zemin düzeyindeki dokunsal yüzeyler çerçevesinde olmuştur. Özellikle odalara erişim, asansörün, yemek salonu gibi mekânların bulunması konusunda, ilk kullanımın ardından belirlemiş oldukları –zemindeki halı kaplı yüzey, seramik döşeme kaplaması, duvar yüzeyleri ve benzeri- referans öğeleri ile yönlenim sağladıklarını ve nerede olduklarını anladıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, otel mekânlarının çoğunlukla engellilerin kullanımına uygun olarak tasarlanmış olmadığı ve –özellikle görme engelli bireylerden oluşan bir grup olarak konaklama yapmış oldukları zamanlar için- engel oluşturabilecek, çarpabilecekleri, tehlike oluşturabilecek unsurların kaldırılması gibi bir düzenleme talep ettiklerini belirtmişlerdir.

Gören bireyler ise otel mekânlarını ağırlıklı olarak psikolojik etkiler olmak üzere, görme, işitme, hava- atmosfer, kinestetik, koklama ve sıcaklık duyularıyla ilişkilendirmektedirler.

İşitsel ve dokunsal öğelerin yeterli miktarda kullanılmıyor olması hem görme engelli bireylerin hem de gören bireylerin paylaşımları çerçevesinde söylenebilir. İşitsel ve dokunsal öğelerin, hem görme engelli bireyler için yönlendirici bir nitelik sağlayabilecek hem de gören bireyler için kolaylık ya da estetik nitelik sağlayabilecek şekilde tasarıma dâhil edilmesi daha geniş kullanıcı grubu için memnuniyet sağlayacaktır.

Oturulan Bina ve Çevresi (Mikro Çevre)

Görme engelli katılımcı grubun mikro çevrelerine dair paylaşımları ağırlıklı olarak kinestetik- hareket duyusuyla olmak üzere işitme, düzen- alışkanlık, dokunma, oryantasyon ve ölçü- ölçek duyu kodlarıyla ilişkilenmiştir. Kinestetik- hareket duyusuna ilişkin paylaşımları özellikle yaşamakta oldukları çevrede nasıl hareket ettikleri, neleri referans aldıkları, harekete ilişkin genel düzen çerçevesinde olmuştur. Bu çerçevede zemin düzeyindeki dokunsal öğeler, farklılıklar, bakkal, market, otobüs durağı gibi sabit öğeler referans nitelikli olarak aktarılmıştır. Düzenin sağlanması ve devamlılığı ile yönlenim sağlamanın ve hareketin kolaylaştığı vurgulanmıştır. Özellikle araçlar, çöp konteynırları gibi hareketli unsurlar ise takip edememeleri sebebiyle mikro çevre dâhilinde erişimi zorlaştıran problemli noktalar olarak belirtilmiştir. Gören bireyler ise mikro çevrelerine ilişkin paylaşımlarında düzen- alışkanlık, işitme, psikolojik etkiler, görme, dokunma ve ışık duyumlarıyla ilişki kurmuşlardır. Düzenli, işitsel olarak rahatsız edici olmayan çevreler gören ve görmeyen katılımcılar için ortak olarak değinilen noktalar olmuştur.

Parklar – Doğal Ortamlar

Görme engelli katılımcılar tarafından parklar ve doğal ortamlar ağırlıklı olarak işitme duyusu olmak üzere kinestetik, dokunma, oryantasyon, koklama, görme, hava- atmosfer ve konum bilgisi duyu kodları ile ilişkili görülmüştür. Gören katılımcıların parklara ilişkin paylaşımları görme duyusu kodunda ağırlık kazanmış olup, psikolojik etkiler, koklama, işitme, hava- atmosfer, dokunma, denge, ışık, kinestetik ve sıcaklık

duyularıyla ilişkilenmektedir. Parklara ilişkin paylaşımlarda, özellikle görme engelli bireyler tarafından park içi erişimin sağlanmasının, parkta yer alan –banklar, salıncak, vb.- elemanlara yönlendirmelerin yapılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Kent parklarının, bedensel engelliler için ulaşılabilirliği ve kullanılabilirliği konusunda örnek alanlar üzerinden bir çalışma yürüten Özdingiş (2007) de öncelikli olarak parklara erişilebilirliğin ve alan içerisinde yaya ulaşımının tüm bireylerin rahat hareket edebileceği gibi tasarlanması gerektiğini çalışmasında ifade etmektedir (Özdingiş, 2007). İçerdiği doğal öğeler ile işitme, koklama, görme, dokunma duyularına hitap eden parklar ve doğal ortamlar dâhilindeki tasarlanan elemanların da hem bu duyulara hem de hareket, yönlenim, konum bilgisi duyularına hitap etmesi, kullanıcılarda psikolojik olarak olumlu etkiler bırakacak biçimde tasarlanmaları farklı bireylere erişim bakımından önemlidir.

Sinema- Konser-Tiyatro Salonları

Görme engelli bireyler tarafından sinema- konser- tiyatro salonları ağırlıklı olarak işitme duyusu olmak üzere kinestetik, görme ve dokunma duyuları ile ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada, katılımcıların işitme duyusu ile ilişkilenen paylaşımları, özellikle fonksiyon gereği işitsel yanın ağırlık kazanmasına ek olarak, söz konusu mekânlarda yaşamakta oldukları işitsel problemler veya o mekânlardaki (olumlu ve olumsuz yönde) işitsel deneyimleri çerçevesinde olmuştur. Gören katılımcıların paylaşımları ise işitme duyusu üzerinde ağırlık kazanmakta olup, görme, psikolojik etkiler, hava- atmosfer, koklama, kinestetik ve ölçü- ölçek duyu kodlarıyla ilişkilenmektedir. Olumsuz yönde yapılmış olan paylaşımlar çerçevesinde, mekânın ölçülerine ve birey ile ölçek itibariyle kurmuş olduğu ilişkiye dikkat edilmesinin, mekân içerisinde ses ve havanın kontrolünün sağlanması ile konforlu ve memnuniyet sağlayıcı mekânların tasarlanmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Spor Tesisleri

Spor tesisleri, görme engelli katılımcılar tarafından, dokunma, kinestetik- hareket, oryantasyon- yönlenim ve denge duyularıyla ilişkilendirilerek aktarılmıştır. Görmeyen katılımcılardan bir kısmı, spor tesislerini görme engelli bireylerin kullanımı için uygun mekânlar olarak düşünmediklerini belirtmiş; refakat desteği olmadan mekânı ve mekândaki öğeleri –örneğin spor aletlerini- kullanmanın pek

mümkün olmadığını ifade etmişlerdir. Gören katılımcılar spor tesisleri ile ilgili paylaşımlarında psikolojik etkiler, görme, hava- atmosfer ve koklama duyularıyla ilişki kurmuşlardır.

Ulaşım Mekânları- Yollar

Görme engelli bireylerin ulaşım mekânları ve yollar çerçevesindeki paylaşımları başta dokunma, işitme ve kinestetik-hareket duyuları olmak üzere, düzen- alışkanlık, farklılık, konum bilgisi, mesafe bilgisi, ölçü- ölçek ve psikolojik etkiler kodlarıyla ilişkilendirilmiştir. Yollar ve ulaşım mekânları çerçevesinde, gören katılımcıların paylaşımları da işitme, görme, koklama, psikolojik etkiler, kinestetik, hava- atmosfer ve dokunma duyularıyla ilişkilenmektedir.

Ulaşım ve yollarla oldukça ilişkili bir kavram olarak "ulaşılabilirlik" çerçevesinde de ayrıca tanımlamalar yapılmış ve paylaşımlarda bulunulmuştur. Katılımcılardan özellikle görme engelli bireyler, ulaşılabilirlik konusunda paylaşımlarda bulunmuşlardır; gören katılımcıların paylaşımlarına konu olmamıştır. Ulaşılabilirlik konusunda en sık belirtilen problem olarak, kaldırımlarda bulunan satış birimleri, tezgâhlar, masalar, sandalyeler, çöp kutuları, doğalgaz kutuları, direkler ve benzeri elemanlar sayılmış, çarpmalara sebep olarak ulaşım, dolanım konularında zorluklara sebep oldukları ifade edilmiştir. "Yol ortasına konulan direkler, sebze-meyve kasaları, kahvehanelerin kaldırıma iskemle koyması" gibi durumlar, farklı çalışmalarda da görme engelli bireylerin sorun yaşamasına sebep olan durumlar arasında sayılmaktadır (Arslan , Şahin, Gülnar , & Şahbudak, 2014)

Körlerin hassas durumu, Brüksel metro sistemindeki etkileşimin önemli bir aracı olarak tanımlanmış ve bu sayede, sadece belirli bir grubun yararına değil, tüm insanlara da katkıda bulunan verilerin eklendiği, daha güvenli ve daha dokunsal bir ortam oluşturulabileceği belirtilmiştir (Devlieger & Strickfaden, 2012). Devlieger & Strickfaden (2012), çalışmalarında, körlük hali ve deneyiminin, metronun tehlike, navigasyon ve duyusal deneyimler gibi maddi olmayan yönleriyle daha derin bir etkileşime neden olduğunu, metro mekânı ve körlük arasında kurulan bu ilişki ile daha az tehlikeli, hareket etmesi daha kolay ve herkes için dokunsal ve beden boyutunun geliştirildiği daha çok-duyulu bir yer haline getirdiğini tartışmaktadırlar (Devlieger & Strickfaden, 2012). Batman'da yapılmış olan bir başka çalışma ise

görme engelli bireylerin yaşamış oldukları sorunları, "çoğu görme engellinin iş bulamamaları sebebiyle özürlü maaşı dışında bir maaşa sahip olmadığı, en temel meselelerinin işsizlik ve yoksulluk olduğu, toplumsal hayatla bağlarının güçlendirilebilmesi için ulaşılabilirlik sorununa çözüm getirilmesi, rehabilitasyon merkezlerinin sayısının arttırılması, eğitim faaliyetlerinin ve sosyal aktivitelerin sürdürülebilir kılınması gerektiği" olarak belirlemiştir (Arslan , Şahin, Gülnar , & Şahbudak, 2014). Farklı engel gruplarından katılımcılar ile yürütülen bir başka çalışma kapsamında da, dokunsal yüzey kaplamalarının ekstra kullanımı yerine (kaldırım taşları, zemin bağlantıları, oluklar ve benzerleri gibi) mevcut öğelerin taşımakta olduğu potansiyellerden bahsedilmiştir (Vermeersch & Heylighen, 2015). Ulaşım konusunda, Hollanda'da gerçekleştirilmiş olan tren istasyonlarının görme engelliler için erişilebilir hale getirilmesi projesi, olumlu çalışmalardan biri olarak sayılabilir. Proje kapsamında, 410 tren istasyonu, görme engelli bireylerin kullanımına yönelik olarak düzenlenmiş, bu düzenleme dâhilinde işitsel, dokunsal öğeler hareketi kolaylaştırıcı unsurlar tasarlanmıştır (Solanki, 2017; bbc.co.uk, 2018).

Mekânsal Çok-Duyululuk, İnteraktivite (ve Performativite) Üzerine

Mekân, deneyimsel varlığı ve etkileşime dayalı doğası gereği kavram olarak "interaktivite" ve bu çerçevede teknolojik, bilimsel ve sanatsal üretimlerle sıkı bir ilişkiye sahiptir. Tez çalışması kapsamında interaktivite kavramı, mekân ve birey arasındaki karşılıklı etki, kişinin davranışsal tepkisi, bireyin varlığı, durumu ve davranışları ile her an, yeniden ve yeniden (soyut ve somut anlamda) biçim alan mekân ve doğası bağlamında tanımlanmaktadır.

İnteraktivite, müzik, resim, vb. görsel sanatlar, performans sanatları ve dijital ortam (bilgisayar ortamı, sanal üretimler, sanal deneyim biçimleri, arayüz ve uygulama tasarımları gibi konular çerçevesinde) farklı araştırma alanları tarafından ve çok-disiplinli olarak tartışılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle teknolojik gelişmeler ve bağlantılı olarak değişen temsil ve deneyim biçimleri farklılaşmaları, sanatsal üretimler için de teknolojik üretimler için de yenilikler getirmiş ve bu çerçevede birbirleri arasındaki ilişkilerin de yeniden yorumlanmasına neden olmuştur. Sanatsal üretimlerin teknolojik yeniliklerle, güncel ortama bağlı

olarak geçirmekte olduğu değişimlerin sanat çalışmasının deneyim biçiminde farklılıklar yarattığı gözlemlenebilir iken, sanatsal üretimlerin içeriğine yönelik etkisi (içeriğin güncel gelişmeler doğrultusunda değişip değişmediği) çalışmalar özelinde tartışılabilir durumda olacaktır.

Özellikle sanatsal çalışmalarda ağırlıklı olarak gündeme gelen interaktivite ve çok-duyululuk kavramları için performativite kavramının da ilişkilendiğini, performansa dayalı etkileşimli süreçlere yönelik çalışmaların 90lardan günümüze artarak üretildiğini görebilmekteyiz. İnteraktivite sanatını performativite kavramı ve bilgisayarlar ile ilişkilendirerek ele alan Saltz (1997), sahnelendirilmiş etkileşimler ve katılımcı etkileşimler olarak ayrım yapmakta ve aralarındaki farkı, ilk durumda seyircinin sistemin dışından gelen etkileşime baktığını, ikinci durumda ise sistemin içinde olduğunu, her iki durumda da etkileşimin doğası gereği, girdi verilerin çıktı verilere dönüştürülebilmesi çeşitliliğinin aynı olduğunu belirtmektedir (Saltz, 1997). Söz konusu çalışmada konu, daha ziyade bilgisayar sanatları -*computer arts*- çerçevesinde ele alınmaktadır; ancak mimarlık disiplini çerçevesinde düşünüldüğünde de fenomen olarak mekânın, interaktif, performatif yapısından ve sistemin içinde veya dışında farklı deneyim biçimlerinden söz etmek mümkündür. Deneyimin bu yapısı, tasarımın yönlendirici unsurlarından olduğunda, mimarinin, yalnızca fonksiyon, sığınma, barınma gibi temel noktalarda kalmayıp ötesine gitmesini sağlamaktadır. Yapılmış olan sanatsal çalışmalar, dijital yenilikler doğrultusundaki tasarımlar, mimari arayışlar da bu çerçevede deneyimi geliştirme yolunu oluşturan taşlardır.

Bölüm 2'de değinilen ve örneklendirilen performans çalışmaları, dijital/ sanal çok duyulu ortamlar, deneyimsel ve sanatsal çalışmalar, bu kapsamda, söz konusu gelişim ve yenilikleri destekleyen çalışmalardan bazılarıdır. Söz konusu çalışmalardan bazıları algısal denemeler, algının sorgulanması ve yeniden farklı biçimlerde tanımlanması, deneyime sunulması üzerinden, bize mimarlık alanında da yol gösterici olabilecek durumlara odaklanmaktadır (Howarth, 2015; Bayhan, 2014; Lozano-Hemmer, 2015). Örneğin "Frekans ve Hacim" çalışması (Lozano-Hemmer, 2015) hareket ile birlikte değişen radyo frekansları aracılığıyla kişinin bedeni aracılığıyla ân ve mekân üzerine etkileşimsel bir deneyim yaşatmaktadır. Victoria

and Albert Müzesi mekânında, tasarımcı Laetitia de Allegri ve Matteo Fogale tarafından gerçekleştirilmiş bir diğer çalışma ise, tarihi mekânı farklı deneyimler ile yine anlık ve değişken varlığının farkına vararak, düşünülmemiş potansiyeller üzerinden deneyimletmektedir (Howarth, 2015). Çalışma ile yapı içerisindeki köprüye yerleştirilen yarı şeffaf malzemelerle oluşturulmuş sekansların dizilimi aracılığıyla bir nevi tünel (yarı şeffaf bir tünel algısı) oluşturulmuş ve kişilerin hareketlerine ve bakışlarına bağlı farklı ve yeni deneyimler dizisi potansiyelleri çerçevelendirilmiştir (Howarth, 2015).

İnteraktivite çerçevesinde yapılan ve mekân ile doğrudan ilişkilenen bazı sanatsal çalışmalar ve tasarımlar da teknolojinin kullanılmasıyla, mekânsal deneyime yeni boyutlar kazandırılması, belirli duyulara ve duyusal verilere odaklanıp yeni duyumsama biçimleri tanımlanması ve/ veya ekzajere edilmesi ile deneyimsel zenginliğe katkı sağlamaktadır. Bölüm 2'de değinilen 'Sky Ear' Projesi, Ice Enstalasyonu, Rain Room" ya da çeşitlendirmek üzere ekleyebileceğimiz "Japonya'daki Hokkaido Ses Sound Garden –Ses Bahçesi" (Camp, 2015), "SOFTlab tarafından tasarlanmış olan interaktif ışık enstalasyonu" (Chaya, 2017), tasarımını Nick Verstand'ın yaptığı insanların duygularını ışık hareketlerine çeviren "Aura Enstalasyonu" (Morris, 2017) ve benzeri pek çok çalışma bu kapsamda örneklendirilebilir. Sensörler, sanal mekânlar, dijital arayüzler, harekete, sıcaklığa, sese, ışığa-gölgeye duyarlı yüzeyler, değişkenlerin değiştirilmesi ve dönüştürülmesi ile bir çeşit duyumun veya bilginin başka bir duyum veya bilgi olarak deneyimlenebilmesinin sağlanması ve benzerleri, bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmalarda yer alan unsurlardan bazıları olarak sayılabilir. Duyular ve duyusal veriler, bu noktada hem aracının biçimlendirilmesi hem de deneyimin tasarlanması bakımından en önemli araçlardan biri olarak konumlanmaktadır. Üretilmiş olan sanatsal çalışmalar kapsamında bu çerçevede gelişen çalışmalar da duyuların bu doğrultudaki önemini ve araçlaştığını göstermektedir.

Duyuların ve duyusal verilerin rollerinin daha belirginleştiği ve tasarımın/ tasarım sürecinin belirleyicilerinden olduğu mimari yaklaşımlar da, ağırlıklı olarak deneyimsel mekânların tasarlanması çerçevesinde olmakla beraber, örneklendirilebilmektedir. Enstalasyonlar düzeyinde, pavyonlar gibi tekil ve ölçek

itibariyle küçük ve yine sergi veya performatif bir temsil halini alan çalışmalarla ve bilgisayar, sanal ortam ve benzeri disiplinlerle ilişkili çok fazla çalışma bulunmaktadır. Zumthor'un Serpentine Pavyonu, bu çerçevede, duyular, duyusal veriler doğrultusunda oluşturulan tasarımlara örnek olarak verilebilir. Söz konusu çalışma ile çiçekler, bitkiler, insan ölçeğine uygun, sakin ve dingin bir mekân, çiçeklerin ve bitkilerin âna bağlı olarak görsel olarak farklılaşmaları, ışığın değişimi, çiçek açışlarına, esintiye ve harekete bağlı olarak kokunun değişmesi gibi nitelikleriyle oldukça zenginleştirilmiş bir mekân deneyimi sunmaktadır. Zumthor, bir nevi enstalasyon olarak da tanımlayabileceğimiz bu çalışma dışında mimarlığına da duyuları ve duyusal verileri tasarıma etkiyen unsurlar olarak dahil etmekte olan mimarlardandır. Tasarımları, ağırlıklı olarak, ses- sessizlik, görsel yalınlık, malzemenin dokusu, kokusu gibi özellikleri konusunda hassasiyetler içermektedir.

Bölüm 2'de değinilen Blur House projesinden de bu kapsamda bahsedilebilir. Yine enstalatif bir tasarım olan pavyon, ince su buharının (sisin) deneyimini mekânsallaştırarak sunmaktadır. Fiziksel olarak (su öğesi ortadan kalktığında) hissedilene dair fiziksel bir mekân söz konusu değildir ancak deneyimleyen, sis ve su zerreleri ile oluşturulmuş olan bir mekânsallığı deneyimler.

Tüm bu deneyimlere ek olarak, duyulara odaklanan başka deneyim ortamlarından ve duyulara ilişkin olarak, özellikle görme engellilik penceresinden bakmakta olan sinema vb. çalışmalar da söz konusudur. Yine bölüm 2'de değinilen tüm bu çalışmalar, sanatsal üretimler ve mimari arayışlar üzerinden, tez çalışması genelindeki çok-duyulu mekân kavramına ilişkin olarak, duyuların ve duyusal verilerin okunup, anlaşılmasının ve en önemlisi de mimari tasarım sürecinin bilinçli olarak yönlendirici bir biçimde kullanılan veriler-yaklaşımlar bütünü haline gelmesinin, pek çok disiplin tarafından da aranılan, değinilen ve ele alınan bir konu olduğu söylenebilir.

Duyulara ve duyusal verilere ağırlık verilen, tasarımı ve tasarım sürecini etkilediği örnekler olarak engelli bireylerin kullanımına yönelik olarak tasarlanmış bazı yapılardan söz etmek de mümkündür. Örneğin OMA tarafından Fransa'nın Bourdeaux şehrinde, tekerlekli sandalyeli bir üyenin de bulunduğu bir aile için tasarlanan Bordeaux House (OMA, 1998), Alan Dunlop Mimarlık tarafından

Glasgow'da, çoklu-engelli çocukların eğitimi için tasarlanmış olan ve dokunsal öğelerin, ışığın, malzemelerin ve dokunun tasarımın bir parçası haline getirildiği Hazelwood Okulu projesi bu çerçevede değinilebilecek olan projelerdendir . Demans hastalarının tedavisi için duyuların oldukça etkili olduğu düşünülerek, tasarlanmış olan "Duyusal Oda" çalışması da çok-duyulu uyaranların tedavi nitelikli olarak mekânın var edenleri şeklinde kurgulandığı bir projedir (Jakob & Collier, 2013). Duyuların ve duyusal verilerin tasarım aracı ve yöntemi olarak kullanılması, duyu kayıpları veya eksikleri olan bireyler için duyular arası tercüme niteliğini kazandırmakta, öte yandan da projenin farklı yönde bir kimlik geliştirmesine yardımcı olmaktadır.

Duyusal veriler, duyular arası tercüme ve veri dönüşümü ve teknolojik yenilikler (sanal ortamlar, cihazlar, arayüzler, uygulamalar vb.) ürün ölçeğinde de engelli bireylerin yaşamakta oldukları zorlukları aşabilmeleri adına kullanılmaktadır. Örneğin görme engelli bireylerin mekanı daha rahat algılayabilmeleri için tasarlanan, görsel veriyi işitsel ya da dokunsal veriye dönüştüren cihazlar, işitme engelli bireyler için sesi ritm ve dokunma duyularına ilişkin verilere dönüştüren çalışmalar gibi pek çok çalışma, bu kapsamda çok-duyululuk, interaktivite ve deneyim çerçevesinde üretilen diğer çalışmalar ile birlikte düşülmeli ve değerlendirilmelidir.

Çok-duyulu ve interaktif mekânların tasarlanması, yalnızca engelli bireyler için değil her birey için zengin bir deneyim ortamı sağlamaktadır. Enstalasyonlarda, sanatsal çalışmalarda ve deneyimsel ortamlarda da görüldüğü üzere teknoloji, bilim ve yaşama biçimlerindeki değişim mekan ile etkileşim kurma biçimlerimizde ve beklentilerimizde de değişikliğe neden olmakta, duyular arası ve ötesi deneyimler yeni ve keşfe açık alanlar olarak hem sanat, hem teknoloji ve bilim hem de mimarlık gibi disiplinler için araştırma alanları oluşturmaktadır. Çok-duyululuğun, interaktif öğeler olarak mevcut teknolojiler, aracılar ve ortamlar aracılığıyla mimari alanına dâhil edilmesi, tasarım sürecini geliştirmesi mekânın deneyimini tüm bireyler için zenginleştirecek, aynı zamanda da barındırdığı potansiyellerle özel gereksinime ihtiyaç duyan bireyler için de yeni anlama, algılama, deneyimleme ve erişim imkânları oluşturacaktır.

5. SONUÇLAR

Mekânın Görsel Olmayan Yönlerinin Çeşitliliği Ve Mekânın Çok-Duyulu Varlığı Üzerine Çıkarımlar

Tez çalışması bütününe bakıldığında genel akışın ve bölümler arasındaki ilerleyişin hem sonuca ulaşma yolunu tanımladığı hem de elde edilebilecek çıkarımların ayrı ayrı başlıklar oluşturmasını sağladığı görülebilmektedir.

Çalışmanın başlangıcındaki literatür özeti genel durumu ortaya koymak bakımından yardımcı olup, tez çalışması kapsamındaki yaklaşımı netleştirebilmek, konu çerçevesindeki güncel yaklaşımları ortaya koyabilmek ve uygun, verimli olacak yöntem ve araçları belirleyebilmek bakımından önem taşımaktadır. Mekân kavramına dair yaklaşımlar, hatta zaman içinde mekânın bir kavram karşılığı haline gelmesi ve fiziksel varlığının ötesinde, çok daha karışık ve birleşik bir durumu/hali tanımlar olması ile dönemler arası değişim ve gelişimlere paralel olarak gerçekleşen benzeri 'engellilik', 'farklılıkların irdelenmesi', 'herkes için tasarım' ve benzeri kavramların gelişiyor olması çalışma konusu özelinde çerçeveyi belirlemiştir. Bu bağlamda, görsel baskın ortam ve mimarideki (düşünme-tasarım sürecinden temsile ve deneyime kadar tüm süreçlerdeki) yansımaları bu dönemsel değişimler çerçevesinde eleştirilmesi ve ele alınıp değerlendirilmesi, alternatif bakışlar türetilmesi önemli görülmüştür.

Tez çalışmasının hem genel yaklaşımı yani mimariye bakış biçimi hem de konuyu ele alış biçimi yani kuramsal düşünce ve tartışmaların karşılıklarının arandığı, tartışıldığı ampirik çalışmaların temelini 'fenomenolojik yaklaşım' oluşturmaktadır. Fenomenolojik yaklaşımın niteliğe önem veren, deneyimi ve süreci ön plana çıkartan ve her bir deneyimi biricik ve özel olarak tanımlayan varlığı, tez çalışmasının ele aldığı mekân kavramı ve mekânın görsel varlığının ötesinin aranıyor oluşu ile bunun niteliğe dair arayışlar bağlamında yürütülen birebir görüşmeler aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmasıyla örtüşmektedir.

Ampirik çalışmalar, kendi içinde, yürütülme sıralarıyla İtalya'da ve İstanbul'da gerçekleştirilen pilot çalışmalar ve mülakatlar olarak ayrışmaktadır.

İtalya'da gerçekleştirilen pilot çalışmalar özelinde özetle söylenebilir ki: Gören ve görmeyen katılımcılar ile gerçekleştirilen çalışmalar görme duyusunun mekânsal algı sürecinde baskın bir rol üstlenmekte olduğu gerçeğini çalışma kapsamında da ortaya koymaktadır. Gören katılımcılar, özellikle de mimarlar çoğu görme duyusuna dair mekânsal verileri sıklıkla telaffuz etmiş bulunmaktadırlar. Görmeyen katılımcılar ise mekânsal algı bakımından en baskın duyularını işitme ve dokunma duyuları olarak tanımlamışlar ve diğer duyulara ilişkin yapmış oldukları detaylı paylaşımlar ve tanımlamalarla duyuların bir aradalığı konusunda da çoğunluk sağlamışlardır.

Pilot çalışmalar incelendiğinde; kısmi veya tamamen görmeyen bireylerin, gören bireylere kıyasla, çok daha fazla duyu üzerinden, fazla sayıda örnekleme ve durum aktarımı ile ve daha detaylıca mekânsal deneyimlerini paylaştıkları görülmüştür. Pilot çalışma özelinde değerlendirildiğinde, işitme, koklama ve dokunma duyuları mekânsal algı bakımından en sık kullanılan duyular olarak belirmektedir. Her iki grup ile yürütülen çalışmalardan da ortaya çıkan (bir duyu olarak tanımlanamayacak olsa da) 'düzen' kavramı ve alışkanlıklar duyusal farkındalığın önemli parçaları olarak, mekân tasarımı ve gerçekliği için dikkate alınması gereken noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır. 'Düzen' tekil bir duyu ya da durumla ilişkili olmayıp, mekân gerçekliğinin sürekliliğini ve mekânın bireyle kurduğu ilişkinin sürekli ve akışkan oluşunu ifade etmekte ve mekânın fiziksel olan ve olmayan tüm nitelikleriyle, zamanla ve ayrı ayrı tüm öznelerle bağ kurmaktadır.

Pilot çalışmalar çerçevesindeki paylaşımlar neticesinde, duyusal verilere ek olarak bazı mekânsal değişkenlerden de bahsetmek mümkündür. Pilot çalışmalar, mülakatlar, yapılmış başka çalışmalar üzerinden gerçekleştirilen analiz ve değerlendirme çalışmaları mekâna (ve mekân kavramına) dair çeşitli değişkenleri, mekânsal deneyimin ve dolayısıyla da mekân tasarımının önemli parçaları olarak öne çıkartmaktadır. Hareket-yönlenim, biçim, kullanım/ içerik gibi mekâna dair özelliklerin anlaşılabilmesini sağlayan temel faktör olarak değişim ve farklılık okumalarından söz edilebilir. Değişiklik/ farklılık mekânın tanımlanması bakımından deneyim kaynaklı önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yürütülmüş olan çalışmalar göstermektedir ki, değişimin ve farklılıkların okunması, görme dışı mekânsal algının önemli parçalarındandır. Değişim/ farklılık ve dolayısıyla karşılığı

olan düzen/ benzerlik, çevre verilerini okuma bakımından referans sağlayıcı noktalardan biri olmuştur. Özellikle (kısmi veya tamamen) görmeyen bireylerin duyulara ilişkin paylaşımlarında, mekânsal verilerin bu okuma-kıyas üzerinden sağlandığı görülmektedir.

İstanbul'da gerçekleştirilen pilot çalışmalar değerlendirildiğinde, özetle söylenebilir ki: Katılımcılar, kültürel olarak sözlü anlatıma daha yatkın olmakla beraber, deneyimlerine dair paylaşımları olumsuz yöndeki izlenimleri veya olması gereken, yapılabilecek düzenlemeler üzerinde ağırlık kazanmaktadır. Katılımcıların söz konusu paylaşımları, mekânı okuma biçimlerine yönelik fikir sahibi olmayı güçleştirmekte, dolayısıyla İtalya'daki pilot çalışmalar neticesinde ortaya çıkan değişiklik/farklılık-düzen/benzerlik temelli veya farklı bir okumanın gerçekleşip gerçekleşmediğine dair yorum daha kısıtlı kalmaktadır. Ancak çalışma için, duyuların ve duyusal verilerin mekânsal değişkenler olarak karşılık bulduğu söylenebilir. Çalışmada yer alan mimar ve akademisyen mimarlar ile ilgili olarak ise, tüm temsillerin estetik kaygılar ve renk veya malzeme kodları taşıdığından bahsedilebilir. Ayrıca, mimar olmayan katılımcılardan farklı olarak çoğu tarafından oluşturulan temsillerin deneyimleri ile buluşmadığı görülmektedir. Görme-görmeme ve görsel baskınlık konusundaki çıkarım olarak ise en önemli noktanın, (gören yalnızca bir katılımcı olması itibariyle gören-görmeyen ikiliği üzerine bir genelleme yapılması doğru bulunmadığından) mimar katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak değinilen ve temsillerde de karşılık bulan görme duyusu olacaktır. Akademisyen mimarlar tarafından farklı duyulara ilişkin de paylaşımlar yapılmış ve söz konusu paylaşımlar detaylandırılmış olup, mimar katılımcının paylaşımlarının görme duyusu özelinde ağırlık kazandığı görülmektedir.

Mülakat çalışmaları özelinde yapılan değerlendirmeler doğrultusunda özetle söylenebilir ki: (Kısmi veya tamamen) Görmeyen bireyler "görme-görmeme, biz, engelli" gibi tanımlar üzerinden yaşamakta olduklarını paylaşıp, en sık olarak işitme duyusuna ve işitsel verilere değinirken; gören bireyler mekânın "rahat-rahatsız, güzel ya da büyük" olması gibi tanımları üzerinden, en sık olarak psikolojik etkiler ile örtüşen paylaşımlarda bulunarak mekân ile kurdukları psikolojik- duygusal bağı ortaya koymaktadırlar. Görmeyen bireylerin paylaşımlarında "sormak, danışmak,

refakat, takip" kodunun önemli ölçüde yer bulmuş olması, üretilmiş olan mekânların duyusal ve algısal bakımdan ne derece yetersiz kaldığını ve görme engelli bireylerin bu sebeple bağımsız hareket edemiyor, gören birinin desteğine, refakatine mecbur kalıyor olduklarını göstermektedir. Bu da bize, mimari ve kentsel mekânların tasarlanması, uygulanması ve sürdürülmesi süreçlerinde bireylerin bağımsız ve yardıma ihtiyaç duymadan hareket etmelerini sağlayacak düzenleme ve kararların verilmiş olması zorunluluğunu göstermektedir.

Kapalı ve ortak kullanıma açık mekânlar için hava-atmosfer ve sıcaklık duyuları sıkça değinilen duyular olmuşlardır. Söz konusu mekânlarda konfor düzeyinin sağlanması gören ve görmeyen katılımcılar tarafından önemli görülmüştür.

Verili mekânlar özelindeki ifadeler değerlendirildiğinde, meydanların en fazla duyu ile ilişkilendirilen mekânlar olarak öne çıktığı ve dolayısıyla duyusal bakımdan zenginliği arttırılabilecek mekânların başında gelebileceği söylenebilir.

Duyusal veri bakımından en zayıf kalan mekân ise sinema-konser- tiyatro salonları olmuştur. İçerdiği net fonksiyon ve bu fonksiyonun gerektirdikleri (örneğin akustik kalite, ses kontrolü, hava sirkülâsyonu vb. özellikler) görmeyen katılımcılar çoğunlukta olmak suretiyle olumsuz izlenimlerle değerlendirilmiştir.

Kinestetik- hareket duyusu tüm mekânlarla ilişkili olarak ele alınırken, işitme duyusu da spor tesisleri hariç tüm mekânlar ile ilişkilendirilmiştir.

Tüm katılımcılar için en fazla memnuniyetsizlik belirtir ifade alışveriş merkezleri için kullanılmıştır.

Tüm bu ampirik çalışmalara ek olarak, İngiltere'de gerçekleştirilmiş olan bir sergi çalışması ve onu takiben sergideki enstalâsyon sahibi mimarlar ile gerçekleştirilmiş olan röportaj kitabı üzerinden yapılan söylem analizi çalışmaları da konu çerçevesinde elde edilen çıkarımlara önemli katkılar sağlamaktadır. Öncelikle en önemli nokta, mekânın çok-duyulu varlığına ilişkin çalışma ile konunun uluslararası düzeyde tartışılmasını ve mimarlık alanının eğitimden uygulamaya bu konu ile ilişkili olarak değerlendirilmiş olmasını sağlamış olmasıdır. Ayrıca, mimarların, ampirik çalışmalar dahilindeki mimar katılımcılarda da gözlendiği üzere, mekânın duyusal varlığı üzerine deneyimler ve bu deneyimlere bağlı yorumlar aktardıkları ve mekânı

çok-duyulu varlığı ile değerlendirdikleri görülmektedir. Burada, akademik ortam dâhilindeki mimarlar ile mimarlık ortamında görev olan mimarlar arasında söylemlerin daha kapsam kazanıyor olması ve deneyimin farkındalığının görme-dışı duyular bakımından daha fazla ağırlık kazanmış olduğu söylenebilir. Ayrıca, özellikle röportaj metinleri üzerinden yapılan analiz çalışmaları göstermektedir ki, geleneksel yaklaşımlar, yere ait veriler ve mimarın ait olduğu kültürün bireye, doğaya ve mekâna bakışı, mekânın çok-duyulu varlığını da mimarinin var olma biçimini ve varlığını da etkilemektedir. Bağlamsal nitelikler, kültürel etkiler ile birlikte daha da güçlenmekte ve mekânın karakteristiğini zenginleştirmektedir.

Engelli Bireylerin ve Özellikle de (Kısmi ya da Tamamen) Görmeyen Bireylerin Mekânsal Deneyimlerine Sağlanabilecek Katkılar:

Duyuların ve duyusal verilerin araç olarak kullanılması ve mekânın bu yönden zenginleştirilmesi herkes için olduğu gibi engelli bireylerin deneyimini de olumlu yönde etkileyecektir. Bireylerin bağımsız ve yardıma ihtiyaç duymadan hareket etmelerini sağlamanın gereği, katılımcılarla yürütülen çalışmalardan çıkarılan önemli sonuçlardan biridir. Bu çerçevede, tasarım sürecine ilişkin olarak "herkes için tasarım, kapsayıcı tasarım" gibi yaklaşım biçimlerinin izlediği yöntemlerin takip edilmesi, sadece engelli bireyler için değil tüm bireyler için mimari ve ürün erişiminin sağlanması gerekmektedir. Duyuların ve duyusal verilerin bu doğrultuda aracılar olarak kullanılmaları mekânın zenginliğini arttıracaktır.

Yürütülen ampirik çalışmalar göstermektedir ki, düzen-alışkanlık/ benzerlik ve farklılık/ değişim/ dikkat çekici unsurlar bu çerçevede duyusal verilerin de okunması bakımından bir yöntem olarak görülebilir. Referans, bilgi sağlamanın en önemli parçalarından biridir ve bu referansın sağlanması noktasında belirli bir düzen oluşması ve alışkanlıkların gelişmesi veya tam tersi olarak farklılıklar ve değişimler üzerinden işaret noktaları oluşturulması, özellikle duyusal yetilerinden birini veya birkaçını kaybetmiş olan bireyler için büyük önem taşımaktadır. Burada önemli olan bir diğer nokta da verilerin bir karmaşa yaratmadan ayrı ayrı okunabiliyor ve algılanabiliyor olmasını sağlamak olacaktır. Mekânın farklı ihtiyaç ve beklentilere sahip bireylere ulaşabilmesi, farklı niteliklerinin ayrı olarak da erişilebiliyor olmasıyla

sağlanabilecektir. Görme engelli bireylerin paylaşımları, ihtiyaçları ve beklentileri üzerinden değerlendirildiğinde şu noktalar öne çıkmaktadır:

Düzen ve alışkanlığın kişisel mekânlarda sağlanması daha mümkün iken, ortak kullanımlı mekânlarda bu imkânın bulunmayışı sebebiyle yaşanan sorunların vurgulanmış olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, ortak kullanıma açık mekânlarda, bireylerin alışkanlık duygularını geliştirecek, aidiyet hissetmelerini kolaylaştıracak ve gündelik işleyiş içerisinde aksaklıklara sebep olmayacak mekânların üretilmesi, özellikle bu düzenin sürdürülmesi önemlidir.

Mekânın anlaşılmasında veri sağlamak bakımından en öne çıkan duyulardan biri olan işitme duyusunun, tasarımın bir parçası olarak kurgulanması, standart akustik kalite ve beklentilere ek olarak bilgi sağlayıcı, yönlendirici nitelik de kazandırılmasını sağlayacaktır. Çalışmalar neticesinde, işitme duyusu, kentsel mekânda, kamuya açık alanlarda, topluluk içinde ve en önemlisi de ölçek bakımından mekân ile ilişkili olarak en yoğun ve rahat kullanılan duyu olarak ortaya çıkmaktadır.

Dokunma duyusu, kişinin tensel temasını gerektirdiğinden hem ölçek itibariyle mekânsal veri ediniminde hem de sosyal bakımdan kişisel sınırların korunabilmesi çerçevesinde yoğun olarak kullanılamamakta, ancak zemin düzeyindeki dokunsal düzenlemeler katılımcılar tarafından özellikle faydalı ve önemli olarak değerlendirilmektedir. Obje düzeyinde, zemin ve duvar yüzeylerinde, engelliler için özel olarak üretilen yüzeyler kullanılmasının yerine, mekânı oluşturan parçaların baştan, entegre bir çözüm halini almadan tasarımın bir parçası olarak düşünülmesi tasarımın herkese yönelik olmasını ve zenginleşmesini sağlayacaktır.

Referans noktalarının sağlanması ve belirlenmiş bir bütünün parçaları olarak var olabilmeleri, başta görme engelliler olmak üzere, tüm bireyler için algısal bakımdan kolaylıklar sağlayacak, dolayısıyla mekânla kurulan bağın güçlenmesi sağlanacaktır. Ayrıca, referans noktalar ve veriler, yalnızca fiziksel çevre bakımından değil kişisel ve toplumsal bellek bakımından da önem taşımaktadır. Bu referans noktaların yalnızca görsel öğeler olarak düşünülmemesi, âna dair her türlü verinin (gün ışığının belli bir yere vurması, bir çiçeğin açması ve kokması, bir vapurun sesi vb. gibi) zaman değişkenine bağlı olarak düşünülebilecek deneyimin yansımaları olarak

düşünülmeleri ve kurgulanmaları mekânsal zenginliğin artmasını sağlayacak faktörlerden olacaktır.

Yürütülmüş olan çalışmalar, araştırmalar ve incelenen mimari-sanatsal çalışmalar incelendiğinde, mekân ile kurulan bağ çerçevesinde çok-duyululululağa ek olarak "interaktivite" kavramının da önem kazandığı görülmektedir. İnteraktivite, mekânın bireyle kurduğu etkileşimin bir ifadesi olarak, mekânda, çalışmalarda ayrı ayrı ve birlikte ele alınmış olan duyular ve duyusal veriler aracılaştırılarak etkileşimli arayüzler oluşturulması, enstalâsyon veya benzeri nitelikli deneysel mimari çalışmalarda uygulanan unsurların mimarinin ve mekânın kendisi olabilmesi ile sağlanabilir. Buradaki arayüz kavramının, mekândan bağımsız veya mekâna entegre parçalar olarak düşünülmeyip mekânın tasarımı sürecinde fikrin ve mekânsal gerçekliğin kendisi olabilmesi gerekmektedir. Etkileşimli mekânların üretilmesi, özelikle de bu etkileşim biçimlerinin arttırılabilmesi, zenginleştirilebilmesi sağlandığında, yalnızca engelli bireyler için değil, farklı yetilere, özeliklere, beklentilere ve ihtiyaçlara sahip bireyler için farklı deneyim biçimleri oluşturulmasına fırsat sağlayacaktır. Duyular ve duyusal veriler, bu çerçevede, çalışma kapsamındaki sınırlı sayıda katılımcı tarafından yapılmış paylaşımlar için bile ne derece çeşitlendiği ve farklılaştığı düşünüldüğünde, bu zenginliğe yönelik potansiyeli barındıran nitelikler olarak değerlendirilebilir.

Devlieger & Strickfaden, çalışmalarında, Benjamin'in teknolojinin insanların dünya algısını nasıl değiştirdiğini değerlendirdiğini aktarırken kendi çalışmalarını da engelliliğin algıyı ve içerdiği aktiviteyi farklı gruplar arasında nasıl değiştirme potansiyeline sahip olduğunun spekülasyonlarının başlangıcı olduğunu belirtmektedir (Devlieger & Strickfaden, 2012). Bu tez çalışması için de genel değerlendirme görme-görmeme halinin mekansal algıyı nasıl etkilediği üzerinden mekânın duyusal varlığına ilişkin deneyimler çerçevesinde çıkarımlar yapmak olmuş, bu yol, çok-duyululuk kavramı ile başlamış ve interaktivite kavramı ile devam etmiştir. Sonuç olarak özetlenebilecek olan ise, görsel baskın durumun mevcudiyeti, ancak bu baskınlık durumunun yokluğunda duyusal bakımdan farkındalığın daha artıyor ve duyumsama ve algılamanın kapsam kazanıp, derinleşiyor olduğudur. Bu çerçevede, sanatsal çalışmalar veya mimari enstalasyonlar gibi denemelerde

oldukça sık yer bulan veya sanal mekân üretimleri gibi çalışmalarla da çok boyutlu olarak düşünülmeye ve farklı biçimlerle üretilmeye çalışılan mekânın mimarinin ve kent mekanının parçası olarak yaşam içerisinde, gündelik hayata dahil olduğu noktalarda da duyusal bakımdan zenginleşerek yer bulması gerektiği ve tasarım sürecinin bu doğrultuda geliştirilmesi ve ilerletilmesi ihtiyacı öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Araştırma Geliştirme ve Proje Dairesi Başkanlığı. (2017). *Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler.* T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. http://eyh.aile.gov.tr.

Archdaily. (tarih yok). *Serpentine Gallery Pavilion 2011/ Peter Zumthor*. Archdaily: https://www.archdaily.com/146392/serpentine-gallery-pavilion-2011-peter-zumthor adresinden alınmıştır

Architizer. (2017). *5 Architectural Spaces Designed to Stimulate Your Senses*. 05 20, 2018 tarihinde https://architizer.com/blog/inspiration/collections/the-architecture-of-perception/ adresinden alındı

Arslan , Y., Şahin, H., Gülnar , U., & Şahbudak, M. (2014). Görme Engellilerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar (Batman Merkez Örneği) . *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 4*(2).

Atasavun Uysal, S., & Akı, E. (2009). Görme Engelli Çocukların Mobilite Düzeylerinin İncelenmesi: Pilot Çalışma. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*(20(3)), 201-206.

Aydınlı, S. (2003). Mimarlığı Anlama: Kaynağa Ulaşma ve Özü Yakalama. *TOL Mimarlık Kültürü Dergisi*(Yaz).

Aydoğdu, H. (2010). *Maurice Merleau-Ponty'nin Fenomenolojik Ontolojisi.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü - Doktora Tezi.

Başyazıcı, B. (2012). *A Phenomenological Study of Sensual Space Experiences in Terms of Architectural Pleasurability: A Critique of Visual Dominance.* İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Bayhan, B. (Dü.). (2014, 10 22). *Ziyaretçilerin Nefesine İhtiyaç Duyan Bir Tasarım.* 11 04, 2015 tarihinde Arkitera: http://www.arkitera.com/haber/23189/sesenstalasyonu adresinden alındı

bbc.co.uk. (2018, 04 18). *BBC News - World*. BBC : https://www.bbc.co.uk/news/av/world-europe-43788197/how-dutch-stations-help-blind-travellers adresinden alınmıştır

Belir, Ö. (2012). *Görme Engellilerin Mekan Okumasına Etki Eden Parametrelerin Saptanması.* İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Berger, J. (2011). *Görünüre Dair Küçük Bir Teoriye Doğru Adımlar.* İstanbul: Metis Yayınları.

Bhansali, S. L. (Yöneten). (2005). *Black* [Sinema Filmi]. Hindistan.

Bullivant, L. (2005a). Introduction. *Architectural Design, 75*(1), 5-7.

Bullivant, L. (2005b). Sky Ear: Usman Haque. *Architectural Design, 75*(1), 8-11.

Bullivant, L. (2005c). Ron Arad ın Interactivity and Low-Res Design. *Architectural Design, 75*(1), 54-61.

Camp, Z. (2015, 08 10). *How the Japanese Constructed the World's Most Incredible Sound Garden*. Garden Collage: https://gardencollage.com/wander/off-the-beaten-path/how-the-japanese-constructed-the-worlds-most-incredible-sound-garden/ adresinden alınmıştır

Çelik, K., & Ünver, R. (2017). Aydınlatmanın Eğitim Yapıları Tasarım Kılavuzlarındaki Yeri. T. E. Odası (Dü.), *IX. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu Bildirileri; TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Web Sitesi.* içinde Ankara: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası. 06 2018, 01 tarihinde www.emo.org.tr/etkinlikler/aysem/etkinlik_bildirileri_detay.php?etkinlikkod=271&bilkod_6821 adresinden alındı

CEUD. (2014). *The Centre for Excellence in Universal Design (CEUD)*. 06 01, 2018 tarihinde The Centre for Excellence in Universal Design Web Sitesi: http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/#footer-nav adresinden alındı

Chaplin, S. (2005). Makeshift: Some Reflections on Japanese Design Sensibility. *Architectural Design, 75*(4), 78-85.

Chaya, L. (2017, 08 04). *SOFTlab's interactive light installation uses 100 mirrored panels that rotate individually*. designboom: https://www.designboom.com/art/softlab-volume-2-mirrored-light-installation-08-04-2017/ adresinden alınmıştır

Chopin, P. W., Pines, M., Montgomery, G., & Goldberg, J. (1995). *Seeing, Hearing, and Smelling the World.* Howard Hughes Medical Institute. USA: Institute's offfice of Comminications.

Çınar, S., & Çetindağ, K. (2009). Görsel Algılamada Işık ve Renk Faktörü: Sultanahmet Meydanı ve Çevresi Örneği. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 59*(2), 103-123.

Craver-Lemley, C., & Reeves, A. (2013). Is Synethesia a Form of Mental Imagery? S. Lacey, & R. Lawson (Dü) içinde, *Multisensory Imagery* (s. 185-206). London: Springer.

Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches.* California: Sage Publications.

Creswell, J. W. (2014). *Educational Research: Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research.* Essex: Pearson Education Limited.

de Sola-Morales, I. (1999). *Differences: Topographies of Contemporary Architecture.* (S. Whiting, Dü., & G. Thompson, Çev.) Massachusetts: The MIT Press.

Devlieger, P., & Strickfaden, M. (2012). Reversing the (Im)material Sense of a Nonplace: The Impact of Blindness on the Brussels Metro. *Space and Culture, XX*(X), 1-15.

Di Bello, P., & Koureas, G. (2011). Introduction: Other than the Visual: Art, Histor and the Senses. P. Di Bello, & G. Koureas içinde, *Art, History and the Senses.* Surrey: Ashgate.

Dialogue Social Enterprise GmbH. (2018). *Dialogue in the Dark*. 11 01, 2017 tarihinde http://www.dialogue-in-the-dark.com adresinden alındı

Diller Scofidio + Renfro. (2018). *dsrny*. 06 01, 2018 tarihinde https://dsrny.com/project/blur-building adresinden alındı

Diller, L. (2007, 12 01). The Blur Building and Other Tech-Empowered Architecture. *TED Talks*. TED Talks.

Dokuzcan, H. (2006). *Işık Kirliliği Açısından Kent Aydınlatması ve Taksim Meydanı Örneği* (Yüksek Lisans Tezi b.). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Downey, C. (2013, Ekim). Görme Engellileri Düşünerek Dizayn Etmek. *TED Ideas worth spreading*. (F. SnGr, Çev., & E. B. Öndeş, Derleyici) https://www.ted.com/talks/chris_downey_design_with_the_blind_in_mind/transcript?language=tr. 05 2018 tarihinde TED Ideas worth spreading: https://www.ted.com/talks/chris_downey_design_with_the_blind_in_mind?language=tr adresinden alındı

Dunlea, A. (1989). *Vision and the Emergence of Meaning - Blind and Sighted Children's Early Language.* Cambridge: Cambridge University Press.

Frearson, A. (2014, 01 21). *Sensing Spaces exhibition opens at the Royal Academy*. 11 10, 2015 tarihinde Dezeen: https://www.dezeen.com/2014/01/21/sensing-spaces-exhibition-royal-academy/ adresinden alındı

Glesne, C. (2015). *Nitel Araştırmaya Giriş.* (A. Ersoy, & P. Yalçınoğlu, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.

Glynn, R. (2005, 5 6). *Sky Ear, Usman Haque.* 5 2018 tarihinde http://www.interactivearchitecture.org/sky-ear-usman-haque.html adresinden alındı

Gombrich, E. H. (2014). *İmge ve Göz - Görsel Temsil Psikolojisi Üzerine Yeni İncelemeler.* (K. Atakay, Çev.) İstanbul: YKY Yayınları.

González-Mora J.L., R.-H. A.-R.-S. (1999). Development of a new space perception system for blind people, based on the creation of a virtual acoustic space. S.-A. J. Mira J. (Dü.) içinde, *Engineering Applications of Bio-Inspired Artificial Neural Networks. IWANN 1999. Lecture Notes in Computer Science* (Cilt 1607). Berlin, Heidelberg: Springer.

Goodwin, K. (2014). *Sensing Spaces: Architecture Reimagined.* London: Royal Academy of Arts.

Güçyeter, B. (2012). Beden, Konfor ve Mekan Üzerine. *Betornart: Beton, Mimarlık ve Tasarım*(35), 28-33.

haque.co.uk. (2004). *Sky Ear*. 04 2018 tarihinde https://www.haque.co.uk/skyear/information.html adresinden alındı

Hasol, D. (2002). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü.* İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Hatwell, Y. (2003). Introduction: Touch and Cognition. Y. Hatwell, A. Streri, & E. Gentaz içinde, *Touching for Knowing: Cognition psychology of haptic manual perception* (s. 1-16). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Heller, M. A., McCarthy, M., & Clark, A. (2005). Pattern Perception and Pictures for the Blind. (26), 161-171.

Heylighen, A., & Herssens, J. (2014). Designerly Ways of Not Knowing: What Designers Can Learn about Space from People who are Blind. *Journal of Urban Design*(19:3), 317-332.

Howarth, D. (2015, 09 21). *Matteo Fogale and Laetitia de Allegri install tinted acrylic tunnel across V&A bridge.* 05 03, 2018 tarihinde https://www.dezeen.com/2015/09/21/matteo-fogale-laetitia-de-allegri-mise-en-abyme-installation-tinted-acrylic-tunnel-across-v-and-a-bridge-london-design-festival-2015/ adresinden alındı

Husserl, E. (2003). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders.* (H. Tepe, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

I, B., & Shiu, C.-J. (2010). Examining Explanations for Differences in Two-Dimensional Graphic Spatial Representation of Cubes AMong Totally Blind Subjects. *Visual Arts Research, 36*(1), 12-22.

İşbilen, E. (2012). Beden, Etkileşim, Mimarlık. *Betonart: Beton, Mimarlık ve Tasarım*(35), 38 - 43.

Jakimowski, A. (Yöneten). (2012). *Imagine* [Sinema Filmi].

Jakimowski, A. (2012). *Imagine the Film*. 11 01, 2017 tarihinde http://www.imaginethefilm.org adresinden alındı

Jakob, A., & Collier, L. (2013). *How to make a Sensory Room for people living with dementia* (An outcome of the research project The Multi Sensory Environment (MSE) in dementia care: the role of design (2013-14) which is funded by the Arts & Humanities Research Council (AHRC). The collaborative project partner is Care UK. b.). Londra: Designs and Patents Act 1988.

Kaçmaz Erk, G., & Uluoğlu, B. (2013). Changing Paradigms in Space Theories: Recapturing 20th Century Architectural History. *Archnet-IJAR, International Journal of Architectural Research, 7*(1), 6-20.

Kahvecioğlu, H. L. (1998). *Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı ÜZerine Bir Model.* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Blimleri Ensitüsü.

Kaya, A. İ., Dalğar, T., & Uzunay, B. H. (2017). Görme Engelliler İçin Mutfak Tasarımı. *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi, 6*(3), 970-983.

Keller, H. (1903). *The Story of My Life.*

Klein Dytham Architecture. (2002). *Bloomberg ICE*. 05 2018 tarihinde http://www.klein-dytham.com/bloomberg/ adresinden alındı

Kuma, K. (2018, 3 Mart - 6 Mayıs). Sergi . *Kengo Kuma: A Lab for Material*. Tokyo: Tokyo Station Gallery.

LACMA. (2017, 11 01). *Rain Room*. LACMA: http://www.lacma.org/rainroom#about adresinden alınmıştır

Landau, B., Gleitman, H., & Spelke, E. (1981). Spatial Knowledge and Geometric Representation in a Child Blind from Birth. *Science, New Series, 213*(4513), 1275-1278.

Landau, B., Spelke, E., & Gleitmen, H. (1984). Spatial Knowledge in a Young Blind Child. *Cognition*(16), 225-260.

Levin, D. M. (1993). *Modernity and the Hegemony of Vision.* London: University of California Press.

Lozano-Hemmer, R. (2015). *Rafael Lozano-Hemmer*. 03 27, 2015 tarihinde http://www.lozanohemmer.com/frequency_and_volume.php adresinden alındı

Mace, V. (2014, Mart 19). *Sensing Spaces: Architecture Reimagined at the Royal Academy*. Kasım 10, 2015 tarihinde Spatial Experience : http://spatialexperience.myblog.arts.ac.uk/sensingspacesarchitecturereimaginedattheroyalacademy/ adresinden alındı

Malkoç, E., Kılıçaslan, Ç., Özeren, M., & Küçükerbaş, E. V. (2013). Geleneksel, Yarı Geleneksel ve Modern Anlayışla Şekillenen Alışveriş Mekanlarının İzmir Örneğinde Analizi. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 50*(2), 213-222.

Manav, B. (2011). Hacimde Bir Tasarım Parametresi Olarak Renk. *Sanat ve Tasarım Dergisi*(8), 93-102.

May, M. (2007). *Sensation and Perception.* (E. H. Chudler, Dü.) New York: Chelsea House Publishers.

Melucci, A. (2013). *Oyuncu Benlik.* (B. Kıcır, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Merleau-Ponty, M. (2005). *Phenomenology of Perception* (Orjinal Basım: İngiltere, 1962, Routledge & Kegan Paul Ltd. b.). (C. Smith, Çev.) Taylor & Francis e-Library: Routledge.

Merleau-Ponty, M. (2006). *Göz ve Tin.* (A. Soysal, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Merleau-Ponty, M. (2008). *Algılanan Dünya - Sohbetler.* İstanbul: Metis Yayınları.

Merleau-Ponty, M. (2016). *Algının Fenomenolojisi.* (E. Sarıkartal, & E. Hacımuratoğlu, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.

Merleau-Ponty, M. (2017). *Algının Önceliği ve Felsefi Sonuçları.* (Y. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.

Middleton, P., & Spinney, J. (Yönetenler). (2016). *Notes On Blindness* [Sinema Filmi]. Chicago.

Morash, V., Connell Penksy, A. E., Urqueta Alfaro, A., & McKerracher, A. (2012). A Review of Haptic Spatial Abilities in the Blind. *Spatial Cognition & Computation: An Interdisciplinary Journal*(12: 2-3), 83-95.

Morris, A. (2017, 11 25). *Audiovisual installation translates emotions into beams of light*. dezeen.com: https://www.dezeen.com/2017/11/25/aura-installation-translates-

emotions-into-beams-of-light-studio-nick-verstand-dutch-design-week/ adresinden alınmıştır

NC State University College of Design. (2008). *The Center for Universal Design - Environments and Products for All People*. 05 20, 2018 tarihinde https://projects.ncsu.edu/design/cud/ adresinden alındı

Newcombe, N. S., & Sluzenski, J. (2004). Starting Points and Change in Early Spatial Development. G. L. Allen (Dü.) içinde, *Human Spatial Memory Remembering Where* (s. 25-40). Londra: Lawrance Erlbaum Associates Publishers.

Noe, A. (2004). *Action in Perception.* Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.

OMA. (1998). *OMA Work*. OMA : http://oma.eu/projects/maison-a-bordeaux adresinden alınmıştır

Özdingiş, N. (2007). *İstanbul Kent Parklarının Bedensel Özürlüler Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi b.). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Pallasmaa, J. (1994). An Architecture of the Seven Senses. *a+u: Questions of Perception - Phenomenology of Architecture*, 27-38.

Pallasmaa, J. (2011). *Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular.* (A. U. Kılıç, Çev.) İstanbul: YEM Yayın.

Penn, A. (Yöneten). (1962). *The Miracle Worker* [Sinema Filmi]. USA.

Porter, T. (1997). *the Architect's Eye - Visuailazation and Depiction of Space in Architecture.* Honk Kong: Chapman & Hall.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar.* (D. Bayrak, H. B. Arslan, & Z. Akyüz, Çev.) Ankara: Siyasal Kitapevi.

RANDOM. (2012). *Rain Room*. 11 01, 2017 tarihinde Random International: https://www.random-international.com/rain-room-2012 adresinden alındı

Ricciardi, E., Bonino, D., Pellegrini, S., & Pietrini, P. (2014). Mind the blind brain to understand the sighted one! Is there a supramodel cortical functional architecture? *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*(41), 64-77.

Sacks, O. (2011). *Karısını Şapka Sanan adam.* (Ç. Çalkılıç, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Saggio, A. (2005). Interactivity at the Centre of Avant- Garde Architectural Research. *Architectural Design, 75*(1), 23-29.

Saldana, J. (2013). *The Coding Manual for Qualitative Researchers.* Londra: Sage Publication.

Saltz, D. Z. (1997). The Art of Interaction: Interactivity, Performativity, and Computers. *The Journal of aesthetics and Art Criticism, 55*(2), 117-127.

Schram, T. (2006). *Conceptualizing and Proposing Qualitative Research.* Upper Saddle River: NJ: Pearson Education.

Seamon, D. (2003). Fenomenoloji, Yer, Çevre ve Mimarlık: Literatürün Değerlendirilmesi. (Ç. S. Serim, Dü.) *TOL Mimarlık Kültürü Dergisi*(Yaz 03), 36-53.

Sevgi Engelliler Derneği. (2015). *Muş'ta Engelli Memnuniyet Düzeyinin Araştırılması.* Muş: "Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) - Doğrudan Faaliyet Desteği" kapsamında "Muş'ta Engelli Memnuniyet Düzeyinin Araştırılması" Raporu.

Shirazi, R. M. (2014). *Towards an Articulated Phenomenological Interpretation of Architecture.* Oxon: Routledge Publishing.

Şişman, O. (2012). Konut Benim Neyim Olur? *Betonart: Beton, Mimarlık ve Tasarım*(35), 24-27.

Solanki, M. (2017, Kasım 02). *All Dutch train stations now accessible for the visually impaired*. I AM EXPAT: https://www.iamexpat.nl/expat-info/dutch-expat-news/all-dutch-train-stations-now-accessible-visually-impaired adresinden alınmıştır

Steinfeld, Edward, Maisel, Jordana and Levine, Danise. (2012). Design for Human Performance. *Universal Design* (s. 95-96). içinde Hoboken: US: Wiley.

TDK. (2018). *T. C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*. Mayıs 2018 tarihinde Türk Dil Kurumu Web Sitesi, Büyük Türkçe Sözlük: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b0d05a7df15e9.93781608 adresinden alındı

teamLab. (2001). *teamLab*. teamLab: https://www.teamlab.art/?submit=Interactive+Digital+Installation adresinden alınmıştır

Tinti, C., Adenzato, M., Tamietto, M., & Cornoldi, C. (2006). Visual Experience is not necessary for efficient survey spatial cognition: Evidence from blindness. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology, 7*(59), 1306-1328.

TURGED. (2015, 12 24). *Koç Üniversitesi'nde Gençlerle Buluşma.* 10 18, 2017 tarihinde Türkiye Görme Engelliler Derneği - Association of Blinds of Turkey: http://www.turged.org.tr/haberler.php?hid=7 adresinden alındı

Ünlüer, S. (2010, Ocak). Engelliler Entegre Yüksekokulu'ndaki Bilgi ve İletişim Teknolojileri Entegrasyonu Sürecinin İncelenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Vermeersch, P.-W., & Heylighen, A. (2015). Mobilizing Disability Experience to Inform Architectural Practice: Lessons Learned from a Field Study. *Journal of Research Practice, 11*(2), Article M3.

Vitrivius. (2013). *Mimarlık Üzerine On Kitap.* İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

von Hildebrand, A. (2016). *Resimde ve Heykelde Biçim Sorunu.* (H. Anay, Çev.) İstanbul: Janus Yayınları.

Weinstock, M. (2005). Terrain Vague: Interactive Space and the Housescape. *Architectural Design, 75*(1), 46-50.

WHO. (1993). *International Statistical Classification of Diseases, Injuries and Causes of Death, Tenth Revision.* Geneva: World Health Organization.

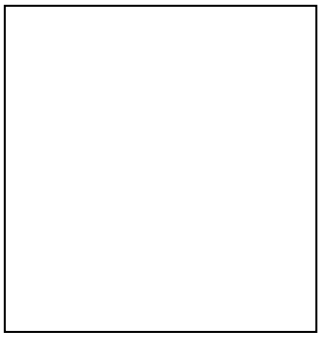
WHO. (2007). *Vision 2020 The Right to Sight: Global Initiative for the Elimination of Avoidable Blindness - Action Plan 2006-2011.* France: WHO Library Cataloguing-in-Publication Data.

WHO. *Eye Care - World Sight Day 17 Infographic.* World Health Organization. www.who.int/blindness adresinden alınmıştır

World Health Organization. (2011). *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems -10th Revision.* Malta: WHO Library Cataloguing-in-Publication.

Yücel, U. (Yöneten). (2013). *Benim Dünyam* [Sinema Filmi]. Türkiye.

ÖZGEÇMİŞ

Aylin AYNA

Lisans: 2008, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ), Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans: 2011, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarım Sorunları Yüksek Lisans Programı

TEZDEN/ ESER METNİNDEN TÜRETİLEN YAYINLAR/ SUNUMLAR

Ayna A., (2016) Işıksız Film: Sesli Betimlemeli Filmler ve Mekan, *Tasarımda Işık Sorunsalı*, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Kitap Dizisi: 1, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, Editörler: Ebru Firidin Özgür, Zeynep Aygen, (s. 122-138)

Ayna A., 2018, Representation of Non-Visual and Immaterial Characteristic of Architectural Spaces, 40° International Conference of Representation Disciplines Teachers, XV Congress of Unione Italiana per il Disegno, RAPPRESENTAZIONE/ MATERIALE/ IMMATERIALE - Drawing as (In)Tangible Representation, Milano, İtalya